

A.CHEHOV

Schite
și nuvale

Editura Univers

cu

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecției : *Vasile Socoliu*

Tradus din:

А. П. Чехов

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ
В ДВЕНАДЦАТИ ТОМАХ
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1955

Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate Editurii UNIVERS

A. Cehov

SCHIȚE ȘI NUVELE

Editura UNIVERS

București — 1971

Moartea unui slujbaș

INTR-O seară neobișnuit de frumoasă, Ivan Dmitrici Cerveakov, un slujbaș neobișnuit de conștiincios, ședea în rîndul al doilea de fotolii și urmărea cu binoclu *Clopotele din Corneville*. Privea și se simțea în culmea fericirii. Cînd deodată... În povestiri întinute adesea acest „cînd deodată”, și scriitorii au dreptate să-l folosească; viața este atât de plină de neprevăzut!... Cînd deodată fața i se schimba, ochii îi ieșiă din orbite, răsuflarea i se tăie... luă binoclu de la ochi, se aplecă și... hap-ci-i-iu!!! strănută — aşa cum v-ați dat și dumneavoastră seama. Nicăieri nu este oprit să strănușă. Strănută și mujicii, și prefectii de poliție, ba cîteodată chiar și consilierii de stat. Oricine strănușă. Cerveakov nu se tulbură, aşadar, de fel; își șterse liniștit nasul cu batista și, fiind un om binecrescut, privi în jur, ca să vadă dacă nu cumva supărase pe cineva cu strănutul său. Și deodată se tulbură cu adevărat: bătrînelul care ședea în

fața lui, în primul rînd de fotolii, și ștergea grijuliu chelia și ceafa, cu mănușa, mormâind ceva. Cerveakov și dădu seama că bătrînelul nu era altul decât consilierul de stat Brizjalov, de la Ministerul Comunicațiilor.

„L-am stropit! și spuse Cerveakov. Nu este șeful meu direct, totuși e neplăcut. Trebuie să-mi cer iertare.”

Își drese glasul, se aplecă înainte și șopti la urechea consilierului:

— Iertați-mă, excelență, v-am stropit... n-am făcut-o dinadins.

— Nu-i nimic, nu-i nimic...

— Vă rog să mă iertați. Vedetă... ce să fac, n-am vrut...

— Liniștește-te, domnule! Lasă-mă te rög să ascult!

Cerveakov se făstici, zîmbi năting și începu să se uite din nou la cele ce se petreceau pe scenă. De uitat, se uita el, dar nu mai simtea nici o placere. Începuse să-l roadă neliniștea. În timpul pauzei și dădu tîrcoale lui Brizjalov și, izbutind în sfîrșit să-și biruie sficiunea, se apropie de el și bolborosi:

— V-am stropit, excelență... Iertați-mă... Zău că n-am vrut...

— Slăbește-mă, domnule!... Am și uitat, și dumneata tot de asta vîi să-mi vorbești! spuse consilierul și buza de jos îi tremură de o ușoară enervare.

„Spune că a uitat și fi citeșc perfidia în ochi, gîndi Cerveakov, trăgînd bănuitor cu coada ochiului la consilier. Nici nu vrea să stea de vorbă cu mine. Ar trebui să-i explic că a fost cu totul fără voia mea; că este o lege a naturii. Altfel, e în stare să-și închipuie că l-am scuipat într-adins. Si chiar dacă nu și-o închipuie acum, și-o va închipui mai tîrziu!...“

Întors acasă, și povesti nevestei pătânia. I se păru însă că soția să lua cam prea ușor lucrurile: e drept că la început, femeia fusese cam îngrijorată, dar aflînd că Brizjalov făcea parte din alt minister, se liniști.

— Ar trebui totuși să te duci la el, să te scuzi, și sfătuie. Altfel ar putea crede că nu știi să te porți!

— Tocmai aici e buba! De scuzat, m-am scuzat eu chiar atunci, dar a avut o atitudine tare ciudată... Nu mi-a spus nici un cuvînt ca lumea. E drept că nici n-am avut timpul să stau mai pe-ndelele de vorbă cu el.

A două zi, Cerveakov își îmbrăcă uniforma nouă, se tunse și se înfațășă la Brizjalov ca să se explice... Întrînd în salonul de primire al demnitarului, dădu de o mulțime de petiționari și în mijlocul lor îl zări pe consilier, care și începu să primească cererile. După ce stătu de vorbă cu unul și cu altul, consilierul își îndreptă privirea și asupra lui Cerveakov.

— Dacă vă aduceți aminte, excelență, începu acesta, aseară la „Arcadia” am strănușat și... v-am stropit fără să vreau... vă rog să mă ier...

— Fleacuri... se poate să faci atâtă caz?! Dumneata ce dorești? se adresă consilierul următorului.

„Nu vrea să vorbească cu mine, își spuse Cerveakov, păllind. Înseamnă că e supărat... Nu, nu pot să las lucrurile așa... Trebuie să-i explic...“

Cînd consilierul încheie con vorbirea cu cel din urmă petiționar și se îndreptă spre cabinetul său, Cerveakov se luă după el și bolborosi :

— Excelență ! Dacă îndrăznesc s-o tulbur pe excelența voastră, este tocmai dintr-un sentiment de căință, puteți fi sigur !... N-am făcut-o dinadins, cred că vă dați și dumneavastră seama !

Consilierul se uită la el cu un aer chinuit și dădu din mînă a lehamite.

— Domnule, am impresia că dumitale îți arde de glumă ! spuse el și se făcu nevăzut îndărătul ușii.

„Care glumă ? își spuse Cerveakov. Unde vede el glumă ? E cogeamite consilier de stat și nu poate să înțeleagă atâtă lucru ! Dacă-i așa, n-am să-i mai cer iertare ! Dracu să-l ia de încrezut ! Am să-i scriu o scrisoare, dar de venit nu mai vin pe la el nici mort ! Zău că nu mai vin !“

Așa se gîndeau Cerveakov, îndreptîndu-se spre casă. Nu-i scrise însă consilierului nici o scrisoare, fiindcă, deși își stoarse creierii, nu izbuti cu nici un chip să aștearnă pe hîrtie ceea ce ar fi vrut să spună. A doua zi se văzu deci nevoie să se ducă din nou, în persoană, la consilier, ca să-i explice totul.

— Nu pentru a-mi îngădui o glumă, cum ați binevoit să spune, am venit ieri să tulbur liniștea excelenței-voastre, începu el să bolborosească, văzînd privirea nedumerită a consilierului. Voi am numai să-imi cer iertare pentru faptul că v-am stropit cînd am strănușat. Nici prin gînd nu mi-ar fi

trecut să glumesc. Cum aş îndrăzni să glumesc? Dacă am glumi, ar însemna că nu avem nici un sentiment de respect față de persoanele cu vază...

— Ieși afară!!! zbieră deodată consilierul, făcîndu-se stacojiu la față și tremurînd din tot trupul.

— Cum? întrebă Cerveakov în șoaptă, aproape leșinat de spaimă.

— Ieși afară!!! urlă din nou consilierul, bătînd din picior.

Cerveakov simți că în măruntaiele lui plesnește ceva. Fără să mai vadă și să mai audă nimic, se trase îndărăt spre ușă, coborî năucit în stradă și o porni pe jos, abia putînd să-și mai miște picioarele. Ajuns în neștiire acasă, se întinse pe divan fără să-și scoată uniforma și... muri.

Grasul și slabul

DOI PRIETENI se întâlniră la o gară de pe calea ferată Nikolaevskaja. Unul era rotofei, celălalt, slab. Cel gras tocmai luase masa la restaurantul gării și buzele, încă unsuroase, își luceau ca niște vișine coapte. Mirosea a vin de Xeres și a „*Fleurs d'oranger*”. Slabul abia coborîse din wagon și era încărcat cu geamantane, boccele și cutii de carton. Mirosea a șuncă și a zaț de cafea. În spatele lui venea nevastă-sa, o femeie firavă, cu bărbia ascuțită, și fiul său, elev de liceu, un băiat înalt, cu o pleoapă puțin lăsată pe un ochi.

— Porfiri ! strigă rotofeiul, zărindu-l pe cel slab. Tu ești ? Dragul meu ! Nu ne-am văzut de un car de ani !

— Doamne ! se minună acesta. Mișa ! Prietenul meu din copilărie ! Ce cauți aici ?

Prietenii se îmbrățișară și se măsurără unul pe altul cu ochii umede. Amândoi erau buimăciți, încințați.

— Dragul meu ! începu cel slab, după ce se mai îmbrățișară o dată. Nu mă așteptam de loc ! Ce surpriză ! Ia să

te văd mai bine ! Ai rămaș tot așa de frumos cum erai, tot atât de îngrijit și de ferchez. Doamne, Dumnezeule ! Ei, cum o duci ? Ești bogat ? Ești însurat ? Eu, precum vezi, m-am însurat... Astă-i nevestă-mea, Luiza, născută Wanzenbach... e luterană... Iar ăsta e fiul meu, Nafanail, elev în clasa a treia. Nafanea, domnul e prietenul meu din copilărie ! Am fost colegi de liceu !

Nafanail stătu o clipă pe gînduri, apoi își scoase șapca.

— Am fost colegi de liceu ! repetă slabul. Îți aduci aminte, Mișa, cum ne porecliseră băieții ? Pe tine, Herostrat¹, fiindcă arsesesi cu țigara o carte a liceului, iar pe mine Efialte², fiindcă îmi plăcea să torn... Ha-ha-ha ! Păcatele tineretii... ! Nu te teme, Nafanea ! Vino mai aprăape... Si astă e nevestă-mea, născută Wanzenbach... luterană...

După o clipă de gîndire, Nafanail se ascunse după tatăl său..

— Ei, dar tu cum o duci, dragul meu prieten ? întrebă rotofeiul, privindu-și încîntat fostul coleg. Ai o slujbă unde ? Ai un post bun ?

— Dă, dragul meu, am o slujbă. Sint de doi ani asesor de colegiu, am și ordinul Stanislav. Leafa e cam mică... dar ce să-i faci ! Nevestă-mea dă lecții de muzică, eu fac în orele libere tabachere de lemn.. Tabachere foarte bune ! Le vind cu o rublă bucata. Dacă cineva ia zece bucăți sau mai multe, fac reducere. Ne descurcăm, de bine, de rău. Am lucrat înainte la un minister, și acum sunt mutat aici, ca șef de birou... Am să fac serviciul aci. Dar tu ? Nu cumva ai și ajuns consilier de stat ? Ai ?

— Nu, dragul meu, caută ceva mai sus, răspunse grasul. Sint consilier secret... Sint și decorat. Am două stele.

Slabul spăli deodată și îneremeni, apoi fața i se lăti într-un zîmbet pînă la urechi. Ai fi zis că toate trăsăturile începuseră să i se topească. Trupul i se sfriji, se gîrbovi, și parcă i se făcu și mai pușintel... Geamantanele, boccelele și cutiile de carton se sfrijiră, se zbîrciră și ele... Bărbația lungă

¹ *Herostrat*, numele unui locuitor din Efes care a incendiat în 396 i.e.n. templul zeiței Artemis din acest oraș, cu scopul de a-și cîști gloria eternă.

² *Efialte* (sec. V i.e.n.), trădător grec în timpul luptei de la Termopile.

a nevestei sale se lungi și mai mult ; Nafanail luă poziția de drepți și își încheie toți nasturii tunicii...

— Eu, excelență... sănătate ! Un prieten din copilărie, ca să zic așa, să ajungă la o situație atât de înaltă ! Hi-hi-hi !

— Ia lasă prostiile ! se încreună grasul. Ce înseamnă tonul ăsta ? Sîntem doar prieteni din copilărie ; ce rost are respectul ăsta față de grad ?

— Vai de mine... Se poate ?... continuă să rîdă stînjenit slabul, împușcându-se și mai mult. Atenția binevoitoare a excelenței-voastre... e ca un fel de vlagă dătătoare de viață... Excelență, acesta e fiul meu, Nafanail... Soția mea Luiza e luterană întrucîtva...

Grasul voi să spună ceva, dar față celui slab căpătă o expresie atât de servilă și respectuoasă, încât consilierului secret i se făcu grecă. Își întoarse capul într-o parte și îi întinse slabului mîna de rămas bun.

Slabul fi strîns respectuos trei degete și, frîngîndu-și trupul într-o plecăciune adîncă, rîse subțire, ca un chinez : „Hi-hi-hi“. Nevastă-sa zîmbi și ea. Nafanail făcu o temenea și scăpă șapca din mînă. Tustrei erau extrem de impresionați și măguliți.

Chirurgia

UN SPITAL al zemstvei. În lipsa doctorului, plecat să se însoare, bolnavii sunt primiți de felcerul Kuriatin, un grăsun de vreo patruzeci de ani, cu un veston de mătase ponosit și pantaloni de flanelă jerpeliți. Are înfățișarea omului mulțumit, pătruns de simțul datoriei. În mâna stângă, între degetul arătător și cel mijlociu, ține o țigară de foi, care răspindește un miros urît.

În sala de așteptare intră dascălul Vonmiglasov, un bătrân înalt, vînjos, cu o rasă cafenie, încins cu un brîu lat de piele. La ochiul drept are albeață și îl ține pe jumătate închis, iar pe nas are un neg care de departe aduce cu o muscă. Cîteva clipe, dascălul caută cu privirea o icoană, dar, negăsind aşa ceva, își face semnul crucii în fața unei dâmgene cu fenol, după care scoate dintr-o batistă roșie o prescură și o întinde cu o plecăciune felcerului.

— A-a-a... respectele mele ! spune acesta, căscînd. Cu ce ocazie pe la noi ?

— In primul rînd, îți urez o duminică plăcută, Serghei Kuzmici... Chiar la domnia-ta veneam... Adevară grăiește psaltirea : „Băutura mea am amestecat-o cu lacrimi !“ M-am aşezat deunăzi cu bătrîna mea la ceai și — ce să-ți spun ? — nici jeluirile, nici picăturile, nimic, nimic nu m-a ajutat ! Îmi venea să mor, nu alta... Cum luam o înghițitură de ceai, simțeam că mă apucă leșinul ! Si să nu crezi că numai măseaua mă durea : tot obrazul îmi zvîcnea înfiorător ! De ureche, nici nu mai vorbesc, parcă mi se înfipseze în ea, să-mi fie cu iertare, un cui, sau cine știe ce altă drăcovenie ! Si mă-mpungea, mă-mpungea ! „Încărcați-mi-am sufletul cu păcate rușinoase și în trîndăvie trăitul-mi-am traiul...“ M-a pedepsit Dumnezeu pentru păcatele mele, Serghei Kuzmici ! După liturghie, părintele m-a mustrat : „Te-ai făcut fonf și săsiș, Efim ! Nu se înțelege nimic din ceea ce cîntă.“ Dar judecă și dumneata, Serghei Kuzmici, mai poate fi vorba de cîntat, cînd nici nu pot să deschid gura, de umflată ce mi-e, și cînd n-am închis ochii toată noaptea...

— Mda... Ia loc, te rog... Deschide gura !

Vonmiglasov se aşază și deschide gura.

Kuriatin se încruntă, se uită în gura pacientului, și printre dinții îngălbeniți de vreme și de tutun zărește o măsea blasfemovită cu o carie cît toate zilele.

— Părintele diacon m-a învățat să-i pun mereu votcă cu hrean, da' tot degeaba. Glikeria Anisimovna, Dumnezeu să-i dea sănătate, mi-a dat o ață de la Muntele Athos, ca să-o port la încheietura mîinii, și mi-a spus să-mi clătesc gura cu lapte Cald ; ața mi-am pus-o, cît despre lapte, mărturisesc că n-am îndrăznit : sănătatea omului cu frica lui Dumnezeu, sănătatea în post...

— Astea-s superstiții... (Pauză.) Efim Miheici, măseaua trebuie scoasă !

— Apăi, cum zici dumneata c-o fi mai bine, Serghei Kuzmici. Că de aceea ai învățat, ca să te pricepi la treaba asta, ca să știi ce trebuie scos și ce nu, ce poate fi lecuit cu picături sau cu altceva... De aceea sănătatea... Iar noi să ne rugăm pentru voi zi și noapte... pînă la sfîrșitul vieții...

— E o nimică toata... face felcerul pe modestul, apropiindu-se de dulăpior și scotocind printre instrumente. Chirurgia e un fleac... Îți trebuie numai obișnuință și mînă si-

gură... Încolo... e o nimica toată... Mai zilele trecute a venit aici, ca și dumneata, moșierul Alexandr Ivanîci Eghipetski... Tot pentru o măsea... E om tare învățat, mă întreba de toate, voia să știe despre toate cum și ce. Mi-a strâns mîna, mi-a vorbit respectuos... A stat șapte ani la Petersburg, pe toți profesorii i-a cunoscut... Mult am mai discutat amândoi... Și el s-a rugat de mine : „Scoate-mi-o, Serghei Kuzmič !“ „De ce să n-o sco dai se poate scoate ?“ Numai că, vezi dumneata, la treaba asta trebuie să te prîncepi, altfel nu merge... Sînt măsele și măsele : una o scoți cu cleștele, alta cu pîrghia, alta cu cheia... Fiecare e cu socoteala ei.

Felcerul ia în mînă pîrghia, se uită cîteva clipe la ea nehotărît, apoi o punε la loc și ia cleștele.

— Acum deschide gura cît poți de mare... spune el, apropiindu-se de dascăl. Las că îi venim noi acuși de hac... E o nimica toată... Crestăm puțin gingia... facem o tracțiune pe direcția axului vertical... și gata... (face o incizie în gingie) și gata...

— Sînteți binefăcătorii noștri... Noi, proștii, nu înțelegem nimic, dar pe voi v-a luminat Dumnezeu...

— Nu mai vorbi cu gura deschisă... Măseaua asta e ușor de tras ; cîteodată se întîmplă să fie numai cioturi... Aici e o nimica toată... (Prinde măseaua cu cleștele.) Stai, nu te mișca... Stai liniștit... Acuși... (Începe să tragă.) Principalul este s-o apuci cît mai de jos (continuă să tragă)... ca să nu i se rupă coroana...

— Doamne, Dumnezeule... Maică precistă... A-a-a...

— Stai, stai cuminte... Nu mă apuca de braț ! Lasă mîinile jos ! (Trage din nou.) Nu mai e mult... Acuși, acuși... Să nu crezi că-i treabă ușoară...

— Dumnezeule... mare... sfînții părinți ! Văle-e-u... Smu-cește-o, smucește-o odată ! Cît ai să tragi de ea ?

— Astă-i treabă serioasă... chirurgia... Nu se poate dîntr-o dată... Așa, așa...

Vonmiglasov, cu ochii cît cepele, ridică genunchii pînă la piept, își închircește într-una degetele și gîffiile... Pe fața lui stacojie se ivesc broboane de sudoare, ochii i se umplu de lacrimi. Kuriatin, aplecat peste gura dascălului, suflă zgomotos, se mută mereu de pe un picior pe celălalt, și trage, trage... Trec cîteva clipe chinuitoare și... cleștele alunecă de

pe măsea. Dascălul sare în picioare, bagă degetele în gură, pipăie și descoperă măseaua tot la locul ei.

— Ai tras-o, ai? spune el cu glas plângăreș și în același timp batjocoritor. Trage-te-ar dracii pe lumea cealaltă! Apăi mulțumesc! Dacă nă te pricepi să scoți o măsea, nu te apuca! Văd negru înaintea ochilor...

— Dacă nu-ți ții măinile acasă! se supără felcerul. Eu trăgeam și tu mă tot împingeai și spuneai fel de fel de prostii... Timpurile!

— Timpit ești tu!

— Ce crezi, bădărane, că așa se scoate o măsea? Cât ai bate din palme? Poftim, încearcă tu! Habar n-ai de nimic! Nu știi decât să te cațări în clopotniță și să tragi clopotele!... Auzi dumneata: „Nu te pricepi! Nu te pricepi!” S-a găsit cine să mă învețe! I-am scos măseaua domnului Alexandr Ivanici Eghipetski și n-a spus nici pîs... E un om mai ceva ca tine, da și-a ținut măinile acasă... Stai jos! Stai jos, cînd ști spun!

— Nu mai pot... Lasă-mă să-mi trag sufletul... Of! (Se aşază pe scaun.) Numai să nu tragi de ea cu fîncetul: smucește-o, și gata! Auzi, să nu tragi, să smucești... Dintr-o dată!

— Nu te mai apuca să înveți pe un învățat! Doamne, ce lume incultă! Dacă stai mai mult timp cu oameni ca astia, poți să înnebunești! Deschide gura... (Apucă măseaua cu cleștele.) Chirurgia nu-i un fleac, măi frate... E altceva decât să bolmojești rugăciuni în strană... (Începe să tragă.) Nu te mișca... Măseaua e bătrînă, se vede că are rădăcini adînci... (Trage.) Nu te mișca... Așa... așa... Stai liniștit... Ei, ei... (Se aude un pîrșit.) Vezi! Știam eu!

Timp de un minut Vonmiglasov șade nemîscat, de parcă l-ar fi lovit cineva în moalele capului. E amețit... Privește îndobitoct în gol, și sudoarea îi șiruie pe față albă ca varul.

— Trebuia să iau pîrghia... mormăie felcerul. Ei, comedie!

Venindu-și în fire, dascălul bagă degetele în gură și, în locul măselei, găsește doi colțî ascuțiti.

— Afurisitule!... gême el. V-ăți oploșit aici spre nenrocirea noastră, irozilor!

— Bine-ți mai stă să înjuri... mormăie felcerul, punind cleștele la loc în dulăpior. Necioplitule... Pesemne că nu te-au bătut îndeajuns cît ai fost seminarist... Domnul Alexandr Ivanovici Eghipetski a stat vreo șapte ani la Petersburg... Asta zic și eu cultură... numai hainele de pe el fac o sută de ruble... Si uite că n-a înjurat... Pe cînd tu... faci pe grozavul ! Lasă, nu-i nimic, n-ai să crăpi !

Dascălul își ia prescura de pe masă și pleacă acasă, cu mâna la falcă.

1884

Cameleonul

COMISARUL de poliție Ociumelov trece prin piață în manta nouă și cu o legăturică în mînă. În urma lui, un vardist roșcovan duce sub braț un ciurel plin cu agrișe confiscate. Împrejur, tăcere adâncă. În piață, nici tipenie... Ușile dughenilor și cîrciumilor stau căscate, ca niște guri flămînde, și se uită jalnic la cele orînduite de Dumnezeu. În fața lor nu se vede nici măcar un cerșetor.

— Care va să zică muști, blestematule ! aude dintr-o dată comisarul. Puneți mîna pe el, fraților ! Astăzi nu mai e slobod să muști. Ține-l ! Aha !

Se aude un chelălăit strident. Ociumelov se uită înspre partea de unde vine tărăboiul și vede o javră dînd buzna în trei picioare pe poarta depozitului de cherestea al lui Piciughin și uitîndu-se speriată înapoi. În urma ei aleargă un individ cu vestă deschisă peste o cămașă de stambă cu pieptii scrobiți. Deodată face un salt înainte, ca și cum s-ar

arunca înnot, cade la pămînt și prinde cîinele de picioarele dinapoi. Se aude iar un chelălăit și strigătul : „Puneți mîna pe el !“

Capete somnoroase răsar în pragul dughenilor și, cît ai clipi din ochi, în fața depozitului de cherestea lumea, ieșită ca din pămînt, se strînge ciopor.

— Trebuie că-i o dezordine, înălțimea-voastră, spune vardistul.

Ociumelov face la stînga și se îndreaptă către grup. Cetățeanul cu vesta descheiată stă în fața porții depozitului și, ținînd mîna dreaptă ridicată, arată mulțimii un deget care-i săngerează. Pe față sa de om beat parcă ar sta scris : „Am să te jupoii de viu, ticălosule !“ Pînă și degetul lui arată ca un semn al victoriei.

Ociumelov recunoaște în el pe meșterul bijutier Hriukin. În mijlocul cercului de gură-cască, tremurînd din tot trupul, cu labele dinainte răschirate, stă autorul tăărăboiului : un pui de ogar alb, cu o pată gălbuiie pe spate și cu botul ascuțit. Ochii lui umezi sint triști și însăpămîntați.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Ociumelov, croindu-și drum prin mulțimea de gură-cască. De ce v-ați strîns aici ? Ce-i cu degetul tău ? Cine a țipat ?

— Îmi vedeam de treabă, înălțimea-voastră, începe Hriukin să se tînguie, tușind cu pumnul la gură. Mă duceam să mă înțeleag pentru niște lemne cu Mitri Mitrici, cînd, haț, aşa, nitam-nisam, ticălosul ăsta mă apucă de deget ! Să-mi fie cu iertare, dar eu sint un om care muncește... meseria mea e gingășă. Trebuie să mi se dea despăgubiri, fiindcă s-ar putea să stau o săptămînă fără să mă pot folosi de deget. Eu nu știu, înălțimea-voastră, să fie scris în vreo lege că trebuie să pătimești din pricina lighioanelor. Dacă-i vorba ca fiecare să înceapă să muște, păi atunci la ce să mai trăiască omul pe pămînt ?

— Hm ! Bine... rostește cu asprime Ociumelov, tușind și ridicînd din sprîncene. Bine... Al cui e cîinele ? Las' că v-arăt eu ! O să vă-nvăț eu minte să vă mai lăsați cîinii să umble haihui pe străzi ! E timpul să ne ocupăm de domnii ăștia care nu vor să respecte regulamentele ! Cînd ticălosul o să fie pus la amendă, o să știe ce-i aia un cîine și alte animale vagabonde ! Il învăț eu ! Eldîrin, poruncește el vardistului, află al cui e cîinele și dresează proces-verbal. Iar

javra să fie ucisă. Fără zăbavă ! Cu siguranță că e turbată... Al cui e ciinele, vă-ntreb ?

— Îmi pare, își dă cineva cu părerea, că-i al lui don gheneral Jigalov.

— Al domnului general Jigalov ?? Hm, Eldîrin, scoate-mi mantaua... Grozav de cald e aži ! Mă tem c-o să-i tragă iar o ploaie... Hm... Nu pot eu să pricep, se întoarce Ociu melov spre Hriukin, cum de-a putut cătelașul ăsta să te muște ? Cum să te apuce tocmai de deget ? Vezi cît e de mic, iar tu ești gogeamite găligan ! Cu siguranță că ți-ai spintecat degetul în vreun cui și după aia ți-a venit ideea să scoți măcar un profit. Las' că ne cunoaștem noi... marfa ! Vă știu eu, diavolilor !

— I-a dat cu țigara pe la bot ca să facă haz, și de, ciinele l-a mușcat. Ce, era prost ? Ăsta se ține veșnic de șotii, înălțimea-voastră.

— Minti, chiorule ! M-ai văzut tu pe mine ? Atunci de ce minți ? Înălțimea-sa e om deștept, știe cine minte și cine vorbește cinstit ca în fața lui Dumnezeu... Dacă-i vorba pe așa, apoi să hotărască judecătorul care din noi minte. Are legea și acolo stă scris despre toate... Astăzi suntem toți egali... Si dacă vreți să știți, am și eu un frate jandarm !

— Gura !

— Nu, nu poate să fie ciinele lui don gheneral ! Își dă cu părerea vardistul, după o matură chibzuială. Don general n-are ciini din ăstia. Nu ține decât prepelicari...

— Ești sigur ?

— Sigur, nălțimea-voastră !

— Chiar așa ! Domnul general are ciini de preț, de rasă, pe cînd javra asta nu face nici două parale ! N-are nici blană ca lumea, nici nu-i arătos... o jigodie ticăloasă ! Ar ține domnul general un ciine ca ăsta ?... Unde vă sunt mințile ? Dacă un ciine ca ăsta s-ar ivi pe stradă la Petersburg sau la Moscova, știți ce s-ar întâmpla ? Cît ai clipi din ochi ar fi curățat ! Fără să se mai sinchisească nimeni de ce stă scris la lege ! Tu, Hriukin, ai fost mușcat, nu trebuie să lași lucrurile așa... Trebuie să-i învățăm minte. Nu mai merge...

— De, mai știi ? S-ar putea să fie totuși al lui don gheneral ! cugetă vardistul cu glas tare. Ce, e scris pe botul javrei că nu-i a lui ? Am văzut deunăzi unul cam la fel la el în curte...

— Păi sigur, își dă un altul cu părerea, e al generalului...

— Hm... pune-mi mantaua, frate Eldfrin. Vîntu-i cam subțire... M-a luat cu frig... Ia cîinele, dă fuga cu el pînă la don general și întreabă dacă-i al dumnealui. Spune că l-am găsit prin piață și că i l-am trimis. Si să nu-l mai lase așa slobod pe stradă... Poate să fie un cîine scump, și dacă orice măgar fi vîră o țigară sub nas, îi strică miroslul. Cîinele este un animal gingaș. Si tu, zevzecule, lasă mîna jos ! Ce tot vîri degetul ăla caraghios în nasul lumii ? Singur ți-ai făcut-o !...

— Uite, bucătarul lui don gheneral. Să-l întrebăm pe el. Hei, Prohor, ia fă-te-ncoa, nene ! Ia vezi, cîinele ăsta e al vostru ?

— Ei, na-ți-o ! Cum să fie ! N-am avut niciodată un cîine ca ăsta !

— Ce să mai stăm să ne pierdem vremea ! E un cîine vagabond ! Ce mai tura-vura... Dac-am zis că-i vagabond, apăi e vagabond ! Trebuie curățat, și gata !

— Cum o să fie cîinele nostru ! continuă Prohor, bucătarul. E al fratelui lui don gheneral, cel care a sosi mai deunăzi. Conașului nostru nu-i plac ogarii, dar fratele dînsu-lui se dă în vînt după ei...

— Cum, a venit fratele domnului general ? întreabă Ociu-melov și fața i se luminează de un zîmbet înduioșat. Doamne sfinte ! A venit Vladimir Ivanici, și eu nu știam. A venit să-l vadă pe domnul general ?

— Da, să-l vadă.

— Ia te uită ! I s-a făcut dor de frate-su... Si eu nu știam nimic ! Care va să zică e cătelușul lui ! Ei, da' ce bine îmi pare !... Ia-l cu tine... E frumușel cîinele... Si deștept foc... I.-a însfăcat de deget pe ăla de colo... Ha-ha-ha... Cuțu-cuțu, de ce tremuri așa ? Mirile, tîlharul... Drăguțul de el...

Prohor cheamă cîinele și pleacă cu el. Cei de față încep să-l ia pe Hriukin peste picior.

— Mai încapi tu o dată pe mîna mea ! îl amenință Ociu-melov.

Și, înfășurîndu-se în manta, își vede mai departe de drum prin piață.

Nuntă cu general

Povestire

CONTRAAMIRALUL în retragere Revunov-Karaulov, un bătrân măruntel și smochinit, se întorcea într-o zi de la piață, ținând de urechi o știucă vie. În urma lui venea bucătăreasa Uliana, care ducea la subsuoară o legătură de morcov și un pachet de foi de tutun, pe care respectabilul amiral le folosea „împotriva molilor, a ploșnițelor, a libărcilor și a celorlalte infuzorii ce trăiesc pe trupul omului și în locuința acestuia“.

— Unchiule ! Philipp Ermilici ! auzi el tocmai când cotea spre străduța lui. Chiar de la dumneata viu. Am bătut un ceas la ușă ! Ce bine că ne-am întâlnit !

Contraamiralul ridică ochii și văzu în fața lui pe nepotul său, Tânărul Andriușa Niunin, funcționar la societatea de asigurare „Moftul“.

— Am o mare rugămințe, urmă nepotul, strângând mîna bătrînelului și prințind pe loc un puternic miros de pește... Hai să ne aşezam pe o bancă, unchiule... Aşa-a... Uite despre

ce e vorba... Astăzi se cunună un bun prieten de-al meu, un oarecare Liubimski... un băiat minunat... Dar mai lasă jos știuca, un'chiule ! Ai să-ți mușărești mantaua !

— Nu-i nimica... E o spurcăciune de pește, nu face doi bani, dar are niște icre... o grozăvie ! Îi spinteci burta, scoți icrele, le amestecai, știi, cu pesmet pisat, cu ceapă, cu piper, și — să-ți lingi buzele, nu alta !

— Cum îți spuneam, e o bomboană de băiat. Lucrează la Muntele de pietate, evaluează obiectele... Dar să nu crezi cumva că-i un coate-goale sau un terchea-berchea... În ziua de azi cucoanele din lumea bună fac serviciu la Muntele de pietate... Te asigur că familia lui... tatăl, mama și toți ceilalți... sunt oameni minunați, cumsecade, cu frica lui Dumnezeu... Într-un cuvînt, e o adevărată familie de ruși, patriarhală, de care ai să rămfi înaintat... Liubimski se însoără din dragoste, cu o orfană... Oameni tare de treabă !... N-ai putea, dragă unchiule; să le faci cinstea să poftești și dumneata diseară la ei la ospățul de nuntă ?

— Bine, dar... nici... nu-i cunosc ! Cum să mă duc aşa ?

— N-are 'a face ! Doar nu te duci la niște baroni sau la niște conți ! sunt oameni simpli, nu țin la etichetă... Adevărat suflet rusesc : totdeauna bucuroși de oaspeți, fie cunoșcuți, fie necunoscuți. Și apoi vezi... ce mai una alta... îți spun deschis : e o familie patriarhală, cu fel de fel de prejudecăți, de ciudătenii... O să îți se pară caraghios... dar grozav ar vrea ca la nuntă să aibă și un general ! Recunosc că e o vanitate ieftină, o prejudecată, dar... dar de ce să nu le faci această plăcere nevinovată ? Cu atât mai mult că nici dumneata n-ai să te plăcăsești la ei... Au pregătit anume pentru dumneata o sticlă de vin de Timliansk și o cutie de homari... Și apoi, fie vorba între noi, mai ai și dumneata prilejul să strălucești. Acum gradul îți se irosește de pomană, e ca și cum n-ar fi, și nimeni nu simte că ai un asemenea rang, pe cind acolo ai să-l poți pline în valoare ! Zău 'așa !

— Dar o fi oare de demnitatea mea să mă duc, Andriușa ? întrebă contraamiralul, privind îngindurat la 'o birjă. Să mă mai gîndesc...

— Mi se pare ciudat ! Ce să te mai gîndești' atîta ? Vino, și gata ! Cît despre teama dumitale că nu s-ar cădea să mergi, drept să-ți spun, mă și jignești... Crezi oare că aş fi în stare să-mi duc unchiul undeva unde nu s-ar cuveni să se ducă ?

— Poate... Dacă zici tu...

— Prin urmăre, am să trec diseară să te iau... Cam pe la unsprezece ; cît mai tîrziu, ca să nimerim tocmai la cină... să fie aristocratic...

La ora unsprezece, Niunin veni să-l ia pe unchiul său. Revunov-Karaulov își îmbrăcă uniforma și pantalonii cu lamăpas de aur, își puse decorațiile, și plecară. Ospățul de nuntă începuse cînd lacheul, tocmit de la un birt, îi scotea amiralului mantaua lui cu glugă, iar doamna Liubimskaya, maimă mirelui, venită să-l întîmpine în vestibul, îl cerceta printre gene.

— E chiar general ? Întrebă ea în șoaptă pe Andriușa, care-și scotea paltonul... Îmi pare foarte bine, excelență... „Dar ce puțin arătos e... ce trecut... Hm... Nici tu semeție în însățire, nici tu epoleți... Hm, ce să-i faci, n-avem încotro !“ Poftim, excelență ! „Slavă Domnului că cel puțin are decorații multe...“

Contraamiralul își înălță bărbia proaspăt rasă, își drese glasul și intră în saloh. Aici i se însățisă un tablou în stare să dea gata și inima cea mai împietrită. În salon era întinsă o masă lungă încărcată cu tot felul de gustări și sticle... la loc de cinstă sedea mirele, Liubimski, în frac și mănuși albe. Pe chipul lui asudat plutea un zîmbet. Era vădit că nu-l încîntau atât bunătățile ce se aflau în fața lui, cît gîndul la plăcutele perspective care-l așteptau. Lîngă el sedea mireasa cu ochii plini și cu o expresie de inocență personificată. Contraamiralul înțelesă îndată că-i o fată tare cuminte. Toate celelalte locuri erau ocupate de musafiri de ambele sexe.

— Contraamiralul Revunov-Karaulov ! strigă Andriușa.

Musafirii priviră pe sub sprîncene la noii veniți, își sterseră de îndată buzele și se ridicară respectuos de pe scaune.

— Dați-mi voie să fac prezentările, excelență ! Tânărul căsătorit Epaminond Sâvvič Liubimski cu soția... Ivan Ivanovici Iat, funcționar la telegraf... Harlampi Spiridonici Dîmba, cofetar, de naționalitate greacă... Feodor Iakovlevici Napoleonov și... așa mai departe... Luati loc, excelență !

Contraamiralul se înclină, se așeză și trase numai de cît spre el farfurie cu scrumbii.

— Cum l-ai prezentat ? Întrebă gazda în șoaptă pe Andriușa, aruncînd priviri bănuitoare și îngrijorate spre musa-

firul cu vază... Te-am rugat să-mi aduci un general, și nu pe acest... cum fi zice... *cotra... cotra...*

— Contraamiral... Văd că nu te pricepi la grade, Nastasia Timofeevna ! După cum în ierarhia civilă un consilier de stat activ corespunde, după tabelul rangurilor, cu un general-major, tot astfel contraamiralul corespunde cu un consilier de stat... Numai resorturile diferă, în fond însă e același lucru... Ce mi-i unul, ce mi-i altul !

— Da, da... Întări Napoleonov. Așa-i...

Gazdei îi mai veni inima la loc ; puse în fața contraamiralului sticla de vin de Timliansk.

— Serviți-vă, excelență ! Dar scuzați-ne, vă rog... Dumneavoastră sănăti obișnuiți cu delicatesuri, pe cind la noi e mai modest !

— Da-a... Începu contraamiralul, după o tacere prelungă. Pe timpuri lumea trăia modest și era mulțumită... Chiar și eu, cu tot rangul meu, duc o viață modestă...

— Sănăti de mult la pensie, excelență ?

— Din 1865... Pe timpuri totul era modest... Dar... Amiralul se opri o clipă ca să tragă aer în piept și zări un tânăr aspirant de marină, așezat chiar în fața lui.

— Dumneata ești în... marina militară ? îl întrebă el.

— Da, să trăiți, excelență !...

— Aha... așa... Îmi închipui că acum totul s-a schimbat, e altfel decât pe vremea mea... Toți sănăti răsfățăți, crescând în puf... Dar oricum, slujba de marină a fost întotdeauna grea... Nu poți compara marina cu o prăpădită de infanterie, sau chiar cu cavaleria... Infanteria n-are nimic intelectual. Orice țăran se descurcă în ea... Pe cind la noi, tinere, nu-i același lucru ! La noi e bătaie de cap, nu glumă ! Orice cu-vînt, chiar cel mai neînsemnat, are, ca să spun așa, un sens al lui... hm... tainic... Bunăoară : „Gabieri, pe sarturi la trincă, arborele mare !“ Ce-nseamnă asta ? Înseamnă că în clipa aceea oamenii orînduți la manevra zburătorului trebuie să se găsească neapărat la posturi. Sau, de pildă, comanda : „Gabieri, sus zburătorul !“ Tîlcul acestei comenzi e altul... He-he... Precizie că la matematică ! Uite, dacă navele au vîntul în provă și trebuie... și trebuie să întinzi zburătorii și rîndunicile, dai comanda : „Gabieri, pe sarturi, la zburători și rîndunici !“ Și în timp ce pe vergi se întind velele, jos se fixează scotele și fungile...

— În sănătatea onorabililor oaspeți ! rosti cu glas tare mirele.

— Da-a, și întrerupse contraamiralul, ridicîndu-se în picioare și ciocnind paharul. Multe comenzi mai sănt... S-o luăm bunăoară, pe asta... stai să-mi aduc aminte... „Întinde școtele zburătorilor și rîndunicilor, și fungile !“ Bine-e... Dar ce înseamnă această comandă și care fi e rostul ? Foarte simplu ! Se întind școtele zburătorilor și rîndunicilor, și se trag fungile... Toate deodată ! În același timp se egalează școtele rîndunicii și fungile ei, brațele se slăbesc sau se strâng, după necesitate, iar cînd școtele s-au întins, brațele se întind, și vergile se desfac, după direcția vîntului...

— Unchiule, și șopti Andriușa, stăpînul casei te roagă să vorbești și de altceva. Nu pricepe nimeni nimic și oaspeții se plăcătesc...

— Stai un pic... sănt bucuros că l-am întîlnit pe tînărul acesta... Tinere ! Am dorit întotdeauna și... doresc... Doresc din suflet ! Să dea Dumnezeu... Mă bucur... da... Dacă nava navighează în voltă cu vînt din provă cu toate velele și trebuie să virezi nava ca să prindă vînt de pupă, ce comandă dai ? Ei ? Dai următoarea comandă : „Marinari, la posturile de manevră, a face voltă sub vînt !“ Ehehei !...

— Ajunge, unchiule ! și șopti iarași Andriușa.

Dar unchiul nu se lăsa. Striga o comandă după alta și lămurirea fiecare strigăt al său răgușit cu un lung comentariu. Ospățul era pe sfîrșite, dar din pricina lui nu se rostise încă nici un toast ca lumea, nici o cuvîntare. Ivan Ivanovici Iat, căruia de mult fi stătea pe limbă un discurs înflorit, începu să se frâmînte neliniștit pe scaun, să se încrunte și să vorbească în șoaptă cu vecinii. Într-un rînd, cînd amiralul se fîncă la desert cu vin de Țimliansk și fu apucat de un acces de tuse, Ivan Ivanovici profită de pauză, sări în picioare și începu :

— Ziua de azi, ca să zic aşa... Hm... cînd ne-am adunat pentru a-l sărbători pe iubitul nostru...

— Da-a... îl întrerupse amiralul. Si toate astea trebuie să le ții minte ! „Întindeți școtele la vela trincă, arborele mare și...“

— Sîntem niște bieți oameni neștiitori, excelentă, spuse gazda, și nu pricepem o boabă din toate astea. Spuneți-ne mai bine ceva despre...

— Nu înțelegeți fiindcă-s... termeni tehnici ! Desigur ! Dar tînărul acesta mă înțelege... Da ! M-a făcut să-mi aduc aminté de tinerețe... și e placut, tinere ! Navighezi pe mare, uîți de toate grijile și... Ochii amiralului se umeziră și urmă cu glas. tremurător : De pildă — stai să-mi aduc aminte : „Brațele trincii și randei, la tribord, contrabrațele, la babord !“ Amiralul își șterse ochii, scoase un sughit de plîns și continuă : „Slăbiți școtele trincii și flocului... la tribord !“ Navă girează spre vînt și, în cele din urmă, velele încep să se umfle... Plî-f-îng... Dar sunt fericit...

— General, general, da' nu știi să vă purtați ! se aprinse gazda. Sînteți un om bătrîn și-ar trebui să vă fie rușine ? Nu v-am dat bani ca să vă faceți de cap !

— Care bani ?! holbă ochii contraamiralul.

— Lasă că știi care bani... Nu v-a dat Andrei Ilici douăzeci și cinci de ruble ? Iar dumneata, Andrei Ilici, nu te-ai purtat frumos ! Nu te-am rugat să angajezi unu ca ăsta...

Moșneagul se uită la Andriușa, care se făcuse roșu ca racul, apoi la gazdă, și înțeleseră totul. „Prejudecata“ familiei patriarhale, despre care îi vorbise nepotul, i se înfățișă în toatăjosnicia ei... Cît ai clipi din ochi se trezi din amețeala băuturii... Se ridică de la masă, se duse în vestibul cu pașii lui măruntei, se îmbrăcă și plecă.

De atunci nu s-a mai dus la nici o nuntă.

Ultima mohicană

INTR-O dimineată frumoasă de primăvară, eu și căpitanul de cavalerie în retragere Dokukin, care mă poftise la el la moșie, ședeam în niște jilțuri de pe vremea bunicii și ne uitam alene pe fereastră. Ne plăcuseam cumplit.

— Măi, măi, măi ! mormăi Dokukin. Mi-e atât de urât, că m-aș bucura și de venirea portărelului !

„Ce să fac ? Să mă culc ?“ mă gîndeam eu.

Mai stăturăm mult, foarte mult timp astfel, tot gîndindu-ne cum să ne ororim plăcitsul, când, deodată, prin geamurile de mult nespălate, ce băteau în toate culorile curcubeului, băgarăm de seamă că în orînduielile universului se petreceea o mică schimbare : coçoșul, cocoțat lîngă poartă pe un morman de frunze veștede și care ridică ba un picior, ba altul (ar fi vrut pesemne să le ridice pe amîndouă deodată), tresări pe neașteptate și sări cît colo, ca mușcat de șarpe.

— Vine cineva... zîmbi Dokukin. Măcar de ne-ar aduce dracu niște musafiri ! Tot ar fi un pic mai vesel...

Cocoșul nu se înșelase. În poartă apără mai întîi un cap de cal cu un arc mare verde pe hulube, apoi calul întreg și, în cele din urmă, o brișcă greoaie de culoare închisă, cu aripi mari și urîte, ca ale unui cărăbuș gata să-și ia zborul. Brișca intră în curte, cîrmi greoi la stînga și se îndreptă, hîrdîcînd și hodorogind, spre grajd. În brișcă se aflau două făpturi omenești : una era o femeie, cealaltă, mai mărunță, un bărbat.

— La dracu... mormăi Dokukin, privindu-mă cu ochi speriați și scărpînîndu-se după ceafă. Uite cum și pică omului beleaua pe cap. Nu degeaba am visat eu azi-noapte o sobă.

— Dar ce-i ? Cine a venit ?

— Surioara mea cu bărbatu-său, lua-i-ar dracu !...

Dokukin se sculă în picioare și făcu nervos cîțiva pași prin odaie.

— Parcă mă ia cu frig, uite aici, în dreptul inimii, zău aşa... mormăi el. È mare păcat să nu-ți iubești sora, dar, mă crezi ? Mi-ar fi mai ușor să mă pomenesc în plin codru față în față cu un haiduc decît să dau ochii cu ea ! Ce-ar fi să ne ascundem ? Pun pe Timoșka să le spună că m-am dus la adumarea zemstvei.

Dokukin începu să-l strige în gura mare pe Timoșka. Dar era prea tîrziu. Peste cîteva clipe, în vestibul se și auziră șușoteli : un glas femeiesc de bas și un glăscior bărbătesc de tenor își vorbeau pe înfundate.

— Potrivește-mi volanul de jos ! spunea glâsul femeiesc de bas. Iar ți-ai pus alți pantaloni decît cei care trebuia !

— Pantalonii albaștri i-ai dat unchiului Vasili Antipici, iar pe cei pestriți mi-ai poruncit să-i ascund pînă la iarnă, se dezvînovătea glăsciorul de tenor. Dorești să-ți duc șalul, sau să-l las aci ?

În cele din urmă, ușa se deschise și în odaie intră o doamnă de vreo patruzeci de ani, înaltă, trupeșă, cu o rochie de mătase albastră. Pe chipul ei ușor pistriuat, cu obrajii rumeni, era întipărită atîta prostească înfumurare, încît am înțeles îndată de ce n-o poate suferi Dokukin. În urma doamnei trupeșe, venea cu pași mărunți un omuleț pirpiriu, îngust în umeri, cu obrajii rași, cu ur, năsuc roșu. Purta o

haină pestriță, pantaloni largi și o jiletă de catifea. Pe jiletă se bălăbănea un lăncișor de aur, semănind mai mult a lanț de candelă. În îmbrăcăminte lui, în mișcări, în născut, în tot trupul lui stângaci se simțea teamă, umilință și slugărnice... Doamna intră și, ca și cum nu ne-ar fi văzut, se îndreptă spre icoane și începu să se încchine.

— Închină-te și tu! se întoarse ea către bărbatul ei.

Omulețul cu născut roșu tresări și începu să-și facă semnul crucii.

— Bună ziua, soro! spuse Dokukin ofțind, după ce doamna își isprăvi rugăciunea.

Doamna zîmbi cu gravitate și își întinse buzele spre Dokukin.

Omulețul se apropie și el să-și sărute cumnatul.

— Dați-mi voie să vă prezint... Sora mea, Olimpiada Egorovna Hîskina... Bărbatul ei, Dosifei Andreici. Dumnealui e un bun prieten al meu...

— Îmi pare bine, spuse prelung Olimpiada Egorovna, fără să-mi întindă mîna. Foarte bine...

Ne aşezărăm și tăcurăm cîteva clipe.

— Cred că nu te așteptai la musafiri, frățioare? începu Olimpiada Egorovna, adresîndu-se lui Dokukin. Nici eu nu intentionam să viu să te văd, dar mă duc la mareșalul nobilimii, aşa că m-am oprit în trecere pe la tine...

— Și de ce te duci la mareșal? întrebă Dokukin.

— De ce? Să mă plîng de dumnealui! spuse doamna, arătînd cu capul spre bărbatul ei.

Dosifei Andreici lăsa ochii în jos, strînse picioarele sub scaun și tuși rușinat în pumn.

— Și de ce vrei să te plîngi de el?

Olimpiada Egorovna ofă.

— Ce să fac, frățioare? Iși uită rangul, spuse ea. M-am plîns și ție, și părintilor lui, l-am dus la părintele Grigori să-i facă morală, am luat și eu fel de fel de măsuri, dar fără nici un rezultat. De voie, de nevoie, sănt silită să mă adresez domnului mareșal...

— Dar ce a făcut?

— N-a făcut nimic, dar își uită rangul! E drept că de băut — nu bea, e smierit, respectuos, dar la ce bun toate astea dacă își uită rangul! Uită-te la el cum stă de gîrbovit

pe scaun, de parcă ar fi un milog sau un tîrgoveț ! Așa șed boierii ? Stai frumos ! N-auzi ?

Dosifei Andreici lungi gîțul, ridică bărbia în sus, încercând în felul astă să stea cum se cuvine, și aruncă pe sub sprîncene o privire speriată nevestei sale, așa cum privesc copiii mici când se simt vinovați. Văzînd că discuția ia o întorsătură intimă, de familie, mă ridicai ca să ies din odaie. Doamna Hlîkina îmi pricepu însă gîndul.

— Nu-i nimic, rămii ! mă opri ea. Tineretului îi este de folos să audă astfel de lucruri. Cu toate că nu suntem prea învățați, cunoaștem viața mai bine ca voi ! Dea Domnul să trăiți cum am trăit noi... O să rămînem la masă la tine, frățioare, de vreme ce lucrurile s-au brodit așa, se întoarse doamna Hlîkina spre fratele ei. Dar mă tem că aveți astăzi mâncare de frupt. Te pomenești că ai și uitat că azi e miercuri... Doamna ofă. Așa că poruncește să ne pregătească mâncare de post. Tu faci ce vrei, frățioare, dar noi de frupt nu mâncăm !

Dokukin îl strigă pe Timoșka și porunci un prinț de post.

— După ce luăm masa, mergem la mărtăsal... continuă doamna Hlîkina. Am să-l rog din suflet să ia cuvenite măsuri. E de datoria lui să vegheze ca boierii să n-o ia razna...

— Dar ce-a făcut Dosifei ? întrebă Dokukin.

— Parcă nu știi ! se încruntă doamna Hlîkina. La drept vorbind, tie puțin îți pasă... Fiindcă și tu îți cam uiți rangul... Uite, să-l întrebăm pe dumnealui, ce părere are... Tânără, mi se adresă ea, găsești că-i bine ca un nobil să întrețină relații cu tot felul de nespălați ?

— Depinde cu cine... mă cam încurcai eu.

— Bunăoară cu negustorul Gusev. Pe acest Gusev nu-l las să se apropie nici măcar de pragul meu, dar Dosifei joacă dame cu el, se duce să ia gustări la el acasă... Sau, treabă-i asta, să meargă la vînătoare cu secretarul primăriei ? Despre ce poate să stea de vorbă cu un secretar ? Dacă vrei să știi dumneata, secretarul n-ar trebui nici măcar să cricnească în fața lui, darmite să stea la taclale !

— N-am eu destulă voință... șopti Dosifei Andreici.

— Las' că-ți arăt eu voință ! îl amenință nevasta, bătînd mînios cu inelul în speteaza scaunului. N-am să-ți permit să-mi faci neamul de rușine ! Cu toate că-mi ești bărbat,

am să te fac de rîs ! Trebuie să înțelegi ! Eu te-am făcut om ! Neamul Hlîkinilor e un neam scăpat, domnule, și dacă eu, născută Dokukina, l-am luat de barbat, trebuie să prețuiască acest lucru, să-l simtă ! Si dacă vrei să știi, domnule, mă costă scump bărbatul ăsta al meu ! Bani grei am dat ca să-l bag în slujbă ! Ia întreabă-l ! Dacă vrei să știi, numai examenul lui pentru primul grad m-a costat trei sute de ruble ! Si pentru ce mă zbat ? Crezi că pentru tine, prostănacule, mă zbat eu aşa ? Aş, de unde !... Țiu la prestigiul neamului meu ! Dacă nu era vorba de prestigiul familiei, de mult te-aș fi expediat la bucătărie, dacă vrei să știi !

Sărmanul Dosifei Andreici asculta, tăcea și nu făcea decât să se ghemuiască mai mult pe scaun, nu știu de ce — de frică sau de rușine ?! Nici în timpul mesei nu l-a lăsat în pace neîndurătoarea sa consoartă. Nu l-a slăbit din ochi o clipă.

— Pune-ți sare în supă ! Cum ții lingura ? Dă salatiera mai la o parte, că ai să-ți bagi mâneca în ea ! Nu clipi din ochi !

Iar Dosifei Andreici mîncă grăbit și se făcea tot mai mic sub privirea ei, ca un iepure de casă sub privirea unui boala constrictor. Ca și nevastă-sa, mîncă mîncăruri de post și arunca priviri pline de jind spre chiftelele noastre.

— Fă-ți rugăciunea ! îi spuse nevastă-sa după prinț. Mulțumește frățiorului !

Cînd se sfîrși masa, doamna Hlîkina se duse în iatac să se odihnească. După plecarea ei, Dokukin se apucă de păr și începu să se plimbe agitat prin odaie.

— Nenorocit om mai ești, frățioare ! îi spuse el lui Dosifei, suflînd din greu. N-am stat decât un ceas cu ea și mă simt istovit ! Ce trebuie să fie pe capul tău, care stai cu ea zi și noapte... Of ! Ești un mucenic, un biet mucenic ! Un prunc de la Bethleem, omorât de Irod !

Dosifei începu să clipească des și spuse :

— E aspră, asta-i adevărat, dar trebuie să mă rog Domnului zi și noapte pentru dumneaei, fiindcă din parte-i nu văd decât dragoste și binefaceri.

— Ești un om pierdut ! și Dokukin făcu un gest de deznaidejde cu mâna. Si cînd te gîndeșu că, pe timpuri, țineai

cuvîntări pe la întruniri, ba chiar ai inventat un tip nou de semănătoare ! Te-a dat gata, scorpia ! O-o-f !

— Dosifei ! se auzi glasul profund de bas al neveste-si. Unde ești ? Vino să mă aperi de muște.

Dosifei Andreici tresări și dădu fuga în vîrful picioarelor în iatac...

— Ptiu ! scuipă Dokukin în urma lui.

1885

Majurul Prișibeev

— PLUTONIER-MAJOR Prișibeev ! Ești învinuit că, în ziua de 3 septembrie anul curent, ai comis delictul de ultraj cu loviri împotriva uriadnicului Jighin, vătafului de plasă Aleapov, vătăselului Efimov, martorilor Ivanov și Gavrilov și a încă șase târani. Primii trei au fost ultragiați de dumneata în exercițiul funcțiunii. Iți recunoști vina ?

Majurul Prișibeev, cu o mutră smochinită, hapsină, ia poziție de drept și răspunde cu glas răgușit, stăpînit, rostind apăsat fiecare cuvânt, ca și cum ar comanda :

— Înălțimea-voastră, domnule judecător de pace ! După toate articolele legii, reiese precum că orice împrejurare trebuie arătată cu reciprocitate. Nu eu sănătăvinovatul, ci toți ceilalți. Toată daravera a pornit de la un mort decedat, Dumnezeu să-l odihnească. În ziua de trei am ieșit și eu la plimbare cu nevestă-mea, Anfisa ; mergeam liniștit, frumos, cînd, deodată, ce văd : o adunătură de oameni de tot soiul se îmbulzea lîngă malul apei. „În baza căruia drept suveran s-a

strîns aici poporul ? am întrebat eu. Și pentru ce ? Stă oare scris undeva, în vreo lege, că oamenii au voie să se adune buluc ? Împrăști-i-vă !“ le-am strigat și am început să-i îmbrîncesc, ca să se împrăștie pe la casele lor. Am poruncit și vătășelului să-i ia la găoană...

— Dă-mi voie, dumneata nu ești nici uriadnic, nici primar. Așa că nu e treaba dumitale să împărăștii multimea.

— Nu e ! Sigur că nu e ! se aud strigătele din toate colțurile sălii. Nu mai putem trăi de răul lui, înălțimea-voastră ! De cincisprezece ani pătimim ! De cînd s-a întors în sat, ne vine să ne luăm lumea în cap. Sufletul ni l-a scos !

— Așa e, înălțimea-voastră ! întărește primarul, citat ca martor. Tot satul se plângere. Nu mai e de trăit din pricina lui. Fie că ieșim cu icoanele, fie că e vreo nunătă, fie că e altceva, mereu e cu gura pe noi, mereu face gălagie și vrea să rînduiască totul. Pe copii fi urechează, pe femei le socrește, să nu cumva să calce pe alături... Deunăzi, ce credeți că a făcut ? A umblat din casă-n casă și le-a poruncit oamenilor să nu mai cînte și să nu mai țină luminile aprinse. Și fi tot dădea zor că în nici o lege nu stă scris că oamenii au voie să cînte.

— Stai, ai tot timpul să depui ca martor, îl întrerupe judecătorul de pace pe vorbitor. Deocamdată să-l auzim pe Prișibeev. Continuă, Prișibeev !

— Am înțeles, să trăiți ! hîrșie majorul. Înălțimea-voastră binevoiți a spune că nu-i de datoria mea să împărăștii multimea... Bine... dar dacă-i neorînduială ? Care va să zică, se poate îngădui poporului să-și facă de cap ? Unde scrie în lege să lasi poporul liber ? Eu unul nu pot să îngădui aşa ceva. Dacă nu-i împărăștii și nu mă țin de capul lor, cine s-o facă ? Nimeni nu pricepe ce-i adevărată ordine, înălțimea-voastră ! Și, ca să vorbim drept, în tot satul numai eu știu să mă port cu oamenii de rînd. Eu le înțeleg pe toate, înălțimea-voastră. Eu nu sunt mujic, ci plutonier-major de intenție în retragere, serviciul mi l-am făcut în Varșovia, la statul major, și, după ce mi-am terminat milităria, am intrat la pompieri. Binevoiți a lăua cunoștință. De la pompieri am plecat din cauză de boală și am fost doi ani de zile portar la gimnaziul clasic de băieți... Așadar, cunosc rînduielile. Mu-jicul e om simplu, nu înțelege nimic și trebuie să asculte, fiindcă-i spre binele lui. Să luăm, bunăoară, daravera asta...

Am dat la o parte mulțimea și am văzut pe malul gîrlei, în-, tins pe nisip, cadavrul încat al unui om decedat. „Pentru care motiv zace mortul aici? am întrebat eu. Rînduială-i astă? Uriadnicul ce păzește? De ce nu raportezi superiorilor? zic. Poate că decedatul s-a încat singur, dar poate că aici miroase a Siberie. Poate că e vorba de un omor penal...“ Dar uriadnicul Jighin niță nu m-a luat în seamă: tragea înainte din țigără. „Ce se bagă astă? a întrebat el. De unde a răsărit aici? Parcă fără el n-am ști ce avem de făcut!“ „Se vede treaba că nu știi, dobitocule, i-am răspuns, dacă stai aici și caști gura!“ „Păi încă de ieri am raportat zapciului“. „De ce zapciului? l-am întrebat eu. Potrivit cărui articol din codul de legi? Crezi că atunci cînd e vorba de înecați, de spînzurați sau de alte cazuri de același soi, zapciul poate face ceva? Astă-i caz penal, civil... Trebuie, zic, să dai de veste cît mai curînd domnului judecător de instrucție și celorlalți judecători. Si mai-nainte de orice, trebuie întocnit un proces-verbal, pe care să-l trimiți domnului judecător de pace.“ Da' el, adică uriadnicul, asculta și rîdea. Rîdeau și mujicii. Toți rîdeau, înălțimea-voastră. Pot să depun jurămînt că aşa a fost. Rîdea și astă de aici, și ăla de celo, rîdea și Jighin. „Ce tot rînjiți?“ i-am întrebat eu. Iar uriadnicul mi-a răspuns: „Cazurile astea nu-s de *competență* judecătorului de pace“. Cînd am auzit cuvintele astea, m-au trecut sudorile. Ai spus sau n-ai spus aşa, uriadnicule? se adresează Prișbeev lui Jighin.

— Am spus.

— Toți te-au auzit. Ai spus-o în auzul prostimii: „Cazurile astea nu-s de *competență* judecătorului de pace“. Toată lumea a auzit că ai zis aşa. Cum vă spuneam, înălțimea-voastră, m-au trecut sudorile, m-am înspăimîntat. „Mai zi o dată, fir-ai să fii, aşa și pe dincolo, nataraule!“ i-am strigat eu. Si el a rostit iar aceleasi cuvinte... M-am repezit la el. „Cum poți să vorbești aşa despre domnul judecător de pace? Ești uriadnic și vorbești împotriva stăpînirii? Ai? Știi tu că domnul judecător de pace, dacă vrea, poate să te trimită la jandarmeria guberniei, pentru purtarea ta suspectă? Știi unde poate să-ți facă vînt domnul judecător de pace pentru asemenea vorbe politice?“ Vătaful de plasă s-a amestecat atunci și el: „Judecătorul de pace nu poate hotărî nimic în afără de ceea ce-l privește. Numai pricinile mărunte sunt de com-

pitența lui." Întocmai aşa a spus și toată lumea l-a auzit... „Cum îndrăznești să înjosești stăpânia? i-am zis eu. Să nu te joci cu mine, că o păxești." Pe vremuri, la Varșovia, sau cînd eram portar la gimnaziul de băieți, cum auzeam pe cineva rostind vorbe nesăbuite, mă uitam în stradă și de zăream vreun vardîș, îl chemam: „Ia fă-te, nene, încoa“, și îi raportam totul. Dar în sat la noi, cui să raportezi?... Am simțit că mi se urcă singele la cap. Mă durea în suflet să văd atâtă samavolnicie și nesupunere. Am ridicat mâna și... l-am plesnit. Bineînțeles, nu l-am lovit prea tare, doar aşa, usurel, cum se cuvine, ca să nu mai îndrăznească altă dată să rostească asemenea cuvinte despre înlătîmea-voastră... Uriadnicul a luat partea vătafului. Atunci i-am ars și lui una... și ne-am încăierat... Ce e drept, m-am cam înfierbîntat, înlătîmea-voastră, dar ce să-i faci, fără nițică bătaie nu se poate. Cine nu bate un prost, își încarcă sufletul cu un păcat. Mai ales dacă e cazul... dacă e vorba de dezordine..."

— Dă-mi voie! Are cine să împiedice dezordinea. Pentru asta există uriadnic, primar, vătăsel...

— Uriadnicul nu le poate vedea pe toate, și apoi el nici nu pricepe ceea ce pricep eu...

— Dar înțelege odată că nu e treaba dumitale!

— Cum? Adică de ce să nu fie a mea? Astă-i bună! Oamenii își fac de cap și eu să-i las? Să le cînt în strună? Vedeți și dumneavoastră: vi se plîng că nu le îngădui să cînte... Dar la ce folosesc cîntecele lor? În loc să se țină de vreo treabă, ei cîntă... Ba au mai luat și năravul să stea seara cu lumina aprinsă. În loc să se culce, stau la taifas și se veselesc. Am notat totul!

— Ce ai notat?

— Cine stă cu lumina aprinsă.

Prișibeev scoate din buzunar o hîrtiuță soioasă, își pună ochelarii pe nas și începe să citească:

— Tânărăii care stau seara cu lumina aprinsă: Ivan Prohorov, Savva Mikiforov, Piotr Petrov. Văduva lui Șustrov, soldatul, trăiește în nelegitimă desfrînare cu Semion Kislov. Ignat Sverceok face farmece, iar nevastă-sa, Mavra, e vrăjitoare: se duce noaptea să mulgă vaci străine.

— Ajunge! rostește judecătorul și începe să ia depozițiile martorilor.

Majurul Prișibeev își ridică ochelarii pe frunte și pri-
vește cu uimire la judecătorul de pace, care se vede că de
colo că nu-i ține parte. Ochii holbați ai majurului se aprind,
nasul i se face stacojiu. Se uită la judecător, apoi la mar-
tori, și nu poate înțelege de loc de ce magistratul este atât
de enervat și de ce din toate colțurile sălii se aud cînd șoapte
pline de năduf, cînd rîsete înăbușite. Nu înțelege nici sen-
tința : o lună de închisoare !

— Pentru ce?! exclamă el, desfăcînd brațele într-un gest
de nedumerire. Potrivit cărei legi ?

Un singur lucru i se pare limpede : lumea s-a schimbat
și nu mai e chip de trăit. Încep să-l copleșească fel de fel de
gînduri întunecate, amare. Ieșind însă din sală, dă cu ochii
de mujicii care, adunați grămadă, vorbesc cu aprindere.
Atunci, dintr-o obișnuință pe care nu o mai poate stăpîni,
îa poziția de drepti și strigă cu glas răgușit :

— Împrăștiați-vă ! Nu stați grămadă ! Duceți-vă la ca-
sele voastre !

Copiii

TATA, mama și mătușa Nadia nu sunt acasă. Au plecat la un botez, la ofițerul cel bătrân care umblă mereu cu un căluț sur. Așteptându-i să se întoarcă, Grișa, Ania, Aleoșa, Sonia și Andrei, băiatul bucătăresei, stau în sufragerie în jurul mesei și joacă loto. La drept vorbind, ar cam fi timpul să se culce. Dar parcă poți să adormi pînă nu află de la mama cum arăta copilașul la botez și ce mîncaseră la cină? Masa, luminată de o lampă atîrnată de tavan, e pestriță de numere, de coji de nucă, de hîrtiuțe și pătrățele de sticlă. În fața fiecărui jucător sunt câte două cartoane și câte o grămăjoară de pătrățele pentru acoperit numerale. În mijlocul mesei scîpește o farfurioară albă, cu cinci monede de câte o copeică. Lîngă farfurioară, un măr mușcat, un foarfecă și farfurie în care copiii ar fi trebuit să pună, după cum fusese porunca, cojile de nucă. Copiii joacă pe bani. Miza: o copeică. Condiția: dacă vreunul

trișează, să fie imediat scos din joc. În sufragerie nu e nimeni decât jucătorii. Dădaca, Agafia Ivanovna, e jos la bucătărie, unde-i arată bucătăresei să croiască nu știu ce, iar Vasea, fratele lor mai mare, elev în clasa a V-a, stă întins pe divanul din salon și se plătisește.

Copiii joacă pătimăș. Cel mai ahtiat, după cum i se vede pe față, e Grișa, un băiețel de nouă ani, tuns chilug, cu obrajii bucălați și cu buzele groase, ca la negri. E în clasa pregătitoare, de aceea e socotit băiat mare și cel mai deștept. Nu joacă decât pentru bani. Ehei, de cînd ar dormi el dacă n-ar fi copeicile din farfurioară ! Ochișorii căprui îi fug, neliniștiți și bănuitori, pe cartoanele partenerilor săi. Teama că ar putea să nu cîștige, invidia și calculele, de care e plin capul lui tuns chilug, nu-i îngăduie să stea liniștit și să se concentreze. Se învîrte ca pe ace. Cînd cîștigă, însfăcă banii cu lăcomie și-i vîră numai-decât în buzunar. Sora lui, Ania, o fetiță de vreo opt ani, cu bărbia ascuțită și cu ochi inteligenți și sclipitori, se teme și ea ca să nu-i ia alții înainte. Rînd pe rînd se înroșește și se îngălbenesc, urmărind cu atenție jucătorii. N-o interesează banii. Pentru ea, cîștigul e chestie de amor propriu. Sonia, cealaltă soră, fetiță de șase ani cu părul cîrlionțat și cu obrajii rumeni, cum n-au decât copiii foarte sănătoși, păpușile scumpe și fetițele din pozele de pe bomboniere, joacă loto de dragul jocului. Toată fața ei e numai încîntare : oricine ar cîștiga, ea rîde în hohote, bate din palme și se bucură. Aleoșa, dolofan și rotund ca o minge, gîffiie, smorcăie pe nas și stă cu ochii zgîriți la cartoane. La el nu e vorba nici de lăcomie, nici de amor propriu. Dacă nu-l alungă de la masă și nu-l trimit la culcare, se mulțumește cu atît. Ca înfățișare, ai zice că-i un băiat tare potolit, în realitate însă e o mică bestie. Nu s-a așezat la joc atît de dragul jocului, cît al conflictelor inevitabile în asemenea împrejurare. Ii face nespusă placere să-i vadă pe ceilalți luîndu-se la ceartă și încăierîndu-se. De mult are nevoie să tragă o fugă pînă undeva, dar nu se ridică de la masă nici o clipă, de frică să nu își se fure, în lipsă, pătrățelele și copeicile. Cum nu cunoaște decât cifrele pînă la zece și pe cele cu zero la sfîrșit, Ania acoperă numerele în locul lui. Cel de al cincilea jucător, Andrei, băiatul bucătăresei — oacheș, bolnăvicios, cu că-

mașă de stambă și cu cruciuliță de aramă la gât — stă nemîscat și se uită visător la numere. Nu-i pasă nici de cîștig și nici de succesul celorlalți, deoarece e adîncit pe de-a-ntrregul în aritmetică jocului : Doamne, ce de-a mai cifre săn pe lumea asta ! Cum de nu se încurcă ?

Copiii strigă numerele pe rînd, afară de Sonia și de Aleoșa. Avînd în vedere monotonia numerelor, jucătorii le-au dat, cu timpul, tot soiul de nume și de porecle caraghioase. Așa, lui șapte și zic „cociorva“, lui unsprezece — „bețișoarele“, lui șaptezeci și șapte — „Semion Semionîci“, lui nouăzeci — „bunicul“ și aşa mai departe. Jocul merge înainte, vîoî.

— Treizeci și doi ! strigă Grișa, scoțind din căciula lui taică-său butoișăii galbeni de lemn. Șaptesprezece ! Cociorva ! Douăzeci și opt, grîul ni s-a copt !

Ania vede că Andrei l-a scăpat pe douăzeci și opt. Altă dată i-ar fi atras atenția. Acum însă, cînd în farfurioară, alături de copeică stă și amorul ei propriu, tace mîlc.

— Douăzeci și trei ! urmează Grișa, Semion Semionîci ! Nouă !

— Uite-un șvab, uite-un șvab ! strigă Sonia arătînd un gîndac care aleargă pe masă. Vai !

— Nu-l ucide, zice Aleoșa, cu voce groasă. Poate că are copii...

Sonia petrece cu ochii șvabul și se gîndește la copiii lui : ce mititei trebuie să fie șvăbuții !

— Patruzeci și trei ! Unu ! urmează Grișa, suferind crunt la gîndul că Ania are două rînduri completate. Șase !...

— Gata ! Am cîștigat partida ! strigă Sonia și, alintîndu-se, își dă ochii peste cap rîzînd cu hohote.

Feețele celorlalți se lungesc.

— Să verificăm ! zice Grișa, uitîndu-se cu ură la Sonia.

În virtutea dreptului celui mai mare și mai deștept, Grișa are cuvîntul hotărîtor. Ce vrea el, aceea se face. Jucătorii cercetează îndelung și cu de-amănuntul cartoanele fetei și, spre adîncă lor părere de rău, se dovedește că Sonia n-a făcut nici o șmecherie. Începe partida următoare.

— Vai, ce-am văzut ieri ! zice Ania, ca pentru ea singură. Filipp Filippesci și-a întors nu știu cum pleoapele de

i s-au făcut ochii roșii, roșii... Ca la necuratul, ceva de speriat !

— L-am văzut și eu, întărește Grișa. Opt ! Dar la noi la școală este un băiat care poate să mișe din urechi... Douăzeci și șapte !

Andrei ridică ochii la Grișa, se gîndește puțin și zice :

— Și eu pot să mișc din urechi...

— Ia să vedem !

Andrei își strîmbă ochii, gura și degetele, și i se pare că mișcă și din urechi. Rîd cu totii.

— Nu-i om de treabă Filipp Filippici ăsta, oftează Sonia. Ieri a intrat în odaie la noi și eu eram numai în cămașuță... Vai, ce rușine mi-a fost !

— Gata ! strigă deodată Grișa însfăcind banii din farfurioară. Am cîștigat partida ! Controlați dacă vreți !

Băiatul bucătăresei ridică ochii și pălește.

— Atunci, eu nu mai pot juca... zice el în șoaptă.

— De ce ?

— Pentru că... pentru că nu mai am bani.

— Fără bani nu se poate ! hotărăște Grișa.

Ca să se încredințeze, Andrei se mai scotocește o dată prin buzunare. Dar nu găsește decât firimituri de pînă și un capăt de creion. Gura i se strîmbă și începe că clipească des din ochi. E gata să plîngă...

— Lasă că pun eu pentru tine ! zice Sonia, care nu poate suporta privirea lui chinuită. Numai vezi să mi-i dai înapoi la sfîrșit !

Se pun iarăși mizele și jocul merge înainte.

— Mi se pare că trag clopotele undeva, zice Ania, făcind ochii mari.

Toți lasă jocul și se uită cu gurile căscate la fereastra întunecată. Dincolo de geam, în bezna nopții, pîlpîie reflexul lămpiei.

— Ti s-a părut.

— Numai la cimitir trag clopotele noaptea... zice Andrei.

— Și de ce trag ?

— Ca să nu se furîzeze tîlharii în biserică... Fiindcă tîlharii se sperie cînd aud clopotele.

— Dar ce să caute tîlharii în biserică ? întrebă Sonia.

— Apoi se știe : ca să ucidă paznicii !

Un minut de tăcere. Copiii se uită unul la altul, tresar, apoi își reiau jocul. De data aceasta cîștigă Andrei.

— Ai făcut coțcării ! zice Aleoșa ca din senin, cu glasul lui gros.

— Minți, n-am făcut nici o coțcărie !

Andrei se îngălbenește, buzele îi tremură și-i trîntește lui Aleoșa una peste cap. Aleoșa holbează ochii cu ură, sare în picioare, pune un genunchi pe masă și, la rîndul lui, îi arde una lui Andrei peste obraz ! Își mai trag câte o palmă, pe urmă încep să urle amîndoi. Sonia, care nu poate suferi asemenea grozăvii, începe să plîngă și ea. Și sufrageria răsună de urlete pe toate tonurile. Dar să nu credeți cumva că jocul se sparge din pricina asta ! Nu trec nici cinci minute și iată-i din nou rîzind și vorbind liniștit. Obrajii li-s plînși, dar asta nu-i împiedică să zîmbească. Aleoșa e chiar fericit : a avut loc și un conflict !

În sufragerie intră Vasea, elev în clasa a V-a. E somnoros și are aerul unui om dezamăgit.

„E revoltător ! se gîndește el, uitîndu-se la Grișa care și pipăie buzunarul și-și zăngănește copeicile. Cum se poate să se dea bani pe mîna copiilor ? Și cum de li se permite să joace jocuri de noroc ? Strașnică pedagogie, n-am ce zice... E revoltător !“

Copiii însă joacă cu atîta plăcere, încît îi vine și lui poftă să se aşeze lîngă ei și să-și încerce norocul.

— Stați că vin și eu să joc cu voi, zice el.

— Pune repede o copeică !

— Îndată, face Vasea, scotocindu-se prin buzunare. Copeică n-am, dar am o rublă. Uite, pun o rublă.

— Nu, nu, nu... pune o copeică !

— Proști mai sănăti ! Doar rubla e mai mare decît copeica ! le explică liceanul. Cine cîștigă, îmi dă restul.

— Nu, te rog ! Du-te !

Elevul de clasa a V-a ridică din umeri și se duce la bucătărie să ceară măruntiș de la servitorii. Dar cei de acolo n-au nici o copeică.

— Schimbă-mi tu, îl roagă el pe Grișa, după ce se întoarce de la bucătărie. Îți dau ceva pe deasupra pentru schimb. Nu vrei ? Atunci, dă-mi zece copeici și ia-ți rubla.

Grișa se uită la. Vasea bănuitor: oare n-o fi vrînd să-l tragă pe sfoară, să-l îneșele?...

— Nu vreau, răspunde el, ținându-și mâna peste buzunar.

Vasea își pierde răbdarea. Începe să-i batjocorească pe jucători, făcîndu-i neghiobi și zevzeci.

— Vasea, pun eu miza pentru tine! zice Sonia. Așază-te.

Liceanul se aşază și-și ia două cartoane. Ania începe să strige numerele.

— Stați că mi-a căzut o copeică! tipă deodată Grișa, cu glas disperat. Stați puțin!

Copiii coboară lampa și se vîră sub masă, să caute copeica. Dau cu mâna prin coji de nuca, prin scuipeți, se ciocnesc în cap, dar copeica nu-i nicăieri. Încep iarăși să bijbiie pe jos și o cauță așa pînă cînd Vasea smucește lampa din mâna lui Grișa și o aşază la locul ei. Grișa rămîne să caute singur, pe întuneric.

În cele din urmă copeica s-a găsit. Copiii se aşază din nou la masă și vor să reia jocul.

— Sonia a adormit! îi vestește Aleoșa.

Cu capul cărlionțat culcat pe brațe, Sonia doarme dusă, de parcă s-ar fi culcat de cel puțin o oră. A atipit fără să vrea, cît timp ceilalți căutau copeica.

— Du-te și te culcă pe patul mamei! îi zice Ania, ajutînd-o să plece din sufragerie. Haide, du-te!

O însotesc cu toții, buluc, și peste cinci minute patul mamei prezintă un tablou cît se poate de interesant: Sonia doarme. Lîngă ea sforâie Aleoșa. Culcați cu capul pe picioarele lor, au adormit și Grișa, și Ania. Tot acolo, ca să le tină tovărașie, s-a cuibărit și Andrei, băiatul bucătăresei.

Iar în jurul lor stau, risipite, copeicile care nu mai au nici un preț pînă la partida următoare. Noapte bună!

Vanka

ÎN NOAPTEA de ajun, Vanka Jukov, un băiat de nouă ani, dat, cu trei luni în urmă, să-și facă ucenicia la cizmarul Aleahin, nu se mai culcă. După ce stăpînii și calfele plecară la utrenie, Vanka scoase din dulapul cizmarului un șip cu cerneală și un condei cu peniță ruginită, își așeză apoi în față o foaie de hîrtie mototolită și începu să scrie. Dar înainte de a încondeia prima literă, băiatul își aruncă de cătreva ori privirea speriată spre ușă și spre ferestre, după aceea se uită cu coada ochiului la icoana înnegrită, la dreapta și la stînga căreia se înșirau rafturile cu calapoade, și oftă adînc. Își așezase hîrtia pe bancă, iar el se lăsase în genunchi în fața ei.

„Dragă bunelule Konstantin Makarici ! scria Vanka. Uite, îți scriu o scrisoare. Te felicit cu sărbătorile Crăciunului și doresc să-ți dea Domnul Dumnezeu tot ce dorești. Că eu nu mai am nici tătuca, nici mămuca, numai pe tine te mai am.“

Vanka își întoarse privirea spre geamul întunecat în care se răsfrîngea flacăra pîlpîindă a luminării, și-l văzu deslușit în minte pe bunicul Konstantin Makarici, pănic de noapte la boierul Jivariov : un bătrînel de vreo șaizeci și cinci de ani, mărunțel, slăbanog, dar neobișnuit de vioi și de sprinten, cu fața veșnic zîmbitoare și cu ochi ca de om beat. Ziua doarme în bucătăria slugilor sau se ține de glume cu bucătăreșele, iar noaptea, înfofolit în cojocul lui larg, se învîrte în jurul conacului și bate toaca. În urma lui, cu capetele în pămînt, merg bătrîna Kaștanka și cățelul Viun¹, botezat aşa din pricina părului negru și a trupului lung ca de nevăstuică. Viun e un cîine cum nu se poate mai respectuos și mai prietenos. Se gudură deopotrivă și pe lîngă cei ai casei, și pe lîngă străini, totuși nu se bucură de încrederea nimănui ; sub aparență respectului și a prieteniei, ascunde cea mai neagră perfidie. Nimeni nu se pricepe mai bine ca Viun să te înhașe de picior, cînd nici nu te aștepți, să se strecoare în pivniță sau să fure cîte o găină de la mujici. De cîte ori nu l-au cotonogit de picioarele dindărât, de vreo două ori erau cît pe ce să-l și spînzure ! Si nu trece săptămînă fără să mânince cîte o bătaie sora cu moartea, dar totdeauna își vine în fire.

De bună seamă că acum bunelul stă la poartă, se uită clipind la ferestrele viu luminate ale bisericii din sat și, tropăind din pîslari, glumește cu argătimea. Toaca și atîrnă pe curea. Moșneagul dă din mîini, își îndeasă capul între umeri de frig și, chicotind bătrînește, ciupește cînd pe jupîneasă, cînd pe bucătăreasă.

— Ce-ar fi să mai tragem oleacă de tutun ? zice el întinzînd muierilor tabachera.

Muierile trag tabac și strănută. Bunicul nu mai poate de bucurie, izbucnește în hohote de rîs și strigă :

— Hei, destul, că vi se lipește de nas !

După aceea le-o vîră sub bot și cîlinilor. Kaștanka strănută, își scutură botul și, supărată, se trage la o parte. Viun însă, din respect, nu strănută, ci numai dă din coadă. Vremea e minunată, văzduhul liniștit, străveziu și înghețat. E noapte fără lună, totuși se vede satul întreg, cu acoper-

¹ Tipar.

rișurile albe și cu șuvițele de fum ce se înalță din hogea guri. Se văd și copacii argintatai de promoroacă, și nămeții. Tot cerul e numai stele. Și stelele clipesc, veselie, iar Calea Laptelui e aşa de strălucitoare, de parcă ar fi spălat-o cineva anume și ar fi frecat-o cu zăpadă pentru sărbători...

Vanka oftă, își muie penița în cerneala și scrise mai departe :

„Da' aseară, bunelule, m-am ales cu o scărmăneală. Stăpînul m-a înșăcat de păr și, scoțindu-mă în ogrădă, m-a croit strănic cu cureaua, și asta pentru că m-a furat somnul când legănam copilul dumnealor în copaie. Iar mai zilele trecute, stăpîna m-a pus să curăț o scrumbie și eu m-am apucat s-o curăț de la coadă. Și atunci dumneaci a luat scrumbia și a început să mă plesnească peste bot cu capul scrumbiei. Calfele își bat joc de mine, mă trimit la cîrciumă să le cumpăr votcă și mă pun să fur castraveți de la stăpîn, iar stăpînul mă bate cu ce-i vine la îndemînă. Cît despre mîncare, nu-mi dau mai nimic : dimineața pînă goală, la prînz cașă și seara iar pînă goală. De ceai sau de ciorbă nici pomeneală, cu aşa ceva se îndoapă numai stăpînii. De dormit, dorm în tindă, iar când scîncește copilul nu mai dorm de loc, că trebuie să-l legă... Draga bunelule, fă-ți pomană și ia-mă de aici ! Du-mă acasă în sat, că nu mai pot răbda... Mă ploconesc înaintea ta pînă la pămînt și am să mă rog de sănătatea ta cît oi trăi, numai ia-mă de aici, că de nu, să știi că eu mă prăpădesc...“

Buzele lui Vanka începură să-i tremure și, suspinând de plîns înăbușit, își șterse ochii cu pumnul murdar.

„Am să toc tutun pentru tine, scrise el mai departe, și am să mă închin mereu lui Dumnezeu, iar dacă oi greși cumva, snoștește-mă în bătăi. Și să nu-ți faci griji că rămîn fără slujbă, că am să mă rog de administrator să mă primească să-i văcuiesc cizmele, sau mă bag ajutor de văcar, în locul lui Fedka. Bunelule drag, nu-i chip să mai rabd, tare mă chinuiesc ! M-am gîndit s-o șterg de aici, s-o iau pe jos pînă în sat, dar n-am cizme și m-am temut de frig... Iar pentru binele ăsta, când oi crește eu mare, am să te hrănesc și n-am să las pe nimeni să te obijduiască. Iar când ai să mori, am să mă rog pentru odihnă sufletului tău întocmai ca pentru mămuca mea Pelagheia.

Iar Moscova să ştii că e un oraş mare. Toate casele îs case boiereşti şi sînt şi cai mulţi. Oi însă nu sînt, iar cîinii de pe aici nu-s răi. Băieţii nu umblă cu steaua şi nici în strană nu-i lasă să cînte. Într-o zi am văzut în fereastra unei dugheni nişte cîrlige de undiţă. Se vindeau cu sfoară cu tot şi erau pentru toate soiurile de peşti şi foarte trainice. Am văzut unul care ar fi ținut chiar şi un somn de un pud! Şi am mai văzut dugheni cu fel de fel de puşti, cam de acele ale boierului nostru. Eu gîndesc că trebuie să coste măcar o sută de ruble una... Iar la măcelării găseşti şi cocoşi sălbatici, şi ierunci, şi iepuri, numai că vînzătorii nu spun unde i-au împuşcat.

Dragă bunelule, cînd or fi să facă boierii pom de Crăciun cu daruri, ia şi pentru mine o nucă poleită şi punе-o bine în cufărăşul al verde. Cere-i-o duducă Olga Ignatievna, spune-i că e pentru Vanka.“

Băiatul ofta din greu şi-şi aşinti din nou privirea asupra ferestrei. Îşi aduse aminte că bunelul era cel care se ducea în fiecare an în pădure să aducă bradul pentru boieri, şi că-l lua şi pe el. Ce vremuri erau pe-atunci! Bunicul icnea, icnea şi gerul şi, auzindu-i, icnea şi Vanka. Înainte de a se apuca să taie bradul, bunelul îşi fuma luleaua, trăgea tacticos tabac pe nas şi făcea glume pe seama lui Vaniuška, rebegit de frig... Brazii tineri şi încărcaţi cu promoroacă stăteau nemîşaţi, aşteptînd parcă să vadă pe care din ei o să cadă năpasta. Deodată, un iepure trecea în goană, ca o săgeată, peste nămeţi... Bunelul nu se putea stăpîni să nu strige:

— Tîne-l, tîne-l... Oho-ho, împielitătule berc!

După ce tăia bradul, bunelul îl ducea la curte şi boierii începeau să-l împodobească... Şi cel mai mult punea mâna la treaba asta duduca Olga Ignatievna, la care Vanka ținea ca la ochii din cap. Pe vremea cînd trăia mama lui, Pelagheia, care era fată în casă la boieri, Olga Ignatievna îi dădea lui Vanka acadele, ba, neavînd ce face, l-a învăţat să citească, să scrie, să numere pînă la o sută şi chiar să joace cadril! După ce a murit Pelagheia, orfanul Vanka a fost expediat la bunicul lui, în bucătăria slugilor, iar de acolo la Moscova, la cizmarul Aleahin...

„Vino, bunelule dragă, urmă Vanka, te rog din suflet, vino şi ia-mă de aici! Îndură-te de mine, orfanul, că toţi

mă bat și rabd de foame, și aşa mi-e de urât, că nici nu pot să-ți spun și plâng într-o. Iar mai zilele trecute stăpînul m-a pocnit aşa de tare cu calapodul peste cap, de am căzut jos și abia am putut să-mi vin în fire. Vai și amar de viața mea, că-i mai rea decât a unui cîine!... Si-i mai trimît plecăciuni și Alionei, și lui Egorka cel chior, și vizitiului, numai că armonica să n-o dea nimănui. Rămîn nepotul tău Ivan Jukov și să vii, dragă bunelule!“

Vanka împături foaia în patru și o vîrî în plicul pe care-l cumpărase în ajun cu o copeică... După ce se gîndi puțin, muie peniță în cerneală și scrise adresa :

Bunelului, în sat la noi.

Apoi se mai scărpină în cap, se mai gîndi și adăugă : „Lui Konstantin Makarfcii“. În sfîrșit, fericit că apucase a-și scrie scrisoarea în liniște, Vanka își înhăță căciula și, fără să-și mai ia cojocelul pe umeri, numai în cămașă, ieși repede în stradă...

Vînzătorii de la măcelărie, pe care îi întrebă în ajun, îi spuseseră că scrisorile se vîra în cutiile poștale, de unde le iau și le duc în toată țara troicile poștei, mînate de surugii beți, în clinchet de zurgălăi. Vanka o ținu tot într-o fugă pînă la cea mai apropiată cutie poștală și vîrî în deschizătură neprețuita scrisoare...

Peste o oră, legănat de dulci speranțe, Vanka dormea dus... În visul lui vedea un cuptor. Pe cuptor stătea bunelul, cu picioarele goale atîrnate, și le citea bucătăreselor scrisoarea... Iar pe lîngă cuptor, Viun se tot învîrtea și dădea din coadă...

O ființă fără apărare

CU TOATĂ podagra ce-l chinuise cumplit noaptea și cu toate că scîrția acum din încheieturi, Kistunov s-a dus totuși de dimineață la slujbă și a început, la ora cuvenită, primirea publicului și a clienților băncii. Arăta obosit, văguit, și abia vorbea, ca unul care trage să moară.

— Dumneata ce dorești? întrebă el pe o cucoană îmbrăcată cu o haină lungă, de modă străveche și care, din spate, aducea cu un gîndac mare de bălegar.

— Să vedeți, excelență, începu femeia să turuie, bărbatul meu, asesorul de colegiu Šciukin, a fost bolnav vreme de cinci luni. Și cît a zăcut, să avem iertare de vorba asta, cît și-a văzut de sănătate, cei de la slujbă l-au dat afară nitam-nisam, fără nici o pricină. Și când m-am dus, excelența-voastră, să-i ridic leafa, i-au oprit 24 de ruble și 36 de copeici. „Și pentru ce, mă rog?“ i-am întrebat eu! „Pentru că a luat din casa de ajutor și au girat alții pentru dînsul!“ Parcă a putut să

ia fără să mă întrebe pe mine?! Astă-i cu neputință, excelență! Și pentru ce o asemenea năpastă pe capul meu? Sint o femeie săracă, mă ţin doar cu ce agonisesc de pe urma chiriilor... Sint o ființă slabă, fără apărare... Toți mă năpăstuiesc, nimeni nu-mi spune o vorbă bună...

Și, zicind aşa, femeia clipi des din ochi și prinse a cotrobăi prin haină, după batistă. Kistunov îi luă cererea și se apuca s-o citească.

— Dă-mi voie, cum vine asta? spuse el ridicând din umeri. Nu pricep nimic! Se vede că ai nimerit din greșală la noi. Cererea dumitale n-are nici o legătură cu întreprinderea noastră. Fă bunătatea și du-te cu ea la instituția unde a lucrat bărbatul dumitale.

— Ehehei, taică! Am fost cu ea în cinci locuri și nicăieri n-au vrut să mi-o primească! îi răspunse Šciukina. Mi-am pierdut capul de atâta alergătură! Dumnezeu să-i dea sănătate ginerelui meu, Boris Matveici, că numai el m-a îndreptat la domnia-voastră. „Du-te, zice, mama, la domnul Kistunov, că-i om cu greutate și poate să-ți facă orice!“ Ajutați-mă, excelență-voastră!

— Noi, cucoană, nu putem face nimic pentru dumneata... Înțelege-mă: bărbatul dumitale, după cîte pricep eu, era slujbaș la o instituție medico-militară, pe cînd la noi aici e o întreprindere particulară, comercială, e o bancă! E foarte simplu de înțeles!

Kistunov mai ridică o dată din umeri, plăcăt, și se întoarse spre un domn în haină militară și umflat la falcă.

— Excelență! făcu Šciukina cu o voce jalnică și cîntătoare. Am țidulă de la doctor cum că bărbatul meu a fost bolnav cu adevarat! Binevoiți s-o vedeti!

— Foarte bine! Te cred! spuse Kistunov scos din fire. Dar îți mai spun o dată că asta nu ne privește! Ce ciudat, zău! Îmi vine să și rîd! Să nu știe bărbatul dumitale unde să se ducă?!

— El, excelență, nu știe niciodată nimic! O ține într-una cu: „Nu-i treaba ta, lasă-mă-n pace!“ și gata! Dar a cui treabă o fi? Cine-i ține pe toți, hai? Eu!

Kistunov se-ntoarse iar spre Šciukina și începu să-i lămu-rească deosebirea dintre o instituție medico-militară și o bancă particulară. Femeia îl ascultă cu multă luare-aminte, dădu din cap în semn că a priceput și zise:

— Da, da, da... Înțeleg, taică ! Dacă aşa stau lucrurile, excelența-voastră să poruncească să mi se dea măcar 15 ruble. Mă învoiesc să-i iau și cu țîrșita !

— Uf ! făcu Kistunov, dîndu-și capul pe spate. Cu dumneata nu-i chip să se-nțeleagă omul ! Prîncepe odată, femeia lui Dumnezeu, că jalba pe care ne-o aduci nouă aici e tot atât de nelalocul ei, ca o cerere de despărțenie, de pildă, dusă la o șpițerie sau acolo unde se marchează obiectele de valoare. Zaci că bărbatul dumitale n-a primit toți banii căi i se cuveneau ? Se poate, dar noi n-avem nici o vină !

— Excelență, nu mă lăsați, o să mă rog veșnic pentru dumneavoastră ! Fie-vă milă de o orfană ! spuse Șciukina și începu să plângă. Sînt o femeie slabă, fără apărare !... Si nu mai pot, zău, de cîte am pe cap ! Pricini cu chiriașii, alergătură pentru bărbatu-meu, grijile gospodăriei ! Si... colac peste pupăză vreau să mă împărtășesc săptămîna asta, și ginere-meu e fără slujbă... Crezi că beau și că mâninc ? Aș, vorba vine ! Abia mă țin pe picioare... Toată noaptea n-am închis ochii !

Kistunov simți că începe să aibă palpității. Cu față crispată, duse mâna la inimă și se apucă iar s-o lămurească pe Șciukina, dar vocea i se frînse...

— Nu zău, iartă-mă, dar mi-e cu neputință să mai vorbesc cu dumneata, zise el și dădu din mînă a lehamite. Mă apucă și amețeala ! Si pe noi ne ții din lucru, și dumneata fiți pierzi vremea de pomană ! Uf !... Alexei Nikolaici, spuse el unuia dintre slujbașii săi, vin' de-o lămurește dumneata pe doamna Șciukina !

Apoi Kistunov vorbi pe rînd cu toți ceilalți clienți, se duse în biroul său, iscăli și acolo vreo zece hîrtii, iar Alexei Nikolaici tot fiți mai bătea capul cu Șciukina. Din odaia lui de lucru, Kistunov auzi vreme îndelungată două glasuri : unul gros, potolit și monoton, al lui Alexei Nikolaici, altul chițăit și înecat în lacrimi, al Șciukinei.

— Sînt o femeie slabă, fără apărare, bolnavă, zicea Șciukina. Așa, dacă te uiți la mine, zici că-s voinică, dar dacă stai să cercetezi mai de aproape, nu găsești un locșor zdravăn în trupul meu ! Abia mă țin pe picioare și n-am nici poftă de mîncare... Crede-mă zău, pînă și cafeaua pe care am băut-o astăzi n-avea parcă nici un gust !

Iar Alexei Nikolaici fi tot lămurea care-i deosebirea dintre cele două instituții și drumul întortocheat pe care-l fac

hîrtiile oficiale. Curind însă, obosi și dînsul, iar locul i-l luă contabilul.

— Ce muiere scîrboasă ! își zicea Kistunov scos din fire, pocnindu-și nervos degetele și sorbind mereu din cana cu apă. E o tîmpită, o încuiată ! Si mie mi-a scos sufletul, și pe ei o să-i înnebunească ! Uf ! Cum îmi bate inima !...

Peste o jumătate de oră apăsa pe sonerie și numai de cît veni Alexei Nikolaici.

— Ei, ce se mai aude pe la voi ? îl întrebă, cu o voce sfîrșită, Kistunov.

— Nu putem s-o lămurim, și pace, Piotr Alexandrici ! Ne-am istovit de tot ! Noi fi spunem una, iar dînsa tot cu ce știe o ține !...

— Eu... eu nu mai pot să-i aud glasul !... Mă îmbolnăvește... nu mai pot, și gata !...

— Să chemăm portarul, Piotr Alexandrici, ca s-o scoată afară.

— Nu, nu ! făcu speriat Kistunov. O să înceapă să șipe și știi doar câte locuințe sunt în casa asta ! Cine știe ce dracu o să mai creadă chiriașii despre noi... Încearcă, drăguțule, vezi, poate o faci să-nțeleagă...

Peste o clipă se auzi iar zumzetul lui Alexei Nikolaici. Mai trecu un sfert de ceas și-n locul vocii lui groase, bîzii tenorul răsunător al contabilului.

— Ne-mai-pomenit de afurisită ! turba Kistunov, și umerii lui săltau des, scuturați de un tremur nervos. Si-i proastă ca noaptea, naiba s-o ia ! Mi se pare că iar m-apucă podagra !... Si iar mă doare capul de-mi crapă...

Iar în odaia vecină, Alexei Nikolaici, scos din fire, ciocâni întîi cu degetul în masă, apoi în fruntea lui.

— Într-un cuvînt, ai pe umeri în loc de cap, uite, asta...

— Ia-o mai fncet ! se supără bătrîna. Poți să-i faci aşa neveste-ti... Necioplitule ! Tine-ți mîinile acasă !

Si, privind-o cu răutate, crîncen, de parcă ar fi vrut s-o înghită, Alexei Nikolaici spuse fncet, cu voce sugrumată :

— Afară !

— Cu-u-um îndrăznești ? tipă deodată řciukina cu glas pițigăiat. Sint o femeie slabă, fără apărare ! Nu-ți dau voie. Soțul meu e asesor de colegiu. Necioplitule ! Dacă m-oi duce la Dimitri Karlîci, avocatul, n-o să rămînă nici urmă de

tine ! Trei chiriași am băgat la pușcărie, iar tu, pentru vorbele tale de mîrlan, o să-mi ceri în genunchi iertare ! O să ajung pînă la generalul vostru ! Excelență, excelență !

— Afără, scorpie ! șuieră Alexei Nikolaici.

Kistunov deschise ușa și privi în odaie.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el cu glas plîngăreț.

În mijlocul încaperii stătea Șciukina, roșie ca un rac fierb, rotindu-și ochii și împungînd aerul cu degetele. Slujbașii băncii stăteau și ei în picioare, pe lîngă pereți, roșii de istoviști ce erau, și-și aruncau căutături aiurite.

— Excelență ! se repezi Șciukina, de cum îl văzu pe Kistunov. Astă de-aici, da, da, dumnealui... chiar dînsul... (zicea ea arătîndu-l pe Alexei Nikolaici) a ciocănit cu deșul în capul lui, apoi în masă... Domnia-ta i-ai poruncit să vadă ce-i cu jalba mea, iar dînsul mă ia peste picior ! Sînt o femeie slabă, fără apărare... Bărbatu-meu e asesor de colegiu, iar eu îs fată de maior !

— Bine, cucoană, gemu Kistunov. Las'că lămuresc eu totul... O să iau măsuri... Dar pleacă... Altă dată...

— Dar cînd o să-i primesc, excelență ? Că banii îmi trebuie chiar azi !

Kistunov își trecu mâna tremurătoare peste frunte, oftă și începu iar povestea :

— Cucoană, ți-am mai spus o dată ! Aici e bancă, întreprindere particulară, comercială.. Ce vrei de la noi ? Da' întelege odată că ne ții de la treabă !

Șciukina îl ascultă pînă la sfîrșit, apoi oftă a încuvîntare.

— Da, da... Numai că o rog pe excelență-voastră să facă bunătatea... iar eu o să mă rog veșnic pentru dumneavastră ! Ocrotiști-mă, fiți țată bun pentru mine ! Dacă dovada ceea de la doctor n-ajunge, pot să aduc și una de la poliție... Porunciști să mi se dea banii...

Kistunov simți că-i joacă toate pe dinaintea ochilor. Își goli plămăni de aer și se lăsă istovit pe scaun.

— Cît ai de primit ? întrebă dînsul cu glas istovit.

— 24 de ruble și 36 de copeici.

Kistunov scoase punga din buzunar, luă din ea o hîrtie de 25 de ruble și i-o fîntinse Șciukinei :

— Ia-o și... pleacă !

Şciukina înfăşură banii în batistă, îi puse bine și, zbîrcindu-și fața într-un zîmbet dulceag, delicat și chiar jucăuș, întrebă :

— Dar nu s-ar putea, excelență, ca bărbatul meu să-și capete iar slujba ?

— Eu plec acasă... sănt bolnav, răspunse Kistunov cu voce stinsă. Am bătăi de inimă !...

După plecarea lui Kistunov, Alexei Nikolaici îl trimise pe Nikita după valeriană, din care luară toți câte douăzeci de picături și se apucără iar de treabă. Iar Șciukina mai rămasese vreo două ceasuri în antreu, de vorbă cu portarul, tot așteptând să se întoarcă Kistunov.

Ba mai veni și a doua zi.

Fugarul

A FOST o poveste lungă. Mai întâi, Pașka a mers cu maică-sa pe ploaie, cînd peste cîmpiiile cosite, cînd pe poteci de pădure, unde frunzele îngălbenite i se lipeau de cizme, și a mers aşa, a mers, pînă s-a crăpat de ziuă. După aceea, au stat vreo două ceasuri într-o sală întunecoasă, așteptînd să li se deschidă ușa. În sală nu era chiar aşa de umed și de frig ca afară, dar cînd răbufnea vîntul, ajungeau și acolo stropi de ploaie. După ce sala s-a umplut încetul cu încetul de lume, Pașka, îngheșuit, și-a lipit obrazul de un cojoc care mirosea cumplit a pește sărat, și a atipit. Dar iată că zăvorul a tăcănit, ușa s-a dat de perete și Pașka, împreună cu maică-sa, au intrat în odaia de primire. Și acolo au trebuit să aștepte mult. Toți bolnavii sedeau nemîșcați pe bănci și tăceau. Pașka îi măsura cu ochii și tăcea și el, cu toate că vedea multe lucruri ciudate și vrednice de rîs. Doar o singură dată, cînd în sală intră, sărind într-un picior, un flăcău, lui

Pașka îi veni gust să sară și el. O împinse cu cotul pe maică-sa, pufni de rîs în mînecă și-i zise :

— Mamă, ia te uită, parcă-i un vrăbchio !

— Taci, puiule, taci ! făcu mama.

În ferestruică se ivi capul somnoros al felcerului.

— Treceți de vă înscrieți ! strigă el, gros.

Toată lumea, printre care și flăcăul care sărea într-un picior, se repezi la ferestruică. Felcerul îl întrebă pe fiecare cum îl cheamă, ce vîrstă are, unde stă, de cînd e bolnav și aşa mai departe. Din răspunsurile mamei, Pașka află că pe el nu-l chema Pașka, ci Pavel Galaktionov, că avea șapte ani, că nu știa carte și că era bolnav încă de la Paști.

Curînd, după ce fusese înscris, trebui să se ridice în picioare pentru cîteva clipe, atunci cînd prin odaia de primire trecu doctorul în șorț alb, încins pe deasupra cu un prosop. Cînd ajunse în dreptul flăcăului care șopâia, doctorul ridică din umeri și-i zise, cu glas subțire și cîntător :

— Măi, da' prost mai ești ! Ei, spune și tu dacă nu ești prost ! Ti-am poruncit să vii luni și tu vii vineri. După mine, puteai să nu mai vii de loc, dar nu înțelegi, dobitocele, că ai să-ți pierzi piciorul ?

Flăcăul făcu o mutră atît de jalnică, de parcă se pregătea să ceară de pomană. Clipi din ochi și zise :

— Fiți aşa de bun, Ivan Mikolaici !

— Ce tot fi dai cu Ivan Mikolaici ! îl îngînă doctorul. Ti-am spus să vii luni, trebuie să mă ascultă. Ești un prost, asta-i....

Începură consultațiile. Doctorul stătea în odăia lui și striga bolnavii pe rînd. Din odaie se auzeau țipete ascuțite, plînsete de copii și strigătele mînioase ale doctorului :

— Ei, ce-mi urlă ? Doar nu te tai ! Stai liniștit !

Veni și rîndul lui Pașka.

— Pavel Galaktionov ! strigă doctorul.

Mama înlemnii, ca și cum nu s-ar fi așteptat să-l strige pe fecioru-său, și, luîndu-l pe Pașka de mînă, intră cu el în odăię. Doctorul stătea în fața mesei și, distrat, bătea cu un ciocanel într-o carte groasă.

— Ce te doare ? Întrebă el fără să se uite la cei care intraseră.

— Băiatul are o bubă la cot, taică, răspunse mama și înfațarea ei arăta limpede că era grozav de amărîtă din pricina bubei lui Pașka.

— Dezbracă-l !

Gîfînd, Pașka își desfăcu basmaua de la gît, apoi își șterse nasul cu mîneca și, fără grabă, începu să-și scoată cojocelul.

— Hai, femeie, că doar n-ai venit în vizită ! se răsti doctorul furios. Ce o tot lungești atîta ? Doar nu ești numai tu aici !

Pașka se dezbrăcă repede de cojocel, îl aruncă la pămînt și, ajutat de maică-sa, își scoase cămașa... Doctorul se uită la el cu o căutătura lenesă și-l bătu cu palma peste burta goală.

— Da' strănică burticică ți-a mai crescut, frate Pașka ! zise el și oftă. Ei, ia să văd cotul.

Pașka trase cu ochiul la ligheanul plin cu apă și cu vată însingerată, se uită apoi la șorțul doctorului și începu să plîngă.

— Me-e ! îl îngînă doctorul. Un flăcău bun de însurat, și urlă ! Mai mare rușinea !

Silindu-se să nu plîngă, Pașka se uită la mamă-sa și în ochii lui se cîtea o rugămintă : „Vezi să nu te-apuci cumva să spui acasă că am plîns la spital !“

Doctorul fi cercetă cotul, îl apăsa cu degotele, oftă, plescăi din buze și-l mai apăsa o dată.

— N-are cine să te bată, femeie ! zile el. De ce nu mi l-ai adus mai demult ? Brațul e ca și pierdut ! Nu văzuși, proasto, că-i ajunsese la încheietură ?!...

— Dumneavoastră știți mai bine, taică... oftă femeia.

— Taică !... Ai lăsat să putrezească brațul băiatului și acumă îl dai înainte cu „taică“ ! Ce muncitor poate să iasă din el fără o mînă ? Ai să fii nevoită să-l dădăcești o viață întreagă. Ia să-ți fi ieșit ție un coș pe nas, că numaidecît dădeai fuga la spital ! Dar pe băiat l-ai ținut o jumătate de an cu puroi... Toate sînteți la fel !

Doctorul își aprinse o țigără. În timp ce fuma, nu-i mai tăcea gura : o certă pe femeie, dădea din cap în tactul melodiei pe care o cînta în gînd și se gîndeau la altceva. Pașka stătea gol în fața lui, îl asculta și îi urmărea cu ochii fumul

țigării. Dar cînd țigara se stinse, doctorul tresări și urmă cu un ton mai jos :

— Uite ce este, femeie. Alifiile și picăturile nu-i mai pot ajuta. Trebuie să-l lași la spital.

— De ce să nu-l las, taică, dacă trebuie ?

— O să-i facem operație. Așa că rămîni, Pașka, zise doctorul, bătîndu-l peste umăr. Mama n-are decît să plece, rămînem noi amîndoi, frate. Aici la mine e bine, e strănic de bine ! Uite, după ce isprăvim cu treburile, mergem să prinDEM scatii, pe urmă am să-ți arăt o vulpe. După aceea, ne ducem amîndoi în tîrg, să facem vizite. Ce zici, Pașka ? Vrei ? Iar mîine vine mama și te ia ! Ce zici ?

Pașka se uită întrebător la mamă-sa.

— Rămîni, puiule, zise ea.

— Rămîne, rămîne ! strigă încîntat doctorul. Nici nu mai începe vorbă ! Am să-i arăt o vulpe adevărată. Și avem să mergem amîndoi la iarmaroc, să cumpărăm acadele ! Maria Denisovna, du-l sus !

Doctorul era, pesemne, un om vesel și prietenos, și se bucura că o să aibă un tovarăș, cu care să-și petreacă timpul. Pașka ar fi vrut să-i facă gustul, cu atât mai mult cu cât nu fusese niciodată la iarmaroc, și apoi i-ar fi plăcut și lui să vadă o vulpe adevărată. Dar cum să rămînă fără mama ? După ce se gîndi puțin, se hotărî să-l roage pe doctor să-l lase și pe mamă-sa în spital. Însă nici n-apucă să deschidă gura, că felcerița îl și luă sus, pe scară. În timp ce urca, se uita în jurul lui cu gura căscată. Și scara, și podelele, și tocurile ușilor — uriașe, drepte și strălucitoare — erau vopsite într-o minunată culoare galbenă și răspîndeau un miros plăcut, de ulei. Peste tot atîrnau lămpi, pe jos erau întinse preșuri, iar din pereți ieșeau la iveală robinete de alamă. Dar mai mult decît toate, lui Pașka îi plăcu patul în care îl așezară și pătura păroasă, cenușie. Pipăi pernele și pătura, cercetă cu ochii salonul și-și zise că, fără îndoială, doctorul trăiește strănic de bine.

Salonul nu era mare, avea numai trei paturi. Unul era gol, pe al doilea stătea Pașka, iar pe al treilea un bătrîn cu căutătura acră, care tușea tot timpul și scuipa într-o cană. De pe patul lui Pașka se vedea prin ușa deschisă o parte din alt salon, cu două paturi : pe unul dormea un bărbat slab, foarte palid, cu o pungă de cauciuc pe frunte,

iar pe celălalt sedea un mujic cu brațele desfăcute. Era legat la cap și semăna grozav a babă.

După cē-l instală pe Pașka, felcerița ieși, dar se întoarse curind cu brațul plin de bulendre.

— Astea-s pentru tine, zise ea. Îmbracă-te.

Pașka își lepădă hainele și, foarte fericit, începu să se îmbrace cu cele noi. După ce-și puse cămașa, pantalonii și halatul cenușiu, se cercetă satisfăcut și se gîndi că n-ar strica să dea, așa cum era, o raită prin sat. Își închipuia cum îl trimite mama la grădina de zarzavat de pe malul rîului, să rupă foi de varză pentru purcel, cum îl întâlniră pe drum băieșii și fetele și cum se uită, cu jind, la halatul lui.

În salon intră o îngrijitoare aducînd două castronașe de cositor, linguri și două bucăți de pîine. Așeză un castronaș dinaintea bătrînului și altul dinaintea lui Pașka.

— Mănîncă ! fi zise ea.

Pașka se uită în castronaș și văzu o ciobă grăsă, iar în ciobă o bucată de carne. Și iarăși se gîndi că doctorul o duce bine și că nu e chiar atât de rău, cum părea la început. Sorbi îndelung din ciobă, lingind lingura după fiecare sorbitură, apoi, cînd în castronaș nu mai rămase decît carne, trase cu coada ochiului la bătrîn, pizmuindu-l că mai avea ce sorbi. Oftă și se apucă să mânînce carne, căutînd să facă așa fel, încît să-i țină cît mai mult. Dar degeaba : curind dispără și carne. Nu-i rămăsesese decît o bucată de pîne. Nu-i tocmai plăcut să mânînci pîne goală, dar n-avea încotro și, după ce se gîndi puțin, Pașka dădu gata și restul de pîne. Chiar atunci intră îngrijitoarea cu alte castronașe. De data asta aducea friptură cu cartofi.

— Ei, da' unde ți-e pînea ? îl întrebă ea.

În loc de răspuns, Pașka își umflă obrajii și răsuflă adînc.

— De ce ai mîncat-o ? îl dojeni îngrijitoarea. Acum, cu ce ai să-ți mânînci friptura ?

Femeia ieși și se întoarse cu altă bucată de pîne. Pașka nu mîncase friptură de cînd era el, și acum, gustînd-o, găsi că era strănic de bună. Friptura dispără repede și-i rămase iarăși o bucată de pîne, mai mare însă decît cea de după ciobă. Terminînd masa, bătrînul își ascunse în sertar

pîinea care-i rămăsesese. Pașka încercă să facă la fel, dar, după ce se gîndi, o mîncă pe a lui.

Sătul acum, Pașka plecă să se plimbe. În salonul vecin, pe lîngă cei pe care îi văzuse prin ușă, mai erau încă patru bolnavi. Dintre aceștia, numai unul fi atrase atenția. Era un mujic înalt, peste măsură de slab, cu fața posomorîtă și păroasă; stătea pe marginea patului și fîși legăna capul într-o una, ca limba unei pendule, agitîndu-și mâna dreaptă. Pașka nu-și putu lua multă vreme ochii de la el. La început, legănarea aceea regulată, în chip de limbă de pendulă, i se păru ciudată, făcută anume ca să stîrnească risul tuturor. Dar cînd se uită mai bine la fața lui, îl trecu rîuri și întelese că omul acela era foarte rău bolnav. Trecu apoi în alt salon, unde văzu doi mujici cu obrazul de un roșu-întunecat, de parcă erau mînjiți cu lut. Amîndoi stăteau nemîșcați în paturi și fețele lor ciudate, cărora cu greu le-ai fi putut desluși trăsăturile, îi făceau să pară doi idoli.

— Mătușică, de ce-s ăştia aşa? o întrebă Pașka pe îngrijitoare.

— Îs bolnavi de vărsat, băiete.

După ce se întoarse în salonul lui, Pașka se așeză pe pat și începu să-l aștepte pe doctor, ca să se ducă amîndoi la prins scatii, sau la iarmaroc. Dar doctorul nu venea. În ușă salonului vecin se arăta pentru cîteva clipe felcerul. Se aplecă asupra bolnavului, care avea o pungă de gheăță pe cap, și strigă:

— Mihailo!

Mihailo pesemne dormea, că nu se mișcă. Felcerul dădu din mină și plecă. În așteptarea doctorului, Pașka începu să-și cerceteze vecinul. Bătrînul tușea fără încetare și scuipa în cană. Avea o tuse prelungă și hîrîtoare. Lui Pașka și plăcea că atunci cînd bătrînul tușea și trăgea aer în piept, înăuntrul lui se auzea ceva fluierînd și cîntînd pe mai multe glasuri.

— Moșule, ce fluieră la tine aşa? îl întrebă Pașka.

Bătrînul nu răspunse nimic. Pașka aștepta puțin, apoi îl întrebă din nou:

— Moșule, unde-i vulpea?

— Care vulpe?

— Aia vie.

— Unde să fie? În pădure!

Trecu aşa mult timp, și doctorul tot nu se arăta. Îngrijitoarea aduse ceaiul și-l certă că nu-și păstrase pînă pentru seară. Mai veni o dată felcerul și încercă să-l trezească pe Mihailo. Dincolo de ferestre începea să se întunecă, în saloane se aprinseră lămpile, și doctorul tot nu venea. Era prea tîrziu ca să te mai duci la iarmaroc, sau să prinzi scatii. Pașka se întinse pe pat și se lăsă dus pe gînduri. Iși aduse aminte de acadelele pe care i le făgăduise doctorul, de față și de glasul mamei, de întunericul din izba lor, de cuptor, de bunica Egorovna, cea care bombăne tot timpul... și deodată îl năpădiră jalea și dorul. Dar, amintindu-și că a doua zi avea să vină mama să-l ia acasă, zîmbi și închise ochii.

Îl trezi un foșnet. În salonul vecin se auzeau pași și șoapte. La lumina slabă a lămpițelor de noapte și a candelelor, îngă patul lui Mihailo se mișcau trei umbre.

— Să-l scoatem cu pat cu tot, sau fără? întrebă una din ele.

— Fără. Patul nu începe pe ușă. Ce i-o și venit să moară la o vreme aşa de nepotrivită? Primească-l Domnul în împărăția sa...

Atunci, unul apucă mortul de umeri, altul de picioare, ridicîndu-l. Brațele lui Mihailo și poalele halatului spînzurau în aer. Al treilea, mujicul acela care semăna a babă, și făcu cruce și, cîteștrei, bocanind și călcînd pe halatul mortului, ieșiră cu el din salon.

Din pieptul bătrînului, care dormea, răzbăteau fluieturări și cîntece pe mai multe glasuri. Pașka ascultă, apoi se uită la ferestrele întunecate și, îngrozit, sări din pat.

— Mamă!... gemu el cu glas gros.

Și, fără să aștepte vreun răspuns, se repezi în salonul vecin. Lumina candelei și a lămpiței de noapte abia izbutea să risipească întunericul din odaie. Tulburăți de moartea lui Mihailo, bolnavii sedeau pe paturile lor și aşa cum erau, cu părul vîlvoi, amestecați cu umbrele, arătau mai lați în umeri, mai înalți și păreau că cresc din ce în ce mai uriași. Pe patul din fund, unde era mai întuneric, stătea mujicul cel care dădea din cap și din mînă.

Fără să mai aleagă ușile, Pașka se năpusti în salonul bolnavilor de vîrsat, de acolo în corridor și din corridor, ca o furtună, într-o încăpere mare unde stăteau, culcate pe

paturi sau în capul oaselor, arătări cu părul lung și cu chipuri de babe. După ce străbătu secția de femei, Pașka se pomeni din nou în corridor, văzu balustrada cunoscută și coborî în goană scările. Recunoscu, jos, sala de primire unde așteptase în dimineața aceea și începu să caute ușa care dădea afară.

Zăvorul tăcăni, vîntul rece îl izbi în obraz și, poticindu-se, Pașka ieși în curte, alergând. Nu mai avea decât un singur gînd : să fugă, să fugă ! Nu cunoștea drumul, dar era încredințat că dacă o să fugă aşa, o să se trezească negreșit acasă, lîngă mama. Noaptea era întunecată, însă dincolo de nori se vedea strălucind luna. După ce coborî de pe cordac, Pașka alergă drept înainte, ocoli şopronul și dădu peste un pîlc de tufișuri desfrunzite. Stătu puțin la gînduri, apoi o luă la goană îndărăt spre spital, îl înconjură, și iarăși se opri nehotărît : în spatele clădirii se deslușeau, albe, cruci de morminte.

— Mămu-că !... strigă Pașka, rupînd-o la fugă înapoi.

Alergând pe lîngă niște case întunecate și posomorîte, văzu o fereastră luminată.

În întuneric, pata aceea aprinsă și roșie părea înfricoșătoare, dar Pașka, înnebunit de spaimă și nestiind încotro să mai apuce, o luă într-acolo. Lîngă fereastră erau scările unui cordac și o ușă cu o tăblită albă. Pașka urcă în goană, se uită la fereastră și, deodată, o bucurie nesfîrșită și tăie răsuflarea : la masă, citind o carte, stătea doctorul cel vesel și prietenos. Rîzînd fericit, Pașka întinse mîinile spre chipul cunoscut. Ar fi vrut să strige, dar o puteră tainică îl surgrumă și-l lovi peste picioare. Se cătină și se prăbuși în neșimtire pe trepte.

Cînd își veni în fire, se luminase de ziua și glasul acela cunoscut, care îi făgăduise în ajun și iarmaroc, și scatii, și vulpe, îl dojenea :

— Măi Pașka, măi, da' prost mai ești ! Spune și tu dacă nu ești prost ! Ești bun de bătut, numai că n-are cine să te bată !

Kaštanka

Povestire

I. Năravuri proaste

O CĂTELUŞĂ tânără și roșcată — corcitură de șoricar cu potaie de rînd — cu un bot drept ca de vulpe, alergă încoace și încolo pe trotuar, uitându-se neliniștită în toate părțile. Din cînd în cînd se oprea, scheuna și, ridicîndu-și pe rînd labele înghețate, încerca să înțeleagă cum se făcuse de s-a rătăcit.

Își aducea bine aminte cum își petrecuse ziua și cum nimerise, pînă la urmă, pe trotuarul acela necunoscut.

Iată cum începuse ziua: stăpînul ei, tîmplarul Luka Alexandrîci, își pusese căciula, luase subsuoară un obiect de lemn, învelit într-o basma roșie, și o strigase:

— Hai, Kaštanka!

Auzindu-și numele, corcitura de șoricar cu potaie de rînd ieșise de sub masă, unde dormea pe talaș, se întinsește cu plăcere și o luase la trap după stăpin. Clientii lui Luka Alexandrîci stăteau foarte departe, aşa că, pînă să ajungă

la fiecare în parte, tîmplarul era nevoit să intre prin cîr-ciuni, ca să mai prindă putere. Kaštanka își aducea aminte că pe drum se purtase din cale-afără de necuviiincios : de bucurie că o luase la plimbare, sărea, se repezea lătrînd după tramvaiele cu cai și intra prin curți fugăriind cățeii. Tîmplarul, care o scăpa mereu din ochi, se oprea și se răstea la ea cu necaz. O dată, peste măsură de înfuriat, o însfăcase de una din urechile ei de vulpe și o zgîlțîise bine de cîteva ori, strigîndu-i răspicat :

— Min-ca-te-ar ciu-ma, ja-vră !

După ce a umblat pe la clienti, Luka Alexandrîci s-a abătut o clipă pe la soră-sa, unde a luat ceva în gură și a băut un pic ; de la soră-sa s-a dus la un cunoscut de-al lui, legător de cărți, de la legător la cîrciumă, de la cîrciumă la un cumătru, și tot aşa înainte. Într-un cuvînt, cînd s-a pomenit Kaštanka pe trotuarul acela necunoscut, se însera, iar tîmplarul era beat turtă. Dădea din mîini, ofta din adîncul bojocilor și bombănea :

— Întru păcat zămisilitu-m-a mumia mea ! Eh, păcatele mele, păcatele mele ! Iaca, acumă umblăm pe străzi și ne uităm la felinare, dar cînd om crăpa, în focul gheenei o să ardem...

Sau, înduioșat, o striga pe Kaštanka și-i spunea :

— Ascultă, Kaštanka, tu ești o gînganie și atîta tot ! Față de om, ești aşa cum ar fi dulgherul față de tîmplar.

Dar tocmai cînd îi vorbea aşa, se auzi deodată o fanfară. Kaštanka întoarse capul și văzu venind pe stradă, drept spre ea, un regiment. Cum nu putea să suferă fanfara, pentru că o scotea din fire, începu să se agite și să urle. Spre marea ei nedumerire, în loc să se sperie și el, să scheaune și să latre, tîmplarul a zîmbit cu toată gura, și-a luat poziția de drept și și-a ridicat mâna la cozoroc. Văzînd că stăpînul nu protesteaază, Kaštanka a început să urle și mai amarnic și, nemaștiind pe ce lume se află, a trecut în goană pe trotuarul celălalt.

Cînd și-a venit în fire, fanfara nu se mai auzea și regimentul dispăruse. Speriata, s-a întors repede, îndreptîndu-se spre locul unde-și lăsase stăpînul. Dar — vai ! — tîmplarul nu mai era acolo. Atunci s-a repezit înainte, pe urmă înapoi, a mai traversat o dată strada, dar tîmplarul

parcă intrase în pămînt... Kaštanka a început să adulmece trotuarul, crezînd că o să-și găsească stăpinul după urme, dar cu puțin înainte trecuse pe acolo un ticălos cu galoși noi și toate mirosurile străzii se amestecară cu duhoarea de cauciuc, așa că nu mai era chip să deslușești nimic.

În timp ce Kaštanka alerga de colo pînă colo, să-și găsească stăpinul, se întunecase. De o parte și de alta a străzii se aprînseră felinarele, iar la ferestrele caselor sclipeau lumini. Ningea cu fulgi mari și înfoiați, care înălbeau caldărîmul, spinările cailor și căciulile birjarilor. Și cu cât văzduhul se întuneca mai mult, cu atît mai albe păreau toate. Pe lîngă Kaštanka treceau mereu, în sus și în jos, clienți necunoscuți, care o împiedicau să vadă și o loveau cu picioarele. (Pentru Kaštanka oamenii se împărteau în două categorii inegale : stăpîni și clienți. Între unii și alții era o mare deosebire : cei dintîi aveau dreptul să-o bată, în timp ce pe ceilalți ea avea dreptul să-i apuce de picior.) Clienții treceau grăbiți, fără să-i dea nici o atenție.

Cînd se întunecă de-a binelea, Kaštanka simți cum o cuprinde deznaidejdea și frica. Se ghemui la intrarea unei case și începu să scîncească jalnic. Ostenise umblînd toată ziua cu Luka Alexandrîci, urechile și labele fi înghețaseră și, pe deasupra, mai era și cumplit de flămîndă. Nu mâncase mai nimic. Doar de două ori luase în gură cîte ceva : lîsese un pic de pap la legătorul de cărți, apoi, lîngă tejgheaua unei cîrciumi, găsise o pieliță de salam. Atîta tot. Dacă ar fi fost om, fără îndoială că și-ar fi spus :

„Nu, asta nu mai este viață ! Mai bine mă împușc !“

II. Străinul misterios

Însă Kaštanka nu se gîndeau la nimic și scîncea mereu. Zăpada moale și înfoiată fi acoperise cu totul spinarea și capul și, istovită cum era, cătelusa căzușe într-o somnolență adîncă. Dar deodată ușa de la intrare scîrțî și o izbi în coastă. Sări în picioare. În prag se ivise un bărbat din categoria clienților. Deoarece Kaštanka schelălaia și i se încurcea

printre picioare, ar fi fost greu să n-o observe. Omul se aplecă spre ea și o întrebă :

— Ce-i cu tine, cățelușă ? Te-am lovit ? Biata de tine, biata de tine !... Haide, nu te supără, nu te supără... Iar-tă-mă !

Kaštanka se uită la străin printre fulgii de zăpadă care-i îngreuiau genele și văzu înaintea ei un omuleț scund și rotofei, cu față rotundă și rasă, cu joben pe cap și cu șuba descheiată.

— De ce scîncești ? urmă el, scuturîndu-i cu degetul zăpada de pe spinare. Unde ți-i stăpînul ? Nu cumva te-ai rătăcit ? Biata cățelușă ! Ce să ne facem acumă, hai ?

Simțind în glasul străinului o notă de căldură și de duioșie, Kaštanka îi linse mîna, scîncind și mai jalnic.

— După cum văd, ești frumușică, dar și caraghioasă, nu știu cum ! Parcă ești o vulpe ! zise străinul. Ei, n-am încotro, trebuie să te iau cu mine ! Cine știe, poate că o să fii bună la ceva... Hai să mergem !

Străinul plescăi din buze și-i făcu semn cu mîna, ceea ce nu putea să însemne decât : „Haide !“ Și Kaštanka se luă după el.

Nu trecuse nici o jumătate de oră și cățelușa stătea pe podea, într-o odaie mare și luminoasă și, cu capul aplecat într-o parte, se uita rugător și cu interes la străinul care-și lăua masa și care, mîncînd, îi arunca și ei cîte ceva. Îi dădu, întîi, o felie de pîne și o coajă verde de brînză, apoi o bucătică de carne, o jumătate de pateu și cîteva oase de găină. Dar, flămîndă cum era, Kaštanka le înghițise pe toate așa de repede, încît nici nu apucase să le simtă gustul. Și cu cît mînca mai mult, cu atît îi era mai foame.

— După cît văd, prost te-au mai hrănit stăpînii tăi ! zise străinul, privind-o cu cîtă lăcomie înghițea bucătile nemestecate. Și ce sfrijită ești ! Numai pielea și oasele...

Cu toate că mîncase mult, Kaštanka tot nu se săturașe. Căzuse doar într-un fel de toropeală. După ce termină masa, se tolăni în mijlocul odăii, își întinse picioarele și, simțind un fel de moleșeală dulce revârsîndu-i-se în tot trupul, începu să dea din coadă fericită. În timp ce stăpînul ei cel nou, răsturnat într-un fotoliu, își fuma țigara de foi, Kaštanka, dînd mereu din coadă, se gîndeau : oare unde-i mai bine ? Aici, la străinul ăsta, sau la tîm-

plar? Lucrurile din casa astă sunt urite și săracăcioase: afară de fotolii, de divan, de lampă și covoare, străinul nu mai are nimic altceva și odaia parcă-i pustie, pe cind casa tîmplarului era ticsită de lucruri: o masă, o tejghea, movile întregi de talaș, apoi rindele, dălți și ferăstraie, o colivie cu un scatiu, o albie... La străin nu miroase a nimic, pe cind la tîmplar plutea totdeauna un fel de ceată, și în toată casa mirosea a clei, a lac și a talaș. Și ce frumos mirose! În schimb, în altă privință, e mult mai bine la străin: fîi dă de mîncare pînă nu mai poți și mai ales — de ce să nu recunoaștem? — se poartă frumos; cît a stat în fața mesei și l-a privit rugător, niciodată n-a lovit-o, n-a băut din picioare la ea și nu i-a strigat: „Ieși afară, afurisito!”

După ce-și fumă țigara de foi, stăpinul cel nou ieși, întorcîndu-se peste cîteva clipe cu o saltelută în mînă.

— Ei, căteluso, ia vino încoace! și zise, așezînd salteleluță într-un colț lîngă divan. Culcă-te colea și trage-i un pui de somn!

Apoi stinse lumina și plecă. Kaștanka se întinse pe saltelută și închise ochii. Din stradă se auzi un lătrat. Căteluso ar fi vrut să-i răspundă, dar se simți deodată năpădită de tristețe. Iși aduse aminte de Luka Alexandrici, de băiatul lui, Fediușka, de colțisorul ei drag de sub tejghea... Iși aduse aminte de serile lungi de iarnă, cind tîmplarul gelua cîte ceva sau cîteva ziarul în gura mare, iar Fediușka se hîrjonea cu ea... De obicei, o apuca de labele de dinapoi, o trăgea de sub tejghea și începea să-i facă tot felul de giumboșlucuri, de vedea stele verzi și o dureau toate mădularele. Uneori o punea să meargă în două labe, sau se juca de-a „clopotul”, adică o trăgea de coadă cît putea, ca să schelălăie și să latre, sau îi dădea să tragă tabac pe nas... Dar cea mai chinuitoare năzdrăvănie a lui Fediușka era următoarea: băiețelul lega o bucătică de carne cu o șfoară, i-o dădea s-o înghită și pe urmă i-o trăgea înapoi din stomac și se prăpădea de rîs... Și ou cît amintirile Kaștankăi erau mai limpezi, cu atît scâncea mai tare și mai jalnic.

Dar curînd oboseala și căldura îi risipiră gîndurile triste... Adormi. În vis, văzu alergînd o mulțime de cîini. Printre alții, trecu în goană un pudel bătrîn și lătos, pe care-l zărise pe stradă chiar în ziua aceea: avea albeață pe un ochi

și în jurul nasului îi spînzurau smocuri de păr. Fediușka, cu o daltă în mînă, se luă după el, dar dintr-o dată și Fediușka se făcu lățos, începu să latre cu veselie și se apropi de Kaștanka. Se miroșiră prietenestă și o zburghiră amîndoi în stradă...

III. O nouă și foarte plăcută cunoștință

Cînd Kaștanka se trezi, era lumină de-a binelea și din stradă răzbătea un zgomot cum nu se aude decît ziua. În odaie nu era nimenei. Kaștanka se întinse, căscă și începu să umble de colo pînă colo, mînioasă și ursuză. Mirosi prin unghere, mirosi mobila din casă, apoi aruncă o privire în sală, dar nu descoperi nimic de seamă. Afară de ușa care dădea spre sală, mai era una. După ce se gîndi puțin, Kaștanka începu s-o zgîrie cu amîndouă labele, o deschise și intră în odaia de alături. Acolo, în pat, învelit cu o pătură, dormea un client, în care îl recunoscu pe străinul de aseară.

— Mrrr... începu ea, dar aducîndu-și aminte de masa din ajun, dădu din coadă și începu să adulmece.

Miroșind hainele și cizmele străinului, găsi că duhneau grozav a cal. În dormitor mai era o ușă, tot încisă, care dădea nu știu unde. Începu s-o zgîrie și pe aceea, apoi o apăsa cu pieptul, o deschise și în aceeași clipă simți un mîros ciudat, cît se poate de suspect. Presimțind că o să dea cu ochii de cineva care n-o să-i facă prea multă plăcere, mîrind și uitîndu-se mereu îndărăt, Kaștanka pătrunse într-o odăită cu tapete murdare. Dar se trase înapoi, speriată : în față ei răsărise ca din pămînt ceva însپaimîntător. Cu gîțul întins pe podea și cu aripile desfăcute, un gînsac cenușiu venea spre ea, șișind. Ceva mai încolo, pe o salteleuă, stătea tolânit un motan alb. Cînd o văzu pe Kaștanka, sări în picioare, își arcui spinarea, își ridică coada drept în sus, își zbîrli cojocul și începu să scuipe. Cățelușa se înfricoșă de-a binelea, dar, căutînd să-și ascundă spaima, lătră și se repezi la motan... Motanul își arcui și mai mult spinarea,

mai scuipă o dată, apoi îi cîrpi o labă peste cap. Kaștanka sări îndărăt, se lăsă pe cîteșipatră labele și, întinzînd botul spre motan, începu să latre ascușit. În vremea asta, gînsacul se apropie de ea pe la spate, tiptil, și-i trase un cioc zdravăn în spinare. Kaștanka sări ca arsă și se aruncă asupra gînsacului...

— Ce înseamnă asta? se auzi un glas furios și în odaie intră străinul, în halat și cu o țigără de foi între dinți. Ce înseamnă asta? La loc!

Se apropie de motan, și dădu un bobîrnac peste spinarea arcuită și se răsti la el:

— Ce înseamnă asta, Feodor Timofeici? V-ați luat la bătaie? Porc bătrîn ce ești! Du-te și te culcă!

Întorcîndu-se apoi către gînsac, strigă:

— Ivan Ivanîci, treci la locul tău!

Ascultător, motanul se culcă pe saltelea lui și închise ochii. Judecînd după expresia botișorului și a mustașilor, îi părea rău că se înfierbîntase și sărise la bătaie. Supărata, Kaștanka scîncî, iar gînsacul își întinse gîtul și începu a spune ceva, repede și cu aprindere, ce e drept, răspicat, dar fără să se înțeleagă nimic din gura lui.

— Bine, bine! făcu stăpinul căscînd. Trebuie să trăiți în pace și prietenie. Apropiindu-se apoi de Kaștanka, o mîngâie și-i vorbi: Iar tu, roșcato, nu te teme... Aici o să ai de a face numai cu persoane cumsecade, n-o să te obijduiască nimeni. Dar stai puțin, cum să-ți zicem? Trebuie să-ți căutăm un nume, frate, altfel nu se poate!

Se gîndi puțin, apoi hotărî:

— Știi una?... O să-ți zicem „Mătușa”... Înțelegi? „Mătușa”!

După ce-i repetă de mai multe ori numele, stăpinul ieși din odăiță. Kaștanka se așeză și începu să se uite cu luarămintea în jurul ei. Cotoiul stătea culcat pe saltelea lui și se făcea că doarme. Gînsacul, cu gîtul întins și jucînd pe loc, turuia înainte din gură, repede și cu aprindere. Era, pensemne, un gînsac grozav de deștept. După fiecare cuvîntare kilometrică, se trăgea un pas îndărăt, uimit, cu aerul că era cît se poate de încînat de sine... Kaștanka îl ascultă, și răspunse cu un nîrșit, apoi se apucă să adulmece prin culturile odăii. Într-un ungher descoperi o copăiță cu boabe de mazăre și cu coji de pîine de secără muiate. Gustă din

mazăre, dar nu-i plăcu ; gustă din pîine și începu să înfulece. Gînsacul nu se arăta supărât că o cățelușă străină și fură mîncarea. Dimpotrivă, începu a turui din gură cu și mai multă aprindere și, ca să-i dea o doavadă de incredere, se apropie de copăiță și ciuguli și el cîteva boabe de mazăre.

IV. Tot felul de minunății

Ceva mai tîrziu, străinul se întoarse aducînd un obiect ciudat, care semăna cu o ramă de poartă. De stîngia de sus a acestei rame de lemn, cioplită grosolan, atîrna un clopoțel și era legat un pistol. Atît de limba clopoțelului, cît și de cocoșul pistolului spînzura cîte o sforicică. Străinul așeză rama în mijlocul odăii și începu să lege și să dezlege nu știu ce. În sfîrșit, se uită la gînsac și strigă :

— Ivan Ivanîci, ia poftim încocace !

Gînsacul se apropie și se opri în fața lui, așteptînd.

— Așa... făcu străinul. Ia s-o luăm de la început. Mai întîi ploconește-te și fă o reverență. Haide, mai repede !

Ivan Ivanîci întinse gîtul, se aplecă înainte, la dreapta și la stînga, apoi se lăsa pe o labă, în chip de reverență.

— Așa, bravo... Ia, închipuiște-ți acum că ai murit.

Gînsacul se răsturnă pe spate, cu labele în sus. După ce mai făcu cîteva gjumboșlucuri de felul acesta, străinul se apucă deodată cu mîinile de cap, își luă un aer de om însprăimînat și începu să strige :

— Ajutor ! Foc ! Săriți că ardeam !

Ivan Ivanîci se repezi la ramă, apucă în cioc o sforicică și începu să tragă clopoțelul.

Omul se arăta foarte mulțumit de el, îl mîngăie pe gît și-i zise :

— Bravo, Ivan Ivanîci ! Închipuiște-ți acum că ești giuvaergiu, că faci negustorie cu aur și pietre scumpe și că, venind la prăvălie, dai peste niște hoți. Ce faci într-o imprejurare ca asta ?

Gînsacul prinse cu ciocul cealaltă sforicică, trase și, în aceeași clipă, răsună o împușcătură asurzitoare. Cățelușei îi

plăcuse grozav și sunetul clopoțelului, dar împușcătura o entuziasmă, pur și simplu. De bucurie, începu să latre și să alerge în jurul ramei.

— Treci la loc, Mătușă, strigă la ea străinul, și tacî din gură!

Exercițiile lui Ivan Ivanici nu se sfîrșiră cu împușcătura. Un ceas întreg îl puse străinul să alerge la „coardă” : el plesnea din bici, iar gînsacul trebuia să fugă în jurul lui, să sară peste obstacole, să treacă printr-un cerc și să se cabreze, adică să se aşeze pe coadă și să dea din labă. Kaștanka nu-și mai lua ochii de la Ivan Ivanici, urla de bucurie, ba de câteva ori se luă în goană după gînsac, lătrînd cît o ținea gura. Cînd obosi și el, și gînsacul, străinul își sterse sudoarea de pe frunte și strigă :

— Maria, pofteaș-o încocace pe Havronia Ivanovna !

Peste câteva clipe se auzi un grohăit... Kaștanka începu să mîrzie, își luă un aer semet, dar, pentru orice întîmplare, se trase mai aproape de străin. Ușa se deschise, o bătrînică se ivi în prag și, după ce spuse nu știu ce, vîrî în odaie o scroafă neagră și urâtă. Fără să țină seama de mîrfitul cățelușei, scroafa își înălță rîstul și începu să grohăie cu veselie. Era, pesemne, grozav de bucuroasă că-l vede pe stăpînu-său, pe motan și pe Ivan Ivanici. După felul cum se apropie de motan și-l înghionti ușurel cu rîtul în burta, după felul cum îi vorbi gînsacului, după mișcările ei, după glasul și chiar și după felul cum îi tremura codita, se vedea bine că era o ființă cît se poate de prietenoasă. Kaștanka își dădu seama numai decît că n-avea nici un rost să mîrzie și să latre la o persoană ca asta.

Stăpînul împinse rama la o parte și strigă :

— Feodor Timofeici, ia poftim încocace !

Motanul se ridică, se întinse lenes și în silă, ca și cum i-ar fi făcut un mare hatîr, se apropie de scroafă.

— Începem cu piramida egipteană, hotărî stăpînul.

Le explică întîi nu știu ce, mult timp, apoi comandă : Unu... doi... trei !... La „trei”, gînsacul își desfăcu aripile și sări pe scroafă. După ce se așeză de nădejde pe spinarea ei țepoasă, cumpânindu-se din gît, Feodor Timofeici se apropie alene și, fără vlagă, cu un aer de totală nepăsare, ca și cum și-ar fi disprețuit propria artă, socotind-o ca pe o nimica toată, sări și el pe spinarea scroafei,

apoi, fără nici un chef, își făcu vînt pe spatele gînsacului, făcînd „sluj“. În felul acesta se obținu ceea ce străinul numea „piramida egipteană“. Kaștanka începu a schelălăi, entuziasmată, dar chiar în clipa aceea motanul cel bătrîn căscă și, pierzîndu-și echilibrul, se rostogoli jos. Ivan Ivanîci se clătină, apoi căzu și el. Străinul începu să strige, să dea din mîini, și iarăși să le explice nu știu ce. După ce își bătu capul încă vreun ceas cu piramida, stăpînul cel neobosit îl învăță pe Ivan Ivanîci să călărească pe motan, apoi încercă să-l învețe pe cotoi să fumeze, și încă multe altele.

Cînd se termină dresajul, străinul își sterse fruntea de sudoare și ieși din odaie. Feodor Timofeici scuipă cu scîrbă, se culcă pe salteleuța lui și închise ochii, Ivan Ivanîci se îndreptă spre copăiță, iar pe scroafă o scoase bătrîna afară. Datorită acestor impresii noi, ziua trecu pe nesimtite pentru Kaștanka, iar seara străinul o mută, cu salteleuță cu tot, în odăia ceea cu tapete murdare, unde își petrecu noaptea în tovărășia gînsacului și a lui Feodor Timofeici.

U. Talent ! Talent !

Trecu aşa o lună.

Kaștanka se deprinsese cu mîncarea bună, pe care o primea în fiecare seară, ca și cu numele cel nou, „Mătușă“. Se deprinsese și cu străinul, și cu noii ei tovarăși de odaie. Totul mergea ca pe roate.

Fiecare zi începea la fel. De obicei, cel dintîi se trezea Ivan Ivanîci. După ce se scula, se aprobia de Mătușă sau de motan, își încovoia gîtuł și se pornea să peroreze cu aprindere și convingător, dar, ca de obicei, ți-era cu nepuțnă să înțelegi ce voia să spună. Alteori își înălța capul, îndrugînd monoloage fără sfîrșit. În cele dintîi zile ale cunoștinței lor, Kaștanka își închipuia că Ivan Ivanîci vorbea mult, pentru că era grozav de deștept. Dar în curînd pierdu orice simă pentru el. Si acum, cînd gînsacul se aprobia, gigîndu-și discursurile nesfîrșite, cătelașa nu mai dădea din coadă, ci îl privea ca pe un palavragiu plăcitor, care nu

lăsa oamenii să doarmă și, fără multă vorbă, și răspundeau cu un mîrât.

În ceea ce-l privea pe Feodor Timofeici, acesta era un domn cu totul deosebit. Când se trezea, nu spunea nimic, nu se clintea din loc și nici măcar nu deschidea ochii. De altminteri, ar fi fost bucuros să nu se trezească niciodată, deoarece viața nu-i făcea nici o plăcere — cel puțin aşa avea aerul. Nu-l interesa nimic, era indiferent și nesimțitor față de tot ce-l înconjura, ba, mai mult, disprețuia totul, pînă și mesele bune, la sfîrșitul cărora scuipa totdeauna cu scîrbă.

Cît despre Kaștanka, după ce se trezea, dădea o raită prin odăi și începea să adulmece prin toate colțurile. Numai ea și motanul aveau voie să umble prin casă, gînsacului nu i se îngăduia să treacă pragul odăiei cu tapete murdare, iar Havronia Ivanovna stătea undeva, în curte, într-un şopron mic, și nu se arăta decît la orele de dresaj. Stăpînul se scula tîrziu și, după ce-și bea ceaiul, se apuca imediat de giumentele lui. În fiecare zi aducea în odăie rama, biciul și cercurile, și în fiecare zi se repetau aproape aceleasi exerciții, care țineau cam trei sau patru ore. De aceea Feodor Timofeici arăta uneori aşa de obosit, încît se clătina de parcă era beat, Ivan Ivanici și căsca plîscul și răsufla din greu, iar stăpînul se făcea roșu ca racul și nu mai ajungea să-și steargă sudoarea de pe frunte.

Datorită exercițiilor și meselor bune, zilele erau cît se poate de interesante, în schimb serile se scurgeau plăcitor. De obicei, stăpînul pleca nu știu unde, luînd cu el gînsacul și cotoiul. După ce rămînea singură, Mătușa se culca pe saltelută și începea să tînjească... Tristețea o cuprindea pe nesimțite și i se furișa în suflet cu încetul, aşa cum se furișază în odaie, cu încetul, întunericul nopții. Mai întîi, îi pierea orice chef de lătrat, de mîncare, de alergat prin odăi și chiar de privit în jurul ei. După aceea îi răsăreau în minte două făpturi nedeslușite, care aduceau parcă a dulăi, parcă a oameni — două fețe dragi și apropiate, dar tulburi. De cîte ori îi fulgerau pe dinaintea ochilor, Mătușa dădea din coadă, avînd impresia că-i văzuse cîndva și că-i fuseseră dragi... Iar când adormea, simțea că o învăluie, venind dinspre făpturile acelea, un miros de clei, de talaș și de lac...

Tocmai cînd se deprinsese mai bine cu noua ei viață și cînd dintr-o javră costelivă și prăpădită, se făcuse o cătelușă grăsuță și frumoasă, într-o zi, înainte de a începe exercițiile, stăpînul o mîngîie și-i zise :

— A sosit timpul să ne apucăm de treabă, Mătușă. Destul ai trîndăvit. Vreau să fac din tine o artistă... Ce zici, vrei să faci pe artista?

Și începu să-l învețe tot felul de năzdrăvăni. La prima lecție învăță să se țină și să meargă pe labele de dinapoi, lucru care îi plăcu grozav de mult. La următoarea, să sără în două labe ca să prindă bucățica de zahăr pe care profesorul i-o ținea sus, deasupra capului. La lecțiile următoare învăță să joace, să alerge „la coardă”, să urle în tactul muzicii, să tragă clopotul și să pocnească din pistol, iar peste o lună putea să-l înlocuiască pe Feodor Timofeici la „piramida egipteană”. Era foarte silitoare și părea încîntată de succesele ei. Mai ales alergatul cu limba scoasă „la coardă”, săriturile prin cerc și călăritul pe bâtrînul Feodor Timofeici, îi făceau o deosebită plăcere. Fiecare figură izbutită o încheia cu un lătrat sonor și fericit, iar profesorul își freca mîinile mirat și, fericit la rîndul lui, îi spunea :

— Talent ! Talent ! Adevarat talent ! O să ai succes, nu mai încape nici o îndoială !

Și Mătușa se deprinsese atât de mult cu vorba aceasta, încît, de câte ori stăpînul zicea „talent”, sărea în picioare și i se uita în ochi, ca și cum așa ar fi chemat-o.

VI. O noapte zbuciumată

Într-o noapte, Mătușa visă un vis de cîine. Se făcea că un portar se luase după ea cu măturoiul. Și, de frică, se trezi.

În odăită era liniște, întuneric și o căldură înăbușitoare. O pișcau puricii. De felul ei, Mătușa nu se temea de întuneric, acum însă, cine știe de ce, o cuprinse frica și-i veni să latre. În odaia de alături stăpînul oftă adînc, după aceea se auzi scroafa grohăind în sopronul ei, apoi se făcu iarăși

liniște. Cînd te gîndești la mîncare, parcă te simți mai bine. De aceea, Mătușa începu să se gîndească la piciorul de găină, pe care-l furase de cu ziuă de la Feodor Timofeici și-l ascunsese în salon, între dulap și perete, într-un loc cu mult praf și păienjeniș. N-ar fi fost rău să se ducă să vadă dacă piciorul mai era acolo sau nu. Te pomenești că-l găsise stăpînul și i-l mîncase... Dar înainte de a se face ziua, n-ai voie să ieși din odăia. Așa e regula. Mătușa închise ochii, doar o adormi mai repede. Știa din experiență că, cu cît adormi mai repede, cu atât mai repede se face dimineață. Dar chiar în clipa aceea nu departe de ea se auzi un strigăt ciudat, care o făcu să tresără și să se ridice în picioare. Cel care strigase era Ivan Ivanici, dar acum nu mai era vorba de obișnuita lui trăncăneală plină de convingere, ci de un tipăt sălbatic, ascuțit și nefiresc, ceva ca scîrțitul unei porți care se deschide... Și cum nu putea să vadă prin întuneric, nici să-și dea seama ce se întimplase, Mătușa se sperie și mai tare și începu să mîrrie :

— Mrrr...

Trecu cîtva timp, cam atât cît ți-ar trebui să rozi un os mai măricel, dar strigătul nu se mai repetă. Încetul cu încetul, Mătușa se liniști și atîpi. În vis văzu doi dulăi mari și negri, cu smocuri de păr de anul trecut pe coaste și pe solduri. Mîncau cu lăcomie, dintr-un hîrdău mare, niște lături din care se înălța un abur alb, răspîndind un miros îmbigator. Din cînd în cînd se uitau la Mătușa, fîi arătau colții și mîrfliau : „Degeaba, ție n-o să-ți dăm !“ Dar iată că un mujic îmbrăcat cu cojoc ieși alergînd din casă și-i luă la goană cu biciul. Atunci Mătușa se apropie de hîrdău și începu să înfulece. Însă, cum ieși mujicul pe poartă, cei doi dulăi negri se repeziră la ea urlînd și în clipa aceea auzi din nou același tipăt ascuțit.

— Ga ! Ga-ga-ga ! striga Ivan Ivanici.

Mătușa se trezi, sări în picioare și, fără să se coboare de pe salteluță, începu să urle. I se părea că altcineva țipase, un străin, nu Ivan Ivanici. Tocmai atunci, cine știe de ce, scroafa grohăi și ea în şopronul ei.

Dar iată că se auzi tîrșit de papuci și în odaie intră stăpînul, în halat și cu o lumînare în mînă. Lumina tremurătoare se urcă pe tapetele murdare, apoi pe tavan, alun-

gînd întunericul. Mătușa văzu că în odăită nu era nici un străin. Ivan Ivanici zăcea pe podea. Nu dormea. Stătea cu aripile desfăcute și cu ciocul căscat și părea grozav de obosit și de însetat. Nici bătrînul Feodor Timofeici nu dormea. Fără îndoială că și pe el îl trezise tipătul acela.

— Ce-i cu tine, Ivan Ivanici? Întrebă stăpinul pe gînsac. De ce te vaieți? Ești bolnav?

Gînsacul tăcea. Stăpinul îi puse mâna pe gît, îl mîngiie pe spate și-i zise:

— Ciudată ființă mai ești! Nici tu nu dormi, și nici pe alții nu-i lași să doarmă.

După ce ieși stăpinul din odaie, luind cu el și lumînarea, se făcu iarăși întuneric. Pe Mătușă o prinse frica. Gînsacul nu mai tipă, dar ei i se părea că cineva străin era acolo, în beznă. Si lucrul cel mai însăimîntător era că nu puteai să-i faci nimic, nici măcar să-l muști, deoarece nu era chip să-l vezi, neavînd formă. Atunci fi trecu prin minte, fără să știe de ce, că în noaptea aceea trebuia să se întâiple ceva peste măsură de rău. Nici Feodor Timofeici nu era liniștit. Mătușa îl auzea cum se foiește pe saltelea lui, cum cască și scutură din cap.

Undeva, pe stradă, cineva bătu într-o poartă și scroafa începu să grohăie în şopronul ei. Mătușa scheună, își întinse labele de dinainte și-și culcă botul pe ele. În ciocănitor din poartă, în grohăitul scroafei care cine știe de ce nu dormea, în întunericul și în liniștea din odaie, ca și în gemetele lui Ivan Ivanici, cătelușa presimțea apropierea acelui lucru însăimîntător și dureros. I se părea că în toate pătrunsesec neliniștea și spaimă. Si de ce, oare? Cine să fie străinul cel nevăzut? Chiar lîngă Mătușa, licărîră abia, doar o clipă, două scîntei verzi. Era Feodor Timofeici care, pentru întîia oară de cînd se cunoșteau, se apropiase de ea. Ce căuta? Mătușa îl linse pe labă și, fără să-l întrebe de ce venise, începu să urle săncetisor, pe felurite tonuri.

— Ga! tipă din nou Ivan Ivanici. Ga-ga-ga!

Si iarăși se deschise ușa și în odaie întră stăpinul cu lumînarea. Gînsacul stătea ca și adineaori, cu ciocul căscat și cu aripile desfăcute. Își ținea ochii închiși.

— Ivan Ivanici! îl strigă stăpinul.

Gînsacul nu se mișcă. Stăpinul se așeză pe podea în fața lui. îl privi în tăcere cîteva clipe, apoi urmă:

— Ivan Ivanici ! Ce înseamnă asta ? Nu cunova ai de gînd să mori ? Aha, stai, abia acum îmi amintesc, abia acum ! strigă el deznađăjduit, luîndu-se cu mîinile de cap. Știu ce e ! Știu ce e ! Te-a călcat azi un cal ! Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule !

Mătușa nu înțelegea vorbele stăpînului, dar după fața lui ghici că și el se aştepta la un lucru însăși întârziator. Iși întinse botul spre fereastra neagră, prin care i se părea că se uită cineva străin și începu să urle.

— Moare Ivan Ivanici al nostru, Mătușă ! zise stăpînul, împreunăndu-și mîinile deznađăjduit. Da, moare ! În odăia voastră a intrat moartea. Ce ne facem ?

Palid și tulburat, stăpînul o luă încet spre odaia lui de dormit, oftând și clătinând din cap. Mătușa se temu să rămînă pe întuneric și se luă după el. Omul se lăsa pe marginea patului și repetă de câteva ori :

— Doamne, ce-i de făcut ?

Mătușa se învîrtea pe lîngă picioarele lui și, neputîndu-și da seama de ce era tristă și de ce erau cu toții atât de tulburăți, dar căutând totuși să se lămurească, și urmarea fiecare mișcare. Pînă și Feodor Timofeici, care rareori își părăsea salteluța lui, veni în dormitorul stăpînului și începu să i se frece de picioare. Scutura mereu din cap, ca și cum ar fi vrut să-și împriște gîndurile care-l apăsau și se uita mereu sub pat, bănuitor.

Stăpînul luă o farfurioară, o umplu cu apă din cana de pe lavoar și se întoarse din nou la gînsac.

— Bea puțină apă, Ivan Ivanici ! Îl îmbie cu duioșie, punându-i farfurioara dinainte. Bea, drăguțule !

Însă Ivan Ivanici nici nu se mișcă și nici nu-și deschise ochii. Atunci stăpînul îl apleca și-i vîrî pliscul în apă. Dar gînsacul nu bău, își desfăcu doar și mai tare aripile și rămase așa, cu capul căzut în farfurioară.

— Gata, nu mai e nimic de făcut ! ofă stăpînul. S-a sfîrșit ! S-a dus Ivan Ivanici al nostru !

Și pe obrajii lui se rostogoliră picături strălucitoare, ca acelea care curg pe geamuri, cînd plouă. Fără să înțeleagă ce se întîmplase, Mătușa și Feodor Timofeici se ghemuiră la picioarele stăpînului și se uitări îngroziti la gînsac.

— Sărmane Ivan Ivanici ! suspină stăpînul, îndurerat. Și eu care-mi pusesem în gînd să te iau la primăvară cu

mine la țară, să ne plimbăm pe iarbă verde! Bunul și drăguț meu tovarăș, te-ai dus! Ce-o să mă fac eu fără tine?

Mătușii i se părea că și pe ea o așteaptă aceeași soartă, că într-o bună zi, tot aşa, din senin, o să închidă și ea ochii, o să-și întindă labele, o să încremenească rînjind, și toată lumea o să se uite la ea cu groază... Se vede că aceleasi gînduri treceau și prin capul lui Feodor Timofeici: niciodată cotoiul cel bătrân nu fusese atât de abătut și de morhorit ca atunci.

În vremea asta începuse să se crăpe de ziuă, și în odăiață nu se mai simtea prezența acelui străin nevăzut, care o speriașe aşa de cumplit pe Mătușa. Cînd se lumină de-a binelea, intră portarul, apucă gînsacul de labe și-l duse nu știu unde. Iar mai tîrziu veni bătrâna și scoase afară copăita.

Mătușa trecu în salon și se uită după dulap. Stăpînul nu mîncase piciorul de găină, care era tot acolo unde îl pusesese, în praf și păienjeniș. Dar căelușa se simtea tristă și plăcătoare și-i venea să plîngă. Nici măcar nu mirosi piciorul, se vîrf sub divan, se întinse și începu să scîncească încetișor, cu glas subțire :

— Hî-hî-hî...

VII. *Un debut neizbutit*

Intr-o seară, stăpînul intră în odăiață cu tapetele murădare și, frecindu-și mîinile, zise :

— Așa-a !...

Vru să mai spună ceva, dar nu spuse nimic și ieși. Mătușa, care în timpul exercițiilor îi cercetase cu luare-aminte expresia feței și intonațiile glasului, își dădu seama că stăpînul era emoționat, neliniștit, ba chiar supărat. Puțin mai tîrziu, se întoarse și zise :

— Astăzi o să-i iau cu mine pe Mătușa și pe Feodor Timofeici. Să știi, Mătușă, că astă seară o să-l înlocuiesc pe răposatul Ivan Ivanici la piramidă. La naiba! Nimic nu-i gata, nimic nu-i pregătit, avem prea puține repetiții! Ne facem de rîs! Dăm reprezentăția peste cap!

Vorbind aşa, plecă din nou, dar peste cîteva clipe se întoarse îmbrăcat cu şuba şi cu jobenul pe cap. Se apropie de motan, îl apucă de labele de dinainte şi, ridicîndu-l în sus, îl vîrf la piept, sub şubă, ceea ce nu păru a-l tulbura de loc pe Feodor Timofeici, care nu se osteni măcar să-şi deschidă ochii. Pesemne că-i era totuna: ori să stea culcat, ori să-l apuce de picioare şi să-l ridice în sus, să zacă tolânit pe salteleuă, ori să doarmă la pieptul stăpinului, sub şuba...

— Să mergem, Mătuşa ! zise stăpinul.

Fără să înțeleagă nimic, căeluşa dădu din coadă şi-l urmă. Peste cîteva clipe stătea în sanie, ghemuită la picioarele stăpinului şi ascultîndu-l cum bombănea mereu, zgribulindu-se de frig şi de emoţie :

— O să ne facem de rîs ! O să dăm reprezentăţia peste cap !

Sania se opri în faţa unei case mari şi ciudate, care semăna cu un castron de supă întors cu fundul în sus. Peronul lung din faţa celor trei uşi de sticlă era luminat de o duzină de felinare care te orbeau. Uşile se deschideau cu zgomot şi, ca nişte guri uriaşe, înghiţeau oamenii care se îngămădeau la intrare. Şi erau acolo oameni mulţi, adeseori se opreau în faţa peronului şi cai, dar cînii nu se vedea de loc.

Stăpinul o luă pe Mătuşa în braţe şi o vîrf la piept, sub şubă, unde stătea şi Feodor Timofeici. Acolo era întuneric şi cam îngheşuală, dar cald. O clipă licăriră două scîntei verzi : atins de labele reci şi aspre ale vecinei, motanul deschisese ochii. Mătuşa îl linse pe ureche. Apoi, căutînd să se aşeze mai bine, începu să se foiască, îl împinse pe Feodor Timofeici cu labele îngheţate şi, din nebăgare de seamă, îşi scoase capul afară. Dar în aceeaşi clipă mîrflii furioasă şi se trase îndărăt sub şubă. I se păruse că vede o încăpere uriaşă, rău luminată şi plină de tot soiul de dihăni. De după despărăturile şi gratiile însirate pe cele două laturi ale odăii se desluşeau boturi însăpmîntătoare : boturi de cai, boturi cu coarne, sau cu urechi lungi, iar unul, grozav de mare şi butucănos, îşi purta coada în locul nasului, şi din gură îi ieşea două oase goale, foarte lungi.

Apăsat de labele Mătușii, cotoiul miorlăi răgușit, dar chiar în clipa aceea șuba se desfăcu și stăpînul strigă : „Hop !“ Feodor Timofeici și Mătușa sărîră jos. Erau acum într-o odăiață cu pereții cenușii de scinduri, unde, afară de o măsuță cu oglindă, un scaun și cîteva zdrențe atîrnate prin unghere, nu mai era nimic, iar în loc de lampă sau lumînare ardea o lumîniță sclipitoare în chip de evantai, prinsă într-un tub bătut în perete. Feodor Timofeici își netezi cojocul pe care i-l mototolise Mătușa, apoi se vîrî sub scaun și se întinse. Tot tulburat, stăpînul începu să se dezbrace, frecindu-și, din cînd în cînd, mîinile... Se dezbrăcă, întocmai aşa cum făcea acasă cînd se pregătea să se vîre în pat, sub pătură, adică își scoase tot de pe el, afară de rufărie. După aceea se așeză pe scaun și, uitîndu-se în oglindă, se apucă să facă ceva nemaipomenit : mai întîi, își așeză pe cap o perucă cu cărare la mijloc și cu două vîrtejuri ca două coarne, după aceea își murdări față cu ceva alb și, peste vopseaua albă, își desenă sprîncene și mustați, ba își dădu și cu roșu pe obraz. Si năzdravâniile lui nu se opriră aici. După ce-și vopsi față și gîrlul, începu să se îmbrace cu niște haine atît de ciudate și de caraghiioase, cum nu mai văzuse Mătușa niciodată pînă atunci, nici prin casele oamenilor, nici pe stradă. Închipuiți-vă o pereche de pantaloni largi, grozav de largi, dintr-o stambă cu flori mari, ca aceea din care își fac de obicei tîrgoveții perdele și îmbrăcăminte de mobilă. Pantalonii se încingeau tocmai sub-suoară, un crac era de stambă cafenie, celălalt de un galben tipător. După ce se vîrî în ei, stăpînul îmbrăcă o hainuță tot de stambă, cu guler mare, încrețit, și cu o stea de aur pe spate, apoi își trase ciorapi de culori diferite și se încălță cu ghete verzi...

Mătușa văzu negru înaintea ochilor și simți ceva, ca o apăsare pe suflet. Făptura din față ei, cu obrazul alb și vîrîță într-un fel de sac, păstra ceva din stăpîn : și miroslul, și glasul păreau ale lui. Dar erau clipe cînd pe Mătușa o chinuia îndoială, și atunci îi venea s-o ia razna, lătrînd. Locul acela necunoscut, lumina în chip de evantai, mirosurile, schimbarea neașteptată a stăpînului — toate îi strecurau în suflet o frică nelămurită și presimîirea că soarta i-a hărăzit să dea peste ceva care s-o însăpîmînte de moarte, de pildă peste botul acela uriaș, cu coadă în loc de nas.

Și, pe deasupra, undeva, departe, cînta o fanfară nesuferită, iar în răstimpuri se mai auzea și cîte un muget nedeslușit. Un singur lucru o liniștea : nepăsarea lui Feodor Timofeici. Motanul moțăia liniștit, și nu deschidea ochii nici chiar cînd se mișca scaunul sub care stătea.

La un moment dat, un bărbat în frac și cu vestă albă și vîrî capul pe ușă și zise :

— Acum e numărul lui *miss* Arabela. După ea, vine rîndul dumitale.

Stăpinul nu-i răspunse nimic. Scoase de sub masă un geamantănaș, se aşeză și începu să aștepte. Se vedea după buze și după mîini că era tulburat. Mătușa auzea cum îi tremura răsuflarea.

— *Mister George*, poftiți ! strigă cineva din dosul ușii.

Stăpinul se ridică în picioare, și făcu de trei ori cruce, apoi luă motanul de sub scaun și-l băgă în geamantan.

— Vino încoa, Mătușă ! zise el încet.

Nedumerită, cătelașa se apropie de mîinile lui. Stăpinul o sărută pe cap și o aşeză lîngă Feodor Timofeici. Deodată, se făcu întuneric... Mătușa începu să se zbată, să-l calce în picioare pe motan și să zgîrie pereții geamantanului. De spaimă, nu putea să scoată un sunet, iar geamantanul se legăna ca pe valuri și sălta...

— Hop și eu ! strigă tare stăpinul. Hop și eu !

După aceste vorbe, Mătușa simți ca geamantanul s-a lovit de ceva tare și nu se mai leagăna. Apoi un muget asurzitor și adînc îi lovi auzul : parcă băteau pe cineva cu biciul, iar acel cineva nu putea fi decît dihania cea cu coadă în loc de nas. Mugea și hohotea atît de cumplit, încit zângăneau pînă și încuietorile geamantanului. Ca răspuns la mugetul dihaniei, se auzi rîsul pătrunzător și ascușit al stăpinului, aşa cum nu rîdea niciodată acasă.

— Ha ! striga stăpinul, încercînd să întreacă mugetul. Onorat public ! Chiar acum am sosit de la gară ! Mi-a răposat bunica și mi-a lăsat o moștenire ! Geamantanul ăsta e grozav de greu, trebuie să fie plin cu aur... Ha ! Te pomenești c-o fi vreun milion ?... Ia să-l deschidem și să ne uităm...

Încuietorile țăcănișă, și o lumină puternică o izbi pe Mătușa drept în ochi. Ieși din geamantan și, asurzită de

muget, începu să alerge cătă o țineau picioarele în jurul stăpînului, lătrînd din răsputeri.

— Ia te uită ! strigă stăpînul. Unchiu-meu Feodor Timofeici ! Si scumpa mea mătușă !... Rudele mele cele iubite, lăua-le-ar dracul !

Zicind aşa, se trînti cu burta pe nisip, însfăcă motanul și cătelașa și-i strînse la piept. În timp ce o îmbrățișa, Mătușa se uită repede în jur la lumea în care o aruncase soarta și, uimită de mareția ei, încremeni o clipă de încîntare. Apoi se smulse din îmbrățișarea stăpînului și, sub năvala impresiilor, începu să se învîrtă pe loc, ca un titirez. Lumea nouă în care pătrunse era uriașă, scăldată într-o lumină orbitoare ; ori încotro te uitai, peste tot, din pămînt și pînă-n bagdadie, nu vedea decit fețe omenesti, fețe și numai fețe. Nimic altceva.

— Ia loc te rog, Mătușică ! strigă stăpînul.

Aducîndu-și aminte ce trebuia să facă, Mătușa sări pe scaun și se așeză. Se uită la stăpîn și văzu că ochii lui priveau grav și blind, ca totdeauna, numai fața și mai ales buzele și dinții i se strîmbaseră într-un rînjet larg, încrmenit. Rîdea în hohote, sărea și scutura din umeri, prefăcîndu-se că e grozav de bucuros de prezența acelor mii de fețe. Cătelașa îi luă veselia în serios și, simțind cu întreaga ei ființă că miile de fețe stăteau cu privirile atîntite asupra ei, își ridică botișorul de vulpe și începu să urle de fericire.

— Dumneata, Mătușică, să stai acolo, îi zise stăpînul, că eu și cu unchiu-meu o să-i tragem un cazacioc.

Feodor Timofeici stătea și se uita cu nepăsare în jur, așteptînd să-i vină rîndul la giumberșlucuri. Jucă apoi, dar fără viață, cu un aer plăcăsît și morocănos. Se vedea după mișcările lui, după coadă și mustăți, că disprețuia din adîncul sufletului și publicul, și lumina orbitoare, și pe stăpîn, și pe el însuși... Cînd termină jocul, căscă și se așeză jos.

— Ei, Mătușică, pentru început, să cîntăm ceva, i se adresă iarăși stăpînul. După aceea o să jucăm și noi. E bine aşa ?

Scoase din buzunar un fluier și începu să cînte. Cătelașa, care nu putea suferi muzica, se frâmîntă cu neliniște pe scaun și începu să urle. Din toate părțile se porniră strigăte și aplauze. Stăpînul se înclină, apoi, după ce se făcu liniște, își urmă cîntecul... Tocmai lăua o notă

foarte înaltă, cînd deodata, de undeva de sus, din mijlocul mulțimii, se auzi un strigăt de mirare :

— Tătucă ! zicea un glas de copil. Astă-i Kaștanka noastră !

— Da, e Kaștanka ! Întări un glas subțire și tremurat, de bătrîn. E Kaștanka, Fediușka ! Să mă bată Dumnezeu, dacă nu-i Kaștanka !

Cineva de la galerie fluieră și două glasuri, unul de copil și altul de bărbat, începură să strige în gura mare :

— Kaștanka ! Kaștanka !

Mătușa tresări și se uită spre partea de unde veneau strigătele. Două fețe omenești : una păroasă, cu rînjet de bătrîn, și alta rotundă, rumenă și mirată, o izbiră în ochi, aşa cum o izbise puțin mai înainte lumina orbitoare... Și dintr-o dată le recunoscu. Căzu de pe scaun, începu să se zbată pe nisip, apoi sări în picioare și, cu un scheunat de fericire, se repezi spre fețele aceleia. Se stîrni un zgomot asurzitor, străbătut de fluierături și de țipetele ascuțite ale copilului.

— Kaștanka ! Kaștanka !

Mătușa sări peste balustradă, apoi peste umărul nu știu cui, și nimeri într-o lojă. Ca să ajungă la balconul următor, trebuia să sară peste un perete înalt de scinduri. Iși făcu vînt, dar nu izbuti să ajungă, ci luncă pe perete în jos. După aceea trecu din brațe în brațe, linse obrazuri și mîini și, aşa, își făcu drum în sus, pînă ajunse în sfîrșit la galerie.

După o jumătate de oră, Kaștanka mergea pe stradă, în urma oamenilor care miroseau a clei și a lac. Luka Alexandrîci se cam clătina și, instinctiv, ca un om cu experiență, făcea tot chipul să se țină cît mai departe de sănătate.

— Mă bălăcesc în mocirla păcatelor, ca în pîntecele... bombănea el. Iar tu, Kaștanka, ești... ești un semn de întrebare. Față de om, ești aşa cum ar fi dulgherul față de tîmplar...

Alături de bătrîn pășea Fediușka, cu șapca lui taică-său pe cap. Kaștanka se uita la spinările celor doi, i se părea

că merge de cine știe când în urma lor, și era fericită că viața ei nu se întrerupsese nici o clipă.

Își aduse aminte de odăia cu tapete murdare, de gînsac și de Feodor Timofeici, de mesele bune, de exercițiile pe care le făcea, de circ... Dar toate acestea îi păreau acum ca un vis fără sfîrșit, ca un vis încurcat, apăsat...

1887

Stepa

Povestea unei călătorii

I

ÎNTR-O zi de iulie, la revârsatul zorilor, o brișcă jerpelită fără arcuri ieși din orașul N. — capitala unui județ din gubernia Z. — și o luă hodorogind pe drumul cel mare. Era una din acele briști preistorice, cu care nu mai călătoresc astăzi în Rusia decât misiții, negustorii de vite și preoții săraci. La cea mai mică hurducătură scîrția și gema din toate înceheturile, iar căldarea legată de osia din spate fi ținea isonul, zdrăngânind. Larma asurzitoare pe care o făcea, ca și zdrențele de piele care atîrnau jalnic de pe scheletul ei jupuit erau de ajuns ca să-ți dai seama cât era de veche și că ar fi fost numai bună de zvîrlit la gunoi.

În brișcă se aflau doi localnici din N.: negustorul Ivan Ivanici Kuzmiciov, cu obrazul ras, cu ochelari și cu pălărie de pai, ceea ce-l făcea să semene mai mult a funcționar decât a negustor, și părintele Hristofor Siriiski, parohul bise-

ricii Sf. Nicolae, un bătrînel mic de stat, cu plete lungi, îmbrăcat într-un caftan de pînză cenușie, încins cu un brîu brodat multicolor și, pe cap, cu pălărie tare, lată în boruri. Negustorul era adîncit în gînduri și, din cînd în cînd, scutura din cap să nu atipească. Expresia lui obișnuită, aspră, de om de afaceri, se lupta cu înduioșarea omului care abia adineaori își luase râmas bun de la ai săi, cinstind, aşa cum se cuvine, despărțirea. În schimb, părintele privea uimit, cu ochii lui mici și umezi, și zîmbetul larg, care i se asternuse pe față, părea că-i cuprinde pînă și borurile pălăriei. Era stacojiu la obraz de parcă înghețase de frig. Ivan Ivanîci și părintele Hristofor se duceau să vîndă niște lînă. Înainte de a se despărți de cei de acasă, mîncaseră cîte o porție zdravăna de papanași cu smîntină și, cu toate că abia se luminase de zi, dăduseră de dușcă și cîteva păhărele... De aceea, amîndoi erau foarte bine dispuși.

Afară de cei doi pe care i-am descris, și de Deniska vizitîul, care biciuia de zor perechea de murgi iuți, în brișcă mai era un călător: un băiețăs de vreo nouă ani, cu față pîrlită de soare și scăldată în lacrimi — Egorușka, nepotul lui Kuzmiciov. Cu încuvîntarea unchiului și cu binecuvîntarea părintelui Hristofor, se ducea să se înscrie la liceu. Mama băiatului, Olga Ivanovna, văduva unui modest funcționar cu gradul de secretar de colegiu, soră dreaptă cu Ivan Ivanîci, femeie căreia-i plăceau oamenii cu carte și societatea aleasă, se rugase de frate-său ca acum, cînd se ducea cu lîna la vînzare, să-l ia și pe Egorușka și să-l dea la liceu. Și iată-l, stînd pe capră alături de Deniska și ținîndu-se de cotul lui, ca să nu cadă, sărind în sus la hopuri ca ceainicul pe samovar, fără să întelegă unde se duce și pentru ce. Din pricina iuțelii cu care alerga brișca, rubașca roșie i se umfla la spate, iar pălăriuța nou-nouă, cu pană de păun, și luneca mereu pe ceafă. Se socotea ființa cea mai nenorocită de pe lume și mereu îi venea să plîngă.

Cînd brișca trecu prin față încisorii, Egorușka se uită la sentinellele care păseau alene pe sub zidul înalt și alb, la ferestrele zăbreleite, la crucea strălucind deasupra acoperișului, și-și aduse aminte că săptămîna trecută, de ziua Maicii Domnului, se dusese cu mamă-sa la hramul bisericiei de la încisoare, iar și mai demult, de Paști, fusese cu Deniska și cu Ludmila, bucătăreasa, să ducă celor înciși

cozonaci, ouă, plăcinte și fcriptură. Pușcăriașii le mulțumiseră făcîndu-și cruce, iar unul din ei și dăruiuse o pereche de butoni, pe care-i meșterise singur din staniol.

Băiatul se uita cu drag la locurile cunoscute, dar afurisita de brișcă alerga mereu lăsîndu-le toate în urmă. După închisoarcă se iviră, ca să rămînă apoi departe îndărătul lor, șoproanele afumate și negre ale fierăriilor și cimitirul verde și plăcut, împrejmuit cu zid de piatră. Peste zid, înăuntrind în verdeata vișinilor, se deslușeau monumente și cruci albe care, de departe, păreau pete vesele de lumină. Egorușka își aduse aminte că primăvara, când înfloresc copacii, petele acelea albe sunt una cu vișinii bătuți de floare, ca o mare albă, iar când se coc vișinile, crucile și monumentele par stropite cu mărgelile roșii ca sîngele. Acolo, undeva, la umbra vișinilor, dorm și ziua, și noaptea tatăl lui Egorușka și bunica Zinaida Danilovna. Când a murit bunica, au culcat-o într-un sicriu lung și îngust, iar pe ochi, care nu voiau să se închidă, i-au pus cîte-un pitac. Pînă-n ultima zi, bunica era vioaie și-i aducea lui Egorușka din piață covrigi proaspeți, presărați cu mac. Si iată că acumă doarme, doarme...

Dincolo de cimitir se ridică fumul negru și gros de la cărămidării. Ieșea în rotocoale mari de sub șoproanele mici și scunde, de stuf, și se înălța lenș în văzduh. Deasupra cărămidăriilor și a cimitirului, cerul era plumburiu, și umbrele nesfîrșite ale rotocoalelor de fum se tîrau pe cîmpia de peste drum. Pe lîngă șoproane, învăluîți în fum, umblau încoace și încolo oameni și cai plini de colb roșcat...

O dată cu cărămidăriile, orașul se sfîrșea, și dincolo de ele începea cîmpia. Egorușka își mai aruncă privirea, pentru cea din urmă oară, asupra orașului, și lipi obrazul de cotul lui Deniska și lacrimi amare începură să-i picure din ochi...

— Tot n-ai mai isprăvit cu plînsul, miorlăitule? și zise Kuzmiciov. Iar te scîncești, alintătură! Dacă nu vrei să mergi, din partea mea n-ai decît să nu mergi. Nu te ia nimeni cu sila!

— Lasă, Egor, nu te teme, frate, că nu-i nimic... mormăi repede părintele Hristofor. Nu-i nimic, frate... Roagă-te lui Dumnezeu... Doar nu te duci la rău, te duci la bine. Învă-

țătura, cum se spune, înseamnă lumină, iar neștiința întuneric... Adevăr grăiesc ţie.

— Vrei să te întorci acasă? îl întrebă Kuzmiciov pe băiat...

— V...v... vreau... fi răspunse Egorușka printre lacrimi.

— Atunci întoarce-te. După mine, degeaba te și duci, că tot n-ai să faci nici o scofală!

— Nu-i nimica, frate, lasă că nu-i nimic... îi dădea înainte părintele Hristofor. Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute. Iaca, și Lomonosov cînd a plecat la învățatură, a mers la drum cu niște negustori de pește. Și vezi că a ajuns vestit în toată Europa. Învățatura pe care îl-o însușești cu credință dă roade plăcute lui Dumnezeu. Cum spune rugăciunea? „Întru slava Ziditorului, întru mîngîierea părintilor noștri, întru binele Bisericii și al patriei...“ Astă-i!

— Binele astă nu-i pentru toată lumea la fel... zise Kuzmiciov, aprinzîndu-și o țigară ieftină de foi. Că unii învață cîte douăzeci de ani, și tot degeaba!

— Se mai întîmplă și aşa.

— Unora, învățatura le priește, pe alții mai rău și zăpăceaște de cap. Soră-mea-i femeie nepricopută, ține mortiș să fie în rînd cu nobilii, să scoată din Egorka un învățat, și nu vrea să înțeleagă că eu, cu negustoria mea, aş putea să-l fac fericit pentru toată viața. De ce-ți spun eu asta: că dacă s-ar umple lumea de învățați și de nobili, n-ar mai avea cine să facă negoț și să semene pînă. Și am muri cu toții de foame!

— În schimb, dacă toată lumea ar face negoț și ar semăna pînă, n-ar mai avea cine să învețe carte.

Și, socotind că spuseseră vorbe cu greutate și înțelepte, își luară un aer grav și tușiră, amîndoï odată. Deniska vizitîul, care ascultase tot ce vorbisera ei, dar nu pricopuse nimic, clătină din cap și, săltîndu-se pe capră, dădu bici murgilor. Tăcură cu toții.

În vremea astă, înaintea ochilor călătorilor începuse să se aştearnă o cîmpie întinsă, fără sfîrșit, întreținătă într-o parte de un șir de dealuri. Îngrămădindu-se și uitîndu-se unul pe deasupra celuilalt, dealurile se uneau într-un podiș, care se întindea pe dreapta drumului pînă la orizont, pierzîndu-se în depărtările sinilii; puteai să mergi mult și bine, fără să-ți dai seama unde începea și unde se sfîrșea

podisul... Soarele se ivi din spate, dincolo de oraș și, domol, fără grabă, se apucă de treburile lui. Mai întîi, asternu peste șes o fișie lată, de un gaiben-auriu, petrecând-o pe lîngă un șir de gorgane, apoi pe lîngă o moară de vînt care semăna, de departe, cu un omuleț care ar da din mîini, și făcînd-o să alunece pînă în fundul zării, acolo unde cerul se întîlnea cu pămîntul. Peste cîteva clipe, o fișie la fel se aprinse ceva mai aproape, tîrindu-se spre dreapta și învăluind dealurile. Fără veste, ceva cald mîngîie spinarea lui Egorușka. O rază se furișă din spate, sări peste brișcă și peste cai, alergă în întîmpinarea celorlalte și, dintr-o dată, stepa întinsă și fără sfîrșit, aruncînd vălurile dimineții, zîmbi și străluci sub rouă.

Secara secerată, buruienile, լaptele-cucului, cînepa sălbatică, tot ce arșița înnegrise, îngăbenise și aproape uscate, spălate acum de rouă și mîngîiate de soare, înviau, gata parcă să înflorească din nou. Deasupra drumului chirighițele zburau cu strigăte vesele, în iarbă țistării se chemau unii pe alții, iar undeva de departe, spre stînga, se tînguaiau nagîții. Speriat de zdrăngănitul briștii, un stol de potîrnichi se înălță din miriște și, sfîrind, se avîntă spre coline. Greierii, lăcustele verzi și cele negre, scripcarii și coropișnițele, începură să-și depene în iarbă melopeea lor tîrfitoare și monotonă.

Dar nu trecu mult și roua se zvîntă, văzduhul încremeni, și stepa, înșelată în nădejdile ei, își reluă înfățișarea mohorită de iulie. Iarba își lăsa capul la pămînt, viața parcă se opri. Dealurile arse, de un verde-cafeniu, liliachii în depărtare, cu tonurile lor șterse, ca de umbră: cîmpia cu zăriile începoșate și cerul răsturnat peste ea — înfricoșător de adînc și de străveziu în stepă, unde nu sînt nici păduri, nici dealuri finalte — totul era nemărginit și plin de nostalgie...

Zăduf și plătiseală! Brișca aleargă, dar Egorușka nu vede decât unul și același lucru: cerul, șesul, dealurile... Concertul din iarbă a amuțit și el. Chirighițele au plecat, potîrnichile s-au făcut nevăzute. Stoluri de ciori, neavînd ce face, se rotesc pe deasupra ierbii veștede. Si cum seamănă leit una cu alta, fac să pară stepa și mai monotonă.

Un uliu trece în zbor aproape de fața pământului, bătând lin din aripi. Deodata se oprește în văzduh, ca și cum ar medita asupra plăcășelii vieții, apoi bate iarăși din aripi, avându-se ca o săgeată pe deasupra stepei. Te întrebă, nedumerit : de ce o fi zburând și ce-o fi căutând ?... În deparțare, moara de vînt își învîrte mereu brațele...

Din cînd în cînd, parcă anume ca să mai rupă monotonia, albește printre buruieni o tidiă sau un bolovan, răsare o clipă o piatră cenușie cioplită, se ivește o salcie uscată cu o gaiă în vîrf, sau le taie calea cîte-un țistar... și iarăși buruieni, coline, ciori...

Dar, slavă Domnului, iată pe drum un car cu snopi. În vîrful carului stă întinsă o fată. Somnoroasă, moleștită de căldură, își ridică leneș capul și se uită la drumeți. Deniska rămîne cu ochii la ea, murgii întind boturile spre snopi, și brișca, scîrțînd din încheieturi, se sărută cu carul, în timp ce spicile țepoase trec ca o măturică peste pălăria tare a părintelui Hristofor.

— Ho că dai peste oameni, grăsună ! strigă Deniska. Ia te uită la ea cît e de umflată la obraz, de parcă au pișcat-o bondarii !

Fata zîmbește somnoros, mișcă încet din buze și se culcă din nou... Deodata, pe colină se ivește un plop singuratic. Cine l-o fi sădit și ce caută acolo, numai Dumnezeu știe. Nu-ți vine să-ți mai iezi ochii de la tulpina lui înaltă și subțire, de la vesmîntul lui verde. O fi fericit plopul cel mîndru ? Vara arșiță, iarna ger și viscol, toamna nopți însăspîmîntătoare și negre, fără lună, cînd n-auzi decît urletul furios al vîntului. Dar mai cu seamă să fii toată viața singur, singurel !... De la plop, din vîrful colinei și pînă în drum, se aştern, ca un covor auriu, lanuri de grâu. Pe deal grâul e cosit și adunat în clăi, dar în vale abia acum se cosește... Șase oameni, unul lîngă altul, își avîntă coasele care sclipesc vesel în aer și fac toate o dată : „Vjj, vjj !“ După felul cum se mișcă femeile care leagă snopii, după chipurile cosașilor și după sclipirea coaselor, poti să-ți dai seama că arșița dogorăște cumplit. Un dulău negru se repede cu limba scoasă la brișca, fără îndoială cu gîndul să latre. Dar, ajuns la jumătatea drumului, se oprește și se uită nepăsător la Deniska, cu toate că omul îl amenință cu biciul : prea e cald ca să mai latre ! Una din femei se

Indreaptă din mijloc și, sprijinindu-și cu măiniile șalele înțepenite, petrece cu ochii rubașca roșie a lui Egorușka. I-o fi plăcind culoarea ei aprinsă, sau și-o fi adus aminte de copii? Cine știe... Dar rămâne încă multă vreme încremenită, uitându-se lung în urma briștii...

Iată că au trecut și de lanurile de grâu. Și iarăși încep să le treacă pe dinaintea ochilor cîmpia arsă de soare, dealurile îngălbene, cerul încins de căldură. Și iarăși zboara uliul, lin, deasupra pămîntului. Ca și înainte, moara își învîrte brațele în depărtare, semănînd, ca și înainte, cu un omuleț care ar da din mîini. La drept vorbind, de la o vreme, și se și urăște să te tot uiți într-acolo și și se pare că moara fugă de brișcă și că n-ai să mai ajungi niciodată pînă la ea.

Părintele Hristofor și Kuzmiciov tăceau. Deniska își îndemna murgii, șfichiindu-i din cînd în cînd cu biciul, iar Egorușka se uita cu nepăsare în jurul lui. Nu mai plîngea. Arșița și monotonia stepei îl dăduseră gata. I se părea că e o veșnicie de cînd îl hurducă brișcă și că soarele fi dogorâște spinarea de cine știe cînd. Nu făcuseră încă nici zece verste, și el se și gîndeа : „Ar cam fi vremea să facem un popas, să ne mai odihnim!“ De pe față unchiului său duioșia dispăruse încetul cu încetul și nu lăsase în urmă decît o expresie de preocupare, de asprime, care dădea obrazului ras, ciolănos și cu ochelari — mai ales acum, cînd nasul și timplele fi erau pline de praf — un aer inchizitorial, neînduplecăt. În schimb, părintele Hristofor nu mai contenea să se minuneze de lumea lui Dumnezeu și să surîdă. Se gîndeа în tăcere la ceva frumos și vesel, și un surîs blațin și plin de voie bună i se întipărise pe față. Ai fi zis că, din pricina căldurii dogorîtoare, gîndul acela frumos și vesel fi încremenise în minte...

— Ce zici, Deniska, mai ajungem noi din urmă astăzi căruțele noastre? întrebă Kuzmiciov.

Deniska se uită la cer, săltă puțin pe capră, dădu bici cailor și abia după aceea fi răspunse :

— Dacă o vrea Dumnezeu, le-om ajunge înainte de a se înnopta.

Deodată se auzi un lătrat de cîini. Vreo șase dulăi mari, ciobănești, ieșiră ca din pămînt, de parcă stătuseră pînă atunci la pîndă, și se aruncară înaintea briștii, urlînd asurzitor.

Furioși, cu ochii roșii și cu capetele zburlite încunjurări brișca, îmbrîncindu-se cu ciudă, și începură să latre răgușit. Păreau gata să rupă în bucăți și caii, și brișca, și oamenii din ea, atât de aprigă era ura lor... Lui Deniska îi plăcea să stîrnească dulăii, ca să-i ardă apoi cu biciul. De aceea, bucuros de întimplare, se aplecă și, cu răutate, îl arse pe unul cu sfichiul. Dulăii se îndărjiră și mai amarnic, caii luară vînt. Abia ținându-se pe capră, Egorușka se uita la ochii și la colții cîinilor și-și dădea seama că, dacă s-ar întîmpla să cadă, l-ar rupe pe loc. Dar nu-i era frică. Se uita la cîini cu răutate, ca și Deniska, și-i era ciudă că n-are și el un bici.

Brișca ajunse din urmă o turmă de oi.

— Oprește! strigă Kuzmiov. Ține caii! Prrr...

Deniska se lăsa cu tot trupul pe spate și trase hățurile. Brișca se opri.

— Vino încocace! strigă Kuzmiov către cioban. Si potolește-ți cîinii, lua-i-ar naiba!

Ciobanul, un bătrân zdrențăros și desculț, cu căciulă pe cap, cu o desagă murdară atîrnată la șold și, în mînă, cu un toiac lung, cu cîrjă la capăt — un exemplar de păstor într-adevăr biblic — își potoli cîinii și, scoțîndu-și căciula, se apropie de brișca. Un alt exemplar, tot atât de biblic, stătea nemîșcat de cealaltă parte a turmei și se uita cu nepăsare la drumeți.

— A cui e turma? întrebă Kuzmiov.

— A lui Varlamov, răsunse ciobanul cu glas tunător.

— A lui Varlamov, repetă și ciobanul care stătea de cealaltă parte a turmei.

— Nu știi, Varlamov a trecut ieri pe aici?

— Nu, el n-a trecut... N-a trecut decît vechilul lui.

— Mînă, băiete!

Brișca plecă mai departe, iar ciobanii, cu dulăii cei răi, rămaseră în urmă. Egorușka se uita fără nici un chef înainte, la depărtările liliachii, și i se părea că moara, ale cărei aripi se învîrteau mereu, începea să se apropie. Creștea mai mare, tot mai mare, pînă se făcu mare de tot, de i se deslușeau bine cele două aripi: una din ele era veche și peticită, cealaltă nouă, cioplită de curînd, cu lemnul proaspăt sclipind în bătaia soarelui.

Brișca mergea drept înainte, iar moara părea că o ia la stînga. Și pe măsură ce înaintau, moara se trăgea tot mai la stînga, însă fără să piară din ochii lor.

— Frumoasă moară i-a durat Boltva lui fecioru-său ! zise Deniska.

— Da' nu-i văd gospodăria.

— E peste vale.

În curînd se arăta și gospodăria lui Boltva. Moara însă nu rămînea în urmă, nu se depărta : se uita la Egorușka cu aripa ei strălucitoare și se învîrtea mereu. Drept ca o vrăjitoare !

II

Pe la amiază brișca o luă la dreapta, merse o bucată de drum la pas, apoi se opri. Egorușka auzi un murmur blînd și simți luncențindu-i peste obraz o adiere moale și răcoroasă. Dintr-un delușor durat din pietre uriașe și pocite țisnea un firicel de apă scurgîndu-se printr-o tulpină de soc, înfiptă între pietre de un trecător milostiv. Apa cădea de-a dreptul pe pămînt și, șopotind domol, o lua repede încotrova, la stînga, veselă, străvezie, sclipind în bătaia soarelui și închipuindu-și, fără îndoială, că era un suvoi năvalnic și puternic. Nu departe de delușor, pîrfiașul se lătea într-o hăltoacă. Soarele fierbinte și pămîntul încins îl sorbeau cu sete, luîndu-i toată vлага. Dar puțin mai la vale se unea, pesemne, cu alt pîrfiaș, deoarece la vreo sută de pași de acolo, de-a lungul apei se vedea, înverzind, rogoz des și bogat, din care, la apropierea briștii, zvîcniră tipînd trei becaține.

Drumeții se opriră lîngă pîrfiaș, să se odihnească și să dea de mîncare la cai. Kuzmiov, părintele Hristofor și Egorușka se aşezară pe o bucată de pîslă, întinsă la umbra săracă a briștii și a cailor deshămați, și începură să mânânce. După ce părintele Hristofor își potoli setea și mîncă un ou răscopt, gîndul cel frumos și vesel, pe care căldura dogorîtoare i-l ferecase în minte, ceru să iasă la lumină. Părintele se uită cu bună-voință la Egorușka, mestecă ce avea de mestecat și începu :

— Și eu am umblat la învățatură, frate. Domnul a sădit în mine, încă din cea mai fragedă copilărie, înțelepciune și dreaptă judecată, aşa că, fără să mă laud, cînd eram ca tine și fericeam pe părinti și pe dascăli cu deșteptăciunea mea. Nici n-aveam cincisprezece ani, cînd vorbeam și făceam stihuri în latinește, tot atît de ușor ca și în rusește. Odată, pe cînd purtam cîrja preasfințitului Hristofor episcopul — mi-aduc aminte ca acum : era ziua preacredinciosului împărat Alexandr Pavlovici Blagoslovitul — în timp ce preasfințitul își scotea odăjdiile în altar, după liturghie, iată că se uită la mine cu blîndețe și mă întrebă : „*Puer bone, quam appellaris?*”¹ Eu și răspund : „*Christophorus sum*”. Iar el : „*Ergo connominati summus*” adică, avem același nume... După aceea m-a întrebat tot pe latinește : „Al cui ești?” I-am răspuns și eu tot pe latinește că sunt feciorul diaconului Siriiski din satul Lebedinskoe. Auzind răspunsurile mele deslușite și pline de grabă, episcopul m-a binecuvîntat și mi-a spus așa : „Scrie tatălui tău că o să am grija de el, și că nici pe tine n-o să te uit”. Protoiereii și preoții, care se găseau în altar, au rămas și ei grozav de mirați cînd ne-au auzit vorbind în limba latinească și fiecare din ei și-a arătat mulțămiția și m-a laudat. Nici nu-mi mijise mustața, frate, cînd citteam latinește, grecește și franțuzește. Cunoșteam filozofia, matematica, istoria și toate celelalte învățături. Dumnezeu mă înzestrase cu o ținere de minte, de se minuna lumea. Era de ajuns să citeșc un lucru o dată sau de două ori, ca să știu pe de rost tot ce citisem. Dascălii și binefăcătorii mei erau uimiți și-si ziceau că din mine o să iasă un mare învățat, o fâclie a bisericii. De altfel, și eu îmi pusesem în minte să mă duc la Kiev, să învăț mai departe, însă părintii n-au vrut să-mi dea binecuvîntarea lor. „Cum adică, zicea tata, vrei să înveți carte toată viața? Dar cu noi cînd ai să mai stai?” Dacă am văzut eu așa, m-am lăsat de învățătură și mi-am luat o parohie. Se înțelege că n-am ajuns mare învățat, în schimb am ascultat de părinti, le-am mîngîiat bătrînețele și i-am îngropat cu cinste... După cum spune și Sfânta Scriptură : ascultarea e mai presus ca postul și rugăciunea!

— Nu-i așa că ai uitat tot ce-ai învățat? îl întrebă Kuzmiciov.

¹ Copil bun, cum te cheamă (în lb. lat. în original.)

— Cum era să nu uit ? Doar, mulțămesc lui Dumnezeu, am trecut de șaptezeci de ani ! Din filozofie și din retorică îmi mai aduc aminte câte ceva, dar limbile și matematica le-am uitat de tot.

Părintele Hristofor închise ochii pe jumătate, se gîndi puțin și zise, cu glas scăzut :

— Ce este ființa ? Ființa este ceva desăvîrșit, care nu mai are nevoie de nimic întru împlinirea ei.

Apoi clătină din cap și rîse înduioșat.

— Hrană spirituală ! urmă el. Așa și este : materia hrănește trupul, iar hrana spirituală, sufletul !

— Învățătură în sus, învățătură în jos ! oftă Kuzmiov. Mai bine gîndește-te că dacă nu-l ajungem din urmă pe Varlamov, atunci chiar o să ne fie de învățătură !

— Omul doar nu-i ac, îl găsim noi ! Si pe urmă, de la o vreme numai pe meleagurile noastre se învîrte.

Pe deasupra rogozului trecută în zbor cele trei becaține, și în tipetele lor ascuțite se simtea neliniștea și necazul că fuseseră alungate din apropierea pîrțiașului. Caii mîncau fără grabă, sforaind în răstimpuri, iar Deniska se tot învîrtea pe lîngă ei. Făcînd tot chipul să pară că prea puțin îi păsa de castraveți, de plăcintele și ouăle cu care se ospătau stăpinii, flăcăul se apucă să vîneze tăunii și muștele, care năvălisera pe pîntecete și pe spinăriile cailor. Icnind ciudat, din gît, cu o răutate triumfatoare, își plesnea victimele cu sănge rece, iar cînd nu izbutea să le ucidă, mîrția înciudat, urmărind cu ochii gîngăniile fericite, care scăpaseră din ghearele morții.

— Unde ești, Deniska ? Hai de mânîncă și tu ceva ! îl strigă Kuzmiov, oftînd din adîncul bojocilor, semn că se săturase.

Deniska se apropie cu sfială de bucata de pîslă întinsă la pămînt, își alese cinci castraveți mari și bătrâni, ziși „galbenei“ (nu îndrăzni să pună mîna pe cei mai mărunți și tineri), luă două ouă răscoapte, cu coaja crăpată și neagră de spuză, apoi, nehotărît, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i dea cineva peste mînă, atinse cu degetul o plăcintă.

— Haide, ia-o ! îl încurajă Kuzmiov.

Deniska luă plăcinta, se duse ceva mai încolo și se așeză cu spatele spre brișcă. Si peste o clipă începu să mestece cu atîta zgomot, încît pînă și caii își întoarseră capetele și se uită la el, bănuitori.

După ce sfîrși de mîncat, Kuzmiciov scoase din brișcă un săculeț și-i spuse lui Egorușka :

— Eu mă culc, da' tu bagă de seamă să nu-mi fure careva săculețul de sub cap !

Părintele Hristofor își scoase brîul, caftanul și antereul. Cînd se uită la el, Egorușka rămase mirat : nu-și închipuise niciodată că și preotii poartă pantaloni. Iar părintele Hristofor avea o pereche de pantaloni de doc, vîrîți în cizme înalte și un surtuc de alpaca, îngust și scurt. Privindu-l, Egorușka se gîndi că în hainele aceleia, nepotrivite cu harul lui de preot, părintele Hristofor, cu barba și cu pletele cele lungi, semăna mai curînd cu Robinson Crusoe. După ce se dezbracără, părintele Hristofor și Kuzmiciov se întinseră la umbră sub brișcă, față în față, și închisera ochii. Iar Deniska, sfîrșind de mîncat, se lungi cu burta la soare, închizîndu-și și el ochii.

— Ia seama să nu ne fure careva caii ! îi spuse el lui Egorușka, și adormi într-o clipă.

Se lăsă o tăcere adîncă. Nu se auzeau decît sforăiturile celor adormiți și caii care ronțiau și suflau cu zgomot pe nări. Ceva mai încolo suspina un nagîț și din cînd în cînd răsună tipătul ascuțit al celor trei becaține, care mai dădeau cîte o raită pe deasupra, să vadă dacă nu plecaseră cumva oaspeții cei nepoftiți. Pîrfiașul șopotea și el domol, dar toate aceste zgomote nu izbuteau să tulbure liniștea și să trezească văzduhul amortit. Dimpotrivă, păreau că îmbie natura la somn.

Gîfiind de căldura, parcă mai nesuferită acum, după ce mîncase, Egorușka alergă pînă la rogoz și se uită de jur împrejur. Dar nu văzu decît tot ce văzuse și înainte de amiaza : cîmpia, dealurile, cerul și zările liliachii. Atîta doar, că acum colinele erau mai aproape, iar moara nu se mai zărea : rămăsese undeva, cu mult în urmă. În spatele delușorului de piatră, din care izvora pîrfiașul, se înălța un deal, mai neted și mai întins, pe povîrnișul căruia se cuibărise un cătun mic, alcătuit numai din cinci sau șase izbe. În jurul căsuțelor nu se vedea nici oameni, nici copaci, nici umbră, ca și cum cătunul s-ar fi uscat, înăbușit în aerul fierbinte. Neavînd ce face, Egorușka prinse din iarbă un scripcar, își duse la ureche pumnul în care îl ținea și-l ascultă cîțva timp cu mîna înăuntru. Cînd i se urî cu cîntecul scripcarului, se luă după un stol de fluturi galbeni, care se duceau

spre rogoz să se adape și, fără să-și dea seama, se pomeni din nou lîngă brișcă. Unchiu-său și părintele Hristofor dormeau duși. Fără îndoială că aveau să doarmă aşa încă două sau trei ceasuri, cît s-or odihni caii... Cum să-și omoare el timpul pînă atunci și unde să se vîre ca să scape de căldură? Grea treabă... Fără voie, Egorușka puse gura sub firisorul de apă care ourgea din tulpina de soc. Gura îi îngheță și simți pe limbă gustul buruienii. La început bău cu sete, pe urmă în silă, pînă cînd frigul îi pătrunse în tot trupul și începu să-i curgă apă pe rubașcă. Apoi se apropiie de brișcă și se uită la cei care dormeau. Fața unchiului purta întipărită aceeași expresie aspră și preocupată. Îndrăgostit pînă la nebunie de meserie, chiar cînd dormea sau era la biserică, ascultînd „Heruvimii“, Kuzmiciov tot la afacerile lui se gîndeau și nu le uita nici o clipă. Fără îndoială că și acum visa tot baloturi de lînă, căruțe, prețuri, îl visa pe Varlamov... În timp ce părintele Hristofor, om blajin și glumeț, care lua lucrurile în ușor, nu se lăsa prins niciodată în lațul vreunei negustorii care să-i înlănțuie sufletul ca un șarpe boa. În nenumăratele treburi negușorești, de care se apucase în viață, nu-l atrăsesese atât afacerea propriu-zisă, cît bătaia de cap și faptul de a intra în legături cu oamenii, cu care orice negustorie te săilește să ai de-a face. Tot aşa și în călătoria pe care o făcea acum nu-l interesau atât lîna, Varlamov și prețurile, cît drumul lung, taifasurile din timpul mersului, somnul sub brișcă și mesele la ore neregulate... Ju-decînd după fața lui, el îl visa fără îndoială pe preasfințitul Hristofor și discuțiile lor latinești, o visa pe preoteasă, visa papanași cu smîntînă și multe alte lucruri pe care n-ar fi putut să le viseze Kuzmiciov.

În timp ce se uita la cei care dormeau, Egorușka auzi deodată, venind din depărtare, un cîntec ușor ca o șoaptă. Cîntă o femeie, dar unde anume, în care parte, ar fi fost greu să-și dea seama. Cîntecul tăărăganat și trist, ca un plîns abia auzit, părea că vine cînd din dreapta, cînd din stînga, cînd de sus și cînd de sub pămînt, de parcă un duh nevăzut ar fi zburat, cîntînd, pe deasupra stepei. Egorușka se uită în toate părțile, fără să înceleagă de unde venea cîntecul acela ciudat. După ce asculta mai cu luare-aminte, începu să i se pară că nu cîntă decît iarba : secătuită, pe jumătate moartă, ai fi zis că încerca să încredințeze pe nu știu cine,

cu șoapta ei melodioasă și fără cuvinte, că soarele a pîrlit-o pe nedrept, că ea nu avea nici o vină, că era încă tînără și dornică de viață și că ar fi putut să fie încă frumoasă, dacă n-ar fi venit arșița și seceta. Parcă-și cerea iertare, cu toate că nu se simțea vinovată cu nimic, jurîndu-se că trecea prin chinuri îngrozitoare și că era atît de amărîtă, încît i se făcea milă de ea însăși...

După ce ascultă cîțva timp, lui Egorușka începu să i se pară că din pricina cîntecului aceluia trist și tăărăganat, aerul se făcea tot mai înbășitor și mai încremenit, tot mai fierbinte... Ca să nu mai audă nimic, o luă la fugă spre răgoz, încercînd să cînte și el și să tropăie cît mai tare din picioare. Ajungînd acolo, se uită în jurul lui și se dumeri cine cîntă : lîngă izba din marginea drumului stătea o femeie, îmbrăcată numai cu cămașă scurtă, de sub care fi ieșeau la iveală picioarele lungi și uscate, ca de cocostîrc. Femeia cernea nu știu ce prin sită. Un praf alb se lăsa domol peste povîrniș. Nu mai încăpea nici o îndoială acum că ea cînta. La cîțiva pași mai încolo stătea încremenit un băiețel, în cămășuță și cu capul gol. Ai fi zis că era vrăjît de cîntecul femeii. Fără să se clintească din loc, se uita undeva, în vale, poate chiar la rubașca roșie a lui Egorușka.

Cîntecul amuți. Egorușka o luă domol înapoi spre brișcă și, neavînd ce face, începu să se joace cu firicelul de apă.

Dar cîntecul tăărăganat se auzi din nou. Cînta aceeași femeie cu picioare lungi, din cătunul de peste deal. Si pe Egorușka îl cuprinse iarăși plăcuseala. Lăsa în plata Domnului tulpina de soc și se uită spre vîrful dealului. Si văzu ceva atît de neașteptat, încît chiar se cam sperie un pic. Deasupra lui, sus, pe unul din bolovanii mari și colțuroși, stătea un băiețel rotofei, numai în cămășuță, cu o burticică zuguiată și cu picioare subțiri : era băiețelul pe care-l văzuse cu puțin înainte lîngă femeie. Se uita cu gura căscată, fără să clipească, cu frică și cu mirare prostească la rubașca roșie a lui Egorușka și la brișcă, de parcă avea înaintea lui nu știu ce vedenii de pe altă lume. Stacojil cămașii îi plăcea și-l ispîtea, iar brișcă și oamenii adormiți dedesupt îi stîrneau curiozitatea. Poate că, atras de culoarea cea frumoasă și împins de curiozitate, coborîse din cătun la vale, fără să-și dea seama, și acum era speriat de propria lui îndrăzneală. Egorușka se uită lung la băiețelul care, la rîndul lui, se uita

la el. Tăceau amîndoi, și nici unuia nu-i era tocmai la îndemînă. După cîtva timp, Egorușka îl întrebă pe celălalt :

— Cum te cheamă ?

Băiețelul își umflă și mai tare obrajii, se lipi cu spatele de piatră, își holbă ochii și răspunse, gros și răgușit :

— Tit !

Nici unul, nici celălalt nu mai spuseră nimic. După ce se măsurără cîteva clipe în tacere, misteriosul Tit, fără să-și ia ochii de la Egorușka, ridică un picior, căută cu călcâiul un punct de sprijin și se urcă pe bolovan. Apoi, trăgîndu-se de-a-ndaratelea și uitîndu-se întă la Egorușka, de parcă să ar fi temut să nu-l atace pe la spate, se urcă pe alt bolovan, după aceea pe altul, și tot aşa pînă se făcu nevăzut dincolo de culmea delușorului.

După ce-l petrecu cu ochii, Egorușka își cuprinse genunchii cu brațele și-și lăsa capul în piept... Razele dogorîtoare ale soarelui și frigeau ceafa, gîțul și spinarea. Cîntecul tînguitor cînd se stingea, cînd răzbea din nou prin aerul încins și neclintit, pîrîiașul șoptea monoton, caii ronțăiau... Iar timpul se tîra nesfîrșit de înceț, de parcă se oprișe și încremenise și el. Ai fi zis că de dimineață și pînă acum trecuse un veac... Oare nu cumva asta era voia lui Dumnezeu, ca el, Egorușka, împreună cu brișca și caii să încremenească în vîzduhul fierbinte, asemenea dealurilor, și să rămînă pe veșnicie în locul acela ?

Egorușka își ridică fruntea și se uită drept înainte, cu ochii încețoșați. Zările liliachii, care pînă atunci rămăseseră nemîscate, începură să tremure și, împreună cu cerul, să se tragă mai în fund, tîrind cu ele iarba arsă și rogozul... O putere necunoscută îl luă pe Egorușka și-l purtă, cu o rezizîune amețitoare, pe urma zărilor liliachii. Și o dată cu el, porniră în iureș și arșița cea dogorîtoare, și cîntecul cel tînguitor. Băiatul își lăsa din nou capul în piept și înhise ochii.

Cel dintîi se trezi Deniska. Îl pișcase nu știu ce, pentru că sări în picioare, se scăpină amarnic la umăr și bomboani :

— Fire-ai tu afurisită să fii ! Lua-te-ar naiba să te ia !

Apoi se apropie de izvor, își potoli setea și-și răcori mult timp obrajii. Bălăceala aceea și plescăitul apei îl treziră pe Egorușka din amorțelă. Băiatul se uită la fața udă a vi-

zităului, plină de stropi și de pistrui mari, care o făceau să pară de marmură, și întrebă :

— Plecăm degrabă ?

Deniska se uită la soare, să vadă cît se ridicase de sus, și răspunse :

— Așa cred !

Își șterse fața cu poala cămășii, apoi, luîndu-și un aer foarte serios, începu să sară într-un picior.

— Ia să vedem, zise, care din doi ajunge mai repede la rogozul de colo, sărind într-un picior ?

Cu toate că era molesit de căldură și de somn, Egorușka se luă pe urma lui, sărind și el. Deniska avea aproape douăzeci de ani, era vizitul de cine știe cînd, se gîndeau la însurătoare, și rămăsese copilăros. Îi plăcea nespus de mult să finalizeze zmeie, să fugăreasă porumbelii, să joace arșice, să se ia la întrecere alergînd și să se amestece în jocurile și în cercurile copiilor. Era destul să plece stăpînii de acasă sau să se culce, pentru ca Deniska să se apuce de tot felul de năzdrăvăni, să sară într-un picior sau să arunce cu pietre. Un om în toată firea, văzîndu-l cu cîtă plăcere se zbenguia cu copiii, greu s-ar fi putut stăpîni să nu zică : „Ce l-o fi apucat pe găliganul astă ?...“ Dar copiii nu se mirau de loc că vizitul cel cît un munte se amesteca în jocurile lor : „Joace-se cît o vrea, numai să nu se bată !“ Tot așa, nici cățeilor nu li se pare ciudat cînd vreun dulău mare și bun se zbenguie laolaltă cu ei.

Deniska îl întrecu pe Egorușka și se arăta cît se poate de încîntat. Făcu șiret cu ochiul și, ca să-i dovedească băiatului că era în stare să sară într-un picior oricînt, și propuse să alerge împreună pînă la drum și de acolo înapoi, fără oprire, pînă la brișcă. Însă Egorușka nu mai primi : obosiște, abia mai suflă.

Deodată, Deniska își luă o mutră grozav de serioasă, cum nu-și lua nici atunci cînd îl certa Kuzmiciov sau cînd se repezea la el cu bățul. Ascultă cu luare-amintire, apoi se lăsa încetîșor într-un genunchi. Chipul lui arăta și asprime, dar și frică, întocmai ca atunci cînd își spune cineva o poveste de groază. După aceea își așinti privirea într-un punct, ridică încet mâna făcută căuș și, trîntindu-se cu burta la pămînt, își repezi palma în iarbă.

— Gata ! strigă el biruitor, cu glasul răgușit de emoție, și, ridicîndu-se, vîrî sub nasul lui Egorușka un cosaș mare.

Închipuindu-și că-i fac plăcere, Egorușka și Deniska începură să mîngîie cu degetul spinarea lată și verde a cosășului și-i pipăiră mustățile. Deniska prinse apoi o muscă grasă, cu burta plină de sînge de cal, și i-o dădu cosașului care, fără sfială, ca și cum îl cunoștea pe Deniska de cine știe cînd, își puse în mișcare mandibulele lungi, asemenei unei viziere de coif, și mîncă pîntecelă muștei. După aceea îi dădură drumul. În clipa următoare, căptușeala trandafirie a aripiocarelor lui sclipi în bătaia soarelui, apoi gîngania se lăsa în iarbă și începu să țîrzie. În urmă, îi dădură drumul și muștei care își întinse aripile și, aşa fără pîntecă cum era, o luă în zbor spre cai.

De sub brișcă se auzi un suspin adînc. Se trezise Kuzmiov. Își ridică repede capul și-și pironi ochii neliniștiți în depărtările sinilii. După felul cum își trecuse căutătura indiferentă pe deasupra lui Egorușka și a lui Deniska, se vedea bine că, deși abia se trezise din somn, gîndurile lui erau la lînă și la Varlamov.

— Părinte Hristofor, ia scoală-te, că-i vremea ! începu el, îngrijorat. Ai dormit destul. Mă tem că am pus-o de mămăligă cu treburile noastre ! Deniska, înhamă caii...

Părintele Hristofor se trezi cu același zîmbet cu care adormise. Somnul îi mototolise obrazul, care părea acum închircit. După ce se spălă și se îmbrăcă, scoase fără grabă din buzunar o psaltire mică și soioasă și, întorcîndu-se cu fața spre răsărit, începu să citească în șoaptă și să-și facă cruce.

— Părinte ! zise Kuzmiov cu dojană în glas. E timpul să plecăm, caii stau înhămați, și dumneata, pe cinstea mea...

— Îndată, îndată... mormâi părintele Hristofor. Trebuie să-mi citesc catismele... Azi încă nu le-am citit.

— Catismele le poți citi și mai pe urmă.

— Ivan Ivanîci, la mine fiecare zi și are rînduiala ei... Altfel nu se poate !

— Nu se supără Dumnezeu numai pentru atîta lucru !

Dar părintele Hristofor rămase încă aproape un sfert de oră neclintit, cu fața întoarsă spre răsărit, mișcînd din buze. Kuzmiov se frâmînta pe loc, ridică din umeri nerăb-

dător și-i arunca priviri pline de ură. Ceea ce-l scotea mai cu seamă din sărite era că, după fiecare „Slavă Tie“, părințele Hristofor trăgea adînc aerul în piept, își făcea repede cruce și zicea de trei ori, tare, ca să se închine și ceilalți :

— Aleluia, aleluia, slavă Tie, Dumnezeule !

În sfîrșit, părintele zîmbi, își înălță ochii la cer și, vîrindu-și psaltirea în buzunar, zise :

— *Fini!*

După cîteva clipe, brișca se porni la drum. Prin fața călătorilor se perindau aceleași priveliști ca și înainte de prinț, de-ai fi zis că o luaseră îndărât. Dealurile se pierdeau în depărtările liliachii, de nu puteai să vezi unde se sfîrșeau, iar în urmă rămîneau aceleași buruieni, aceleași pietre și aceleași miriști. Aceleași ciori și aceiași ulii cu aripi puternice se învîrteau alene pe deasupra stepei. Văzduhul încins și liniștit părea mai încremenit încă, și toată natura era cufundată într-o tacere ca de mormînt... Nici o adiere, nici un zgromot proaspăt și viu, și nici un nor pe nicăieri...

Dar iată că soarele începu să coboare spre afișit. Stepa, dealurile și văzduhul nu mai puteau suporta apăsarea și chinul și, pierzîndu-și răbdarea, încercau să-și scuture jugul. Pe neașteptate, se ivi de după dealuri un nor învolburat, cenușiu și tivit cu argint. Schimbă o privire cu stepa ca și cum ar fi vrut să-i spună : „Uite eu sănt gata“ — și se în-cruntă. Deodată, în aerul stătut, plesni ceva. Vîijind și șuierînd, vîntul se aruncă asupra stepei. Un foșnet de răscoală se rostogoli prin iarbă și prin bălăriile rămase de anul trecut, iar de-a lungul drumului se înălță vîrtejuri de praf, care, ducînd cu ele paie, libelule și pene, o luară în iureș peste ses, adunîndu-se în coloane uriașe și negre și întunecînd soarele. De-a lungul și de-a latul stepei, ciulinii alergau, sărind și poticindu-se. Unul, prins în vîrtej, se răsuci ca o pasăre, se ridică spre cer și, ajungînd doar un simplu punct negru, dispăru în înălțime. În urma lui plecă încă unul, apoi încă unul, și Egorușka văzu doi din ei ciocnindu-se în înălțimile albastre, apoi încleștîndu-se, ca la trîntă dreaptă.

Un spîrcaci se ridică în zbor, chiar din marginea drumului. Așa cum dădea din aripi și din coadă, părea, în bătaia soarelui, unul din acei peștișori de tinichea, pe care-i folosesc pescarii drept momeală, sau un fluture de bală, ale cărui aripi, cînd zboară peste fața apei, se confundă cu antenele,

de parcă i-ar fi crescut mustăcioare și în față, și la spate, și pe de lături... Tremurînd în văzduh ca o gînganie și jucîndu-și culorile în soare, spîrcaciul se ridică drept în sus, dar, speriat de norul de praf, o luă brusc într-o parte, schipind încă multă vreme în lumina soarelui...

Tulburat și buimăcit de furtună, pesemne, tîșni din iarba un cristei. Zbura cu vîntul în spate, nu împotriva lui ca celelalte păsări, și din pricina asta penele i se zbîrliseră de părea căt o găină, ceea ce-i dădea un aer fioros și impunător. Numai ciorile, îmbătrînite în stepă și deprinse cu toanele ei, pluteau liniștite pe deasupra ierbii, sau, fără să-și bată capul cu ceea ce se petrecea în jurul lor, scormoneau nepăsătoare pămîntul tare cu pliscurile lor groase.

Undeva, dincolo de dealuri, se auzi tunînd și îndată se simți o adiere de răcoare. Deniska fluieră vesel și dădu bici cailor. Înîndu-și pălăriile, părintele Hristofor și Kuzmiciov își îndreptară privirile spre dealuri... Ce bine ar fi să tragă o ploaie!

Încă puțin, și stepa ar fi ieșit biruitoare. Dar o putere nevăzută, copleșitoare, încătușă vîntul și văzduhul, potoli praful, și liniștea se așternu iarăși, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Norul se ascunse, dealurile arse se încruntară, văzduhul încremenii supus, și numai nagîții, tulburați, se tînguiau undeva, blestemîndu-și soarta...

Apoi se făcu seară.

III

Din umbra însorării se desprinse o casă mare, cu etaj, cu acoperiș de tablă ruginită și cu ferestrele întunecate. I se zicea han, deși nu avea în jurul ei nici grajduri, nici șoproane. Stătea singură în mijlocul stepei, fără să fie măcar împrejmuită. Doar puțin mai la o parte se deslușea o livadă de vișini, prăpădită, încunjurată cu gard de nuiiele, iar sub ferestre cîteva tulpini de floarea-soarelui își aplecau capetele grele, adormite. În livadă cîrția o morișcă, pusă acolo anume

ca să sperie iepuri. Încolo, nu se auzea și nu se vedea nimic. În jurul casei nu mai era altceva decât stepă.

Nici nu apucase brișca să opreasă în fața cerdacului că din casă se și auziră două glasuri bucuroase, umul de bărbat și altul de femeie. Apoi ușa scărții din țărini și, aproape în aceeași clipă, lîngă brișcă se ivi o făptură deșirată și slăbanoagă, care dădu din mîini, fluturîndu-și pulpanele hainei. Era stăpînul hanului, Moisei Moiseici, un bărbat între două vîrste, cu față gălbejită și cu barba mare și frumoasă, neagră cum e tușul. Purta o redingotă ponosită, care-i spînzura pe umerii înguști, ca atîrnată într-un cui, și de câte ori plesnea din palme, de bucurie sau de spaimă, pulpanele ei fluturau ca două aripi. Afară de redingotă, Moisei Moiseici, hangiu!, mai purta și o pereche de pantaloni albi și largi, și o vestă de catifea, cu floricele roșcate ca niște ploșnițe uriașe.

Recunoscînd drumeții, Moisei Moiseici rămase o clipă încremenit de bucurie, apoi își împreună mîinile și suspină. Pulpanele redingotei începură să fluture, spinarea i se îndoiește ca un arc și un zîmbet fi strîmbă obrazul palid, de parcă apariția briștii nu ar fi prilejuit numai o placere, ci și o fericeire adîncă, aproape ca o durere.

— Doamne, Dumnezeule ! Începu el cu glas subțirel și cîntat. Respira greu și se învîrtea pe loc, împiedicîndu-și oaspetii să coboare din brișcă. Ce zi mare pentru mine, ce zi fericită ! Doamne, oare ce trebuie să fac ? Ivan Ivanici ! Părintele Hristofor ! Sî ia te uită ce cuconăș frumușel șade pe capră, aşa să mă bată Dumnezeu ! Ei, Doamne, dar ce-i cu mine ? Stau colea și nu-mi poftesc oaspetii în casă ! Poftiți-vă rog, poftiți, faceți-mi onoarea ! Lăsați, lăsați, duc eu bagajele... Doamne, Dumnezeule !

După ce cotrobăi prin brișcă și-i ajută pe oaspeti să coboare, Moisei Moiseici se întoarse fără veste și strigă, cu un glas atît de sălbatic și de sugrumat, de parcă se îneca și cerea ajutor :

— Solomon ! Solomon !

— Solomon ! Solomon ! repetă în casă, ca un ecou, un glas de femeie.

Ușa scărții din nou și în prag se ivi un evreu tînăr, mic de statură, roșcat, cu nasul mare ca un plisc de pasăre și cu chelie în creștetul capului cu păr aspru și creț. Avea pe el o haimuță bearcă grozav de jerpelită, cu pulpane rotunjite

și cu mîneci sourte, și o pereche de pantaloni tot scurți, ceea ce-l făcea și pe el să pară scurt și ciuntit, ca un fel de găină jumulită. Acesta era Solomon, fratele lui Moisei Moiseici. Fără să-i salute pe oaspeți, zîmbind doar ciudat, Solomon se apropie în tăcere de brișcă.

— A venit Ivan Ivanici și părintele Hristofor ! îl vesti Moisei Moiseici, cu un glas de parcă se temea că n-o să fie crezut. Oi, vei, asta-i curată minune să ne pice la casă niște oameni de treabă ! Hai, ce stai ? Ia bagajele, Solomon ! Pofiti, dragii mei oaspeți !

Puțin mai tîrziu, Kuzmiov, părintele Hristofor și Egorușka stăteau într-o încăpere mare, întunecoasă și goală, la o masă veche de stejar. Masa părea stingheră, deoarece, afară de ea, în odaie nu mai era decît o canapea lată, cu mușamaua găurită și trei scaune, cărora nu oricine ar fi îndrăznit să le zică aşa. Păreau mai curind trei jalnice caricaturi de scaune : îmbrăcate într-o mușama care de mult își trăise traiul, spătarele lor erau atât de nefiresc lăsate pe spate, încit aduceau mai mult cu niște săniuțe de copii. Cine ar putea înțelege ce o fi fost în mintea tîmplarului necunoscut care îndoise așa de tare spătarele ? Îți venea să crezi că le încovoiase vreun atlet care trecuse pe acolo, ca să-și arate puterea și că, încercînd să le îndrepte, le îndoise și mai rău. Odaia era mohorită, cu pereții cenușii, cu tavanul și cornișele înnegrite de fum și cu podeaua plină de crăpături și de găuri misterioase, de-îi venea să crezi că le făcuse același atlet, cu tocul. Într-un cuvînt, aveai impresia că dacă s-ar aprinde zece lămpi, în odaie ar fi tot atât de întuneric. Pe pereți, ca și la ferestre, nu se vedea nimic care să semene a podoabă. Adică, nu : pe un perete atîrna o ramă de lemn, afumată și ea, cu un brevet purtînd stema imperială, iar pe altul, o ramă la fel, cu o gravură sub care stătea scris : „Nepăsarea oamenilor“. Dar nu puteai să înțelegi față de cine își arătau oamenii nepăsarea lor, atât era de înnegrită de vreme și atât de nonumărate erau urmele pe care le lăsaseră muștele pe ea. În încăpere stăruia un aer încis și acru. Chiar și după ce își instalase oaspeții în odaie, Moisei Moiseici făcea mereu temenele, își împreuna mișinile, se frîngea din săde și scotea strigăte de bucurie. I se părea lui că trebuie neapărat să le facă toate astea, ca să se arate că mai politicos și mai prietenos față de noii sosiți.

-- Cînd au trecut pe aici căruțele noastre ? îl întrebă Kuzmiciov.

— Apoi o parte au trecut dis-de-dimineață, iar o parte au poposit aici la amiază și au plecat spre seară.

— Așa... Dar Varlamov n-a trecut și el ?

— Nu, Ivan Ivanici. Numai Grigori Egorici, vechiul lui, a trecut ieri dimineață. Zicea că stăpînu-său a plecat la molocan¹.

— Bun... Asta înseamnă că o să ajungem repede căruțele din urmă, și după aceea o să ne repezim și noi pînă la molocan.

— Pentru Dumnezeu, Ivan Ivanici ! făcu Moisei Moiseici speriat, împreunîndu-și mîinile. Cum o să plecați noaptea ? Stați să mîncăți și vă odihniți la noi, iar mîine dimineață, dacă o vrea Dumnezeu, o să plecați și o să ajungeți din urmă pe cine vă poftește înima !

— N-avem timp, n-avem timp... Nu te supăra, Moisei Moiseici, altă dată poate, dar acum n-avem timp. Stăm un sfert de ceas și plecăm. De dormit, o să dormim la molocan.

— Numai un sfert de ceas ! țipă Moisei Moiseci pitigăiat. Dar, pentru Dumnezeu, Ivan Ivanici ! O să mă siliți să vă ascund pălăriile și să pun lacăt pe ușă ! Măcar să luati ceva în gură și să bei un ceai.

— N-avem timp pentru ospături ! ii răspunse Kuzmiov.

Moisei Moiseici își lăsa capul pe umăr, își îndoie genunchii, întinse înainte mîinile cu palmele desfăcute, ca și cum voia să se apere de lovitură, și începu să se roage cu un zîmbet mieros și chinuit :

— Ivan Ivanici ! Părinte Hristofoare ! Fiți buni și luati măcar un ceai ! Sînt eu un om chiar atît de păcătos, încît nă nu puteți lua un ceai la mine ? Ivan Ivanici !

— Un ceai am putea lăua, oftă împăciuitor părintele Hristofor. Asta nu poate să ne întîrzie cine știe cît.

— Bine, fie ! se încovi și Kuzmiciov.

¹ Molocani, secă religioasă, apărută în Rusia prin secolul al XVIII-lea. Propovăduia „perfectionarea morală” și nu recunoștea ritualel bisericesc.

Moisei Moiseici tresări, slobozi un țipăt de bucurie și scuturîndu-se, de parcă chiar atunci ar fi ieșit din apă rece și ar fi dat de căldură, se repezi la ușă și strigă, cu același glas sălbatic și sugrumat cu care îl strigase adineauri pe Solomon :

— Roza ! Roza ! Trimite samovarul !

Peste cîteva clipe ușa se deschise și în odaie intră Solomon, cu o tavă mare în mîni. În timp ce așeza tava pe masă, se uită cu un zîmbet batjocoritor și ciudat, undeva, într-o parte. Acum, la lumina lămpii, puteai să vezi lămurit zîmbetul acela, care părea că râsfrînge diferite sentimente, dar mai cu seamă disprețul fățiș. Ai fi zis că se gîndeau la ceva foarte hazliu, dar că în același timp ura și disprețua pe cineva, că se bucura în taină de nu știu ce și că aştepta momentul prielnic să întepere pe cineva cu ironia lui, ca să izbucnească apoi în hohote de rîs. Și nasul lui nesfîrșit de lung, și buzele lui groase, și ochii vicleni și bulbucați, toate păreau că abia se țin să nu izbucnească în rîs. Kuzmiciov se uită la el, zîmbi și-l întrebă :

— Ascultă, Solomon, de ce n-ai venit și vara asta la noi la iarmaroc, s-o faci pe ovreiu ?

Cu vreo doi ani în urmă — asta o ținea bine minte și Egorușka — într-una din barăcile iarmarocului din orășelul N., Solomon avusea mare succes, povestind scene din viața evreilor. Solomon parcă nici nu auzi întrebarea, nu răspunse nimic și ieși din odaie, dar se întoarse imediat aducînd samovarul.

După ce-și termină treburile prin jurul mesei, se trase mai la o parte, își încrucișă brațele pe piept, își scoase un picior înainte și-și aținti privirea batjocoroitoare asupra părintelui Hristofor. În atitudinea lui provocatoare, plină de trufie și dispreț, era în același timp ceva și nespus de jaluț, dar și vrednic de rîs, deoarece cu cît căuta să pară mai impunător, cu atât te izbeau mai mult pantalonii lui scurți, hăinuța bearcă, nasul lung de caricatură și întreaga lui infățișare de găină jumulită.

Moisei Moiseici își aduse din odaia de alături un scaunănaș și se așeză la oarecare distanță de masă.

— Poftă bună ! Mîncăți, vă rog ! Începu el, așa, ca să le țină oaspeților de urît. Mîncăți sănătoși ! Sînteți scumpi la vedere, tare scumpi. Iaca, pe părintele Hristofor nu l-am

mai văzut de cinci ani. Dar oare de ce nu vrea nimeni să-mi spună al cui e cuconășul ăsta, frumușelul? întrebă el uitându-se cu duioșie la Egorușka.

— E băiatul sorei mele, Olga Ivanovna, ii răspunse Kuzmiov.

— Și unde merge, mă rog?

— La învățătură. Il dăm la liceu.

Din politețe, Moisei Moiseici își arăta mirarea, dind din cap cu înțeles.

— Asta-i foarte frumos! zise el, amenințind cu degetul samovarul. Asta-i foarte frumos! După ce ai să mintui mata liceul, ai să ajungi aşa un domn mare, încât toți avem să stăm cu căciula în mână în fața dumitale. Și ai să fii aşa un bărbat deștept și bogat și ai să cauți să ajungi departe, și mămica matale are să se bucure... Da, asta-i foarte frumos!

Tăcu o clipă, își trecu palmele peste genunchi și urmă pe jumătate glumeț, pe jumătate respectuos:

— Să nu vă fie cu supărare, părinte Hristofor, dar am de gînd să trimît o jalbă la arhiereu, să mă pling că luati pîinea de la gura negustorilor. Da, am să iau o coală de hîrtie cu timbru și am să scriu aşa, că părintele Hristofor n-are bani destui și de aceea s-a apucat să facă negustorie cu lînă...

— Închipuiște-ți că mi-a abătut și mie, la bătrînețe, să mă apuc de negustorie... ii răspunse părintele Hristofor și începu să rîdă. Din tagma popilor, am trecut în tagma negustorilor. În loc să stau liniștit acasă și să mă încchin lui Dumnezeu, alerg pe drumuri ca un faraon în carul lui... Ce vrei, deșertăciunea omenească!...

— În schimb, aveți să vă umpleți de bani!

— Ti-ai găsit! N-am să mă aleg cu nimic. Marfa nu e a mea, e a ginerelui meu Mihailo.

— Atunci de ce nu merge el s-o vîndă?

— Uite-ăsa!... Încă nu i s-a uscat cașul la gură. De cumpărat s-a priceput să cumpere lîna, dar de vîndut n-a fost în stare s-o vîndă. E prea tînăr. Și-a băgat toți banii în marfă, a vrut să se îmbogațească și să facă pe grozavul! A încercat el s-o vîndă, a umblat încoace, a umblat încolo, dar nu i-a dat nimeni nici măcar prețul cu care-a luat-o. Un an întreg s-a zbătut băiatul și în cele din urmă a venit la mine:

„Tătuca, zice, vinde-mi dumneata lîna, fă-mi acest bine, că eu nu mă pricep de loc la treburi de astea !“ Uite-așa. Cum dă de greu, cum fugă la tata. Altfel însă, poate și fără el. Când i s-a năzărit să cumpere lîna, nu m-a întrebat, dar cum a dat de bucluc, fugă la mine. Și parcă eu aş putea să fac ceva, dacă n-ar fi Ivan Ivanici ? Eh, mare bătaie de cap cu copiii ăştia !

— Mie-mi spuneți ! oftă Moisei Moiseici. Îți scot peri albi, nu alba ! Iaca, eu am șase. Pe unul trebuie să-l înveți carte, pe altul să-l cauți, că-i bolnav, pe celălalt să-l porți în brațe... Iar când cresc mari, apoi îți dau și mai multă bătaie de cap. Și asta nu-i de azi ori de ieri, că și în vremurile biblice tot așa era. Cât au fost mai mici copiii lui Iacov, Iacov a plâns, iar când au crescut mari, a plâns și mai amarnic.

— Așa-i... încuvîință părintele Hristofor, uitîndu-se pe gînduri la paharul de ceai. Eu unul n-am de ce mă plînge. Am ajuns la capătul zilelor mele și să idea Dumnezeu la fiecare o viață ca a mea... Mi-am măritat fetele cu oameni cumsecade, pe băieți i-am înđrumat pe calea cea bună, se cheamă că mi-am făcut datoria. Acuma-s slobod, pot să mă duc unde poftesc. Trăiesc bătrînește, în bună înțelegere cu preoteasa, măñinc, beau, dorm, mă bucur de nepoți și mă rog lui Dumnezeu. Mai mult decît atât nu-mi trebuie. Mă simt ca în sânul lui Avraam și nu-mi pasă de nimeni. De când mă știu, necazuri n-am avut și dacă, să zicem, m-ar întreba acuma țarul : „Ce nevoie ai ? Ce-ți dorește inima ?“ Eu i-aș răspunde: „N-am nevoie de nimic ! Am tot ce-mi trebuie și slavă Domnului, toate îmi merg în plim.“ În tot tîrgul nu-i om mai fericit ca mine. Atîta doar, că am multe păcate. Cu toate că, la drept vorbind, numai Dumnezeu e fără de păcat. Nu-i așa ?

— Așa-i, fără îndoială !

— Acuma, se înțelege, dinți nu mai am de loc și mă dor, de bătrînețe, când salele, când una, când alta... mă mai chinuiește și astma și celealte... Bolesc cam des, mi s-a subrezit cheresteaua. Ce vrei, am în urma mea o viață de om, asta nu-i glumă ! Am trecut de șaptezeci de ani. Și pe urmă vorba ceea, parcă omul trebuie musai să ajungă la o sută de ani bătuți pe muche ?

Deodată părintele Hristofor își aduse aminte de ceva, izbucni de rîs în pahar și se înecă. Politicos, Moisei Moiseici începu și el să rîdă și să tușească.

— Să vedeți poznă ! Începu părintele Hristofor, dînd din mînă. Într-o zi, vine la noi feciorul meu cel mai mare, Gavrilo, care-i doctor de zemstvă în gubernia Cernigov... Bun... „Uite ce-i, zic eu, am astmă, am și asta, și ceilaltă... Ești doctor, ia vezi ce-i cu taică-tău !“ M-a dezbrăcat îndată, m-a ciocănit, m-a ascultat, m-a sicut și la urmă mi-a spus : „Dumneata, tată, ar trebui să faci un tratament cu aer comprimat“.

Părintele Hristofor izbucni într-un rîs cu sughițuri și rîse pînă-i dădură lacrimile. Apoi se ridică și urmă :

— Eu i-am răspuns : „Ia mai dă-l încolo de aer comprimat !“ și iarăși izbucni în hohote, dînd din mîini. Dă-l încolo de aer comprimat !

Moisei Moiseici se ridică și el și, tînindu-se cu mîinile de pîntece, se porni să rîdă subțirel, de parcă schelălăia o javră.

— Dă-l încolo de aer comprimat ! repetă în hohote părintele Hristofor.

Moisei Moiseici o luă cu două tonuri mai sus și rîse așa de nebunește, încît abia se mai ținea pe picioare.

— Mor, Doamne !... suspina el printre sughițuri. Lăsa-mă să-mi trag sufletul... M-ați făcut să mor de rîs...

Rîdea și vorbea, dar în același timp arunca priviri înfricoșate și bănuitoare spre Solomon, care rămăsese în aceeași poziție, zîmbind. Judecînd după ochii și după zîmbetul lui. Solomon arăta a fi plin de ură și dispreț, dar ura și disprețul se potriveau așa de puțin cu înfâțișarea lui de găină jumulită, încît Egorușka se gîndi că tînărul își luase dinadins aerul acela provocator și încruntat, ca s-o facă pe măscăriciul și să încveslească pe scumpii săi oaspeți.

După ce bău în tacere vreo șase pahare de ceai, Kuzmiov curăți locul de pe masă din fața lui, luă săculețul pe care și-l pusese sub cap cît dormise lîngă brișcă, și dezlegă sfoara de la gură și-l răsturnă. Pe masă se împrăștiară pașchete de bunăști.

— Părinte Hristofoare, cît mai stăm aici, hai să ne numărăm banii, zise negustorul.

Văzînd atîta bănet, Moisei Moiseici se simți stingherit și, ridicîndu-se, ca un om bine crescut care nu ține să atle tainele altora, ieși din odaie în vîrful picioarelor, bălăbăniindu-și brațele. Solomon însă nu se clinti din loc.

— Cîte hîrtii sînt în pachetele de cîte-o rublă ? întrebă părintele Hristofor.

— Cincizeci... În cele de trei ruble, cîte nouăzeci. Bumăștile de douăzeci și cinci și de o sută sînt în pachete de cîte-o mie de ruble. Numără dumneata șapte mii opt sute pentru Varlamov, că eu număr pentru Gusevici. Bagă de seamă să nu greșești...

Egorușka nu văzuse de cînd era pe lume o grămadă de bani ca aceea de pe masă. Trebuie să fi fost grozav de mulți, pentru că pachetul de șapte mii opt sute de ruble, pe care părintele Hristofor îl puse la o parte pentru Varlamov, părea mic de tot alături de toată grămadă aceea. În altă împrejurare, atîta bănet poate că l-ar fi speriat și l-ar fi făcut să se întrebe cîți covrigi, cîți cozonaci și cîte plăcinte cu mac și-ar putea cumpăra cu ei. Însă acum se uita cu ne-păsare la vrafurile de hîrtii de pe masă, strîmbînd din nas la miroslul scîrbos de mere putrede și de gaz pe care-l răspîndeau. Drumul și hurducaturile briștii îl dăduseră gata, și oboseala îl îmbia la somn. Capul îl cădea pe piept, ochii î se lipeau și gîndurile î se încîlceau. Dacă i s-ar fi îngăduit, bucuros și-ar fi culcat capul pe masă, ar fi închis ochii, să nu mai vadă lampa și degetele care umblau prin grămadă de bani, și și-ar fi lăsat gîndurile adormite și moleșite să se încurce de-a binelea. Făcea în tot chipul să nu adoarmă, și lumina lămpii, paharele cu ceai și degetele care numărau banii se înmulțeau, samovarul se clătină, iar miroslul de mere putrede era și mai pătrunzător, și mai scîrbos.

— Of, banii, banii ! oftă părintele Hristofor, zîmbind. Mare pacoste cu ei ! În vremea asta, nici vorbă că Mihailo al meu doarme dus și visează că-i aduc o grămadă de bani, cît asta de mare.

— Mihailo Timofeici al dumitale nu se pricepe de loc la afaceri, zise Kuzmiciov cu glasul pe jumătate. S-a apucat de treburi care nu-s de nasul lui. În schimb, dumneata ai și pri-ccepere, și judecată. De aceea, cum ți-am mai spus, vinde-mi nici lîna și întoarce-te liniștit acasă. Îți dau cîte cincizeci de

copeici pe deasupra, și asta numai din respect față de sfintia-ta.

— Nu pot, Ivan Ivanici, ofță părintele Hristofor. Îți mulțumesc pentru bunătate... Bineînțeles că, dacă ar fi după mine, n-aș pregeta o clipă. Dar știi bine că marfa nu-i a mea...

Moisei Moiseici intră în vîrful picioarelor. Încercind, din delicatețe, să nu se uite la grămadă de bani, se apropie pe furiș de Egorușka și-l trase de rubașcă.

— Hai cu mine, cu conașule, și șopti el. Am să-ți arăt un urs. Vai, ce urs rău și fioros !

Pe jumătate adormit, Egorușka se ridică de la masă și, abia tîrîndu-și picioarele, se luă după Moisei Moiseici, să vadă ursul. Intrără într-o odăiță, în care, înainte de a vedea ceva, i se tăie răsuflarea de miroslul acru și stătut, mult mai greu decât în odaia cea mare și care, fără îndoială, de acolo se împrăștia în toată casa. O jumătate din odăiță era prinsă de un pat mare acoperit cu o plapumă soioasă, iar cealaltă de un scrin și grămezi de boarfe de tot felul, de la fuste scrobite pînă la pantalonași cu bretele. Pe scrin ardea o luminare de seu.

În locul ursului promis, Egorușka văzu o evreică mătă-hăloasă, neînchipuit de grasă, cu părul despletit, într-o rochie de barchet roșu cu picătele negre. Abia avea unde să se întoarcă în locul strîmt dintre pat și scrin și gema lung, de parcă o dureau măselele. Cind îl văzu pe Egorușka, femeia își luă o mutră plîngăreață, gemu din nou și, înainte ca băiatul să se fi putut dumeri, și duse la gură o bucată de pînje unsă cu miere.

— Măñîncă, puiule, măñîncă ! și zise ea. Dacă nu-i mama lîngă mata, n-are cine să-ți dea să măñînci. Hai, măñîncă !

Egorușka începu să măñînce, cu toate că, după acadelele și plăcintele cu mac pe care le mînca în fiecare zi acasă, nu găsea că mierea aceea, amestecată cu ceară și cu aripioare de albine, e cine știe ce bunătate. În timp ce mînca, Moisei Moiseici și nevastă-sa se uitau la el și oftau.

— Unde mergi mata, puiule ? îl întrebă femeia.

— La liceu, și răspunse Egorușka.

— Cîți copii are mama dumitale ?

— Nu mă are decât pe mine.

— Of !... suspină femeia ridicîndu-și ochii la cer. Săraca mamă, săraca mamă ! Are să-ți ducă dorul și are să plângă. Iaca, la anul îl dăm și noi la învățătură pe Naum al nostru. Of !

— Of, Naum, Naum ! oftă și Moisei Moiseici, iar pielea de pe obrazul palid începu să-i tremure. Când mă gîndesc că fi de bolnav !

Plapuma soioasă începu să se miște și de sub ea se ivi un cap de copil cu părul creț, pe un gât foarte subțire. Doi ochi negri sclipiră și se opriră, plini de curiozitate, asupra lui Egorușka. Moisei Moiseici și nevestă-sa, fără să înceteze de a ofta, se apropiară de scrin și începură să se sfătuască pe evreiește. Moisei Moiseici vorbea în șoaptă, cu glas gros, și din evreiasca lui nu se auzea decât un neîntrerupt „hal-hal-hal-hal...“ în timp ce nevestă-sa îi răspundeau cu un piuit subțire, de curcă, ceva ca un „tu-tu-tu-tu...“ În timp ce părinții se sfătuiau așa, de sub plapuma cea soioasă se mai ivi un căpșor creț, pe un gât tot atât de subțire, apoi al treilea, apoi al patrulea... Dacă Egorușka ar fi fost înzestrat cu mai multă imaginație, și-ar fi putut închipui că sub plapumă zacea o hidră cu o sută de capete.

— Hal-hal-hal-hal... fi dădea înainte Moisei Moiseici.

— Tu-tu-tu-tu... îi răspundeau nevestă-sa.

După ce terminară sfatul, femeia se apleca spre scrin oftind adînc, desfăcu o cîrpă verde și scoase din ea o tură dulce mare, în chip de inimă.

— Ia, puiule, zise ea, întînzîndu-i lui Egorușka tură dulce. Că de, acum nu-i mama lîngă mata și n-are cine să-ți facă și matale o bucurie...

Egorușka vîrfi turta dulce în buzunar și se trase de-a-nadaratelea spre ușă. Nu se mai simtea în stare să respire aerul acela acru și închis, în care trăiau gazdele. După ce se întoarse în odaia cea mare, se cuibări pe divan și se lăsă în voia gîndurilor.

Chiar atunci Kuzmiov terminase numărătoarea banilor și-i îndesa la loc în săculețul cel murdar, cu atită nepăsare și lipsă de respect, de parcă nu erau bani, ci niște biete hîrtii, bune de aruncat la coș.

Părintele Hristofor vorbea cu Solomon.

— Ei, cum își merg treburile, înțeleptule Solomon ? îl întrebă, căscînd și făcîndu-și semnul crucii peste gură.

— Despre care treburi mă întrebați ? îi răspunse Solomon tot cu o întrebare, săgetându-l cu o privire veninoasă, ca și cum părintele ar fi vrut să aducă vorba de o crimă.

— Așa, în general... Ce mai faci ?

— Ce fac ? repetă Solomon întrebarea și ridică din umeri. Fac și eu ce face toată lumea... Iaca, după cum vedeți, sunt lacheu. Eu îs lacheul fratelui meu, fratele meu e lacheul călătorilor, călătorii îs lacheii lui Varlamov, și dacă eu aș avea vreo zece milioane, Varlamov ar fi lacheul meu !

— Și pentru ce ar fi lacheul tău ?

— Pentru ce ? Pentru că nu este pe lume boier sau milionar care, pentru o copeică mai mult, să nu lingă mâna unui păcătos de ovrei. Acuma nu-s decît un ovrei păcătos și calic, la care toată lumea se uită ca la un cîine. Dar ia să am eu bani, să vezi cum s-ar ploconi Varlamov în fața mea, așa cum se ploconește Moisei în fața dumneavoastră.

Părintele Hristofor și Kuzmiciov se uită unul la altul. Nici unul din ei nu prinsește înțelesul vorbelor lui Solomon. Kuzmiciov îi aruncă o privire aspră și înghețată, apoi îl întrebă :

— Cum poți tu să te crezi deopotrivă cu unul ca Varlamov, măi prostule ?

— Nu-s eu chiar așa de prost, ca să mă cred deopotrivă cu Varlamov, răspunse Solomon, măsurîndu-i pe cei doi cu o privire batjocoroitoare. Cu toate că Varlamov e rus, în sufletul lui e tot un ovrei păcătos ; pentru el viața nu înseamnă decît bani și iar bani. Pe cînd eu mi-am ars bănișorii în sobă. Nu-mi trebuie nici bani, nici pămînt, nici oi, și nu vreau să tremure oamenii de frică în fața mea și să-și scoată căciula, cînd mă văd trecînd. Astă înseamnă că eu îs mai deștept decît Varlamov al dumneavoastră și că semăn mai mult a om.

Mai tîrziu, prin somnul care-l doborîsc, Egoruška îl auzi pe Solomon vorbind despre evrei, repede, cu glas hîrît și răgușit, încărcat de ura care-l înăbușea. La început vorbi corect rusește, apoi luă accentul exagerat al acelora care spun anecdote din viața evreilor, așa cum făcuse pe vremuri, la iarmaroc.

— Stai oleacă... îl întrerupse părintele Hristofor. Dacă nu-ți place credința ta, n-ai decît s-o schimbi. Dar e păcat

să rîzi de ea : cel ce-și bate joc de credința lui, e cel mai de prejos dintre oameni.

— Dumneavaastră nu înțelegeți nimic ! îi săie vorba, grosolan, Solomon. Ce spun eu, și ce înțelegeți dumneavaastră !...

— Iaca, se vede cît de colo că ești om fără judecată, oftă părintele Hristofor. Eu te învăț de bine, aşa cum mă taie capul, și tu te superi. Te iau cu binișorul, ca un bătrân ce săint, și tu sari cu gura la mine, ca un curcan : bla-bla-bla ! Sucit om mai ești, pe cinstea mea...

Chiar în clipa aceea intră Moisei Moiseici. Îi învăluî într-o privire neliniștită, întâi pe Solomon, apoi pe oaspeți, și pielea de pe obrajii începu iarăși să-i tremure nervos. Egorușka scutură din cap și se uită în jurul lui. O clipă, zări fața lui Solomon, chiar cînd stătea întoarsă pe trei sferturi către el și cînd umbra nasului lung îi săia în două obrazul stîng. Zîmbetul batjocoritor, umbra nasului, ochii aprinși cu sclipiri de dispreț, aerul provocator și toată înfățișarea lui de pasare jumulită, care parcă se dubla și juca înaintea ochilor băiatului, îl făceau să semene mai curînd cu diavolul, aşa cum îi se arată uneori în vis, decât cu un măscărici.

— Moisei Moiseici, îmi vine a crede că în frățiorul dumitale, Domnul să-l aibă în pază, sălăsluieste necuratul ! zise părintele Hristofor zîmbind. N-ar fi rău să-i găsești vreun rost, ori să-l însori... Parcă nici nu-i om, Doamne ferește...

Kuzmiciov stătea încruntat și furios. Moisei Moiseici se uită din nou, neliniștit și iscuditor, întâi la frate-său, apoi la oaspeți.

— Ieși afară ! se răsti el, aspru, la Solomon. Ieși afară !

Și mai adăugă nu știi ce pe evreiește. Solomon izbucni într-un rîs întretăiat și ieși.

— Dar ce s-a întîmplat, mă rog ? îl întrebă Moisei Moiseici, speriat, pe părintele Hristofor.

— A cam întrecut măsura, îi răspunse Kuzmiciov. E obraznic și încrezut.

— Mi-am închipuit eu ! făcu Moisei Moiseici însăimînat, împreunîndu-și mâinile. Doamne, Dumnezeule ! Doamne, Dumnezeule ! se tîngui el, aproape în șoaptă. Dar iertați-l, vă rog, și nu vă supărați. Doamne, Dumnezeule ! Doamne, Dumnezeule ! Așa un om ca el nici n-am mai văzut ! Mi-e

frate drept, dar, afară de necazuri, nimica n-am avut de la el. Ce vreți, îi...

Și Moisei Moiseici își învîrti degetul în dreptul frunții, apoi urmă :

— Nu-i în toate mințile, asta-i... e un om pierdut. Drept să vă spun, nu știu ce să mă mai fac cu el. Nu ține la nimeni... Își bate joc de toată lumea, vorbește numai prostii și caută să înțepe pe fiecare. N-aveți să mă credeți, dar într-un rînd a venit la noi Varlamov, și Solomon i-a spus în față așa niște vorbe urîte, că omul, nici una, nici două, ne-a ars cîte-un bici și mie, și lui... Ei, da' de ce și mie? Eu cu ce i-am greșit? Dacă i-a luat Dumnezeu mințile, înseamnă că așa a fost voia lui, da' eu ce vină am?

Trecuseră cam zece minute, și Moisei Moiseici tot mai ofta și tot se mai tînguia cu glas domol :

— Nu doarne noaptea, se gîndește, se gîndește și iar se gîndește. Și numai Dumnezeu știe la ce s-o fi gîndind. Dacă te apropii atunci de el, se supără și începe să rîdă. Nici la mine nu ține... Și nu vrea să aibă nimic. Cînd a murit tata, ne-a lăsat la fiecare cîte șase mii de ruble. Eu mi-am cumpărat hanul, m-am însurat și am făcut copii, iar el și-a vîrit banii în sobă și le-a dat foc. Păcat, mare păcat! De ce trebuia să-i ardă? Dacă nu-i trebuiau banii, n-avea decît să mi-i dea mie. Da' de ce să-i ardă?

Deodată ușa scîrpii și podeaua se cutremură sub pașii cuiva. Egorușka simți o adiere usoară de vînt și i se păru că o pasare mare și neagră a trecut fîlîind din aripi chiar prin dreptul lui. Deschise ochii... Unchiul stătea lîngă divan, cu săculețul în brațe, gata de plecare. Părintele Hristofor, ținîndu-și pălăria cu borurile late într-o mînă, saluta pe cineva, dar nu cu zîmbetul lui obișnuit, blînd și duios, ci cu un aer plin de respect, nefiresc, care nu-l prindea de loc. Iar Moisei Moiseici făcea niște temenele atât de adînci, de-a fi gîndit că trupul i se frînsese în trei și că omul încerca în tot chipul să nu se desfacă în bucăți. Numai Solomon stătea nepăsător într-un colț și zîmbea mereu cu dispreț, ținîndu-și mîinile încrucișate pe piept.

— S-avem iertare, luminăția-voastră, la noi nu-i chiar așa de curat, se tînguia Moisei Moiseici, zîmbind chinuit și mieros, fără să-i mai ia în seamă nici pe Kuzmiciov și nici pe părintele Hristofor, dar legânîndu-și mereu trupul,

de frică să nu i se risipească în bucăți. Nu suntem decât niște oameni simpli, luminăția-voastră !

Egorușka se frecă la ochi. Într-adevăr, în mijlocul odăii stătea o „luminăție”, întruchipată într-o femeie tânără și foarte frumoasă, plinuță, cu rochie neagră și cu pălărie de pai pe cap. De cum o văzu, înainte chiar de a-i desluși bine trăsăturile, lui Egorușka îi veni în minte plopul cel final și singuratic, pe care-l văzuse în dimineața aceea pe culmea dealului.

— Varlamov n-a fost azi pe aici ? întrebă străina.

— Nu, luminăția-voastră ! îi răspunse Moisei Moiseici.

— Dacă îl vezi măne, roagă-l să treacă pe la mine.

Deodată, cu totul pe neașteptate, Egorușka văzu, doar la doi centimetri de el, o pereche de sprîncene negre și catifelate, doi ochi mari, căprui și un obraz neted cu gropițe, din care, ca razelă de soare, se împrăștia peste toată fața un suris strălucitor. În același timp, simți cum îl învăluie un parfum care îl îmbăta.

— Ce băiețel frumos ! zise străina. Al cui e?... Kazimir Mihailovici, ia uite ce copil drăguț ! O, dar doarme ! Dolofanule, frumușelule !

Și străina îl sărută apăsat pe amândoi obrajii. Băiatul zîmbi și, închipuindu-și că visează, închise ochii. Ușa scîrții din nou și se auziră pași grăbiți : cineva intră, apoi ieși.

— Egorușka ! Egorușka ! se auziră șoptind două glasuri groase. Scoală, că plecăm.

Nu știu cine — Deniska parcă — îl ridică în picioare și-l luă de mînă. Cînd să plece, deschise pușin ochii și se mai uită o dată la cucoana cea frumoasă în rochie neagră, care-l sărutase. Stătea în mijlocul odăii și se uita la el cum pleacă, zîmbindu-i și dînd din cap cu prietenie. Aproape de ușă zări un bărbat frumos, oacheș și bine legat, cu gambetă și cu jambiere de piele. După toate semnele, era tovarășul de drum al străinei celei frumoase.

— Prr ! se auzi în curte.

Afară, în fața ușii, Egorușka văzu o caleașcă scumpă nou-nouă, la care erau înhămați doi cai negri. Pe capră stătea un vizititor în livrea, cu un bici lung în mînă. Numai Solomon ieși să-i petreacă la plecare. Fața lui era schimonoșită : abia se ținea să nu izbucnească în hohote. Dacă te uitai

la ochii lui, vedea că arde de nerăbdare să-i vadă plecați, ca să poată rîde de ei în voie.

— Astă-i contesa Dranițkaia, șopti părintele Hristofor, urcîndu-se în brișcă.

— Da, contesa Dranițkaia, repetă Kuzmiciov, tot în șoaptă.

Se vede că impresia lăsată de sosirea contesei fusese foarte puternică, deoarece pînă și Deniska vorbea în șoaptă, și nu se hotărî să strige și să dea bici cailor decît după ce brișca făcuse cam un sfert de verstă, și cînd, departe în urmă, acolo unde era hanul, nu se mai vedea decît o luminiță șovăitoare.

IV

Cine era, la urma urmei, acel misterios și mult căutat Varlamov, despre care se vorbea așa de mult, pe care Solomon îl disprețuia, dar de care pînă și contesa cea frumoasă avea nevoie? Stînd pe capră alături de Deniska și încă somnoros, Egorușka se gîndeau la el. Nu-l văzuse niciodată, dar auzind atît de des pomenindu-i-se numele, și-l închipuise de multe ori în mintea lui. Știa că Varlamov are cîteva zeci de mii de deseatine de pămînt, aproape o sută de mii de oi și foarte mulți bani. Despre viața și ocupațiile lui, Egorușka știa doar că „se învîrtea mereu pe meleagurile acelea” și că toată lumea alerga după el.

Și despre contesa Dranițkaia auzise de multe ori vorbindu-se în casă. Și ea avea cîteva zeci de mii de deseatine de pămînt, oi multe, o crescătorie de cai și bani cu nemiliuță. Dar nu „se învîrtea” prin ținut, își ducea viața la conacul ei bogat despre care și cunoștințele, și Ivan Ivanîci, care fusese de mai multe ori la contesă cu treburi, povestea fel de fel de minunății. Se spunea, de pildă, că în salonul cel mare, unde erau atîrnate pe pereți portretele tuturor regilor Poloniei, se afla și o pendulă uriașă, în chip de stîncă. Pe stîncă stătea în picioare un cal de aur cu ochi de briliante, iar călărețul, de aur și el, își arunca sabia la dreapta și la stînga, de cîte ori bătea pendula. Se mai spunea că, o dată sau de

două ori pe an, contesa dădea un bal, la care invita toată nobilimea și toate notabilitățile din gubernie. Varlamov era invitat și el. Invitații beau ceai din samovare de argint, măncau mîncăruri alese (li se dădea, de pildă, zmeură și fragi la Crăciun) și dansau în sunetele unei orchestre, care cînta fără întrerupere toată ziua și toată noaptea...

„Tare-i frumoasă!“ își zicea Egorușka, aducîndu-și aminte de chipul și de zîmbetul ei.

Se vede că și Kuzmiciov tot la contesa se gîndeau, deoarece, după ce brișca făcu vreo două verste, zise :

— Strașnic o mai jumulește de parale Kazimir Mihailici ăsta! Acum trei ani, cînd am cumpărat lînă de la ea — cred că-ți mai aduci aminte — a ciupit de la afacerea aceea vreo trei mii de ruble.

— La ce alta te poți aștepta de la un leah! răspunse părintele Hristofor.

— Și ea habar n-are! Vorba ceea, tînără și proastă. Trăiește cu capul în nori!

Fără să știe de ce, Egorușka nu voia să se gîndească decît la Varlamov și la contesa, dar mai ales la contesa. Mintea lui începoșată de somn alunga toate celelalte gînduri și nu oprea decît imaginile neasemuite și fantastice, care au avanțajul că vin singure, fără nici o osteneală, și e de ajuns să scuturi ușurel din cap, ca să se destrame și să dispară fără urmă. De altfel, nimic din tot ce se perinda pe dinantea ochilor lui împăienjeniți nu-l înclina la gînduri obișnuite. La dreapta, se înșirau dealuri întunecate, care păreau că ascund după ele ceva tăitic și înfricoșător; la stînga, tot cerul de deasupra zării părea o mare de vîlvătăi purpuri, și ar fi fost greu să-ți dai seama dacă ardea undeva vreun foc uriaș, sau dacă se pregătea să răsără luna. Depărtările se vedeau limpede ca ziua, dar coloritul lor liliachiu și delicat, umbrat încet-încet de întunericul înserării, pierise, și acum toată stepa era ascunsă în beznă, întocmai ca odraslele lui Moisei Moiseici sub plapumă.

În serile și în noptile de iulie, tipătul potinichilor și al cristeilor nu se mai aude, privighetorile nu mai cîntă prin văile pădurilor și mireasma florilor nu te mai învăluie, dar stepa e tot frumoasă și plină de viață. E destul să apună soarele și întunericul să învăluie pămîntul, ca să uiți de plăcile zilei și să uiți de toate. Stepa respiră cu voie

bună, din adîncul pieptului. Ca și cum în beznă, iarba nu și-ar da seama că e bătrînă, din sănul ei se finală un zvon tînăr și plin de bucurie, care ziua nu se aude. Troșnete, șuerături și țriiuturi — bașii, baritonii și tenorii stepei — toate se amestecă într-un zumzet monoton și neîntrerupt, în mijlocul căruia e aşa de dulce să te lași furat de amintiri și de tristețe... Zvonul acela monoton te adoarme ca un cîntec de leagăn, căruța te duce tot înapântite, și nici nu-ți dai seama când te doboară somnul. Dar iată că, de undeva, se aude țipătul neliniștit și întrețăiat al unei păsări care stă de veghe, sau suspinul prelung al alteia, care visează, un fel de „a-a!” de mirare aducînd cu un glas omenesc. Și somnul greu își închide ochii. Uneori treci pe lîngă o vîlcea năpădită de tufișuri și auzi: „Spliu, spliu, spliu” — strigătul păsării căreia băstinașii stepei îi zic „spliu”, sau hohotele de rîs și de plîns isteric ale vreunei bufnițe. Pe cine cheamă păsările acestea, și cine le aude în largul stepei? Astă numai Dumnezeu o știe. Chemarea lor e plină de tristețe și de dor... Miroase a fin, a buruieni uscate și a flori tîrzii, cu mireasmă pătrunzătoare, ginggașă și dulce.

Prin picătă noaptei se vede tot, însă-i greu să deslușești culorile și contururile: toate par altfel de cum sunt. Mergi cît mergi, și deodată vezi răsăritind în fața ta, chiar la marginea drumului, o arătare aducînd cu un călugăr: stă neclintită, de parcă așteaptă ceva și ține nu știu ce în mînă... N-o fi vreun hoț? Vedenia se apropie, crește, iată-o în dreptul briștii — și abia atunci își dai seama că nu e om, ci un tufiș singularic sau o piatră uriașă. Asemenea umbre încremenite, care par că așteaptă pe cineva, le vezi cocoțate pe dealuri, ascunzîndu-se îndărătul gorganelor sau răsăritind dintre bălării, toate seamănă a făpturi omenești și-ți strecoară bănuiala în suflet.

Dar îndată ce răsare luna, noaptea pălește și se întunecă. Picătă dispără ca prin farmec, aerul se face străveziu, proaspăt și călduț, și ochiul deslușește totul în jur, pînă și tulpinile buruienilor din marginea drumului. Tidvele și pietrele se vad pînă cine știe unde. Vedeniile tulburătoare, cu înfățișare de călugări, par și mai posomorîte, și mai întunecate pe pînza luminoasă a noptii. Tot mai des se aude în mijlocul zvonului monoton suspinul acela prelung și mirat, sau strigătul vreunei păsări, care nu doarme sau visează, tulburînd văzduhul

încremenit. Umbre mari alunecă pe deasupra stepei, ca norii pe cer, iar dacă te uiți mult, mult, în depărtările nelămurite, imagini ciudate de ceată se șnalcă și se aşază unele peste altele... Si parcă te trec fiorii. Dar dacă arunci o privire spre cerul de un verde-șters, presărat cu stele și fără o scamă de nor, fără o pată, începi să înțelegi de ce văzduhul cald e neclintit și de ce natura stă la pîndă, temîndu-se parcă să se miște: nu vrea să piardă nici o clipă din viață. De cerul adînc și necuprins nu-ți poți da seama cu adevărat decît pe mare sau în stepă, în noptile cu lună. Abia atunci vezi cît e de însăpăimîntător, de minunat și de mîngîietor, cum te privește blînd și te fimbie, iar mîngîierea lui te amețește.

Mergi așa un ceas, mergi două... Întîlnești cîte-un gor-gan străvechi și mut, sau cîte-o stană de piatră, înălțată acolo cine știe de cine și cine știe cînd. Deodată, o pasare de noapte trece în zbor lin deasupra pămîntului. Si, încetul cu încetul, încep să-ți invie în minte legendele stepei, povestile auzite de la oamenii pe care i-ai întîlnit în drum și basmele dădacei, fiică a stepei și ea, precum și tot ce ai văzut cu ochii tăi și ți-a încînat sufletul. Si atunci, în țîrșitul greierilor, în vedeniile și în gorganele misterioase, în cerul albastru, în lumina rece a lunii, în zborul păsării de noapte — într-un cuvînt în tot ce cuprinzi cu ochiul și cu urechea, începi să bănuiești triumful frumuseții și al tinereții. Simți cum îți sporesc puterile și te cuprinde o sete pătimășă de viață. Frumusețea neasemuită și aspră a patriei își află răsunet în sufletul tău, și parcă ai vrea să zbori și tu pe deasupra stepei, ca pasarea de noapte. Totuși, în acel triumf al frumuseții și în belșugul acela de fericire se simte o încordare și o tristețe, ca și cum stepa și-ar da seama că e nesfîrșit de singură și că bogățiile și minunățile ei, care ar putea inspira poetii, se pierd fără folos pentru oameni, de nimeni cîntate și nimănuți trebuitoare. Iar prin freamățul ei vesel răzbate o rugă tînguitoare și deznădăjduită: dați-mi un cîntăreț, dați-mi un cîntăreț!

— Prr ! Bună seara, Pantelei ! Toate bune ?

— Slavă Domnului, Ivan Ivanici !

— Nu l-ași văzut pe Varlamov, băieți ?

— Nu, nu l-am văzut.

Egorușka se trezi și deschise ochii. Brișca se oprise. Pe partea dreaptă a drumului se înșira pînă departe un convoi de căruțe, pe lîngă care umblau încoace și încolo oameni. Încărcate cu baloturi mari de lînă, căruțele păreau foarte înalte și umflate, iar caii mici și cu picioarele scurte.

— Atunci, noi ne ducem la molocan ! zise Kuzmiciov cu glas puternic. Ovreiul ne-a spus că Varlamov o să doarmă noaptea asta acolo. Așa că mergeți cu bine, fraților ! Dumnezeu să vă aibă în pază !

— Cu bine, Ivan Ivanîci ! răspunseră mai multe glasuri.

— Ce-ar fi, băieți, adăugă repede Kuzmiciov, să-l luati cu voi pe Egorușka ? De ce să-l purtăm degeaba cu noi ? Pantelei, ia-l în căruță la tine și culcă-l pe un balot, că meargă și el trei-trei, trei-trei... Vă ajungem noi din urmă. Hai, Egor, du-te !

Egorușka se coborî de pe capră. Mai multe brațe îl luară și-l ridicară în sus. Se trezi pe ceva larg și moale, ușor umedit de rouă. I se părea acum că cerul e mai aproape de el, iar pămîntul mai departe.

— Hei, uite paltonul ! strigă Deniska de undeva, din adînc.

Aruncate de jos, paltonul și bocceluța căzură lîngă Egorușka. Nevrind să se mai gîndească la nimic, băiatul își puse repede bocceluța sub cap, se înveli cu paltonul, își întinse picioarele și zgribulindu-se de frig — balotul era plin de rouă — începu să rîdă fericit.

„De-acuma pot să dorm, pot să dorm, pot să dorm !...“ se gîndeau el.

— Băgați de seamă, diavolilor, să nu-mi necăjiți băiatul ! se auzi din nou, de jos, glasul lui Deniska.

— Mergeți cu bine, fraților ! Dumnezeu să vă aibă în pază ! strigă Kuzmiciov. Mă bizui pe voi !

— Poți să fii liniștit, Ivan Ivanîci !

Deniska îndemnă caii și brișca porni hurducîndu-se, dar nu pe drumul mare, ci de-a dreptul prin stepă. Cîteva clipe se făcu liniște, ca și cum convoiul de căruțe ațișise. Se auzea doar, pierzîndu-se încet în depărtare, zângănîtul căldării legate la spatele briștii. Dar iată că din capătul convoiului se auzi un strigăt :

— Hei, Kiriuha, dă-i drumul !

Căruță din față scîrți, după ea alta, apoi alta... Egorușka simți căruță pe care era culcat, legânîndu-se, apoi scîrțiind și ea : convoiul pornise. Băiatul apucă mai de nădejde frînghia cu care era legat balotul, mai rîse o daia de plăcere, își aşeză bine turta dulce în buzunar și adormi, așa cum dormea în pat, la el acasă...

Cînd se trezi, răsarea soarele. Un gorgan îl ascundeau însă, dar, grăbit să-și arunce lumina asupra universului, el își împrăștie razele în toate părțile cu dărmicie, poleind zările cu aur. Lui Egorușka î se păru că soarele nu era la locul lui, deoarece ieri îi răsări în spate, iar astăzi mult mai la stînga... De altfel, nici priveliștea nu semăna cu cea de ieri. Dealurile dispăruseră și, încotro te uitai, se întindea la ne-sfîrșit o cîmpie roșcată și mohorită. Doar îi și colo se mai înălțau gorgane mici, iar în văzduh se învîrteau încă ciorele de ieri. Drept în față, în depărtare, se zăreau clopotnițele și izbele albe ale unui sat. Fiind zi de duminică, ucrainenii erau pe-acasă, coceau pline și-și pregăteau fieritura. Astă se ghicea ușor după fumul care se înălța din toate hogeagurile și plutea peste sat, o pînză albicioasă și străvezie. Între izbe și în spatele bisericăi se vedea albăstrind un rîu, iar dincolo de rîu, depărtările învăluite în ceată. Însă nimic nu semăna mai puțin cu tot ce văzuse ieri, ca drumul. O fișie ca de cenușă, neînchipuit de largă și de impunătoare, se întindea de-a lungul stepei, bătătorită și plină de praf ca toate drumurile, dar lată de zeci de stînjeni. Această lărgime neobișnuită îl surprinse pe Egorușka, și în același timp îl făcu să se gîndească la povestî. Cine putea să meargă pe un drum ca acela ? Cine avea nevoie de atâtă lărgime ? Era ciudat, era de neînțeles. Ai crede că în Rusia mai trăiau încă uriași cu pasul de-un stînjene, ca Ilia Muromet sau Solovei-Tîlharul, și că nici caii lor uriași nu pieriseră. Măsurînd drumul cu ochii, Egorușka își închipui șase care cu roți înalte, ca aceleia din carte de religie, gonind alături, unul împreună altul. Cu roțile uriașe, trase de câte șase cai sălbatici, ca turbați, stîrnind nori de praf pînă la cer, carele erau minate de oameni cum nu poți vedea decît în vis sau în basme. Si ce bine s-ar potrivi aceste plăsmuiri ale mintii lui, dacă ele ar exista într-adevăr, cu stepa și cu drumul acela !

În dreapta drumului, pe toată lungimea lui, se înșirau stilpi de telegraf susținînd două fire. Urmărinde-i, îi ve-

deai cum se fac tot mai mici, cum dispar în sat, în spatele izbelor și în verdeată, apoi răsar din nou în depărtarea liliacăie, ca niște bețioare subțiri, sau ca niște creioane însipite în pămînt. Pe sărme se legănau șoimi, ulii și ciori, uitându-se cu nepăsare la șirul de căruțe care trecea pe drum.

Întins deasupra căruței din urmă, Egorușka vedea tot convoiul. Erau aproape douăzeci de căruțe cu câte un căruțăș la fiecare trei. Pe lîngă căruță, în care era Egorușka, mergea un bătrân cu barba cărunță, tot atât de pînpîriu și de măruntel ca și părintele Hristofor, dar cu față arsă de soare, aspră și îngîndurată. Poate că bătrânlul nu era nici aspru și nici îngîndurat, însă pleoapele roșii și nasul lung și ascuțit dădeau feței lui o înfățișare aspră și rece, cum au mai cu seamă oamenii deprinși să se gîndească numai la lucruri grave și să fie totdeauna singuri. Purta, ca și părintele Hristofor, o pălărie cu boruri largi, dar nu boierească, ci o biată pălărie de pîslă cafenie, avînd mai curind forma unui con retezat decît a unui cilindru. Umbla desculț. Dîntr-un obicei căpătat pesemne în iernile grele, cînd de-atîtea ori înghețase păsind pe lîngă căruță, se plesnea mereu cu palmele peste coapse și tropăia din picioare. Văzîndu-l pe Egorușka treaz, se uită la el și-l întrebă, zgribulindu-se ca de frig :

— Ei, te-ai trezit, flăcăuașule ? Ești feciorul lui Ivan Ivanîci ?

— Nu, i-s nepot...

— Aha, va să zică, este nepotul lui Ivan Ivanîci... Iaca, eu mi-am scos cizmele și merg desculț. Îs beteag de picioare, mi-au degerat, și fără cizme mi-e mai ușor... Da, mi-e mai ușor, flăcăuașule... Fără cizme, zic... Cum s-ar spune, fi ești nepot ? Bun om, ce-i drept, e drept... Să-i dea Dumnezeu sănătate !... Ce-i drept, e drept... Vorbesc de Ivan Ivanîci... Acum s-a dus la molocan... Miluiește-ne pe noi, Dumnezeule !

Bătrânlul vorbea întrețiat, cu opriri, aproape fără să deschidă gura, de parcă era cine știe ce ger. Pronunța cu greu labialele, bîlbîndu-se, ca și cum și înghețaseră buzele. Cît vorbi cu Egorușka, nu zîmbi măcar o singură dată. Părea să fie un om ursuz.

Mai încolo, lîngă cea de a treia căruță, mergea cu bicul în mînă un bărbat într-un suman lung, roșcat, cu

șapcă și cu cizme cu carimbii încrățiti ca armonicile. Nu era bătrân, avea doar vreo patruzeci de ani. Când își întoarse capul, Egorușka și văzu fața lungă și roșie, cu barbă rara, de țap și cu un neg mare, ca un burete, sub ochiul drept. Afără de negul acela urât, omul mai avea încă o ciudățenie care te izbea de la început: își ținea biciul în mîna stîngă, iar cu dreapta făcea aşa, de parcă dirija un cor nevăzut. Din cînd în cînd își punea biciul subsuoară și atunci dirija cu amîndouă mîinile, bombardind nu știu ce pe sub mustăți.

Căruțașul următor era desirat și țeapăń, cu umerii lăsați în jos și cu spinarea ca o scîndură. Se ținea drept, de parcă mărsăluia în front sau parcă înghițise o prăjină. Nu-și bălăbănea mîinile, lăsîndu-le să-i atîrne ca două bețe, și păsea ca și cum era de lemn, ca soldații-jucărie, abia îndoindu-și genunchii și căutînd să facă pași cît mai mari. În timp ce bătrînul și căruțașul cel cu negul ca un burete făceau doi pași, el nu făcea decît unul și de aceea părea că merge mai încet decît ceilalți și rămîne mereu în urmă. Era legat la obraz cu o cîrpă, iar pe cap avea un fel de tichie de călugăř. Purta o rubașă ucraineană numai zdrențe, șalvari albaștri, lungi, și opinci.

Pe cei care mergeau mai către capul convoiului Egorușka nu-i mai putu vedea bine. Se întinse pe burtă, făcu o găurice în balot și, neavînd ce face, începu să răsu-cească fire de lînă. Bătrînul, care mergea pe lîngă căruță, se dovedi mai puțin aspru și grav de cum îl arăta chipul. Își dăduse drumul la gură și acum nu se mai putea opri.

— Și unde te duci? îl întrebă el, tropăind din picioare.

— La învățătură, și răspunse Egorușka.

— La învățătură? Aha... Ei, să-ți ajute Maica Domnului. Va să zică, aşa. E bine să ai o minte, da' dacă ai două, e și mai bine. Unuia și dă Dumnezeu numai una, altuia două, iar altuia și dă și trei... Altuia și dă și trei, să știi... Una cu care l-a făcut maică-sa, alta pe care o capătă de la învățătură, și alta de la viața cea bună. Și tare-i bine, frățioare, de acela care are trei mînți: că și de trăit trăiește ușor, și de murit moare ușor. De murit, zic... Că doar, cu toții suntem muritori... Moșneagul se

scărpină pe frunte, își ridică spre Egorușka ochii înroșiți și urmă: „Și Maxim Nikolaici, boierul de la Slaveano-serbsk, și-a trimis anul trecut feciorul la învățatură. Nu știu cum o fi scoțind-o la capăt cu cartea, însă-i băiat bun. Să le dea Dumnezeu sănătate, că-s boieri de treabă! Și cum îți spun, l-au dat la învățatură... La Slaveano-serbsk nu-i o școală din care să ieși mare cărturar. Așa o școală nu-i acolo... Da' tîrgul e frumos, nimic de zis... Este școală, da-i de cele obișnuite, pentru oamenii de rînd, că din cele în care să te faci tobă de carte nu se pomenesc... N-avem, de ce să nu spunem adevărul adevărat! Cum te cheamă?

— Egorușka.

— Egori, cum s-ar zice... Marele mucenic Ehorghie Biruito-rul, cu praznicul la douăzeci și trei aprilie... Eu port numele Sfîntului Pantelei... Pantalei Zaharov Holodov... Că Holodovi ne zice. De felul meu îs din Tim, poate că ai auzit, din gubernia Kursk. Frajii mei s-au făcut tîrvogei și au fiecare câte un meșteșug la oraș, da' eu am rămas mujic... Am rămas mujic. Acum vreo șapte ani, m-am repezit pe-acolo, adică pe-acasă... Am fost și în sat, și la tîrg... la Tim, cum s-ar zice. Pe atunci, slavă Domnului, trăiau toți și erau sănătoși... Acuma, numai știu, poate-o fi murit vreunul... Nu-i vorbă, le-a venit și vremea, că toți îs bătrâni, unii chiar mai bătrâni ca mine. Moartea n-are de ce să ne sperie, numai, se înțelege, să nu mori nepocăit. Nimica nu-i mai rău decât să mori nepocăit! O asemenea moarte e întru bucuria satanei. Iar dacă vrei să mori pocăit, ca să nu fii oprit să intri în împărăția cerurilor, apoi trebuie să te rogi sfintei mucenice Varvara. Ea e cea care punе cuvînt pe lîngă Cel-de-sus. Numai ea și nimeni altul... Așa a făst rînduit de Dumnezeu, fiecare să aibă cuvînt și să i se roage întru iertarea păcatelor...

Pantelei vorbea mereu, fără să-i pese dacă Egorușka îl ascultă sau ba. Vorbea istovit, mai mult mormăind în barbă, monoton, fără să ridice sau să coboare glasul, și izbuti să-i spună multe în timp puțin. Vorbea dezlinat, fără nici o legătură și tot lucruri care nu-l priveau pe Egorușka. Poate că vorbea numai aşa, ca să-și cumpănească gîndurile cu glas, după o noapte de tăcere, și să se incre-

dințeze că toate erau la locul lor. După ce sfîrși cu pocăința, aduse iarăși vorba de Maxim Nikolaievici al lui, din Slaveanoserbsk :

— Și, cum spuneam, și-a dat flăcăul la învățatură... Da vezi, l-a dat...

În clipa aceea, unul dintre căruțașii care mergeau cu mult înainte, în capul convoiului, se repezi fără veste spre marginea drumului și începu să lovească cu biciul în pămînt. Era un bărbat voinic, de cel mult treizeci de ani, înalt și lat în umeri, cu părul bălai și creț. Plesnea de sănătate. Judecînd după zvițniturile umerilor și după setea cu care repezea biciul, se vedea bine că lovește o vîță. Alt căruțăș, scund și bine legat, cu barba neagră și deasă, în vestă și cu rubașca scoasă peste pantaloni, alergă și el într-acolo și, aproape încindu-se într-un rîs întretăiat de tuse, strigă cu glas gros :

— Fraților, Dîmov a ucis o viperă ! Pe cînstea mea !

Sînt oameni cărora le poți cîntări într-o clipă mintea după glasul și după rîsul lor. Omul cel cu barbă neagră era unul dintre acești fericiți : din glasul și din rîsul lui ieșea la iveală o nemaipomenită prostie. Sfîrșind ce avea de făcut cu biciul, Dîmov cel bălai ridică de la pămînt, cu codirișca, ceva ca o frîngchie, aruncînd-o spre căruțe.

— Asta nu-i viperă, asta-i șarpe de casă, strigă cineva.

Omul cel cu față oblojîtă, călcînd de parcă avea picioare de lemn, se apropie cu pași largi de șarpele din drum, se uită la el, apoi își încrucișă brațele subțiri ca două bețe.

— Ocnașule ! urlă el cu glas înăbușit și plîngător. De ce l-ai zdrobit ? Ce rău ți-a făcut, afurisitule ? Nu vezi că ai ucis un șarpe de casă ? Ce-ai zice să-ți facă și tie cineva una ca asta ?

— Ce e drept, e drept, nu se cade să ucizi un șarpe de casă... mormăi Panteliei, liniștit. Nu se cade... Doar nu-i năpîrcă. Arată el ca o tîrtoare, da-i o jîvină blîndă, nu face nici un rău. Și trebuie să știi că el, șarpele de casă, va să zică, ține la om...

Lui Dîmov și omului cu barba neagră le era rușine, pesemne, deoarece începură să rîdă tare și, fără să răspundă la ocările celorlalți, se îndreptără încet spre căru-

tele lor. Cînd cea din urmă căruță ajunse în dreptul locului unde zacea șarpele, omul cu fața oblojită, care stătea tot acolo, se întoarse către Pantelei și-l întrebă cu glas plîngător :

— Spune și dumneata, moșule, de ce-a ucis șarpele de casă ?

Abia acum văzu Egorușka că omul avea ochii mici și stinși, iar fața lui pămîntie și bolnăvicioasă părea stinsă și ea. Bărbații era umflată și roșie, aproape stacojie.

-- Te întreb, moșule, de ce l-a ucis ? repetă el, pornind în pas cu Pantelei.

— E un prost, avea pesemne mîncărime la palme, de aceea l-a ucis ! îi răspunse bătrînul. Si doar nu se cade să ucizi un șarpe de casă... Ce e drept, e drept... Numai că Dîmov al nostru e cam într-o ureche, asta se știe, și cînd îl apucă, ar ucide orice-i ieșe în cale. Nu-i vorbă, că nici Kiriuhă nu-i mai breaz. În loc să sară în apărarea șarpelui, el și tot dădea cu hi-hi-hi și ho-ho-ho... Dar tu nu trebuie să te superi, Vasea... De ce să te superi ? L-au ucis, și basta, Dumnezeu cu ei... Dîmov e un smintit, iar Kiriuhă un dobitoc... Nu-i nimic... Oameni proști, oameni fără judecată, Dumnezeu cu ei. Iaca, Emilian n-ar ucide niciodată ceva ce nu se cade. Adevărat, niciodată... Fiindcă-i om cu carte, pe cînd aceia îs niște proști... Emelian, asta-i știut... nu s-ar atinge.

Auzindu-și numele, căruțașul cel cu suman roșcat și cu negul ca un burete, care părea că dirijează mereu un cor nevăzut, se opri din mers și, așteptîndu-i pe Pantelei și pe Vasea să-i ajungă din urmă, porni alături de ei.

— Despre ce vorbeați ? întrebă el cu glas răgușit și înfundat.

— Iaca, Vasea s-a supărat, îi răspunse Pantelei. Si-i spun și eu, ca să-l împac, fel de fel de vorbe... Of, picioarele mele cele betege și degerate ! Of !... Tocmai acumă v-a apucat, în zi de sfîntă dumînică, ziua Domnului !

— Te dor din pricina că umbli mult, și zise Vasea.

— Nu, flăcăule, nu... Asta nu-i din pricina umblatului. Dimpotrivă, cînd umbli parcă mi-e mai îndemînă, da' cînd mă culc și mă încălzesc, apoi e prăpăd ! Mi-e mai îndemînă cînd umbli...

Emilian cel cu sumanul roșcat se vîrși între Pantelei și Vasea și ridică mâna, de parcă ceilalți doi erau gata să

Inceapă a cînta. După ce-și legănă mîna de cîteva ori prin aer, o lăsa în jos, gîndind cu deznădejde :

— Eh, s-a dus glasul meu ! oftă el. S-a dus, vai de păcatele mele ! Toată noaptea și toată dimineața mi-a umblat prin mînte cîntarea „Doamne miluiește”, fîntreita cîntare, pe care am cîntat-o la cununia lui Marinovski. Uite, o am coletă în minte, îmi stă pe limbă... gata-gata să-i dau drumul ! Si nu pot. Nu mai am glas !

Tăcu cîteva clipe, chinuit de un gînd, apoi urmă :

— Cincisprezece ani am cîntat în cor. În toată uzina de la Lugansk nimeni n-avea glas ca al meu. Dar de cînd m-a pus necuratul de m-am scăldat în Doneț — iaca, îs trei ani de atunci — nu mai pot lua o notă. Am răcit la gît. Iar fără glas, sănătatea muncitorilor fără brațe.

— Astă așa-i ! Încuvîintă Pantelei.

— Ce mai încocă-încolo, sănătatea omului pierdut, și basta !

Deodată Vasea îl zări pe Egorușka. Ochii i se umeziră și i se făcură și mai mici.

— Cum s-ar zice, merge și cu conașul cu noi ! strigă el, acoperindu-și nasul cu mîneca, de parcă-i era rușine. Ia te uita ce căruțaș grozav avem ! Haide, rămfi cu noi, să umbli cu căruțele și să cari lînă !

Gîndul că un cuconăș ca acela ar putea să ajungă căruțaș, i se păru, fără îndoială, neașteptat și plin de haz, deoarece începu să rîdă în gura mare, brodînd înainte pe aceeași temă. Emilian ridică și el ochii spre Egorușka, în treacăt însă și cu nepăsare. Era cufundat în gîndurile lui, și dacă n-ar fi fost Vasea, nici nu l-ar fi luat în seamă pe băiat. În mai puțin de cinci minute începu din nou să dea din mînă, căutînd să-i facă pe tovarășii lui de drum să se pătrundă de frumusețea acelui „Doamne miluiește”, care se cîntă la cununii și de care își aduse amintire în noaptea aceea. Apoi își vîrni biciul subsuoară și începu să dea din amîndouă mînile.

La o verstă de sat, convoiul de căruțe se opri lîngă o fintină cu cumpăna. Kiriuhă cel cu barba neagră dădu drumul ciuturii, apoi se lungi cu burta pe colacul fintinii și-și vîrni în gaura întunecată capul zburlit, umerii și o parte din trunchi, așa fel, încât Egorușka nu-i mai vedea decît picioarele scurte, care abia mai atingeau pămîntul.

Zăriindu-și chipul răsfrînt în apa din adînc, Kiriuhă se bucură grozav și izbucni într-un rîs prostesc și gros, la care ecoul fîntînii se grăbi să-i răspundă pe același ton. Cînd se ridică, fața și gîțul lui erau roșii ca para focului. Cel dintîi se repezi la ciutura cu apă Dîmov. Înghițea și rîdea. Din cînd în cînd își scotea capul din ciutură și-i spunea ceva de haz lui Kiriuhă. Cînd termină de băut, se întoarse și aruncă în gura mare, de răsunătoată stepă, câteva vorbe de rușine, vreo cinci. Egorușka nu știa ce înseamnă acele vorbe, dar știa că-s murdare. Știa cîtă scîrbă le făceau vorbele acelea părintilor și cunoșcuților, și chiar și lui, fără să înțeleagă de ce. Se deprinse să credă că numai bețivii și scandalagii se bucură de dreptul de a le striga în gura mare. Își aminti cum ucisese Dîmov șarpele de casă și, ascultînd mai cu luare-aminte rîsul lui, simți deodată o pornire dușmănoasă împotriva omului aceluia. Ca un făcut, chiar în acea clipă Dîmov îl zări pe Egorușka coborînd din căruță și îndreptîndu-se spre fîntînă. Căruțașul izbucni în rîs și strigă :

— Ia uitați-vă, fraților, moș, Pantelei a născut azi-noapte un băiat !

Kiriuhă se îneca de rîs. După el, mai rîse nu știu cine. Egorușka se înroși tot și se gîndi că Dîmov trebuie să fie, fără îndoială, un om grozav de rău.

Așa cum stătea, cu capul gol și cu cămașa descheiată la piept, cu părul bălai și cîrlionțat, Dîmov părea frumos și neobișnuit de puternic. Fiecare mișcare pe care o făcea scotea la iveală pe omul bun de glumă, pe voinicul conștient de forță lui. Stătea cu mîinile în șolduri și-și învîrtea umerii, vorbea și rîdea mai tare decît toți și-ți făcea impresia că se pregătește să ridice cu o singură mînă o greutate atât de mare încît să sperie pe toată lumea. Privirea lui veselă și batjocoroitoare se strecuă cînd de-a lungul drumului, cînd la șirul de căruțe, cînd la cer, fără să se opreasca nicăieri. Ai fi zis că, neavînd ce face, căuta ori încă o vîtătate s-o ucidă, ori să-și bată joc de cineva. Se vedea bine că nu se temea de nimeni, că era gata să facă orice i-ar fi trăsnit prin cap și că nu-i păsa de ce gîndește Egorușka despre el... Iar băiatul, care nu-i putea suferi nici fața frumoasă, nici părul roșcat și nici puterea lui, îl

asculta cum rîde, scîrbit și înfricoșat, chinuindu-și mintea să născocească o vorbă de ocară cît mai usturătoare și să se răzbune.

Pantelei se apropie și el de fîntînă. Scoase din buzunar un păhăruț verde, de candeâ, îl șterse cu o cîrpă, luă apă din ciutură și bău. Mai luă o dată, apoi înveli păhăruțul în cîrpă și-l vîrî la loc în buzunar.

— De ce bei din candelă, moșule ? îl întrebă Egorușka, mirat.

— Unul bea din ciutură, altul din candelă, ii răspunse bătrînul în doi peri. Fiecare cum poftește... Iaca, tu bei din ciutură. Să fii sănătos...

— Porumbița mea, frumoasa mea, începu deodată Vasea cu glas mîngîietor și trist. Porumbița mea !

Ochii lui priveau departe, dar acum erau umizi și surîzători, iar fața lui avea aceeași expresie de mai adineauri, cînd se uitase la Egorușka.

— Cu cine vorbești ? îl întrebă Kiriuhă.

— Uite colo o vulpe... stă răsturnată pe spate și se joacă întocmai ca un cătel.

Toți se uită în depărtare, căutînd să vadă vulpea, dar n-o găsiră nicăieri. Numai Vasea o vedea, cu ochișorii lui cenușii și stinși, și nu mai putea de bucurie. Privirea îi era surprinzător de ageră, aşa cum avea să se încredințeze și Egorușka mai tîrziu, și ochii neobișnuit de pătrunzători. Pentru el, stepa mohorită și pustie era totdeauna plină de mișcare și de viață. Era destul să-și ațîntească privirea în depărtare, ca să vadă o vulpe, un iepure, o dropie sau orice altă sălbăticină, din cele care se feresc de oameni. Nu e mare lucru să vezi un iepure rupînd-o la fugă, sau o dropie zburînd. Oricine a umblat prin stepă, a avut prilejul să surprindă asemenea priveliști. Dar nu-i e dat oricui să vadă sălbăticinile în viață lor de toate zilele, cînd nu aleargă, nu' se ascund și nu se uită cu spaimă în toate părțile. Iar Vasea vedea și cum se joacă vulpile, și cum își spală iepurii botul cu lăbuțele, și cum își netezesc dropiile penele, și cum își aleg „ținta” spîrcacii. Datorită vederii lui atât de ascuțite, Vasea cunoștea și altă lume decît aceea pe care o cunosc ceilalți oameni, o lume a lui,

la care alții nu puteau ajunge și fără îndoială neînchipuit de frumoasă, deoarece de cîte ori o privea părea atât de fermecat, încât ar fi fost greu să nu-l pizmuiești.

Cînd convoiul se puse din nou în mișcare, în clopotnița bisericii trăgeau clopotele de liturghie.

V

Căruțele poposiră pe malul rîului, puțin mai la o parte de sat. Soarele dogorea ca și în ajun, văzduhul părea încrmenit și trist. Pe mal se înălțau cîteva sălcii, dar umbra lor cădea peste apă, nu pe pămînt, pierzîndu-se fără folos, iar sub căruțe era zăpușeală și își se ura. Apa, albastră ca cerul răsfrînt în valurile ei, te atragea ca o chemare pătimășă.

Căruțașul Stiopka, pe care Egorușka nu-l băgase de seamă pînă atunci, un ucrainean de vreo opt-sprezece ani, cu rubașcă lungă și descinsă, cu șalvari largi, care fluturau în mers ca două steaguri, se dezbrăcă cu grabă, coborî malul prăpăstios și se aruncă în apă. Se cufundă întîi de vreo trei ori, apoi pluti pe spate închizîndu-și ochii de placere. Pe față î se întipări un zîmbet încruntat, de parcă-l gîdila cineva, făcîndu-l în același timp să și rîdă, dar să și sufere.

Pe o zi de arșiță ca aceea, cînd n-ai unde să te adăpostești de căldura și de zăduf, plescaștul apei și respirația întretăiată și zgomotoasă a cuiva care se scaldă își înfingie auzul, ca un cîntec frumos. Imitîndu-l pe Stiopka, Dîmov și Kiriuhă se dezbrăcară și ei și, bucurîndu-se dinainte de placerea care-i aștepta, se aruncară unul după altul în apă, rîzînd și tipînd. Și rîul cel cuminte și liniștit se umplu de plescașt și de strigăte de veselie. Kiriuhă tușea, rîdea și tipă, de parcă încerca cineva să-l înnece, în timp ce Dîmov se ținea după el, căutînd să-l prindă de picior.

— Prinde-l, mă!... striga el. Ține-l bine!

Kiriuhă se prăpădea de rîs, nu mai putea de placere și totuși față lui păstra aceeași expresie ca și pe mal: tîmpă și zăpacită, de-a fi zis că se apropiase cineva de el pe la spate și-l pocnise cu maiul în cap. Egorușka se dezbrăcă și el, dar nu coborî malul, ci își făcu vînt și se

aruncă de sus, de la un stînjen și jumătate. Descriind un arc prin văzduh, căzu în apă, se cufundă, dar nu-i dădu de fund : o putere tainică, rece și plăcută, îl prinse și-l ridică la suprafață. Băiatul scoase capul din apa, suflind cu putere și făcînd clăbuci la gură, și-si deschise ochii. Soarele se oglindea în apa rîului chiar acolo, lîngă el. În primele clipe începură să-i joace pe dinaintea ochilor scîntei orbitoare, apoi curcubeie și pete întunecate. Se grăbi să se cufunde din nou, deschise ochii sub apă și văzu ceva tulbure și verzui, ca un cer de noapte cu lună. Aceeași putere nu-l lăsă nici acum să atingă fundul și să se bucure de răcoare, ci îl săltă iarași în sus. Cînd ajunse în fața apei, răsuflă așa de adînc, încât simți răcoarea pătrunzîndu-i nu numai în piept, dar și în stomac. După aceea, ca să se bucure cât mai mult de apă, începu să facă tot ce-i trăsnea prin minte : să stea culcat pe spate, lăsîndu-se în voia valurilor, să se zbenguie, să se de-a tumba, să fnoate pe burtă, pe-o coastă, pe spate, în picioare, pînă obosi. Celălalt mal, năpădit de stuf, părea auriu în bataia soarelui. Spicele bogate și înflorite se aplecau deasupra apei. Într-un loc, stuful se legăna cînd la dreapta, cînd la stînga, trosnind și lăsîndu-și vîrfurile în jos, de parcă saluta pe cineva : Stiopka și Kiriuhă erau acolo, căutînd raci.

— Un rac ! Uitați-vă, fraților, am prins un rac ! strigă Kiriuhă triumfător, arătînd într-adevăr un rac.

Egorușka înnotă spre stufăriș, se cufundă și începu să scurme în jurul rădăcinilor. Scotocind prin mînlul lipicios, simți sub degete ceva ascuțit și scîrbos. Poate să fi fost un rac, dar în aceeași clipă cineva îl apucă de picior și-l trase în sus. Înecîndu-se și tușind, Egorușka deschise ochii și văzu în fața lui obrazul ud și strîmbat de rîs al lui Dîmov poznașul. Flăcăul sufla din greu și, judecînd după felul cum se uita la el, ar fi vrut să ducă jocul mai departe. Îl ținea zdravăn de picior și ridicase mâna să-l apuce de gît. Dar Egorușka se smuci cu silă din mîinile lui, de parcă-i era frică să nu-l înnece, și-i strigă în obraz :

— Prostule ! Cînd te-oi plesni o dată peste bot !

Dar părîndu-i-se că ceea ce-i spusese nu era de ajuns ca să-i arate cât îl ura, se mai gîndi puțin și adăugă :

— Ticălos ce ești ! Porc de cîine !

Însă Dîmov nici nu-l luă în seamă, de parcă nu se întimplase nimic, și se îndreptă înot spre Kiriuhă, strigind :

— Știți ceva, băieți ? Hai să prinDEM pește !

— N-ar fi rău ! Încuviiință Kiriuhă. Trebuie să fie mult pește pe-aici...

— Stiopka, dă o fugă pînă în sat și cere de la vreun mujic un voloc.

— N-o să-mi dea nimeni.

— Ba o să-ți dea ! Roagă-te de oameni, spune-le să-și facă pomană cu noi, că suntem niște bieți drumeți.

— Apoi aşa și este !

Stiopka ieși din apă, se îmbrăcă la repezeală și, cu capul gol, filfiiindu-și șalvarii, o luă în goană spre sat. După întimplarea cu Dîmov, Egorușka nu mai avea nici un chef să înoate. Ieși din rîu și începu să se îmbrace. Pantelei și Vasea stăteau pe creasta malului povîrnit, cu picioarele atîrnate, și se uitau la cei care se scăldau. Emeilian intrase și el în apă, dar numai pînă la genunchi. Gol pușcă, se oprișe chiar lîngă mal, ținîndu-se cu o mînă de ierburi, să nu cadă, iar cu cealaltă frecîndu-se pe trup. Și aşa cum stătea, încovoiat, cu omoplații ieșîți în afara, cu negul cel mare sub ochi și însپaimîntat fără îndoială de valuri, părea într-adevăr vrednic de rîs. Fața fi era gravă și aspră, și se uita la apă cu mînie, de parcă era gata să-i ceară socoteală că, atunci cînd se scăldase în Doneț, îl făcuse să răcească și-i luase glasul.

— Și tu, de ce nu te scalzi ? îl întrebă Egorușka pe Vasea.

— Uite-așa... Nu-mi place... îi răspunse Vasea.

— Și de ce ești umflat la falcă ?

— Mă doare... Eu, cuconășule, am fost muncitor la o fabrică de chibrituri... Doctorul zice că de-acolo mi se trage boala, de mi se umflă falca. Zice că aerul din fabrică e otrăvit. Apoi, afară de mine, li s-au mai umflat fâlcile încă la trei băieți, ba unuia chiar i-au putrezit de-a binelea...

Stiopka se întoarse curînd cu un voloc. Dîmov și Kiriuhă se învinețiseră și răgușiseră de mult ce sătuseră în apă. Totuși se apucară bucuroși de pescuit. La început, se îndreptară spre stufoaie, unde rîul era mai adînc. Acolo, apa fi ajungea lui Dîmov pînă la bărbie, iar lui Kiriuhă,

care era mai scurt, pînă deasupra capului, aşa că mereu înghitea la apă și făcea clăbuci. Cît despre Dîmov, aluneca pe rădăcini, cădea și se încurca în voloc. Se zbengiau amîndoi și făceau atîta gălăgie, încît păreau mai curind că se joacă decît că pescuiesc.

— Aici e prea adîncă apa, gîfia Kiriuha. Nu prindem nimic.

— Nu smuci, diavole ! striga Dîmov, încercînd să dea volocului o înclinare potrivită. Ține-l zdravănu cu mîinile !

— N-o să prindeți nimic acolo ! răcnea Pantelei de pe mal. Speriașii peștii degeaba, proștilor ! Luați-o mai la stînga, unde apa nu-i aşa de adîncă !

Pe neașteptate, se văzu scăpind deasupra volocului un pește mărișor. Toți scoaseră un strigăt de mirare, iar Dîmov, pește măsură de înciudat, izbi apa cu pumnul în locul unde se cufundase peștele.

— Ei, drâcia dracului ! strigă Pantelei bătînd din picioare. Au scăpat un biban. A șters-o dihania !

Dîmov și Kiriuha o luară încetîșor spre stînga și, ajungînd într-un loc mai puțin adînc, începură să pescuiască temeinic. Erau cam la trei sute de metri depărtare de locul unde poposiseră căruțele. De pe mal, fi vedea cum se osteneau, în tăcere și abia mișcîndu-și picioarele, să tragă volocul cît mai la fund și mai către stuf, cum loveau cu pumnii în apă și scuturau stuful, foșnindu-l ca să sperie peștii și să-i mîne spre voloc. De la stufărîș o luau spre celălalt mal, scoteau volocul, apoi, înciudați, porneau iarași îndărât, ridicîndu-și genunchii cît mai sus. Vorbeau unul cu altul, dar nu se auzea ce-și spun. Soarele le frigea spinările, muștele fi pișcău și trupurile lor, din vinete ce fuseseră, se făcuseră stacojii. În urma lor venea Stiopka, purtînd în mîna o căldare și ținîndu-și cu dinții poalele cămășii sufletecă pînă la subsuoară. De câte ori aveau noroc să prindă cîte ceva, Stiopka ridică mîna în care ținea peștele, îl făcea să sclicească în bătaia soarelui și striga :

— Ia uitați-vă ce mai biban ! Pînă acum avem cinci ca ăsta !

După ce scoteau volocul, Dîmov, Kiriuha și Stiopka scotoceau cîțva timp în mîlul care intrase în ochiurile lui, mai punea cîte ceva în căldare, mai aruncau nu știu ce,

iar uneori și treceau unul altuia vreo vietate prinsă în voloc, se uitau curioși la ea, apoi o azvîrleau...

— Ce-ați găsit? și întrebau cei de pe mal.

Stiopka raspundeau ceva, dar era greu să înțelegi ce anume. Peste cîtva timp ieși din apă și, tînind căldarea cu amîndouă mîinile, alergă spre căruțe, uitînd să-și mai lase cămașa în jos.

— E plină! strigă el, suflînd din greu. Dați-mi alta.

Egorușka se uită în căldare. Era plină pînă sus. Un pui de știucă și scoase din apă botul lung și slut, iar în jurul lui forfoteau raci și pești măruntei. Băiatul vîrî mîna pînă la fund și amestecă apa. Știuca dispără printre raci, iar în locul ei ieșiră la iveală un biban și un lin. Vasea se uită și el în căldare. Ochii i se umeziră, iar fața și căpătă aceeași expresie duioasă, pe care o avusese atunci când zărise vulpea. Vîrî mîna în căldare, duse ceva la gură și începu să mestece. Îl auziră ronțăind.

— Fraților, strigă cu mirare Stiopka, fraților, Vaska mânîncă un ghigorăt de viu! Ptiu!

— E un porcușor, nu un ghigorăt! și răspunse Vasea liniștit, mestecînd înainte.

Peste puțin scoase din gură o codiță de pește, se uită la ea cu duioșie, apoi o vîrî iarăși în gură. În timp ce mestecea și ronțăia, lui Egorușka i se păru că nu mai are înaintea lui o făptură omenească. Falca umflată, ochii stinși, căutătura neînchipuit de ageră, codița aceea de pește și placerea cu care și mestecea porcușorul, îl făceau pe Vasea să semene mai mult a animal.

Lui Egorușka și fu scîrbă să mai stea lîngă el. De altfel, pescuitul se sfîrșise. Băiatul făcu ocolul căruțelor, rămase o clipă pe gînduri, apoi, de plictiseală, se îndreptă spre sat.

Nu mult după aceea stătea în biserică, și, cu fruntea lipită de spinarea cuiva care mirosea a cînepă, asculta cum cînta corul în strană. Liturgia era pe sfîrșite. Egorușka nu se pricepea la cîntările bisericești, de aceea nu-i trezeau nici un interes. După ce ascultă cîtva timp, începu să caște și să cerceteze cefele și spinările celor din față. Una din cefe, roșie și încă udă de apă, era a lui Emelian — o recunoscu. Purta părul retezat în chip de paranteză și mult mai scurt decît se obișnuiește, tîmpilele și erau și ele tunse mărunt,

iar urechile roșii, care semănau cu două frunze de brusture, aveau aerul că nu se simt la locul lor. Uitîndu-se la ceafa și la urechile lui Emelian, Egorușka se gîndi, Dumnezeu știe de ce, că omul acela trebuie să fie grozav de nenorocit. Își aminti cum dădea din mîini dirijând un cor încipuit, fîi aminti glasul lui răgușit și înfățișarea speriată pe care o avea în timp ce se scăldă. I se făcu milă de el și simți nevoia să-i spună o vorbă bună.

— Sînt și eu pe-aici ! și șopti, trăgîndu-l de mînecă.

Cei care au cîntat cîndva în vreun cor, fie că erau tenori sau bași, mai ales dacă au mai și dirijat corul, se deprind să se poarte aspru și fără prietenie cu băieții. Obiceiul acesta nu-i părăsește nici chiar atunci cînd nu mai cîntă în cor. Întorcîndu-și capul spre Egorușka, Emelian îl privi încruntat și-i spuse :

— Stai cuminte în biserică !

Atunci Egorușka se strecură înainte, mai aproape de iconostas. Descoperi acolo doi oameni care ieșea din comun : în partea dreaptă, în fața tuturor, stăteau pe un covor un domn și o doamnă. La spatele lor erau două scaune. Domnul, îmbrăcat în haine de *soie écrue* bine călcate, stătea țeapăn ca un ostaș care dă onorul, scoțîndu-și înainte bărbia rasa, albăstruie. Totul în domnul acela dovedea o deosebită demnitate : și gulerul înalt, și bărbia albăstruie, și chelia mică, ba chiar și bastonul pe care-l ținea în mînă. De atîta demnitate i se întepenise gîtel, iar bărbia îl trăgea în sus cu atîta putere, încît te așteptai din clipă în clipă să-i vezi capul desprinzîndu-se de grumaz și luîndu-și zborul. Iar doamna, grasă și trecută, cu un șal alb de mătase pe umeri, și ținea capul aplecat pe un umăr și se uita în jurul ei, cu aerul unui om care a făcut cuiva un serviciu și e gata să-i spună : „O, nu vă deranjați să-mi mulțumiți ! Nu țin de loc la asta...“ Iar la dreapta și la stînga covorului stăteau, ca un zid, mujicii...

Egorușka se apropi de iconostas și începu să sărute icoanele. În fața fiecăreia bătea, fără grabă, câte o metanie adîncă, se uita îndărât la popor, apoi se ridică în picioare și săruta icoana. Îi făcea o deosebită plăcere să atingă cu fruntea podeaua rece. Cînd paracliserul ieși din altar cu o mucarniță lungă, să stingă lumînările, Egorușka se ridică repede, se apropii de el și-l întrebă :

— S-a împărțit anafura ?

— Nu este, nu este... bombăni paracliserul, ursuz.
Nu mai...

Liturghia se terminase. Egorușka ieși încet din biserică și o luă spre piața satului. Vazuse pînă acum atîtea sate și piețe și atîția mujici, încât nu-l mai interesa nimic din tot ce se ieva înaintea ochilor. Neavînd ce face, și ca să-și mai omoare vremea, intră într-o dugheană, de ușa căreia era atîrnată o bucată de stambă lată, roșie. Dugheana mare și întunecoasă era împărțită în două : într-o parte se vindeau pînzeturi și de-ale băcăniei, în cealaltă erau cîteva butoaiе cu dohot și hamuri spînzurate de tavan. Mirosea plăcut a dohot și a piele. Podeaua de lut fusese stropită de curînd. Și se vede treaba că o stropise un om cu imaginația bogată, un liber-cugetător, deoarece toată era numai desene și semne cabalistice. În spatele tejghelei, cu burta sprijinită de pupitrul care-i slujea drept casa, stătea negustorul : gras, cu față lată și cu barba tăiată rotund. Iși bea ceaiul sugînd dintr-o bucătică de zahăr și după fiecare sorbitură dădea drumul la cîte-un oftat adînc. Chipul lui arăta o desăvîrșită nepăsare, însă fiecare oftat avea aerul că spune : „Stai puțin, că-ți arăt eu tie !“

— Dă-mi de o copeică semințe ! ceru Egorușka.

Negustorul își ridică sprîncenele, ieși de după tejghea și turnă în buzunarul băiatului semințe de floarea-soarelui, cu un borcănaș de la pomadă care-i servea de măsură. Lui Egorușka nu-i mai venea să plece de acolo. Cercetă mult timp lăzile cu turtă dulce, se gîndi puțin, apoi întrebă, arătînd spre turtele mici, zise de Veazma, care, de vechi ce erau, prinseseră parcă un fel de rugină :

— Cum dați turtele astăie ?

— Două la copeică.

Egorușka scoase din buzunar turta dulce, pe care o primise în ajun de la evreică, și întrebă iarăși :

— Da' una ca asta cîte parale face ?

Negustorul luă turta dulce în mînă, se uită la ea din toate părțile, apoi ridică o sprînceană :

— Una ca asta ?... repetă el întrebarea.

Ridică și cealaltă sprînceană, se gîndi o clipă și răspunse :

— Trei copeici perechea...

Se făcu liniște.

— Al cui ești? se interesa negustorul, turnindu-și ceai în pahar dintr-un ceainic de aramă.

— Îs nepotul lui Ivan Ivanici.

— Apoi, sănt fel de fel de Ivan Ivanici, ofiă negustorul. După aceea se uită spre ușă, pe deasupra capului lui Egorușka, tacu o clipă și-l întrebă:

— Bei un ceai?

— Dacă vrei... se învoi Egorușka cu oarecare rezervă, cu toate că-i era grozav de poftă să bea un ceai, căci nu luase nimic dinineață.

Negustorul și turnă un pahar și i-l întinse, împreună cu o bucațică de zahăr din care mușcase și el. Egorușka se așeză pe un scaunăș și începu să-și bea ceaiul. Ar fi vrut să-l mai întrebe pe negustor cît costă un funt de migdale zaharisite, dar abia deschise gura, că și intră un mușteriu. Negustorul își împinse paharul cu ceai mai încolo și ieși să-l întîmpine. Il duse în partea de prăvălie unde mirosea a dohot și stătu mult cu el de vorbă. Mușteriul, un om grozav de încăpăținat, și pe cît se pare viclean, dădea mereu din cap că, adică, nu-i convine, trăgîndu-se de-a-ndaratelea spre ușă. În cele din urmă, negustorul îl înduplecă și începu să-i toarne ovăz într-un sac mare.

— Ce, ăsta-i ovăz? făcu mușteriul cu glas plîngător. Astă-i pleavă, nu ovăz, să rîdă și curcile... Nu, nu iau, mă duc la Bondarenko!

Cînd se întoarse Egorușka la rîu, pe mal se aprinsese un foc potrivit, mai mult fum decît foc. Căruțașii își găteau prînzul. Stiopka stătea în mijlocul fumului și cu o lingură mare și șîrbă mesteca într-un ceaun. Ceva mai încolo, cu ochii înnroșiti de fum, Kiriuhă și Vasea curățau peștele. În fața lor zacea volocul plin de miel și de ierburi, în care străluceau peștii și foiau racii.

Emelian, care abia se întorsese de la biserică, stătea alături de Pantelei, dădea din mînă și, cu glas răgușit, cînta încetisor: „Pe tine te lăudăm, Doamne...“ Dîmov se învîrtea pe lîngă cai.

Terminînd de curățat peștii, Kiriuhă și Vasea le dădură drumul, o dată cu racii vii, în căldare, și spălară, apoi îi răsturnară în apa cloicotită din ceaun.

— Să pun și slănină? întrebă Stiopka, adunând cu lingura spuma de pe ceaun.

— Pentru ce? Peștele își are grăsimea lui, și răspunse Kiriuhă.

Înainte de a lua ceaunul de pe foc, Stiopka aruncă în apă trei puinți de mei și o lingură de sare. După aceea gustă, plescaj din buze, linse lingura și icni mulțumit, ceea ce însemna că fieritura era gata.

Toți, afară de Pantelei, se așezără în jurul ceaunului și începura să lucreze cu lingurile.

— Ia dați-i și băiatului o lingură! zise Pantelei, cu asprime. Că i-o fi foame și lui!

— Mâncarea noastră e mâncare de mujici!... oftă Kiriuhă.

— Lasă că și bucatele mujicilor or să-i priască, numai să aibă poftă de mâncare!

Egorușka primi o lingură și începu să mânânce. Dar nu se așeză, ci ramase în picioare lîngă ceaunul în care se uita ca într-o groapă. Fiertura răspîndea miros tare de pește. Printre firele de mei întilneai și solzi, iar racii nu-i puteai prinde cu lingura, aşa că oamenii îi scoteau din ceaun de-a dreptul cu degetele. Vasea, încalte, nu se sfia de fel și-si vîră în ceaun nu numai mîinile, dar și mâinocile hainei. Totuși, lui Egorușka fieritura î se păru tare gustoasă și-i amintea supa de raci pe care o făcea mama acasă, în zilele de post. Pantelei stătea mai la o parte și mîncă pînă goală.

— Da' dumneata de ce nu mânânci, moșule? îl întrebă Emelian.

— Mie nu-mi plac racii... Dă-i încolo! făcu bătrînul, întorcîndu-se cu scîrbă.

În timp ce mîncau, oamenii vorbeau ba de una, ba de alta. Din ce-și spuneau, Egorușka înțeleseră că noile lui cunoștințe, cu toate că se deosebeau în ce privește vîrstă și caracterul, aveau totuși ceva comun, ceva care-i făcea să semene unul cu altul. Toți păreau că au avut un trecut luminos și un prezent întunecat, toți vorbeau cu aprindere despre trecutul lor și aproape cu dispreț de prezent. Rusului și plac mai mult amintirile decît viața însăși. Astă Egorușka încă n-o știa și, înainte de sfîrșitul mesei, era adînc încredințat că în jurul ceaunului stăteau numai oameni pe care soarta îi nedreptățise și-i umilise. Pantelei povestea cum altă-

dată, cînd nu era încă drum de fier, umbla cu căruțele la Moscova și la Nijni-Novgorod și cîştiga atîta bănet, încît nu știa ce să mai facă cu el. Și ce negustori erau pe vremea aceea, și ce pește ! Și toate ieftine... Acuma, drumurile de cărăușie îs scurte, negustorii mai zgîrciți, norodul mai sărac, pîinea mai scumpă. Într-un cuvînt, nimic nu mai este așa cum a fost. Emelian spunea că altădată, pe vremea cînd era la uzina din Lugansk și cînta în cor, avea un glas neîntrecut și citea notele ca pe apă, în timp ce acum nu-i decît un mujic de rînd, trăind din mila lui frate-său, care-l trimite la cărăușie cu caii lui, oprindu-i pentru asta jumătate din cîștiug. Vasea muncise cîndva la o fabrică de chibrituri, iar Kiruha fusese vizitîu la un boier cumsecade, și nu găseai în tot ținutul altul care să mîne o troică mai bine decît el ! Dîmov era fețiorul unui mujic cuprins, trăia și petreceau după pofta ini-mii și nu știa ce e necazul. Dar abia trecuse de douăzeci de ani cînd taică-său, om aspru și autoritar, căutînd să-l de-prindă cu munca, de frica să nu ajungă un răsfățat dacă rămîne acasă, a început să-l trimite în cărăușie, ca pe un mujic care n-ar avea o palmă de pămînt la viața lui. Numai Stiopka tăcea. Dar pe față lui spînă puteai să citești că și el o dusese altădată mult mai bine ca acum.

Aducîndu-și aminte de tată-său, Dîmov lăsa mîncarea și se posomorfi. Se uită încruntat la tovarășii lui, apoi își opri privirea asupra lui Egorușka.

— Scoate-ți căciula, păgînule ! se răsti la el. Cum se poate să mânânci cu căciula pe cap ? Și cică ești boier !

Egorușka își scoase pălăria fără să zică o vorbă, dar nu mai simți gustul mîncării. Și nici nu auzi măcar cînd Pantelei și Vasea îi luară apărarea. O mînie grea i se aprinse în piept împotriva zurbagiului și se hotărî să se răzbune, cu orice preț.

După ce mîncară, căruțașii se îndreptară spre harabalele lor și se culcară la umbră.

— Moșule, spune, plecăm curînd ? îl întrebă Egorușka pe Pantelei.

— Avem să plecăm cînd o vrea Dumnezeu... Acuma nu-i de plecat, că-i prea mare zăpușeala... Doamne, Dumnezeule, facă-se voia ta... Maică Precistă... Hai, voinicule, culcă-te și tu !

Nu trecu mult și de sub căruțe se porniră sforăjeli cumplite. Egorușka ar fi vrut să se mai întoarcă în sat, dar după ce se gîndi o clipă, căscă și se întinse și el alături de bâtrîn.

VI

Convoiul rămase toată ziua acolo, lîngă rîu, și nu se urni din loc decît la asfințitul soarelui.

Egorușka se culcă din nou pe balot, carul se legăna și scîrșia alene, Pantelei mergea pe lîngă căruță și, ca și înainte, tropăia din picioare, se plesnea cu palmele peste coapse și vorbea singur. Ca și ziua trecută, văzduhul era plin de simfonia stepiei.

Culcat pe spate, cu mîinile sub cap, Egorușka se uită la cer. Văzu cum se aprinse, apoi cum se stinse amurgul. Îngerii păzitori, care-și întinseseră peste zare aripile lor de aur, se pregăteau acum să se culce. Ziua se sfîrșise cu bine, noaptea se arăta liniștită și senină, aşa că puteau să stea fără grija la ei acasă, în cer... Băiatul văzu cum se întuneca încet, încet văzduhul, văzu cum se lăsa negura, pe nesimțite, peste pămînt și cum se aprindeau stelele, sus, una după alta.

Dacă te uiți mult la cerul cel adînc, fără să-ți iezi ochii de la el, și se furîsează și în gînd și în suflet simțămîntul unei singurătăți fără sfîrșit. Îți se pare că ești neînchipuit de singur, și tot ce pînă atunci îți se părea apropiat și drag începe să-ți fie străin și-și pierde orice valoare. Stelele, care de mii de ani se uită din înălțimi, și pînă și cerul plin de taine, și negura — toate atât de indiferente față de scurta viață omenească, îți apasă sufletul cu tăcerea lor, atunci cînd rămîi singur cu ele și încerci să le pătrunzi înțelesul... Gîndul singurătății care ne așteaptă pe fiecare în mormînt pune stăpînire pe tine, și viața îți se pare fără nădejde, înfricoșătoare...

Egorușka își aduse aminte de bunica lui, care dormea acumă în cimitir, sub vișini. O văzu întinsă în sicriu, cu pitacii de aramă pe ochi, își aduse aminte cum au pus oamenii capacul peste sicriu și cum l-au coborât în groapă, apoi zgomotul înăbușit al bulgărilor de pămînt izbindu-se

de capac... Si-o închipui în sicriul strîmt și întunecos, părăsită de toți, neputincioasă. I se păru că o vede trezindu-se și, neînțelegînd unde se află, începînd să bată cu pumnii în capac și să strige după ajutor și, în cele din urmă, istovită de spaimă, murind a doua oară. Si-o închipui pe mamă-sa moartă, apoi pe părintele Hristofor, pe contesa Dranițkaia, pe Solomon... Dar cu toate sălințele lui, nu izbuti să se vadă pe el însuși mort, într-un mormînt întunecos, departe de casă, părăsit de toți, lipsit de orice ajutor. Nu putea să-si închipue că e cu puțință să-i vină și lui rîndul și i se părea că el n-o să moară niciodată...

Iar bătrînul Pantelei, căruia de mult ar fi trebuit să-i vină rîndul, mergea pe lîngă căruță și-si depăna gîndurile, cu glas.

— Ce să spun... cumsecade boieri... mormâia el înainte. Si-au dat feciorul la învățătură, dar cum o scoate-o el la capăt, asta încă nu se știe... Cum spuneam, la Slaveanoserbsk nu-i nici o școală din care să ieși cine știe ce mare cărturar... Dacă nu-i, nu-i, ce să mai vorbim... Da' băiatul fi bun, nimica de zis... Cînd o crește mare, are să-l ajute pe taică-său. Tu, Egori, ești mititel acuma, da' cînd ai să fii om în toată firea, ai să ții și tu pe tata-tău și pe mama ta... Si eu am avut copii, numai că au ars... O dată cu ei mi-a ars și nevasta... Așa-i cum îți spun: mi s-a aprins casa în noaptea de Bobotează... Eu nu eram acolo, eram plecat la Oriol. Da, la Oriol... Maria a fugit afară, dar și-a adus aminte că înăuntru dormeau copiii și s-a întors în goană înapoi. Si a ars și ea cu ei... Da, așa... A doua zi nu le-am mai găsit decît oscioarele.

Pe la miezul nopții, căruțașii și Egorușka stăteau iarăși roată în jurul unui foc. Pînă să se aprindă ca lumea buruienile, Kiriuhă și Vasea plecaseră să aducă apă dintr-o vîlcea. Si cu toate că se făcuseră nevăzuți în bezna, glasurile lor și zângănîțul căldăriilor se auzea mereu, semn că vîlceaau nu era departe. Lumina focului așternea pe pămînt o pată uriașă și tremurătoare și, cu toate că era o noapte cu lună, dincolo de pata aceea roșie totul se cufunda într-un întuneric de nepătruns. Flăcările fi orbeau pe căruțași, așa că nu vedeau decît o mică parte din drum. În întuneric, căruțele încărcate cu baloturi și caii păreau coline mari, cu liniile ne-

lămurite. La douăzeci de pași de foc, la marginea drumului, se înălța pe un mormânt o cruce de lemn lăsată într-o rînă. Înainte de a se aprinde focul, cînd se vedea pînă departe, Egorușka observase și de cealaltă parte a drumului încă o cruce, tot atît de veche și de prăvălită.

După ce se întoarseră cu apa, Kiriuhă și Vasea umplură ceaunul și-l aşezără deasupra focului. Stiopka își luă locul în fum, lîngă ceaun și, în mînă cu lingura cea știrbă, se uita pe gînduri la apă, așteptînd să dea în clopot. Pantelei și Emelian stăteau unul lîngă altul, în tacere, gîndindu-se Dumnezeu știe la ce. Întins pe burta și cu capul sprijinuit în punini, Dîmov se uita la foc. Umbra lui Stiopka juca peste el, și fața lui frumoasă era cînd întunecată de umbră, cînd luminată de flăcări... Kiriuhă și Vasea strîngeau de pe câmp buruieni și uscături. Cu mîinile în buzunare, Egorușka se aşezase lîngă Pantelei, uitîndu-se cum se mistuiau buruienile în foc.

Toți se odihneau, fiecare cu gîndurile lui. Din cînd în cînd, trăgeau cu ochiul la crucea peste care dăntuiau pete roșii. Un mormânt singuratic are în el ceva nespus de trist și nespus de poetic, ceva care te predispune la visare... Parcă-i auzi tacerea, și în tacerea aceea simți cum freamătă sufletul necunoscutului care zace sub cruce. Cum s-o fi simțind el în stepă? Nu l-o fi chinuind dorul, în noptile cu lună? În apropierea mormântului, stepa pare tristă, abătuță și în-gîndurată, iarba mîhnită, și pînă și greierii țîrflie mai cu sfială parcă... Si nu e trecător al cărui gînd să nu se opreasă la sufletul singuratic și să nu-și întoarcă mereu capul spre cruce, pînă rămîne departe în urmă, înghiită de negură...

— Moșule, ce e cu crucea asta? întrebă Egorușka.

Pantelei se uită întîi la cruce, pe urmă la Dîmov:

— Mikola, n-o fi ăsta locul unde i-au ucis cosașii ceia pe negustori?

Dîmov se ridică alene într-un cot, aruncă o căutătură către drum și răspunse:

— Ba chiar ăsta-i...

Se făcu tacere. Kiriuhă luă un mănușchi de iarbă uscată, și răsuci și-l vîrî sub ceaun. Focul izbucni în vîlvătăi mari, fumul negru lî învălu pe Stiopka, iar umbra crucii, răzbătînd prin întuneric, se întinse pe drum de-a lungul carelor.

— Da, aici i-au ucis... urmă Dîmov în silă. Erau doi negustori, tatăl și feciorul, se duceau să vîndă icoane. Si au

poposit, nu departe de aici, la hanul pe care-l ține acum Ignat Fomin. Bâtrînul, care băuse mai mult decît se cuvenea, a început să se laude că are bani mulți la el. E lucru știut că negustorii îs oameni lăudăroși, să ferească Dumnezeu cît îs de lăudăroși... Nu-i rabdă inima să nu facă pe grozavii față de unii ca noi. Și se întîmplase ca tot atunci să tragă la han și niște cosași. Se înțelege că l-au auzit pe negustor lăudându-se și le-a încolțit în minte gîndul cel rău.

— Doamne, Dumnezeule... Maică preacurată!... oftă Pantelei.

— A doua zi, cînd s-a crăpat de ziuă, urmă Dîmov, negustorii erau gata de plecare. Atunci cosașii s-au apropiat de ei și au intrat în vorbă: „Noi am zice să mergem împreună, înălțimea-voastră. Una că te mai iezi cînd ești cu mai mulți, da' e și mai sigur, că locurile-s cam pustii...“ Ca să nu li se spargă icoanele, negustorii mergeau la pas. Asta și așteptau cosașii...

Dîmov se ridică în genunchi și se întinse.

— Da, făcu el căscînd, la început toate au mers bine. Numai, cînd au ajuns aici, cosașii au tăbărît asupra negustorilor și au început a-i căsăpi cu coasele... Fețiorul negustorului, care era voinic, a smuls o coasă din mîna unuia și unde s-a pornit să dea, și în dreapta, și în stînga... Se înțelege că pînă la urmă tot i-au răpus ceilalți, că erau opt. N-a rămas bucătă neciopîrțită din trupul negustorilor! După ce și-au dus pînă la capăt neleguierea, cosașii au tîrit morții din drum, pe bâtrîn într-o parte și pe fețioru-său în celalătă. Mai era o cruce dincolo, drept în fața ăștia... Nu știu dacă mai este și acumă... De-aici nu se vede.

— Este, răspunse Kiruha.

— Se zice că nici n-au găsit cine știe ce bani la ei.

— Adevărat, puțini, întări Pantelei. Vreo sută de ruble.

— După aceea, trei dintre hoți au murit și ei: îi tăiese zdravăń negustorul cel tînăr... Și-au prăpădit tot sîngele și au murit... Unuia îi retezase o mînă, și oamenii zic că a fugit așa, fără mînă, vreo patru verste. L-au găsit tocmai lîngă Kurikovo, stînd pe un mușuroi, cu capul pe genunchi, de parcă se gîndeau. Cînd s-au uitat mai bine la el, își dăduse sufletul, murise...

— L-au dibuit după urmele de sînge... adăugă Pantelei.

Toți întoarseră capul spre cruce. Și iarăși se făcu liniște. De undeva, din vîlcea pesemne, se auzi tipătul tîngitor al unei păsări de noapte : „Spliu ! spliu ! spliu !...“

— Multă oameni răi sănt pe lumea astă ! făcu Emelian.

— Multă, multă ! Întări Pantelei, trăgîndu-se mai aproape de foc. Văzîndu-l, ai fi zis că-l prinse frica. Multă, urmă el în șoaptă. Ce să spun, am văzut destui oameni de ăştia în viață mea... oameni răi, va să zică... Am întîlnit și multă oameni sfinți și drepti, da' păcătoși am văzut atîția, că nici nu i-aș putea număra... Mîntuiește-ne pre noi și ne miluiește, Maică Precistă !... Îmi aduc aminte că odată, să tot fie vreo treizeci de ani de atunci, poate chiar mai mult, duceam cu căruța pe un negustor din Morșansk. Negustorul era un om cumsecade, chipeș, și avea bani mulți la el... negustorul, va să zică... Era tare cumsecade... Și cum vă spun, am mers noi cît am mers, pînă ne-am oprit peste noapte la un han. În Rusia, hanurile nu-s ca pe-aici. Acolo, acoperișul hanului se întinde peste toată curtea, ca la ogrăzile de vite sau șurile cele mari de pe la conacele bine gospodărite. Atîța doar că șurile îs poate oleacă mai finalte... Și cum vă spuneam, am poposit noi la hanul acela, negustorul în odaie și eu la grajd pe lîngă cai, precum se și cuvîne. Așa... Mi-am făcut eu rugaciunea și pe urmă, ce m-am gîndit ? Hai să trag o raită prin ogradă, înainte de a mă culca. Era o noapte întunecosă de nu vedea la doi pași. Merg eu așa, cam cît ar fi de aici pînă la căruțe, și deodată numai ce văd o lumină. Ce-o mai fi și astă ? zic. După socoteala mea, hangii se culcaseră demult, și pe urmă, afară de mine și de negustor, alți călători nu mai erau la han... Atunci, de unde lumina aceea ?... Și am intrat la bănuială... M-am dat mai aproape... mai aproape de lumină, cum s-ar zice... Și ce să vezi ! Miluiește-ne, Dumnezeule, și mîntuiește-ne Maică Precistă ! La o palmă de la pămînt era o fereastruică cu gratii... în zidul hanului, adică... M-am trîntit la pămînt și m-am uitat înăuntru. Și cum m-am uitat, mi-a și înghețat sîngele în vine...

Kiriuha viri în foc un șomoiog de buruieni, căutînd să nu facă zgomot. Cînd troșnetul și pîrlîțul buruienilor se potoli, bătrînul urmă :

— Da, m-am uitat și am văzut un beci mare și întunecos, de te-apuca groaza... Pe un butoi ardea un felinar mititel. Și în mijloculbeciului, vreo zece oameni cu rubăști roșii și

cu mînecile sufletește ascuțeau niște cuțite uite-așa de lungi... „Ehei, m-am gîndit, cum s-ar zice, am nimerit într-o vizuină de tîlhari... Ce-i de făcut?“ Am alergat la negustor, l-am trezit încet din somn și i-am spus: „Nu te speria, jupîne, da'-i vai de noi... Am nimerit într-o vizuină de tîlhari“. Negustorul s-a schimbat la față. „Ei, zice, ce ne facem, Pantelei? Am bani mulți la mine și nici măcar nu-s ai mei, săt ai unor orfani. Mie, unuia, nu mi-e frică de moarte, cum o vrea Dumnezeu... Da' tare n-aș vrea să se prăpădească bănișorii bieților orfani...“ Ce puteam face? Porțile erau încuiate, nu era chip să ieși nici cu căruța, nici pe jos... Să fi fost gard, l-am fi sărit. Da' cum v-am spus, ograda era acoperită!... Atunci i-am spus negustorului așa: „Să nu-ți fie frică, jupîne, roagă-te celui de sus, poate că s-o îndura de orfani. Dumneata râmfi aici și fă-te că nu știi nimic. Te pomenești că mi-o da mie ceva prin minte...“ Așa... M-am rugat eu lui Dumnezeu, și ce credeți? Mi-a lumenat mintea... M-am urcat pe tarantas și încetisor, să nu mă simtă nimeni, am început să smulg paiele din acoperiș. După ce am făcut o gaură bună, am ieșit afară. Afară, va să zică. Așa... De pe acoperiș am sărit jos și am rupt-o la fugă pe drum, de gîndeam că-mi sare înima din piept! Și-am alergat, am alergat, pînă nu m-au mai ținut picioarele de oboseală... Am făcut așa, într-o întinsoare, poate vreo cinci verste, poate și mai mult... Și deodată, slavă Tie Doamne, văd un sat. M-am repezit la cea dintîi casă și am început să bat în geam. „Pravoslavniciilor, am strigat, uite așa și așa, nu lăsați să se prăpădească un suflet creștin!...“ Am trezit tot satul... Au sărit mai mulți oameni și au mers cu mine, care cu o frîngchie, care cu un ciormag, care cu o furcă... Am spart porțile hanului și am năvălit buluc în beci. În vremea asta, tîlharii isprăviseră de ascuțit cuțitele și se pregăteau să-l căsăpească pe negustor. Oamenii au pus mâna pe ei, i-au legat burduf și i-au dus în fața nacealnicilor... De bucurie, jupînul le-a dat trei hărții de cîte o sută de ruble, iar mie mi-a dat cinci galbeni și mi-a trecut și numele în pomelnic... Se vorbește că în beciul acela s-au găsit o mulțime de oseminte omenești. Oseminte omenești, care va să zică... Tîlharii jefuiau drumetii, îi ucideau și pe urmă și îngropau, să nu râmfnă nici urmă din ei... Mai tîrziu și-au primit pedeapsa de la călăul din Morșansk.

După ce-ști termină povestea, Pantelei și învălui cu privirea pe cei care-l ascultau. Toți tăceau și se uitau la el. Apa din ceaun dădu în cloicot și Stiopka o spumi.

— Gata slănină? îl întrebă Kiriuhă în șoaptă.

— Acușii... Mai așteaptă puțin.

Fără să-și ia ochii de la Pantelei, de parcă se temea să nu înceapă cumva vreo poveste în lipsa lui, Stiopka alergă pînă la căruțe, de unde, după cîteva clipe, se întoarse cu o strachină de lemn și se apucă să frece slănină în ea.

— Altă dată, începu din nou Pantelei, tot în șoaptă și tot fără să clipească, mergeam cu căruța cu alt negustor. Il chema Piotr Grigorifici, țin minte ca acum. Era un om bun... negustorul va să zică... Ca și atunci, am tras la un han... El în odăită, eu pe lîngă cai... Hangiili, bărbatul și nevasta, păreau oameni cumsecade și prietenoși, argații de asemenea păreau a fi la locul lor. Cu toate astea, fraților, nu puteam să închid ochii de loc, aveam eu așa, o neliniște în inimă... o neliniște și pace! Porțile erau deschise, lume multă peste tot, dar mie-mi era frică, nu mă simțeam în apele mele. Trebuie de miezul nopții, toată lumea dormea de cine știe cînd, acușii trebuia să ne sculăm, și numai eu stăteam lungit în căruță și holbam ochii în întuneric, ca o bufniță! Deodată, fraților, numai ce aud: lip, lip, lip... Cineva se furișa... Mă uit și văd o femeie numai în cămașă și desculță... „Ce-i cu tine, suflările?“ o întreb. Tremura toată și fața-i era albă ca varul... „Scoală iute, om bun ce ești! E primejdie mare... Stăpînii mei au gînduri rele... Vor să-l ucidă pe jupîn. I-am auzit cu urechile mele cum șusoteau...“ Va să zică, nu degeaba mi-era inima neliniștită, mi-am zis. „Da' tu cine ești?“ o întreb. „Eu îs bucătăreasa lor...“ Așa... Atunci m-am dat eu jos din căruță și m-am dus la jupînul meu. L-am trezit din somn și i-am spus: „Uite ce-i, Piotr Grigorifici, aici nu se petrec lucruri tocmai curate... Lasă că ai să dormi altă dată, acumă îmbracă-te și s-o ștergem cît mai e vreme, ca să scăpăm cu obraz curat...“ Dar nici n-a apucat omul să se îmbrace, cînd iaca, ușa s-a deschis și ce să vezi? Miluiește-ne, Maică Precistă și ne păzește... Au intrat în odaie hangiul, hangița și încă vreo trei argații... Se înteleseseră, va să zică, și cu argații... Negustorul avea bani mulți la el, și ce și-au zis? Ia hai să-i împărțim... Toți cinci țineau în mînă cîte un cuțit lung... Cîte un cuțit lung, va să zică... Hangiul a

încuiat ușa cu cheia și a spus : „Hai, drumeților, încină-
ti-vă ! Da' să știi că dacă începeți a striga, apoi n-o să mai
aveți cînd vă rugă înaînțe de moarte !“ Cine să mai strige ?...
Că, de frică, ne întepenise și gîtlejul, cum să mai strigi ?...
Jupînul meu a izbucnit în plîns : „Pravoslavniciilor, le-a zis,
văd că aveți de gînd să mă ucideți și să-mi luati banișorii.
Apoi, n-oi fi eu cel dintîi, nici cel de pe urmă. Multî ne-
gustori de-ai noștri au fost căsăpiți prin hanuri. Însă, frați
creștini, de ce să ucideți și căruțașul ? De ce să pătimească
și el din pricina banilor mei ?“ Si punea atîta suflet în vor-
bele astea, de parcă te pătrundeau... Da' hangiul de colo :
„Uite ce-i, zise, dacă l-am lăsa pe el în viață, ar fi cel dintîi
care ne-ar pîrî ! Pentru noi e totuna, ori ucidem unul, ori
ucidem doi. Vorba ceea : un păcat ori șapte, tot un drac !
Așa că, ce mai încoace-încolo, mai bine rugați-vă lui Dum-
nezeu !“ Ne-am pus amîndoi în genunchi, unul lîngă altul
și am început a plînge și a ne încină. Jupînul își pomenea
copiii, eu eram încă tînăr și-mi era dragă viața... Ne încin-
nam cu ochii țintă la icoane, cu atîta durere ne încchinam că,
iaca, și acum îmi dau lacrimile... Atunci hangița—muire,
ce să-i faci ? — se uită la noi și zice : „Oameni buni, să nu
ne blestemăți pe lumea cealaltă și să nu vă însășiți cu
jalbă înaînțea lui Dumnezeu, ca să ne pedepsească. Noi nu
facem fapta asta decît pentru că suntem oameni nevoiași“.
Noi ne-am mai rugat cît ne-am mai rugat, am mai plîns cît
am mai plîns, și iaca, Dumnezeu ne-a auzit ! I s-a făcut
milă de noi va să zică... Tocmai cînd îl apucase hangiul pe
negustor de barbă, ca să-i taiere beregata, numai ce am auzit
bătînd în ferăstruică... Ne-am lăsat cu toții la pămînt, iar
hangiului i s-au muiat mîinile... Si iar s-au auzit bătăi în fe-
răstruică, apoi un glas strigînd : „Piotr Grigorîci, aici ești ?
Gătește-te de drum, că trebuie să plecăm ! Văzînd că a
venit cineva după jupînul meu, hangiții s-au speriat cumplit
și au rupt-o la fugă... Iar noi am ieșit repede în ogrădă, am
înhămat caii și pe-aici ne-a fost drumul...“

— Si cine a bătut în ferăstruică ? întrebă Dîmov.

— În ferăstruică ?... Vreun finger sau vreun sfînt, pe-
semne, trimis de bunul Dumnezeu. Că altul n-avea cine...
Cînd am ieșit noi din ogrădă, nu era țipenie de om pe drum.
Mîna lui Dumnezeu, va să zică...

Pantelei mai spuse și alte povești, toate cu tilhari și cu „cuțite lungi”. Se vedea că de colo că erau născociri. Cine știe, poate că le auzise și el de la alții, sau poate că le scor-nise singur cîndva, demult... Și, cu timpul, tocindu-i-se ținere-a de minte, se amestecaseră cu întimplările trăite, fără ca el să-și mai dea seama care din ele era adevărată și care născocită. Se poate și aşa, și aşa. Însă, ceea ce era ciudat, e că și în noaptea aceea, și în tot lungul drumului, de câte ori povestea cîte ceva, Pantelei alegea cu deosebită plăcere întimplări născocite, fără să vorbească niciodată despre accelea prin care trecuse într-adevăr în viața lui. Oricum ar fi fost, Egorușka îl credea cuvînt cu cuvînt, încredințat că tot ce spunea bătrînul era adevărat. Dar mai tîrziu, cînd își aducea aminte de Pantelei, i se părea lucru neînțeles că un om ca el, care cutreierase toată Rusia, care văzuse atît de multe și știa atîtea, căruia și arseseră de vii și copiii, și nevasta, și nesocotea viața bogată în întimplări și, de câte ori se găsea în jurul unui foc, ori tacea, ori povestea lucruri care nu se petrecuseră niciodată.

În timp ce mîncau, nimeni nu scoase o vorbă. Fiecare se gîndeau la cele ce auzise mai înainte. Viața e și cumplită, dar și frumoasă, și de aceea, oricît de înfricoșătoare ar fi o întimplare povestită în Rusia, oricît ar înflori-o povestitorul cu viziuni de tilhari, cu cuțite lungi sau cu minuni dumnezeiești, ea va aminti fără îndoială celor care o ascultă cîte o întimplare petrecută aievea, și doar vreunul cu mintea luminată de învățătură de s-o uita la el cu neîncredere, însă fără să sufle nici acela o vorbă. Crucea de lîngă drum, baloturile negre, întinderile nesfîrșite și soarta tuturor celor adunați în jurul focului erau atît de înfricoșătoare și de neasemnate, încît tot ce ar fi fost nefiresc fie într-o poveste încipită, fie într-una adevărată, pălea, făcînd-o una cu viață.

Mîncau cu toții de-a dreptul din ceaun, numai Pantelei stătea mai la o parte, sorbindu-și fieritura dintr-o strachină de lemn. Nici lingura lui nu era la fel cu a celorlalți : era de chiparos și avea o cruciuliță la coadă. Uitîndu-se la ea, Egorușka își aduse aminte de păhăruțul de candelă cu care Pantelei băuse apă, și-l întrebă încet pe Stiopka :

— De ce stă moșul aşa, la o parte ?

— El e de credință veche, și răspunseră în șoaptă Stiopka și Vasea, căutând unul la altul cu înceliască, de parcă era vorba de cine știe ce meteahnă sau nărav ascuns.

Tăceau cu toții, adînciți în gînduri. După niște povești atât de înfricoșătoare, nimeni nu mai avea chef să vorbească de nimicuri. Deodată, în mijlocul acelei tăceri, Vasea se îndreptă din mijloc și, atîntindu-și în beznă ochii stinși, trase cu urechea.

— Ce este? îl întrebă Dîmov.

— Vine cineva, și răspunse Vasea.

— Unde-i?

— Uite-l colo! De-abia se zărește...

Dar în partea unde se uita Vasea, nu se vedea nimic decît întuneric. Toți ascultără cu luare-aminte — degeaba: nu auziră nici un pas de om.

— Pe drum? întrebă iarăși Dîmov.

— Nu, peste cîmp... Vine încoace, spre noi.

Cîteva clipe trecuă în tăcere.

— Cine știe, poate că negustorul care-i îngropat aici s-o fi plimbînd prin stepă, zise Dîmov.

Toți se uită cu coada ochiului la cruce, apoi unul la altul și deodată izbucniră în ris: le era rușine de spaimă lor.

— De ce să se plimbe? făcu Pantelei. Numai morții pe care nu vrea să-i primească pămîntul umblă aşa, noaptea. Cu cei doi negustori e altă poveste... Ei și-au primit cununa de mucenici...

Dar deodată se auziră pași. Cineva se aprobia repede.

— Duce ceva cu el, zise Vasea.

Nu trecu mult și începu să se audă iarba foșnind și buřienile trosnind sub picioarele celui care se aprobia. Dar din pricina focului nu se vedea nimic. În sfîrșit, pașii se auziră aproape de tot, cineva tuși, lumina pîlpîitoare a focului se trase în lături parcă, pînza le căzu de pe ochi, și înaintea căruțașilor se ivi un om.

Fie că flăcările izbucniseră mai cu putere în clipa aceea, fie că toți voiau să vadă mai întîi fața străinului, nu știu cum se făcu, dar de la prima aruncătură de ochi și izbi zîmbetul lui, și nicidcum înfățișarea sau îmbrăcămintea: un zîmbet neînchipuit de bun, deschis și blînd, ca al unui copil trezit din somn, unul din acele zîmbete molipsitoare, căroră ți-ar veni greu să nu le răspunzi tot cu un zîmbet. Cînd se

uitară mai bine, văzură că necunoscutul era un bărbat de vreo treizeci de ani, urât și fără nimic deosebit : un ucrainean desirat, cu nasul lung, cu brațele și picioarele lungi. De altfel, toate erau lungi la el, numai gâtul îl avea scurt, atât de scurt, încât omul părea adus de spate. Purta o cămașă albă și curată, cu guler înflorat, șalvari tot albi și cizme noi. Pe lîngă căruțași, arăta chiar fercheș. Tinea în brațe ceva mare și alb, ciudat la prima aruncătură de ochi, iar de după umăr și ieșea la iveală țeava unei puști de vînătoare, lungă și ea.

Intrînd din întuneric în cercul de lumină, străinul se opri ca încremenit, și rămase câteva clipe cu ochii la căruțași, ca și cum ar fi vrut să le spună : „Ia uitați-vă la mine ce frumos zîmbesc !“ Apoi se apropiie de foc, zîmbi și mai deschis, și le spuse :

— Poftă bună, fraților !

— Poftăste cu noi la masă ! și răspunse Pantelei pentru toți.

Necunoscutul lăsa lîngă foc povara din brațe — era o dropie împușcată — și le mai ură încă o dată poftă bună.

Căruțașii se apropiară de dropie și începură să-o cerceteze.

— Frumoasă pasare ! Cu ce ai împușcat-o ? întrebă Dîmov.

— Cu alice de iepuri. Cu cele de rațe n-o poți atinge, că dropia nu te lasă să te apropii... Nu vreți să-o cumpărați, fraților ? V-o las cu douăzeci de copeici.

— Dar ce să facem cu ea ? Că nu-i bună decât friptă, fiartă e tare ca talpa, și rupi dinții într-însa...

— Eh, păcat ! Dacă aş duce-o la boieri, la conac, aş lăua pe ea cincizeci de copeici. Dar să departe, la vreo cincisprezece verste...

Omul se așeză, și coboară pușca de pe umăr și o lăsa lîngă el. Avea o înfățișare somnoroasă și galeșă și zîmbea mereu, clipind din ochi de dogoarea focului și gîndindu-se, pesemne, la un lucru foarte plăcut. Îl dădură și lui o lingură și omul începu să mânânce.

— Da' tu cine ești ? îl întrebă Dîmov.

Necunoscutul nu-l auzi, nu-i răspunse și nici măcar nu se uită la el. Omul acela zîmbitor părea că nu simte gustul mâncării : mesteca alene, în neșire, ducând lingura la gură cînd prea plină, cînd aproape goală. Nu era beat, dar parcă-i umbla prin cap un fel de aiureală.

— Te-am întrebat cine ești ? repetă Dîmov.

— Eu ? tresări necunoscutul. Konstantin Zvonîk din Rovnoie. La vreo patru sute verste de aici.

Și vrînd să arate, chiar de la început, că nu era mujic de rînd, ci un om mai răsărit, Konstantin se grăbi să adauge:

— Avem prisacă și creștem porci.

— Stai la părinți, ori ai gospodăria ta ?

— Nu, am gospodăria mea. Am plecat de acasă. M-am însurat chiar luna trecută, îndată după Sînpetru. Acuma îs însurat... Iaca, îs optprezece zile de cînd m-am cununat.

— Bună treabă ! zise Pantelei. Mare lucru e o femeie la casa omului ! Te-a blagoșivot Dumnezeu...

— Are acasă muiere tînără și el umblă haihui noaptea prin stepă ! rîse Kiriuhă. Sucit om !

Ca și cum l-ar fi înțepat cineva acolo unde-l ustura mai tare, Konstantin tresări, se făcu roșu ca para focului și începu să rîdă :

— Ei, Doamne iartă-mă, da' nevastă-mea nu-i acasă, zise el scoțîndu-și grăbit lingura din gură și învăluindu-i pe toți într-o privire mirată și fericită. Nu-i acasă ! S-a dus pentru două zile la maică-sa. S-a dus, vă spun cinstit, și dacă am râmas singur, se cheamă că-s ca și neînsurat...

Konstantin dădu din mînă, apoi scutură din cap. Ar fi vrut să se lase iarăși în voia gîndurilor lui, dar fericirea care-i lumina față nu-i îngăduia. Se așeză mai bine, ca și cum nu-i era la îndemînă aşa cum stătea, apoi începu să rîdă și iarăși dădu din mînă. Se sfia să mărturisească unor străini gîndurile care-i umpleau inima de bucurie, dar în același timp nu-și putea stăpîni dorința de a-i face și pe ei părtași la fericirea lui.

— S-a dus la Demidovo, la maică-sa ! urmă el, înrîndu-se și mutîndu-și pușca din loc. Se întoarce mîine... Așa mi-a spus, că mîine pe la prînz e acasă.

— Și ți-e urît fără ea, hai ? îl întrebă Dîmov.

— Cum să nu-mi fie, Doamne iartă-mă ? Doar de-abia ne-am luat ! Și, acum a plecat... Ce-i drept, e cam iute din fire, să mă bată Dumnezeu. Încolo însă, e o femeie bună și frumoasă, tot timpul rîde și cîntă. Da' fi iute, săte foc ! Cînd e de față, îmi pierd cumpătul, cînd nu-i, parcă-mi lipsește ceva : umblu haihui prin stepă ca un bezmetic. De la amiază hoinăresc aşa, de-mi vine să strig după ajutor...

Konstantin se frecă la ochi, se uită la flăcări și începe să rîdă.

— Înseamnă că ți-e dragă... zise Pantelei.

— Așa-i de bună, așa de frumoasă, repetă Konstantin fără să-l asculte. E o gospodină fără pereche, și așa de deșteaptă și de cuminte, cum nu mai găsești alta în toată guvernă printre oamenii de rînd! Acuma-i dusă de-acasa... Dar și ei i-e dor, de asta-s sigur! Îmi cunosc eu coțofana! Mi-a spus că mălincă pînă-n prînz e acasă... Ei, da' să vedeti! aproape că striga Konstantin, ridicând deodată glasul și aşezîndu-se mai bine. Acum mă iubește și-mi duce dorul, însă la început nici nu voia să audă să mă ia de bărbat!

— Hai, mălinică! îl îndemnă Kiriuhă.

— Nici nu voia să audă de una ca asta! repetă Konstantin, fără să-l asculte. Trei ani la șir m-am ținut de capul ei! De cum am văzut-o la iarmarocul din Kalacik, m-am îndrăgostit de ea ca un nebun, de-mi venea să mă spînzur, nu alta! Numai că eu stăteam la Rovnoie, și ea la Demidovo, la douăzeci și cinci de verste unul de altul. I-am trimis pețitorii, da' ea o ținea pe-a ei: „Nu vreau“. Uite-asa, coțofana!... Am încercat eu în toate chipurile, i-am dat o pereche de cercei, i-am dat turtă dulce, o jumătate de pud de miere — degeaba: „Nu vreau“, ăsta-i era răspunsul. Măi, drăcia dracului, ce să fac? Acum, dacă stăm și judecăm drept, apoi nici eu nu prea sănt de nasul ei. Ea e tînără, chipeșă, iute ca spirtul, pe cînd eu îs bătrîn, am aproape treizeci de ani, și-s frumos ca dracu: cu barbă de tap, și cu obrazul numai bube... Ce să mai vorbim, nu i-s pe potrivă și pace! Atîta doar că-s din neam de oameni cuprinși... de altfel și neamul ei, Vahramenko, e înstărit. Are trei perechi de boi, și doi argați. Și cum să spun, fraților, m-am îndrăgostit lulea, mai-mai să-mi prăpădesc mintile... Nu puteam să dorm, nu puteam să mălinică, și-mi umblau prin cap tot felul de gînduri. Mă rog, eram așa de buimăcit, de să ferească Dumnezeu! Eu nu mai puteam de dragul ei, iar ea tocmai la Demidovo!... Atunci, ce credeți că făceam? Să mă bată Cel-de-sus dacă vă mint! Mă duceam pe jos, de trei ori pe săptămînă, numai așa, s-o văd cîteva clipe. Nu mai munceam de loc, îmi pierdusem mintile, și gata! Aș fi fost în stare să mă tocnesc argat la Demidovo, numai să fiu mai aproape de ea. Cum v-am spus, îmi pierdusem mintile! Mama che-

mase o babă să mă deschînte, iar tata de cîteva ori era cît pe ce să mă omoare în bătăi ! Trei ani m-am perpelit aşa, pînă ce într-o bună zi, m-am hotărît : mă duc la tîrg, lua-o-ar naiba de muiere, și mă tocînesc vizitîu !... Ce să fac, pese-mne că nu mi-a fost scris s-o iau, și basta ! Mă duc de Paști la Demidovo, s-o mai văd o dată, și pe urmă gata...

Konstantin își lăsa capul pe spate și se porni să rîde măruntel și cu atîta veselie, cum nu rîde omul decît cînd îl trage cuiva o păcăleală zdravănă.

-- Cînd să intru în sat, numai ce o văd pe malul rîului cu mai mulți flăcăi, urmă el. Mi s-a urcat săngele la cap... Am chemat-o mai la o parte și vreme de un ceas i-am tot spus cîte-n lună și-n stele... și să vedeți comedie, s-a îndrăgostit fata de mine ! Trei ani de zile nici n-a vrut să mă vadă în ochi, și pentru cîteva vorbe, acolo, m-a și îndrăgit !...

— Și ce vorbe i-ai spus ? îl întrebă Dîmov.

— Ce vorbe ? Parcă le mai țin minte ?!... Atunci îmi curgeau pe nerăsuflate, ca apă de la izvor : glu-glu-glu ! Iar astăzi n-aș fi în stare să spun măcar una singură... și iaca m-a luat. Acum s-a dus la maică-sa, coșofana, și eu hoinăresc prin stepă. Nu pot să stau acasă, n-am astămpăr !

Mișcîndu-se stîngaci, Konstantin își scoase picioarele de sub el, se întinse la pămînt și-și sprijini capul în pumnii. Dar îndată se ridică, apoi iarași se așeză. Oamenii înteleseră că aveau în față lor pe cel mai îndrăgostit dintre îndrăgostiți, pe cel mai fericit dintre fericiți. În fiecare mișcare a lui, în zîmbet, în priviri, se ghicea o fericire aproape dureroasă. Omul nu-și mai găsea locul, nu știa cum să se mai așeze și ce să mai facă, pînă într-atît îl stăpînea gîndul dragostei lui. Însă după ce-și deschise inima în fața acestor străini, se simți parcă mai ușurat. Rămase liniștit lîngă foc și, cu ochii ațințitî în flăcări, se lăsa în voia visurilor.

Uitîndu-se la omul acela atît de fericit, cărușașii se întristără. Începu să le fie și lor dor de fericire. Căzură cu toții pe gînduri. Dîmov se ridică și, călcînd domol, făcu înconjurul focului. După mers, după felul cum își mișca umerii, se vedea că sufletul îi era chinuit de dor. Rămase o clipă pe gînduri, se mai uită o dată la Konstantin, apoi se așeză din nou la locul lui.

În vremea asta focul începuse să se potolească. Flăcările nu mai jucau, iar pata cea roșie, pe care jeraticul o arunca în

beznă, se micșorase și să intunecase... Si cu cît scădea focul, cu atât noaptea părea mai luminoasă. La lumina lunii, ochiul deslușea limpede și drumul în toată lățimea lui, și baloturile, și hulubele căruțelor, și caii care mîncau liniștiți. Se zarea chiar și crucea cealaltă, de peste drum...

Dîmov își sprijini capul în palmă și începu să cînte încet, un cîntec de dor. Konstantin zîmbi somnorus și-i ținu isonul cu glas subțirel. Cîntără cîtva timp, apoi tăcură... Emelian tresări, începu să dea din mîini, să-și miște degetele, și se rugă :

— Fraților, hai să cîntăm un cîntec bisericesc !

Și ochii i se umplură de lacrimi.

— Fraților, mai zise o dată, ducîndu-și mîna la inimă. Hai să cîntăm un cîntec bisericesc !

— Eu, unul, nu mă pricep, răspunse Konstantin.

Nici ceilalți nu se învoiră. Atunci Emelian încercă să cînte singur. Bătînd măsura cu mîinile și cu capul, deschise gura. Dar din gîtlejul lui nu ieși decît un fel de șuier răgușit și stins. Cînta înainte, cu mîinile, cu capul, cu ochii, ba și cu negul lui cel mare cît un burete. Cînta cu patimă și cu durere. Si cu cît își umfla mai tare pieptul, ca să scoată din el măcar o singură notă, cu atât șuierul îi era mai stins...

Lui Egorușka, ca și tuturor celorlalți, începu să i se urască. Se îndreptă spre căruță, se cățără sus și se întinse pe balot. Cu ochii atîntî la cer, se gîndeia la fericitul Konstantin și la femeia lui. Oare de ce se însoară oamenii ? De ce mai sunt pe lumea asta și femei ?... Întrebări nedeslușite i se îngrămădeau în minte. Își zicea că un bărbat trebuie să se fi simțind grozav de bine, cînd are în apropierea lui o femeie frumoasa, veselă și darnică în mîngfieri. Își aduse deodată aminte de contesa Dranițkaia, și se gîndi ce plăcut ar fi să-ți trăiesti viața alături de o femeie ca ea, și că ar lua-o bucuros de nevastă, bineînțeles dacă nu i-ar fi rușine. I se păru că-i vede sprîncenele și ochii, caleașca și pendula aceea cu călărețul de aur... Noaptea liniștită și caldă îl învăluia, șoptindu-i la ureche vorbe blînde, și lui i se părea că femeia aceea frumoasă se apleacă spre el, îl privește zîmbind și vrea să-l sărute...

Acum, din foc nu mai rămăseseră decît doi ochi roșii, care se micșorau din ce în ce. Căruțașii și Konstantin stăteau nemîșcați în jurul lui, iar umbrele lor întunecate parcă se

înmulțiseră. Acum se deslușeau bine amîndouă crucile și unde, foarte departe, tot pe drumul mare, se mai zărea încă un foc. Fără îndoială că alți drumeți își pregăteau și ei mîncarea.

— *Maica noastră Rosia este capul lumii întregi!*... Începu să cînte Kiriuhă, cu glas sălbatic, dar se încă și tăcu. Ecoul stepei îi repetă vorbele, ducîndu-le în depărtări, de parcă însăși prostia trecea cu rourile ei grele peste întinderile fără de sfîrșit.

— E vremea s-o luăm din loc! strigă Pantelei. Sus, băieți!

În timp ce oamenii înhămau caii, Konstantin se tot învîrtea pe lîngă căruțe, ridicîndu-și mereu nevasta în slavă.

— Mergeți cu bine, fraților! strigă el, cînd convoiul se puse în mișcare. Acum mă duc la celălalt foc, că nu pot avea astămpăr...

Și dispăru repede în întunericul nopții, însă căruțașii îi mai auziră cîtva timp pașii, îndreptîndu-se spre locul unde scăpea cealaltă lumeniță: se ducea să le mai spună și altora cît era el de fericit...

Cînd se trezi Egorușka, abia se crăpa de ziua. Soarele însă nu răsărise. Convoiul de căruțe se oprise pe loc. Un om cu șapcă albă pe cap, cu haine cenușii dintr-o stofă ieftină, stătea călare pe un armăsar căzăcesc și vorbea cu Dîmov și cu Kiriuhă, lîngă căruța din față. În depărtare, cam la vreo două verste de convoi, se zăreau, albe, cîteva hambare lungi și scunde și cîteva căsuțe cu acoperișul de țiglă. În jurul lor nu erau nici curți, nici copaci.

— Moșule, ce sat e ăsta? întrebă Egorușka.

— E un cătun armenesc, flăcăule, îi răspunse Pantelei. Acolo stau armeni. Tare de treabă oameni, armenii, va să zică...

Omul cu haine cenușii sfîrși ce avea de vorbit cu Dîmov și Kiriuhă și, întorcînd scurt calul, se uită spre cătun.

— Ia te uită, treabă-i asta?! oftă Pantelei, zgribulindu-se în răcoarea dimineații și uitîndu-se și el într-acolo. A mînat un om pînă în cătun să-i aducă o hîrtie și nu mai vine... Ce-ar fi să-l trimitem pe Stiopka?

— Moșule, cine-i omul ăsta? întrebă Egorușka.

— Asta-i Varlamov.

Sfinte Dumnezeule ! Egorușka se ridică repede, se aşeză în genunchi și își atrinti ochii la șapca cea albă. Rămăsesese nedumerit, aflând că omulețul acela în haine cenușii, cu cizme mari și călare pe un căluț urât, omul, care stătea de vîră cu mujicii la un ceas când oamenii cumsecade dorm încă, era misteriosul Varlamov, pe care toți îl căutau fără să-l poată găsi niciodată, care se învîrtea veșnic pe meleagurile astea, și avea mult mai mulți bani decât contesa Dramîțkaia...

— E om bun, ce mai vorbă !... urmă Pantelei, uitîndu-se spre cătun. Să-i dea Dumnezeu sănătate, că-i un stăpîn cumsecade... Varlamov, Semion Alexandrici, va să zică... Oameni ca el duc pămîntul pe umeri, frățioare ! Așa-i cum îți spun... Nici n-apucă cocoșii să cînte, și el e în picioare... Altul ar ședea tolănit în pat sau și-ar petrece vremea stînd la taifas cu oaspeții, pe când el, cît fi ziulica de mare, aleargă prin stepă... Veșnic bate drumurile... Asta nu scapă din mînă nici un prilej de cîștig ! Ehei !... Într-un cuvînt, om ca el mai rar !...

Varlamov spunea ceva, fără să-si ia ochii de la sătuc, iar armăsatul juca în picioare cu neastîmpăr.

— Semion Alexandrici ! strigă Pantelei, scoțîndu-și pălăria. Îngăduiți-mi să-l trimît pe Stiopka ! Emelian, spune-i lui Stiopka să se ducă.

Dar iată că la marginea cătunului se ivi, în sfîrșit, un călăreț. Aplecat tare într-o parte și învîrtindu-și biciușca deasupra capului, de-a fi zis că se pregătea să-si arate îndemînarea de călăreț și să-i sperie pe toți cu îndrăzneala lui, se îndreptă, zburînd, spre căruțe.

— Trebuie să fie vreun vătaf de-al lui, zise Pantelei. Are vreo sută de vătafi, poate și mai mulți.

Ajungînd în dreptul căruței din fruntea convoiului, călărețul opri calul și, scoțîndu-și căciula, îi întinse lui Varlamov o condiție. Varlamov scoase din ea cîteva hîrtii, le citi și strigă :

— Dar unde-i bilețelul lui Ivanciuk ?

Călărețul luă înapoi condiția, cercetă hîrtiile și ridică din umeri, apoi încercă să spună ceva : poate că se dezvinovățea și cerea voie să se mai repeadă o dată pînă la cătun.

Calul lui Varlamov începu să se frămînte, de parcă stăpînu-său s-ar fi făcut mai greu. Varlamov se främînta și el :

— Piei din ochii mei ! strigă cu năduf, repezindu-se cu cravașa la călăreț.

Apoi întoarse calul și o luă la pas de-a lungul șirului de căruțe, adîncit în cercetarea hîrtiilor din condicuță. Cînd ajunse lîngă ultima căruță, Egorușka se aplecă, să-l vadă mai bine. Varlamov trecuse de mult de vîrsta tinereții. Fața lui, lungită de o bărbuță cărunță, față simplă și arsă de soare, cu adevărat rusească, era roșie, întrețesută cu vinișoare vinete și umedă de rouă. Purta întipărîtă aceeași preocupare aspră de om de afaceri, ca și Ivan Ivanșci, aceeași dorință nebună de cîștig. Cu toate acestea, ce deosebire izbitoare între el și Ivan Ivanșci ! Pe fața unchiului, pe lîngă preocuparea și asprimea omului de afaceri, mai stăruia și îngrijorarea, și frica de fiecare clipă, că n-o să-l găsească pe Varlamov, că o să scape momentul favorabil și că n-o să mai capete prețul dorit. Nimic din toate aceste scăderi de om mărunt, de om care atîrnă de alții, nu se vedea nici pe față, nici în întreaga făptură a lui Varlamov. El însuși hotără prețurile, prin urmare nu căuta pe nimeni și nu atîrnă de nimeni. Deși avea o înfățișare obișnuită, simțeai în toate, pînă și în felul cum își ținea cravașa, pe omul conștient de puterea lui, pe stăpînul stepiei.

Trecu pe lîngă Egorușka fără să se uite la el. Doar armăsarul binevoi să-i arate oarecare atenție, privindu-l cu ochii lui mari și tîmpi, nepăsători ca și ai lui stăpînu-său. Pantelei îl salută pe Varlamov, care fără să-si ridice ochii de pe hîrtiile lui și zise, îndulcindu-l pe r :

— Bună ziua, băthîne !

Felul cum strigase Varlamov la călăreț și faptul că-l amenințase cu cravașa, lăsaseră o impresie apăsătoare în sufletele căruțașilor. Toți se întunecaseră la obraz. Descumpanț de mânia stăpînului aprig și puternic, călărețul rămăsese încremenit, cu capul gol, lîngă căruță din fruntea convoiului. Scăpase frîul din mâna și stătea mut, de parcă nu-i venea a crede că ziua începuse aşa de rău pentru el.

— Aprig om, bătrînul... mormăi Pantelei. Nevoie mare ! Altminteri om bun... N-ar obijdui pe nimeni fără vină, fereasă Dumnezeu ! Altminteri...

După ce și cercetă hîrtiile, Varlamov își vîrni condicuța în buzunar. Atunci, ca și cum i-ar fi ghicit gîndul, armăsarul se opînti și, fără să mai aștepte îndemnul stăpînului, o luă în trap întins pe drumul mare de stepă.

VII

Ca și noaptea trecută, căruțașii se opriră să se odihnească și să-și pregătească fieritura. De data aceasta, în aer plutea un fel de apăsare și era zăduf: oricîtă apă beau oamenii, tot nu-și puteau astimpăra setea. Luna răsărise roșie și mohorâtă, de parcă era bolnavă, stelele erau și ele mohorite, întunericul era mai adînc și depărtările mai tulburi. Ai fi zis că natura întreagă presimțea ceva și tînjea în așteptare.

În jurul focului nu mai era voie bună ca noaptea trecută și nimeni nu mai spunea povești. Oamenii păreau plăcîșii și vorbeau alene, în silă parcă. Pantelei ofta tot timpul, se plîngea că-l dor picioarele și aducea mereu vorba de moarțea cea fără pocăință.

Întins cu burta la pămînt, Dîmov tăcea mestecînd un fir de iarbă. Fața lui își luase o înfățișare rea, de oboseală și în același timp de scîrbă, ca și cum firul de iarbă ar fi mirosit urît... Vasea se plîngea că-l durea falca și pretindea că acesta-i semn că o să se strice vremea. Emelian nu mai dădea din mîini, stătea încremenit și se uită în foc, încruntat. Egorușka simțea și el un fel de apăsare. Drumul la pas îl obosise și-l durea capul de căldura pe care o îndurase în tot timpul zilei.

Cînd a fost gata fieritura, Dîmov, care nu era în apele lui, începu să se lege de ceilalți căruțași.

— Ce mi te-ai lătit aici ca o ploșniță, tu, cel cu negul? Te-ai și înființat cu lingura, hai? se răstî el, uitîndu-se urît la Emelian. Mîncăule! Totdeauna ești cel dintîi la ceaun! Crezi că dacă ai fost cîntăreț, ești mare boier? Am văzut eu mulți cîntăreți ca tine, cerînd de pomană la drumul mare.

— Ce te legi de mine, omule! întrebă Emelian, întorcîndu-se spre el furios.

— Pentru că te bagi înaintea tuturor... la ceaune. Ia nu te mai crede lucru mare !

— Ești un prost, asta-i ! șuieră Emelian răgușit.

Știind bine cum se terminau de obicei aceste certuri, Pantelei și Vasea încercără să-l facă pe Dîmov să înțeleagă că nu se cuvine să-i caute omului pricină pe degeaba.

— Zice că-i cîntăreț... nu se lăsa zurbagiul, rînjind cu dispreț. Așa poate să cînte oricine. N-are decît să se aşeze în pridvorul bisericii și să înceapă a se milogi : „Faceți-vă milă și pomană, pentru numele lui Hristos !“ Eh !...

Emelian nu-i răspunse. Tăcerea lui îl întărîță și mai mult pe Dîmov. Se uită și mai urit la fostul cîntăreț, și urmă :

— Nu vreau să-mi pun mintea cu tine, că altfel te-as învăța eu să-mi umblă cu nasul pe sus !...

— Ce tot te legi de mine, Mazepa ! își ieși din fire Emelian. Îi-am făcut eu ceva ?

— Cum ai spus ? se răsti Dîmov îndreptîndu-se din mijloc, cu ochii injectați. Cum ai spus ? Eu, Mazepa ? Eu ? Atunci, na-ti : du-te de-o caută !

Și smulgînd lingura din mină lui Emelian, o azvîrli căt colo. Kiriuha, Vasea și Stiopka săriră în picioare și se repeziră să-o caute, iar Emelian, uluit, aruncă o căutătură rugătoare spre Pantelei. Obrazul i se făcu dintr-o dată mic și i se încrățî, apoi fostul cîntăreț începu a clipe din ochi și izbucni în plîns, ca un copil.

De la început Egorușka nu-l putea înghiîti pe Dîmov. Acum i se părea că aerul era dintr-o dată înăbușitor și că flăcările îi ardeau obrajii. Ar fi vrut să fugă la căruțe, să se scufunde în întuneric, dar ochii răi și scîrbiți ai zurbagiului îl atrăgeau. Din tot sufletul ar fi vrut să-i spună ceva, ceva care să-l usture căt mai amarnic. Și atunci, apropiindu-se de el îi strigă gîffînd :

— Ești cel mai ticălos dintre toți ! Nu te pot suferi !

După niște vorbe ca acestea ar fi trebuit să fugă la căruțe, dar nu se putu urni din loc și-i dădu înainte :

— Pe lumea cealaltă ai să arzi în focul gheenei ! Am să te spun lui Ivan Ivanîci ! N-ai nici un drept să-ți bași joc de Emelian !

— Ia uitați-vă la el ! rîse Dîmov. Un purceluș cu caș la gură vrea să-mi dea mie sfaturi !... Da' dacă ți-oi rupe urechile, ce-ai să zici ?

Egorușka simți că se înăbușă : niciodată nu i se întîmplase aşa ceva. Fără veste începu să tremure din tot trupul, să bată din picioare și să urle :

— Băteți-l ! Băteți-l !

Dar ochii i se umplură de lacrimi, se rușină și, fără să mai stea la gînduri, fugi clătinîndu-se spre căruțe. Nu văzu ce impresie făcuseră pipetele lui. Culcat pe balot, plîngea din din mîini și din picioare și îngăimînd :

— Mamă ! Mamă !

Totul i se părea acum sălbatic și însămîntător : și oamenii aceia, și umbrele din jurul focului, și baloturile negre, și fulgerele ce scăpărau într-o depărtare. Era îngrozit și, în deznaștejdea lui, se întreba prin ce întîmplare nimerise pe locurile acestea necunoscute, în mijlocul unor mujici aşa de răi. Pe unde or fi acum unchiul, părintele Hristofor și Deniska ? De ce întîrzie atâtă ? Nu cumva or fi uitat de el ? Gîndul că l-au uitat și l-au lăsat în voia soartei îl înfioră și-l cuprinse o spaimă atât de cumplită, încît de cîteva ori îi veni să sară din căruță și să ia la goană îndărăt, acasă. Si nu se răzgîndî decît cînd își aduse aminte de crucile înnegrite și triste pe lîngă care trebuia să treacă, și de fulgerele care scăpărau în depărtare... Nu se simțea mai ușurat decît atunci cînd striga în șoaptă : „Mamă, mamă !...“

Dar nici căruțașilor nu le era tocmai la îndemînă. După ce Egorușka fugi de lîngă foc, oamenii tăcură o vreme, apoi cu glasul scăzut și înfricoșat, începură să vorbească despre ceva care se aprobia și de care ar fi fost bine să se pună la adăpost, plecînd cît mai repede de acolo... Mîncară în fugă, stinseră focul și se apucăram în tăcere să înhâne caii. După graba și după vorbele lor întretăiate, se vedea bine că preșimțeau apropierea unei primejdii.

Înainte de a porni la drum, Dîmov se aprobie de Pantelei și-l întrebă în șoaptă :

— Cum îi zice ?

— Egori... îi răspunse Pantelei.

Dîmov puse un picior pe butucul roșii, se prinse de frînghia cu care era legat balotul și se aburcă sus. Egorușka îi

zări capul cîrlionțat. Fața palidă, obosită și gravă, nu mai păstra nici urmă de răutate.

— Egor ! șopti Dîmov. Hai, bate-mă !

Egorușca se uită la el nedumerit. În clipa aceea un fulger străbătu cerul.

— Nu-ți fie frică, bate-mă ! repetă Dîmov.

Și fără să mai aștepte să-l bată Egorușka sau să-i spună ceva, sări jos oftând :

— Mi-e lehamite de toate !

Apoi, mișcîndu-și greoi umerii, o luă agale, în mers legănat, de-a lungul șirului de căruțe. Mai zise o dată, cu glas pe jumătate jalnic, pe jumătate înciudat :

— Mi-e lehamite de toate ! Doamne, Dumnezeule ! Iar cînd ajunse în dreptul lui Emelian, fi spuse : Nu te supăra pe mine, Emelea, aşa-i viața noastră, viață amărtă, viață de cîine !

Un fulger despică cerul spre dreapta și, ca și cum s-ar fi răsfrînt într-o oglindă, sclipi numai decît și în altă parte.

— Tîne, Egori ! strigă Pantelei, aruncîndu-i jos un obiect mare și negru.

— Ce-i asta ? întrebă Egorușka.

— O rogojină ! Dacă plouă, să te învelești cu ea.

Egorușka se ridică în capul oaselor și se uită împrejur. Zarea se înnegrea văzind cu ochii și lumina palidă licărea acum tot mai des, clipind parcă din pleoape. Întunericul se lăsa spre dreapta, de parcă-l trăgea într-acolo nu știa ce greutate.

— Moșule, vine furtuna ? întrebă Egorușka.

— Of, săracele mele picioare degerate ! se tînguia înainte Pantelei, bătînd din tâlpi. Nu-l auzise.

La stînga, nu știa cine frecă un chibrit pe cer, și în aceeași clipă o dungă palidă și fosforescentă sclipi și se stinse. Apoi, undeva, foarte departe, cineva începu să alerge pe un acoperiș de tablă : era desculț pesemne, deoarece tabla bubui înăbușit.

— Vine ploaie mare ! strigă Kiriuha.

Un fulger scăpără în dreapta, atît de strălucitor, încît lumină și o bucată bună din stepă, și locul unde cerul senin se întîinea cu bezna. Un nor însăpămintător se aprobia încet. De marginea lui atîrnau zdrențe mari și negre. Alte zdrențe la fel se îngrămădeau una peste alta și la dreapta, și la

stînga lui. Zdrențele și flendurile acelea îi dădeau o înfățișare beată și nerușinată. Deodată tunetul bubui mai puternic și mai apropiat. Egorușka își făcu cruce și se îmbrăcă repede cu paltonul.

— Mi-e lehamite de toate ! se auzi strigătul lui Dîmov spre capul convoiului, și după glas îți puteai da seama că era din nou furios. Mi-e lehamite de toate !

Pe neașteptate se stîrni un vînt atât de puternic, încât era cît pe ce să smulgă legăturica și rogojina din mîinile lui Egorușka. Rogojina se zbătea și se răsucea în toate chipurile, cînd izbind balotul, cînd plesnind băiatul peste obraz. Șuierînd, vîntul se năpusti asupra stepei, ridică vîrtejuri nebune și făcu ierburile să vuiască atât de asurzitor, încât nu se mai auzea nici tunetul, nici scîrpițul roșilor. Ai fi zis că vine dinspre norul cel negru, aducînd cu el învolturări de praf și miros de ploaie și de pămînt ud. Lumina lunii se încețoșă, mai murdară parcă, iar stelele se încrustără și mai tare. Pe marginea drumului, norii de praf și umbrele lor alergau grăbite undeva, îndărăt. Fără îndoială că în clipa aceea, învîrtindu-se nebunete, vîrtejurile măsurau de pe pămînt praful, ierburile uscate și penele, înălțîndu-le pînă la cer. Ciulinii stepei ajungeau pînă sub norul cel mare și negru, și fără îndoială că și lor le era frică ! Curînd însă, prin praful care îți umplea ochii, nu se mai văzu nimic decît scăparea fulgerelor.

Închipuindu-și că ploaia o să înceapă numai decît, Egorușka se lăsa în genunchi și se înveli cu rogojina.

— Pantelei !... strigă cineva dinspre căruțele din față. A... a... va !

— Nu se aude nimic ! răspunse Pantelei tare și prelung.

— A... a... va ! Area... a !

Tunetul bubui mînios, se rostogoli pe cer de la dreapta la stînga, apoi se întoarse îndărăt, și se stinse lîngă căruțele din față.

— Sfînt, sfînt, sfînt, Domnul Savaot ! șopti Egorușka făcîndu-și cruce. Plin e cerul și pămîntul de mărire ta !

Cerul negru își căscă gura și slobozi un șuvoi de foc alb. În clipa următoare, se auzi bubuind tunetul. Dar abia se potolise, că alt fulger scăpăra, atât de prelung, încât Egorușka văzu prin rogojină drumul pînă cine știe unde, și văzu pe toți căruțașii și desluși pînă și vesta lui Kiriuhă. Zdrențele

negre de pe partea stîngă a norului se ridicau tot mai sus, iar una din ele, mătăhaloasă și greoaie, aducind cu o labă cu degetele răsfirare, se întindea spre lună. Egorușka închise ochii, hotărît să nu-i mai deschidă, ca și cum n-ar vedea și n-ar auzi nimic, pînă ce s-o sfîrși totul.

Dar, Dumnezeu știe de ce, ploaia întîrzie. Crezînd că norul s-a îndepărtat, Egorușka își scoase capul de sub rogojină. Era un întuneric de spaimă. Nu-l mai văzu acum nici pe Pantelei, nu mai văzu nici balotul și nici chiar pe el însuși. Își aruncă ochii înspre partea unde mai adineatori se vedea luna, dar și acolo staruia aceeași beznă ca și în jurul căruței. Iar fulgerele, tot mai albe, erau așa de orbitoare, că te dureau ochii.

— Pantelei ! strigă Egorușka.

Nu-i răspunse nimeni. Vîntul mai încercă o dată să-i smulgă rogojina, apoi fugi undeva, departe. Se auzi un zgomot domol și lin. O picătură mare și rece căzu pe genunchii lui Egorușka, alta i se prelinse pe mînă. Văzind că genunchii nu-i erau acoperiți, încercă să-și potrivească mai bine rogojina, cînd deodată auzi o răpăială pe drum, apoi pe hulube și pe balot. Începea ploaia. Rogojina și ploaia se întăreseră îndată de minune și se porniră să trâncănească repede, vesel și supărător totodată, întocmai ca două cotofene.

Egorușka stătea în genunchi sau, mai bine zis, pe călcărie. Cînd ploaia începu a ciocâni în rogojină, el se aplecă să-și învelească genunchii, care i se și udaseră. Izbuti să și-i acopere, în schimb, după alte cîteva clipe, simți o umezeală supărătoare ceva mai jos de spate și pe pulpe. Se întoarse la poziția de mai înainte, lăsîndu-și genunchii afară, în ploaie și chibzuind cum ar face să se învelească, pe întuneric, cu rogojina. Dar mîinile îi erau ude, apa i se prelingea pe mîneci și pe după guler, iar umerii îi înghețaseră. Atunci se hotărî să nu mai facă nimic, să stea nemîscat și să aștepte pînă se va sfîrși totul.

— Sfînt, sfînt, sfînt...șopti el.

Deodată, sus, deasupra capului, cerul se despică cu un trosnet cumplit și asurzitor. Egorușka se făcu mic și își ținu răsuflarea, așteptînd să-i cadă pe cap și pe spinare țăndările cerului. Fără să vrea deschise ochii și văzu cum pe degetele lui, pe mînecile îmbilate de ploaie, pe șuvîtele de apă care se scurgeau pe rogojină, pe balot și jos, pe pămînt, scăpără

și sclipi de vreo cinci ori la sir o lumină orbitoare. Răsună apoi o nouă bubuitură tot atât de puternică și de cumplită. Cerul nu mai vuia acum prelung ci trosnea scurt, sec, ca lemnul uscat.

„Bum... bum-bum-bum !“ bubuia cu putere tunetul, rostogolindu-se și potincindu-se în văzduh, ca apoi să se prăvălească, cu un trosnet furios și scurt, undeva, în apropierea căruțelor din față, sau departe în urmă.

Pînă atunci, fulgerele fuseseră însă imîntătoare, însă acum, însotite de niște tunete ca acestea, erau de-a dreptul sinistre. Lumina lor orbitoare pătrundea ca vrăjita prin pleoapele închise și făcea să-ți înghețe tot trupul. Cum să stai, ca să nu le mai vezi ? Egorușka se hotărî să se întoarcă cu fața în cealaltă parte. Cu băgare de seamă, de parcă se temea să nu-l vadă cineva, se lăsa în patru labe și, pipăind cu palmele balotul ud și luncos, se întoarse.

„Bum ! bum-bum !“ și trebuia ceva pe deasupra capului, căzu sub căruță și se sparse : „Rrra !“

Ochii băiatului se deschiseră iar fără voia lui, și el văzu că acum îl pîndeau o altă primejdie : în urma căruței veneau trei uriași cu sulițe lungi în mînă. Fulgerul sclipi în vîrfurile ascuțite ale sulițelor și lumină ca ziua săpturile uriașilor. Erau trei bărbăți de statură nemaiînomenită, cu fețele acoperite, cu capetele plecate și cu pasul greoi. Păreau triști, posomorți și adînciți în gînduri. Poate că mergeau în urma căruțelor fără gîndul de a face cuiva vreun rău, dar era destul să-i vezi în apropiere, ca să te apuce groaza.

Egorușka se întoarse din nou cu fața înaînte și tremurînd din tot trupul, strigă :

— Pantelei ! Moșule !...

„Bum ! bum ! bum !“ și răspunse cerul.

Băiatul deschise ochii să vadă dacă uriașii mai erau pe lîngă căruțe. Un fulger sclipi în două locuri deodată și lumină drumul pînă în depărtare, toate căruțele convoiului și pe toți căruțașii. Pe drum alergau suvoaie de apă și jucau clăbuci. Pantelei mergea pe lîngă căruță. Pălăria înaltă și umerii și erau acoperiți cu o rogojină mică. Fața lui nu arăta nici frică și nici tulburare, de parcă era asurzit de tunete și orbit de fulgere.

— Moșule, uriașii ! strigă Egorușka plîngînd.

Dar bătrînul nu-l auzi. Ceva mai încolo mergea Emelian. Acoperit din cap pînă-n picioare cu o rogojină mare, avea acum forma unui triunghi. Vasea, care nu avea cu ce să se apere de ploaie, păsea tanțos ca totdeauna, ridicîndu-și picioarele sus fără să-și îndoie genunchii. Cînd scăpărau fulgerele, aveai impresia că șirul de căruțe stătea pe loc, că toți căruțașii încremeniseră și că piciorul lui Vasea rămăsesese înțepenit în aer. Egorușka îl mai strigă o dată pe bătrîn. Neprimind nici un răspuns, se așeză pe balot și rămase nemîșcat. Pierduse orice nădejde că ploaia o să se mai opreasă vreodată. Era încredințat că trăsnetul o să-l ucidă din clipă în clipă, că or să i se deschidă ochii fără voie și că o să-i vadă iarași pe uriașii cei însăpașitori. Nu-și mai făcea cruce, nu-l mai striga pe Pantelei și nici nu se mai gîndeau la mai că-sa. Simțea doar cum fi înțepenește trupul de frig și de frică la gîndul că furtuna n-o să se mai opreasă niciodată.

Dar fără veste auzi glasuri.

— Egorghi, nu cumva ai adormit? striga Pantelei de jos. Haide, coboară! O fi asurzit, săracul...

— Grozavă furtună, zicea un glas gros necunoscut, îcînd de parcă dădea de dușcă un pahar mare de votcă.

Egorușka deschise ochii. Jos, lîngă căruță, stăteau Pantelei, Emelian în chip de triunghi și cei trei uriași. Uriașii păreau acum mult mai mici, iar cînd Egorușka se uită mai bine la ei, văzu că nu erau decât trei bieți mujici, care duceau pe umăr furci de fier și nicidcum sulițe. Printre Pantelei și Emelian cel triunghiular se zărea fereastra luminată a unei căsuțe scunde. Prin urmare, convoiul se oprișe într-un sat. Egorușka aruncă rogojina de pe el, își luă legăturica și coborî repede din căruță. Acum, cînd auzea în jurul lui glasuri omenești și se vedea, la câțiva pași, o fereastră luminată, nu-i mai era frică, deși tunetul bubuiță ca și pînă atunci, iar fulgerele brâzduau cerul fără încetare.

— Grozavă furtună, nimic de zis... bombănea Pantelei. Slavă Domnului... Mi-a cam muiat picioarele, dar nu-i nimic... Te-ai dat jos, Egorghi? Hai, intră în casă... Nu-i nimic, or să treacă ele toate...

— Sfînt, sfînt, sfînt... cînta Emelian cu glas tărgănat și răgușit. Hotărît lucru că a trăsnit pe undeva... Sînteți de prin părțile astea? fi întrebă el pe cei trei uriași.

— Nu, săntem din Glinovo... Glinovceni, cum s-ar zice. Muncim pe moșia boierilor Plater.

— Treierăți ?

— Facem de toate. Deocamdată trebuie să secerăm grîul. Da' știu că a turnat ! De mult nu s-a pomenit o furtună ca asta...

Egorușka intră în izbă. Îl întâmpină o bătrînă slabă și cocoșată, cu bărbia ascuțită. Avea în mînă o lumînare de seu și-și ținea ochii pe jumătate închiși. Ofta mereu, prelung.

— Grozavă furtună ne-a trimis Cel-de-sus ! îngăimă bătrîna. Ai noștri au rămas peste noapte în stepă. Ce s-or fi făcut, săracii, pe o ploaie ca asta... Dezbracă-te, cuconașule, dezbracă-te...

Tremurînd de frig și mișcîndu-se în silă, Egorușka își scoase pălonul ud, apoi își depărtă picioarele și brațele de trup și rămase o vreme așa, ca înțepenit. Orice mișcare, cît de ușoară, îi stîrnea o senzație neplăcută de frig și de unezeală. Mînele și tot spatele cămașii îi erau ude, pantalonii i se lipiseră de picioare, iar din păr îi picura într-o apă...

— De ce stai așa răschirat, voinicușule ? Întrebă bătrîna. Stai colea jos.

Cu picioarele depărtate, Egorușka se apropie de masă și se așeză pe laviță, lîngă un cap de om. Capul se mișcă, slobozi pe nas o șuviță de aer, mestecă în sec, apoi se potoli. De la cap, de-a lungul laviței se deslușea o mogildeață învelită într-un cojoc : era o femeie care dormea.

Bătrîna ieși din casă, oftînd, dar se întoarse îndată cu un harburz și cu un pepene galben.

— Mânîncă, cuconașule ! N-am altceva să-ți dau... zise ea căscînd. Apoi scotoci în sertarul mesei și scoase de acolo un cuțit lung și bine ascuțit, ca acela cu care tîlharii spintecă negustorii pe la hanuri. Mânîncă, cuconașule !...

Tremurînd ca de friguri, Egorușka mîncă o felie de pepene galben cu o bucătă de plîne neagră, apoi o felie de harburz, după care se simți și mai înfrigurat.

— Ai noștri au mas în stepă... oftă bătrîna în timp ce băiatul mîncă. Si afară e mînia lui Dunnezeu... Ar trebui să aprind lumînarea la icoane, da' nu știu unde-a pus-o Stepanida. Mânîncă, suflețelule, mânîncă !...

Bătrîna căscă și, ducîndu-și mîna dreaptă la spate, își scărpină umărul stîng.

— Trebuie să fie ceasurile două, zise ea. Acuși vine vremea de sculare. Și ai noștri care au mas în stepă... Or fi uzi leoarcă...

— Bunicuțo, se rugă Egorușka, mi-e somn.

— Culcă-te, cuconașule, culcă-te... oftă bătrîna căscind. Doamne, Isuse Hristoase ! Dormeam, și deodată mi se păru că bate cineva. Mă trezesc și mă uit. Oînd colo, Dumnezeu ne trimisese furtuna... Am vrut să aprind luminarea, dar n-am găsit-o.

Vorbind înainte singură, femeia adună boarfele de pe laviță — așternutul ei, pesemne — coborî două cojoace din cui de lîngă cuptor și începu să-i facă lui Egorușka culcuș.

— Ia te uită că nu mai contenește furtuna ! bombanea ea. Ferească Dumnezeu, să nu se aprindă pe undeva. Și ai noștri care au rămas pe noapte în stepă... Culcă-te, cuconașule, culcă-te... Domnul nostru Isus Hristos să te aibă în pază, nepoțele... Pepenele ți-l las aici, poate că mai mâninci cînd te scoli.

Oftaturile și căscatul bătrînei, respirația regulată a femeii care dormea pe laviță, întunericul din odaie și zgomotul floiilor de dincolo de fereastră, toate îmbiau la somn. Egorușka se rușină să se dezbrace în fața bătrînei. Își scoase nuniai cizmele și se culcă, învelindu-se cu unul din cojoace.

— S-a culcat băiatul ? auzi peste cîteva clipe glasul lui Pantelei, în șoaptă.

— S-a culcat, îi răspunse bătrîna, tot în șoaptă. Mare-i pedeapsa lui Dumnezeu ! Tună, tună și nu-i nici un semn că are de gînd să contenească...

— Lasă că acuși trece... mormăi Pantelei, așezîndu-se. S-a mai potolit... Flăcăii noștri s-au împrăștiat pe la casele oamenilor, n-au rămas decît doi pe lîngă cai... Băieții noștri, va să zică... Altfel nu-i chip... Ne-ar fura caii... Mai stau puțin și pe urmă mă duc să-i schimb... Altfel nu-i chip, te pomenești că ni-i fură.

Pantelei și bătrîna se așezără unul lîngă altul la picioarele lui Egorușka și începură să se sfătuiască în șoaptă, întrerupîndu-se ca să suspine și să caște. Egorușka însă nu putea să se încălzească de loc, cu tot cojocul greu și călduros cu care se învelise. Dîrdâia din tot trupul, mîinile și picioarele

fi tremurau, iar măruntaiele i se strîngeau ghemii... Se dezbrăcă sub cojoc, dar nici asta nu-i ajută. Îl scuturau frigurile din ce în ce mai tare.

Pantelei plecă să schimbe oamenii. Când se întoarse, Egorușka tot nu dormea și tremura din tot trupul. Părea că strînge ceva și capul și pieptul, că-l apasă, și nu știa ce anume: șoaptele bătrânilor sau miroslul greu al cojocului de oaie. Harbuzul și pepenele galben fi lăsaseră în gură un gust supărător de cocleală. Si, pe deasupra, îl mai pișcau și pureciu.

— Moșule, mi-e frig! scînci el, dar nu-și mai recunoscu glasul.

— Dormi, nepoțele, dormi! oftă bătrâna.

Tit se apropi de pat cu piciorușele lui subțiri și începu să dea din mîini, apoi dintr-o dată cresc pînă în tavan și se prefăcu într-o moară de vînt. Părintele Hristofor — dar nu aşa cum era în brișcă, ci îmbrăcat în odăjdi și cu sfeștocul în mînă — înconjura moara și o stropi cu aghiazmă, iar moara nu se mai învîrti. Dîndu-și seama că aiurează Egorușka deschise ochii.

— Moșule! strigă el. Dă-mi puțină apă!

Nu-i răspunse nimeni. Egorușka simți că se înăbușă și că nu mai putea să stea culcat. Se sculă, se îmbrăcă și ieși din casă. Se luminase de ziua. Cerul era mohorit, dar nu mai ploua. Tremurînd și zgribulindu-se în paltonul lui ud, Egorușka trecu prin curtea plină de noroi, ascultînd liniștea care stăpînea pretutindeni. Se pomeni în fața unui grajd mic, cu acoperiș de stuf și cu ușa pe jumătate deschisă. Se uită înăuntru, intră și se aşeză într-un ungher întunecos, pe un morman de tizic.

Gîndurile i se învălmășeau în capul greu, limba fi era uscată și în gură simțea același gust scîrbos de cocleală. Începu să-și cerceteze pălăria, fi îndreptă pana de păun și-și aduse aminte cum se dusesese, cu mama, s-o cumpere. Vîrî apoi o mînă în buzunar și scoase de acolo un bulgăraș de chit, cafeniu și lipicios. Cum de ajunsese chitul acela în buzunarul lui? Se gîndi, îl duse la nas... Mirosea a miere. În sfîrșit, și aduse aminte: era turta dulce pe care i-o dăduse evreica, hangița. Cum se muiase săracă!

După aceea, Egorușka și cercetă paltonul cenușiu, cu nasturi mari de os, croit în chip de surtuc. Cum era nou

și costase bani mulți, mama ținea paltonul atîrnat în dormitor, lîngă rochiile ei, nu în sală, iar Egorușka n-avea voie să-l îmbrace decât în zilele de sărbătoare. Uitîndu-se la el, îl cuprinse mila : își zise că atît el cît și paltonul fuseseră lăsați în voia soartei și că nu le era dat să se mai întoarcă acasă. Si începu să plîngă cu lacrimi atît de amare, încît era cît pe ce să cadă de pe mormânatul de tizic.

Un dulău mare și alb, ud leoară de ploaie, cu smocuri de lînă pe bot, ca niște papiote, intră în grăjd și se uită cu mirare la Egorușka. Se întreba, fără îndoială, ce trebuia să facă : să latre ori nu ? Hotărînd că ar fi mai bine să nu latre, se apropiie încetîșor de băiat, înfulecă chitul și plecă.

— Sînt ale lui Varlamov ! strigă cineva din uliță.

După ce plînse pînă se sătură, Egorușka ieși din grăjd și, ocolind o băltoacă, o luă încetîșor spre uliță. Convoiul de căruțe se oprișe în fața porții. Uzi pînă la piele, cu picioarele goale încărcate de noroi, moleșîri și somnoroși ca muștele de toamnă, căruțașii se învîrteau pe lîngă cai sau stăteau pe hulube. Egorușka se uită la ei și se gîndi : „Tare-i rău și tare-i greu să fii țăran“. Si apropiindu-se de Pantelei, se așeză alături de el pe huluba căruței.

— Moșule, tare mi-e frig ! zise, tremurînd din tot trupui și vîrîndu-și mâinile în mîneci.

— Nu-i nimica, mai avem numai pușintel și ajungem ! iî răspunse Pantelei căscînd. Nu-i nimica, las' că ai să te încălzești acușî.

Convoiul plecă de dimineață, pe răcoare. Egorușka stătea culcat pe balot și dîrdia de frig, cu toate că soarele răsărîse în vremea asta, uscînd și hainele lui, și balotul, și pămîntul. Îndată ce închise ochii, îl văzu din nou pe Tit și văzu și moara. Îi era greață și simțea o greutate în tot trupul. Se silea să-și gonească vedeniile, dar abia dispăreau, și Dîmov se repezea la el urlînd, cu ochii înrăușiti de mînie și cu pumnii ridicați. Alteori, îl auzea îngîndu-se : „Mi-e lehamite de toate !“ Apoi î se părea că-l vede pe Varlamov trecînd călare pe armăsarul lui căzăcesc, sau pe Konstantin cu zîmbetul lui fericit și cu dropia în brațe. Si toți oamenii aceștia, greoi și plăcîtori, îi erau nespus de urîți.

La un moment dat — asta se întîmpla spre seară — băiatul își ridică puțin capul și ceru de băut. Căruțele se opriră

În mijlocul unui pod mare aruncat peste un rîu lat. Dede-subt, prin pînza unei dire de fum, se vedea plutind pe apă un vapor care remorca un şlep. Iar pe malul celălalt se înălta un deal, al cărui povîrniş era presărat cu case şi biserici. La poalele dealului, de-a lungul unui sir de vagoane, alerga o locomotivă.

Egoruška nu văzuse încă nici vapoare, nici locomotive, nici rîuri aşa de late. Uitîndu-se acum la ele, nici nu se sperie şi nici nu rămase mirat. Mai mult încă, pe faţa lui nu se vedea nici umbră de curiozitate. Nu simtră decît că-i era greaţă. Se întinse repede cu faţa în jos, se trase către marginea balotului şi vîrsă. Văzîndu-l, Pantelei tuşî şi clătină din cap.

— Iaca, s-a îmbolnăvit băiatul nostru ! făcu el. Trebuie să fi răcit la burtă... băiatul, va să zică... Şi încă pe locuri străine... Nu, asta nu-i treabă bună !

VIII

Convoiul de căruţe poposi la un han mare din apropierea portului, unde trăgeau de obicei negustorii. În timp ce coborau din căruţă, Egoruška auzi un glas cunoscut. Cineva îl ajuta să se dea jos şi-i spunea :

— Noi am sosit de-aseară... V-am aşteptat azi toată ziua. Am fi vrut să vă ajungem din urmă, dar ne-a fost peste mînă şi a trebuit s-o luam pe alt drum. Ia te uită cum ţi-ai motolitolit paltonaşul ! Să vezi ce-o să te mai certe unchiu-tău !

Egoruška se uită la faţa celui care vorbea, pistriuiaţă ca marmura, şi-şi dădu seama că era Deniska.

— Unchiu-tău şi părintele Hristofor sunt în odaie la ei, urmă Deniska. Beau ceai. Hai cu mine !

Şi-l duse la o casă mare, cu etaj, neagră şi mohorîtă, care semăna cu spitalul din N. După ce trecură printr-o sală, apoi pe nişte scări întunecoase şi printr-un corridor lung şi strîmt, Egoruška şi Deniska intrără într-o odăiţă unde, întradevăr, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor stăteau la o mă-

suță și-si beau ceaiul. Văzîndu-l pe Egorușka, cei doi bătrâni îl întîmpină și mirați, dar și bucuroși, în același timp.

— Aha, Egoi Nikolaici!... zise părintele Hristofor, cu glas cîntat. Domnul Lomonosov al nostru!

— Poftiți, cinstiți boieri! făcu Kuzmiov. Poftiți, mă rog, poftiți!

Egorușka își scoase paltonul, sărută mai întîi mîna unchiului său, apoi pe a părintelui Hristofor și se așeză la masă.

— Ei, cum ai călătorit, *puer bone*? sări la el cu întrebările părintele Hristofor, turnîndu-i un ceai. Avea pe față același zîmbet larg, ca întotdeauna. Îi s-a urât de atîta drum, nici vorbă. Să te ferească Dumnezeu să umbli cu carul cu boi ori cu convoiul de căruțe! Mergi, mergi, și, Doarne, iartă-mă, nu vezi înnaintea ta decît stepa, aceeași stepă monotonă, plăcînsitoare și nesfîrșită... Asta numai călătorie nu-i, e adevarat chin, nu alta! Da' de ce nu-ți bei ceaiul? Haide, bea. În timp ce tu mergeai cu convoiul trei-trei, trei-trei, noi ne-am isprăvit treburile. Si, mulțămim lui Dumnezeu, le-am isprăvit bine, cum nu se poate mai bine, dea Domnul tot aşa la toată lumea! Am vîndut lui Cerepahin toată lîna și am avut cîștig bun, bun de tot...

Îndată ce-și regăsi pe ai lui, Egorușka simți o nevoie nestăpînită să se jeluiască. Nu asculta ce-i spunea părintele Hristofor, ci se gîndeia de ce anume să se plîngă și cu ce să înceapă. Dar glasul părintelui, care acum î se părea supărător și aspru, îl împiedica să-și adune gîndurile și-l tulbura. Nu trecuseră nici cinci minute de când se așezase, și se ridică de la masă, se îndreptă spre divan și se culcă.

— Ia te uită! se minună părintele Hristofor. Nu-ți bei ceaiul?

Gîndindu-se mereu de ce ar putea să se plîngă, Egorușka își sprijini fruntea de speteaza divanului și, fără veste, izbucni în plîns.

— Ia te uită! repetă părintele Hristofor, ridicîndu-se și apropiindu-se de divan. Ce-i cu tine, Gheorghe? De ce plîngi?

— Is... is bolnav! îngăimă Egorușka.

— Bolnav? se tulbură părintele. Iaca, asta nu-i bine, frate... Cum te-ai îmbolnăvit tocmai acum, pe drum? Doamne, frățioare, cum se poate una ca asta?...

Își lăsa mîna pe fruntea băiatului și-i pipăi obrajii.

— Da, îți arde capul... Se vede treaba că ai răcit, ori poate ai mîncat ceva care nu îți-a priit... Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute!

— Ar trebui să-i dăm o chinină... făcu Ivan Ivanici, tulburat.

— Ba eu zic să-i dăm să mânânce ceva fierbinte... Gheorghe, vrei o farfurie de supă? Hai?

— Nu... nu vreau... răspunse Egorușka.

— Nu cumva te scutură frigurile?

— M-au scuturat înainte... acumă... acumă mi-e tare cald și mă doare tot trupul...

Ivan Ivanici se apropie de divan, puse și el mîna pe fruntea băiatului, tuși îngrijorat și se întoarse la masă.

— Uite ce-i, dezbracă-te și culcă-te să dormi, îl sfătuie părintele Hristofor. Trebuie să tragi un somn zdravăn.

Il ajută să se dezbrace, și dădu o pernă și-l înveli cu o plapomă iar peste plapomă mai puse și paltonul lui Ivan Ivanici. După aceea, se îndepărta în vîrful picioarelor și se așeză din nou la masă. Egorușka închise ochii, și într-o clipă i se păru că nu mai este în odaia de la han, ci undeva, pe drumul mare, în apropierea focului. Emeliam dădea din mîini, iar Dîmov, cu burta la pămînt, se uita batjocoritor la el, cu ochii lui întrețesuți cu vînișoare roșii.

— Bateți-l! Bateți-l! strigă Egorușka.

— Aiurează... zise părintele Hristofor în șoaptă.

— Altă belea! oftă Ivan Ivanici.

— Trebuie să-l frecăm cu untdelemn și cu oțet. Poate că o da Dumnezeu și s-o face sănătos pînă mîne.

Ca să scape de vedenii, Egorușka deschise ochii și rămase cu ei ațintiți la lumina lămpii. Părintele Hristofor și Ivan Ivanici își băuseră ceaiul și acum vorbeau nu știu ce în șoaptă. Preotul zîmbea fericit: nu putea să uite, pesemne, că luase bani buni pe lîna. La drept vorbind, nu se bucura atât de cîstig, cît de gîndul că, ajungînd acasă, o să-și adune în jurul lui tot neamul cel numeros, o să clipească şiret din ochi și o să izbucnească în rîs. La început o să-i păcălească, spuñindu-le că a vîndut lîna cu pierdere, dar pe urmă o să-i întindă lui ginere-său Mihailo portofelul doldora de bani și o să-i spună: „Na, ține! Iaca aşa se fac afacerile!” Kuzmiciov însă părea nemulțumit. Fața lui păstra același aer rece și preocupat.

— Ehei, dacă aş fi știut că Cerepahin o să ne dea asemenea preț, zicea el cu glas scăzut, nu i-aș fi vîndut lui Makarov, încă de acasă, cele trei sute de puduri ! Tare mi-e ciudă ! Da' cine putea să știe că în vremea asta s-au urcat prețurile ?

Un argat cu rubașcă albă aprinse candela din fața icoanei din colț și ridică samovarul de pe masă. Părintele Hristofor și șopti ceva la ureche. Omul își luă un aer misterios de conspirator — cu alte cuvinte : lasă, că știu eu ce trebuie să fac ! — și ieși din odaie. Apoi se întoarse și vîrfi sub divan un vas. Ivan Ivanici își așternu pe jos, căscă de cîteva ori, își făcu rugăciunea fără chef și se culcă.

— Mîne am de gînd să mă duc la catedrală... zise părintele Hristofor. Îl cunosc pe marele ecclisiarh. Ar trebui să mă duc după liturghie și la preasfințitul, dar aud că-i bolnav în pat.

Apoi căscă și stinse lampa. Odaia nu mai era luminată acum decât de candelă.

— Am auzit că nu primește, urmă părintele Hristofor, dezbrăcîndu-se. Ce pot să fac ? Am să plec fără să-l văd...

Își scoase anteriu, și lui Egorușka î se păru iarăși că-l are în față pe Robinson Crusoe. Iar Robinson amestecă ceva într-o farfurie, se apropiie de Egorușka și-i șopti :

— Dormi, Lomonosov ? Scoală-te, să te frec cu puțin untdelemn și cu oțet. Are să-ți facă bine. Da' nu uită și roagă-te și lui Dumnezeu...

Egorușka se ridică repede din pat. Părintele Hristofor î scoase cămașa și începu să-l frece pe piept. Sufla din greu și se strîmba urât, ca și cum el era cel gîdilat.

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh... șoptea părintele. Întoarce-te acumă cu spatele în sus !... Așa... Mîne ai să fii sănătos tun, numai vezi, de azi încolo, să nu mai păcatuiești... Ia te uită, arzi ca focul. Nu cumva v-a prins furtuna pe drum ?

— Ba ne-a prins.

— Ei, poftum ! Apoi cum era să nu te îmbolnăvești ? În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh... Cum era să nu te îmbolnăvești ?

După ce-l frecă foarte bine, părintele Hristofor îl ajută să-și pună cămașa, îl înveli, făcu peste el semnul crucii și se depărtă. Peste puțin Egorușka îl văzu cum se încchină. Se

vede că bătrînul știa tare multe rugăciuni pe de rost, deoarece rămase mult timp în fața icoanei, rugîndu-se în șoaptă. După ce termină, făcu cîte o cruce spre ferestre, spre ușă, spre Egorușka și spre Ivar Ivanîci, apoi se culcă fără pernă, învelindu-se cu anteriul. În corridor, pendula bătu de zece ori. Egorușka socotî cîte ceasuri mai erau pînă la ziuă, își sprijini, amărît, fruntea de spătarul divanului și nu mai încerca să se scuture de visele lui tulburi și apăsătoare. Dar dimineața sosi mult mai curînd decît socotise el.

I se părea că nu stătuse cine știe cît culcat, cu fruntea sprijinită de spătarul divanului. Dar cînd deschise ochii, raze piezișe de soare pătrundeau pe cele două ferestre ale odăiei, întinzîndu-se pe podea. Nici părintele Hristofor, nici Ivan Ivanîci nu mai erau acolo. Odăia era dereticată, prietenoasă, plină de lumină și mirosea a parintele Hristofor, care împăraștia întotdeauna mireasmă de chiparos și de albăstrele uscate (acasă la el, obișnuia să pună la icoane albăstrele în loc de busuioc). Egorușka se uită la pernă, la razele piezișe de soare, la cizmele lui, bine lustruite acum, care așteptau lîngă canapea, și începu să rîdă. I se părea ciudat că nu mai era culcat pe balot, că în jurul lui totul era uscat și că tavanul nu era străbătut de fulgere și tunete. Sări de pe divan și începu să se îmbrace. Se simțea nespus de bine. Din boala de ieri nu-i mai rămăsese decît o ușoară slăbiciune în picioare și în ceafă. Asta însemna că unudelemnul și oțetul fi făcuseră bine. Își aduse aminte de vapor, de locomotivă și de rîul cel lat, de toate cîte le văzuse aseară ca prin ceată, și se grăbi cu îmbrăcatul, ca să tragă o raită prin port, să le vadă pe toate mai bine. Tocmai se spălase și-și trăgea pe el rubașca cea roșie, cînd auzi cheia întorcîndu-se în broască și în prag se ivi părintele Hristofor, cu păieria lui tare, cu boruri late, cu cîrjă și cu sutană de matase cafenie peste caftanul de pînză. Zîmbind cu voie bună (cînd se intorc de la biserică bătrînii au totdeauna un aer fericit), puse pe masă o prescură și un pachet, îngînă o rugăciune, apoi zise.

— Domnul primească ! Ei, cum o duci cu sănătatea ?

— Acum mi-e bine ! și răspunse Egorușka, sărutîndu-i mîna.

— Slavă Domnului... Am fost la liturghie... M-am dus să-l văd pe marele ecclisiarh, o cunoștință veche. M-a poftuit acasă la el, să iau un ceai, dar nu m-am dus, că nu-mi place

să umblu de dimineață pe la ușile oamenilor. Dumnezeu să-i aibă în pază !

Își scoase anteriu, își mîngâie barba, apoi desfăcu pachetul tacicos. Egorușka văzu o cutie de tinichea cu icre moi, o bucată de batog și o franzelă.

— Am trecut prin fața unei pescării și uite ce-am cumpărat, zise părintele Hristofor. În zi de lucru nu se cuvine să faci risipă, dar mi-am zis că avem acasă un bolnav, aşa că o să ni se ierte păcatul. Îs icre bune, de nisetru...

Argatul cel cu rubașca albă aduse samovarul și o tavă cu farfurii și tacimuri.

— Mânincă, îl îndemnă părintele Hristofor, întinzând icre pe o felie de pîine, și dîndu-i-o lui Egorușka. Mânincă și du-te de te plimbă, că pe urmă ai să te duci la școală. Si vezi de ia aminte : să înveți bine, cu sîrguință, ca să-ți fie de folos. Ceea ce trebuie să știi pe de rost, învață pe de rost, iar ceea ce trebuie să spui cu vorbele tale, adică să scoți înțelesul, spune cu vorbele tale. Caută de-ți însușește toate științele. Pentru că, vezi, unul cunoaște foarte bine matematică și habar n-are cine a fost Piotr Moghila¹. Altul știe cine a fost Piotr Moghila, dar nu-i în stare să spună nimic despre lună. Tu să înveți aşa fel, ca să știi de toate. Învață latina, franceza, germana... apoi, bineînțeles, geografia, istoria, teologia, filozofia, matematica... Si cînd ai să le deprinzi pe toate, are să-ți vină ușor și în viață, orice cale ai să apuci. Atîta ai de făcut : să înveți și să-ți umpli sufletul de lumină, că pe urmă are grija Dumnezeu să-ți arate ce să te faci : doctor, judecător, inginer...

Părintele Hristofor luă o bucațică de pîine, o unse cu icre, și-o vîrî în gură și urmă :

— Apostolul Pavel spune: „Nu vă lăsați dusi întru rătăcire de fel de fel de învățături nesăbuite“. Se înțelege, dacă te ții de vrăjitorii și de farmece, ori dacă te-apuci să chemi duhuri de pe lumea cealaltă, cum făcea Saul, ori dacă-ți însușești învățături de pe urma căroru nu tragi nici un folos, nici tu, nici ceilalți, atunci mai bine să te lași pă-

¹ Piotr Moghila (1596–1647) (Petru Movilă, fiul domnitorului moldovean Simion Movilă) mitropolit al Kievului, care a luptat împotriva expansiunii catolice în Ucraina.

gubaş de învățătură. Trebuie să înveți numai ceea ce a fost binecuvîntat de Domnul Dumnezeu. Ia aminte... Sfinții apostoli vorbeau toate limbile, învață și tu toate limbile. Vasili cel Mare învață matematică și filozofia, învață-le și tu. Sfîntul Nestor scria istoria, învață și scrie și tu istorie. Într-un cuvînt, urmează pilda sfîントilor...

Părintele Hristofor sorbi o înghițitură de ceai din farfurioară, își șterse mustațile și clătină din cap.

— Așa!... făcu el, apoi urmă: Iaca, eu am învățat după moda veche și nici vorbă că am uitat multe din cele învățate, și cu toate astea mă port altfel decât mulți alții. Nici nu se poate compara. De pildă, cînd se întîmplă să mă aflu într-o societate mai numeroasă, la vreo masă, sau la vreo adunare, nu pierd niciodată prilejul să strecor două-trei vorbe latinești, sau câte ceva din istorie sau din filozofie, lucru care bucură și pe cei care te ascultă, și pe tine însuți... Sau uneori, cînd se întrunește sesiunea în orașul nostru și trebuie să luăm jurămîntul, ceilalți preoți se dau la o parte, pe cînd eu mă simt la largul meu alături de judecători, de procurori și de avocați. Vorbesc cu ei ca un om învățat, berm ceaiul împreună, rîdem, și întreb de una, de alta... și simt că asta le face plăcere. Asta-i frățioare... Știința e lumină, neștiința întuneric. De aceea, învață! Știu, e greu. În vremurile noastre învățătura cere multe parale... Maică-ta e văduvă, trăiește din pensie... cu toate astea...

Părintele Hristofor aruncă o privire temătoare spre ușă, apoi urmă în soaptă:

— Are să te mai ajute și Ivan Ivanîci. Nu te lasă el. Copii n-are, aşa că are să-ți poarte de grija. Fii pe pace.

După aceea își luă o însățîșare gravă și zise, coborînd glasul:

— Numai ia aminte, Gheorghe, să te ferească Dumnezeu să uiți de maică-ta și de Ivan Ivanîci! „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta”, aşa glăsuiește una din porunci, iar Ivan Ivanîci e binefăcătorul tău și-ți ține loc de tată. Dacă ai să ajungi om învățat și — ferească Dumnezeu — ai să disprețuiște pe cei din jur și are să-ți fie rușine să stai alături de ei, numai pentru că sănii mai puțin deștepți decât tine, atunci vai și amar de capul tău!

Părintele Hristofor își ridică mâna în sus și repetă cu glas pitigiat:

— Da, vă și amar de capul tău !

Părintele se cam înfierbântase sau, cum se spune, își cam luase vînt. N-ar mai fi isprăvit nici pînă la amiază, dacă nu s-ar fi deschis ușa și n-ar fi intrat Ivan Ivanici. Unchiul le dădu un bună ziua scurt, se așeză la masă și începu să-să bea ceaiul grăbit.

— În sfîrșit, mi-am încheiat toate socotelile, zise el. Am putea să ne întoarcem acasă, dar mai am de furcă cu Egor. Trebuie să-i găsesc un adăpost. Soră-mea mi-a spus că are pe aici o prietenă, una Nastasia Petrovna. Poate că o vrea să-l ia în găzدă.

Scotoci în portofel, scoase de acolo un plic mototolit și citi :

— „Nastasiei Petrovna Toskunova, strada Małaia Nijneaia. Casă proprie“. Trebuie să mă duc să-o caut. Altă bătaie de cap !

După ce-și bău ceaiul, Ivan Ivanici plecă de la han cu Egorușka.

— Altă bătaie de cap ! bodogănea bătrînul. Te-ai ținut de mine ca scaiul, bată-te Dumnezeu să te bată ! Vouă vă arde de învățătură și de noblețe, și eu trebuie să trag ponoasele !...

Cînd trecuă ei prin curtea hanului, căruțele și căruțașii nu mai erau acolo, plecaseră încă din zori în port. În fundul curții se vedea famoasa brișcă, lîngă care murgii stăteau și mîncau ovăz.

„Rămîni cu bine, brișcă ! se gîndi Egorușka.

Merseră mai întîi, urcînd mereu, de-a lungul unui bulevard nesfîrșit, trecuă apoi printr-o piață mare, unde Ivan Ivanici întrebă pe un vardist în ce parte se află strada Malaia Nijneaia.

— Oho ! făcu vardistul zîmbind. E departe, tocmai spre imăș.

Pe drum le ieșiră în cale mai multe birje. Dar Ivan Ivanici nu-și îngăduia slăbiciunea de a se urca într-o birjă decît în cazuri cu totul excepționale, la zile mari. Merseră aşa multă vreme, la început pe străzi pavate, pe urmă pe străzi care aveau trotuare, dar n-aveau pavaj, și în cele din urmă pe niște străzi care n-aveau nici pavaj, nici trotuare. Cînd ajunseră în sfîrșit, cu ajutorul limbii și al picioarelor, în Malaia Nijneaia, își scoaseră amîndoi pălăriile și începură

să-și steargă de zor sudoarea de pe obrajii roșii ca para focului.

— Mă rog dumitale, se adresă Ivan Ivanici, unui bătrîn care stătea pe o bancă în fața unei porți. Nu știi unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova?

— Pe aici nu stă nici o Toskunova, răspunse bătrînul, iar după ce se gîndi o clipă, adăugă: Poate Timoșenko?

— Nu, Toskunova...

— Nu vă fie cu supărare, dar pe strada noastră nu stă nici o Toskunova.

Ivan Ivanici ridică din umeri și plecă mai departe.

— N-o căutați degeaba! strigă în urma lui bătrînul. Dacă am spus că nu-i, apoi nu-i!

— Ascultă, mătușică, întrebă apoi Ivan Ivanici pe o bătrînă care stătea în colțul străzii, la o tarabă, și vindea pere și semințe de floarea soarelui. Nu știi unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova?

Bătrîna fi aruncă o privire plină de nedumerire și se porni pe rîs.

— Da' parcă Nastasia Petrovna mai stă în casa ei? D-apoi, Doamne iariă-mă, îs opt ani de cînd și-a măritat fata și i-a dat casa lui ginere-său. În casa ei stă el acumă.

Iar ochii bătrînei păreau a spune: „Cum se poate, proștilor, să nu știți atâtă lucru?...“

— Și ea unde stă? întrebă Ivan Ivanici.

— Doamne, Dumnezeule, se minună iarăși bătrîna, plescăind din palme, de cînd stă cu chirie! De opt ani, de cînd și-a dat casa lui ginere-său. Vai de mine și de mine!

Se aștepta fără îndoială să-l vadă și pe Ivan Ivanici minunîndu-se și strigând: „Cum se poate una ca asta?...“ Dar el o întrebă foarte liniștit:

— Și unde stă acum?

Precupeața își sufleca mînecile și, arătînd cu brațul gol în lungul străzii, începu să strige cu glas ascuțit și spart:

— Apoi, luati-o drept înainte... După ce treceți de o casă roșie, se face la stînga o ulicioară. Apucați pe ulicioară și la a treia poartă o găsiți.

Ivan Ivanici și Egorușka ajunseră la casa cea roșie, o luară la stînga, pe ulicioară, și se opriră la a treia poartă de pe dreapta. Gardul, care se întindea de o parte și de alta, era tot atît de negru și de stricat ca și poarta. Partea

din dreapta se aplecase mult spre stradă și amenința să cadă, iar cea din stînga se lăsase către curte. Numai poarta se ținea dreaptă, de parcă nu se hotărise încă în care parte să se apletece: înainte sau îndărăt. Ivan Ivanici deschise portița și dădură într-o curte mare, năpădită de ierburi și de scaieți. Cam la o sută de pași de poartă era o căsuță cu acoperiș roșu și obloane verzi. O femeie grasă, cu mînecile susflecate și cu șorțul în brîu, stătea în mijlocul curții, arunca grăunțe la păsări și striga, cu un glas tot atât de spart ca și al preocupaței:

— Pui, pui, pui !

La spatele ei ședea un cîine roșcat, cu urechile ascuțite. Văzîndu-i pe străini, se repezi spre portiță lătrînd cu glas de tenor (toți cîinii roșcați latră cu glas de tenor).

— Pe cine căutați ? strigă femeia, ferindu-și cu mîna ochii de soare.

— Bună ziua ! strigă la rîndul lui Ivan Ivanici, apărîndu-se cu bastonul de cîinele cel roșcat. Spune-mi, te rog, aici stă Nastasia Petrovna Toskunova ?

— Aici. Da' ce treabă aveți cu ea ?

Ivan Ivanici și Egoruska se apropiară. Femeia fi cercetă, bănuitoare, și repetă :

— Ce treabă aveți cu ea ?

— Nu cumva chiar dumneata ești Nastasia Petrovna ?

— Ba chiar eu !

— Îmi pare foarte bine... Uite despre ce-i vorba : vechea dumitale prietenă, Olga Ivanovna Kniazeva, îți trimite multe plecăciuni. Acesta e băiatul ei. Iar eu îs Ivan Ivanici, fratele Olgăi Ivanovna... Poate că-ți mai aduci aminte de mine, doar ești de la noi din N. Acolo te-ai născut și tot acolo te-ai măritat...

Urmără cîteva clipe de tăcere. Femeia cea grasă se uită buimăcită la Ivan Ivanici, ca și cum nu-i venea să credă ce-i spune. Apoi se înroși toată și-și împreună mîinile. Ovăzul din șorț se risipi, iar ochii femeii se umplură de lacrimi.

— Olga Ivanovna ! strigă ea, cu răsuflarea tăiată de emoție. Porumbița mea dragă ! Dumnezeule, dar ce-i cu mine de-am încremenit aici, ca o proastă ! Îngerașul meu !...

Și zicînd aşa, îl îmbrățișă pe Egorușka, udîndu-i obrajii cu lacrimi, și se porni să plîngă și mai amarnic.

— Doamne, făcea frângîndu-și mîinile, băiețelul Olecikai ! Doamne, cît îs de fericită ! Cum mai seamănă cu maică-sa ! Leit maică-sa ! Ei, da' ce stăm în ogradă ? Poftuți în casă.

Plîngînd și vorbind înainte, o luă grăbit spre casă, gîfiind. Cei doi veneau în urma ei.

— Iertați-mă, dar încă n-am dereticat prin odăi, zise ea, poftindu-i într-un salonaș, neaerisit, plin de icoane și de glastre cu flori. Maică Precistă ! Vasilisa, vino măcar de deschide obloanele ! Îngerașule ! Frumușelule ! Si eu care nu știam că Olecika are un băiat aşa de mare...

După ce gospodina se mai liniști și se obișnui cu noii săsiți, Ivan Ivanici îi spuse că ar dori să-i vorbească între patru ochi. Egorușka trecu în altă odaie. Acolo era o mașină de cusut, iar la fereastră atîrna o colivie cu un graur. Ca și salonașul, odaia era plină de icoane și de glastre cu flori. Lîngă mașina de cusut, stătea nemîscată o fetiță cu obrajii arși de soare și bucălați, ca ai lui Tit, îmbrăcată cu o rochiță curată de stambă. Fetița se uita la Egorușka, fără să clipească și părea stingherită. Băiatul o cercetă și el din ochi, și, după cîteva clipe de tăcere, o întrebă :

— Cum te cheamă ?

Fetița își mișcă buzele, își luă un aer jalnic și răspunse încet :

— Atka...

Asta însemnă Katka...

— Noi am dori să lăsăm băiatul la dumneata, zicea în soaptă Ivan Ivanici în salonaș, dacă ai fi bună să-l primești. Ti-am plăti cîte zece ruble pe lună. Băiatul e liniștit, nu-i răsfățat...

— Știi eu ce să spun, Ivan Ivanici ? oftă Nastasia Petrovna cu glas plîngător. Zece ruble îs bani buni, nimic de zis, dar mi-e frică să primesc un copil străin. Dacă se îmbolnăvește, sau mai știi eu ce i se întîmplă ?

Cînd îl chemară pe Egorușka în salonaș, Ivan Ivanici stătea cu pălăria în mînă și-și lăua rămas bun de la gazdă.

— Atunci, aşa : rămîne la dumneata, zicea el. Cu bine ! Ai să stai aici, Egor, se întoarse apoi către nepot. Bagă de seamă să fii cuminte și s-o ascultî pe Nastasia Petrovna... Cu bine ! Mai trec eu pe-aici și miine.

• Si plecă. Nastasia Petrovna îl mai îmbrățișă o dată pe Egorușka, îi mai spuse „îngerașule” și, cu ochii plini de lacrimi, începu să pună masa. Trei minute mai tîrziu, Egorușka stătea lîngă gazda lui, și-i răspundea la întrebările ei nesfîrșite, sorbind din ciorba grăsă și fierbinte.

Cînd se înserà, Egorușka stătea la aceeași masă și, cu bărbia sprijinită în palme, o asculta pe Nastasia Petrovna. Cînd rîzînd, cînd plîngînd, femeia îi povestea despre viața și căsnicia ei, despre copii, despre tinerețea mamei lui... Un greier tîrîi după sobă și fitilul lămpii sfîrșită ușor. Nastasia Petrovna vorbea aproape în șoaptă și, de emoție, își scăpa mereu degetarul. Iar Katia, nepoțica ei, se băgase sub masă să-l caute, și de fiecare dată întîrziea, ca să se uite, pesemne, la picioarele băiatului. Egorușka asculta și se uită cu ochii împăienjeniți de somn la fața bătrînei, la negul ei cu păr, la urmele pe care i le lăsau lacrimile pe obrajii... Si o tristețe nesfîrșită, fără seamă, i se furișa în susflet. Gazda îi pregăti patul pe un sipet și-i spuse că, dacă i-o fi foame, la noapte, să se ducă în sală unde, pe fereastră, o să găsească un pui fript acoperit cu o farfurie.

A doua zi dimineața, Ivan Ivanîci și părintele Hristofor veniră să-si ia rămas bun de la Egorușka. Bucuroasă, Nastasia Petrovna alergă să pună samovarul, dar Ivan Ivanîci, care era grozav de grăbit, o opri cu un gest.

— N-avem noi vreme de băut ceai acuma! Trebuie să plecăm la drum, fără întîrziere.

Înainte de a pleca, se așezără cu toții și păstrară o clipă de tăcere. Nastasia Petrovna oftă adînc, și, cu ochii în lacrimi, se uită la icoane.

— Va să zică, aşa, începu Ivan Ivanîci ridicîndu-se. Tu râmîi..

Expresia obișnuită, aspră și preocupață, îi dispărnu de pe față. Se înroși și un zîmbet trist îi flutură pe buze.

— Silește-te și învață bine... Nu uita pe mamă-ta și ascultă pe Nastasia Petrovna... Dacă te ții de carte, Egor, apoi să știi că nici eu n-am să te las.

Si zicînd aşa, Ivan Ivanîci își scoase portofelul din buzunar, se întoarse cu spatele spre Egorușka, căută mult prin nișcăruntî și găsind, în sfîrșit, o monedă de zece copeici, i-o întinse. Părintele Hristofor oftă și-l binecuvîntă, fără grabă, pe băiat.

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh... Vezi de învață, îi zise el. Dă-ți toată silința, frățioare... Dac-o fi să mor, să-ți aduci aminte de mine. Ține și din partea mea zece copeici...

Egorușka îi sărută mâna și începu să plângă. Parcă-i spunea inima că n-avea să-l mai vadă niciodată.

— Nastasia Petrovna, am lăsat o cerere la liceu, zise Ivan Ivanici cu glas stins, ca și cum în salonaș ar fi fost un mort. Să te duci cu băiatul la examen, în ziua de șapte august... Si acum, rămânești cu bine ! Dumnezeu să vă aibă în pază. Să ne vedem sănătoși, Egorușka.

— Să fi luat măcar cîte un pahar de ceai, suspină Nastasia Petrovna.

Lui Egorușka lacrimile îi înceșosaseră ochii și nu-i văzu pe Ivan Ivanici și pe părintele Hristofor, ieșind din casă. Se repezi la fereastră, dar ei nu mai erau în curte. Dinspre poartă, cu aerul cuiva care-și făcuse datoria pe deplin, se întoarse la trap cîinele cel roșcat : lătrase în urma străinilor. Fără să-și dea seama ce face, Egorușka o luă din loc și ieși în goană din casă. Cînd ajunse în poartă, Ivan Ivanici și părintele Hristofor treceau pe după colțul străzii, unul legându-și paltonul, celălalt cîrja. Si dintr-o dată, Egorușka simți că o dată cu acești oameni se risipea pentru totdeauna, ca un fum, toată viața lui de pînă atunci. Năpădit de gînduri triste, se lăsa pe banca de lîngă portiță și întîmpină cu lacrimi amare viața nouă și necunoscută, care începea în clipa aceea pentru el...

Cum o să fie oare această viață ?

Zvăpăiata

I

LA NUNTA Olgăi Ivanovna veniseră toți prietenii și toți cunoșcuții ei mai apropiati.

— Uitați-vă la el : nu-i aşa că are ceva aparte ? le spunea ea, arătind spre bărbatul ei, de parcă voia să găsească o justificare faptului că se măritase cu un om simplu, un om obișnuit, care nu se deosebea prin nimic de ceilalți.

Mirele, Osip Stepanici Dîmov, era medic, cu gradul de consilier. Lucra la două spitale : la unul ca intern extra-bugetar, la celălalt ca prosector. În fiecare dimineață, de la nouă pînă la douăsprezece, prima bolnavii și își vedea de treburi în salonul lui, iar după douăsprezece se urca în tramvaiul cu cai și se ducea la celălalt spital, unde făcea autopsii. Clientela lui particulară era foarte redusă. Cel mult dacă-i aducea vreo cinci sute de ruble pe an. Cam asta era tot. Ce s-ar fi putut spune despre el ? Pe cînd Olga Ivanovna, prietenii și cunoșcuții ei mai apropiati nu

erau de loc oameni obișnuiți. Fiecare era cunoscut și oarecum renumit prin câte ceva — avea, ca să zicem aşa, un nume și trecea drept celebru, iar dacă nu era chiar celebru, măcar promitea să fie. Printre ei se găsea un artist de la Teatrul de dramă și comedie, talent mare, consacrat de mult, bărbat elegant, inteligent și modest, care declama admirabil și dădea Olgăi Ivanovna lecții de dicție. Apoi un cîntăreț de operă, unul grăsun și blajin, care căuta s-o convingă că ar fi ajuns o cîntăreață celebră dacă se ținea serios de studiu și nu se lăsa pe tînjală, pe cînd aşa, zicea, oftind, se nenorocea singură. Mai erau și cîțiva pictori, în frunte cu Reabovski, peisagistul, pe care însă îl preocupă și pictura de interior, și de animale — un tînăr de vreo 25 de ani, blond, foarte frumos, ale cărui expoziții aveau succes și care-și vînduse ultimul tablou cu cinci sute de ruble. Reabovski retușa „studiile“ Olgăi Ivanovna, asigurînd-o că promite. Venea apoi un violoncelist, un virtuoz în mîinile căruia violoncelul plîngea nu altceva și care susținea cu toată sinceritatea că dintre toate femeile pe care le cunoscuse numai Olga Ivanovna știa să-l acompanieze. Mai era și un literat, tînăr, ce e drept, dar deja cunoscut, care scria povestiri, piese de teatru și nuvele. Și cine mai era? Da, mai era și Vasili Vasilici, un adevărat boier, proprietar de moșii, ilustrator și vinietist diletant, adînc cunoscător al eposului, al vechiului stil rusesc și al legendelor populare ruse. Desenele pe care le făcea pe hîrtie, pe porțelan și pe farfurii arse erau adevărate minuni. În mijlocul acestei societăți aristocratice, libere, râsfățate de soartă, delicate și, ce e drept, modeste, dar care își amintea de existența doctorilor numai la boală și pentru care numele lui Dîmov era tot atât de necunoscut ca și Sidorov sau Tarasov, în mijlocul acestei societăți Dîmov părea străin, de prisos și mărunt, deși era înalt și lat în umeri. Ai fi zis că fracul de pe el era de împrumut, iar bărbuța luată de la un vînzător de prăvălie. Dacă ar fi fost scriitor sau pictor, s-ar fi spus, fără îndoială, că bărbuța aceea îl făcea să semene cu Zola.

Artistul îi spunea Olgăi Ivanovna că în rochia de mreasă și cu părul ei cînepiu părea un copăcel subțirel de vișin, primăvara, cînd e încărcat cu flori albe și delicate.

— Nu, te rog, ascultă ! îl întrerupea Olga Ivanovna, apucîndu-l de mînă. Vrei poate să știi cum s-a întîmplat, aşa, pe neașteptate ? Ascultă, ascultă... Trebuie să-ți spun că tata lucra la același spital cu Dîmov. Cînd bietul bătrîn s-a îmbolnăvit, Dîmov a stat zile și nopți de-a rîndul la căpătîiul lui. Ce spirit de sacrificiu ! Ascultă, Reabovski... Ascultă și dumneata, scriitorule, e foarte interesant. Veniți mai aproape. Ce spirit de sacrificiu, cîtă omenie ! Nici eu n-am închis ochii nopți în sir și am stat lîngă tata... Ei bine, atunci l-am dat gata pe voinicul nostru ! Dîmov s-a în-drăgostit lulea de mine. Cînd te gîndești, ce capricioasă e uneori soarta ! După moartea tatii, Dîmov venea din cînd în cînd pe la mine, uneori ne întîlneam pe stradă — și, într-o bună zi, mi-a cerut mîna... din senin... Am plîns toată noaptea și... m-am în-drăgostit și eu de el, nebunește. Și uite, aşa am ajuns soția lui ! Dar spuneți, nu-i aşa că e voinic și puternic ca un urs ? În clipa asta stă numai pe trei sferturi spre noi și e luminat prost, dar cînd s-o întoarce din față, să vă uitați la fruntea lui. Ce ai de spus de fruntea asta, Reabovski ?

— Vorbim despre tine, Dîmov ! îi strigă ea, bărbatului ei. Vino încoace. Întinde-i lui Reabovski mîna ta cinstită... Așa ! De azi înainte, să fiți prieteni.

Cu un zîmbet blînd și naiv, Dîmov îi întinse lui Reabovski mîna, zicînd :

— Îmi face o deosebită placere. Împreună cu mine a terminat facultatea un oarecare Reabovski. N-o fi rudă cu dumneata ?..

II

Olga Ivanovna avea 22 de ani, iar Dîmov 31, și după nuntă începu pentru ei o viață de vis. Olga Ivanovna își împodobi pereții salonului cu tablouri pictate de ea sau de alții, unele în rame, altele fără, iar între pian și fotolii își rezervă un colțisor frumos, gătindu-l cu umbrelute chinezesti, cu șevalete, cu bucăți de stofă de felurite culori,

cu pumnale, cu cîteva busturi minusculle și fotografii... Peretii sufrageriei îi umplu cu un adevărat tapet de litografii, anină îci și colo cîteva încălțări din curmei și seceri, rezemă într-un colț o coasă și o greblă, și căpătă, astfel, o sufragerie în stil rusesc. Iar odaia de culcare, ca să aducă a peșteră, o drapă peste tot — și tavanul și peretii — cu stofă de culoare închisă, atîrnă deasupra paturilor un felinar venețian și aşeză lîngă ușă o statuie cu halebardă... Si toată lumea gasea că tinerii căsătoriți își făcuseră un cuib cît se poate de drăguț.

În fiecare zi, Olga Ivanovna avea același program: se dădea jos din pat pe la unsprezece și începea să cînte la pian sau, dacă era o zi luminoasă, să picteze. Apoi, pe la douăsprezece și ceva, pleca la croitoreasă. Cum nici ea și nici Dîmov nu aveau bani decât pentru strictul necesar, Olga Ivanovna și croitoreasa trebuiau să recurgă la tot felul de subterfugii ca să dea impresia că tînăra căsătorită avea mereu alte toalete, care de care mai elegante. De multe ori, dintr-o rochie veche și vopsită, sau din cîteva resturi de mătase, catifea, dantelă sau tul, care nu mai făceau nici două parale, ieșea ceva încîntător — un adevărat vis, nu rochie! De la croitoreasa, Olga Ivanovna se ducea de obicei la vreo actriță cunoscută, să afle ultimele nouătăți teatrale și în același timp să facă rost de vreun bilăt pentru spectacolul de premieră sau pentru o reprezentăție jubiliară. De la actriță trecea pe la atelierul vreunui pictor sau pe la vreo expoziție de pictură și de acolo pe la vreuna din celebritățile zilei, fie ca s-o invite la ea, fie să-i întoarcă vizita, sau, pur și simplu, să stea de vorbă. Si peste tot era primită cu placere și prietenie, și toată lumea căuta s-o asigure că era bună, că era drăguță și că avea un suflet rar... Cei pe care-i considera celebrități și oameni mari o primeau ca pe una dintr-a lor, ca pe o egală, și-i prevesteau într-un glas că, date fiind talentul, gustul și inteligența ei, o să ajungă fără îndoială ceva, dacă n-o să se risipească... Olga Ivanovna cînta din gură și la pian, picta, sculpta, juca în spectacole de amatori, și toate le făcea cu talent, nu aşa de mîntuială! Fie că lucra lampioane pentru vreo serbare, fie că se gătea sau înnodă cuiva cravata, în toate punea grație, gust și o desăvîrșită îndemînare artistică. Dar nimic nu scotea mai bine în lumină talentul ei ca priceperea de a lega repede cunoștință cu oamenii ce-

lebri. Era destul să se facă cineva cunoscut cît de cît și să înceapă a se vorbi despre el, că Olga Ivanovna se și grăbea să-l cunoască, și tot în aceeași zi se împrietenea cu el și-l invita acasă. Pentru ea era o adevărată sărbătoare când făcea o nouă cunoștință: diviniza oamenii celebri, era mîndră de prietenia lor și-i visa în fiecare noapte. Umbla moartă după ei și nu se mai sătura niciodată de hazul lor. Cei vechi plecau și ea și uita, în locul lor veneau alții, dar Olga Ivanovna se deprindea repede și cu aceștia, sau odezamăgeau, și atunci începea să caute alții, și găsea, și uita, și iarăși o lăua de la capăt. Și pentru ce?...

La patru și ceva lăua dejunul cu bărbatul ei. Simplitatea, bunătatea și judecata lui sănătoasă o înduioșau și o entuziasmau. Sărea mereu de la locul ei, și lăua capul în brațe și-l acoperea de sărutări.

— Dîmov, tu ești un om inteligent și nobil, și spunea, totuși ai un mare cusur: nu te interesează arta de loc. Tăgăduiești și muzica, și pictura.

— Pentru că nu le înțeleg, și răspundea el cu blîndețe. Toată viața mea nu m-am ocupat decât de științele naturale și de medicină, așa că n-am avut cînd să-mi mai bat capul și cu arta.

— Bine, Dîmov, dar e îngrozitor!

— De ce? Prietenii tăi nu se pricep nici la științele naturale și nici la medicină, și totuși nu le scoți ochii cu asta. Fiecare cu specialitatea lui. Eu nu înțeleg muzica de operă și pictura, dar îmi zic așa: din moment ce atiția oameni inteligenți își consacră toată viața lor, iar alți oameni inteligenți plătesc bani grei pentru ele, înseamnă că-s necesare. Eu unul nu le înțeleg, dar a nu înțelege nu înseamnă a tăgădui.

— Dă-mi mîna ta cinstită, să și-o strîng!

După dejun, Olga Ivanovna pleca pe la vizite, apoi la teatru sau la vreun concert și se întorcea acasă după miezul nopții. Și tot așa în fiecare zi.

Miercurea, Olga Ivanovna dădea serate acasă la ea. La aceste serate, amfitrioana și oaspeții nu jucau cărti, nu dansau, ci se distrau, producându-se fiecare în arta lui preferată. Actorul de la Teatrul de dramă și comedie declama, cîntărețul cînta, pictorii pictau în nenumăratele albumuri ale Olgăi Ivanovna, violoncelistul concerta, iar stăpîna casei

declama, picta, sculpta, cînta și-i acompania pe ceilalți. În pauzele dintre declamații, muzică instrumentală și cînt, se discuta despre literatură, teatru și pictură. Femei nu veneau, deoarece, afară de actrițe și de croitoreasa ei, Olga Ivanovna le categorisese pe toate ca plăcătisoare și banale. Nu trecea nici o seară fără ca stăpîna casei să nu tresărea la fiecare zbirnișit de clopoțel și să nu spună cu un aer victorios : „El e !“ înțelegînd prin „el“ noua celebritate pe care o invitase. Dîmov nu venea la aceste petreceri și nimenei nu-și amintea căcar de existența lui. Doar, exact la unsprezece și jumătate, ușa care dădea spre sufragerie se deschidea și Dîmov se iubea în prag, cu zîmbetul lui blînd și bun, și zicea frecindu-și mîinile :

— Domnilor, poftiți, vă rog să gustați cîte ceva.

Toată lumea trecea în sufragerie, și totdeauna pe masă se găseau aceleași bunătăți : o farfurie mare cu stridii, o bucată de șuncă sau un jigo de vițel, sardele, brînză, icre, ciuperci, vodcă și două carafe cu vin.

— Dragul meu *maitre d'hôtel* ! striga Olga Ivanovna, bătînd din palme entuziasmată. Ești fermecător ! Domnilor, uitați-vă la fruntea lui. Dîmov, întoarce-te puțin de profil. Priviți : o față de tigru bengalez, dar cu o expresie blîndă și dulce ca un miel. O, dragule !

Oaspeții mîncau și, uitîndu-se la Dîmov, își ziceau : „Într-adevăr, bun băiat !“ Dar curînd uitau de el și continuau să vorbească despre teatru, despre muzică și pictură.

Tinerii căsătoriți erau fericiti și viața lor conjugală mergea ca pe roate. Numai săptămîna a treia din luna de miere le-a fost umbrîtă de un mare necaz : Dîmov s-a molipsit de la spital de erizipel, a stat șase zile în pat și a fost nevoie să-și tundă pînă la piele părul negru și frumos. Olga Ivanovna l-a vegheat și a plîns, dar îndată ce a văzut că se simte mai bine, l-a legat la cap cu o basma albă și s-a apucat să-l picteze în chip de beduin, făcînd mare haz amîndoi. Însă n-au trecut nici trei zile de la vindecare, Dîmov își reluase serviciul la spitalele lui, cînd li s-a înțimplat alt necaz.

— Nu-mi prea merge bine, mamă ! i-a spus el la masă Olgă Ivanovna. Am făcut azi patru autopsii și chiar de la prima m-am tăiat la două degete. Dar n-am observat de cît cînd am ajuns acasă.

Olga Ivanovna s-a speriat. El însă a zîmbit, asigurînd-o că nu era nimic grav și că de multe ori i se întimpla să se taie la mînă în timpul autopsiilor.

— Mă pasionează, mamă, și atunci nu mai săt atent...

Îngrijorată, Olga Ivanovna se aștepta la o septicemie și se încrina noaptea lui Dumnezeu. Dar totul a trecut cu bine. Si iarăși a început pentru ea aceeași viață liniștită și fericită, fără griji și fără necazuri. Prezentul se arăta minunat, iar după el venea cu pași repezi primăvara, care-i zîmbea de pe acum din depărtare, promițîndu-i nenumărate bucurii. Si atunci, fericirea ei n-o să mai aibă sfîrșit ! Aprilie, mai și iunie o să le petreacă la vila lor de la țară, departe de oraș, unde o așteaptă plimbările, pictura, pescuitul și privighetorile. Apoi, din iulie și pînă în toamnă excursia pictorilor pe Volga, la care era invitată și ea, în calitate de membru permanent al societății. În acest scop își și făcuse două rochii de călătorie, din pînză de casa, și cumpărase vopsele, penele, pînze și o paletă nouă. Aproape în fiecare zi Reabovski venea să vadă ce progrese a făcut. Cînd își arăta picturile, el își îndesa adînc mîinile în buzunare, și strîngea buzele. Începea să fosăie pe nas și zicea :

— Da... Norul ăsta al dumitale e cam șarjat ; nu redă suficient reflexele luminii de seară. Planul din față e cam turtit și... cum să-ți spun ?... nu se potrivește... Iar căsuța parcă s-a încercat cu ceva și urlă a jale... Colțul ăsta ar trebui să-l faci mai întunecat... Dar, în general, nu-i rău. Bravo !

Si cu cît vorbea mai neîntelește, cu atît Olga Ivanovna îl înțelegea mai bine.

III

De Rusalii, după-amiază, Dîmov cumpăra bomboane și tot felul de gustări și pleca la nevastă-sa, la țară. N-o văzuse de două săptămîni și-i era dor de ea. Tot timpul cît stătuse în wagon și apoi cît umblase căutînd vila prin dumbrava întinsă, mort de foame și de oboseală, Dîmov

se gîndeau cu plăcere la masa pe care avea să-o ia singur cu Olga Ivanovna și la somnul care-l aștepta după aceea. Și, urmărît de gîndul acesta, se uită vesel la pachetul în care avea icre, brînză și somon.

Cînd își găsi și-si recunoscu în sfîrșit vila, soarele apunea. Servitoarea, o bătrînă, îi spuse că doamna nu era acasă, dar că trebuie să sosească din moment în moment. Vila, foarte puțin arătoasă, cu tavanele scunde îmbrăcate în hîrtie de scris și cu podelele crăpate, nu-avea decît trei odăi. În prima era un pat, în cealaltă, pe scaune și pe ferestre stăteau împrăștiate pînze, penele, hîrtie pătată de grăsime, pelerine și pălării bărbătești, iar în cea din urmă, Dîmov dădu peste trei bărbăți necunoscuți. Doi dintre ei erau smoliți și purtau barbisoan, iar al treilea, actor semne, era gras și se purta bărbierit. Pe masă sforâia un samovar.

— Ce doriți ? îl întrebă pe Dîmov actorul, vorbind gros și măsurîndu-l cu o privire neprietenoasă. O căutați pe Olga Ivanovna ? Așteptați o clipă, trebuie să sosească numai decît.

Dîmov se lăsa pe un scaun și începu să aștepte... Unul dintre bărbății cei smoliți îl întrebă, privindu-l somnoros și fără viață și turnîndu-și ceai :

— Poate dorești și dumneata un pahar ?

Lui Dîmov îi era foame și sete, dar, ca să nu-și strice pofta de mâncare, refuză. Curînd se auziră pașii și rîsul cunoscut. După cîteva clipe ușa se deschise cu zgomot și în odaie năvăli Olga Ivanovna, purtînd pe cap o pălărie cu boruri largi și în mînă o trusă. În urma ei, ducîndu-i umbrela uriașă și scaunul pliant, venea Reabovski, vesel și cu chipul îmbujorat.

— Dîmov ! strigă Olga Ivanovna și se înroși toată de bucurie. Dîmov ! repetă ea, sprijinindu-și capul și mîinile amîndouă de pieptul lui. Tu ești ? De ce n-ai venit de-atâtă timp ? De ce ? De ce ?

— Cînd era să viu, mamă ? Sînt toată vremea ocupat, iar cînd se întîmplă să fiu liber, parcă-i un făcut : nu se potrivește mersul trenurilor !

— Dacă ai și ce bine-mi pare că te văd ! Te-am visat toată noaptea și mi-era frică să nu te fi îmbolnăvit cumva. Doamne, cît ești de drăguț, ce bine ai picat ! Ești salvatorul

meu ! Numai tu m-ai putea scoate din încurcătură ! Măine avem aici o nuntă foarte originală, urmează ea, rîzind și înnodîndu-i cravata. Se însoră un tînăr telegrafist de la gară, un oarecare Cikeldeev. E un băiat frumos, deștept, și are în el ceva puternic, de urs... Ar fi bun de model pentru un tînăr variag. Noi, vîleagiaturiștii, îl simpatizăm și i-am dat cuvîntul de onoare că o să ne ducem la nunta lui... E un băiat sărac, timid, n-are pe nimeni, și bineînțeles că ar fi păcat să nu-i dovedim simpatia noastră. Cununia o să se oficieze îndată după liturghie, pe urmă tot alaiul o să ia pe jos pînă la casa miresei... Imaginează-ți : dumbrava, cîntece de păsărele, pete de lumina pe iarba, și noi, toți, pete de toate culorile pe fondul de un verde viu !... Nu-i aşa că e original ? Ceva în stilul expresioniștilor francezi... Un lucru însă, Dîmov : cu ce mă duc eu la biserică ? urmă Olga Ivanovna, luîndu-și un aer nenorocit. Aici n-am absolut nimic ! Nici rochie, nici flori, nici mănuși... Trebuie să mă salvezi ! Dacă ai venit, înseamnă că însăși providența îți ordonă să mă salvezi ! Ascultă, dragul meu, ia cheile, te rog, întoarce-te acasă și scoate din garderob rochia mea cea roz. O știi, e atîrnată chiar în față... După aceea, du-te în cămară și, imediat în dreapta, jos, ai să găsești două cutii de carton. O deschizi pe cea de deasupra, dai întîi de niște tul, tul, tul, tul, și de felurite cîrpușoare, iar la fund ai să găsești florile. Scoate-le toate, dar cu băgare de seamă, drăguță, să nu le mototolești, că de ales, le aleg eu aici... Și nu uita să-mi cumperi mănuși !

— Bine, și răspunse Dîmov. O să plec măine dimineață și o să-ți trimit tot.

— Cum asta, măine ? se miră Olga Ivanovna. Parcă ai timp măine ? Primul tren pleacă de aici la 9 dimineață, iar cununia e la 11 ! Nu, drăguță, trebuie să pleci azi, neapărat azi. Iar dacă nu poți să vii măine, trimite-mi lucrurile cu vreun comisionar. Haide, du-te... Acuși trebuie să sească personalul. Vezi să nu întîrzi, dragule !

— Bine.

— Doamne, ce rău îmi pare că trebuie să te trimit înapoi ! strigă Olga Ivanovna și ochii i se umplură de lacrimi. Cine m-a pus, proastă ce-s să-mi dau cuvîntul telegrafistului ?...

Dîmov bău repede un pahar cu ceai, își vîrî în buzunar un covrig și, zîmbind blajin, plecă spre gară, în timp ce bărbații cei smoliți și actorul cel gras înfuleau icrele, brînza și somonul.

IV

Într-o noapte liniștită de iulie, cu lună, Olga Ivanovna stătea pe coverta vaporului și se uita cînd la apa Volgăi, cînd la malurile ei pitorești. Lîngă ea stătea Reabovski și-i spunea că umbrele întunecate de pe apă nu-s umbre, ci visuri, iar pentru că și undele fermecate, cu sclîpirile lor fantastice, și cerul fără fund, și malurile triste și visătoare nu vorbesc decît despre deșertăciunea vieții și de existența unei lumi mai bune, fericite și vesnice, ar fi mai bine să uite de toate și să moară, să nu lase în urmă decît o amintire... Trecutul e banal, searbăd, zicea el, viitorul e meschin, iar noaptea aceea neasemuită, unică în viața lor, se va sfîrși curînd, făcîndu-se și ea una cu veșnicia... Si atunci, ce rost mai are viața?

Olga Ivanovna asculta și glasul lui Reabovski, și liniștea nopții, și i se părea că e nemuritoare, că va trăi mereu. Culoarea de peruzea a apei, pe care n-o mai văzuse pînă atunci, cerul, malurile, umbrele negre și fericirea neînțelesă care-i umplea sufletul, toate fișopteau că o să ajungă o mare pictoriță și că undeva, dincolo de departări, dincolo de noaptea cu lună, în spațiul nemărginit, o așteaptă succesul, gloria, dragostea poporului... Cînd se uita muli în zare fără să clipească, se vedea în rochie albă, în jur multime de oameni, lumini orbitoare, acorduri triumfătoare de orchestră, strigăte de entuziasm și o ploaie de flori căzînd peste ea din toate părțile... Își zicea că bărbatuł care stătea lîngă ea, sprijinit cu coatele de balustradă, era un om într-adevăr mare, ou geniu, un ales al lui Dumnezeu... Tot ce crease pînă acum era minunat, nou și original. Iar ce va crea de aici înainte, cînd, o dată cu maturitatea, i se va desăvîrși talentul excepțional, va fi cu adevărat ui-

mitor și măret, lucru care se vedea pe chipul lui, după felul lui de a se exprima și după atitudinea lui față de natură. Așa cum vorbea el despre umbre, despre tonurile amurgului și despre strălucirea lunii, într-un fel care nu era decât al lui, te făcea să simți fără voie farmecul cu care stăpînea natura. Pe lîngă asta, era un bărbat frumos și original, iar viața lui liberă, lipsită de orice constringere și străină de tot ce era banal, aducea cu viața unei păsări.

— Se face cam răcoare, zise Olga Ivanovna și se înfioră.

Reabovski o înveli cu pelerina lui și-i șopti cu tristețe :

— Mă simt cu totul în puterea dumitale. Da, sănătatea dumitale. De ce ești așa de fermecătoare în noaptea asta?

Reabovski nu-și mai lua ochii de la Olga Ivanovna, iar ochii lui aveau sclipiri care te însăpământau. Îi era frică să se uite la el.

— Te iubesc ca un nebun... și șoptea, și îi simțea respirația pe obraz. Spune-mi un cuvînt, numai unul, și-sănătatea să mor, să mă las de pictură... și șoptea, peste măsură de tulburat. Iubește-mă, iubește-mă...

— Nu mai vorbi așa, se rugă Olga Ivanovna, închizînd ochii. E însăpământător! Și Dîmov?...

— Ce am eu cu Dîmov? Ce amestec are Dîmov în toate acestea? Ce-mi pasă mie de Dîmov? Uite Volga, luna, frumusețe, dragoste, entuziasmul meu... Și nici un fel de Dîmov. Nu vreau să știu de nimeni și de nimic... Nu-mi pasă de trecut și nu-ți cer decât o singură clipă... numai una...

Inima Olgăi Ivanovna începu să bată cu putere. Ar fi vrut să se gîndească la bărbatul ei, dar tot trecutul, nunta, Dîmov, seratele de fiecare miercuri i se păreau acum mărunte, meschine, neînsemnate, de prisos și nespus de îndepărtate... Într-adevăr, ce avea ea cu Dîmov? Ce amestec avea Dîmov în toate acestea? Ce-i pasă ei de Dîmov? Și, pe urmă oare există el cu adevărat, sau era numai un vis?

„Lui Dîmov, om simplu, obișnuit, fericirea pe care a avut-o pînă acum i-e prea de ajuns, își zicea ea, acoperindu-și fața cu mîinile. N-au decât cei de acolo să mă osîndească, să mă anatemizeze... eu, însă, o să le fac în ciudă și o să cad, și basta!... Omul trebuie să încerce de toate în viață. Doamne, cît mi-e de frică, și totuși ce bine mă simt!“

— Ei, ce zici? Ce zici? murmura pictorul, îmbrățișând-o și sărutîndu-i cu patimă mîinile, care încercau în zadar să-l îndepărteze. Mă iubești? Da? Da?... Doamne, ce noapte! Ce noapte minunată!

— O, da, ce noapte! șopti ea, cu ochii în ochii care sclipeau de lacrimi.

Apoi se uită repede împrejur, îl îmbrățișă și-l sărută apăsat pe gură.

— Se apropie Kineșma! răsună un glas de cealaltă parte a covertei.

Se auziră pași grei. Trecea chelnerul de la bufet.

— Ascultă! îl strigă Olga Ivanovna, rîzind și plîngînd în același timp de fericire. Adu-ne niște vin.

Palid de emoție, pictorul se lăsă pe o bancă, se uită la Olga Ivanovna cu recunoștință și adorație, își acoperi ochii cu mîna și șopti, zîmbind galeș:

— Sînt obosit...

Și-și sprijini fruntea de balustradă.

V

Ziua de două septembrie era liniștită și caldă, dar mohorită. Dis-de-dimineață, o ceată ușoară plutea pe Volga, iar după ora nouă începu să cadă o ploaie mărunță. Și nu se arăta nici un semn că ar avea de gînd să se însenizeze. În timp ce-și beau ceaiul, Reabovski și spunea Olgăi Ivanovna că pictura e cea mai plăcătoare dintre arte, că el nu-i pictor, că numai prostii cred că are talent... Și, fără nici un motiv, luă deodată un cuțit, și-și ciopîrți cel mai bun studiu. După ceai, se așeză la fereastră și, ursuz, se uita la Volga. Iar Volga își pierduse strălucirea, părea acum tulbure, întunecată și rece. Totul, totul prevăstea apropierea toamnei triste și mohorite. Ai fi zis că însăși natura adunase de pe Volga toate podoabele ei: covoarele verzi, bogate, de pe maluri, sclipirile de diamant ale razelor răsfrînte în apă, siniliul transparent al depărtărilor, și le strînsese în cuferă pînă la primăvara viitoare. Numai ciorile se roteau pe deasupra apei, stîrnind-o: „Goală! Goală!...“

Reabovski le asculta croncănitul și gînduri sumbre și treceau prin minte : că s-a răsuflat, că nu mai are talent, că pe lumea asta toate sunt convenționale, relative și fără rost, și că n-ar fi trebuit să se încurce cu femeia asta... Într-un cuvînt, nu era în apele lui și vedea totul în negru.

Olga Ivanovna sedea pe patul de după paravan și, răsfirîndu-și cu degetele părul frumos, cînepiu, se vedea cînd în salonaș, cînd în odaia de dormit, cînd în biroul bărbatului ei. Apoi închipuirea o purta pe la teatru, pe la croitoreasă și pe la prietenii ei celebri. Ce vor fi făcînd ei acum ? Își mai amintesc oare de ea ? A început sezonul și ar fi timpul să se gîndească la seratele ei de miercuri... Dar Dîmov ? Drăguțul de el ! Cu cîtă bunătate și duioșie de copil o ruga în scrisori să se întoarcă mai repede acasă ! Îi trimitea în fiecare lună cîte 75 de ruble, iar cînd i-a scris ea că a luat cu împrumut de la pictori încă o sută de ruble, i le-a trimis și pe acelea... Ce suflet bun și nobil !... Excursia o obosise, începuse a se plătisi și ar fi vrut să scape mai curînd și de mujicii aceia, și de izul de umezală al Volgăi, și de senzația de murdărie care n-o părăsise tot timpul cît stătuse prin casele țărănești, rătăcind din sat în sat... Dacă Reabovski nu și-ar fi dat cuvîntul față de ceilalți pictori că o să rămînă cu ei pînă la 20 septembrie, ar putea să plece chiar astăzi. Si ce bine ar fi !

— Doamne, Dumnezeule, gemu Reabovski, oare cînd o să iasă soarele ? Mi-e imposibil să lucrez un peisaj însorit dacă n-am soare !...

— Bine, dar ai început un studiu cu cerul mohorît, zise Olga Ivanovna, ieșind de după paravan. Ti-aduci aminte ? O pădure pe planul din dreapta, o cireadă de vaci și cîteva gîște pe cel din stînga. Ai putea să-l termini pe acela.

— Eh ! se încrûntă pictorul. Să-l termin ! Îți închipui că-s atît de dobitoc, încît să nu știu ce trebuie să fac !

— Doamne, cît te-ai schimbat față de mine ! oftă Olga Ivanovna.

— Bine, bine !

Un tremur trecu peste obrazul Olgăi Ivanovna. Se trase lîngă sobă și începu să plîngă.

— Numai lacrimile îmi mai lipseau ! Sfîrșește odată ! Eu am mii de motive să plîng, și uite, nu plîng.

— Mii de motive? șngăimă Olga Ivanovna. Singurul motiv ar fi că te-ai plăcuit de mine. Da, aşa e! urmă ea, izbucnind în hohote. Adevărul adevărat e că ţi-e ruşine de dragostea noastră. Nu ştii ce să mai faci să nu observe pictorii legătura noastră, cu toate că aşa ceva nu se poate ascunde. Şi, pe urmă, te asigur că ei ştiu de mult...

— Olga, un singur lucru te rog, şi pictorul ţi-duse o mînă la inimă, un singur lucru: nu mă mai chinui! Atâtă ţi cer, nimic mai mult!

— Bine, însă jură-mi că tot mă mai iubeşti!

— O, dar astă-i adevărată tortură! zise pictorul printre dinţi, sărind ca ars. Până la urmă mă arunc în Volga, ori înnebunesc! Lasă-mă în pace!

— Atunci ucide-mă, ucide-mă! strigă Olga Ivanovna. Ucide-mă!

Şi trecând după paravan, izbucnii din nou în hohote de plâns. Pe acoperişul de paie al izbei se auzi foşnetul ploii. Reabovski se luă cu miinile de cap, măsură de cîteva ori odaia în lung şi în lat, apoi cu un aer hotărît, de parcă voia să demonstreze ceva, îşi îndesă șapca pe cap, îşi petrecu puşca pe după urmări si ieşi.

După plecarea lui, Olga Ivanovna rămase culcată şi plinse mult. La început se gîndi că ar bine să se otrăvească, s-o găsească Reabovski moartă cînd s-o întoarce. Dar gîndurile o purtări iarăşi acasă, în biroul bărbatului ei. Se văzu stînd nemîşcată lîngă Dîmov, bucurîndu-se de linistea şi de curătenia ei trupească, apoi seara, la teatru, ascultîndu-l pe Masini... Şi-i veni un dor de viaţă civilizată, de larma oraşului şi de celebrităţile ei, de i se strînse inima. Uşa se deschise. În odaie intră gospodina şi, fără grabă, se apucă să aprindă focul în sobă, ca să le gătească masa. Curînd încăperea se umplu de un miros de ars şi aerul se făcu albastru de fum. După aceea începură să vină pictorii, cu cizmele pline de noroi şi cu fetele ude de ploaie. Îşi cercetau studiile şi, ca să se mîngîie, îşi ziceau că Volga, chiar şi pe vreme rea, îşi are farmecul ei. Iar ceasul ieftin din perete bătea într-una: tic-tac, tic-tac... Muştele se adunaseră de frig în colţul din dreapta, lîngă icoane, şi bîzîiau acolo, în timp ce pe sub laviţă se auzea cum foşnesc şvabii prin mapele groase...

Reabovski se întoarse acasă abia cînd asfințea soarele. Iși aruncă șapca pe masă și, aşa cum era, palid, istovit și cu cizmele murdare, se lăsa pe laviță și închise ochii.

— Sînt obosit... zise el, ridicînd din sprîncene ca să-și deschidă ochii.

Alintîndu-se la el, să-i arate că-i trecuse supărarea, Olga Ivanovna se apropie, îl sărută în tăcere și-i trecu pieptenele prin părul bălai. Fi venise gust să-l pieptene.

— Ce-i? Întrebă el tresărind și deschizînd ochii, de parcă-l atinsese ceva rece. Ce-i? Lasă-mă în pace, te rog.

O împinse cu mîinile și se trase mai încolo, iar ei î se păru că fața lui era plină de scîrbă și necaz. Tocmai atunci gazda se îndrepta încetîșor spre Reabovski, aducîndu-i o farfurie cu ciorbă, pe care o ținea cu amîndouă mîinile. Fără să vrea, Olga Ivanovna o văzu cum își muiase degetele mari în zeamă, și deodată o cuprinse o scîrbă cumplită și de femeia aceea murdară, cu pîntecul strîns în șort, și de ciorba pe care o înghițea cu lăcomie Reabovski, și de izbă, și pînă și de viață de acolo, care la început îi plăcuse prin simplitatea și harababura ei plină de pitoresc. Se simți dintr-o dată jignită și zise cu răceală :

— Trebuie să ne despărțim pentru câtva timp... Astfel, am putea să ne certăm definitiv de-atîta plictiseală... Eu una m-am săturat. Plec chiar astăzi.

— Cu ce? Călare pe băț?

— Azi e joi, prin urmare la nouă și jumătate vine vaporul.

— Da, ai dreptate... Bine, pleacă, încuvîință Reabovski cu blîndeșe, ștergîndu-se la gură cu prosopul, în loc de servet. Aici te plictisești și nici n-ai ce face, aş fi un mare egoist dacă te-aș opri... Da, pleacă... O să ne vedem după douăzeci ale lunii.

Olga Ivanovna începu să-și împacheteze lucrurile, și era atît de veselă și de fericită, încît se înröise în obraz. Oare e adevărat, se întreba, că în curînd o să picteze în salon, o să doarmă în dormitor și o să mânince pe o față de masă? Ii trecuse ciuda și nu mai era supărată pe pictor.

— Vopselele și penelele îi le las, Reabușa, zise ea. Dacă-ți mai rămîn mi le aduci cînd vii... și vezi să nu fii lenes și să te lași pradă melancoliei cît lipsesc eu. Să lucrezi. Știi eu că tu ești băiat bun, Reabușa!

La ora zece, Reabovski își luă rămas bun de la Olga Ivanovna acasă, să n-o sărute pe vapor de față cu ceilalți pictori, își zise ea, apoi o conduse la debarcader. Curind acostă și vaporul și o luă cu el.

După două zile și jumătate de drum, Olga Ivanovna ajunse acasă. Cu pălăria pe cap și în haină de ploaie, cu răsuflarea tăiată de emoție, trecu în salon și de acolo în sufragerie. Dîmov stătea la masă, fără surtuc, cu vesta deschisă și-și ascuțea cuțitul de furculiță. În fața lui, pe farfurie, era o ieruncă friptă. În timp ce intra în casă, Olga Ivanovna era hotărâtă să nu mărturisească nimic bărbatului ei, convinsă că o să aibă și puterea, și pricoperea necesară. Dar acum, cînd îi văzu zîmbetul larg, fericit și blînd, și ochii strălucitori de bucurie, înțelese că a-i ascunde adevărul ar fi tot atît de murdar, de scîrbos și de imposibil ca și a calomnia, a fura sau a ucide. Îi intr-o clipă se hotărî să-i spună tot ce i se întîmplase. După ce îl lăsa să-sărute și să-o îmbrățișeze, căzu în genunchi în fața lui și-și acoperi față cu mîinile.

— Ce este? Ce este, mamă? o întrebă el cu duioșie. Ti-a fost dor de casă, hai?

Ea își ridică obrazul înrăosit de rușine și se uită la el cu o căutătură vinovată și rugătoare, dar frica și sfiala o împiedică să-i mărturisească adevărul.

— Nu-i nimic... îi răspunse. Mi-a venit, aşa...

— Ia să stăm colea, zise el, ridicînd-o și așezînd-o lîngă el la masă. Uite-ăsa... Iei o bucătică de friptură? Trebuie să fii flămîndă, sărăcuța de tine!

Olga Ivanovna respira lacom aerul drag, mîncă friptură, iar Dîmov se uita la ea cu duioșie și rîdea, fericit.

V1

Dar se vede că pe la mijlocul iernii, Dîmov începu să hănuie că e înselat. Ca și cînd el și nu ea ar fi avut ceva pe suflet, se ferea acum să i se uite în ochi, nu-i mai zîmbea cu voioșie cînd o întîlnea și, ca să fie cît mai puțin

singuri, îl aducea de multe ori la masă pe colegul lui, Korostelev, un omuleț mărunt, cu capul tuns chilug, cu față boțită. Când vorbea cu Olga Ivanovna, își descheia și-și încheia mereu nasturii de la surtuc, trăgîndu-se cu mâna dreaptă de mustață stîngă. În timpul mesei, cei doi doctori vorbeau de-ale lor. Spuneau, de pildă, că uneori, când diafragma e aşezată prea sus, provoacă intermitențe cardiaice, că în ultimul timp s-au constatat foarte multe cazuri de polinevrile, iar Dîmov povestea că, făcînd ieri autopsia cadavrului unui bolnav cu diagnosticul de „anemie pernicioasă”, găsise că în realitate era vorba de un cancer al pancreasului. Și parea că amîndoi discutau medicina numai ca să-i îngăduie Olgăi Ivanovna să tacă, cu alte cuvinte, să nu spună minciuni. După masă, Korostelev se așeza la pian, iar Dîmov ofta și-l ruga :

— Eh, frate, ce să mai vorbim ! Mai bine cîntă ceva trist...

Atunci, ridicîndu-și umerii și desfăcîndu-și larg degetele, Korostelev lua câteva acorduri și, cu glas subțirel, începea să cînte :

*Arată-mi și mie un loc cit de mic,
Un colț doar, ce-o fi neștiut,
În care nu gême al nostru mujic...¹*

Iar Dîmov mai ofta o dată, își sprijinea capul în pumn și rămînea dus pe gînduri.

În vremea din urmă, Olga Ivanovna era peste măsură de imprudentă. Se scula de obicei foarte rău dispusă și primul ei gînd zbura la Reabovski ; își spunea că nu-l mai iubește și-i mulțumea lui Dumnezeu că s-a sfîrșit totul. Dar după ce își bea cafeaua, și venea iarăși în minte aceelași Reabovski și, gîndindu-se la el, își dădea seama că, la drept vorbind, Reabovski o îndepărtașe de bărbatul ei, iar acum rămăsese și fără Reabovski, și fără bărbat ! Își amintea apoi de zvonul care circula printre cunoștințele lor cum că Reabovski pregătea pentru expoziție ceva extraordinar, o combinație de peisaj cu interior, ceva în genul

¹ Din poezia *Gînduri-naintea unei intrări principale* de Nekrasov ; în română de Miron Radu Paraschivescu.

lui Polenov, și că toată lumea care trecuse pe la atelierul lui rămase entuziasmată. Bine, dar opera aceasta i-o datora ei, își zicea, și, în general, numai datorită ei făcuse aceste progrese remarcabile! Influența ei fusese atât de fericită și de substanțială, încât, dacă s-ar întâmpla să-l părăsească, Reabovski ar putea să și dispară. Își mai aminti apoi că ultima oară când venise la ea purta o haină cenușie cu dungi, că avea cravată nouă și că o întrebăse, cu un zîmbet alintat: „Nu-i aşa că-s frumos?“ Și, într-adevăr, elegant, cu ochii albaștri și cu părul lung și buclat, era chiar frumos. (Sau poate că numai i se păruse?) Și ce drăguț se purtase cu ea!

Aducându-și aminte de toate acestea și cîntărindu-le, Olga Ivanovna se îmbrăca și, foarte emoționată, pleca la atelierul lui Reabovski. Îl găsea bine dispus și încîntat de tabloul cel nou, care într-adevăr, era extraordinar. Sărea într-un picior de bucurie, făcea tot felul de nebunii și, la întrebările ei serioase, răspundea cu glume. Tabloul cel nou îi provoca Olgăi Ivanovna un sentiment de ură și de gelozie. Dar, din polițe, păstra cîteva clipe de tacere în fața șevaletului, apoi ofta că înaintea unei icoane, și șoptea, cu glasul stins:

— Într-adevăr, niciodată n-ai realizat ceva mai frumos! Știi, parcă te înfiori când îl privești...

Incepea apoi să-l implore să-o iubească, să n-o părăsească, să-i fie milă de ea, o biată nenorocită... Și în vremea asta plîngea, îi săruta mîinile, îi cerea să-i jure că o iubește și căuta să-l convingă că, fără influența ei sănătoasă, s-ar abate din drumul cel drept și ar dispare. Și după ce se umilea și-i strica și lui buna dispoziție, pleca la croitoreasă sau la vreo actriță cunoscută să-i ceară un bilet de teatru.

Dacă se întâmpla să nu-l găsească la atelier, îi lăsa cîteva rînduri, în care jura că, dacă nu vine astăzi pe la ea, se otrăvește. De frică, Reabovski se ducea, ba mai rămînea și la dejun. Fără să se sfiască de Dîmov, îi spunea necuvînțe, la care și ea îi răspundea tot cu necuvînțe. Vedeau bine amîndoi că se încătușau unul pe altul, că erau tirani și dușmani, și asta îi înfuria. Și, furioși, nu-și mai dădeau seama că erau aproape indecenți și că pînă și Korostelev cel tuns chilug înțelegea totul. Îndată după masă, Reabovski își lua rămas bun în grabă și pleca.

— Unde te duci ? îl întreba în sală Olga Ivanovna, privindu-l cu ură.

Încruntîndu-se și închizîndu-și ochii pe jumătate, Reabovski îi arunca numele vreunei femei, cunoștință comună, și se vedea bine că-și bate joc de gelozia ei, căutînd s-o exaspereze. Umilită, Olga Ivanovna se retrăgea în dormitor, se trîntea pe pat și izbucnea în hohote de plâns. Atunci Dîmov îl lăsa pe Korostelev singur în salon, venea în dormitor și, jenat și descompănît, îi spunea încet :

— Nu mai plînge, mamă, că te-aude lumea... Parcă asta folosește la ceva ? Caută să fii mai discretă... Nu-i frumos să arăți că suferi... Ce să-i faci ? Mortul de la groapă nu se mai întoarce.

Neștiind cum să-și mai potolească focul geloziei, din pricina căreia îi plesnea capul de durere, și nădăduind că ar mai putea să dreagă cumva lucrurile, Olga Ivanovna se spăla, își pudra obrajii plînși și pleca în goană la femeia cu pricina. Dar, negîndu-l pe Reabovski acolo, se ducea la alta, pe urmă la alta... La început, îi era rușine de vizitele acestea făcute prin surprindere, dar curînd se obișnui și uneori, căutîndu-l pe Reabovski, i se întîmpla să treacă într-o singură după-amiază pe la toate cunoștințele. Si toate își dădeau seama despre ce era vorba.

Într-o zi îi spuse lui Reabovski, vorbind despre bărbatul ei :

— Omul ăsta mă strivește cu măriminia lui !

Cuvintele acestea îi plăcură atât de mult, încît de câte ori se întîinea cu pictorii, care știau de legătura ei cu Reabovski, aducea vorba despre bărbatul ei și spunea, făcînd cu mâna un gest hotărît :

— Omul ăsta mă strivește cu mărinimia lui !

Viața își urma vechea ei rînduială, ca și anul trecut. În fiecare miercuri dădea obișnuitele serate. Actorul declama, pictorii pictau, violoncelistul cînta la violoncel, cîntărețul — din gură și, ca și înainte, la ora unsprezece și jumătate precis se deschidea ușa spre sufragerie și în prag se ivea Dîmov care spunea, zîmbind :

— Domnilor, poftiți, vă rog, să gustați cîte ceva...

Ca și înainte, Olga Ivanovna era veșnic în căutarea oamenilor celebri, îi descoperea, o dezamăgeau și căuta alții. Ca și înainte, ieșea în fiecare zi în oraș și se întorcea acasă

noaptea tîrziu. Însă Dîmov nu mai dormea, ca anul trecut, ci stătea în biroul lui și lucra. Se culca acum pe la ora trei și se scula la opt.

Intr-o seară, în timp ce Olga Ivanovna se îmbrăca să se ducă la teatru, cum stătea în fața oglinzii, Dîmov intră în dormitor în frac și cu cravată albă. Un zîmbet blînd și flutura pe buze și, ca pe vremuri, se uită vesel în ochii nevestei lui. Fața îi strălucea de fericire.

— Știi, adineauri mi-am susținut teza de doctorat, o anunță, lăsîndu-se pe un scaun și netezindu-și genunchii cu palma.

— Chiar ai susținut-o? întrebă Olga Ivanovna.

— Și încă cum! îi răspunse el, rîzind și întinzîndu-și gîrlul să vadă în oglindă fața femeii care stătea tot cu spațele la el și-și potrivea părul. Și încă cum! repetă el. Știi, s-ar putea să mă facă conferențiar universitar și să mi se încredințeze catedra de patologie generală. Cam aşa se pare...

După fața lui radioasă era vădit că dacă Olga Ivanovna i-ar fi împărtășit bucuria și succesul, el i-ar fi iertat și prezentul, și viitorul, și ar fi uitat totul. Dar ea nu știa ce înseamnă nici conferențiar universitar, nici patologie generală. Și afară de asta se temea să nu întîrzie de la teatru, aşa că nu-i răspunse nimic.

Dîmov mai rămase puțin, apoi zîmbi cu un zîmbet viu-novat și ieși.

VII

Ziua aceea a fost una dintre cele mai tulburi.

Dîmov nu se simțea bine, avea dureri mari de cap. Dimineața nu-și băuse ceaiul și nu se dusese la spital, ci stătuse tot timpul culcat pe divanul din birou. Ca de obicei, Olga Ivanovna plecase pe la douăsprezece și ceva la Reabovski, să-i arate studiul ei de natură moartă și să-l întrebe de ce nu venise la ea cu o zi înainte. Vedea bine că studiul ei era mizerabil, dar îl pictase numai ca să aibă un pretext să se ducă la el.

Olga Ivanovna intră fără să sune și, în timp ce-și scoate galoșii în săliță, i se păru că aude un pas ușor, depărțindu-se în grabă, și un foșnet ca de rochie. Și, într-adevăr, cînd își aruncă repede ochii prin atelier, zări un colț de rochie cafe-nie fluturînd o clipă și dispărînd îndărătul unui tablou mare, acoperit, cu șevalet cu tot, cu o pînză neagră. Nu mai încăpea nici o îndoială că acolo se ascunse o femeie. De cîte ori nu-și găsise și ea adăpost îndărătul acelui tablou ! Încurcat, Reabovski se prefăcu mirat de vizita ei, și întinse amîndouă mîinile și-i zise, zîmbind în silă :

— Așa !... Sînt încîntat că te văd ! Ce mai nou ?

Olgăi Ivanovna i se umplură ochii de lacrimi. Simțea un gol amar în suflet, dar și era rușine, și pentru nimic în lume n-ar fi primit să vorbească de față cu o femeie străină, o rivală mincinoasă, care stătea acum îndărătul tabloului și, fără îndoială, rîdea satisfăcută.

— V-am adus un studiu... zise ea cu glas subțirel și sfios, și buzele începură să-i tremure. *Nature morte*.

— Aha... un studiu ?

Pictorul luă pînza și, cercetînd-o, trecu aşa, ca din înțîmplare, în odaia de alături.

Olga Ivanovna îl urmă, resemnată.

— *Nature morte*... primul sort, îngăimă el, căutînd rime, tort... cort... port...

În atelier se auziră pași grăbiți și foșnet de rochie. Asta însemna că „ea“ plecase. Olga Ivanovna ar fi vrut să țipe, să-i dea lui Reabovski cu ceva în cap și să plece și ea. Dar lacrimile o împiedicau să vadă și se simțea copleșită de rușine. În clipa aceea avea impresia că nu era decît o biată gînganie și nu Olga Ivanovna, pictoriță.

— Sînt obosit... zise Reabovski galeș, uitîndu-se la studiu și scuturînd din cap ca să-și alunge somnul. E drăguș, incontestabil... dar azi studiu, anul trecut studiu, peste o lună tot studiu... Cum de nu te-ai plăcuit ? În locul dumitale aş da dracului pictura și m-aș apuca serios de muzică sau de altceva. Dumneata ești muzicantă, nu pictoriță. Dacă ai ști cît sînt de obosit ! Mă duc să spun să ni se aducă ceaiul... Ce zici ?

Reabovski ieși din odaie și Olga Ivanovna îl auzi dînd porunci valetului. Ca să nu fie nevoie să-și ia rămas bun și ca să evite orice explicație, dar mai ales ca să nu izbuc-

nească în hohote de plâns, trecu repede în săliță, își puse galoșii și, înainte de a se întoarce el, ieși în stradă. Acolo respiră usurată și se simți liberată pentru totdeauna și de Reabovski, și de pictură, și de rușinea apăsătoare care o năpădise în atelier.

Fără să mai stea la gînduri, se duse la croitoreasă, apoi la Barnai, care sosise abia ieri, de la Barnai la magazinul de instrumente și note muzicale. Își tot timpul nu se gîndeau decât la scrisoarea pe care avea să-o scrie lui Reabovski, o scrisoare plină de demnitate, rece și severă, și la călătoria pe care o să-o facă la primăvara sau la vară cu Dîmov în Crimeia, cînd o să se descătușeze pentru totdeauna de trecutul ei și o să înceapă o viață nouă.

După ce se întoarse acasă seara tîrziu, trecu de-a dreptul în salon și, fără să se dezbrace, se așeză să scrie scrisoarea. Reabovski îi spusese că nu e pictoriță. Drept răzbunare, o să-i scrie că și el e răsuflat, că n-o să dea nimic mai mult decât ceea ce a dat pînă acum, că în fiecare an pictează aceleași și aceleași tablouri și în fiecare zi repetă unul și același lucru. Voia să-i mai scrie că de mult datorește el influenței ei sănătoase și că, dacă acum a început să calce strîmb, e numai din pricina că influența ei e paralizată de existența unor persoane îndoioelnice, cum ar fi, de pildă, aceea care se ascunse astăzi îndărătul tabloului...

— Mamă ! o strigă atunci Dîmov din birou, fără să deschidă ușa.

— Ce vrei ?

— Nu intra, mamă, apropie-te numai de ușă. Uite ce este... alătăieri, la spital, m-am molipsit de difterie și acum... acum nu mă simt tocmai bine. Trimite repede după Korostelev.

Olga Ivanovna obișnuia să-i spună bărbatului ei, ca de altfel tuturor bărbătilor, pe numele de familie și nu pe cel de botez. Nu-i plăcea prenumele lui Dîmov, Osip, pentru că-i amintea de Osip al lui Gogol și de călamburul : „Osip, ohrip, Arhip osip“.¹ Dar acum îi strigă :

— Cum se poate, Osip ? !

¹ Joc de cuvinte, bazat pe apropierea fonetică dintre cele două nume, Osip și Arhip, și verbele *ohripnut* și *osipnut*, care amîndouă înseamnă a răguși.

— Trimit ! Nu mă simt bine... repetă el de după ușă.
apoi îl auzi întorcindu-se la divan și culcîndu-se. Trimit !
îl mai auzi o dată glasul stins.

„Cum se poate una ca asta ? își zise Olga Ivanovna, înghetînd de spaimă. E în primejdie !“

Luă luminarea în neștiere și trecu în dormitor. Și acolo, chibzuind ce să facă, se văzu din întîmplare în oglindă. Imaginea ei — față palidă și speriată, jacheta cu mîneci bufante și rochia cu volănașe galbene la piept și cu linia dungilor de la fustă peste măsură de bizara — i se păru în același timp și groaznică, și respingătoare. Și deodată i se făcu milă de Dîmov, de dragostea lui nemărginită pentru ea, de tinerețea lui și chiar de patul lui pustiu, în care nu se mai culcase de-atâta timp... Își aminti apoi zîmbetul lui blajin și resernat, și lacrimi amare începură să-i curgă pe obrajii. Se așeză și-i scrise lui Korostelev o scrisoare deznădăjduită. Era ora două după miezul nopții.

VIII

La șapte și ceva dimineață, cînd Olga Ivanovna ieși din dormitor cu capul buimac de nesomn, nepieptănătă, urîtă și cu un aer de vinovătie pe față, trecu pe lîngă ea spre ieșire un bărbat cu barbă neagră, probabil doctorul Mirosea a medicamente. Lîngă ușă care dădea în birou stătea Korostelev, răsucindu-și cu mîna dreaptă mustața stîngă.

— Iartă-mă, dar nu pot să te las la Dîmov, îi zise el,
ursuz. S-ar putea să te molipsești. Și, pe urmă, nici nu mai
are rost, și-a pierdut cunoștința. Aiurează.

— Are chiar difterie ? îl întrebă Olga Ivanovna în
șoaptă.

— Cei care-l caută pe dracu cu luminarea ar trebui,
pur și simplu, dați în judecată ! bombăni Korostelev, fără să
răspundă la întrebarea Olgăi Ivanovna. Știi cum s-a molip-
sit ? S-a apucat, marți, să aspire cu un tub membranele dif-
terice din gâtul unui băiat bolnav ! De ce-o fi făcut-o ?...
Mare prostie !... Așa, din ticneală...

— Și e în primejdie ? întrebă Olga Ivanovna

— Da, se zice că are o formă gravă. Ar trebui să trimitem după řrek.

Rînd pe rînd au venit : întîi un bărbat mărunt, roșcovan, cu nasul lung și cu accent evreiesc, apoi unul înalt, adus din spate și ciufulit, care semăna a protodiacon, după aceea unul tînăr, foarte gras, cu față stacojie și cu ochelari. Erau medici care făceau de gardă la căpătiul confratului lor. După ce își făcea orele de gardă, Korostelev nu pleca acasă, rămînea acolo, rătăcind ca o umbră prin toate încăperile. Cum fata din casă avea fel de fel de treburi — fie că pregătea ceaiul pentru medicii care stăteau de gardă, fie că o trimiteau la farmacie — n-avea cine să facă curat prin casă. Peste tot stăruia o liniște dezolantă.

Olga Ivanovna stătea în dormitor și se gîndeau că asta era pedeapsa lui Dumnezeu că-și înșelase bărbatul. Ființa aceea nefințeleasă, tăcută și resemnată, despersonalizată de propria ei blîndete și lipsită de voință din pricina bunătății nemărginîte, se chinuia acum undeva, pe un divan, și nu se plângea de loc. Dacă s-ar fi plîns, fie și în delir, medicii de gardă ar fi aflat că de vină nu era numai difteria. Dar ar fi fost de ajuns să-l întrebe pe Korostelev, că el știa tot adevărul. Nu degeaba o urmărea cu niște ochi, de parcă ea ar fi fost criminalul principal, iar difteria numai un complice... Și Olga Ivanovna uită și seara cu lună plină de pe Volga, și declarațiile de dragoste, și zilele pline de poezie petrecute în izbă... Un singur lucru nu-l uită : că dintr-un simplu capriciu și din prea mult răsfat, se murdărise toată, din cap pînă în picioare, cu ceva spurcat și viscos, de care n-o să se mai poată spăla niciodată...

„Doamne, ce îngrozitor am mintit ! își zise ea, amintindu-și de dragostea plină de neliniște pe care o avusese cu Reabovski. Blestemate să fie clipele acelea !...“

La ora patru, Olga Ivanovna se așeză la masă cu Korostelev. Doctorul nu mîncă nimic. Stătea încruntat și bea vin roșu. Nici Olga Ivanovna nu mîncă nimic. Se ruga în gînd lui Dumnezeu, făgăduindu-i că dacă Dîmov se vindecă, o să-l iubească iarăși și o să-i fie o soție credincioasă. Apoi, uitînd o clipă de toate, se uita la Korostelev și se întreba : „Oare e cu puțință să nu te simți nenorocit când ești atât de banal, șters, necunoscut și, pe deasupra, lipsit de ma-

niere și cu o față atât de boțită?“ Iși zicea apoi că Dumnezeu o să-o pedepsească pe loc, nimicind-o, pentru că nu se duse niciodată în birou la bărbatul ei, de frică să nu se molipsească. Într-un cuvînt, iși simțea sufletul împovărat și trist, convinsă fiind că viața ei era distrusă și că n-o să se mai refacă niciodată.

Curînd după masă începu să se însereze. Cînd Olga Ivanovna intră în salon, Korostelev adormise pe sofa. Iși pu-se sub cap o periniță de mătase tivită cu fir auriu și acum sforăia: „Khi-pua, khi-pua...“

Doctorii care veneau să facă de gardă, ca și cei care plecau, nu luau în seamă neorînduiala din casă. De altfel, nimic nu le mai făcea nici o impresie, nici că un străin dormea în salon și sforăia, nici picturile de pe pereți, nici mobila extravagantă și nici măcar faptul că stăpîna casei umbla îmbrăcată neîngrijit și nepieptănătă. La un moment dat, unul din ei începu să rîdă, nu știu de ce. Și rîsul lui sună atât de ciudat, descumpănit parcă, încît pe Olga Ivanovna o trecură fiorii.

Cînd trecu din nou prin salon, Korostelev nu mai dormea, stătea și fuma.

— A făcut difteria-cavității nazale, iî spuse el mai mult în șoaptă. Nici inima nu mai merge cum trebuie. Într-un cuvînt, urîtă treabă!

— Atunci să trimitem după Șrek, îl rugă Olga Ivanovna.

— A și fost. El a observat că difteria i-a cuprins și cavitatea nazală... Dar ce contează Șrek! Nimic. El e Șrek, eu îs Korostelev, tot atîta-i!

Timpul trecea din cale-afară de greu. Olga Ivanovna se culcase îmbrăcată în patul nestrîns de dimineață și ațipise. Și în vis i se păru că toată casa, din podele pînă în tavan, era cuprinsă de o bucată uriașă de fier, și că ar fi fost destul să scoată cineva fierul din casă, ca toată lumea să se simtă ușurată și fericită. Cînd se trezi, înțelese că fierul acela era boala lui Dîmov.

„Nature morte, port... iși zise, ațipind din nou. Sport... tort... Oare cu ce rimează Șrek? Șrek, grec, vrek... krek. Dar unde or fi fiind prietenii mei? Or fi aflat ei oare de nenorocirea noastră? Doamne, mintuiește-mă... și izbăveș-te-mă! Șrek, grec...“

Și din nou visă fierul acela... Timpul trecea încet, iar pendula de la etajul de jos bătea des. Și mereu se auzea soneria: veneau doctorii. La un moment dat intră fata din casă cu o tavă cu un pahar gol și întrebă:

— Coniță, să vă fac patul?

Dar, neprimind nici un răspuns, ieși. Pendula bătu din nou la etajul de jos, apoi Olga Ivanovna visă ploaia de pe Volga. Și iarăși intră cineva în dormitor, un străin, pesezne. Olga Ivanovna sări din pat și recunoșcu pe Korostelev.

— Cît e ceasul? întrebă ea.

— Aproape trei.

— Și cum merge?

— Cum să meargă! Am venit să-ți spun că se sfîrșește...

Și izbucni în plîns. Apoi se așeză pe pat alături de ea și își șterse lacrimile cu mîneca hainei. Olga Ivanovna nu pricepu numaidecăt, dar îngheță toată și începu să-și facă cruce încet.

— Se sfîrșește... repetă el cu un glas subțirel, și iarăși începu să plîngă. Moare, pentru că s-a jertfit... Ce pierdere grea pentru știință! urmă cu amărăciune. Nici unul din noi nu ne-am putea asemui cu el. Era un om mare, excepțional! Și așa de talentat! Atîta nădejde ne puneam în el, noi toți! urmă fringîndu-și mîinile. Doamne, Dumnezeule, să cauți cu luminarea și nu găsești un savant ca el! Oska Dîmov, Oska Dîmov, ce-ai făcut? Doamne, Dumnezeule! În desperarea lui, Korostelev își acoperi fața cu mîinile și clătină din cap. Și ce forță morală! urmă, de parcă se înfuriase pe cineva. Ce suflet bun, curat și iubitor, vedea prin el ca prin sticlă! A slujit știință și a murit din pricina ei. Și cum muncea, și ziau și noaptea, ca un taur... Dar nimeni nu-l cruța. Și tânărul savant, viitor profesor, trebuia să alerge pe la pacienți, iar noaptea să facă trădceri, ca să poată plăti... cîrpele astea blestemate! Korostelev se uită cu ură la Olga Ivanovna, apucă cearșaful de pe pat cu amîndouă mîinile și-l smulse furios, ca și cînd ar fi fost vinovat de ceva. Nici el nu s-a cruțat și nici alții nu l-au cruțat. Eh, ce să mai vorbim!

— Da, a fost un om rar! se auzi un glas gros din salon.

Olga Ivanovna și și trecu prin minte cu toate amănuntele, de la început și pînă la sfîrșit, viața pe care o trăise alături de Dîmov. Si înțelesă abia acum că Dîmov fusese un om rar, un om exceptional, iar în comparație cu cei pe care-i cunoștea ea, un om într-adevăr mare! Iar cînd și aduse aminte de felul cum se purtau cu el colegii lui, doctorii, și răposatul ei tată, înțelesă că toți și dăduseră seama că Dîmov va ajunge o celebritate. Pereții, tavanul, lampă și covorul de pe jos începură să-i facă cu ochiul, în batjocură, de parcă voiau să-i spună: „Ți-a scăpat de sub nas!” Si fără veste Olga Ivanovna izbuoni în plîns, se repezi în salon, trecu pe lîngă un necunoscut și intră alergind în biroul bărbatului ei. Dîmov zăcea pe divan, învelit în plapumă pînă la brîu. Era tras la față — însă imintător și avea o culoare galben-cenușie, cum n-o au oamenii vii. Si numai după frunte, după sprîncenele negre și după zîmbetul blajin îl mai puteai recunoaște. Olga Ivanovna și pipăi grăbită pieptul, fruntea și mîinile. Pieptul îi era cald încă, dar fruntea și mîinile însă imintător de reci. Iar ochii lui întredeschiși se uitau la plapumă, nu la Olga Ivanovna.

— Dîmov! îl strigă ea, tare. Dîmov!

Ar fi vrut să-i mărturisească: da, păcătuise, însă nu era totul pierdut. Viața lor mai putea, fi încă frumoasă și fericită, doar ei era un om rar, exceptional, un om mare, și pînă la sfîrșitul zilelor ea o să se uite la el ca la o icoană: cu smerenie și cu sfîntă adorație...

— Dîmov! îl strigă ea, scuturîndu-l de umăr. Nu-i venea să creadă că n-o să se mai trezească niciodată. Dîmov, te rog, Dîmov!...

În vremea asta, în salon, Korostelev îi spunea fetei din casă:

— Ce rost mai are să întrebi? Du-te la paznicul bisericii și roagă-l să-ți spună unde stau îngrijitoarele de la azilul de bătrîne. Ele or să-l spole, or să-l îmbrace și or să facă tot ce se cuvine.

Salonul nr. 6

I

ÎN CURTEA spitalului e un mic pavilion, încunjurat de o adevărată pădure de scaieți, urzici și cînepă sălbatică. Acoperișul i-e ruginit, hogeacul pe jumătate dărîmat, treptele scării putrede și năpădite de iarba, iar din tencuiala n-a mai rămas decît urma. Fațada dă spre spital iar spațele spre cîmp, de care îl desparte gardul cenușiu, cu țepi de cuie, al spitalului. Și cuiele acestea înfisite cu vîrful în sus și gardul, și pavilionul însuși au aerul acela trist și blestemat, pe care-l capătă la noi numai clădirile care servesc de spitale și de închisori.

Dacă nu vă speriați de înțepăturile urzicilor, s-o luăm pe cărarea îngustă care duce la pavilion și să vedem ce se petrece înăuntru. După ce deschidem ușa din față, intrăm în sală. Aici, de-a lungul perețiilor și lîngă sobă, se înalță grămezi întregi de boarfe spitalicești : saltele, halate vechi și rupte, pantaloni, cămăși cu dungulițe albastre și încălțăminte

ponosită. Vechiturile acestea, aruncate de-a valma unele peste altele, au început să putrezească și răspindesc un miros înăbușitor.

Peste boarfele împuște stă lungit, veșnic cu luleaua între dinți, paznicul Nikita, veteran cu galoanele îngălbenește de vreme. Fața i-e aspră și suptă, sprâncenele stufoase îl fac să semene cu un cîine ciobănesc de stepă și nasul i-e roș. E mic și uscațiv, dar vînjos, cu pumnii mari și cu o ținută impunătoare. Face parte din acei oameni naivi și așezați, conștiincioși și mărginiți, care pun mai presus de orice ordinea, și de aceea sunt convinși că bătajă e ruptă din rai. Și cînd bate Nikita, dă unde nimerește: în obraz, în piept, în spate, încredințat că, altfel, n-ar mai fi ordine.

După aceea pătrundem într-un salon mare și larg, care, dacă nu socotim și sala, ocupă tot pavilionul. Pereții sunt vopsiți într-un albastru murdar și tavanul e afumat, ca într-un bordei fără hogeac: nici vorbă că iarna sobă scoate fum și bate la cap. Ferestrele sunt slușite de grătiile înfipte pe dinăuntru. Podeaua negeluită e cenușie. Duhnește a varză acră, a lampă care filează, a ploșnițe și a amoniac. În primul moment după ce intri, ai impresia că ești într-o menajerie.

În salon sunt câteva paturi însurubate de podea. Pe unele stau, așezați sau culcați, oameni în halate albastre de spital și pe cap cu tradiționalele scufii. Sunt nebunii.

În total sunt cinci oameni, dintre care numai unul face parte din nobilime, iar ceilalți sunt tîrgoveți. Primul de lîngă ușă e înalt, slab, cu mustață roșcată și cu ochii însinerați de plîns. Stă cu capul în pumn și se uită întă într-un singur punct. E trist mereu, dă din cap, oftează și zîmbește cu amăரăciune, și ziua și noaptea. Nu se amestecă în vorbă decît foarte rar și, de obicei, nu răspunde la întrebări. Mănîncă și bea în neștiere, cînd i se dă. După accesele chinuitoare de tuse, după trupul peste măsură de slăbit și roșeață din obraji, se vede bine că e ofticos.

Alături de el e un bătrân mărunțel, vioi și neastîmpărat, cu bărbuță ascuțită și cu părul ca smoala și creț ca la negri. Ziua se plimbă prin salon de la o fereastră la alta, sau stă turcește pe pat. Fluieră într-una, ca un scatiu, cîntă încetisoară și chicotește. Veselia lui copilărească și vioiciunea lui și le arată uneori și noaptea, cînd se scoală să-și facă

rugăciunea, adică se bate cu pumnii în piept și atinge ușa cu degetele. E jidovul Moisenka, zis și prostălăul. Și-a pierdut mințile acum vreo douăzeci de ani, cînd i-a ars atelierul de sepărie.

Dintre toți pacienții salonului nr. 6, numai el are voie să iasă din pavilion, ba chiar și din curtea spitalului. De privilegiul acesta se bucură de mult, fiind considerat că edecul spitalului și fiind un nebun liniștit și inofensiv, bufonul tîrgului, pe care lumea s-a deprins să-l vadă pe străzi, încunjurat totdeauna de o droaie de copii și de cîini. În halat și în papuci, cu o scufie caraghioasă pe cap, uneori desculț, ba chiar și fără pantaloni, rătăcește din uliță în uliță, se oprește pe la porțile caselor sau în pragul prăvăliilor și cere de pomană. Ici i se dă cvas, dincolo o bucată de pâine, în altă parte o copeică, așa că se întoarce în pavilion și sătul, și bogat. Dar tot ce aduce îi ia Nikita. Și o face brutal, cu înțeles, întorcîndu-i buzunarele pe dos și luîndu-l martor pe dumnezeu că n-o să-i mai dea voie jidovului în tîrg, deoarece nimic nu-i mai rău pe lumea astă ca dezordinea.

Moiseika e îndatoritor, îi place să le facă servicii celor lății. Le dă apă, îi învelește cînd dorm, îi promite fiecăruia că o să-i aducă din tîrg o copeică sau o să-i facă o șapcă nouă și hrănește cu lingura pe vecinul din stînga, care e paralizat. Și toate acestea nu le face din bunătate sau din cine știe ce considerații umanitare, ci pentru că, fără să-și dea seama, îl imită pe vecinul lui din dreapta, Gromov.

Ivan Dmitrici Gromov, un bărbat de vreo treizeci și trei de ani, din nobilime, fost portărel și secretar gubernial, are mania persecuției. De obicei, ori stă culcat, ghemuit cu genunchii la gură, ori umblă din colț în colț, ca și cum ar face mișcare. Dar foarte rar stă așezat. E într-o stare de veșnică agitație, de tulburare și de încordare, de parcă l-ar apăsa sentimentul unei aşteptări nelămurite. La cel mai mic zgromot din sală sau strigăt din curte, își șnalcă capul și întinde urechea, ascultînd: oare nu cumva au venit să-l caute pe el? Și, în clipele acelea, fața lui arată și o mare neliniște, dar și scîrbă.

Îmi place fața lui lată, ciolănoasă, totdeauna palidă și nenorocită, dezvăluind un suflet chinuit de luptă și de îndelungată spaimă. Convulsiile lui sunt ciudate și bolnavicioase,

dar liniile delicate, pe care i le-a săpat pe față o suferință adîncă și neprefăcută, dovedesc înțelepciune și inteligență, iar în ochi și sclipescă o lumină caldă și sănătoasă. Îmi place și felul lui de a fi : politicos, îndatoritor și nespus de delicat în raporturile cu toată lumea, afară de Nikita. Dacă scapă cineva un nasture sau o lingură, el sare grăbit din pat și le ridică. În fiecare zi, cînd se scoală, le spune celorlalți „bună dimineață“, iar seara, cînd se culcă „noapte bună“.

Pe lîngă convulsiile feței și starea de veșnică încordare, nebunia lui se mai arată și altfel. Uneori, seara, se înfășoară în halat și, tremurînd din tot trupul și clănțânind din dinți, începe să umble repede din colț în colț și printre paturi. S-ar părea că-l scutură frigurile. După felul cum se oprește din cînd în cînd și se uită la ceilalți, se vede bine că vrea să le spună ceva, ceva foarte important, dar închipuindu-și pesemne, că ei n-or să-l asculte sau n-or să-l înțeleagă, scutură din cap, nervos, și-și reia plimbarea. Însă, curînd, nevoiea de a se destăinui învinge orice considerente și începe să vorbească, cu entuziasm și pasiune. Vorba lui e descusată și înfrigurată ca delirul, e violentă și nu tocmai ușor de înțeles. Cu toate acestea, și în cuvintele și în glasul lui vibrează ceva nespus de bun. În timp ce vorbește, îți dai seama de două lucruri în același timp și că e nebun, și că e om. Ar fi aproape imposibil să însemni pe hîrtie discursurile lui de nebun. Vorbește despre ticăloșia omenească, despre încălcarea adevărului, despre viața frumoasă care va fi cîndva pe pămînt, despre gratiile de fier de la ferestre, care-i amintesc în fiecare clipă de lipsa de omenie și de cruzimea asupriorilor. Într-un cuvînt, discursul lui pare un potpuriu, fără sir și fără înțeles, improvizat din cîntece vechi și totuși încă noi...

II

Cu vreo doisprezece sau cincisprezece ani în urmă, pe strada principală a tîrgului locuia, în casă proprie, funcționarul Gromov, om cuprins și cu greutate. Avea doi băieți : Serghei și Ivan. Pe cînd era student în anul al patrulea, Ser-

ghei s-a îmbolnăvit de tuberculoză galopantă și a murit. Moartea lui a fost, parcă, începutul unui șir întreg de ne-norociri, care s-au abătut asupra familiei Gromov. La o săptămână după înmormântarea lui Serghei, bătrînul Gromov a fost dat în judecată pentru delapidare și falsuri în acte publice și, nu mult după aceea, a murit de tifos în infirmeria închisorii. Casa și tot ce era în casă s-a vîndut la mezat, așa că Ivan Dmitrici și mama-sa au rămas pe drumuri.

Înainte, pe cînd trăia bătrînul, Ivan Dmitrici, student la Petersburg, primea cîte 60 sau 70 de ruble pe lună și nu știa ce înseamnă lipsa. Iar acum, deodată, s-a văzut nevoit să-și schimbe felul de viață: trebuia să dea, de dimineață și pînă seara, lecții prost plătite, să copieze acte și totuși să rabde de foame, deoarece tot ce cîştiga fi trimitea mamei lui, să aibă cu ce trăi. Dar Ivan Dmitrici n-a putut să suporte mult felul acesta de a trăi. Demoralizat și istovit, a lăsat baltă facultatea și s-a întors acasă. Acolo, în orășelul lui, a căpătat prin protecție un post de profesor la gimnaziul județean. Dar cum nu s-a putut înțelege cu colegii, și nici elevilor nu le-a fost pe plac, l-a părăsit curînd. În vremea asta i-a murit mama. Aproape șase luni a stat fără slujbă, mîncind numai pînă cu apă, apoi a fost numit portărel la tribunal, post în care a rămas pînă în ziua cînd l-au dat afară, bolnav.

Niciodată Ivan Dmitrici n-a făcut impresia unui om sănătos, nici chiar în anii lui de studenție. Totdeauna era palid, slab, răcea ușor, mîncă puțin și dormea rău. Dacă bea un păhăruț de vin, amețea și-l apucau crize de nervi. Îi erau dragi oamenii, dar din pricina felului de a fi, supărăcios și bănuitor, nu se lega sufletește de nimeni și nu avea nici un prieten. Despre concetărenii lui vorbea cu dispreț, socotind că ignoranța lor grosolană era de-a dreptul rușinoasă și dezgustătoare. Cu glasul lui de tenor, vorbea tare și cu aprindere, cînd indignat și furios, cînd entuziasmat și admirativ, dar totdeauna deschis. Despre orice ai fi vorbit cu el, nu știa cum o întorcea că revenea mereu la aceeași temă: că atmosfera din tîrgușor era plăcătoare și te înăbușea, că oamenii nu aveau preocupări mai înalte, ci se mulțumeau să ducă o viață searbădă și absurdă, avînd ca variație doar persecuția, desfrîul cinic și fătărnicia. Că ticăloșii erau totdeauna sătui și bine îmbrăcați, în timp ce oamenii cinstiți se hrăneau doar

cu fărimituri și că se simțea grozav nevoia unei școli, a unui ziar local cu tendințe cinstite, a unui teatru, a unor confrințe publice și a concentrării tuturor forțelor intelectuale. Conștiința societății trebuia să se trezească odată și să-și recunoască lacunele. Și atunci, se va însăși singură. În felul lui de a judeca oamenii întrebunța culori tranșante, albul și negrul, fără să admită tonuri intermediare. Împărțea oamenii în cinsti și ticăloși; o categorie de mijloc nu exista pentru el. Despre femei și despre dragoste vorbea totdeauna cu patimă și cu entuziasm, dar nu fusese niciodată îndrăgostit.

Cu toată nervozitatea lui și cu toată severitatea părerilor lui, oamenii din orașel îl iubeau și, când vorbeau despre el, fi spuneau prietenesc: „Vanea.“ Pe de o parte delicatețea înăscută, purtarea plăcută, cinstea și curățenia lui sufletească, pe de altă parte surtucul lui săracăcos, înfațisarea bolnavicioasă și nenorocirile care se abătuseră asupra familiei lui trezeau în fiecare om un sentiment cald și trist, de duioșie. Apoi, era cult, citise mult și știa de toate, cel puțin asta era părerea cetătenilor, care-l socoteau o adevărată enciclopedie ambulantă.

Citea foarte mult. De multe ori puteai să-l vezi la club, răsucindu-și nervos bărbuța și răsfoind ziare și cărți. Și imediat îți dădeai seama că nu citea, ci devora. Probabil că obiceiul acesta era una din deprinderile lui bolnavicioase, deoarece citea cu aceeași lăcomie orice fi cădea în mână, chiar și ziare sau calendare vechi, din anii trecuți. Acasă la el nu citea decât culcat.

III

Intr-o dimineață de toamnă, Ivan Dmitrici și-a ridicat gulerul paltonului și a plecat pe niște ulicioare dosnice, lipăind prin noroi, să caute un negustor de la care trebuia să încaseze o amendă. Era prost dispus, ca totdeauna dimineața. Pe drum a întâlnit doi arestați în lanțuri, pe care-i escortau patru ostași cu baioneta la armă. I se mai întâm-

plase și altă dată, ba chiar destul de des, să întâlnească arestați. Și totdeauna îi treziseră un sentiment de compătimire și de sfială. Dar de data aceasta a încercat ceva cu totul aparte, ceva destul de ciudat. I s-a părut, deodată, că și pe el l-ar putea fereca în lanțuri și duce prin noroi la închisoare. După ce a trecut pe la negustor, întorcîndu-se acasă, a întâlnit, în dreptul oficiului poștal, un inspector de poliție, care l-a salutat și a mers cu el o bucată de drum. Lucrul acesta i s-a părut cam suspect, deși îl cunoștea pe inspector. Acasă, nu s-a gîndit toată ziua decit la arestații aceia și la ostașii înarmați, și o neînțeleasă neliniște sufletească l-a împiedicat să citească și să-și caute de treburi. Seară n-a aprins lumina, iar noaptea n-a închis ochii, gîndindu-se mereu că și el ar putea fi arestat, pus în lanțuri și aruncat în închisoare. Nu se știa vinovat cu nimic și ar fi putut să jure că nici de aci înainte n-ar fi în stare să ucidă, să dea foc sau să fure. Dar parcă-i mare lucru să faci o crimă din imprudență, fără să-ți dai seama, și parcă nu poți fi victima vreunei calomnii, sau chiar a unei erori judiciare? Doar nu degeaba înțelepciunea de veacuri a poporului zice că de două lucruri e greu să scape omul: de sărăcie și de pușcărie. Iar o eroare judiciară, cu actuala procedură penală, nu e de loc exclusă, și asta nu e de mirare. Oamenii care, prin profesia lor, au de-a face cu suferințele altora, cu judecătorii, poliștii sau medicii, cu timpul, datorită obișnuinței, se călesc pînă într-atîta, încât, chiar dacă ar vrea, nu pot să aibă față de clienții lor altă atitudine decît una formală. Din acest punct de vedere, ei nu se deosebesc cu nimic de mujicul care taie în fundul curții berbeci și viței, fără să-l impresioneze singele. Și în cazul acestei atitudini formale și lipsite de suflăt față de oameni, judecătorul nu are nevoie decît de un singur lucru ca să-i răpească unui nevinovat toate drepturile civile și să-l condamne la ocnă: nu are nevoie decît de timp. De timpul necesar ca să îndeplinească unele formalități pentru care primește o leafă. După aceea, totul s-a sfîrșit. Încearcă să cauți dreptate și apărare într-un tîrgușor murdar ca asta, aruncat la două sute de verste de orice cale ferată! De altfel, e și ridicol să te gîndești la dreptate, cînd orice silnicie e socotită de către societate ca un lucru înțelept și foarte necesar și, dimpotrivă,

orice act de clemență, cum ar fi o sentință de achitare, trezește un sentiment de răzbunare nesatisfăcută !

A doua zi, dimineață, Ivan Dmitrici s-a dat jos din pat cu broboane de sudoare pe frunte. Înspăimântat, era convins că dintr-o clipă în alta ar putea să-l arresteze. Dacă gîndurile apăsătoare de ieri nu-l slăbesc, își zicea, înseamnă că au în ele un simbure de adevăr. Doar nu erau să-i vină în minte aşa, din senin !

Prin fața ferestrelor lui a trecut, fără grabă, sergentul de stradă. Asta nu-i a bine... Iată, doi indivizi s-au oprit în tacere în fața casei. Oare de ce nu-și spun nimic?...

Și de atunci au început pentru Ivan Dmitrici zile și nopți chinuitoare. Toți oamenii care treceau prin fața ferestrelor sau intrau în curte i se păreau spioni sau detectivi. Pe la amiază, ca de obicei, trecea pe stradă ispravnicul, în trăsura lui cu doi cai. Venea de la moșia pe care o avea la marginea orașului și se ducea la poliție, dar lui Ivan Dmitrici i se părea că prea trecea repede și prea avea o înfațisare ciudată : nici vorbă că se grăbea să dea de veste că în oraș își făcuse apariția un criminal primejdios. De câte ori suna careva sau bătea în poartă, Ivan Dmitrici tresărea. Dacă la gazda lui întâlnea pe cineva necunoscut, îl prindea frica, iar cînd dădea cu ochii, pe stradă, de polițiști sau de jandarmi, le zîmbea și fluiera, ca să aibă aerul că nu-i pasă de ei. Nu dormea nopți în sir, așteptînd să-l arresteze, dar se prefăcea că sfărăie și gême prin somn, ca să credă proprietareasa că doarme dus. Dacă s-ar afla că nu doarme, ar zice că-l chinuiesc muștrările de conștiință — un concludent cap de acuzare ! Faptele ca și logica sănătoasă, și arătau că toată spaimea lui era nefondată, simplă psihoză, și că, dacă ar privi lucrurile mai larg, închisoarea n-ar trebui să-l înspăimînte, atîta timp cît conștiința lui e curată. Dar cu cît judeca mai cuminte și mai logic cu atît neliniștea lui sufletească sporea, devinea tot mai chinuitoare. I se întîmpla, ca în povestea cu pustnicul care, vrînd să-și ridice o chilioară într-o pădure sălbatică, a început să dea cu toporul, dar cu cît dădea mai amarnic cu atît pădurea se făcea mai deasă. Pînă la urmă, văzînd că raționamentul lui nu-i folosea la nimic, Ivan Dmitrici renunță la el și se lăsă pradă spaimei și deznădejdi.

Din ziua aceea a început să trăiască tot mai izolat și să se ferească de oameni. Dacă pînă atunci și era urîtă

slujba, acum îi ajunsese de-a dreptul nesuferită. Se temea să nu-i facă cineva o glumă proastă : să-i vîre pe furiș bani în buzunar și pe urmă să-l denunțe că a luat mită, sau să comită singur vreo greșeală în scripte, egală cu o delapidare, sau să piardă bani străini... Și, ciudat, niciodată mintea lui nu fusese mai ascuțită și mai inventivă ca acum : nu trecea zi să nu-și scornească nenumărate și felurite motive de a-și vedea libertatea și onoarea grav amenințate. În schimb, interesul pentru lumea exterioară și pentru cărți și slăbise mult, iar memoria începuse să-l părăsească.

Intr-o zi — se desprimăvărase bine și se topise zăpada — în rîpa de lîngă cimitir s-au găsit două cadavre pe jumătate descompuse : o femeie bătrînă și un băiat, care prezintau urme de violență. În oraș nu se mai vorbea decât de cadavrele acelea și de ucigașii necunoscuți. Ca să nu credă cumva că el ar fi ucigașul, Ivan Dmitrici rătăcea pe străzi zîmbind, iar cînd se întîinea cu vreun cunoscut, întîii pălea, apoi se înroșea și începea să-și arate indignarea, afirmînd că nu există crimă mai abjectă decât să-i ucizi pe cei slabî și lipsiți de apărare. Dar toată această prefăcătorie l-a obosit curînd și, după ce a mai chibzuit, a hotărît că, în situația lui, cel mai bun lucru ar fi să se ascundă în pivnița proprietăresei. A intrat în pivniță și a stat acolo o zi, o noapte și încă o zi. Dar l-a răzbit frigul și a doua zi, cînd s-a inserat, s-a strecurat pe furiș, ca un hoț, în odaia lui. Pînă în zori nu s-a mișcat din mijlocul odăii, ascultînd... Dis-de-dimineață, înainte de a răsări soarele, au venit niște sobari. Ivan Dmitrici știa foarte bine că veniseră să dreagă soba din bucătărie, dar spaima îl făcea să credă că erau poliștii travestiți în sobari. A ieșit închelașor din casă și, îngrozit, fără pălărie și fără surtuc, a luat-o la goană de-a lungul străzii. O haită de cîini s-a ținut după el lătrînd, un mujic a strigat nu știu ce în urma lui, vîntul a început să-i șuiere pe la urechi, și lui Ivan Dmitrici i se părea că silnicia lumii întregi se dezlanțuise împotriva lui și-l urmărea...

L-au prins, l-au adus acasă și au trimis după medic. Doctorul Andrei Efimici, despre care vom vorbi mai tîrziu, i-a prescris comprese reci la cap și apă de migdale amare. La plecare, a cătinat din cap cu tristețe și i-a spus gazdei că n-o să mai revină, deoarece nu-i bine să împiedici oamenii

să-și iasă din minți. Și, cum n-avea cu ce să se întrețină și să-și caute de sănătate, peste puțin timp Ivan Dmitrici a fost dus la spital și internat în salonul de boli venerice. Însă nici acolo nu dormea noptile, era nervos și-i tulbura pe ceilalți bolnavi. Atunci, din ordinul lui Andrei Efimici, a fost mutat în salonul nr. 6.

După un an, nimeni în oraș nu-și mai amintea de Ivan Dmitrici. Iar cărșile lui, aruncate clăie peste grămadă în sania de sub șopronul proprietăresei, i le-au șterpelit băieții din mahala.

IV

Vecinul din stînga lui Ivan Dmitrici era, aşa cum am mai spus, jidovul Moiseika, iar cel din dreapta un mujic gras, rotund ca un butoi, cu față tîmpă și lipsită de orice expresie: un animal trîndav, lacom și murdar, care-și pierduse de mult facultatea de a gîndi și de a simți. Toată făptura lui duhnea respingător.

Nikita, care făcea curat după el, îl bătea cumplit, pînă nu mai putea, fără să-și cruce pumnii. Dar ceea ce era mai grozav nu era că-l bătea — cu bătaia se deprinde omul — ci faptul că animalul acela abrutizat nu reacționa la loviturî nici măcar cu un scîncet, cu un gest sau cu o clipire din ochi, ci numai se clătina, ca un butoi uriaș.

Al cincilea și cel din urmă oaspete al salonului nr. 6 era un tîrgoveț, fost sortator la oficiul poștal, un bărbat blond, mărunte și slăbăog, cu obrazul blind, dar cam viclean. După ochii lui inteligenți și calmi, cu căutătura senină și veselă, părea un hîtru, care ascunde o taină mare, dulce inimii lui. Ținea mereu cîte ceva ascuns sub pernă sau sub saltea, dar nu arăta nimănui. Și asta nu de frică să nu î se fure sau să nu î se ia, ci de rușine. Din cînd în cînd, se ducea pînă la fereastră, se întorcea cu spatele spre ceilalți, își prindea ceva pe piept și, aplecîndu-și capul, se uita să vadă cum îi șade. Dacă te-ai fi apropiat atunci de el, s-ar

fi rușinat și și-ar fi smuls acel ceva de pe piept. Dar taina lui nu era greu de dezlegat.

— Felicită-mă! și spunea el adesea lui Ivan Dmitrici. Știi, m-au propus pentru ordinul Sf. Stanislav clasa a doua, cu stea. Clasa a doua nu se conferă decât străinilor, dar pentru mine, cine știe de ce, vor să facă excepție. Zîmbea, ridicând din umeri nedumerit. Îți spun drept că nu mă aşteptam...

— Nu mă pricep la chestiile astea, și răspundea Ivan Dmitrici, încruntat.

— Dar știi ce aş dori să capăt mai curind sau mai tîrziu? urma fostul sortator, clipind cu violenie din ochi. „Steaua polară“ sudeză. Și o s-o capăt! Da, e o decorație pentru care face să te dai peste cap: o cruce albă cu o panglică neagră. Strașnic de frumoasă!

Fără îndoială că nicăieri viața nu e atât de monotonă ca în salonul nr. 6. Dimineața, bolnavii, afară de paralitic și de mujicul cel gras, se spală în sală, intr-un hîrdău uriaș și se șterg cu poalele halatului. Apoi își beau ceaiul în cesti de tablă, pe care le aduce Nikita din corpul de clădire principal. Fiecare are dreptul la o singură ceașcă. La prînz li se dă ciorbă de varză acră și un terci, iar seara terciul rămas de la prînz. Între mese, bolnavii stau culcați, dorm, se uită pe fereastră sau măsoară salonul în lung și lat. Și tot așa în fiecare zi. Pînă și fostul sortator de la poșta nu vorbește despre altceva decât despre decorațiile lui.

Feețe noi se văd rar în salonul nr. 6. Doctorul nu mai primește de mult alți nebuni, iar amatori de a vizita ospiciile nu sunt mulți pe lumea asta. Doar o dată la două luni vine bărbierul, Semion Lazarîci. Nu mai spun cum îi tunde pe nebuni, cum îi ajută Nikita și ce spaimă îi cuprinde pe toți când îi văd întrînd, totdeauna beat și cu zîmbetul pe buze.

Afără de bărbier, nimeni nu se mai arată în salon și nebunii sunt condamnați să-l vadă, zi după zi, numai pe Nikita.

Totuși, de câtva timp a început să circule prin spital un zvon destul de ciudat, și anume că doctorul a început să facă vizite și în salonul nr. 6.

Ciudat zvon !

Doctorul Andrei Efimici Reghin e un om admirabil în felul lui. Se zice că în tinerețe ar fi fost foarte credințios, că se pregătise chiar să se facă preot și că, după ce și-a terminat liceul, în 1863, ar fi vrut să se înscrie la teologie. Dar tatăl lui, medic chirurg, l-a luat în rîs și i-a spus că dacă se face popă nu-l mai recunoaște de fiu. Nu se știe cît adevăr era în toată povestea aceasta. Un lucru însă e sigur : însuși Andrei Efimici a mărturisit, și nu numai o dată, că n-a simțit nici o vocație pentru medicină și, în general, pentru științele speciale.

În orice caz, după ce a terminat medicina nu s-a făcut preot, nu s-a arătat a fi cucernic și la începutul carierei lui de medic semăna tot atât de puțin a față bisericescă, ca și acum.

Andrei Efimici are un aspect tăărănos, grosolan și greoi. Obrazul, barba, părul țepos și lins și trupul necioplit îl fac să semene cu un hangiu la drumul mare, măncăcios, lacom și brutal. Fața îi-e aspră, plină toată de vinișoare albastrii, ochii mici și nasul roșu. Fiind înalt și lat în umeri și mâninile și picioarele îi sunt mari ; dacă îi-ar repezi un pumn, te-ar face praf. Cu toate acestea, calcă ușor și mersul îi-e prudent, de parcă se tot furișează. Dacă te întâlnescă într-un corridor îngust, totdeauna se oprește el întâi să-ți facă loc, și tot el își cere iertare, cu glas dulce și subțire, nu gros, cum te-ai așteptă. Are pe gât o mică umflătură, care-l împiedică să poarte guler scrobit, aşa că umblă cu cămăși moi, de pînză sau de stambă. Și, în general, nu se poartă îmbrăcat ca un doctor. Un costum ține la el câte zece ani, orice haină nouă, pe care o cumpără de obicei de la vreo prăvălie ovreiască, pare tot atât de ponosită și de mototolită pe el ca și una veche. Cu același surtuc primește pacienții, măncă și face vizite, și asta nu din zgîrcenie, ci pentru că nu dă nici o atenție însăși sale.

Când a venit Andrei Efimici în oraș să-și ia serviciul în primire, „așezămîntul de caritate“ era într-o stare însățitoare. În saloane, pe coridoare și chiar în curte, nu puteai să-ți tragi răsuflarea de duhoare. Personalul spitalului,

bărbați și femei cu copiii lor dormeau prin saloane, la un loc cu bolnavii. Se plângneau că nu se mai poate trăi de gîndaci, de ploșnițe și de șoareci. La secția chirurgicală erizipelul nu se mai termina. În tot spitalul nu erau decât două scalpele și nici un termometru. În căzile de baie se țineau cartofii. Administratorul spitalului, lenjereasa și felcerul furau bolnavii. Cît despre predecesorul lui Andrei Efimici, se povestea că vindea pe furiș spirtul spitalului și că-și făcuse un adevarat harem din infirmiere și bolnave. Oamenii din tîrg cunoșteau cît se poate de bine aceste nereguli, ba unii le mai exagerau, dar în general le priveau cu nepăsare. Erau și alții care le justificau, zicînd că spitalul era doar pentru oamenii de rînd și pentru mujici, care n-aveau de ce se plînge, deoarece acasă la ei trăiau mult mai prost decât la spital și că doar nu era să le dea fazani! Alții găseau că numai orașul, fără ajutorul zemstvei, n-ar putea să întrețină în bune condiții un spital, așa că să mulțumim lui Dumnezeu că-l avem și pe asta, așa cum e. Pe de altă parte, tînăra generație a zemstvei nu se grăbea să deschidă alt spital în oraș sau în județ, sub ouvînt că orașul avea deja unul.

După ce a vizitat spitalul, Andrei Efimici a ajuns la concluzia că era o instituție imorală și cu totul dăunătoare sănătății locuitorilor. Cel mai cuminte lucru ar fi, și-a zis el, să trimîtă bolnavii acasă și să închidă spitalul. Dar s-a gîndit că, pentru a se lucea această hotărîre, n-ar fi de ajuns numai părerea lui și, mai ales, că n-ar folosi la nimic dacă alungi ticăloșia fizică și morală dintr-un loc, ea se mută în altul. De aceea trebuie să aștepți pînă ce răul se stîrpește de la sine. Și, pe urmă, dacă oamenii și-au înjghebat un spital și-l rabdă așa cum este, înseamnă că au nevoie de el. Prejudecățile și toate murdăriile și ticăloșii sunt necesare, deoarece cu timpul se prefac în ceva folositor, așa cum se preface bălegarul în cernoziom. De altfel, nici nu se află pe lume lucru bun care, la începutul începutului, să nu fi avut și părțile lui rele.

După ce și-a luat postul în primire, Andrei Efimici a rămas nepășator față de dezordinea din spital. Le-a cerut doar oamenilor de serviciu și infirmierelor să nu mai doarmă prin saloane și a înzestrat spitalul cu două dulapuri cu instrumente chirurgicale. Dar administratorul, lenjereasa, felcerul și erizipelul au rămas la locul lor.

Andrei Efimici iubea nespus de mult și dreapta judecată, și cinstea. Dar nu avea nici destulă energie și nici încredere în forța lui, ca să organizeze în preajma sa o viață întemeiată pe cinstă și pe dreapta judecată. Nu se pricepea să poruncească, să stăruiește într-o hotărîre pe care ar fi luat-o, sau să opreasca pe cineva de a face cum voia el. Parcă s-a jurat să nu ridice glasul niciodată și să nu folosească niciodată modul imperativ. Îi venea greu să zică „dă-mi” sau „adă-mi”. Când voia să-și bea ceaiul sau să mănânce, tușea timid și îi spunea bucătăresei: „Cum aș face să beau un ceai?” Sau: „Cum aș face să mânânc ceva?” Era peste puterile lui să-i spună administratorului să nu mai fure, să-l dea afară, sau să desființeze postul acela inutil, adevărată sinecură. Când încerca cineva să-l înselă, sau să-l linguească, sau îi dădea să semneze contruri vădită măsluite, Andrei Efimici se înroșea ca racul, de parcă el ar fi fost autorul falsului și, totuși, le semna. Când îi se plingeau bolnavii că rabda de foame, sau că au ajuns batjocura infirmierelor, se rușina și îngăima, cu un aer vinovat:

— Bine, bine, lasă că cercetez eu mai tîrziu... Trebuie să fie vreo neînțelegere la mijloc...

La început, Andrei Efimici muncea cu multă tragere de inimă. De dimineață și pînă la prînz primea bolnavii, opera ba uneori făcea și pe mamoșul. Cucoanele spuneau despre el că e un medic foarte atent și mare meșter în a dibui bolile de femei și de copii. Cu timpul, însă, meseria lui de doctor, monotonă și hotărîtă inutilă, a început să-l plăcătească. Primești într-o zi 30 de bolnavi, a doua zi — ce să vezi? — vin 35, a treia — 40, și tot așa, zi după zi, an după an. Nici mortalitatea nu scade și nici bolnavii nu încetează de a veni. Ca să dai un ajutor medical serios unui număr atât de mare de bolnavi într-un timp atât de scurt — de dimineață și pînă la prînz — e imposibil fizic este, așa că, fără să vrei, comiți o înșelătorie. În anul care s-a încheiat a consultat 12.000 de bolnavi, cu alte cuvinte a înșelat 12.000 de oameni. Si nici să spitalizezi pe toți cei grav bolnavi nu se poate, deoarece există reguli, dar lipsește știința. Iar dacă lași la o parte filozofia și încerci să te ții cu de-amănuntul de reguli, cum fac ceilalți medici, atunci ai nevoie, înainte de toate, de curățenie, de o bună ventilație, de hrană consistentă și de

ajutoare cinstite — nu de murdărie, de ciorbă cu varză acră stricată și de tălhari.

Și, la urma urmei, de ce să nu lași omul să moară, dacă moartea e sfîrșitul firesc și legitim al fiecărui din noi? Cine trage vreun folos din faptul că negustorul X sau funcționarul Y trăiește cinci sau zece ani mai mult? Iar dacă ieși în considerație și celălalt punct de vedere, că scopul medicinei e să ușureze suferințele, atunci te întrebă, fără să vrei: de ce să le ușurezi? Mai întâi se zice că suferința îl duce pe om spre perfecțiune, și apoi, dacă omenirea o să se deprindă să-și aline într-adevăr suferințele cu hapuri și cu picături, fără îndoială că o să se lepede de religie și de filozofie, în care nu găsește numai un scut împotriva tuturor mizeriilor, dar chiar și fericierea. Înainte de a muri, Pușkin a suferit chinuri însăși întătoare, iar bietul Heine a zăcut paralizat ani de zile. Atunci, de ce n-ar zăcea și un Andrei Efimici sau o Matriona Savișna oarecare, a căror viață searbădă ar rămâne cu totul fără conținut, ca a unei amibe, dacă n-ar avea parte și de suferință?

Copleșit de asemenea gânduri, Andrei Efimici o lăsa mai domol cu munca și nu se mai ducea chiar în fiecare zi la spital.

VI

Iată cum îi treceau zilele. De obicei, se scula pe fa opt dimineață, se îmbrăca și își bea ceaiul. Apoi intra în birou și începea să citească, sau se ducea la spital. Acolo, într-un corridor îngust și mohorât, îl așteptau bolnavii veniți la consultație. Prin fața lor alergau grăbiți gardienii și infirmierele, bocănind cu cizmele pe podeaua de cărămidă, treceau în halate bolnavi sfîrșiți de suferință, și tot pe acolo se scoțeau morții și oalele de noapte. Era curent, copiii scînceau. Andrei Efimici știa că pentru bolnavii cu temperatură, pentru tuberculoși și, în general, pentru cei lesni impresionabili, mediul acela era cu totul nefavorabil. Dar ce putea el să facă? În camera de consultații îl întîmpina felcerul Serghei

Sergheici, un bărbat scurt și gras, cu obrazul puhat, totdeauna curat și bărbierit. Cu mișcări domoale și delicate, îmbrăcat cum era în haine noi și largi, aducea mai curind cu un senator decât cu un felcer. Avea o clientelă particulară întinsă, purta cravată albă și se considera mai priceput decât doctorul, care nu făcea clientelă. Într-un colț al odăii de primire era așezată o icoană mare în chivot, cu o candelă grea, iar alături, un analog cu o față albă. Pe pereți atîrnau portrete de arhierei, o vedere a mînăstirii Sveatogorsk și cununi de albăstrele uscate. Serghei Sergheici era credincios și ținea la practicile religioase și la obiectele sfinte. Icoana o cumpărase el, cu banii lui. În fiecare duminică, un bolnav pe care-l alegea cîteva un acatist, apoi însuși Serghei Sergheici trecea prin toate saloanele și le tămîia cu cădelnița.

Bolnavi erau mulți, iar timp puțin, de aceea consultația se mărginea la cîteva scurte întrebări, urmate de prescrierea vreunui medicament, cum ar fi alifia calmantă sau uleiul de ricin. Andrei Efimici stătea pe scaun, cu capul sprijinit în pumn, rămînea pe gînduri și punea întrebările automat. Serghei Sergheici stătea și el pe scaun, își freca mîinile și, din cînd în cînd, se amesteca în vorbă.

— Iaca, zâcem și îndurăm lipsuri, zicea el, pentru că nu ne rugăm destul dumnezeului celui milostiv... Astă-i!

În timpul cît consulta bolnavii, Andrei Efimici nu făcea nici un fel de intervenție chirurgicală. De mult se dezobisnuise de operații și săngele îl impresiona rău. Cînd trebuia să deschidă gura unui copil ca să i se uite în gît, și pacientul se pornea să țipe și să se apere cu mînuțele, lui Andrei Efimici începeau să-i vuiască urechile, îl apuca amețeala și-i dădeau lacrimile. Atunci se grăbea să scrie rețeta și-i făcea semn femeii să-și ia copilul și să plece.

Nu trecea mult și Andrei Efimici se plăcțisea de timiditatea și de nerozia bolnavilor, de prezența cucernicului Serghei Sergheici, de portretele de pe pereți și de propriile lui întrebări, mereu aceleași în cei douăzeci de ani și ceva de carieră. Acum, după ce consulta cinci sau șase bolnavi, pleca acasă, lăsîndu-i pe ceilalți pe seama felcerului.

Mulțumit că, slavă domnului, nu mai avea de mult clientelă particulară, și că nu-l mai supăra nimeni, îndată ce ajungea acasă, Andrei Efimici se aseza la masa din birou și se apuca de citit. De obicei cîtea foarte mult și cu

deosebită placere. O jumătate din leafă o dădea pe cărți, și trei odăi din cele șase cîte avea erau pline cu tomuri și cu reviste vechi. Mai mult ca oricare fi plăceau cărțile de istorie și de filozofie. Lucrări privitoare la specialitatea lui nu prea cîtea, afară de revista *Medicul*, la care era abonat și pe care o răsfoia totdeauna lăudând-o de la coadă. Citea ceasuri întregi, fără să se întrerupă și fără să obosească. Și nu cîtea repede și pe apucate, ca Ivan Dmitrici pe vremuri, ci încet și cu atenție, revenind asupra părților care-i plăceau sau pe care nu le înțelegea. Avea totdeauna lîngă el un clondir cu votcă și un castravete sau un măr murat, puse de-a dreptul pe postavul biroului, nu pe farfurie. La fiecare jumătate de oră, fără să-și ridice ochii de pe carte, și turna și bea cîte un păharel de votcă, apoi, și tot fără să se uite, căuta pe pipăite castravetele și mușca o bucatică din el.

Cînd se făcea ora trei, se apropiă încetișor de ușa bucătăriei, tușea și întreba :

— Dariușka, cum aş face să mănînc ceva?...

După o masă destul de proastă și gătită fără multă bătaie de cap, Andrei Efimici se plimba prin odăi cu brațele la piept, adîncit în gînduri. Pendula bătea ora patru, apoi cinci, și el măsura înainte odăile și se gîndeau. Din cînd în cînd scîrția ușa de la bucătărie și în prag se ivea față roșie și somnoroasă a Dariușkai.

— Andrei Efimici, oare n-ar fi timpul să vă aduc berea? întreba ea, îngrijorată.

— Nu, încă nu, și răspundea el. Mai aștept... mai aștept...

De obicei, spre seară, venea dirigintele poștei. Mihail Averianici, singurul om din oraș a cărui societate nu-l plăcusea. Mihail Averianici fusese cîndva ofițer de cavalerie și moșier foarte bogat, dar scăpatase și, silit de săracie, intrase spre bătrînețe slujbaș la departamentul poștei. Avea aerul unui om sănătos și vioi, glasul puternic și plăcut, obrajii încadrași de favoriți cărunți, impunători; era foarte manierat, bun și sensibil, dar prea impulsiv. Dacă se întîmpla ca vreunul din cetățenii care veneau la poștă să protesteze sau să-l contrazică, sau numai să-și spună o părere, Mihail Averianici se înroșea, începea să tremure din tot trupul și striga: „Să taci!“ aşa fel, încît oficialul poștal avea de mult reputația unei instituții cu care e mai bine să

n-ai de-a face. Mihail Averianici îl stima și-l iubea mult pe Andrei Efimici pentru cultura lui întinsă și pentru nobletea lui sufletească. Pe ceilalți cetățeni ai târgului fi privea de sus, ca pe niște subalterni.

— Iată-mă ! zicea el, intrând. Bună ziua, dragul meu ! Cred că te-ai cam plăcuit de mine, nu-i aşa ?

— Dimpotrivă, fmi face placere, fi răspunde doctorul. Sînt totdeauna fericit că te văd.

Prietenii se așezau pe divanul din birou și fumau câtva timp în tăcere.

— Dariușka, oare cum am face noi să avem niște bere ? întreba Andrei Efimici.

Prima sticlă o beau tot tăcînd, doctorul pe gînduri, Mihail Averianici cu zîmbetul vesel al omului care are de povestit ceva grozav de interesant. Totdeauna cel care vorbea întîi era Andrei Efimici.

— Mare păcat, începea el încet și domol, clătinînd din cap, dar fără să se uite în ochii prietenului (de altfel, niciodată nu se uita în ochii nimănui). Mare păcat, stimate Mihail Averianici, că în târgul nostru n-avem oameni care să știe să întrețină și în același timp să guste o conversație inteligentă și interesantă. Pentru noi e o mare pierdere. Nici chiar intelectualitatea noastră nu e în stare să se ridice deasupra banalității. Și te asigur că nivelul ei cultural nu e cu nimic mai presus decît al păturii de jos.

— Foarte adevărat ! Sînt de aceeași părere cu dumneata.

— Doar știi și dumneata, urma doctorul încet, făcînd mereu pauze, că pe lumea asta totul e searbăd și fără importanță, afară de manifestările mărețe ale spiritului omenesc. Inteligența e aceea care determină net deosebirea dintre animal și om, care dovedește esența divină a acestuia din urmă și-i ține loc într-o oarecare măsură de nemurire, care, de altfel, nici nu există. Drept corolar al premiselor de mai sus, inteligența e singurul izvor al desfășării. Iar cum noi nu vedem și nu auzim în jurul nostru nici o manifestare a spiritului omenesc, înseamnă că suntem lipsiți de orice desfășare. E drept că avem cărți, dar slova scrisă nu poate înlocui viul grai și contactul cu se-

menii. Dacă îmi permisi să fac o comparație nu tocmai reușită, cărțile sănt notele, iar viul grai muzica.

— Foarte adevărat!

Și iarăși se făcea tăcere. În vremea asta, Dariușka ieșea din bucătărie și, sprijinindu-și obrazul în pumn cu un aer de tristețe idioată, se oprea în prag să asculte ce vorbeau cei doi.

— Eh! ofta Mihail Averianici. Vrei inteligență la oamenii din ziua de azi!

Și începea să povestească ce viață frumoasă, interesantă și veselă era altădată, ce intelectuali luminați erau în Rusia și ce mult prețuiau ei cinstea și prietenia. Dacă cereai bani împrumut de lângă cineva, și-i dădea fără poliță, iar faptul de a nu întinde o mână de ajutor unui prieten în suferință era considerat ca o adevărată rușine. Și ce călătorii, și ce aventuri, și ce bătăi!... Și ce camarazi, și ce femei! D-apoi Caucazul, ce ținut nemaipomenit! Iar nevasta unui comandant de batalion, o femeie ciudată, se îmbrăca în haine ofișeresti și pleca în fiecare seară în munți, singură, fără însotitor. Se vorbea că era în dragoste cu un cneaz caucanian.

— Maică Precistă!... ofta Dariușka.

— Și ce se mai bea! Ce se mai mîncă! Și ce liberali neînduplați erau pe vremea aceea!

Andrei Efimici îl asculta, dar nu-l auzea. Iși sorbea berea, cu gîndul aiurea.

— Mi se întîmplă de multe ori să visez că discut cu oameni inteligenți, zicea el pe neașteptate, întrerupîndu-l pe Mihail Averianici. Tatăl meu mi-a dat o instrucție foarte îngrijită, dar, influențat de ideile de-atunci, din vremea anilor 60, m-a silit să mă fac doctor. Dacă nu-l ascultam, cred că astăzi aș fi fost în mijlocul mișcării intelectuale, profesor la vreo facultate, poate. Bineînțeles că nici inteligență nu e veșnică, ci trecătoare, însă dumneata știi de ce mă atrage. Viața e o regretabilă capcană. Când omul care cugetă ajunge la maturitatea fizică și intelectuală, se simte fără să vrea ca într-o capcană, din care nu mai poate scăpa. Într-adevăr, datorită întîmplării e adus, fără voia lui, din neființă la viață... De ce? Dacă vrea să afle rostul și scopul existenței, nimeni nu-i răspunde, iar dacă-i răspunde cineva, îi debitează absurdități. Dacă încearcă să bată, nu i

se deschide. Și, în cele din urmă, vine moartea — tot fără voia lui. După cum în închisoare condamnații, legați între ei prin nenorocirea comună, și simt sufletul mai ușurat cînd se văd laolaltă, tot aşa și în viață oamenii înclinați spre analiză și sinteză nu observă capcana dacă se adună și-si petrec timpul schimbînd între ei idei libere și îndrăznețe. Din acest punct de vedere, inteligența e o voluptate fără pereche.

— Foarte adevărat! Încuvînță Mihail Averianici.

Fără să i se uite în ochi, încet și cu pauze, Andrei Efimici vorbea înainte despre oamenii inteligenți și despre conversațiile lor, iar Mihail Averianici îl asculta cu atenție, încuvînțînd: „Foarte adevărat“.

— Cum, dumneata nu crezi în nemurirea sufletului? îl întreba deodată dirigintele poștei.

— Nu, stimate Mihail Averianici. Nu cred și n-am nici un motiv să cred.

— Îți mărturisesc că și eu mă cam îndoiesc, deși am impresia că n-o să mor niciodată. Îmi spun în gînd: ar cam fi vremea să te cari, moșule! Dar un glas dulce îmi sopește din adîncul sufletului: „Să nu crezi, n-ai să mori!...“

Pe la ora nouă și ceva, Mihail Averianici se ridică și pleca. În timp ce-și îmbrăcea șuba în sală, zicea ofțind:

— Și cînd te gîndești în ce pustietate ne-a aruncat soarta! Partea proastă e că aici o să și murim. Eh!...

VII

După ce-și conducea prietenul, Andrei Efimici se aseza iarăși la birou și iarăși începea să citească. Liniștea serioasă, apoi liniștea nopții nu era tulburată de nici un zgomot, și ai fi zis că însuși timpul se oprea și încremenea împreună cu el deasupra cărții și că, afară de carte și de lampa cu abajur verde, nu mai exista nimic. În fața inteligenței, chipul grosolan, de mujic, al doctorului se lumina de un zîmbet plin de duioșie și de entuziasm. Doamne, de

ce nu e omul nemuritor ? se întreba el. La ce mai există centrele nervoase, circumvoluțiile cerebrale, văzul, geniul, dacă toate acestea sunt osîndite să se prefacă în ţărînă, să se răcească o dată cu scoarța pămîntului și apoi, împreună cu el, să se învîrtă fără rost și fără sens în jurul soarelui, milioane și milioane de ani ?... Ca să se răcească și pe urmă să se învîrtă, nu era de loc nevoie să-l scoată pe om din neființă, cu mintea lui atotcuprînzătoare, aproape dumnezeiască, și apoi, ca în batjocură, să-l prefacă în lut...

Transformarea materiei ! Dar e curată lașitate să te mîngli cu acest surogat de nemurire ! Procesele inconștiente care se petrec în natură sunt mai prejos chiar decît prostia omenească, deoarece în prostie există cel puțin conștiință și voîntă, pe cîtă vreme în aceste procese nu există absolut nimic. Numai lașul care își pierde cumpăratul înaintea morții și se înfricoșează, numai el se poate mînglia cu gîndul că trupul lui după moarte va trai în iarbă, în piatră sau într-o broască... A te crede nemuritor pentru că vei intra în procesul de transformare a materiei e tot atât de absurd ca și cînd ai prezice un viitor strălucit cutiei de vioară, după ce vioara cea scumpă s-a făcut tăndări și nu mai e bună de nimic.

Cînd bate pendula, Andrei Efimici se lasă pe speteaza fotoliului și închide ochii, ca să se poată gîndi în voie. Sub impresia ideilor atrăgătoare din carte, aruncă o privire asupra propriului său trecut și asupra prezentului. Trecutul e trist, și cel mai bun lucru ar fi nici să nu te mai gîndești la el, iar prezentul e întocmai ca trecutul. Andrei Efimici știe că în timp ce gîndurile lui zboără în jurul soarelui împreună cu pămîntul răcit, alături de locuința medicului, în corpul principal al spitalului, bolnavii se zbat în chinurile bolii, în mizerie și în murdărie. Poate că unii nu dorm și se războiesc cu păduchii, alții se îmbolnăvesc de erizipel sau gem din pricina pansamentului legat prea strîns. Dar poate că joacă cărti cu infirmierele și beau votcă... În cursul anului care a trecut, el a înșelat 12.000 de oameni, și asta numai pentru că toată rînduiala spitalului e clădită, ca și acum douăzeci de ani, pe hoție, pe certuri, pe intrigă, pe favoritism și șarlatanie murdară, făcînd din această instituție un aşezămînt imoral și cît se poate de dăunător pentru sănătatea cetătenilor. Știe, de

asemenea, că în salonul nr. 6, îndărătul gratiilor, Nikita stilcește bolnavii în bătăi și că Moiseika umblă în fiecare zi prin oraș și cersește.

Pe de altă parte, Andrei Efimici mai știe, și încă foarte bine, că în ultimii douăzeci și cinci de ani medicina a făcut progrese uimitoare. Pe cînd era student i se părea că n-o să treacă mult și medicina o să aibă soarta alchimiei și a metafizicii. Acum însă, din tot ce citește, își dă seama de pașii uriași pe care-i face. Și nu e numai mirat, ci de-a dreptul entuziasmat. Și cu drept cuvînt: cîte descoperiri strălucite nu s-au făcut! O adevărată revoluție! Datorită antisepsiei, se fac astăzi operații pe care marele Pirogov le socotea cu neputință chiar în viitor! Medicii de zemstvă au curajul să facă rezecția articulației genunchiului; dintr-o sută de laparatomii, numai una se întimplă să fie mortală, iar litiaza e socotită un fleac, despre care nici nu se mai publică nimic. Sifilisul se vindecă radical. Dar teoria eredității, hipnotismului, descoperirile lui Pasteur și Koch, igiena, cu rezultatele ei sprijinate pe statistici, dar medicina noastră rusă, practicată de zemstvă? Psihiatria, cu actualele ei clasificări, cu metodele noi de a pune diagnosticul și de a vindeca, este, în comparație cu ceea ce a fost, un adevărat Elbrus¹! Nebunii nu mai sunt tratați cu dușuri reci și nu mai sunt puși în cămașă de forță. Dimpotrivă, toată lumea se poartă cu ei omenește și chiar, după cum scriu revistele, li se organizează spectacole și baluri. Andrei Efimici își dă seama că mizeria din salonul nr. 6, avînd în vedere progresele medicinii, nu e cu putință decît într-un tîrgușor ca acesta, aruncat la două sute de verste depărtare de orice cale ferată, unde și primarul și consilierii sunt aproape analfabeți și își închipuie că medicul nu e decît un vrăjitor, în cuvîntul căruia trebuie să ai o încredere oarbă, chiar dacă îi-ar turna plumb topit pe gît. Oriunde în altă parte, presa și cetățenii de mult ar fi făcut praf această mică Bastilie.

„Ei și? se întrebă Andrei Efimici, deschizînd ochii. Ce folos avem din toate acestea? Există și antisepsie, îl avem și pe Koch, și pe Pasteur, dar în fond nu s-a schimbat nimic. Procentul de îmbolnăviri și mortalitatea au rămas

¹ Cel mai înalt vîrf din munții Caucaz.

aceleași. Nebunilor li se organizează baluri și spectacole, totuși nu sunt lăsați liberi. Prin urmare, toate-s vorbe goale, toate-s fleacuri și, de fapt, nu este nici o deosebire între spitalul meu și cea mai bună clinică vieneză.“

Totuși un sentiment de amărăciune și de invidie parcă îl împiedică să rămână indiferent. Fără îndoială, totul e din pricina oboselii. Iși lasă capul greu pe carte, și pune mîinile sub obraz ca să-i fie mai moale și își zice, în gînd:

„Sunt în serviciul unei instituții care nu face decît rău și primesc leafă de la oamenii pe care-i însel. Prin urmare, sunt un om necinstit. La drept vorbind, eu nu reprezint nimic, nu-s decît o părticică dintr-un rău social indisensabil. Toți funcționarii din județ nu fac decît rău societății și primesc leafă de pomana... Prin urmare, nu eu sunt vinovat de necinstea mea, ci vremurile... Dacă m-aș fi născut cu două sute de ani mai tîrziu, aş fi fost altfel de om...“

Cînd pendula bate ora trei, Andrei Efimici stinge lampa și se duce în dormitor. Dar nu-i este somn.

VIII

Cu vreo doi ani în urmă, consiliul zemstvei se arătase generos și hotărîse, pînă la deschiderea unui spital județean, să acorde spitalului orășenesc o sumă de trei sute de ruble pe an, sub formă de ajutor în vederea sporirii personalului medical. Drept urmare, medicul județean Evgheni Feodorici Hobotov fusese angajat ca medic ajutor al lui Andrei Efimici. Era un bărbat tînăr — nu avea nici treizeci de ani — înalt, brun, cu pomeții largi și cu ochii mici, semn că strămoșii lui fuseseră de neam străin. Hobotov sosise în oraș fără un ban în buzunar, doar cu un geamantănaș și cu o femeie tînără și urită, pe care o dădea drept bucătăreasă. Femeia avea un copil la săn. Evgheni Feodorici purta șapcă și cizme înalte, și iarna, cojoc. Cum a venit, s-a împrietenit cu felcerul Serghei Sergheici și cu casierul. De ceilalți slujbași se ținea mai la distanță, spunînd, cine știe de ce, că erau aristocrați. În biblioteca

lui nu avea decât o singură carte : *Cele mai noi rețete ale cliniciilor vieneze pe anul 1881*. Când trebuia să viziteze un bolnav, lua cu el și cărticica aceea. Seară se ducea la club și juca biliard ; jocul de cărți nu-i plăcea. În discuții întrebuința expresii ca : „ce mai harababură !”, „mantifolie cu oțet”, „încurcă ițele !” și altele la fel.

La spital venea de două ori pe săptămână, făcea vizita bolnavilor din saloane și primea noi pacienți. Se indigna de lipsa oricărei antisepsii și era împotriva ventuzelor scarificate, dar nu lua nici o măsură de îndreptare, de frică să nu-l jignească pe Andrei Efimici, pe care îl socotea drept un șarlatan bătrân, îl bănuia că ar avea bani mulți, puși deoparte și, în taină, îl invidia. Ar fi fost bucuros să-i poată lua locul.

IX

Intr-o seară de primăvară, pe la sfîrșitul lui martie, când zăpada se topise și în grădina spitalului cîntau graurii, Andrei Efimici ieși să-l petreacă pînă la poartă pe dirigențele poștei. Tocmai atunci intra în curtea spitalului ovreul Moiseika, întorcîndu-se de la cerșit. Era fără căciulă și cu picioarele goale în galosi, iar în mînă ținea un săcușor cu pomana căpătată.

— Dă-mi o copeică ! îi ceru el doctorului, zîmbind și tremurînd de frig.

Andrei Efimici, care nu refuza pe nimeni niciodată, îi întinse un ban de zece copeici.

„Săracul, poate să răcească pe umezeala asta !” își zise doctorul, uitîndu-se la picioarele goale ale lui Moiseika, cu gleznele subțiri și roșii.

Și, împins de un sentiment de milă, și în același timp de scîrbă, intră după evreu în pavilion, uitîndu-se când la chelia, când la gleznele lui. Văzîndu-l pe doctor, Nikita sări de pe grămadă lui de boarde și-si luă poziția milită-rească.

— Bună seara, Nikita, și zise Andrei Efimici cu blîndețe. Cum am face să dăm evreului ăstuia niște cizme? Altfel poate să răcească...

— Am înțeles, înălțimea-voastră! O să-i raporteze administratorului.

— Te rog. Vorbește cu el în numele meu. Spune-i că l-am rugat.

Ușa care dădea din sală în salon era deschisă. Ivan Dmitrici, care stătea culcat, se ridică într-un cot și, cu o mutră speriată, începu să asculte vorbele străinului, în care îl recunoscu pe doctor. Furios, sări din pat și, roșu de minie și cu ochii ieșiți din orbite, păși grăbit în mijlocul salonului.

— A venit doctorul, fraților! strigă el, izbucnind în hohote de rîs. În sfîrșit! Ura, prieteni, domnul doctor a binevoit să ne facă o vizită! Spurcăciune blestemată! urlă apoi și, cu o furie pe care nu i-o mai văzuseră pînă atunci pacientului salonului, bătu din picior. Ticălosul astă trebuie ucis! Nu, nu-i destul să-l ucidem. Trebuie să-l încercam în privată! Asta-i!

Auzind asemenea vorbe, Andrei Efimici și vîrî capul în odaie și-l întrebă, cu blîndețe:

— De ce?

— De ce? răcni Ivan Dmitrici, apropiindu-se amenințător și strîngîndu-și, nervos, halatul pe el. De ce, întrebî? Pentru că ești un hoț! șiueră apoi printre dinți, cu scîrbă, țuguindu-și buzele, de parcă se pregătea să-l scuipe. Ești un șarlatan! Un călău!

— Liniștește-te, îl rugă Andrei Efimici, zîmbind cu un aer vinovat. Te rog să mă crezi că n-am furat niciodată nimic. Cît despre celealte învinuiri, am impresia că exagerați. Văd că ești supărat foc pe mine. Dar liniștește-te, te rog, și, dacă poți, spune-mi fără înconjur: cu ce te-am supărat?

— De ce mă ții aici?

— Pentru că ești bolnav.

— Bine, să admitem că sunt bolnav. Dar zeci și sute de nebuni se plimbă nesupărați și asta pentru că ignoranța voastră nu e în stare să-i deosebească de ceil sănătoși. Adică de ce nenorociții ăștia și cu mine trebuie să ne chinuim aici pentru toți, ca niște țapăi ispășitori? Din punct de vedere moral, dumneata, felcerul, administratorul și toată

șleahta voastră de ticăloși sănăteți cu mult mai prejos ca oricare dintre noi. Și, atunci, mă întreb: de ce pe noi ne-au zăvorit aici, și pe voi nu? Unde găsești vreo logică în asta?

— Morala și logica n-au ce căuta aici. Totul depinde numai de întâmplare. Cel pe care au pus mâna stă după gratii. Cel pe care nu — se plimbă nesupărat. Asta e tot. Dacă eu sănătate doctor, iar dumneata bolnav, asta n-are nici o legătură nici cu morala, nici cu logica. E o întâmplare ca oricare alta.

— Prostia asta eu n-o pricep... bombăni încet Ivan Dmitrici, așezându-se pe pat.

În vremea asta, Moiseika, pe care Nikita nu-l percheziționase de rușinea doctorului, își însira pe pat felioarele de pfini, hîrtiuțele și oscioarele. Tremurând înainte de frig, începu să mormâje ceva pe ovreiește, tărăganat. Își închis puia, desigur, că și deschisese taraba.

— Lasă-mă să ies de aici? se rugă Ivan Dmitrici, cu tremur în glas.

— Nu pot.

— De ce nu poți? De ce?

— Pentru că nu stă în puterea mea. Gîndește-te, ce ai folosi dacă îi-aș da drumul? Din partea mea, poți să plecioricind, dar or să te prindă cetățenii sau poliția și or să te aducă înapoi.

— Da, aşa-i, ai dreptate... bombăni Ivan Dmitrici, frecindu-și fruntea. E îngrozitor! Și atunci, ce să fac? Ce?

Lui Andrei Efimici îi plăcu fața lui tânără și inteligentă, ca și glasul lui. Simți deodată nevoia să-i spună cîteva cuvinte de mîngîiere, să-l liniștească. Se așeză lîngă el pe pat, se gîndi puțin și-i zise:

— Mă întrebî ce să faci?... Cel mai bun lucru, în situația dumitale, ar fi să fugi. Din păcate însă, asta nu îi-ar ajuta la nimic. Te-ar prinde... Cînd societatea a hotărît să se apere de criminali, de nebuni și, în general, de oamenii primejdioși — n-ai ce-i face! Așa că nu-ți rămîne decît să te resemnezi și să te deprinzi cu gîndul că sederea dumitale aici e necesară.

— Dar nu folosește nimănui!

— O dată ce există închisori și ospicii, trebuie să stea cineva în ele! Dacă nu dumneata, atunci eu, și dacă nu eu, atunci altcineva. Bineînțeles că într-un viitor îndepărtat,

când n-or să mai existe închisori și ospicii, atunci n-or să mai existe nici gratii la ferestre, nici halate. Și nu mă îndoiesc că, mai curînd sau mai tîrziu, o să vină și vremea aceea.

Ivan Dmitrici zîmbi ironic.

— Dumitale îți arde de glumă, zise, clipind din ochi. Unor oameni ca dumneata și ca ajutorul dumitale Nikita puțin le pasă de viitor. Totuși, te asigur, stimate domn, că vor veni și timpuri mai bune. Poate că nu știu să mă exprim, și n-ai decît să rîzi de mine dacă vrei, dar săn sigur că or să strălucească zorile unei vieți noi, că o să triumfe dreptatea, și atunci... atunci o să fie sărbătoare și pe ulița noastră ! Eu n-o să mai apuc zilele acelea, o să mor... dar or să le apuce strânepoții altora... Ii salut de pe acum din tot sufletul și mă bucur pentru ei ! Înainte ? Dumnezeu să vă ajute, prieteni ! Ivan Dmitrici se ridică în picioare, întinse brațele spre fereastră și, cu ochii strălucitori, urmă cu adîncă emoție : De aici, de după gratiile acestea, vă binecuvîntez ! Trăiască dreptatea ! Ura ! Da, mă bucur pentru voi...

— Nu văd nici un motiv de bucurie, zise Andrei Efimici, căruia gestul lui Ivan Dmitrici i se păruse teatral, și totuși îi plăcuse. N-or să mai existe pușcării și ospicii, iar dreptatea o să triumfe, cum ai binevoit să spui. Așa-i ! Cu toate acestea, mersul vieții n-o să se schimbe, legile naturii or să rămînă aceleași. Oamenii vor zacea, ca și acum, vor îmbătrîni și vor muri. Oricît de strălucitori vor fi zorii vieții noi, pînă la urmă tot or să te bage în sicriu și or să te-arunce în groapă !

— Dar nemurirea ?

— Lasă fleacurile !

— Bine, dumneata nu crezi, dar eu cred. Un erou al lui Dostoievski sau Voltaire, nu mai știu bine, spune undeva că, dacă n-ar fi fost Dumnezeu, oamenii l-ar fi născocit. În orice caz, eu săn adînc convins că, dacă nu există nemurire, mai curînd sau mai tîrziu mintea omenească o s-o inventeze !

— Frumos ai spus ! zise Andrei Efimici, zîmbind cu plăcere. Minunat lucru e să poți crede ! Cu o credință ca a dumitale, viața și s-ar părea un paradis chiar dacă te-ar zidi într-un perete ! Aș studiat pe undeva, nu-i aşa ?

— Da, am urmat o facultate, dar n-am terminat-o.

— Dumneata ești un om care gîndești, care le pătrunzi toate. În orice împrejurare îți poți găsi liniștea în dumneata însuși. Cugetarea liberă și ascuțită, care cauță să pătrundă înțelesul vieții, ca și disprețul total față de frâmîntarea stupidă a omenirii, iată două bunuri neprețuite, mai presus de care omul nu cunoaște altele. Și dumneata poți să te bucuri de ele chiar dacă ai trăi într-o pușcărie cu trei rînduri de gratii ! Diogene stătea într-un butoi, era însă mai fericit decât toți regii pămîntului.

— Diogene al dumitale era un mare gogoman, se încruntă Ivan Dmitrici. Ce-mi tot spui mie de Diogene și de înțelesul vieții ? se înfurie el deodată, sărind în picioare. Mie mi-e dragă viața, mi-e dragă la nebunie ! Sufăr de mania persecuției, sănătatea chinuită de o frică apăsătoare, și, totuși, sănătatea cînd mă prinde setea de viață și atunci mă tem să nu-mi pierd mințile. Grozav vreau să trăiesc, grozav !

Și, tulburat, începu să se plimbe prin salon. Apoi urmă, coborînd glasul :

— Cînd mă las în voia visurilor, mi se întîmplă de multe ori să am halucinații. Mi se pare că vin la mine tot felul de oameni, aud glasuri, aud muzică, apoi parcă mă plimb prin pădure sau pe malul mării, și atunci mă apucă un dor nebun de forfotă, de frâmîntare... Spune-mi, te rog, ce mai e nou ? îl întrebă pe doctor. Ce se mai aude ?

— Vrei să știi ce se întîmplă în oraș, sau așa, în general ?

— Ei, spune-mi întîii veștile din oraș și pe urmă pe celelalte.

— Ce să-ți spun ? În oraș e o plăcere să însăracă toare... N-ai cu cine să schimbi o vorbă. Aceeași oameni pe care-i știi. Ba nu, a sosit de curînd un medic nou, unul Hobotov, un bărbat tînăr.

— Știi, asta s-a întîmplat pe vremea cînd eram încă liber. E un bădăran, nu ?

— Da, un om incult. Un lucru mi se pare ciudat... După toate aparențele, în capitalele noastre viața intelectuală e în plină evoluție, n-ai zice că stagnază. Așa că ar trebui să existe și oameni adevarăți. Ei bine, nu știi cum se face că ni se trimit niște exemplare care nu merită nici să te uiți la ele ! Ce să-ți spun, oropsit tîrg !

— Oropsit, aşa-i ! oftă Ivan Dmitrici, apoi începu să ridă. Şi altceva ? Ce scriu ziarele, ce scriu revistele ?

În salon era întuneric. Doctorul se ridică şi, în picioare, începu să-i spună ce scriau ziarele din străinătate şi din Rusia şi care erau noile curente de idei. Ivan Dmitrici îl asculta cu atenție şi, din cînd în cînd, îi punea cîte o întrebare. Dar, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva însăspăimîntător, se apucă pe neașteptate cu mîinile de cap şi se aruncă pe pat, cu spatele la doctor.

— Ce-i cu dumneata ? îl întrebă Andrei Efimici.

— Gata, nu mai scotă o vorbă de la mine ! îi răspunse Ivan Dmitrici, cu grosolanie. Lasă-mă în pace !

— Dar de ce ?

— Îţi-am spus o dată să mă laşi în pace ! Ce naiba mai vrei ?

Andrei Efimici ridică din umeri, oftă şi ieşî. În timp ce trecea prin sală, îi spuse lui Nikita :

— Cum am face să mai dereticăm puţin pe aici ? Al dracului mai duhneşte !...

— Am ţinăles, înălŃimea-voastră !

„Tînăr simpatic ! fîi zicea Andrei Efimici, îndreptîndu-se spre locuinŃa lui. De cînd sînt aici, cred că e cel dintîi om cu care se poate sta de vorbă. Judecă sănătos şi-l interesază numai lucrurile serioase.“

Mai tîrziu, în timp ce citea ca de obicei, şi chiar după ce se culca, nu se gîndi decît la Ivan Dmitrici. A doua zi dimineaŃă, îndată ce se trezi, fîi aminti că făcuse cunoştinŃă în ajun cu un bărbat inteligent şi interesant, şi se hotărî să mai treacă pe la el, cu prima ocazie.

X

Ivan Dmitrici zacea culcat în aceeaşi poziŃie ca şi aseară, ţinîndu-se cu mîinile de cap. Nu i se vedea faŃă.

— Bună ziua, prietene, zise Andrei Efimici. Nu dormi ?

— Mai întîi nu ţi-s prieten, bombână Ivan Dmitrici cu nasul în pernă, şi al doilea, degeaba îi baŃă capul, că n-ai să scoŃi de la mine nici un cuvinŃel !

— Curios... îngînă Andrei Efimici, stincherit. Ieri am discutat amândoi aşa de liniștit, dar deodată te-ai supărat nu știu de ce și n-ai mai vrut să vorbești... Poate că am spus vreo vorbă nepotrivită, sau poate că părerile mele sunt în contradicție cu ale dumitale...

— Degeaba, că tot nu te cred, zise Ivan Dmitrici și, ridicîndu-se, se uită la doctor cu ironie, dar și cu neliniște. Avea ochii roșii. Te sfătuiesc să te duci și să spionezi pe alții. Cu mine nu-ți merge! Am înțeles eu încă de ieri cu ce gînduri mi-ai venit!

-- Ce ciudătenii îți mai trec prin minte! zîmbi doctorul. Prin urmare, îți închipui că-s un spion?

— Da, aşa îmi închipui... Spion, sau doctor căruia i-am fost dat pe seamă să mă iscodească, nu-i același lucru?

— Doamne, iartă-mă că îți-o spun, dar anapoda mai ești!

Și, clătinînd din cap cu dojană, doctorul se așeză pe scaunașul de lîngă pat.

— Să admitem că ai dreptate, urmă el. Să admitem că vreau să-ți surprind vreo vorbă, ca să te dau înapoi pe mâna poliției. După asta, te arestează și pe urmă te judecă. Dar te întreb: oare la arest sau la închisoare ai să te simți mai prost decât aici? Si chiar dacă te-ar deporta, sau te-ar trimite la muncă silnică, nu cred că ai duce-o mai rău ca în salonul ăsta... Atunci, de ce să-ți fie frică?

Se vedea că vorbele doctorului îl impresionaseră pe Ivan Dmitrici. Se ridică și se așeză pe pat, mai liniștit.

Era ora patru trecute, cînd, de obicei, Andrei Efimici se plimba prin odăi și Dariușka îl întreba dacă n-ar fi vremea să-i aducă berea. Afară era senin și liniște.

— Am ieșit să mă plimb puțin după masă, și, ce mi-am zis? Ia să trec și pe la dumneata, spuse doctorul. A venit primăvara..

— În ce lună suntem? În martie, nu-i aşa? întrebă Ivan Dmitrici.

— Da. Sfîrșitul lui martie.

- E noroi afară?

— Nu prea. În grădină s-au și zbîcît cărările.

— Acum ar fi plăcut să te sui într-o birjă și să faci o plimbare undeva, afară de oraș, zise Ivan Dmitrici, frecin-
du-și ochii înrăuți, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn.

După aceea să te întorci acasă, într-o odaie caldă și primitoare, și... și un doctor cumsecade să-ți vindece durerile de cap... De mult n-am mai trăit și eu ca oamenii ! Aici e mizerabil ! Îngrozitor de mizerabil !

După tulburarea din ajun, părea obosit, istovit, și fără prea mult gust de vorbă. Îi tremurau degetele și se vedea după față că-l durea capul.

— Între odaia caldă și primitoare la carte te gîndești și salonul ăsta nu-i nici o deosebire, zise Andrei Efimici. Linistea și mulțumirea le aflăm în noi însine, nu în afara noastră.

— Cum vine asta ?

— Omul de rînd așteaptă să-i vină binele sau răul din afară, adică de la o birjă sau de la odaia cea plăcută, pe cînd cel care cugetă — de la el însuși.

— Eu zic să te duci să predici filozofia asta în Grecia, unde e cald și miroase a portocale. Aici, nu-i priește clima. Cu cine am vorbit despre Diogene ? Nu cumva cu dumneata ?

— Ba chiar cu mine, ieri.

— Diogene n-avea nevoie de odaie caldă, pentru că Grecia e o țară plină de soare. Să tot stai culcat în poloboc și să mânânci măslini și mandarine ! Dar dacă ar fi trebuit să trăiască în Rusia, atunci, nu în decembrie, ci chiar în mai s-ar fi rugat să-l primească cineva în casă ! L-ar fi dat gata frigul...

— Nu. Frigul, ca orice durere de altfel, poți să nu-l simți. Marc Aureliu a spus : „Durerea nu e altceva decît reprezentarea vie a durerii. Încearcă prin puterea voinței tale să te lepezi de această reprezentare, alung-o, nu te mai plînge — și durerea o să dispare.“ Și asta e perfect adevarat. Omul înțelept sau, mai simplu, omul care gîndește, care caută să pătrundă pînă în miezul lucrurilor, se deosebește de ceilalți muritori tocmai prin aceea că disprețuiește suferința : el e totdeauna mulțumit și nimic nu-l impresionează.

— Prin urmare, eu sănăt un idiot că sufăr, că-s veșnic nemulțumit și că nu pot să rămîn nepăsător în fața ticăloșiei omenești !

— Foarte rău. Dacă ai căuta să aprofundezi lucrurile mai des, și-ai da seama de nimicnicia fenomenelor din afară,

care ne tulbură atîta. Omul trebuie să năzuiască spre o înțelegere cît mai deplină a vieții. În asta cred că stă adevarata fericire.

— Înțelegerea cît mai deplină... se încruntă Ivan Dmitrici. Fenomene din afară, fenomene dinăuntru... Iartă-mă, dar aşa ceva eu nu înțeleg. Eu ştiu una şi bună, zise, ridicîndu-se în picioare şi aruncînd spre doctor priviri furioase. Ştiu că dumnezeu m-a făcut din sînge cald şi din nervi. Asta-i! Şi țesutul organic, dacă e viabil, trebuie să reacţioneze la orice excitație. Şi uite, eu reacţionez! La durere răspund cu lacrimi şi cu lamentări, la ticăloşie — cu indignare şi la monstruozitate — cu scîrbă. După mine, tocmai asta înseamnă viață. Cu cît un organism e mai inferior cu atît e mai puțin sensibil şi cu atît reacţionează mai slab la excitații. Şi, dimpotrivă, cu cît e mai superior cu atît e mai receptiv şi reacţionează mai energetic. Cum de nu le ştii toate astea? Ești doctor şi nu cunoști lucruri atît de elementare! Ca să disprețuiesti suferința, ca să fii vesnic mulțumit şi să privești totul cu nepăsare, trebuie să fii în halul ăstuia — şi Ivan Dmitrici arăta spre mujicul cel gros, înecat în grăsime — sau să te călești atît de mult în suferință încît să ajungi nesimțitor, adică, cu alte cuvinte, să încetezi de a mai trăi. Iartă-mă, dar eu nu-s nici înțelept, nici filozof, încheie Ivan Dmitrici, enervat, şi nici nu mă pricep în chestii de astea. De altfel, nici nu-s în stare să raționez.

— Dimpotrivă, raționezi admirabil.

— Stoicii, pe care-i parodiezi dumneata, au fost oameni extraordinari, dar învățătura lor a încremenit pe loc încă de acum două mii de ani, n-a mai făcut un pas înainte şi nici n-o să mai facă, pentru că nu e practică şi nu se potrivește cu viață. A avut trecere numai la o infimă minoritate, adică la oamenii care își petreceau viața cercetînd şi buchisind tot felul de învățături, dar marea majoritate n-a înțeles-o. O învățătură care propovăduiește nepăsarea față de bogăție și de bunul trai și disprețul față de suferință și de moarte nu e de loc pe înțelesul marii majorități, pentru simplul motiv că cei mulți n-au cunoscut niciodată bogăția și n-au simțit placerea bunului trai, iar a disprețui suferința ar însemna, pentru ei, să disprețuiască însăși viața, deoarece făptura omenească nu-i decît senzații și sentimente: foame, frig, durere, lipsuri și frica hamletiană de

moarte... Din acestea e alcătuită viața omului. De aceea ai dreptul să-ți fie lehamite de ea, ai dreptul să-o urăști, dar n-ai dreptul să-o disprețuiști. Așa că, repet: învățătura stoicilor nu poate să aibă viitor. În schimb, după cum vezi și dumneata, de la începutul veacurilor și pînă astăzi nu progresează decît lupta, durerea, capacitatea de a reacționa la excitații... Fără veste, Ivan Dmitrici își pierdu șirul gîndurilor, se opri și începu să-și frece fruntea, înciudat. Voiam să spun ceva foarte important, dar m-am încurcat... zise el. Despre ce vorbeam? A, da! Voiam să-ți spun că un stoic oarecare să-a robit ca să-și răscumpere un prieten. După cum vezi, și stoicul a reacționat la excitații, deoarece pentru o faptă atât de generoasă, ca aceea de a te jertfi pentru aproapele tău, trebuie să ai un suflet mare, capabil de revoltă și compasiune. Stînd aici, în încisoarea asta, am uitat tot ce am învățat, altfel poate că îmi mai aduceam aminte de cîte ceva... Dar Hristos? Și Hristos era sensibil la realitate, și el plîngea, zîmbea, se înnrista, se înfuria și chiar se plăcusea. Să nu crezi că răspundea cu zîmbet la suferință și că disprețuia moartea. Dimpotrivă, în grădina Ghetsemani a înălțat rugă către tatăl ceresc, cerîndu-i să treacă de la el paharul acela... Ivan Dmitrici începu să rîdă și se întinse iarăși pe pat. Să admitem că liniștea și mulțumirea omului nu vin din afară, ci sălășluiesc în el însuși, urmă. Să admitem, de asemenea, că suntem datori să disprețuim suferința și să rămînem indiferenți față de toate vicisitudinile vieții. Dar te întreb: cu ce drept le propovăduiești dumneata toate acestea? Ești un înțelept? Un filozof?

— Nu, nu sună filozof, dar oricare dintre noi e dator să propovăduiască aceste idei, pentru că ele țin de înțelepciune.

— Totuși, aș vrea să știu de ce te consideri competent în probleme ca: înțelegerea vieții, disprețul față de suferință, și aşa mai departe? Ai suferit vreodată? Ai vreo idee despre ce înseamnă suferință? Îmi dai voie să te întreb: ai mîncat bătaie când erai copil?

— Nu, părintii mei erau împotriva pedepselor corporale.

— Pe mine, însă, tata mă bătea cumplit. Tatăl meu a fost funcționar, un om aspru, ursuz, cu nasul mare și cu

gîțul uscat... Dar să vorbim despre dumneata. Toată viața nu te-a atins nimeni nici măcar cu un deget, nimeni nu te-a speriat, nimeni nu te-a bătut, și ești sănătos tun. Ai crescut sub aripa protecțoare a părintelui dumitale, studiile și le-ai făcut pe cheltuiala lui, și, îndată ce le-ai terminat, ai și pus mâna pe o sinecură. Stai de mai bine de douăzeci de ani într-o casă gratuită, cu încălzit, luminat și servitorii... Unde mai pui că te bucuri de dreptul de a munci cînd vrei și cît vrei, sau chiar de a nu munci de fel. Ești leneș și molos din fire, de aceea cauți să-ți rînduiești viața aşa fel, încât nimic să nu te deranjeze și să nu te urnească din loc. Toate treburile dumitale le-ai lăsat pe seama felcerului și a celorlalți șnapani, iar dumneata stai tîhnit la căldurică, strîngi bani la chimir, citești cărți, și delectezi mintea, filozofind asupra diferitelor fleacuri de esență sublimă și (Ivan Dmitrici se uită la nasul roșu al doctorului)... și tragi zdravăn la măsea. Într-un cuvînt, habar n-ai ce înseamnă viață, iar realitatea o cunoști numai din teorii. Cît privește disprețul dumitale pentru suferință și indiferență față de vicisitudinile vieții, ele se datorează unui fapt foarte simplu. Tot ce e legat de idei ca : dezertăciunea dezertăciunilor, influența fenomenelor din afara și dinăuntru, disprețul pentru viață, pentru suferință și moarte, înțelegerea vieții, adevărata fericire — toate acestea fac parte dintr-o filozofie ce-i convine de minune rusului care taie frunză la clinii. Dacă vezi, de pildă, că un mujic și bate nevasta, dumneata își zici : de ce i-aș lua apărarea ? N-are decât să-o bată, mai curînd sau mai tîrziu tot să moară și unul, și altul. Si apoi, cel care sare la bătaie se înjosește pe el, nu pe cel pe care-l bate. A bea e o prostie și e și urât. Dar, spui dumneata, ori bei, ori nu bei, tot nu scapi de moarte. Vine la dumneata o femeie cu dureri de măsele. Ei, și ? zici dumneata. Durerea nu-i decât o reprezentare a durerii, și pe urmă, de boală nu scapă nimici pe lumea asta și toți o să murim. Așa că du-te, femeie, și vezi-ți de treabă, nu mă împiedica să cuget și să-mi beau vodca... Un tînăr își cere un sfat : ce să facă și cum să trăiască. Oricare altul, înainte de a-i răspunde, s-ar gîndi. Dumneata însă ai răspunsul gata pregătit : caută să înțelegi viața, să năzuiești la adevărata fericire... Dar ce este „adevarata fericire“ ? Întrebarea rămîne, firește, fără răspuns. Ne țineți aici după gratii, putrezim de vii, ne schingiuți... Dum-

neata însă pretinzi că e foarte bine și cuminte să fie așa, că între salonul nostru și biroul dumitale cald și confortabil nu e nici o deosebire. Foarte comodă filozofie! Nici nu te prăpădești muncind, nici nu-ți simți conștiința încărcată, ba chiar te consideri printre înțelepți... Să mă ierți, domnule, dar asta nu-i filozofie, nu-i cugetare, nu-i orizont larg. E pur și simplu trîndăvie, fachirism, amorțeală... Asta-i! se înfurie iarăși Ivan Dmitrici. Disprețuiești suferința, dar ia să-ți strivesc un deget în ușă, să vezi cum ai urla!

— Poate că n-aș urla, fi răspunse Andrei Efimici, zîmbind cu bunătate.

— Așa crezi dumneata! Dar ia să te lovească damblaua, sau, să zicem, vreun dobitoc obraznic, abuzînd de situația și de gradul lui, să te insulte în public, iar dumneata să știi că n-o să i se întîmple nimic... Ei bine, poate numai atunci ai prîncepe ce înseamnă a sfântui pe alții să caute înțelegerea deplină a vieții și adevărata fericire!

— Foarte original, răspunse Andrei Efimici, zîmbind încîntat și frecîndu-și mișinile. Mă impresionează plăcut că pot să constat la dumneata tendința spre sinteză. Iar caracteristica pe care mi-ai făcut-o e pur și simplu strălucită. Îți mărturisesc, îmi face mare plăcere să stau de vorbă cu dumneata. Si acum, după ce te-am ascultat, fii bun și ascultă-mă și dumneata pe mine...

XI

Discuția lor se mai prelungi încă vreun ceas și, pe cît se pare, lăsa o impresie adîncă asupra lui Andrei Efimici. Acum, se ducea aproape în fiecare zi în salonul nr. 6. Se ducea și dimineața, și după-amiază, și de multe ori îl apuca noaptea stînd de vorbă cu Ivan Dmitrici. La început, Ivan Dmitrici se ferea de el, bănuindu-l că ar avea intenții rele și arătîndu-i-se pe față dușmănos. Pe urmă se deprinse cu el și purtarea lui cam brutală se schimbă într-o atitudine ironică și îngăduitoare.

Cuînd se răspîndi în spital zvonul că doctorul Andrei Efimici a început să viziteze salonul nr. 6. Dar nimeni, nici

felcerul, nici Nikita, nici infirmierele nu se puteau dumiri ce caută el acolo, de ce sătea ceasuri întregi, despre ce vorbea și de ce nu prescria rețete bolnavilor din salonul nr.6. Purtarea lui părea ciudată. Acum, Mihail Averianici îl găsea tot mai rar acasă, ceea ce nu se întâmpla înainte, iar Dariușka nu pricepea de loc de ce doctorul nu-și mai bea berea la ora obișnuită, iar uneori întîrzia chiar și de la masă.

Intr-o zi, pe la sfîrșitul lui iunie, doctorul Hobotov veni la Andrei Efimici cu o treabă oarecare. Dar, negăsindu-l acasă, se duse să-l caute prin curtea spitalului. Cineva îi spuse că doctorul cel bătrân intrase în salonul nebunilor. Pătrunzînd în sală, Hobotov se opri și auzi următoarea discuție :

— Niciodată n-o să ajungem să vorbim aceeași limbă și n-o să mă poți converti la crezul dumitale ! striga Ivan Dimitrici, scos din fire. Dumneata nu cunoști realitatea, nu știi ce e suferința, te-ai îmbuiat ca o lipitoare din suferințele altora, pe cînd eu am suferit toată viața mea, de cînd am deschis ochii și pînă azi. De aceea, îți declar în față că mă consider cu mult superior și mai competent, și că nu primesc lecții de la unul ca dumneata !

— Nici n-am pretenția să te convertesc la crezul meu, fi răspundea Andrei Efimici, încet, cu vădită părere de rău că nu era înțeles. Nu-i vorba de asta, dragul meu. Nu-i vorba de faptul că dumneata ai suferit și eu nu. Suferințele și bucuriile sunt trecătoare, prin urmare să le lăsăm în plata domnului. Altceva aş fi vrut să înțelegi. Și anume, că amindoi suntem capabili să rationăm, că vedem unul în celălalt oameni capabili să raționeze și să judece, ceea ce ne facesolidari, cu toată deosebirea de vederi dintre noi. Dacă ai ști, dragul meu, cît sunt de sătul de țicneala oamenilor, de stupizenia și de tîmpenia lor, și cît mă simt de fericit cînd stau de vorbă cu dumneata ! Pentru mine e o adevărată bucurie să te ascult. Ești un om inteligent și să discut cu dumneata e o desfătare pentru mine.

Hobotov crăpă puțin ușa și se uită în salon. Ivan Dimitrici, cu scufia pe cap, și doctorul Andrei Efimici stăteau alături pe pat. Nebunul se strîmba, tremura din tot trupul și se strîngea mereu în halatul lui, iar doctorul stătea nemîscat, cu capul în piept, aprins la față, trist și obosit. Hobo-

tov ridică din umeri, zîmbi și se uită cu îndoile la Nikita, care, la rîndul lui, ridică și el din umeri.

A doua zi, Hobotov veni însoțit de felcer. Au stat amândoi pe sală și au ascultat...

— Eu zic că moșul nostru s-a scrîntit de-a binelea zise Hobotov în timp ce ieșeau din pavilion.

— Iartă-ne, doamne, pre noi păcătoșii ! oftă cucernicul Serghei Sergheici, ocolind cu băgare de seamă băltoacele ca să nu-și stropească cizmele bine lustruite. Ca să spun drept, stimate Evgheni Feodorici, de mult mă așteptam eu la una ca asta !

XII

În zilele următoare Andrei Efimici începu să observe ceva ciudat în purtarea celor din jurul lui. Cînd îl întâlnieau, oamenii de serviciu, infirmierele și bolnavii se uitau lung la el, apoi șușoteau între ei. Mașa, fetița administratorului, care-i era dragă și cu care-i făcea plăcere să se întâlnească în grădina spitalului, cînd se aprobia acum de ea, zîmbind, și încerca să-o mîngâie, fugă de el. Pînă și dirigintele poștei, Mihail Averianici nu-i mai răspundeau ca de obicei „Foarte adevărat“, ci îngăima încurcat, dumnezeu știe de ce : „Da, da, da...“ uitîndu-se la el cu tristețe, îngîndurat parcă. Iar de la o vreme, începu să-l sfătuiască, din senin, să se lase de vodcă și de bere. Dar, ca om bine crescut ce era, nu i-o spunea chiar de-a dreptul, ci pe ocolite, povestindu-i cînd despre un comandant de batalion, un om minunat, cînd despre un preot militar, suflet ales și cinstit, care s-au îmbolnăvit din pricina băuturii. Dar cum s-au lăsat de vodcă, cum s-au vindecat. De două sau de trei ori veni la Andrei Efimici acasă și Hobotov. Îl sfătuie și el să se lase de băutură și, fără nici un motiv, îi recomandă să ia bromură.

În august, Andrei Efimici primi o scrisoare din partea primarului, în care-l rugă să treacă pe la el pentru o chestiune foarte importantă. Cînd ajunse la primărie, în ziua și la ora hotărîrtă, îi găsi acolo pe comandantul cercului de

recrutare, pe directorul gimnaziului județean, pe consilierul communal, pe Hobotov și pe încă un domn, gras și blond, pe care i-l prezenta că fiind doctor. Domnul acela, cu un nume polonez greu de rostit, stătea la o crescătorie de cai, la treizeci de verste depărtare, și nu venise la tîrg decît întâmplător.

— Avem aici un referat care e de resortul dumneavoastră, i se adresă consilierul communal, după ce-și strînsă mîna și se așezaseră cu toții în jurul mesei. Evgheni Feodorici pretinde că farmacia nu mai încape în corpul principal al spitalului și că ar trebui mutată într-unul din pavilioane. Bineînțeles, nu e lucru mare să-o mutăm, dar vezi că ar necesita unele reparații.

— Așa-i, fără reparații nu se poate, răspunse Andrei Efimici după ce se gîndi puțin. Dacă am amenaja pavilionul din colț pentru farmacie, cred că lucrările n-ar costa mai puțin de cinci sute de ruble. Sînt de părere că ar fi o cheltuială cu totul de prisos.

Trecură cîteva clipe de tăcere.

— De altfel, încă de acum zece ani am avut onoarea să vă raporteze, urmă Andrei Efimici cu glasul stins, că spitalul nostru, aşa cum se prezintă în momentul de față, este un lux care depășește mijloacele orașului. Si nu e de mirare. A fost zidit prin 1840, cînd tîrgul nostru avea alte venituri. După părerea mea, orașul cheltuiește mult prea mult cu construcții inutile și cu posturi de prisos. Cu banii aceștia, dar cu altă rînduială, s-ar putea întreține două spitale model.

— Atunci să încercăm să stabilim împreună alte rînduieri, și răspunse cu entuziasm consilierul communal.

— După cît îmi aduc aminte, am mai avut onoarea de a vă propune să treceți sectorul sanitar pe seama zemstvei.

— Hm... A încredința fondurile zemstvei, ar însemna să aruncăm banii pe gîrlă : i-ar fura ! și dădu părerea doctorul cel blond, rîzînd.

— După obiceiul pămîntului ! încuvîntă consilierul communal și începu să rîdă și el.

Andrei Efimici arunca doctorului celui blond o privire stinsă, lipsită de viață, și adăugă :

— Să nu exagerăm.

Și iarăși se făcu tăcere. Se servi ceaiul. Comandantul cercului de recrutare, care părea foarte stingherit, atinse peste masă mîna lui Andrei Efimici și-i zise :

— Ne-ai uitat de tot, doctore. Dar ai o scuză : duci o viață de călugăr — nu joci cărți, femeile nu-ți plac, așa că te-ai plăcisi cu noi...

Și începură să vorbească toți de viață monotonă și plăcătisoare pe care e silit să-o trăiască un om civilizat în tăriful acela. Nici tu teatru, nici tu muzică, iar la ultima serată dansantă de la club au fost vreo douăzeci de doamne și numai doi cavaleri ! Tineretul, în loc să danseze, dădea tîrcoale bufetului sau petrecea jucind cărți. Fără să se uite la nimeni, Andrei Efimici începu să vorbească, încet și rar, despre viață deșartă pe care o duc oamenii, cheltuindu-și energia, inima și mintea cu jocul de cărți și cu intrigile. Și ce păcat, ce mare păcat ! Oamenii nu se pricep, și nici nu vor să-și treacă timpul citind sau întreținând discuții interesante, într-un cuvînt, nu se bucură de plăcerile pe care le poate oferi mintea. Și doar numai mintea e vrednică de interes și minunată, încolo totul e meschin și vulgar. Hobotov îl asculta cu atenție și deodată îl întrebă pe neașteptate :

— Andrei Efimici, în cîte sănrem astăzi ?

După ce primi răspunsul, Hobotov și doctorul cel blond începură să-i pună tot felul de întrebări, ca la examen : ce zi din săptămînă era, cîte zile are anul, și dacă e adevarat că în salonul nr. 6 se află internat un mare profet.

La ultima întrebare, Andrei Efimici răspunse înoșindu-se :

— Da, avem acolo un pacient, un tînăr cît se poate de interesant.

Alte întrebări nu i s-au mai pus.

La plecare, în timp ce Andrei Efimici își îmbrăca paltonul pe sală, comandantul cercului de recrutare își lăsa mîna pe umărul lui și-i spuse ofțind :

— Noi, bătrînii, ar trebui să ne cam gîndim la odihnă...

După ce ieși de la primărie, Andrei Efimici întelesese că fusese chemat în fața unei comisii însărcinate cu constatarea facultăților lui mintale. Iși aminti întrebările pe care i le puseseră, se îmbujoră și pentru întîia oară în viață lui în-

cerca un sentiment de adînc regret pentru ceea ce reprezintă medicina.

„Doamne, dumnezeule, își zicea, gîndindu-se la felul cum îl cercetaseră adineauri cei doi doctori. Mai ieri au studiat psihiatria, au dat examene... Atunci cum se explică ignoranța lar rușinoasă? Nu, habar n-au ce-i aceea psihiatrie!“

Și pentru întîia oară în viață se simți jignit și furios.

În aceeași zi, spre seară, veni la el Mihail Averianîci. Fără nici o introducere, dirigintele poștei se apropiu de el, și luă amîndouă mîinile într-ale lui și începu, emoționat:

— Dragul meu, dovedește-mi că ești convins de simpatia mea pentru dumneata și că mă consideri prieten... Dragul meu! și, fără să-l lase să spună o vorbă, urmă tulburat: Știi cît te prețuiesc pentru cultura dumitale și pentru nobelețea sufletului dumitale. Ascultă-mă, drăguță, dumneata ești bolnav! Anumite obligații medicale îi silesc pe doctori să-ți ascundă adevărul, dar eu ți-l spun deschis, ostășește. Iartă-mi sinceritatea, drăguță, dar lucrul acesta l-au observat de mult toți cei din jurul dumitale. Chiar mai adineauri m-am întîlnit cu Evgheni Feodorîci, doctorul, și mi-a spus că, în interesul sănătății dumitale, ai neapărat nevoie de odihnă și de distracție. Și, într-adevăr, cred că are perfectă dreptate! Știi ce? Peste cîteva zile îmi iau concediu și plec să respir aer curat. Vino cu mine, dovedește-mi că-mi ești prieten! Haide, vino să ne mai aducem aminte de tinerețe!

— Dar eu mă simt cît se poate de bine! răspunse Andrei Efimîci, după ce se gîndi puțin. Și, pe urmă, nici n-ăs putea să plec. Dă-mi voie să-ți dovedesc în alt chip prietenia mea...

Gîndul de a pleca undeva, așa, fără nici un rost, fără cărți, fără Dariușka lui și fără bere, de a-și schimba dintr-o dată felul de viață, statornicit de douăzeci de ani, i se păru în primul moment barbar și nebunesc. Dar își aminti de scena petrecută la primărie, de jignirea adîncă pe care o simțise după aceea și drumul spre casă, și ideea de a părăsi pentru cîtva timp orașul, unde proștii îl socoteau nebun, începu să-i surîdă.

— Și unde ai vrea să pleci? întrebă el.

— La Moscova, la Petersburg, la Varșovia... La Varșovia am petrecut cinci ani, și pot să spun că au fost anii cei mai fericiti din viața mea. E un oraș minunat ! Hai să mergem împreună, dragul meu !

XIII

Peste mai puțin de o săptămână, Andrei Efimici a fost avertizat de către forurile în drept că ar fi bine să treacă la odihnă, adică să-și dea demisia, ceea ce nu-i făcu nici o impresie. Iar după altă săptămână Mihail Averianici și Andrei Efimici, instalați în diligența poștei, se întreptau spre gara cea mai apropiată. Vremea era răcoroasă, cerul albastru și senin, depărtările străvezii. Cele două sute de verste pînă la gară le făcură în două zile, cu două popasuri de noapte. La stațiile de poștă, cînd li se aducea ceaiul în pahare murdar, sau cînd se pierdea prea mult timp cu înămatul cailor, Mihail Averianici își ieșea din fire, se înroșea și începea să tremure și să tipe la servitorii : „Tacă-ți gura ! Fără vorbă !“ În schimb, pe drum, nu mai contenea povestind despre călătoriile lui prin Caucaz și prin Regatul Poloniei. Cîte aventuri, cîte amintiri ! Vorbea tare și, în timp ce vorbea, își lua un aer atât de nedumerit, de-a fi putut crede că minte. Afară de asta, cînd vorbea îi răsufla drept în obraz și-i hohotea drept în ureche, ceea ce nu numai că-l enerva pe Andrei Efimici, dar nici nu-i îngăduia să rămînă singur cu gîndurile lui.

În tren, ca să facă economie, călătoriră într-un vagon de clasa a treia pentru nefumători. Cel puțin o jumătate din tovarășii lor de drum erau oameni curăței. Mihail Averianici făcu imediat cunoștință cu toată lumea și, mutîndu-se de pe o bancă pe alta, declara în gura mare că cea mai mare prostie pe care o poate face omul e să călătorească cu trenurile astea mizerabile. La fiecare pas, numai înselătorie ! Cu totul altceva e cînd mergi călare : îi tragi un galop de o sută de verste pe zi într-o întinsoare — și să

vezi ce minunat și sănătos te simți după aceea! Și seceta astă care nu ne mai slăbește! De vină sunt cei care au secat bălțile de la Pinsk! Și, în general, peste tot e un haos... Mihail Averianici vorbea cu aprindere de răsună vagonul și nu lăsa pe nimeni să mai deschidă gura. Pe Andrei Efimici vorbăria aceea nesfîrșită, întreruptă doar de hohote răsunătoare și de gesturi largi, îl obosea grozav.

„Care din noi doi e nebun? se întreba el, furios. Eu, care mă feresc să nu-i supăr cu nimic pe ceilalți, sau egoistul ăsta, care se crede cel mai intelligent și mai interesant dintre noi și nu lasă în pace pe nimeni?“

Îndată ce ajunse la Moscova, Mihail Averianici își puse tunica militară fără epoleti și pantalonii cu vîpușcă roșie. Ieșea pe stradă în manta de ofițer și cu chipiu, și toți soldații îl salutau. Lui Andrei Efimici i se părea acum că Mihail Averianici pierduse toată boieria pe care o avusesecândva în el, păstrînd din ea numai părțile rele. Ținea să fie servit chiar și când nu era nici o nevoie. Așa, de pildă, avea chibriturile pe masă, înaintea lui, se uita la ele, și totuși striga servitorul să-i aducă chibrituri. Nu se sfia să umble în fața fetei din casă numai în cămașă și izmene. Tuturor lacheilor, chiar și celor bătrâni, le spunea „tu“, iar când se supără pe ei, îi onora cu epitetul de idiot sau dobitoc. „O fi el boierește să te porți așa, își zicea Andrei Efimici, dar e din cale-afară de scîrbos!“

Cel dintîi lucru pe care-l făcu Mihail Averianici la Moscova a fost să-și ducă prietenul la icoana făcătoare de minuni a maicii domnului din mănăstirea Iver. Acolo se rugă mult și fierbinte, cu lacrimi în ochi și bătu mătănii. Iar când își sfîrși rugăciunea, oftă adînc și zise:

— Chiar dacă nu crezi, tot te simți mai liniștit după ce te închini. Sărută și dumneata icoana.

Andrei Efimici se rușină, totuși sărută icoana. Iar Mihail Averianici își țugue buzele, clătină din cap, și iarăși începu să se închine în șoaptă, și iarăși i se umplură ochii de lacrimi. După aceea se duseră la Kremlin și se uită la tunul cel final și la clopotul cel mare, ba chiar puseră degetul pe ele. Admirără apoi priveliștea spre Zamoskvorecie, vizitată hramul lui Isus Hristos și muzeul Rumeanțev.

Masa o luară la Testov. Mihail Averianici cercetă îndelung lista, apoi, netezindu-și favoriții, zise ca un gurmand deprins să se simtă la restaurant ca la el acasă :

— Ia să vedem ce bunătăți ne dai azi, drăguță !

XIV

De cînd ajunse la Moscova, fie că se plimba, fie că cerceta cîte ceva, fie că mîncă sau bea, starea de spirit a doctorului rămînea aceeași : o furie neîmpăcată împotriva lui Mihail Averianici. Ar fi vrut să se descotorosească de el, să fie singur, să se ascundă. Dar Mihail Averianici se credea obligat să nu-l lase singur un pas, să-l distreze cît mai mult. Cînd nu mai avea ce vizita, îi ținea de urît cu flecăreală lui nesfîrșită. Andrei Efimici a răbdat două zile, dar a treia i-a declarat că vrea să stea toată ziua în casă. Însă prietenul i-a răspuns că, în cazul acesta rămîne și el. „Într-adevăr, e bine să ne mai odihnim, că altfel ne lasă picioarele !“ Andrei Efimici s-a întins pe divan cu față la perete, și-a încleștat dinții și a ascultat înainte perorațiile celuilalt, care încerca să-l convingă că, mai curînd sau mai tîrziu, Franța va doborî Germania, că în Moscova erau foarte mulți pungași și că nu se putea aprecia rasa unui cal numai după înfațisarea exterioară... Doctorului începea să-i bată inima și să-i vîijie urechile, dar din delicatețe nu îndrăznea să-l roage să plece ori să tacă. Din fericire, Mihail Averianici se plăcăsi în odaia de hotel și, după masă, ieși să se plimbe.

Rămînînd singur, Andrei Efimici se lăsă în voia odihnei. Ce bine e să stai întins pe divan, nemîșcat, și să știi că nu mai e nimeni în odaie ! Adevărata fericire n-o află omul decît în singurătate. Îngerul căzut l-a trădat pe dumnezeu numai pentru că a vrut să guste și el din fericirea singurătății, fericire pe care îngerii n-o cunosc. Andrei Efimici ar fi dorit să se gîndească la tot ce văzuse și auzise în zilele din urmă, dar Mihail Averianici nu-i mai ieșea din minte.

„Sî cînd te gîndești că și-a luat concediu și a venit cu mine numai din prietenie, din generozitate ! își zicea el cu necaz. Dar nu cred că există ceva mai nesuferit decît

tutela unui prieten. Altfel, pare a fi om blind, bun la inimă, totdeauna vesel — însă aşa de plăcitor! Nemaipomenit de plăcitor!... E drept, se întâmplă să dai uneori peste oameni din gura cărora să nu auzi decât vorbe înțelepte — și totuși să-ți dai seama că ai de-a face cu niște mărginiți.“

În zilele următoare Andrei Efimici se prefăcu bolnav și nu mai ieși din odaie. Stătea tot timpul culcat pe divan, cu fața la perete, se simțea nenorocit cînd prietenul lui încerca să-l distreze, povestindu-i fel de fel de nimicuri, și nu se odihnea decât cînd rămînea singur. Nu putea să-și ierte greșala de a fi plecat în această călătorie și-i era tot necaz pe Mihail Averianici care, pe zi ce trecea, era tot mai vorbăret și mai degajat. Nu putea cu nici un chip să-și îndrepte gîndurile spre lucruri mai serioase și mai înalte.

„Am început a simți roadele realității, despre care vorbea Ivan Dmitrici... și zise Andrei Efimici, furios de propria lui meschinărie. Dar nu face să mă prăpădesc cu firca pentru asemenea nimicuri... Cînd o să ajung acasă, o să-mi reiau viața obișnuită.“

Și la Petersburg lucrurile se petrecuă ca și la Moscova. Andrei Efimici nu ieșea zile la șir din odaia lui de hotel: stătea tot timpul întins pe divan și nu se scula decât ca să bea bere.

Mihail Averianici îl zorea mereu să plece la Varșovia.

— Dragul meu, dar ce să cau eu la Varșovia? îl întreba Andrei Efimici cu deznașejde. Du-te singur și pe mine lasă-mă să mă întorc acasă. Te rog!

— Absolut imposibil! se împotrivea Mihail Averianici. Varșovia e un oraș încîntător. Acolo am petrecut eu cinci ani, cei mai frumoși din viața mea!

Andrei Efimici n-avea destulă voință să facă ce voia și, călcîndu-și pe inimă, pleca împreună cu Mihail Averianici la Varșovia. Dar nici acolo nu ieșea din odaie, stătea mereu întins pe divan, furios și pe el însuși, și pe prietenul lui, și pe lacheii care nici în ruptul capului nu voiau să te înțeleagă cînd le vorbeai rusește. Iar Mihail Averianici, sănătos, vioi și vesel, ca de obicei, se plimbă de dimineață și pînă seara prin oraș, căutînd să-și întîlnească vechile cunoștințe. De câteva ori nici n-a dormit acasă, iar după o noapte petrecută nu știa unde, s-a întors în zori, într-un hal fără hal:

nervos, roșu la față și cu părul răvășit. A început să se plimbe din colț în colț, bombănind. După cîteva timp s-a oprit în loc și a zis :

— Onoarea înainte de toate ! Si iarăși a început să măsoare odaia. Pe urmă s-a apucat cu amîndouă mâinile de cap și a strigat cu glas tragic : Da, onoarea înainte de toate ! Blestemat fie ceasul cînd m-am hotărît să viu în Babilonul ăsta ! Dragul meu, a zis, întorcîndu-se spre doctor, sănăt vrednic de disprețul dumitale : mi-am pierdut toți banii la cărți și am mai rămas și dator. Împrumută-mi cinci sute de ruble !

Andrei Efimici a numărat cinci sute de ruble și i-a întins în tăcere. Încă roșu de rușine și de mânie, Mihail Averianici a îngăimat nu știu ce jurămînt, de care nimeni n-avea nevoie, și-a pus șapca pe cap și a ieșit. Cînd s-a întors, după vreo două ore, s-a trîntit într-un fotoliu, a oftat și a zis :

— Onoarea e salvată ! Si acum, să plecăm, dragul meu ! Nu mai vreau să rămîn o clipă în orașul ăsta blestemat. Sarlatani ! Spioni austrieci !

Cînd cei doi prieteni s-au întors în orașul lor era prin noiembrie și străzile înnotau în zăpadă. Locul de la spital al lui Andrei Efimici îl ocupase doctorul Hobotov. Stătea încă în vechea lui locuință, așteptînd întoarcerea predecesorului să-i libereze apartamentul de la spital. Femeia cea urâtă, pe care Hobotov o prezintase drept bucătăreasa lui, se și instalase în una din dependințe.

Prin oraș umblau acum alte zvonuri cu privire la cele ce se petreceau în spital. Se povestea că femeia cea urâtă se certase cu administratorul și că administratorul îi căzuse în genunchi, cerîndu-i iertare.

Îndată ce sosi, Andrei Efimici trebui să-și caute casă.

— Dragă prietene, fi spuse dirigintele poștei cu sfială, iartă-mi o întrebare indiscretă : cîți bani mai ai ?

Andrei Efimici își număra banii în tăcere și-i răspunse :

— Optzeci și șase de ruble.

— Nu, altceva voiam să știu, urmă Mihail Averianici stingherit, fără să priceapă. Ce rezerve ai ?

— Doar și-am spus : optzeci și sase de ruble... Astă-i toată avereia mea.

Mihail Averianici îl socotea pe doctor om cinstit și nobil, totuși era sigur că puseșe deoparte măcar douăzeci de mii de ruble. Aflând chiar din gura lui că era sărac lipit pământului și că nu avea din ce trăi, izbucni fără veste în plîns și își îmbrățișă prietenul.

XV

Andrei Efimici se mută într-o căsuță cu trei ferestre, proprietatea tîrgoveștei Belova. Casa n-avea decât trei odăi, fără a socoti bucătăria. Două din ele, cu ferestrele la stradă, le ocupă doctorul, iar cea de a treia și în bucătărie se instalară Dariușka și gazda cu cei trei copii ai ei. Mai venea uneori la dormit și amantul proprietăresei, un mujic. Veșnic beat, făcea atîta scandal noaptea, de băga în toți sperieții și pe copii, și pe Dariușka. Cum sosea, se așeza pe pat în bucătărie și începea să ceară votcă. Treziți din somn, copiii începeau să plîngă și, cum nu mai aveau loc din pricina bețivului, doctorul, mai mult din milă, îi lua la el și-i culca pe jos. Si astă îi făcea o nespusă placere.

Ca și înainte, Andrei Efimici se scula la ora opt, iar după ce își bea ceaiul, începea să citească din cărțile și revistele vechi. Nu mai avea cu ce să-și cumpere cărți noi. De altfel, lectura nu-l mai pasiona chiar atît de mult și-l obosea : fie că nu-l mai interesau cărțile cele vechi, fie că își schimbase felul de viață. Ca să nu stea degeaba, începu să-și catalo-ghize cărțile, lipindu-le etichete pe cotor. Această ocupație mecanică și migăloasă nu numai că i se părea mai interesantă decât lectura, dar, lucru ciudat, parcă-i amorțea gîndurile. Nu se mai gîndeau la nimic și timpul trecea repede. Înă și curățatul cartofilor sau alesul boabelor de hrișcă, treburi pe care le făcea laolaltă cu Dariușka la bucătărie, îi se păreau interesante. Sîmbăta și duminica se ducea la biserică. Rezemăt de perete, asculta cîntările cu ochii închiși, se gîndeau la părintii lui, la universitate, la religie... O liniște

tristă și cuprindea atunci sufletul și, cînd ieșea din biserică, să părea rău că slujba se sfîrșise aşa de repede.

De două ori se duse la spital, să-l vadă pe Ivan Dmitrici și să mai stea cu el de vorbă. Dar de amîndouă rîndurile îl găsi în toane rele. Îl rugă să-l lase în pace, deoarece era sătul pînă peste cap de discuții deșarte și nu cerea decît un singur lucru de la omenirea aceea ticăloasă și mizerabilă și anume: pentru toate suferințele lui să-i acorde privilegiul de a fi închis într-o celulă. Era cu putință, oare, să i se refuze și această favoare? Cînd, la plecare, Andrei Efimici și-a luat rămas bun de la el și i-a urat noapte bună, de amîndouă dățiile Ivan Dmitrici s-a înfuriat și i-a răspuns:

— La dracu!

Și acum, Andrei Efimici nu știa dacă să se mai ducă și a treia oară, sau nu. Și tare ar fi vrut să se mai ducă...

Înainte, îndată după dejun, Andrei Efimici se plimba prin odăi și se gîndeau, pe cînd acum, între dejun și ceaiul de seară, stătea culcat pe divan cu fața la perete, furat de gînduri meschine, de care nu putea să se scuture. Era furios că, după douăzeci de ani de slujbă, fusese concediat fără drept de pensie și că nu i se dăduse măcar ajutorul obișnuit. E drept că nu-și prea făcuse cînstit datoria. Dar pensie primesc toți funcționarii, fie c-au fost, fie că n-au fost cînstași. De altfel, dreptatea din zilele noastre e aşa fel rînduită, încît gradele, decorațiile și pensiile se dau pentru slujba în sine, oricare ar fi, și nu pentru merite și calități morale. Și atunci, cum erau să facă excepție tocmai pentru el? Nu mai avea nici un ban. Îi era rușine să treacă prin fața băcăniei și să se uite la negustoreasă; și rămăsese dator 32 de ruble pentru bere. Și proprietăresei fi era dator. Dariușka vindea pe ascuns haine vechi și cărți și o ducea pe proprietăreasă cu minciuni, spunîndu-i că doctorul o să primească în curînd o mare sumă de bani.

Era furios pe el însuși că cheltuise cu călătoria o mie de ruble, singurii lui bani economiști. Ce bine i-ar fi prins acum! Îi mai era necaz și pe lume, că nu-l lăsa în pace. Hobotov socotea că era de datoria lui să-și viziteze din cînd în cînd colegul, pe care îl credea bolnav. Lui Andrei Efimici, însă, îi displăceau și obrajii bucați ai doctorului, și tonul lui protector și grosolan, și cuvîntul „colega“ cu care

i se adresa, și pînă și cizmele lui finalte. Dar ceea ce-l scîrbea mai mult era faptul că Hobotov se considera obligat să-l îngrijească, închipuindu-și că, de bună seamă, o să-l vindece. De cite ori venea, fi aducea câte o sticluță cu bromură și pilule de revent.

Și Mihail Averianîci socotea că era de datoria lui să-și viziteze prietenul și să-i țină de urît. De cite ori venea, își lăua un aer de prefăcută nepăsare, zîmbea în silă și începea să-l asigure că arăta minunat și că, slavă domnului, mergea spre vindecare. Dar din felul cum vorbea puteai să-ți dai seama că starea prietenului lui i se părea deznaîdăjduită. Încă nu-i plătise datoria de la Varșovia și-i era rușine. Nu se simțea în apele lui, de aceea se silea să rîdă tare și să spună tot lucruri de haz. Anecdotele și întîmplările pe care le povestea acum păreau nesfîrșite și erau chinuitoare nu numai pentru Andrei Efimîci, dar chiar și pentru el însuși.

Cînd venea dirigintele, Andrei Efimîci se culca pe divan cu fața la perete și-l asculta, strîngînd din dinți. Avea senzația că amărciunea i se depune straturi-straturi pe suflet, iar după fiecare din vizitele prietenului său i se părea că i-a ajuns pînă la gât.

Ca să-și înăbușe sentimentele meschine, se grăbea să-și spună, că, mai curînd sau mai tîrziu, și el, și Hobotov, și Mihail Averianîci tot or să moară, oricum, fără să lase nimic în urma lor. Dacă ne-am închipui că peste un milion de ani un spirit ar trece din întîmplare pe lîngă pămînt, el n-ar vedea decît lut și stînci goale. Pentru că totul : și civilizația, și preceptele morale vor pieri, și nici măcar cufă de brusture nu va mai crește pe ruinele pămîntului. Și atunci, ce importanță mai are că i-e rușine de băcăneasă, că Hobotov e o nulitate, că prietenia obositoare a lui Mihail Averianîci îl dă gata ? Toate-s fleacuri, toate-s nimicuri.

Dar gîndurile acestea nu-i mai foloseau acum la nimic. Nici nu apuca bine să-și imagineze cum ar fi globul pămîntesc peste un milion de ani, că de după o stîncă goală se și iveau Hobotov cu cizmele lui finalte, sau Mihail Averianîci cu rîsul lui silit, ba i se mai auzea și șoapta lui sfioasă : „Știi, drăguță, datoria ceea de la Varșovia... ți-o plătesc zilele astea... negreșit !“

Intr-o zi, Mihail Averianici sosi imediat după prînz, cînd Andrei Efimici apucase a se culca pe divan. Întîmplarea făcuse ca tot atunci să vină și Hobotov cu bromura lui. Andrei Efimici se ridică cu greu și se aşeză pe divan, sprijinindu-se în mîini.

— Dar știi, dragul meu, că astăzi arăți mult mai bine ca ieri ! Începu Mihail Averianici. Bravo ! Bravo dumitale !

— E și timpul să te vindeci, colega, adăugă Hobotov, căscînd. Cred că ți s-a urît și dumitale cu toată comedia asta !

— Lasă că ne facem noi bine ! se încalzeli Mihail Averianici. Mai trăim încă o sută de ani ! Nu-i aşa ?

— Poate că nu chiar o sută, dar douăzeci, fără îndoială, îl mîngie Hobotov. Nu-i nimic, colega, nu-i nimic, nu trebuie să te descuragezi... Alungă gîndurile negre.

— Ehei, o să mai arătăm noi ce putem ! rîse în hohote Mihail Averianici, bătîndu-și prietenul peste genunchi. Mai arătăm noi, mai arătăm ! La vară, cu ajutorul lui dumnezeu, plecăm în Caucaz și o să umblăm numai călare : hop, hop ! hop ! Iar la întoarcere, te pomenești că jucăm și la nuntă ! Si Mihail Averianici făcu cu ochiul, şiret. Că o să te însurăm, drăguță, o să te însurăm...

Andrei Efimici simți deodată că straturile de amări- ciune și ajunseră pînă în gît și că inima era gata să-i sară din piept.

— Asta-i curată infamie ! strigă, ridicîndu-se repede și îndreptîndu-se spre fereastră ! Cum de nu vă dați seama că nu spuneți decît ticăloșii ?

Ar fi vrut să vorbească liniștit și cuviincios, dar deodată, fără să vrea, și strînse pumnii și și ridică deasupra capului.

— Lăsați-mă în pace ! strigă cu glas străin, înnroșindu-se și tremurînd din tot trupul. Ieșiți afară ! Afară amîndoi, afară !

Mihail Averianici și Hobotov se ridicară în picioare, uitîndu-se la el întîi cu nedumerire, apoi cu spaimă.

— Ieșiți afară ! Amîndoi ! răcnea mereu Andrei Efimici. Sînteți niște mărginiți, niște idioți ! N-am nevoie nici de prie-

tenia dumitale, nici de doctoriile dumitale, tîmpitule ! Ticăloşie ! Nemernicie !

Descumpăniți, Hobotov și Mihail Averianîci se uită unul la altul, apoi se traseră de-a-ndăratelea spre ușă și recură în săliță. Andrei Efimîci puse mâna pe sticluța cu bromură și o aruncă după ei. Sticluța se sparse cu zgromot de ușorul ușii.

— Duceți-vă dracului ! strigă el cu glas jalnic, alergind după ei în săliță. Dracului !

După plecarea oaspeților, tremurînd ca de friguri, Andrei Efimîci se culcă pe divan și repetă încă mult timp :

— Niște mărginiți ! Niște idioți !...

Cînd se liniști, cel dintîi gînd i se îndreptă spre Mihail Averianîci. Bietul om, cît trebuie să fie de rușinat și de amărît ! Într-adevăr, se petrecuse un lucru însăși împăimîntător. Niciodată nu i se mai întîmplase aşa ceva. Unde era inteligența, unde era tactul lui ? Unde era înțelegerea vieții și nepăsarea lui filozofică ?...

N-a încis ochii toată noaptea, torturat de rușine și de remușcări, iar dimineața, pe la ora zece, se duse la oficiul poștal și-i ceru iertare lui Mihail Averianîci.

— Să nu ne mai gîndim la ce-a fost, zise Mihail Averianîci emoționat și-i strînse mâna cu putere, oftând. Să-i sară ochii cui o să mai aducă vorba de asta ! Liubavkin ! strigă el deodată, dar aşa de tare, încât tresăriră toți poștașii și clienții. Adă un scaun ! Iar tu, mai așteaptă ! strigă el unei femei, care își întinsese mâna printre gratiile ghișeului cu o scrisoare recomandată. Nu vezi că-s ocupat ? Să nu ne mai gîndim la ce a fost, urmă el domol, întorcîndu-se spre Andrei Efimîci. Stai, drăguță, stai te rog. Își mîngîie cîteva clipe genunchii, apoi urmă : Nici prin gînd nu mi-a trecut să mă supăr pe dumneata. Boala nu îi-e frate, asta se știe... Criza dumitale de ieri ne-a cam speriat, și pe mine, și pe doctor... și după aceea am vorbit mult despre dumneata. Dragul meu, de ce nu vrei să te ocupi serios de boala dumitale ? Cum se poate să te lași aşa, în halul ăsta ? Iartă-mă că îi-o spun deschis, prietenește, și Mihail Averianîci coborî glasul : dumneata trăiești în niște condiții miserabile ! strîmtoare, murdărie, n-are cine să te îngrijească, n-ai cu ce să te cauți... Dragul meu, doctorul și cu mine te rugăm din tot sufletul să asculti și de sfatul nostru și să te

internezi în spital. Acolo ai de toate : și mîncare ca lumea, și îngrijire, și medic la dispoziție... Evgheni Feodorici, cu toate că, fie vorba între noi, e un bădărân, dar oricum, se pricepe în medicină, aşa că poți să ai toată încrederea în el. Mi-a promis că o să se ocupe de dumneata...

Andrei Efimici rămase adânc mișcat de sentimentele de dragoste ale dirigintelui și de lacrimile care-i străluciră deodată pe obrajii.

— Dar, dragul meu, nu-l crede ! îi răspunse în șoapť ducindu-și mâna la inimă. Nu-l crede ! E o minciună ! Toată boala mea se reduce la atât : că în cei douăzeci de ani de cînd trăiesc în orașul ăsta, am dat de un singur om într-o devăr intelligent, dar care, din nenorocire, e nebun. Nu sufăr de nici o boală, dar am intrat într-un cerc vicios, din care pentru mine nu mai este scăpare. Însă mi-e perfect egal, sănătatea să fac orice.

— Internează-te în spital, dragul meu.

— Mi-e perfect egal, în spital sau în mormînt.

— Dă-mi cuvîntul, drăguță, că o să te supui în totul lui Evgheni Feodorici.

— Uite, dacă vrei, îți dau cuvîntul... Dar îți repet, dragul meu, că am intrat într-un cerc vicios. De aci încolo toate vor duce la pieirea mea, chiar și dragostea atât de sinceră a prietenilor mei. Îmi dau seama că-s condamnat și totuși am sănătatea să o recunosc.

— Dragul meu, să știi că te faci sănătos !

— Ce tot spui ? îi întoarse vorba Andrei Efimici, enervat. Cred că sunt puini oameni care, la sfîrșitul zilelor lor, să nu treacă prin încercările prin care trec eu acum. Cînd o să îți se spună că ai ceva la rinichi sau că îți-e inima mărită, și o să începi a te îngriji, sau cînd or să te declare nebun sau criminal, într-un cuvînt, cînd oamenii or să-și îndrepte atenția asupra dumitale, să știi că ai intrat într-un cerc vicios din care nu mai e scăpare. Și cu cît ai să încerci să scapi cu atât ai să te împotmolești mai tare. Cel mai bun lucru e să capitulezi, pentru că nici o putere omenească sau supraomenească nu e în stare să te salveze... Cel puțin asta e impresia mea...

În vremea asta, în fața ghișeului se adunase destulă lume. Ca să nu-l împiedice pe diriginte de la lucru, Andrei

Efimici se ridică să-și ia rămas bun. Mihail Averianici fi ceru încă o dată cuvîntul de onoare și-l petrecu pînă la ușa care dădea afară.

În aceeași zi, spre seară, Andrei Efimici se pomeni pe neașteptate cu Hobotov, în cojoc și cu cizme ținalte. Ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, zise :

— Am venit să te rog ceva, colega. Dacă ești bun, hai cu mine la un consult. Ce zici, mergi ?

Inchipuindu-și că Hobotov voia să-l scoată la plimbare, sau că într-adevăr căuta să-i dea prilejul de a cîştiga ceva, Andrei Efimici se îmbrăcă și ieșiră împreună. Era bucuros că avea ocazia să-și îndrepte greșeala din ajun și să se împace cu Hobotov, și în adîncul sufletului fi era recunoscător că nu făcea nici o aluzie la întîmplarea de ieri, fără îndoială, ca să-l menajeze. De la un om atât de puțin civilizat, era greu să te aștepți la un gest atât de delicat.

— Dar unde-i bolnavul dumitale ? întrebă Andrei Efimici.

— În spital. De mult tot voiam să îl arăt... E un caz deosebit de interesant.

Intrără în curte și, ocolind corpul principal al spitalului, se îndreptără spre pavilionul unde erau internați nebunii. Și, ciudat, Hobotov nu scotea o vorbă. Cînd pătrunseră în pavilion, Nikita, ca de obicei, sări în sus și-și luă poziția militarăescă.

— Unul dintre bolnavii de aici a făcut o complicație la plămîni, și șopti Hobotov în clipa când intră cu Andrei Efimici în salon. Așteaptă-mă aici, că vin îndată. Mă duc să-mi iau stetoscopul.

Și plecă.

XVII

Incepuse să se însereze. Ivan Dmitrici zăcea întins în patul lui, cu fața înfundată în pernă. Paraliticul, încréménit în capul oaselor, plîngea încetișor, mișcîndu-și buzele, iar

mujicul cel gros și fostul sortator dormeau. În salon era liniște.

Andrei Efimici stătea pe patul lui Ivan Dmitrici și aştepta. Dar trecu o jumătate de oră și în locul lui Hobotov intră în salon Nikita, ținând în brațe un halat, niște rufe și o pereche de papuci.

— Vă rog să vă îmbrăcați, înălțimea-voastră, zise el aproape în șoaptă. Poftiți aici, ăsta-i patul dumneavoastră, adăugă, arătând spre un pat gol, adus pesemne de curind. Lăsați, nu-i nimic, o să dea dumnezeu și o să vă vindecați...

Andrei Efimici înțeleseră totul. Fără să spună un cuvînt, se mută pe patul pe care i-l arăta Nikita și se aşeză. Dar, văzînd că Nikita stătea și aştepta, se dezbrăcă pînă la piele. Îi era rușine. După aceea se îmbrăcă în hainele de spital. Izmenele erau prea scurte, cămașa prea lungă, iar halatul duhnea a pește afumat.

— O să dea bunul dumnezeu și o să vă vindecați! repetă Nikita.

Și, zicînd aceasta, luă în brațe hainele lui Andrei Efimici și ieși, închizînd ușa după el.

„Totuna mi-e... se gîndi Andrei Efimici, înfășurîndu-se rușinat în halat și dîndu-și seama că în noul lui echipament semăna grozav a ocnaș. Totuna... Ce mi-e un frac, ce mi-e o tunică sau halatul ăsta?... Dar unde mi-e ceasul? Unde mi-e carneașul de note din buzunarul din dreapta? Dar țigările? Unde mi-a dus Nikita hainele? Cine știe dacă o să mă mai îmbrac vreodată cu pantaloni, cu vestă și ghete? La început, toate acestea par ciudate și oarecum de neînțelus...“ Andrei Efimici părea încă convins că între casa tîrgoveștei Belova și salonul nr. 6 nu era nici o deosebire și că toate cîte se întîmplau pe lumea asta nu erau decît nimicuri și desertăciuni. Totuși, mîinile începură să-i tremure, picioarele să-i înghețe, iar gîndul că Ivan Dmitrici, cînd o să se trezească, o să-l vadă în halat făcea să i se zbîrlească părul de spaimă și de rușine. Se ridică, făcu cîțiva pași prin salon și iarași se aşeză.

Rămase așa o jumătate de oră, o oră, pe urmă, începu să se plătisească. Oare e cu puțință să stai aici o zi întreagă, o săptămînă, ba chiar ani întregi, cum stau oamenii

aceştia? Ce a făcut el, de pildă, de cînd a venit? A stat cît a stat pe pat, pe urmă s-a plimbat prin salon și iarăși s-a așezat. Ar mai fi putut să se uite pe fereastră, apoi să se plimbe din nou din colț în colț. Da, și pe urmă?... Să stai tot timpul ca o mumie, să te gîndești și atîta tot?... Nu, aşa ceva e aproape cu neputință!

Andrei Efimici se întinse pe patul lui, dar numai de cît sări în picioare, își șterse cu mîneca sudoarea rece de pe frunte și simți că toată fața începe să-i miroasă a pește afumat. Își iarăși începu să măsoare odaia în lung și în lat...

— Trebuie să fie o neînțelegere la mijloc... își zise făcînd un gest de nedumerire. Trebuie să le cer o explicație, săn sigur că nu e decît o neînțelegere...

În clipa aceea Ivan Dmitrici se trezi din somn. Se așeză pe pat, își sprijini capul în punni, scuișă, apoi se uită alene la doctor. În primul moment păru a nu înțelege nimic. Dar nu trecu mult și fața lui căpătă un aer ironic și răutăcios.

— Aha, va să zică și pe dumneata te-au băgat aici, drăguță? întrebă el răgușit, ca după somn, închizînd dintr-un ochi. Îmi pare foarte bine. Pînă acum dumneata ai supt singele oamenilor, dar de azi înainte or să sugă alții singele dumitale. Admirabil!

— Trebuie să fie o neînțelegere... îngăimă Andrei Efimici, înfricoșat de vorbele lui Ivan Dmitrici. Ridică din umeri și repetă: Cred că e o neînțelegere...

Ivan Dmitrici scuișă iarăși și se culcă.

— Blestemată viață! ofă el. Și ceea ce e mai dureros și mai revoltător e că viața asta n-o să se încheie cu cine sătie ce răsplată pentru suferințele pe care le-am îndurat, și nici cu vreo apoteoză, ca la operă, ci cu moartea. Or să vină cîțiva mujici, or să te-apuce de mîini și de picioare și or să te-arunce în subsol. Brr! Ei, dar nu-i nimic... În schimb, pe lumea cealaltă, o să avem parte de fericire... Eu o să mă întorc aici în chip de stafie și o să-i bag în toți sperieșii pe ticăloșii ăștia. O să le scoot eu peri albi, n-avea grija!

Chiar atunci se întoarce din oraș Moiseika și, văzîndu-l pe Andrei Efimici, întinse mâna și-i ceru:

— Dă-mi o copeică!

XVIII

Andrei Efimici se apropiie de fereastră și se uită spre cîmp. Se întunecase. Din dreapta, de undeva, departe, răsareea luna purpurie și rece. Iar în fața lui, la cel mult o sută de stînjeni de gardul spitalului, se înălța o clădire albă, împrejmuită cu zid de piatră. Era închisoarea.

„Asta-i realitatea!“ își zise Andrei Efimici și simți că-l trec fiori de groază.

Înspăimîntătoare era și luna, și închisoarea, și cuiele înfipte ca niște țepi în vîrful gardului, și vîlvătăile depărtate ale unei fabrici. Cineva oftă la spatele lui. Andrei Efimici întoarse capul și văzu un om cu pieptul plin de stele și de decorații strălucitoare. Rîdea și clipea din ochi cu vîclenie. Si nebunul aceda i se păru de asemenea înspăimîntător...

Încercă să-si facă curaj, zicîndu-și că nici luna și nici închisoarea n-aveau nimic înspăimîntător în ele, că decorații poartă și oamenii cu mintea sănătoasă și că va veni timpul când totul va putrezi și se va preface în țărînă. Dar deodată se simți năpădit de deznađejde, se prinse cu amîndouă mâinile de gratii și le zgîlșii din răsputeri. Dar gratiile nu se dădură învinse.

Apoi, ca să se apere de spaimă, se așeză pe patul lui Ivan Dmitrici.

— Mi-am pierdut curajul, dragul meu! suspina, tremurînd din tot trupul și ștergîndu-și sudoarea rece de pe frunte. Mi-am pierdut curajul!

— Încearcă să filozofezi, li răsunse Ivan Dmitrici în bătaie de joc.

— Doamne, dumnezeule... Doamne, dumnezeule... Așa-i... Mi-ai spus o dată că în Rusia nu există filozofie, și totuși toată lumea filozofează, chiar oamenii de rînd. Însă, de pe urma filozofiei oamenilor de rînd nimeni nu are de suferit, zise Andrei Efimici, cu un glas de parcă era gata să izbucnească în lacrimi, ca să-l înduioșeze pe Ivan Dmitrici. Atunci, ce rost are rîsul dumitale ironic și răutăcios? Si cum să nu filozofeze oamenii de rînd, dacă-s nemulțumiți? Unui om, făcut după chipul și asemănarea domnului intelligent, cult, mîndru, iubitor de libertate, nu-i rămîne altă ieșire decât să se ducă medic într-un orășel idiot și murdar și să nu mai

facă nimic altceva toată viața lui decât să pună ventuze, lipitori și cataplasme cu muștar. Ei, spune și dumneata dacă asta nu-i șarlatanie, miopie, ticăloșie ! Doamne, doamne !

— Spui prostii. Dacă nu-ți place meseria de doctor, fă-te ministru !

— Nu, nu suntem buni de nimic. Suntem prea bicisnici, dragul meu, astă-i... Iaca, uită-te la mine : am fost nepăsător din fire, am avut o judecata sănătoasă și îndrăzneață, dar a fost de ajuns să mă zgâlție viața mai zdravăn, ca să-mi pierd curajul... să cad în prostrație.... Suntem bicisnici, suntem niște cîrpe, acolo... Nici dumneata nu ești mai breaz, dragul meu. E drept că ești inteligent, ai un suflet nobil, ai supt de la sânul mamei, o dată cu laptele, și cele mai bune însușiri... Dar ce folos ! Nici n-ai apucat să pășești în viață, că te-ai și obosit și te-ai îmbolnăvit... De aceea îți spun : suntem bicisnici, bicisnici !

Dar afară de chinul pe care i-l dădea sentimentul de spaimă și de înjosire, Andrei Efimici era stăpînit de o dorință nelămurită, care nu-l mai părăsea de când se înserase. Înă la urmă, înțelese că avea gusi de-o bere și de-o țigără.

— Eu ies o clipă, dragul meu, zise el. Mă duc să spun să ne facă focul... Nu mai pot... nu-s în stare...

Andrei Efimici se îndrepta spre ușă și o deschise. Dar în aceeași clipă Nikita sări în picioare, tăindu-i drumul !

— Încotro ? Nu se poate, nu se poate ! strigă el. E timpul să vă culcați !

— Numai cîteva clipe, să iau puțin aer ! răspunse Andrei Efimici, năucit.

— Nu se poate, nu, e interzis ! Doar știi și dumneata.

Și Nikita trînti ușa, sprijinind-o cu spinarea pe din afară.

— Dar parcă pierde cineva ceva, dacă o să ies puțin de aici ? întrebă Andrei Efimici, ridicând din umeri. Nu înțeleg ! Nikita, am nevoie să ies ! repetă el și glasul îi tremura de emoție. Am nevoie, trebuie !

— Nu faceți dezordine, că nu-i bine, făcu Nikita sențios.

— Astă-i curat bătaie de joc ! răcni deodată Ivan Dimitrici, sărind în picioare. Cum își permite el să nu-ți dea drumul ? Cu ce drept ne țin aici ? Dacă nu mă însel, le-

gea spune categoric că nimeni nu poate fi închis fără judecată ! Astă-i curată silnicie !

— Da, curată silnicie ! repetă Andrei Efimici, încurajat de răcnetele lui Ivan Dmitrici. Am nevoie să ies, trebuie să ies, și el n-are dreptul să mă opreasă ! Deschide, cind îți spun !

— N-auzi, dobitocule, idiotule ? urla Ivan Dmitrici, bătând cu pumnii în ușă. Deschide, că de nu, sparg ușa, hingherule !

— Deschide ! strigă și Andrei Efimici, tremurînd din tot trupul. Îți poruncesc, mă auzi ?

— Nu mai bate cîmpii de pomană ! și răspunse Nikita din dosul ușii. Că tot degeaba-i !

— Bine, atunci du-te și cheamă-l pe Evgheni Feodoric. Spune-i că-l rog să poftească pînă aici... măcar o clipă.

— Lasă că vine el singur, mîine, fără să-l mai chem.

— N-o să ne mai dea drumul de aici în vecii vecilor ! se tîngua în vremea asta Ivan Dmitrici. Aici or să ne putrezească oasele ! Doamne, oare să fie adevărat că nu există infern pe lumea cealaltă și că ticăloșii aceștia n-or să-și primească pedeapsa ? Unde e dreptatea ? Deschide, netrenicule, deschide că mă înăbuș ! strigă răgușit, opintindu-se cu toată puterea în ușă. O să-mi zdrobesc capul, ucigașilor !

Nikita deschise repede ușa, îl însfăcă pe Andrei Efimici cu amîndouă mîinile și, cu o lovitură de genunchi, îl dădu la o parte. Apoi își făcu vînt și-l pocni din răsputeri cu pumnul în obraz. O clipă, Andrei Efimici avu impresia că un val uriaș, un val sărat l-a acoperit pînă peste cap și l-a tîrît pînă la pat. Într-adevăr, simți în gură un gust sărat. I se umpluse, pesemne, gura cu singe... Începu să-și fluture brațele în aer, de parcă se pregătea să fnoate, apoi se prinse cu o mînă de pat. În clipă aceea simți încă doi pumni în spinare.

Deodată, Ivan Dmitrici începu să țipe. Se vede că Nikita îl bătea acum pe el.

Se lăsă apoi o liniște adîncă. Lumina palidă a lunii se strecu printre grătii, asternînd pe podele o rețea de umbre, ca un grătar. Andrei Efimici simțea cum îl cuprinde spaima. Se întinse pe pat și-și ținu răsuflarea : aștepta, îngrozit, să-l mai lovească o dată. O durere ascuțită îi răscoli toate măruntaiile, de parcă-i vîrfise cineva

o seceră în trup și i-o răsucise de cîteva ori în coșul pieptului și în pîntece. De durere, își mușcă perna și-și strînse dinții. Și dintr-o dată, prin haosul din mintea lui își făcu deslușit un gînd însăpmîntător și neînduplecăt: că, fără îndoială, o durere ca aceea au încercat ani de-a rîndul, zi după zi, toți nenorociiții acestia care acum, la lumina lunii, păreau doar niște umbre întunecate. Cum s-a făcut că, timp de peste douăzeci de ani, el n-a cunoscut și n-a încercat macar să cunoască această tragedie? Dar dacă n-a știut și n-a cunoscut această durere înseamnă că n-are nici o vină, încerca el să se consoleze. Conștiința însă, crudă și necruțătoare ca și Nikita, făcea să-i înghețe singele din creștet pînă-n tălpi. Sări în picioare. Ar fi vrut să strige în gura mare, să alerge cît mai repede și să-l ucidă întîi pe Nikita, apoi pe Hobotov, pe administrator și pe felcer, iar pe urmă să-si facă seama și el. Dar din piept nu-i ieșea nici un sunet, iar picioarele nu-l mai ascultau. Simțind că se înăbușă, își sfîșie la piept halatul și cămașa și căzu pe pat, în nesimțire.

XIX

Cînd se trezi a doua zi dimineața, îl durea capul, îi vîjiau urechile și simțea o sfîrșeală în tot trupul. Își aduse aminte cît de slab se dovedise în ajun, dar nu se rușină de asta. Fusese laș, îi fusese frică pînă și de lună, și mărturisise pe față gînduri și sentimente, pe care nici nu și le bănuise pînă atunci, de pildă, părerea lui despre filozofia omului de rînd, veșnic nemulțumit. Dar acum îi era totuna...

Nu mai voia nici să mănînce, nici să bea. Stătea culcat, fără să se clintească din loc, și tăcea.

„Acum mi-e totuna, își zicea, cînd îi punea cineva vreo întrebare. Ce să-i mai răspund?... Mi-e tot una acum...“

După-amiază se prezintă Mihail Averianici, aducîndu-i un pachețel cu ceai și un funt de marmeladă. Veni

și Dariușka, și rămase un ceas întreg la căpătâiul lui, privindu-l cu un aer de durere îndobitoctă, iar la urmă veni și doctorul Hobotov. Aduse o sticluță cu bromură și-i porunci lui Nikita să afume cu ceva prin salon.

Spre seară, Andrei Efimici și dădu sufletul, în urma unui atac de apoplexie. Mai întâi, începură să-l scuture frigurile, apoi i se făcu greață. O senzație scîrboasă, de ceva viscos care, după cît i se părea, și pătrunse în tot trupul, pînă în vîrful degetelor, și pornea de la stomac spre cap, revîrsîndu-i-se în ochi și în urechi. I se făcu verde înaintea ochilor, și atunci înțelese că i se apropie sfîrșitul. Își aduse aminte că Ivan Dmitrici, Mihail Averianici și milioane de alți oameni cred în nemurirea sufletului. Dar dacă o fi adevarat?... Însă el n-avea nevoie de nemurire și nu se opri asupra acestui gînd decît o clipă. O turmă de cerbi, neînchipuit de frumoși și de grațioși — citise aşa ceva cu o zi înainte — trecu în goană pe dinaintea lui, apoi o femeie și întinse o scrisoare recomandată... Mihail Averianici șopti nu știu ce. După aceea totul dispără, și Andrei Efimici adormi pentru totdeauna.

Veniră apoi cîțiva mujici, îl apucără de mîini și de picioare și-l duseră în capelă. Noaptea aceea zăcu pe masă cu ochii deschiși, în bătaia lunii. Dimineața intră Serghei Serghieici, se închină cu smerenie în fața crucifixului și închise ochii fostului său șef.

Andrei Efimici a fost îngropat a doua zi. La înmormîntare n-au venit decît Mihail Averianici și Dariușka.

Profesorul de literatură

I

TROPAITUL copitelor răsună pe podeaua de bîrne. Din grajd fu scos întâi Conte Nulin, negru ca pana corbului, apoi Uriașul, alb din cap pînă în picioare, și soră-sa Maika. Toți erau cai minunați, de preț. Bătrînul řeștev puse el însuși șaua pe Uriaș și spuse fiicei sale Mașa :

— Hai, Maria Godefroy, încalecă !

Mașa řeșteova era cea mai tînără din casă. Împlinise optsprezece ani, dar familia nu pierduse încă obiceiul să o socotească tot o copilă, și toți îi spuneau Mania sau Maniusia ; iar de cînd trecuse prin oraș un circ la care se duse aproape seară de seară, o porecliseră Maria Godefroy.

— Hop-la ! strigă ea, urcîndu-se pe Uriaș.

Soră-sa, Varia, se urcă pe Maika, Nikitin pe Conte Nulin, ofițerii pe caii lor ; apoi, lung și falnic, řirul călăreștilor, în care tunicele albe ale ofițerilor contrastau cu ținuta neagră a amazoanelor, ieși la pas din curte.

Nikitin băgase de seamă atât la încălecare cît și acum pe stradă că Maniusia nu se uită decât la dînsul. El cerceta cu oarecare fngrijorare, atât pe el cît și pe Conte de Nulin.
— Serghei Vasilici, îl sfătuieea, ține-l tot timpul în frâu. Nu-l lăsa să se sperie, se preface!

Fie că Uriașul era bun prieten cu Conte de Nulin, fie dintr-o simplă întâmplare, dar și ieri și alătări, Maniusia călărise tot alături de Nikitin. Iar el sorbea din ochi trupul ei mărunt, dar zvelt, pe care și-l ținea atât de drept pe calul alb și falnic, profilul ei fin, jobenul care nu o prindea de loc și o fimbărînea; o învăluia toată într-o privire plină de încîntare, de iubire, de extaz și, ascultînd-o fără să mai înțeleagă bine ce fi spune, se gîndeau: „Îmi dau cuvîntul de onoare, jur pe bunul dumnezeu, că nu mă voi mai sfii și fi voi destainui chiar azi totul!”

Se făcuse șase seara — ceas la care salcîmul și liliacul răspîndesc un miros atât de puternic, încît s-ar zice că văzduhul și copacii însîși se îmbată de parfumul lor. În grădina publică a orașului cîntă muzica militară. Caii loveau sonor caldarîmul, pretutindeni se auzeau rîsete, crîmpeie de conversație și zgomotul porților care se trînteau. Soldații de pe stradă salutau pe ofițeri, iar elevii de liceu, pe Nikitin, și era vădit că lumea care ieșise la plimbare și se îndrepta spre grădina publică privea cu placere pîlcul de călăreți. Seara era caldă, nori albi, ușori pluteau alene pe cer, plopii și salcîmii așterneau pe caldarîm, pînă la balcoanele și ferestrele caselor cu etaj de pe partea cealaltă a străzii, umbre molatece, învăluitoare.

Călăreții ieșiră din oraș și porniră în trap pe șosea. Nu mai mirosea a salcîm și a liliac și nu se mai auzea muzica. În schimb, te îmbătau miresmele cîmpului, se vedea lanurile verzi de secară și grîu, tipau țistarii și ciripeau păsările. Cît vedea cu ochii, întinderile erau verzi, tărcate ici-colo de fîșiile negre ale bostânărilor, iar departe, spre stînga, în jurul cimitirului, se vedea, alb, un șir de meri înflorîți.

Trecură pe lîngă abator, apoi pe lîngă fabrica de bere și ajunseră din urmă muzicanții unei fanfare militare, care se grăbeau spre o grădină din afara orașului.

— Polianski are un cal foarte bun, nimic de zis! spunea Maniusia lui Nikitin, arătînd din ochi spre ofițerul care

mergea alături de Varia. Are însă un nărvă — ca să nu mai vorbim de pata albă de pe piciorul stîng — dă mereu din cap ; acum nu mai poate fi dezvălăt de nărvavul ăsta. O să tot dea ușor din cap cît o să trăiască.

Maniusia era o cunoscătoare de cai la fel de pasionată ca și tatăl ei. Suferea cînd vedea la cineva un cal bun și era bucuroasă cînd putea descoperi metehne la caii altora. Nikitin, însă, nu se pricepea de loc și i se părea totușa dacă strunea calul cu frîul, ori cu zăbala, dacă mergea la trap sau în galop ; își dădea seama de un singur lucru : că ținuta lui pe cal e stîngace și țeapăna, și își spunea că ofițerii care știu astăzi de bine să stea în să fără doar și poate că-i plac Maniusiei mult mai mult decît el. Era gelos pe ei.

Trecînd prin fața grădinii publice de la marginea orașului, cineva propuse să se oprească și să bea sifon. Întrără toți călări. Prin frunzișul proaspăt, abia mijit al stejarilor, vedea grădina ca-n palmă — cu băncile, măsuțele și scrîncioabele ei — iar printre ramurile copacilor cuiburile de ciori semănînd cu niște căciuli mari. Călăreții și amazoanele coborîră din să lîngă una din nese și cerură sifon. În jurul lor se strînseră cîțiva cunoșcuți. Printre aceștia era și un medic militar, încălțat cu cizme, și dirijorul orchestrei, care își aștepta muzicanții. Se vede că medicul îl luase pe Nikitin drept student, fiindcă îl întrebă :

— Atî venit să vă petreceti vacanța la noi ?

— Nu. Locuiesc în oraș, răspunse Nikitin. Sînt profesor de liceu.

— Cum se poate ? se miră medicul. Atît de tînăr și profesor ?

— Atît de tînăr ? Slavă domnului, merg pe douăzeci și șapte de ani.

— Deși purtați mustăți și barbă, nimeni nu v-ar da mai mult de douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani. Ce tînăr păreți !

„Ce pacoste ! se gîndi Nikitin. Si ăsta m-a luat drept un mucos.“

Nu-i plăcea de loc cînd cineva îi vorbea de tinerețea lui, mai ales în fața femeilor sau a elevilor. De cum sosise în oraș și își luase catedra în primire, începuse să-și urască înfățișarea lui de băiețandru. Din pricina ei nu izbutea să se impună școlarilor, domnii în vîrstă îi spuneau „tinere“,

iar femeile preferau să danseze cu el decât să-l asculte discutând despre lucruri serioase. Nikitin ar fi dat mult să poată îmbătrâni dintr-o dată cu zece ani.

De la grădină, plecară mai departe spre ferma řelescovilor, unde se opriră la poartă, o strigătă pe Praskovia, soția îngrijitorului, și cerură lapte muls proaspăt. Nimeni nu gusta însă din lapte; se uitără unii la alții, izbucniră în ris și porniră înapoi spre oraș. În grădină unde băuseră ſifon începuse să cînte muzica. Soarele coborîse dincolo de cimitir și în zare cerul ardea văpăie.

Maniusia își apropiase din nou calul de cel al lui Nikitin. Tânărul profesor ar fi vrut să-i spună cu ce patimă o iubește, dar se temea că îl vor auzi ofițerii și Varia, și de aceea tăcea. Maniusia tăcea și ea, dar el își dădea seama de ce tăcea, de ce călărește alături, și era atât de fericit, încît pămîntul, cerul în flăcări, luminile orașului, silueta întunecată a fabricii de bere, totul se contopea în ochii lui în ceva neînchipuit de frumos și de mîngiector, și i se părea că Nulin al lui plutește în văzduh, avîntîndu-se spre volburile de purpură ale apusului.

Ajunsă acasă. Pe masa din grădină fierbea samovarul. La unul din capetele mesei sedea bătrînul řelescov cu prietenii săi, magistrați, și potrivit obiceiului său, critica ceva sau pe cineva.

— Astă-i mojicie nu altceva! spunea el. Mojicie sadea! Da : mo-ji-cie !

De cînd Nikita se îndrăgostise de Maniusia, totul îi plăcea la řelescov : și casa, și grădina, și ceaiul zilnic în grădină, și scaunele de trestie împletită, și bătrîna dădacă, chiar și cuvîntul acesta „mojicie“, pentru care bătrînul avea o deosebită slăbiciune. Nu se împăca doar cu mulțimea de cîini și de pisici ce forfoteau pretutindeni și cu turturelele egiptene care se tînguaiau toată ziulică în colivia mare de pe terasă. Erau atât de mulți cîini de curte și de casă, încît, deși venea de atîta vreme la řelescov, nu-i recunoștea decât pe doi din ei : pe Mușka și pe Som. Mușka era o cățelușă mică, cu părul rar, cu botul lățos, rea și răsfățată. Il ura pe Nikitin. Cum dădea cu ochii de el, își apleca într-o parte capul, își arăta colții și începea să mîrrie : „Rrr-nga, rrr-nga, rrr-nga“.

Apoi se așeza sub scaun. Dacă încerca să-o alunge de sub scaun, începea să latre ascuțit, iar gazdele se grăbeau să intervină :

— Nu te teme, nu mușcă, e foarte blîndă.

Som era un dulău negru, cît un vițel, cu picioarele lungi și coada tare, țeapănă. În timpul cinei, ca și în timpul ceaiului se plimba în voie pe sub masă, plesnind cu coada picioarele mesei și ale musafirilor. Era un cîine blînd, bleg, dar Nikitin nu-l putea suferi fiindcă avea obiceiul să-și pună botul pe genunchii mesenilor și să le murdăreasă pantalonii cu bale. Nikitin încerca să scape de el, lovindu-l cu mînerul cuțitului în fruntea lui cea lată, dîndu-i bobîrnace peste bot, răstîndu-se la el. Uneori îndrăznise chiar să se plîngă discret gazdelor. Dar nimic nu-i salva pantalonii de la pete.

După plimbarea călare, ceaiul, dulceața, untul și pemeții s-au bucurat de mult succes. Prima ceașcă au băut-o toți cu multă poftă, în tacere. În timp ce se servea al doilea rînd de cești, limbile se dezlegăra. Atât la ceai cît și la masă, discuția o începea întotdeauna Varia. Fiica cea mai mare a lui Ţelestov împlinise douăzeci și trei de ani. Bine făcută, mai frumoasă decît Maniusia, era socotită drept cea mai deșteaptă și mai cultă din familie, și avea o purtare serioasă, chiar severă, așa cum se cădea să aibă o fată mai mare, ce luase în casă locul mamei care murise. Ca stăpînă a casei, fîi îngăduia să se arate musafirilor numai în foi și bluză, se adresa ofișerilor cu numele lor de familie, o considera pe Maniusia tot o fetiță și vorbea cu ea pe tonul unei pedagogi. Deseori fîi spunea „fată bătrînă“, deci era convinsă că se va mărită.

Orice conversație, chiar și despre vreme, era neapărat transformată de ea în controversă. Avea o ciudată pasiune să te prindă cu o contrazicere, să se lege de orice vorbă, de cîte o frază spusă cu totul la întîmplare. Începeai să-i vorbești despre te miri ce, și numai ce o vedeaui uitîndu-se întă la tine și întrerupîndu-te : „Iartă-mă, iartă-mă, Petrov, alaltăieri ai spus exact contrariul !“

Alteori o vedeaui dintr-o dată surîzînd ironic și o auzeai spunînd : „Bravo, văd că începi să adopți procedeele de teroare ale secției a III-a. Te felicit !“

Dacă spuneai o vorbă de duh sau făceai un calambur, murmura, ridicînd ușor din umeri : „Răsuflat !“ sau „Ieftin“, iar dacă cel ce făcuse gluma era ofițer, Varia strîmba disprețitor din nas și exclama : „spirit de cazar-rmă !“ Acest „rr“ era atât de impunător, încît Mușka îi răspunde imediat de sub masă : „rrr-nga, rrr-nga“.

În seara aceea discuția pornise de la examenele de sfîrșit de an, despre care Nikitin pomenise în treacăt.

— Dă-mi voie, Serghei Vasilici, îl întrerupse Varia, spu că elevii se plâng că examenele sunt prea grele. Dar dă-mi voie să te întreb : cine e de vină ? Se pare că s-a dat elevilor din clasa a VIII-a o teză cu subiectul „Pușkin ca psiholog“. În primul rînd : cum se pot da teme atât de grele ? Iar în al doilea : ce fel de psiholog este Pușkin ? Șcedrin sau Dostoievski înțeleg. Dar Pușkin ? E un mare poet, și atâtă tot !

— Șcedrin este una și Pușkin alta ! răspunse Nikitin, posac.

— Știu, la dumneavoastră, la liceu, meritele lui Șcedrin nu sunt recunoscute. Dar nu de asta e vorba. Spune-mi dumneata, ce fel de psiholog este Pușkin ?

— Cum să nu fie psiholog ? Iată, am să vă dau cîteva exemple.

Și Nikitin recită cîteva crîmpeie din *Evgheni Oneghin*, apoi din *Boris Godunov*.

— Nu văd în exemplele dumitale nici umbră de psihologie, răspunse cu un ușor ofstat Varia. Pentru mine psiholog este acel ce descrie ascunzișurile sufletului omenesc, iar versurile pe care ni le-ai recitat sunt versuri admirabile, și atât !

— Știu eu ce fel de psihologie vrei dumneata ! se supără Nikitin. Ti-ar plăcea să-mi reteze cineva cu un ferăstrău tocit un deget, și eu să urlu, cât mă țin puterile. După părerea dumitale, asta e psihologie.

— Ieftin și nu demonstrează în ce măsură Pușkin e psiholog !

Cînd Nikitin era scos din fire de o afirmație care i se părea o dovedă de mărginire sau de rutină, sărea de pe scaun, se apuca cu mîinile de cap și începea să se plimbe dintr-un colț într-altul, gemînd și suspinînd. Și acum se întîmplă la fel. Sări de pe scaun, se apucă cu mîinile de

păr și făcu ocolul mesei, tînguindu-se. Apoi se așeză mai la o parte.

Ofițerii și veniră în ajutor; căpitanul Polianski începu să-o asigure pe Varia că Pușkin este într-adevăr un psiholog, și, ca să-si întărească spusele, și cită două versuri de Lermontov. Locotenentul Ghernet declară și mai convingător:

— Dacă Pușkin nu ar fi fost un psiholog, nu i s-ar fi ridicat o statuie la Moscova.

— Asta e o mojicie! se auzi din celălalt capăt al mesei. Am și spus-o, de altfel, și guvernatorului: „Excelență, este o mojicie!“

— Nu mai discut! strigă Nikitin. Ar însemna să nu mai sfîrșim niciodată. Basta! Ei, dar mai du-te odată de aici, javră! se răsti apoi la Som, care și pusese iarăși botul și o labă pe genunchi. „Rrr-nga“, se auzi de sub scaun.

— Recunoaște că n-ai dreptate! se încăpățină Varia.

Sosirea unor domnișoare, în vizită, curmă discuția. Trecură cu toții în salonul cel mare. Varia se așeză la pian și începu să cînte arii de dans. Se dansă mai întîi un vals și o polcă, apoi cadril, cu *grand-rond*, condusă prin toate încăperile de căpitanul Polianski. După aceea se dansă din nou vals.

În acest timp bătrânișii sedea în salon pe canapele și în jilțuri, fumau și se uitau la cei tineri. Printre ei se afia și Șebaldin, directorul Societății de credit urban. Amator pașionat de teatru și de literatură, fondase Cercul de muzică și artă dramatică din localitate și participa el însuși la spectacole, jucînd întotdeauna numai roluri de bătrâni valeți caraghioși, sau declamînd cu voce jalnică *Fecioara rătăcită*. Fusese poreclit Mumia, fiindcă era înalt, uscat și vînos, și avea întotdeauna un aer solemn întipărit pe figura lui cu ochii stinși, nemîșcați. Pașunea lui pentru teatru mersese pînă acolo încît își răseșe mustațile și barba, ceea ce îi dădea și mai mult înfățișarea unei mumii.

Îndată după *grand-rond*, Șebaldin se apropie cu oarecare șovâială de Nikitin și, cîregîndu-și glasul, și spuse:

— Am avut plăcerea să fiu de față la ceai în timpul discuției. Împărtășesc cu totul părerea dumitale. Avem aceeași fel de a vedea. Mi-ar face mare plăcere să stăm mai mult de vorbă. Ai citit *Dramaturgia de la Hamburg* a lui Lessing?

— Nu, n-am citit-o !

Şebaldin păru îngrozit de o asemenea mărturisire, fi scutură măinile, ca și cum și-ar fi făpt degetele și, fără să mai spună un cuvânt, se îndepărta de Tânărul profesor. Figura „mumiei”, întrebarea și uimirea sa i se păruă nespus de caraghioase lui Nikitin. Totuși se gîndi : „Într-adevăr, e cam rușinos : eu, profesor de literatură, să nu-l fi citit pe Lessing. Va trebui să-l citeșc.”

Înainte de cină se așezară cu toții, tineri și bătrâni, să joace „soarta”. Se aduseră două pachete de cărți de joc. Unul din ele fu împărțit jucătorilor. Celălalt fu pus pe masă.

— Cine are în mînă cartea asta, spuse solemn bătrînul Selestov, ridicând în sus prima carte din pachetul de pe masă, acela se va duce imediat în odaia copiilor să răsute pe dădăcă.

Plăcerea aceasta fiu hărăzită lui Şebaldin. Toți și încunjurară, și duseră în odaia copiilor, unde, rîzind și bătînd din palme, și siliră să răsute dădaca. Toți rîdeau și făceau gălăgie.

— Nu atît de pătimăș, strigă Selestov, rîzind cu lacrimi. Nu atît de pătimăș !

Nikitin trebui să spovedească pe toți cei de față. Îl așezară pe un scaun în mijlocul salonului și fi puseră pe cap un șal mare. Cea dintîi veni la spovedanie Varia.

— Vă cunosc păcatele ! începu Nikitin, privind în semîntuneric profilul ei sever. Spuneți-mi, domnișoară, de ce vă plimbați în fiecare zi cu Polianski ? Nu-n zadar, nu-n zadar, umblă ea cu un husar !

— E ieftin ! spuse Varia și plecă.

Sub șal străluciră apoi doi ochi mari, nemîșcați ; în întuneric se desenă profilul drag și se răspîndi parfumul minunat atît de bine cunoscut, care fi amintea de odaia Maniusiei.

— Maria Godefroy ! spuse el cu un ton atît de tandru, de drăgătos, încît nu-și mai recunoscu propria-i voce. Cu ce-ai păcătuit ?

Maniusia îl privi printre gene și fi arătă vîrful limbii, apoi izbucni în ris și fugi.

După un minut reapăru în mijlocul salonului, strigînd :

— La masă, la masă !

Și toți trecură în sufragerie.

În timpul cînei Varia se avîntase iarăși într-o discuție, de data aceasta, cu tatăl ei ; Polianski mîncă lacom, bea vin roșu și îi povestea lui Nikitin cum odată, într-o iarnă, în timpul războiului, stătuse toată noaptea într-o baltă pînă la genunchi. Inamicul fiind aproape, nu era voie nici de vorbit, nici de fumat. Noaptea era rece și întunecoasă și bătea un vînt pătrunzător. Nikitin l-a asculta și se uită pe furiș la Maniusia. Ea îl privea fără să clipească, nemîșcată, ca și cum nici nu l-ar fi văzut, pierdută în gînduri. Îngîndurarea aceasta a ei îl fermeca, dar îl și neliniștea.

„De ce se uită așa la mine ? se frâmînta el. Lumea poate să bagă de seamă. Doamne, cît e de tînără și de naivă !“

Pe la miezul nopții musafirii începură să plece. Cînd Nikitin ieși și el în curte, o fereastră se deschise la etaj și apănu Maniusia.

— Serghei Vasilici ! strigă ea.

— Poruncește !

— Iată ce e, spuse Maniusia, și se opri cu intenția sădîtă de a născoci chiar atunci ceva. Polianski ne-a făgăduit că va veni zilele acestea cu aparatul lui de fotografiat. Ar trebui să ne adunăm cu toții.

— Bine... voi veni bucuros.

Maniusia dispăru, fereastra se închise, și îndată după aceea se auzi pianul.

„Ce casă ! se gîndeau Nikitin, traversînd strada. O casă în care numai turturelele egipțene se tînguie, și acelea doar fiindcă nu-și pot manifesta altfel bucuria !“

Dar nu numai la řelescovî se ducea o viață atât de veselă. Nikitin nu făcuse nici două sute de pași, și dintr-o altă casă se auziră acorduri de pian. Puțin mai departe, în poarta unei curți, un țăran cînta din balalaică. Iar în grădina publică orchestra intona un potpurîu de cîntece rusești.

Nikitin locuia cam la o jumătate de verstă depărtare de casa řelescovîlor, într-un apartament de opt camere, pentru care plătea trei sute de ruble pe an, împreună cu un coleg al său, Ippolit Ippolitici, profesor de istorie și geografie. Acest Ippolit Ippolitici era un om încă tînăr, cu nasul cîrn, cu o țacălie roșcovană pe chipul lui blajin, dar cam grosolan, care nu avea nimic de intelectual. Cînd Nikitin intră în casă, îl găsi la masa de lucru, corectînd hărpile elevilor.

El socotea că la geografie lucrul cel mai important este să ştii să desenezi hărți, și la istorie, să cunoști datele cronologice. Stătea nopti întregi cu creionul albastru în mână, corectând hărțile făcute de elevii și de elevele sale, sau alcătuind tabele cronologice.

— Ce seară minunată ! spuse Nikitin, intrînd în odaie. Mă mir cum te lasă inima să stai în casă pe o asemenea vreme.

Ippolit Ippolitică era de felul lui un om scump la vorbă. Sau tacea, sau spunea lucruri de toti știute.

— Da, este o vreme minunată ! răspunse. Sîntem în mai, acușî vine vara. Iar vara nu este același lucru ca iarna. Iarna trebuie să faci foc în sobă ; pe cîtă vreme vara e cald și fără foc în sobă. În nopțiile de vară ăși geamul deschis și e cald ; dimpotrivă, iarna pui geamuri duble, și tot înghețî de frig.

Nikitin rămase lîngă masa acoperită cu hărți cîteva clipe, dar îndată se simți cuprins de plăcuseală.

— Noapte bună ! spuse ei căscind. Eram gata să-ți povestesc ceva romantic în legătură cu mine, dar mi-am adus aminte că ești „geografie“. Dacă aş începe să-ți vorbesc de dragoste, m-ai întrerupe și m-ai întreba în ce an s-a dat bătălia de la Kalka. Să te ia naiba cu bătăliile și cu peninsulele tale !

— De ce te superi ?

— Uite-așa, mi-e necaz !

Și, nemulțumit că nu-i mărturisise încă Maniusiei sentimentele sale și că acum nu are cu cine să vorbească despre dragostea ce-i umplea sufletul, se duse în biroul său și se-ntinse pe divan. În cameră era întuneric și liniște. Stînd culcat, cu privirea pierdută în noapte, Nikitin începu să se gîndească cum va fi cînd peste doi sau trei ani se va duce cu vreo treabă oarecare la Petersburg ; cum Maniusia îl va petrece la gară și va plinge. La Petersburg va primi de la ea o scrisoare lungă, prin care-l va ruga să se întoarcă acasă cît mai curînd. Îi va scrie și el o scrisoare, pe care o va începe așa : „Draga mea pisicuță...“

— Da, chiar așa : „Draga mea pisicuță !“ spuse el cu glas tare și începu să rîdă.

Nu stătea comod. Își încrucișă mîinile sub cap și-și rezemă piciorul stîng de spătarul divanului. Așa se simtea

mult mai bine. Albastrul din cadrul ferestrei începu să pălească. Afară prinseră să cînte, încă somnoroși, cocoșii. Nikitin continua să se gîndească cum se va întoarce de la Petersburg, cum îi va ieși Maniusia în întîmpinare la gară și, cu un strigăt de bucurie, îi va sări de gît. Sau mai bine nu : va fi mai şiret ; va veni noaptea tiptil, fără veste ; bucătăreasa îi va deschide ușa, apoi va intra în vîrful picioarelor în dormitor, se va dezbrăca fără zgomot și... buf !... în pat. Ea se va trezi și... doamne, ce bucurie !

Văzduhul se lumină. Odaia și fereastra dispăruseră dintr-o dată. Maniusia ședea pe scările fabricii de bere, pe lîngă care trecuseră mai fñainte, și îi spunea ceva. Apoi îl luă de braț și intră cu el în grădina aceea din afară de oraș, unde revăzu stejarii și cuiburile de ciori semănînd cu niște căciuli. Unul din cuiburi începu să se aplece. Din el scoase capul Ŝebaldin și îi strigă tare : „nu l-ai citit pe Lessing !“

Nikitin se cutremură din tot trupul și deschise ochii. În fața divanului stătea Ippolit Ippolitici, care își înnoda cravata cu capul dat pe spate.

— Scoală-te ! E timpul să mergem la școală. Nu e bine să dormi îmbrăcat, se strică hainele. Omul doarme în pat, dezbrăcat ! Și, după obiceiul său, continuă să vorbească pe îndelete despre lucruri de mult cunoscute de toată lumea.

Prima oră a lui Nikitin era de limba rusă, la clasa a doua. Cînd, la ceasul nouă punct, intră în clasă, văzu pe tablă, scrise cu cretă, două litere mari M. și Ŝ. Cu siguranță că însemnau Maria Ŝelestova.

„Au și miroosit pușlamalele ! gîndi Nikitin. Nimic nu le scapă !“

Ora a doua era de literatură, în clasa a cincea. Și aci era scris pe tablă : M. Ŝ. Iar la sfîrșitul lecției, cînd Nikitin ieși din clasă, în urma lui izbueni un strigăt ca la teatru, de la galerie :

— Ura-a-aa ! Trăiască Ŝelestova !

Fîindcă dormise îmbrăcat și nu se odihnise ca lumea, capul său era greu și trupul ostenit, cuprins de un fel de moaleală. Elevii, care așteptau din zi în zi să li se dea obișnuita vacanță dinaintea examenelor, nu învățau nimic, fremătau de nerăbdare în bânci și se țineau de șotii. Nikitin se frâmînta și el de aceeași nerăbdare, nu le lăua în seamă năzbîtile și se aprobia mereu de fereastră. Privirea i se furîsa spre

strada scăldată în soare, spre cerul albastru, transparent, de deasupra caselor ; urmărea zborul păsărelelor, apoi se pierdea peste acoperișuri și peste grădinile verzi, în depărtările întinse, împânzite de pădurici albastri și de fumul unui tren care alerga printre lanuri.

Pe stradă, pe sub umbra salcimilor, trecuă doi ofițeri în tunici albe de vară, învîrtind cravașa între degete. Hurui apoi o căruță cu niște evrei cu bărbi cărunte. Nepoțica directorului se plimba de mînă cu guvernanta ; după colț apăru Som, însoțit de două javre și urmat de Varia, într-o rochie simplă de culoare gri, cu ciorapi roșii, ținând în mînă un număr din *Vestnik Evropi*. Se vede că fusese la biblioteca municipală.

Orele nu se mai terminau ! Abia pe la ceasul trei avea să scape de la liceu. Și nici atunci nu se putea duce acasă sau la řecestovi. Trebuia să fie la Wolf, pentru o meditație. Acest Wolf, un evreu bogat, care trecuse la protestantism, nu-și dădea copiii la liceu, ci chema la el acasă profesorii, plătind cinci ruble ora.

„Ce plătiseală, ce plătiseală, ce plătiseală !“

La ceasul trei se duse la Wolf, unde i se păru că stă de o veșnicie. Ieși de acolo abia la cinci, și la șase trebui să se întoarcă la liceu la un consiliu pedagogic, pentru alcătuirea programului examenelor orale pentru clasa a IV-a și a VI-a.

Cînd seara tîrziu se întreptă în sfîrșit spre casa řecestovilor, inima și bătea puternic și fața și ardea. Cu o săptămînă, cu o lună mai înainte, de câte ori și pușese în gînd să-i vorbească Maniusiei, Nikitin pregătise un întreg discurs, cu introducere și încheiere. Acum, însă, nu avea nici o idee în cap. Totul se amestecase în mintea lui și nu știa decît atît : că astăzi îi va vorbi neapărat și că și era peste putință să mai aștepte.

„Am s-o rog să coboare în grădină, să ne plimbăm puțin, se gîndeau el, și am să-i spun“.

În vestibul nu era nimeni ; trecu în salonul cel mare, apoi într-altul mai mic : nici acolo nu întîlni pe nimeni. Se auzea, însă, sus la etaj, cum Varia discuta cu cineva și cum în odaia de alături, a copiilor, o croitoreasă cu ziua clănțănea foarfecete.

În casă era o odăiuă care purta trei denumiri : mică, de trecere și întunecoasă. În ea se afla un dulap mare, vechi, în care se țineau medicamentele, praf de pușcă și toate cele de trebuință pentru vînătoare. O scară mică de lemn, pe treptele căreia dormeau veșnic pisici, ducea la etaj. Odăiuă avea două uși : una dădea în odaia copiilor, cealaltă în saloan. Cînd Nikitin intră acolo cu gîndul să urce la etaj, ușa de la odaia copiilor se deschise brusc, apoi se trînti cu atîta putere, încît făcu să se cutremure și scara, și dulapul, și în cămăruță năvăli Maniusia. Purta o rochie de culoare închisă, iar în mînă avea o bucată de stofă albastră ; fără să-l vadă pe Nikitin, se îndreptă glonț spre scară.

— Stai puțin ! o opri el. Bună seara, Godefroy, dă-mi voie să...

Respirația i se tăiașe, i se făcuse un gol în cap. Cu o mînă o ținea de braț, și cu cealaltă de stofa albastră. Iar ea, surprinsă și parcă un pic speriată, se uită la el cu ochii mari.

— Dă-mi voie, reluă el grăbit, de frică să nu o vadă plecînd. Trebuie să-ți spun ceva... Atît numai că... aici nu e locul. Nu pot... nu sănătățe... Înțelegi, Godefroy, nu pot... și asta...

Stofa albastră luncă jos, și Nikitin o apucă pe Maniusia și de mîna cealaltă. Ea se făcu palidă, mișca buzele, se dădu înapoi și se trezi în colțul dintre perete și dulap.

— Iți dau cuvîntul meu de onoare, șopti el, te asigur Maniusia pe cuvînt de onoare că...

Ea își lăsa capul pe spate și el o sărută pe buze, iar ca sărutul să dureze cît mai mult, o ținu cu mîna de bărbie. Fără să știe cum, se treziră în colțul acela strîmt dintre dulap și scară, iar Maniusia își cuprinse gîțul cu brațele și își lipi capul de obrazul lui. Apoi amîndoi fugiră afară.

Grădina řeșteșteștilor era de peste patru hectare. Afară de vreo două duzini de arțari și de tei bătrâni, și de un singur brad, tot restul era plantat numai cu pomi fructiferi : cireși, meri, peri, castani, măslini argintii... Erau și multe flori.

Nikitin și Maniusia alergau tăcuți pe alei, rîdeau, își punea din cînd în cînd întrebări scurte la care nu răspundea ; un firicel de lună atîma deasupra grădinii, și din iarba întunecată, abia poleită de lună, se înălțau lalele și stînjenei somnoroși, rugîndu-se parcă să le spună și lor cineva vorbe de dragoste.

Cînd Nikitin și Maniusia se întoarseră în casă, obînuitul grup de ofițeri și domnișoare era îն păr și se dansa mazurca. Din nou Polianski conduse prin toate încăperile cărilul și se jucă „soarta“. Înainte de cină, în timp ce musafirii treceau în sufragerie, Maniusia, rămînînd singură cu Nikitin, se lipi de el și își spuse :

— Vorbește tu singur cu tata și cu Varia. Mie mi-e rușine.

Îndată după masă, vorbi cu bătrînul. După ce îl asculta, řeșevost stătu puțin pe gînduri, apoi își spuse :

— Îți sănt foarte recunoscător pentru cinstea pe care ne-o faci, mie și fiicei mele. Dar, dă-mi voie acum să vorbesc cu dumneata prietenește, ca de la bărbat la bărbat. Spune-mi te rog, ce ț-i-o fi venit să te însori așa devreme ? Numai țărănilor au obiceiul asta, dar ei, mă rog, îs neciopliti ! Pe cînd dumneata ! Ce plăcere poate fi să-ți pui singur lanțuri de mîini și de picioare cînd ești atît de tînăr ?

— Dar nu sănt de loc tînăr ! se supără iarăși Nikitin. Merg pe douăzeci și șapte de ani.

— Tată, a venit veterinarul ! strigă Varia din odaia vecină. Si convorbirea fu întreruptă.

Cînd să plece, Varia, Maniusia și Polianski îl conduseră înnă acasă. Apropiindu-se de porțiua de fier a curții sale, Varia îl întrebă :

— De ce oare misteriosul dumitale Mitropolit Mitropolitici nu se arată nicăieri ? Ar trebui să-l aduci pe la noi.

Cînd Nikitin intră în odaie, „misteriosul“ Ippolit Ippolitici ședea pe pat și-si scotea pantalonii.

— Nu te culca încă, dragul meu ! îi strigă Nikitin, abia înțîndu-și răsuflarea. Stai puțin !

Ippolit Ippolitici își trase înapoi pantalonii și întrebă alarmat :

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Mă însor...

Nikitin se aşeză și el pe pat, alături de colegul său, și îl privi mirat, ca și cum s-ar fi mirat de el însuși :

— Închipuieste-ți că mă însor cu Maria řeșevostova ! Chiar astă-seară i-am cerut mîna.

— Foarte bine. Mi se pare că e o fată bună, atît numai că e foarte tînără.

— Da, e adevărat ! Foarte tînără... oftă Nikitin și strînse îngrijorat din umeri. Foarte, foarte tînără !

— A fost eleva mea la liceu. La geografie era aşa și aşa, iar la istorie, slabă. Era cam neatentă în clasă.

Fără să știe de ce, lui Nikitin i se făcu milă de colegul său și vră să-i spună ceva prietenos și mîngâietor :

— De ce nu te însori și tu, dragul meu ? De ce n-ai lăua-o, bunăoară, pe Varia, Ippolit Ippolitici ? Este o fată minunată, desăvîrșită... Ce-i drept, îi cam place să despice firul în patru, dar în schimb are o inimă... Ce inimă ! Tocmai adineauri a întrebat de dumneata. Căsătorește-te cu ea, dragul meu... Ce zici ?

Nikitin știa foarte bine că Varia nu l-ar lăua niciodată pe omul acesta cîrn și plăticos. De ce oare mai încerca atunci să-l convingă să se însoare cu ea ?

— Însurătoarea este un pas serios ! spuse Ippolit Ippolitici, după ce reflectă adînc. Trebuie să judeci și să cîntărești totul bine. Altfel nu se poate. Prudența nu strică niciodată, dar mai ales la însurătoare, cînd omul, încetind de a mai fi burlac, începe o viață nouă.

Și se pomii iarăși să însire o serie de locuri comune. Nikitin îi ură noapte bună și trecu în camera lui. Se dezbrăcă numădecît și se întinse în pat ca să se poată gîndi în liniște la fericirea sa, la Maniusia, la viitor. Surse și, dintr-o dată, își aduse aminte că nu-l citise pe Lessing.

„Va trebui neapărat să-l citeșc ! își spuse el. Dar la urma urmei, de ce să-l citeșc ? Să-l ia dracu !“

Copleșit de astă fericire, adormii îndată și zîmbi în somn pînă dimineața. I se părea prin vis că aude tropăitul copitelor pe podeaua de bîrne și că din grajd era scos întîi Contele Nulin, negru ca pana corbului, apoi Uriașul, alb din cap pînă în picioare, și soră-sa, Maika...

II

„În biserică era îmbulzeală și zumzet de glasuri ; la un moment dat, cineva chiar a strigat ceva, și protoiereul care mă cununa cu Mania s-a uitat peste ochelari la mul-

țime și a spus aspru : «Nu vă foiți prin biserică și nu faceți zgromot ; stați liniștiți și rugați-vă. Trebuie să fim cu frica lui dumnezeu !»

Cavalerii mei de onoare erau doi colegi de la liceu, iar ai Maniei, căpitanul Polianski și locotenentul Gherent. Corul catedralei cînta admirabil. Sfîrșitul lumînărilor, strălucirea lor, toaletele, uniformele ofițerilor, privirile tuturor vesele și mulțumite, aerul serafic al Maniei, ambianța generală și cuvintele slujbei de cununie, toate mă mișcau pînă la lacrimi și în același timp îmi dădeau un sentiment de triumf. Mă gîndeam : cum a înflorit, ce frumos s-a orînduit în ultima vreme viața mea ! Acum doi ani eram încă student, trăiam într-o din locuințele ieftine pe Neglinnaia, fără bani, fără rude și — după cum mi se parea atunci — fără viitor. Iar acum iată-mă profesor de liceu într-o din cele mai de seamă capitale de gubernie, cu viitorul asigurat ; iată-mă, mai ales, iubit și răsfățat. Pentru mine s-a adunat toată această mulțime, pentru mine ard trei policanđre, pentru mine slujește protoiereul și își dau toata silința cîntăreții ; și tot pentru mine ființa aceasta fermecătoare, unică pe lume, căreia în curînd îi voi putea spune «nevasta mea», este atât de tîrnă, de elegantă, de fericită ! Mi-am adus aminte din nou de primele noastre întîlniri, de excursiile afară din oraș, de declarația mea de dragoste, de vremea care par că înădins fusese atât de frumoasă în vara aceasta. Si fericirea ceea, pe care altădată o socoteam cu puțință numai în romane și în basme, iată că o trăim acum aievea, atât de intens, încît mi se pare că o pot atinge cu mîinile.

După cununie, toată lumea din biserică ne-a înconjurat, pe mine și pe Mania, exprimîndu-ne o bucurie sinceră, felicitîndu-ne și urîndu-ne noroc. Un general de brigadă, septuagenar, a felicitat-o pe Mania, spunîndu-i cu o voce ho-dorogită de bătrîn, dar atât de tare, încît s-a auzit în toată biserică : «Sper, draga mea, că și după nuntă ai să rămîni același boboc de trandafir ca și acum !»

Ofițerii, directorul liceului și toți profesorii au zîmbit politicos și am simțit că pe buzele mele se schițase același surîs convențional, fățarnic. Ippolit Ippolitici, profesorul de geografie și de istorie, care se exprimă numai în truisme,

mi-a spus cu multă însuflețire : «Pînă acum n-ai fost însurat și ai fost singur. De acum ești însurat și veți fi doi!».

De la biserică ne-am întreptat spre casa cu etaj, de cărămîdă roșie, pe care am primit-o de zestre. Afără de această casă, Mania are douazeci de mii ruble bani și o moșioară cam părăginită — Melitonovskaja, cu o ogrădină plină cu tot felul de orătăni, care se sălbăticesc din lipsă de îngrijire. Sosind acasă, m-am întins să mă odihnesc puțin pe dîvanul turcesc din noul meu birou și am aprins o țigară. Dîvanul era moale, confortabil, mă simțeam mai bine ca oricând ; jos, la parter, musafirii strigau nefincetat : «Ura», iar în vestibul o orchestră ca vai de lume cînta : «Mulți ani trăiască !» și fel de fel de alte fleacuri. Deodată ușa s-a deschis și Varia, sora Maniei, a intrat în fugă în birou cu o cupă în mînă cu o expresie neobișnuită, încordată, parcă i-ar fi fost gura plină cu apă. Se vede că voia să treacă mai departe, în cealaltă cameră, dar pe neașteptate a început să rîdă, apoi a izbucnit în hohote de plâns și cupa s-a rostogolit cu zgromot pe parchet. Am luat-o pe Varia de braț și am încercat să-o liniștesc. «Nimeni nu poate să întelegă ! suspina ea puțin mai tîrziu, stînd pe patul dădacă-i din camera cea mai retrasă a casei. Nimeni, nimeni, nimeni ! Doamne, nimeni nu poate să întelegă !»

Totuși, toți întelegeau că se poate de bine că era cu patru ani mai mare decât Mania, că rămăsese încă nemărită, și că nu din invidie plângea, ci din presimțirea tristă că fi trece timpul și că poate fi și trecuse. Cînd a început să se danseze cadrilul, Varia era din nou în salon, cu ochii plânsi și tare pudrată. Am văzut apoi cum căpitanul Polianski ținea în față ei o cupă din care ea mîncă înghețată cu linguriță.

E șase dimineață. Am început să-mi scriu jurnalul ca să descriu fericirea mea deplină, mereu aceeași, și totuși mereu alta. Credeam că voi umple pe puțin șase, șapte pagini, pe care apoi le voi citi Maniei, dar, ciudat, în amintirea mea total s-a învălmășit, s-a contopit ca într-un vis. Nu-mi mai aduc aminte limpede decât episodul cu cumnată-mea, și am impresia că singurul lucru pe care mai găsesc să-l scriu este : sărmana Varia ! Dar frunzișul copacilor din grădină a început să freacăte, va ploua... Ciorile

croncănesc prelung și, nu știu de ce, Mania mea, care abia a adormit, are față tristă.“

Nikitin închise jurnalul, și multă vreme după aceea nu se mai atinse de el. În primele zile ale lunii august începură examenele de corigență și cele de admitere, iar după adormirea maicii domnului, cursurile. Pleca la școală dimineața, după ora opt, iar pe la nouă i se făcea dor de Mania, de noul lui cămin, și începea să se uite la ceas. În clasele inferioare punea pe unul dintre elevi să dicteze și, pe cînd ceilalți scriau, el se așeza pe pervazul ferestrei cu ochii închiși și visa. Fie că făcea planuri de viitor, fie că se gîndeau la trecut, totul i se părea la fel de minunat, ca un basm. În clasele superioare, elevii citeau cu glas tare din Gogol sau proza lui Pușkin; lectura aceea cu glas monoton îl făcea să somnoleze; oamenii, caii de călărie, copacii și cîmpurile întinse i se perindau prin fața ochilor și el exclama într-un suspin, ca și cum s-ar fi extaziat de proza lui Gogol sau a lui Pușkin:

— Minunat!

În recreația cea mare, Mania îi trimitea micul dejun într-un șerbet alb ca zăpadă, și el mîncă încet, tacticos, pentru a-și prelungi desfătarea; iar Ippolit Ippolitici, care de obicei își aducea o chiflă, se uita la el cu respect și invidie, și-i spunea, ca totdeauna, cîte ceva răsuflat. Bunaoră: „Fără hrana, oamenii n-ar putea trăi“.

De la liceu, Nikitin mergea la meditații, și cînd, în sfîrșit după ora cinci, se întorcea acasă, îl cuprindea o bucurie și o îngrijorare, de parcă ar fi lipsit un an întreg. Urca scările în goană, gîfiind, o găsea pe Mania, o strîngea în brațe, o săruta, și jură că o iubește și că nu poate trăi fără ea, o asigură că i-a fost un dor nebun și o întreba cu teamă dacă se simte bine și de ce e atât de serioasă. După aceea se așezau la masă, numai ei doi.

După masă se întindea pe divanul turcesc din biroul lui și fuma, iar ea se așeza lîngă el și îi povestea cu glas scăzut o mie de nimicuri.

Zilele cele mai fericite pentru ei erau acum duminicile și sărbătorile, cînd rămîneau acasă de dimineață pînă seara. În zilele acelea gusta din plin viața simplă, tîhnită, dar neobișnuit de frumoasă, care îi aducea aminte de idilele pastorale. Urmarea cu nesaț grija cu care Mania lui cuminte

și chibzuită își gospodărea și înfrumuseța cuibul, și uneori, dorind să-i arate că nu stă nici el cu măinile în sin, se apuca de ceva cu totul nefolositor: bunăoară scotea din sopron șarabana și o cerceta cu luare-aminte pe toate părțile.

Cu laptele de la trei vaci, Mania înjghebase o adevărată lăptărie: pivnița și cămara erau pline de ulcioare cu lapte și străchini cu smântână. Ca să o necăjească, Nikitin îi cerea cîteodată un pahar cu lapte. Ea se speria, fiindcă laptele și smântână se păstrau numai pentru unt. Atunci el o cuprindea în brațe, rîzind, și-i spunea :

— Lasă, lasă, am glumit, comoara mea, am glumit !

Alteori rîdea de spiritul ei de economie, cînd, de pildă, găsind în dulap cîte o rămășiță de cîrnat sau de brînză, tari ca piatra, Mania declară pe un ton grav :

— Asta o să mânânce slugile.

Nikitin îi spunea că o bucată atît de mică e bună doar pentru o capcană de șoareci. Dar ea începea să-i demonstreze cu aprindere că bărbații habar n-au de gospodărie și că pe servitori nu-i poți mulțumi cu nimic, chiar dacă le-ai da și cincizeci de ocale de gustări. Pînă la urmă el ceda și o îmbrățișă transportat. Tot ce era logic în cuvintele ei îi se părea uimitor, neobișnuit; iar ceea ce nu concorda cu convingerile lui era, după părerea lui, naiv și înduioșător.

Uneori avea chef să filozofeze și începea să vorbească despre lucruri abstracte. Mania îl asculta atentă, făcînd ochii mari.

— Sînt nesfîrșit de fericit cu tine, bucuria mea ! spunea el, jucîndu-se cu degetele măinilor ei, sau despletîndu-i coadele și împletîndu-i-le la loc. Dar eu nu consider fericirea drept ceva picat din cer. Am credința că omul este făuritorul propriei sale fericiri, și acum eu culeg ceea ce singur am creat. Da, o spun fără falsă modestie : această fericire am creat-o eu însuși și am tot dreptul să mă bucur de ea. Cunoști trecutul meu : singur, orfan, săracie, copilărie nefericită, o adolescență destul de tristă... Toate acestea au reprezentat o luptă, au fost drumul pe care-l croiam spre fericire...

În luna octombrie liceul suferi o pierdere grea : Ippolit Ippolitică se îmbolnăvi de erizipel și muri. În ultimele două zile, înainte de a-și da sfîrșitul, nu mai recunoștea pe ni-

meni și delira, dar chiar în delir spunea tot lucruri îndebășite cunoscute :

— Volga se varsă în Marea Caspică... Caii mănâncă ovăz și fîn.

În ziua înmormîntării nu se ținură cursuri la liceu. Siciul și capacul fură purtate de colegi și de elevi. Iar corul liceului cîntă tot drumul pînă la cimitir : „Sfinte dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte !“

La cortegiul funebru luară parte trei preoți, doi diaconi, tot liceul de băieți și corul catedralei în odăjdi de ceremonie. Văzînd o înmormîntare atât de solemnă, trecătorii se opreau, fîși făceau semnul crucii și spuneau :

— Să dea dumnezeu oricui să moară astfel !

Întors de la cimitir, Nikitin, mișcat, s-a așezat la biroul său și-a deschis jurnalul și a scris :

„Adineauri a fost coborât în mormînt Ippolit Ippolitici Rîjițki.

Pace cenușii tale, modest truditor !

Mania, Varia și toate femeile care au asistat la înmormîntare au plîns sincer, poate pentru că știau că pe omul acela șters, lipsit de orice farmec, nu l-a iubit nici o femeie. Aș fi vrut să spun la mormîntul camaradului meu un cuvînt din inimă, dar am fost înștiințat că treaba asta ar putea să-i displeacă directorului, care nu l-a prea simpatizat.

Mi se pare că e prima zi de la căsătoria mea cînd îmi simt sufletul greu...“

În tot restul anului școlar nu s-a mai petrecut nici un eveniment deosebit.

Iarna a fost blîndă, fără geruri mari, cu zăpadă puțină ; în ajun de bobotează, bunăoară, toată noaptea vîntul s-a jeluit ca toamna, streșinile au curs, iar dimineața, la sfîrșirea apelor, poliția nu a lăsat pe nimeni să coboare pe rîu din pricina că gheata se umflase și se înnegrise. Dar cu toată vremea închisă a iernii, Nikitin era tot atât de fericit, ca și vara. La plăcerile lui se mai adăugase o distracție nouă : învățase să joace whist. Un singur lucru îl tulbură și îl supără cîteodată, împiedicîndu-l să fie cu totul fericit ; pisicile și clinii pe care îi primise de zestre. Dimineața, mai ales, domnea în casă un miros de menajerie, pe care nimic nu-l putea face să dispară. Adesea pisicile se în-

căierau cu căinii, și se stîrnea o hărmălaie de nedescris. Mușka cea arăgoasă era hrănita de zece ori pe zi. Ca și înainte, ea nu-l putea suferi pe Nikitin și mîrtia la el : „Rrr-nga, rrr-nga”.

Intr-o seara din postul mare se întorcea acasă pe la miezul nopții, de la club, unde jucase cărți. Ploaia, era în tuneric, noroi. Nikitin simțea în adîncul sufletului un fel de amărăciune și nu se putea dumeri care să-i fi fost pricina. Pierderea celor 12 ruble, sau tonul cu care unul din parteneri, cînd îl văzuse punind pe masă rubblele pierdute, spusese că Nikitin e stup de bani, făcînd vădit aluzie la zestrea pe care o promise. Nu-i părea rău nici de cele 12 ruble și nici cuvintele partenerului nu avuseseră, în fond, nimic jignitor. Totuși, nu era în apele lui. Nu mai regăsea în el nici graba și nici plăcerea de altădată de a se întoarce acasă.

— Ptiu, ce-o fi cu mine ? ! exclamă el, oprindu-se lîngă un felinar.

Se gîndi deodată că nu-i părea rău de cele 12 ruble pierdute, fiindcă erau bani nemuncitî. Dacă ar fi muncit, ar fi cunoscut prețul fiecărei copeici, și nu ar fi fost nepăsător la căstig sau la pierdere. Toată fericirea lui, de altfel, își spuse el mai departe, o dobîndise tot atît de gratuit, pe degeaba. Pentru el această fericire era un lux, ca o doctorie pentru un om sănătos. Dacă ar fi fost și el ca marea majoritate a oamenilor, copleșit de grija unei bucați de pîine, dacă ar fi trebuit să lupte din greu pentru existență, dacă lar fi durut spinarea și pieptul de muncă grea, masa cea zilnică, căminul cald și plăcut și căsnicia-i fericită ar fi fost o necesitate, o răsplătă, un farmec al vieții. Așa însă, toate acestea căpătau o semnificație stranie, nelămurită.

— Ptiu, ce-o fi cu mine ? ! repetă el, dîndu-și limpede seama că însuși faptul că îl putuseră trece prin minte asemenea gînduri era un semn rău.

Cînd ajunse acasă, Mania dormea ; respira regulat și surîdea prin somn. S-ar fi zis că și somnul îl face plăcere.

Lîngă ea torcea pisoiul alb, strîns ghem. Nikitin aprinse luminarea. Apoi o țigară. Mania se trezi și bău cu sete un pahar cu apă.

— Am mîncat prea multă dulceață ! spuse ea, începînd să rîdă. Ai fost la ai noștri ? întrebă apoi, după o scurtă tacere.

— Nu, n-am fost.

Nikitin aflase că Polianski, în care Varia își pusese în ultima vreme mari speranțe, primise ordin de mutare într-o din garnizoanele din apusul țării și începuse să facă în oraș vizitele de râmas bun ; de aceea în casa řestovilor nu domnea prea multă veselie.

— Spre seară a trecut Varia pe aici, spuse Maria, aşzîndu-se în capul oaselor. Nu mi-a spus nimic, dar i se citea pe față cît de greu îi vine, sărăcuța de ea ! Nu-l pot suferi pe Polianski. E gras, greoi, și cînd merge sau dansăză fi tremură obrajii. Nu, nu-mi place de loc ! Totuși îl consideram cumsecade.

— Eu și acum îl consider un om cumsecade.

— Atunci de ce s-a purtat atât de urît cu Varia ?

— De ce urît ? întrebă Nikitin, simînd în el o pornire împotriva pisoiului care se sculase și își întindea mădularele. După cîte știu, nu i-a făcut nici o propunere de căsătorie și nu s-a angajat cu nimic.

— De ce venea atât de des la noi ? Dacă nu ai intenția să te însori, nu veni toată ziua-bună ziua în casa oamenilor.

Nikitin stinse lumînarea și se culcă. Dar nu-i era somn și nici nu putea sta întins. Capul i se părea nemăsurat de mare, gol, ca un hambar pustiu, și în golul acesta pîndeau gînduri noi, ciudate, ca niște umbre amenințătoare. Își spunea că dincolo de lumina blîndă a candelei, dincolo de fericirea tîhnită și surîzătoare a familiei, dincolo de universul acesta îngust, în care el și pisoiul alb duceau o viață atât de molcomă și de dulce, mai exista și o altă lume... Si, dintr-o dată, îl cuprinse un dor nebun să se ducă în acea lume, să muncească și el undeva într-o fabrică sau într-un atelier mare, să vorbească de pe o catedră universitară, să scrie, să publice, să trudească, să sufere... Simțea c-ar vrea să fie mistuit de o pasiune nobilă, de o chemare, căreia să i se consacre pînă la uitare de sine, pînă la nepăsare față de fericirea personală, atât de monotonă. În minte fi apără pe neașteptate řebaldin, care striga la el îngrozit :

— Nici măcar nu l-am citit pe Lessing ! Ce mult ai rămas în urmă ! Doamne, cum ai decăzut !

Mania se sculă din nou să bea apă. Nikitin se uită la gîțul, la umerii și la sânii ei plini, și-și aduse dintr-o dată aminte de complimentul făcut de generalul de brigadă în biserică : să rămînă întotdeauna un boboc de trandafir.

— Un boboc de trandafir ! murmură el și începu să rîdă.

— R-rr-nга, rr-nга, și răsunse de sub pat cățelușa somnoroasă.

O mînie tăioasă ca un pumnal rece i se răsuci în inimă ; și veni să-i spună Maniei o grosolanie, ba chiar să sară la ea și să-o lovească. Inima începu să-i bată puternic.

— Prin urmare, o întrebă el, stăpînindu-se, dacă eu ve-neam zilnic la voi în casă însemna că trebuia neapărat să te iau de nevastă ?

— Bineînțeles ! De altfel, îți dai seama și tu singur foarte bine.

— Frumos !

Și după o clipă repetă :

— Frumos !

Pentru a nu spune vorbe de prisos și pentru a-și potoli bătăile înimii, Nikitin se duse în birou și se culcă, întîi pe divan, fără pernă, apoi jos, pe covor.

„Prostii ! Încerca el să se liniștească. Ești profesor, muncești pe un târâm dintre cele mai nobile... Ce altceva mai vrei ? E absurd !“

Dar îndată tot el își răsunse că nu era de loc profesor, ci un funcționar tot atât de puțin înzestrat și lipsit de personalitate, ca și profesorul ceh de limba greacă ; că nu avusese niciodată o adevărată chemare pentru profesorat ; că nu cunoștea de loc pedagogia, care nu-l interesase cătuși de puțin ; că nu știa să se poarte cu copiii ; că rostul materiilor pe care le preda și era necunoscut ; poate erau chiar fără de nici un folos. Răposatul Ippolit Ippolitici era om mărginit, de aceea și profesorii, și elevii știau bine ce puteau și ce nu puteau aștepta de la el ; Nikitin însă, întocmai ca și cehul, știa să-și ascundă mărginirea, să îngăsele cu îndemînare pe toată lumea și să dea impresia că, slavă domnului, totul merge cum nu se poate mai bine.

Gîndurile acestea îl speriau. Voia să le alunge, își spunea că nu sunt decât prostii, pricinuite de nervii săi prea încordați, și că mîine va fi cel dintîi care va rîde de ele. Îi, într-adevăr, spre ziuă începu să-i vină a rîde de această nervozitate nefirească, și se învinui că „e mai rău ca o muiere“. Totuși, în adîncul sufletului își dădea lîmpede seama că liniștea lui de mai înainte se spulberase pentru totdeauna și că în casa netencuită cu etaj nu va mai exista de acum încolo fericire pentru el. Ghicea că vremea amăgirilor se sfîrșise, că iluziile secaseră și că începea o viață nouă, frâmintată, conștientă, care nu se împacă cu tîhna și fericirea personală.

A doua zi, fiind duminică, se duse la biserică liceului și-l întîlni acolo pe director și pe colegi. I se părea că toți erau stăpîniți de o singură grijă: aceea de a ascunde mai adînc ignoranța lor și nemulțumirea lor de viață, și că la rîndul său, pentru a nu dezvăluî propria sa neliniște, surîdea și el tot atât de conventional și de fățănic, vorbind despre nimicuri. De la biserică, pașii îl purtară, la întîmplare, spre gară, unde văzu sosind și plecând un marfar. Era fericit că era singur și că nu trebuia să stea de vorbă cu cineva.

Acasă găsi pe tata-socru și pe Varia, care veniseră la masă. Varia avea ochii roșii de lacrimi și se plîngea că o doare capul, iar řelestov mînca fără măsură și, făcînd vădit aluzie la Polianski, vorbea cu amăraciune despre tinerii din ziua de azi, care nu inspiră nici o încredere și sănt atât de puțini gentlemenii.

— Este o mojicie. Am să i-o spun de la obraz! O mojicie, domnul meu!

Nikitin zîmbea politicos și o ajuta pe Mania să servească musafirii, dar îndată după masă se duse și se încuie în birou.

Soarele strălucea vesel și își trimitea prin ferestrele mari razele fierbinți. Era abia 20 martie, dar afară, pe străzile orașului, trăsurile luaseră locul săniilor și grădinile răsunau de ciripitul graurilor. Dîntr-o clipă în alta Maniusia avea să deschidă ușa, să-i cuprindă gîțul cu brațul și, vestindu-i că s-a pus șaua pe cai, sau că s-a tras șarabana la scară, avea să-l întrebe cu ce să se îmbrace ca să nu-i fie frig. Începea o primăvară tot atât de minunată ca și cea de anul

trecut, făgăduind aceleași bucurii... Dar Nikitin se gîndeau că ar fi bine să-și ia un concediu, să se ducă la Moscova, să tragă undeva pe Neglinnaia... În odaia vecină se bea cafea și se vorbea despre căpitanul Polianski, dar el se silea să nu asculte și scria în jurnalul lui: „Unde mă aflu, Doamne ? ! Mă împresoară și mă cotropesc banalitatea. Oameni plăticoși, meschini, străchini cu smîntină, ulcioare cu lapte, gîndaci, femei mărginite... Nu există nimic pe lume mai însășimîntător, mai înjositor și mai plăticos decît banalitatea ! Trebuie să fug de aici, să fug chiar astăzi, altfel înnebunesc...“

Ordinul Anna

I

DUPĂ oficierea cununiei, nu se servi nici cea mai simplă gustare. Noii căsătoriți băură căte un pahar de şampanie, se schimbă de haine și pomiră la gară. Nici bal, nici masă mare de nuntă, nici muzică, nici dans. În schimb, se hotărîse o călătorie la mănăstire, la vreo două sute de versie depărtare. Cei mai mulți aprobară această idee fiindcă, ziceau ei, Modest Alexeici ocupa o funcție destul de importantă, nu mai era tânăr, și o nuntă cu tambalău ar fi putut să pară oarecum nepotrivită; de altfel, e plăcitor să ascultă muzică la căsătoria unui funcționar de cincizeci și doi de ani cu o fată care abia a împlinit opt-sprezece. Se mai spunea că Modest Alexeici, om cu principii, proiectase călătoria la mănăstire tocmai pentru a o face să înțeleagă pe tânără lui soție că pînă și în căsătorie el dă primul loc religiei și moralei.

Nuntașii veniseră la gară să petreacă pe noii căsătoriți. Colegii și rudele stăteau cu paharul în mînă, așteptînd să

pornească trenul ca să strige : ura ! Tatăl fetei, Piotr Leontici, cu fracul lui săracăios de profesor și cu jobenul în cap, se și îmbătase și, foarte palid la față, se întindea într-o spre fereastra vagonului, cu paharul în mână, strigând cu glas rugător :

— Ania ! Ania ! Aniuta ! Numai un cuvînt.

În cele din urmă, Ania se aplecă la fereastră, și el și șopti ceva, suflîndu-i în obraz duhoarea de vin ; îi șisera la ureche niște vorbe neînțelese și o binecuvîntă, făcîndu-i cruci pe față, pe piept și pe mâini, cu lacrimi în ochi și cu respirația sugrumată de emoție. Cei doi frați ai ei, Petea și Andriușa, liceeni amîndoi, îl trăgeau mereu de frac și îi șopteau rușinați :

— Lasă, tătuță... Haide, tătuță...

Cînd se urmă trenul din loc, Ania îl văzu pe tatăl ei fugind în urma vagonului, clătinîndu-se pe picioare și vîrându-și vinul din pahar ; și abia atunci își dădu seama ce expresie blîndă, jalnică și vinovată avea, strigîndu-i : ura !

Noii căsătoriți rămaseră singuri. Modest Alexeici își roti privirea în compartiment, rîndui pachetele în plasele de sus și se așeză zîmbind pe banca din față tinerei lui soții. Era un om de statură mijlocie, cam gras, puhat, prea bine hrănit, cu favoriți lungi și fără mustați ; bărbia rotundă și rasă, puternic conturată, semăna cu un călcii. Te izbea în înfățișarea lui lipsa mustașilor — locul acela gol și proaspăt bărbierit, care se contopea treptat cu cele două fâlcii grase, tremurătoare ca o piftie. Avea o ținută gravă, mișcări încete și gesturi potolite.

— Fără să vreau, îmi vine în minte o întîmplare, începu el deodată, cu zîmbetul pe buze. Se zice că acum cinci ani, cînd Kosorotov a primit ordinul Sf. Anna, gradul al doilea, și s-a dus să mulțumească guvernatorului, excelența-sa i-ar fi spus : „Va să zică, aveți acum trei Anne : una la butoniera și două de gît“. Trebuie să știi că acest Kosorotov avea o nevastă peste măsură de ușuratică și de capricioasă cu numele de Anna, care-l părăsise o bucată de vreme și care tocmai atunci se reîntoarse la bărbatul ei. Sper că atunci cînd voi primi și eu ordinul Anna de gradul doi, excelența-sa nu va avea motiv să-mi spună și mie asemenea vorbe.

Vorbind astfel, ochii mici și zîmbeau, zîmbi și Ania, tremurînd la gîndul că în orice clipă omul acesta cu buze groase și umede ar putea s-o sărute, iar ea nu mai avea dreptul să-l respingă.

Mișcările domoale ale trupului său gras o speriau și-o dezgustau. Deodată, Modest Alexeici se ridică, și scoase fără grabă fracul, decorația de la gît, vesta și își puse un halat de casă.

— Uite aşa, rosti el, așezîndu-se lîngă Ania.

Iar ea își aminti de clipele chinuitoare din timpul cununiei, când și păruse că și preotul, și invitații, și toată lumea din biserică o priveau cu compatimire și se întrebau de ce o fată atât de tînără și de draguță se mărită cu un domn atât de bătrîn și de puțin atrăgător? Încă în dimineața aceea fusese încîntată că toate se orînduiseră aşa de bine pentru ea, dar mai tîrziu, în timpul cununiei, și acum, în tren, se simtea vinovată, înselată și ridicolă. S-a măritat cu un om bogat, dar ea n-are nici un ban. Rochia de nuntă și-a făcut-o pe datorie, iar astăzi în gară, când au venit tatăl și cu frații ei s-o petrecă, a înțeles după fețele lor că n-au nici o copeică în buzunar. Ce-o să mânânce în seara aceea? Dar mîine? I se părea că acum, fără ea, frații ei stau acasă flămînzi și la fel de îndurerăți cum au fost cu toții în prima seară după înmormîntarea mamei.

„Ah, cît de nenorocită sun! gîndi ea. De ce sună atât de nenorocită?”

Cu stîngăcia omului grav, care nu este deprins cu femeile, Modest Alexeici o cuprinse de talie și o bătu peste umăr, în timp ce ea se gîndeau la bani și la mama ei moartă.

După moartea mamei sale, tatăl ei, Piotr Leontici, profesor de caligrafie și desen la liceu, a început să bea, și a intrat mizeria în casă; băieții nu mai aveau galosi, nici ghete, iar tatăl ei era mereu tras pe la judecăți... Apoi au venit portăreii să pună sechestrul pe mobilă... Ce rușine! Ania fu nevoie să îngrijească de un tată bețiv, să cîrpească ciorapii fraților ei, să se ducă în piață la tîrguit; iar când cineva și lăuda frumusețea, prospetimea și grăția, ei și părea că toată lumea se uită la pălăria ei ieftină și la crăpăturile pantofilor astupate cu cerneală. Plîngea nopti de-a rîndul chinuită, urmărită de gîndul că mîine, poimîine, tatăl său va fi dat afară din liceu din pricina beției, că nu va putea

să îndure această decădere și va muri că și mama ei. Niște doamne, cunoștințe de ale lor, se apucă să caute pentru Ania un bărbat bun. Și în scurtă vreme îl găsiră pe acest Modest Alexeici, care, dacă nu era tânăr, nici frumos, avea în schimb bani. Avea o sută de mii de ruble la bancă și o moșie în arendă. Lă spuseră Aniei că este un om cu principii, care se bucură de trecere la guvernator, și că i-ar fi ușor să capete de la acesta un cuvânt către directorul liceului sau chiar către epitrop, ca să nu se atingă nimenei de Piotr Leontici...

Fără veste, pe cind se gădea la toate aceste amănunte, se auzi muzică la fereastră și larmă de glasuri. Trenul se oprișe la o haltă. Dincolo de peron, în multime, răsună vesel o armonică și scîrția o vioară, iar dinspre plopii și mestecenii cei înalți, dinspre vilele risipite ici-colo, scăldate în lumina lunii, răzbăteau sunetele orchestrei militare; se vede că era o serată dansantă pe undeva. Localnicii și cei veniți din oraș să se bucure de vremea frumoasă și să respire aer curat se plimbau pe peron. Se afla printre ei și Artinov, proprietarul vilelor din mica localitate, mare bogăț, un bărbat înalt, trupesc, negricios la față, cu ochii bulbucați, semănând cu un armean; era ciudat îmbrăcat, purta o cămașă descheiată la piept, niște cizme cu pinteni, iar pe umeri și atîrna o pelerină neagră, care mătura pămîntul ca o trenă. Doi ogari, cu boturile ascuțite adu琳me cind pe jos, îl urmău.

Deși lacrimile mai străluceau încă în ochii Aniei, ea nu se mai gădea acum nici la mama ei, nici la bani, nici la ceremonia cununiei, ci flutura într-o din mînă spre licenții și ofițerii cunoscuți, rîdea tare și spunea grăbită :

— Bună ziua ! Ce mai faceți ?

Coborî apoi pe peron sub razele de lună și stătu, astfel că să fie văzută din cap pînă-n picioare, să-i poată admira toată lumea pălăria și rochia ei nouă atât de frumoasă.

— De ce ne-am oprit aici ? întreba ea.

— E o haltă, i se răspunse, așteptăm trenul poștal.

Observînd că Artinov o privește, clipe din ochi cu cochetărie și începu să vorbească tare în franțuzește. Pentru că avea voce frumoasă, pentru că răsună muzica și luna se oglindea în heloșteu, pentru că Artinov, cunoscut Don

Juan, mare amator de aventuri, se uita la ea cu ochi lacomi și pentru că toată lumea de acolo era veselă, Ania se simți deodată cuprinsă de bucurie; iar cînd trenul se puse în mișcare și cei cîțiva ofițeri cunoscuți o salutară cu mîna la cozoroc, ea începu să fredoneze polca pe care o cînta orchestra militară undeva departe, dincolo de copaci. Se întoarse în compartiment plină de speranțe, ca și cum la acea hală ar fi încredințat-o cineva că, în ciuda oricăror aparențe, va fi fericită.

Noii căsătoriți petrecuă două zile la mînăstire, apoi se înapoiară în oraș și se instala într-o locuință a instituției. În timp ce Modest Alexeici se afla la slujbă, Ania cînta la pian, ori plîngea de plăcere, ori sta întinsă pe canapea și citea romane sau răsfoia jurnale de modă. La masa de prînz, Modest Alexeici mîncă mult și vorbea despre politică, despre cine a mai fost numit în cutare post, cine a fost mutat și cine decorat; și spunea că omul trebuie să muncească că viața de familie nu este o placere, ci o datorie, că banul trebuie cheltuit cu socoteală și că mai presus de orice el pune religia și morala. Și, strîngînd cuștîul în mînă, ca pe o spadă, rostea :

— Fiecare om trebuie să-și cunoască datoria !

Ania asculta, se înfricoșa și nu mai putea să mânânce nimic, încît de cele mai multe ori se ridică de la masa flămîndă. După masă, bărbatul ei se culca și sforaia tare, iar ea pleca la ai săi. De câte ori venea, tatăl și frații ei o priveau ciudat, de parcă pînă la sosirea ei nu făcuseră altceva decât să-o condamne că s-a măritat pentru parale cu un om searbă și plăticos, pe care nu-l iubește; rochia foșnităre, brățările, înfățișarea ei de doamnă din societate și intimidau și să uiemeau parcă; în preajma ei se fîsticeau, nu găseau subiecte de conversație, deși o iubeau ca și altădată și nu se obișnuiseră încă să prinzească fără ea. De fiecare dată Ania se așeza la masă cu ei și mîncă ciorbă de varză, păsat și cartofi prăjiți în grăsime de berbec miroșind a lumînare arsă de seu.

Cu mîna tremurîndă, Piotr Leontici și turna votcă din carafă și o dădea pe gât lacom, strîmbîndu-se la fiecare îngrijitoră... Își umplea apoi al doilea păharel, al treilea... Andriușa și Petea, firavi, palizi, cu ochii mari apucau cărafa și spuneau speriați...

— Lasă, tătușă... Ajunge, tătușă...

Ania se neliniștea și ea, și îl ruga fierbinte să nu mai bea; atunci Piotr Leontici se făcea foc, bătea cu pumnul în masă și striga:

— Nu dau voie nimănui să mă dădăcească! Mucoșilor! Am să vă dau pe toți afară, auziți?

Glasul lui era însă atât de slab și de blind, încât nimeni nu se temea de el.

După masă, Piotr Leontici de obicei începea să se di-chisească; cu obrazul palid, cu bărbia zgâriată de brici, și întindea gâtul slab în fața oglinzi și se gătea vreme îndelungată: se pieptăna, și răsucea mustățile negre, și înnodă cravata, se stropea cu parfum, apoi cînd termina în sfîrșit cu dichisitul, și punea mănușile și jobenul și se ducea la lecțiile lui particulare. Dacă se întîmpla să fie zi de sărbătoare rămînea acasă, picta sau cînta la armoniu, care scotea niște mugete îngrozitoare; Piotr Leontici se străduia să stoarcă din el sunete mai plăcute, mai armonioase, acompaniindu-se din gură, și, fiindcă nu izbutea, se supără pe băieți:

— Ticăloșii, nemernicii! Mi-au stricat instrumentul!

În fiecare seară, soțul Aniei obișnuia să joace cărți cu colegii lui, care locuau în apartamentele vecine din aceeași clădire a instituției. Soțiiile lor, urîte, îmbrăcate fără gust, vulgare, ca niște bucătărese, veneau întotdeauna să asiste la jocul de cărți, și atunci în casa Aniei începeau bîrfelile, tot atât de urîte și lipsite de gust ca și acele doamne.

Uneori, Modest Alexeici se ducea cu Ania la teatru și în timpul antracelor se plimba cu ea la braț prin culoare și la foaier, fără s-o lase nici un pas de lîngă el. De câte ori saluta pe cineva, și șoptea Aniei: „Îl vezi, e consilier de stat cu trecere la guvernator”, sau: „Asta e bine situat... are casa lui”.

Cînd treceau pe lîngă bufet, Aniei i se făcea poftă de ceva dulce; și plăceau ciocolata și prăjiturile cu mere, dar n-avea bani la ea și se sfia să-i ceară soțului. El punea mâna pe câte o pară, o pipăia șovăitor și întreba:

— Cît costă?

— Douăzeci și cinci de copeici, i se răspundeau.

— Oho! făcea el și punea îndată para la loc; dar, fiindu-i totuși rușine să plece de la bufet fără să ia nimic,

cerea o sticlă cu apă minerală și o dădea singur pe gât, pe nerăsuflare, aşa încât i se umpleau ochii de lacrimi; în acele clipe, Ania simțea că-l urăște.

Altă dată, roșea pe neașteptate și fi spunea Aniei grăbit:

— Salut-o pe doamna asta!

— Dar n-o cunosc, se împotrivea ea.

— Ce-are a face. Este soția directorului administrației financiare. Salut-o, fi spun, șoptea el cu stăruință în glas, nu-ți cade capul!

Ania saluta și capul fi rămînea pe umeri, într-adevăr, numai că acele momente erau un chin pentru ea.

Făcea întotdeauna tot ce voia soțul și fi era ciudă pe ea însăși că s-a lăsat dusă de nas ca cea din urmă gîscușă. El luase doar pentru bani, și cu toate acestea avea mai puțini decât înainte de măritiș. Înainte tot fi mai dădea tai că-su câte douăzeci de copeici, acum însă nu căpăta nici o lețcaie. Ca să ia pe furiș sau să ceară, nu putea, fi era frică de el, tremura în fața lui. I se părea că frica, pe care i-o inspira acest om, exista în sufletul ei de cine știe cînd. În copilărie, forța cea mai teribilă și mai impunătoare, care vine spre tine ca un nor întunecat sau ca o locomotivă amenințătoare, era în ochii ei directorul liceului; o altă forță, la fel de cumplită era excelența-sa, despre care se vorbea adesea în casă și de care se temeau toți. Apoi existau alte forțe de proporții mai mici, cum ar fi profesorii din liceu, cu mustațile rase, severi și necruțători; iar acum, era acest Modest Alexeici, omul cu principii, care pînă și la față semăna leit cu directorul liceului. În închipuirea Aniei toate aceste forțe se contopiseră într-una singură luînd înfățișarea unui urs alb, enorm și însămicintător, care urmărea pe oamenii slabî și vinovați, de felul tatălui ei; din pricina asta ea nu îndrăznea să-și contrazică bărbatul, zîmbea forțat și simula mulțumirea de câte ori o mîngîia într-un chip grosolan sau o pîngărea cu îmbrățișările lui de care avea groază.

O singură dată a îndrăznit Piotr Leontici să-i ceară ginerelui său cu împrumut o sumă de cincizeci de ruble ca să-și plătească o datorie ce nu suferea amînare. Dar cîte n-a îndurat pentru asta!

— Fie, ști dau, i-a spus Modest Alexeici, după un timp de gândire, dar te previn că n-o să te mai ajut dacă nu te lași de băutură. E rușinos pentru un om care ocupă o slujbă la stat să aibă asemenea slăbiciune. Sunt nevoie să-ți atrag atenția că patima beției a dus mulți oameni capabili la pierzanie. Dacă ar fi știut să se stăpânească la vreme, cine știe, ar fi putut ajunge oameni de vază.

Urmă apoi un lung șir de fraze moralizatoare, împărnate cu expresii de felul acestora: „pe măsură ce...”, „porțind de la ipoteza că...”, „pe baza celor spuse, urmează că...”, iar bietul Piotr Leontici, chinuit de atâtă umilință, simțea o aprigă dorință de a se îmbăta. La fel și cei doi băieți, care veneau de obicei în vizită la Ania cu ghetele rupte și cu pantalonii peticiți, erau nevoiți să asculte povește.

— Fiecare om trebuie să-și cunoască datoria, le repeta Modest Alexeici.

Bani, însă, nu le dădea niciodată. În schimb, fi dăruia Aniei tot soiul de inele, de brățări și de broșe, spunând că asemenea obiecte prind bine omului la zile negre. Și deseori îi desculia scrinul, să facă o revizie, să vadă dacă nu lipsește cumva vreo bijuterie.

II

Între timp, sosi iarna. Cu mult înainte de Crăciun, se anunțase în ziarul local că la data de 29 decembrie va avea loc la cercul nobilimii tradiționalul bal de iarnă. De atunci, în fiecare seară, după jocul de cărți, Modest Alexeici, foarte preocupat, vorbea în șoaptă cu nevestele colegilor săi, aruncînd spre Ania priviri îngrijorate, iar pe urmă, după plecarea lor, se plimba dintr-un colț într-altul al camerei, frâmănat de gânduri. În sfîrșit, într-una din seri, la o oră destul de înaintată, după ce se plimbase multă vreme prin odaie, se opri în fața Aniei și îi spuse :

— Trebuie să-ți faci o rochie de bal. Ai înțeles? Dar, te rog, să te sfătuiești mai întîi cu Maria Grigorievna și cu Natalia Kuzminică. Apoi îi dădu o sută de ruble. Ania luă

banii, dar își comandă rochia de bal fără să se sfătuiască cu nimeni ; vorbi despre acest lucru numai cu taică-său și căuta să-și închipui cum și-ar fi făcut-o mama ei. Răposata ei mamă se îmbrăca întotdeauna după ultima modă și se ocupa mult de Ania, pe care o gătea ca pe o păpușă ; o învățase să vorbească franțuzește și să danseze fără cusur mazurca (pînă a nu se mărita ea fusese cinci ani guvernantă). Întocmai ca mama ei, Ania se pricepea să facă o rochie nouă dintr-una veche, să spele mănușile în benzină, să închirieze bijuterii și, ca și mama ei, știa să privească cu cochetărie, printre gene, să graseieze, să se aşeze pe scaun cu grație, să scoată exclamații de admiratie la momentul potrivit, să se uite trist și enigmatic. De la taică-său moștenise culoarea închisă a ochilor și a părului, nervozitatea și plăcerea de a se dichisi.

Cu o jumătate de ceas înainte de plecarea la bal, cînd Modest Alexeici intră în odaia Amiei, fără haină, să-și pună decorațiile în fața oglinzi, rămase extaziat de frumusețea ei, de prospețimea și de strălucirea rochiei vaporoase ; foarte satisfăcut, își mînglie favoriții și spuse :

— Ia te uită, cît e de frumoasă Aniuta mea ! Cît e de frumoasă ! repetă el și urmă cu glas solemn : Eu te-am făcut fericită, iar astăzi poți și tu să mă fericești. Fă, te rog, cu noștință cu soția excelenței-sale ; te rog mult, fă asta pentru mine. Ea m-ar ajuta să avansez în slujbă.

Plecă la bal. Iată și clădirea cercului nobilimii, iată intrarea somptuoasă, cu un portar în livrea. Iată garderoba plină de blănuri ; lachei alergînd încolo și încolace, doamne în rochii decoltate, care își acoperă umerii cu evantaiul, să se apere de curent. Stăruie un miros de gaz aerian și parcă de cazarmă. Urcînd scara la brațul soțului ei, Ania auzi muzica, iar cînd se văzu toată, din cap pînă-n picioare, în oglinda imensă, scăldată în lumină, simînă în inimă ei trezindu-se dintr-o dată bucuria și acel presentiment de fericire pe care îl mai încercase cîndva, în mica haltă, într-o seară cu lună.

Păsea mîndră, sigură de ea, simîndu-se pentru prima oară doamnă și imitînd, fără să vrea, mersul și gesturile mamei sale. Si tot pentru prima oară în viață ei se simînă bogată și liberă. Nici prezența soțului ei n-o mai stingherea, căci, de cum trecuse pragul, ea ghicișe instinctiv că un soț

bătrîn la brațul ei n-o coboară de loc, ci, dimpotrivă, îi dă acel aer deosebit de femeie enigmatică, care place atât de mult bărbaților.

În salonul cel mare răsună muzica și începuse dansul. Venind din locuința ei searbădă, Ania, orbită de risipa de lumină și de culori, asurzită de muzică și de larma din jur, își plimbă privirea prin salon și exclamă în sinea ei : „O, cît e de frumos !“ Din prima clipă deosebi prin mulțimea de oameni pe toți cei pe care îi cunoștea, pe toți cei pe care îi mai întâlnise și înainte la serate ori în timpul plimbărilor ; erau acolo excelența-sa guvernatorul, Artînov și multe alte persoane cunoscute, ofițeri, profesori, avocați, funcționari, moșieri ; doamnele din înalta societate, gătite și foarte decoltate, frumoase sau urîte, se și grăbiseră să-și ocupe locurile la chioșcurile și pavilioanele bazarului de binefacere, organizat în folosul săracilor. Un ofițer înalt, un adevărat uriaș, cu epoleti strălucitori pe umeri, cu care făcuse cunoștință odată, de mult, pe strada Staro-Kievskaia, pe cînd era încă elevă de liceu, dar al cărui nume îl uitase, răsări ca din pămînt și o invită la vals. Zbură de lîngă soțul ei și îi părea că plutește într-o corabie cu pînze pe furtună și că Modest Alexeici a rămas pe undeva departe, la țărm.

Dansă pătimăș și vals, și polcă, și cadril, trecînd de la un dansator la altul, amețită de muzică și de zgomot, vorbind cînd rusește, cînd franțuzește, graseind, rîzind, nemai-gîndindu-se la soțul ei, la nimeni și la nimic. Avea mare succes la bărbați, era limpede și cît se poate de firesc ; cu răsuflarea întreținută de atîtea emoții, își făcea vînt cu evantaiul și simțea că îi este sete.

Chiar în clipa aceea, taică-său, Piotr Leontici, cu fracul mototolit și miroșind a benzină, se apropie de ea, oferindu-i înghețată pe o farfurioară.

— Ce fermecătoare ești astă-seară ! rosti el, privind-o cu admirație. Niciodată n-am regretat atât de mult că te-ai grăbit să te măriți... Păcat ! Știi, ai făcut asta de dragul nostru, dar... Piotr Leontici își întrerupse vorba, vîrî mîinile tremurînde în buzunar, scoase un plic cu bani și adăugă : Uite, am primit astăzi pentru lecții, așa că pot să-i achit bărbatului tău tot ce-i datorez.

Ania nu răspunse nimic, și abia apucă să-i dea farfurioara goliță, că și zbură de lîngă el, răpită de un dansator.

Uitându-se peste umărul cavalerului, îl văzu pe taică-său cu mîna pe după talia unei doamne, luncind ușor pe parchet, în ritmul muzicii : „Cât e de drăguț cînd e treaz”, gîndi Ania.

La mazurcă, Ania fu invitată de același ofițer uriaș, cu care dansase la început ; ofițerul se mișca grav, greoi ca un buștean în uniformă, legânindu-și încetisor trupul și abia mișcînd din picioare ; n-avea poftă să danseze, iar ea strălucea în preajma lui de o frumusețe provocătoare, cu umerii ei goi ; ochii îi scînteaiau, toate mișcările trupului său erau pătrunse de patima dansului, iar el rămînea nepăsator și îi întindea numai mîinile cu îngăduință, ca un rege.

— Bravo ! Bravo ! răsunară cîteva voci.

Dar, încetul cu încetul, uriașul ofițer se însuflețî, deveni mai sprinten și, lăsîndu-se furat de farmecul ei, se avîntă tinerește la dans, pe cînd Ania își legăna doar umerii, privindu-l galeș. Ai fi zis că acum ea era regina, iar el, sclavul ei. În clipele acelea, Aniei i se părea că toată sala se uită la ei, că toți îi admiră și îi invidiază.

Abia apucă să-i mulțumească ofițerului pentru dans că lumea din jur se dădu la o parte, bărbații înlemniră cu mîinile în jos și cu gîturile ciudat întinse înainte : excelența-să însuși, pe al cărui frac străluceau două stele, venea spre Ania. Da, nu mai putea fi nici o îndoială, guvernatorul se îndrepta spre ea, căci o privea țintă și îi zîmbea dulce, mesecînd într-una din buze, aşa cum obișnuia să facă ori de câte ori vedea o femeie frumoasă.

— Sînt încîntat să vă cunosc, începu excelența-sa, încîntat... Dar, să știți că am să-l pun la arest pe soțul dumneavoastră, fiindcă a ascuns de noi pînă acum o asemenea comoară... Am venit cu o misiune din partea soției mele... Trebuie să ne ajutați... Mda, urmă el apoi fără legătură, s-ar cuveni să vi se acorde un premiu de frumusețe ca în America... Se spune că americancele... dar să ne grăbim, soția mea vă așteaptă cu nerăbdare.

O dusă pînă în dreptul unuia dintre chioșcuri și o prezentă unei doamne bătrîne care avea partea de jos a feței atât de disproportionat dezvoltată, încît puteai crede că ține în gură un pietroi.

— Dă-ne o mînă de ajutor, vorbi ea pe nas, cu o voce cîntată. Toate femeile frumoase lucrează la bazarul nostru, numai dumneata nu faci nimic. De ce nu vrei să ne ajuti?

Doamna în vîrstă plecă, iar Ania și luă locul îngă samovarul de argint înconjurat de cesti. Pe loc, vînzarea se înșuflețî. Pentru o ceașcă de ceai, Ania nu primea mai puțin de o rublă; pe ofițerul uriaș îl făcu să bea trei cesti la rînd. Veni apoi Artînov, bogătașul, cu ochii bulbucați și cu răsuflarea greoaie de astmatic; acum nu mai purta costumul ciudat cu care îl văzuse Ania în seara aceea de vară, ci frac, ca toți ceilalți. Fără să-si ia ochii de la Ania bău o cupă cu șampanie și plăti o sută de ruble; pe urmă mai bău un pahar de ceai, după care plăti încă o sută de ruble... toate acestea, fără să scoată un cuvînt din pricina astmei care-l supără. Ania îmbia într-una lumea să cumpere și încasa bani, convinsă că zîmbetul și privirea ei nu pot face oamenilor decît o nemărginită plăcere. Începea să înțeleagă acum că ea a fost anume creata pentru viața asta zgomotoasă și veselă, cu muzică, cu dans și cu admiratori, iar vechea spaimă față de acea forță teribilă, gata să te strivească, fi pără caraghioasă; nu se mai temea de nimeni, și părea numai rău că nu mai trăiește mica-sa, ca să se bucure împreună cu ea de succesul ei.

Piotr Leontici, care, deși palid la față, se ținea încă destul de bine pe picioare, veni spre chioșc și ceru un păharel cu coniac. Temîndu-se că va spune vreo vorbă nepotrivită, Ania roși (și era acum rușine că are un tată sărac și atât de neînsemnat), dar el bău, zvîrli zece ruble din pașteful cu bani și se depărta cu un aer important, fără să spună un cuvînt. Îndată după aceea, Ania îl văzu dansind cu o doamnă, în *grand rond*-ul cadrilului, de data asta se clătină de-a binelea și striga ceva, spre marea rușine a partenerei sale. Atunci Ania își aduse aminte că la un bal de acum trei ani el fusese în aceeași stare și avusese aceeași purtare, pînă cînd polițaiul îl trimisese acasă să se culce, iar în ziua următoare directorul îl amenințase c-o să-l dea afară din slujbă. Cît de nelalocul ei și părea această amintire!

După ce samovarele de prin chioșcuri fură stinse, iar doamnele filantroape, obosite, dădură toți banii încasați din vînzare doamnei în vîrstă cu pietroiu în gură, Artînov o

luă pe Ania de braț și o conduse în sala unde se servea supeul pentru toți cei care își dăduseră concursul la bazarul de binefacere. Nu erau mai mult de douăzeci de persoane, dar masa fu foarte însușită și veselă. Ridicând paharul, excelența-sa spuse: „La această masă bogată se cuvine să bem pentru prosperitatea meselor pentru săraci — scopul bazarului nostru de astăzi“.

Generalul de brigadă propuse să se bea „în cinstea forței în fața căreia pînă și artileria se dă bătută“, și toți întinseră paharele să ciocnească cu doamnele. Fu într-adevăr vesel, cît se poate de vesel.

Cînd o conduseră pe Ania acasă, se lumina de ziua, iar bucătăresele se duceau la piață după tîrguieli. Bine dispusă, amețită de băutură, plină de impresii noi, ea se dezbrăcă, puse capul pe pernă și în aceeași clipă adormi.

La două după-amiază o trezi camerista din somn, anunțîndu-i că a sosit în vizită domnul Artînov. Ania se îmbrăcă în grabă și se duse în salon. Îndată după plecarea lui Artînov, veni excelența-sa să-i mulțumească pentru aportul adus la bazarul de binefacere. Îi sărută mîna, privind-o mieros și mestecînd din buze; apoi îi ceru permisiunea să o mai viziteze și plecă; iar ea rămase în mijlocul salonului, uluită, fîncîntată de această schimbare neașteptată în viața ei, neverindu-i să credă că s-a putut face atât de repede. Tocmai în clipă aceea intră soțul său, Modest Alexeici; avea aceeași mutră smerită, aceeași expresie dulceaagă și slugarnică pe care se obișnuise să le vadă la el ori de câte ori vorbea cu un om de vază, cu influență, și atunci ea, cu bucurie, cu dispreț, cu indignare, sigură că de acum înainte i se permite orice, îi spuse răspicat, apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Iesi afară, dobitocule !

Din dimineață aceea Ania nu mai avu nici o clipă liberă, fiind mereu poftită la picniciuri, la plimbări, la spectacole. Aproape nu era zi să nu se întoarcă acasă în zori; nu se culca în patul ei, ci în salon, de-a dreptul pe covor, apoi istorisea tuturor, alîntîndu-se, cum doarme între flori. Avea acum nevoie de mulți bani, dar nu se mai temea de Modest Alexeici; cheltuia din banii lui ca și cum ar fi fost ai ei; și nu-i cerea, nici nu se ruga de el, ci îi trimi-

tea numai nota sau un biletel pe care scria atît : „Să i se dea aducătorului 200 de ruble“. Ori : „Să se achite pe loc 100 de ruble“.

O dată cu sosirea Paștilor, Modest Alexeici primi ordinul Anna, gradul al doilea. Cînd veni la guvernator să-i mulțumească, excelența-sa puse deoparte gazeta din care ctea și se cufundă mai adînc în fotoliu.

— Va să zică aveți acum trei Anne, rosti el, privindu-și mîinile albe cu unghii trandafirii. Una la butonieră și două la gît.

Modest Alexeici se grăbi să-și pună două degete pe buze să nu izbucnească în rîs, apoi spuse :

— Acum rămîne să așteptăm să vină pe lume un mic Vladimir. Pot îndrăzni să rog pe excelența-voastră să-i fie naș ?

Făcea aluzie la o viitoare decorare a sa cu ordinul Sf. Vladimir, gradul al patrulea, și în timp ce vorbea se gîndeau cum o să le povestească cunoșcuților săi despre jocul lui de cuvinte atît de abil și de îndrăzneț ; vră să mai adauge ceva tot atît de reușit, dar excelența-sa îl salută ușor din cap, încheind audiența, și se cufundă din nou în cititul gazetei.

Ania se plimba mereu cu troica, mergea cu Artînov la vînătoare, juca în piesele de amatori, cina în oraș și din ce în ce mai rar se ducea să-i vadă pe ai săi, care se obișnuiseră acum să prinzească fără ea. Piotr Leontici bea mai mult decît înainte ; în casă nu era un ban, armoniul fusese de mult vîndut. Andriușa și Petea nu-l mai lăsau pe tatăl lor singur pe stradă și erau toată vremea cu ochii pe el, de grijă să nu cadă.

Deseori, la ceasul plimbărilor obișnuite de-a lungul străzii Staro-Kievskaia, o zăreau pe Ania trecînd în trăsură trasă de doi cai, cu unul lăturaș, și cu Artînov pe capră în locul vizitului.

Atunci Piotr Leontici scotea jobenul gata să strige ceva, dar cei doi băieți îl apucau de braț și stăruiau cu glas rugător :

— Lasă, tătuță... Haide, tătuță...

Casa cu mezanin

Povestirea unui pictor

I

ASTA mi s-a întîmplat acum șase-șapte ani, cînd am locuit o bucată de vreme într-un județ din gubernia R., la conacul lui Belokurov, un moșier tînăr, care se scula cu noaptea-n cap, umbla în podiovă, bea seara bere și mi se plingea mereu, că nu găsește nicăieri înțelegere. El locuia într-un corp mic de casa din grădină, iar mie îmi dăduse un salon în casa cea mare, boierească, un salon imens, cu coloane, fără nici un fel de mobilă decît un divan lat pe care dormeam și o masă pe care făceam pasiențe. Aici, chiar și în zilele cele mai calme, vuia ceva în sobele mari, iar pe vreme de furtună cu fulgere și tunete toată casa tremura, părînd că se desface în bucăți; încremeneai de frică, mai ales noaptea, cînd cele zece ferestre le lumina deodată fulgerul.

Condamnat de soartă la o lene continuă, nu mă ocupam cu nimic. Priveam ore întregi pe fereastră, la cer, la păsări, la aleile parcului, citeam tot ce mi se aducea de la

poștă și dormeam. Cîteodată plecam să mă plimb și rătăceam pînă noaptea tîrziu pe coclauri.

O dată, întorcîndu-mă acasă, am nimerit din greșeală la un conac străin. Soarele apunea, iar pe secara înflorită se aşternuseră umbrele fîsnerării. Două șiruri dese de brazi bătrîni, foarte înalți, se ridicau ca două ziduri; formau o alei frumoasă și întunecată. Am sărit ușor peste gard și am păsit pe această alei, luncind pe acele de brad care acopereau pămîntul ca un aşternut de un lat de palmă. Era liniște și întuneric, și numai undeva departe, sus, tremura o lumină aurie, reflectînd curcubeie în pînzele de păianjen. Mirosea tare și înăbușitor a brad. Am cotit apoi pe o alei lungă de tei. Și aici, aceeași vechime și paragină; frunzișul de anul trecut foșnea trist sub picioare și în ceata amurgului, printre copaci, se ascundeau umbre. Din dreapta, dintr-o livadă bătrînă, răzbea cîntecul stins al unui grangur, fără îndoială bătrîn și el. Am lăsat în urmă și teii, am trecut pe lîngă o casă albă, cu terasă și mezanin, și în fața mea s-a deschis deodată vederea curții boierești și a unui iaz mare, cu loc bun de scăldat lîngă un pîlc de sălcii verzi. Un sat se întindea pe malul dimpotrivă, cu o clopotniță lungă și subțire pe care ardea o cruce, răsfrîngînd razele soarelui în apus.

O clipă m-am simțit învăluit de farmecul unei senzații cunoscute, apropiate, ca și cum tabloul ce-l vedeam fi mai văzusem odată, demult, în copilărie.

Lîngă porțile albe de piatră care duceau în curte spre cîmp, lîngă aceste porți mari și vechi, străjuite de doi lei impunători, stăteau două fete. Una din ele, mai mare de ani, zveltă, palidă, foarte frumoasă, cu o clacie de păr castaniu în cap și o gură mică și încăpăținată, avea o expresie severă pe chip și abia dacă m-a observat trecînd. Cela-lată, însă, încă foarte tînără — părea de cel mult 17—18 ani — tot subțirică și palidă, cu o gură mare și ochii, mari, m-a privit uimită, a spus ceva în engleză și s-a fîsticit, iar mie mi se păru că și aceste două figurî îmi sunt cunoscute de mult. M-am înapoiat acasă cu senzația de a fi visat un vis frumos.

Curînd după aceea, pe cînd mă plimbam cu Belokurov în jurul casei, a intrat în curte, pe neașteptate, o trăsură cu arcuri în care se afla una din cele două fete. Era cea

mai mare de ani. Venise cu o listă de subscripție pentru sinistrații rămași de pe urma unui incendiu. Fără să ne privească, ea povestea foarte serios și amănunțit căte case au ars în satul Sianovo, căți bărbați, femei și copii au rămas fără adăpost, și ce anume are de gînd să facă, în primul rînd, comitetul de ajutorare a sinistraților, printre membrii căruia se numără și ea. Ne-a dat lista și-o semnăm, a luat-o înapoi și s-a sculat numădecît să plece.

— Ne-ai uitat cu totul, Piotr Petrovici, zise ea lui Belokurov, întinzîndu-i mâna. Mai vino pe la noi, și dacă *monsieur X* (îmi spuse numele) va dori să vadă cum trăiesc admiratorii talentului său, și veți veni împreună, mama și cu mine vom fi foarte fericite.

Mă inclinai.

După plecarea vizitatorei, Piotr Petrovici începu să povestească. Tânără acoasta, îmi spuse el, era de familie bună, o chemea Lidia Volcianinova. Moșia unde locuia împreună cu mama și sora ei se numea Ŝelkovka, după numele satului de pe malul opus al iazului. Tatăl ei a ocupat pe vremuri un post însemnat la Moscova; a murit cu rangul de consilier. Deși dispuneau de o avere și de venituri foarte mari, familia Volcianinov trăia tot timpul la moșie, și iarna și vara; Lidia era învățătoare la școala din satul Ŝelkovka și primea 25 de ruble pe lună. Pentru propriile ei nevoi nu cheltuia decât acest salariu și era foarte mîndră că trăiește din banii cîștigați de ea.

— Interesantă familie, adăugă Belokurov, să mergem pe la ei într-o zi. Vor fi foarte bucuroși să te cunoască.

În după-amiază unei zile de sărbătoare, ne-am adus aminte de Volcianinovi și am plecat la ei la Ŝelkovka. Și mama, și amîndouă fiicele erau acasă. Mama, Ekaterina Pavlovna, se vedea că fusese odinioară o femeie frumoasă; acum, însă, părea mult mai trecută față de anii ce-i avea, suferea de astm, era tristă și căuta să mă distreze cu discuții despre pictură. Aflînd de la fiica ei că poate voi veni și eu la Ŝelkovka, ea își reamintise îndată că a văzut două-trei peisaje de-ale mele la expozițiile din Moscova și mă întreba acum ce voisem să exprim prin ele. Lidia, sau Lida, cum i se spunea acasă, discuta mai mult cu Belokurov. Serioasă, fără să zîmbească, ea îl întreba de ce nu-și ia un

serviciu la zemstvă și de ce n-a participat pînă acum la nici o ședință organizată de zemstvă.

— Nu e bine, Piotr Petrovici, îl dojenea ea. Nu e bine. Ar trebui să vă fie rușine.

— Ai dreptate, Lida, aşa e, aproba și mama. Nu e bine.

— Tot județul nostru se află în mîna lui Balaghin, continuă Lida, adresîndu-mi-se deodată mie. De cînd e președinte a împărțit toate posturile din județ la nepoții și ginerii săi, și acumă taie și spînzură. Trebuie să luptăm. Tineretul trebuie să formeze un partid puternic, dar vedeti și dumneavoastră cum e tineretul nostru. Rușine, Piotr Petrovici!

Cît timp s-a vorbit de zemstvă, sora mai mică, Jenia, a tăcut. Ea nu lua parte la discuțiile serioase, familia încă n-o socotea mare și toți o alintau strigînd-o Missius, deoarece în copilărie ea și zicea astfel lui miss, guvernanta ei. Jenia m-a privit curioasă tot timpul, și cînd am luat în mîna albumul ca să mă uit la poze a început să-mi dea lămuriri: „Acesta e unchiul... Acesta e nașul...“ miscîndu-și degetelul pe fotografii, atingîndu-mă copilărește cu umărul, astfel că puteam să-i văd de aproape pieptul slăbusc, nedezvoltat, umerii mici, părul împletit într-o coadă și trupul subțirel, strîns tare în talie cu cordonul.

Am jucat crochel și tenis, ne-am plimbat prin grădină, am băut ceai și apoi am cinat îndelung. După saloul meu imens și gol, cu coloane, o senzație stranie mă cuprindea în această casă mică și mai plăcută, în care nu vedea pe peretei oleografii, și servitorii și spuneau scurt „dumneavoastră“. Datorită prezenței Lidei și lui Missius, totul îmi părea tînăr, curat, neprihănit. În timpul cinei Lida a discutat din nou cu Belokurov despre zemstvă, despre Balaghin și bibliotecile școlare. Era o fată vioaie, sinceră și cu convingeri personale — o ascultai cu interes, deși vorbea prea mult și prea tare — poate din pricina obișnuinței de a cuvînta de la catedră. În schimb Piotr Petrovici, care încă din timpul studenției avea mania de a transforma orice discuție în controversă, vorbea acum plăcitor, fără vlagă, înnădind fraze lungi, cu dorință vădită de a face impresia unui om deștept și cu vederi îmătinate. Gesticulînd, răsturnă cu mîneca hainei o sosieră; pe față de masă se formă o

pată întinsă, dar se părea că afară de mine nimeni nu-a observat nimic.

Când ne întorceam acasă era liniște afară și întuneric.

— O educație bună nu te împiedică să versi sosul pe masă, dar te oprește să observi treaba asta atunci când o face altul, zise Belokurov ofțind. Da, e o familie minunată, de intelectuali. M-am rupt de lumea bună, da, m-am rupt ! Și tot din pricina treburilor, da ! Treburi, treburi !

Începu apoi să vorbească despre copleșitoarea muncă pe care ești nevoie să-o desfășori dacă vrei să ai o gospodărie model. Îl ascultam și mă gîndeam : „Ce om greoi și lenș mai e și asta ! Când spune ceva serios, întinde silabele e-e-e, iar de muncit, muncește la fel — încetinel, întîrziind mereu cu lucrul, depășind termenele.“ Nu mă mai puteam amâni cu hărnicia lui, de cînd constatasem că pînă și scrisorile ce-i încredințam să le ducă la poșta le uita săptămîni întregi în buzunar.

— Dar ce-i mai greu, bombănea el, mergînd alături de mine, ceea ce te doare mai mult, este că muncești și nu găsești nicăieri înțelegere. Nici un pic de înțelegere !

II

Am început să mă duc pe la familia Volcianinov. Îmi plăcea să mă așez pe treapta de jos a scării ce ducea la terasă ; mă napădeau gîndurile, mă rodea nemulțumirea de mine însumi ; îmi era milă de propria mea viață, care se depăna atât de repede și de searbăd, și mă tot gîndeam ce bine ar fi dacă aş putea să-mi smulg din piept inima care devenise atât de grea. Pe terasă se discuta, se auzeau foșnete de rochii, sau se răsfoia vreo carte. În curînd m-am obișnuit cu faptul că în timpul zilei Lida primea bolnavi, împărtea cărti și pleca adeseori în sat, fără pălărie, doar cu umbrela ; seara se discuta zgomotos în casă despre zemstvă și școală. De câte ori începea vreo discuție, această fată zveltă, frumoasă, neînchipuit de severă, îmi spunea scurt cu gura ei, mică, fin conturată :

— Pe dumneata toate astea nu te interesează.

Nu-i eram simpatic. Nu mă iubea pentru că eram peisagist și nu pictam tablouri în care să arăt nevoile poporului; după părerea ei priveam indiferent tot ceea ce constituia pentru dinsa un crez. Îmi aminteam cum, colindând odată pe malurile Baikalului, întâlnisem o călăreață, o fată buriată, cu cămașă și pantaloni de pînză albastră; am întrebăt-o dacă n-ar vrea să-mi vîndă pipa ei și, în timp ce-i vorbeam, ea privea cu dispreț haina și mutra mea de european; după o clipă se sătură să mă privească și, scoțind un țipărt ascuțit, porni în galop. Lida tot astfel disprețuia la mine ființa străină. Nu exterioriza prin nimic antipatia ce-mi purta, dar o simțeam lămurit și, stînd pe treapta de jos a scării, așteptat, îmi spuneam că a trata pe bolnavi fără a fi doctor nu înseamnă decât să-i înseli și că este ușor să te ocupi de binefaceri când ai două mii de deseantine.

Sora ei, Missius, nu avea nici o preocupare, și petrecea zilele nefăcînd absolut nimic, întocmai ca mine. Se scula de dimineață, lua o carte și citea pe terasă, scufundată într-un fotoliu atât de adînc, că piciorușele ei abia atingeau pămîntul; alteori se ascundea cu cartea în aleea de tei, sau pleca dincolo de poartă, pe câmp. Citea zile întregi, devorînd lacom paginile cărții, și numai după privirea pe care i-o întîlneai uneori stinsă și puțin zăpăcită, și după paloarea ce i se așternea pe obrajii puteai bănuî cît de mult și obosea creierul atîta citit. Cînd veneam, rosea ușor văzîndu-mă, lăsa cartea și, privindu-mă drept în față cu ochii ei mari, îmi povestea cu vioiciune tot ce se mai întîmplase — bunăoară că în odaia servitorilor s-a aprins funginginea în coș, sau că un lucrător a prins în'iaz un pește mare. În zilele de lucru, Missius umbla de obicei într-o bluziță usoară de culoare deschisă și o fustă albastră. Porneam împreună prin parc, culegeam vișine pentru dulceață, ne plimbam cu barca, și cînd ea sărea să apuce o vișină sau visla, prin mînecile largi i se vedea brațele slăbuște. Cîteodată schițam cîte un peisaj, iar ea stătea lîngă mine și privea încîntată.

Într-o duminică; spre sfîrșitul lui iulie, m-am dus la Volcianinovi dimineață, pe la orele zece. M-am plimbat prin parc, căutînd ciuperci albe, foarte numeroase în vara aceea, și

puneam semne pentru a culege apoi împreună cu prietena mea. Bătea un vînt cald. Le-am văzut pe Jenia și pe mama ei, amândouă în rochii deschise, de sărbătoare, trecind de la biserică spre casă ; fata își ținea cu mîna pălăria, să nu i-o ia vîntul. Apoi am auzit cum pe terasă se bea ceai.

Pentru mine, om fără griji, care căuta o motivare a lenei sale continuă, aceste dimineați de sărbătoare de vară la conac deveniseră foarte atrăgătoare. Cînd grădina verde, încă umedă de rouă, strălucește sub razele soarelui și pare nespus de fericită, cînd lîngă casă plutește parfumul 'de iasomie și leandri, iar tineretul abia sosit de la biserică bea ceai în grădină și toți sănătoși, sătui și frumoși nu vor face nimic cît e ziua de mare, sămîni că dorești ca toată viața să fie astfel. Și în dumînica aceea gîndeam la fel, și mă plimbam în grădină bucuros să umbulu așa, fără vreo treabă, fără vreun tel, toată ziua și toată vara.

Veni și Jenia cu un coșuleț. Expresia feței ei trăda că ea știuse sau presupuse că mă va găsi în grădină. Culegeam ciuperci, sporovăiam și, de câte ori ea voia să mă întrebă ceva, îmi venea înainte ca să-mi vadă fața.

— Ieri, la noi în sat s-a petrecut o minune, povestea ea. Pelagheia cea șchioapă a fost bolnavă un an întreg, și nici un doctor, nici un leac nu. i-au ajutat cu nimic, iar ieri a venit o bătrînă care a desfînat-o și boala i-a trecut.

— Asta nu-i cine știe ce, i-am spus. Nu trebuie să cauți minuni numai lîngă bolnavi și bătrîne. Sănătatea nu este oare o minune ?

— Și nu și-e teamă de lucruri de neînțeles ?

— Nu. Eu mă apropii cu tot curajul de fenomenele pe care nu le înțeleg și nu mă las subjugat de misterul lor. Socot că sănătatea este mai presus de ele. Omul trebuie să fie conștient că e superior și leilor, și tigrilor, și stelelor ; el e mai presus de orice în natură, deasupra a tot ce e neînțeles și pare miraculos, altfel n-ar mai fi om, ci un șoarece, căruia îi e teamă și de umbra lui.

Jenia își închipuia că eu, ca artist, știu foarte multe lucruri și ceea ce nu știu pot ghici. Dorea să o introduc și pe ea în domeniul eternului și al frumosului, în acea lume superioară în care, după credința ei, mă simțeam în elementul

meu, și vorbea astfel cu mine despre Dumnezeu, despre viață veșnică și minuni. Iar eu, care nici nu puteam admite gândul că ființă și imaginația mea vor dispare pe veci după moarte, răspundeam : „Da, oamenii sunt nemuritori, da, ne așteaptă o viață veșnică“. Ea asculta, credea și nu cerea dovezi.

În drum spre casă, s-a oprit deodată și a spus :

— Lida noastră este o ființă minunată. Nu-i aşa ? Eu o iubesc foarte mult, aş fi în stare oricind să-mi dau viață pentru ea. Dar spune-mi, te rog, și Jenia mi-a atins mîna cu degetul, spune-mi, de ce nu te înțelegi cu ea ? De ce, vă evitați unul pe celălalt ?

— Pentru că ea n-are dreptate.

Jenia a dat din cap în semn că nu mă aproba și ochii își au umplut de lacrimi.

— Cât e de greu să înțelegi toate acestea ! a oftat ea.

Am găsit-o pe Lida, care abia venise de undeva, stînd în pragul casei, în bătaia soarelui, zveltă, frumoasă, cu o cravașă în mînă, dînd porunci unui argat. Grăbindu-se și vorbind tare, a primit două-trei bolnave, apoi, cu o mînă preoccupată a început să umble prin camere, deschizînd cînd un dulap, cînd altul, și după asta s-a urcat la mezanin. La ora mesei toți au chemat-o și au căutat-o mult timp, dar ea a venit abia după ce sfîrșiserăm de mîncat supa. Toate aceste întîmplări mărunte le țin minte perfect și-mi sunt dragi ; deși în ziua aceea nu s-a petrecut nimic deosebit, mi-o amintesc toată uimitor de clar. După masă, Jenia a citit cufundată în fotoliu, iar eu m-am așezat pe ultima treaptă a terasei. Tăceam. Cerul s-a acoperit de nori și o ploie măruntă a început să picure. Era cald, vîntul se oprișe de mult și se părea că ziua nu se va mai sfîrși niciodată. Pe terasă a venit și Ekaterina Pavlovna, somnoroasă, cu evantai în mînă.

— Vai, mamă, i-a spus Jenia, sărutîndu-i mîna, nu-ți face bine să dormi ziua !

Ele amîndouă se adorau. Cînd una pleca în parc, cealaltă stătea pe terasă și, privind spre copaci, striga : „A-u-u, Jenia !“ sau : „Mămico, unde ești ?“ Își făceau rugăciunile împreună, aveau amîndouă aceleasi păreri și se înțelegeau de minune, chiar atunci cînd tăceau. Si cu oamenii ele se

purtau la fel. Ekaterina Pavlovna se obișnuise și ea curind, cu mine ; și plăceaam și dacă nu veneam două-trei zile, trimitea să întrebe de nu sănt cumva bolnav. Îmi privea schittele cu aceeași încântare ca și Missius și-mi povestea cu aceeași vioiciune și sinceritate toate evenimentele, ba îmi încredința adeseori din tainele casei.

Mama o adora pe fiica ei cea mare. Lida nu se alința niciodată și vorbea numai despre lucruri serioase ; ea își trăia viața ei separată ; pentru mama și sora ei era o persoană tainică și sacrosanctă, aşa cum este pentru matelotii amiralului, care stă mereu încuiat în cabina lui.

— Lida noastră este o ființă minunată ! spunea adeseori mama. Nu-i aşa ?

Și în duminica aceea, pe cînd ploaia picura mărunt și rar, noi vorbeam tot despre Lida.

— E o ființă minunată ! și a adăugat cu o voce scăzută de conspirator, privind speriată în jurul ei : O fată ca ea nu găsești nici căutînd ziua cu luminarea, deși, vorbind drept, am început să mă neliniștesc. Școală, farmacie, cărți — toate astea sănt foarte bune, dar să nu întreacă măsura. Are douăzeci și patru de ani, ar fi timpul să se gîndească și la ea. Tot cu cărți și cu leacuri, nu-ți dai seama cum trece viața... Trebuie să se mărite.

Jenia, palidă din cauza cititului, cu părul zburlit, a ridicat capul și a zis ca pentru sine, privind însă pe mama ei :

— Mămico, totul e în voia Domnului !

Și s-a cufundat din nou în citit.

A venit apoi și Belokurov cu podiovă pe el, și desubt cu o cămașă brodată. Am jucat iarăși crochet și tenis, și pe urmă, cînd s-a lăsat seara, am cinat îndelung, și Lida a vorbit din nou de școli și de Balaghin, cel care ținea în mâna lui tot județul. Plecînd în acea seară de acolo duceam cu mine impresia unei zile lungi, lungi, de totală inactivitate, și convingerea tristă că totul pe lumea asta, oricărt de îndelungat ar fi, are un sfîrșit. Pînă la poartă m-a condus Jenia și poate din pricina că petrecusem lîngă ea o zi întreagă, de dimineață pînă seara, am simțit că fără ea mi-e urât, că toată familia ei mi-e dragă și apropiată, și atunci, pentru prima dată în viața mea, am simțit nevoia să pictez.

— Spune-mi, Belokurov, de ce duci o viață atât de plăcătoasă, de searbădă? l-am întrebat pe prietenul meu în drum spre casă. Viața mea este și ea plăcătoare, grea și monotonă, dar din pricina că eu sunt un artist, un om aparte, hărțuit din fragedă tinerețe de invidie, de nemulțumire de mine însuși, ros de neîncredere în tot ce fac; eu sunt sărac, un hoț, dar dumneata care ești un om normal, sănătos, care ești moșier și boier, de ce trăiești atât de puțin interesant, de ce iezi atât de puțin de la viață? De ce, de pildă, nu te-ai îndrăgostit pînă acum de Lida sau de Jenia?

— Dumneata uiți că iubesc altă femeie, a răspuns Belokurov.

Era vorba de prietena lui, Liubov Ivanovna, cu care locuia împreună. O vedeam în fiecare zi pe această doamnă trușă, mindră, semănind cu o gâscă îndopată, cum se plimba prin grădină în costum național rusesc, cu mărgelile și întotdeauna cu umbrelă, iar servitoarea o chema mereu ba la masă, ba la ceai. Cu vreo trei ani în urmă, ea închiriaște un corp de casă, voind să-și petreacă vara acolo și pe urmă a rămas să locuiască la Belokurov, poate pentru totdeauna. Era mai în vîrstă decît el cu vreo zece ani și-l ținea de scurt: ori de câte ori pleca omul de acasă, trebuia să-i ceară voie. O auzeam adeseori plîngînd cu bocete groase, bărbătești; trimiteam atunci să i se spună că, dacă nu încetează, mă mut de acolo, și ea înceta.

Ajungînd acasă, Belokurov s-a așezat pe divan, îngîndurat și posomorât, iar eu am început să umblu prin salon, cu acea senzație de neliniște, plină de teamă, a unui îndrăgostit. Simteam nevoia să vorbesc despre familia Volcianinov.

— Lida ar putea să iubească numai pe cineva care lucează la zemstvă, pe unul care să fie absorbit ca și ea de spitale și școli, am spus eu. Dar pentru o asemenea fată, merită numai să lucrezi la zemstvă, dar chiar să-ți tocșești, ca în poveste, opincile de fier. Dar Missius? Ce minunată fată este Missius!

Belokurov, lungind silabele „e-e-e“, începu să vorbească despre boala secolului — pesimismul. Vorbea arăgos, de parcă l-aș fi contrazis. Sute de verste de stepă pustie, monotonă și arsă de soare, nu te pot plăcisi atât cît poate un

om care-ți stă pe cap și vorbește într-o să și nu știi cînd va înceta.

— Nu-i vorba nici de pesimism, nici de optimism, m-am răstît enervat, ci de faptul că nouăzeci și nouă la sută dintre oameni nu au pic de minte !

Belokurov a înțeles că ținteam în el, s-a supărat și a plecat.

III

— La Maloziomovo a venit în vizită prințul și-ți transmite complimente, spuse Lida către mama-sa, întorcîndu-se acasă de undeva și scoțîndu-și mănușile. Ne-a adus la cunoștință unele lucruri interesante... A făgăduit să ridice din nou în consiliul gubernial problema punctului sanitar de la Maloziomovo, deși cred că sunt puține speranțe. Și, întorcîndu-se spre mine, adăugă :

— Iartă-mă, tot uit că pe dumneata asta nu te poate interesa.

Asta m-a enervat.

— Dar de ce nu mă poate interesa ? o întrebai, ridicînd din umeri. Dumneata nu ții să cunoști părerea mea, dar te asigur că această problemă mă interesează foarte mult.

— Da ?

— Da ! După părerea mea, punctul sanitar din Maloziomovo este absolut inutil.

Enervarea mea i se transmise și ei ; mă privi printre gene și întrebă :

— Dar ce este necesar ? Peisajele ?

— Și peisajele sunt inutile. Acolo nu este nevoie de nimic.

Sfîrșind de scos mănușile, Lida desfăcu ziarul adus atunci de la poștă ; peste o clipă, rosti cu vocea înadins scăzută :

— Săptămîna trecută a murit în durerile nașterii Anna ; dacă ar fi fost prin apropiere un punct sanitar, femeia ar fi rămas în viață. Cred că domnii peisagiști ar trebui să aibă și ei o părere în această problemă.

— Te asigur că am în această problemă o părere foarte precisă, îi răspunsei, în timp ce Lida se ascunse după ziarul desfăcut, ca și cum nu voia să mă asculte. Dupa părerea mea, punctele sanitare, școlile, bibliotecile și farmaciile nu servesc în condițiile actuale de trai decât la înrobirea poporului. Poporul e încătușat în lanțuri grele, iar voi nu numai că nu rupeți aceste lanțuri, dar le adăugați încă o verigă nouă, iată părerea mea.

Lida mă privi zîmbind ironic, iar eu continuai, căutând să-mi urmez ideea principală.

— Prezintă importanță nu împrejurarea că Anna a murit născind, ci faptul că aceste Anna, Maria și Pelagheia și îndoie spinările, muncind din zori și pînă-n noapte, sunt bolnave din cauza muncii prea grele pe care o fac, tremură toată viața pentru copiii lor becișnici și flămânzi, le e mereu teamă de boală și de moarte; toată viața lor se trudesc să-si vindece bolile, se vestejesc fnainte de vreme, simbătrânesc și mor în murdărie și aer puturos. Copiii lor cînd cresc mai mari au parte de aceeași viață și aşa trec sute de ani, și miliarde de oameni trăiesc mai rău decât animalele — pentru ce? Pentru o bucată de pline. Viața acestor oameni e gîntuită de o continuă teamă. Grozăvia situației lor stă în faptul că ei nu au răgazul necesar să se gîndească la viața lor sufletească, nu au timp să-si amintească că și ei sunt oameni; foarne, frigul, teama animalică, munca grea le-au închis ca niște avalanșe de zăpadă toate căile spre activitatea spirituală, spre ceea ce deosebește omul de animal și constituie singurul lucru pentru care merită să trăiești. Le veniți în ajutor cu spitale și școli, dar acestea nu-i eliberează din lanțuri, dimpotrivă, și înnobresc mai rău, deoarece introduceți în viața lor noi prejudecăți, sporiți astfel numărul cerințelor lor, fără să mai vorbim că pentru cataplasme și cărti ei trebuie să plătească la zemstvă și, prin urmare, să-si încovoae și mai mult spinările.

— Nu vreau să te contrazic, fmi răspunse Lida, lăsând să-i cadă ziarul. Am mai auzit eu asta, îți voi spune numai un singur lucru: nu putem sta cu mîinile încrucișate. E adevărat că noi nu salvăm omenirea și poate că în multe privințe greșim, dar facem tot ce putem, și noi suntem acei care avem dreptate. Cea mai înaltă și mai sfîntă misiune a omului civilizat este să-si slujească aproapele și noi în-

cercăm să-l slujim, aşa cum putem. Durnitale nu-ți place munca noastră, dar de, nu poți face pe placul tuturor !

— Ai dreptate, Lida, ai dreptate, zise mama.

În prezența Lidei, ea își pierdea cumpătul și, ori de câte ori vorbea cu ea, o privea neliniștită, temându-se să nu spună ceva ce n-ar trebui ; n-o contrazicea niciodată, dimpotrivă, întotdeauna o aproba : „Ai dreptate, Lida, ai dreptate“.

— Scolile rurale, replicai îndată, cărticele, cu instrucțiuni și glume jalnice, precum și punctele sanitare nu pot micșora nici lipsa de cultură, nici mortalitatea, aşa cum lumina din ferestrele voastre n-ar putea lumina acest parc imens. Voi nu le dați nimic acestor oameni și, amestecîndu-vă în viața lor, le creați doar cerințe noi și noi prilejuri de muncă.

— Ah, Doamne, Dumnezeule mare, dar, trebuie doar să faci ceva ! mă înfruntă Lida cu ciudă, și după tonul ei se vedea bine că socotește ideile mele vrednice de dispreț.

— Oamenii trebuie eliberați de munca fizică grea, stăruii eu. Trebuie ușurat jugul, să li se dea tuturor răgazul să mai răsuflé puțin, să nu-și mai petreacă toată viața îngăcuptoare, albi de țufe și pe ogor, ci să aibă destulă vreme să se gîndească și la suflare, la Dumnezeu, să-și poată manifesta și ei, aptitudinile lor spirituale. Menirea fiecărui om este să aibă o activitate spirituală, să fie în căutarea permanentă a adevărului și a sensului vieții. Eliberați-i de munca lor brută, animalică, dați-le puțină să se simtă liberi și veți vedea atunci că toate cărțile și medicamentele voastre nu sunt decât o bătaie de joc. Dacă omul își dă seama de menirea lui, îl pot satisface numai religia, știința, arta, nici-decum fleacurile acelea.

— Să-i eliberăm de muncă ! zîmbi amar Lida. Dar se poate asta ?

— Da ! Luați asupra voastră o parte din munca lor. Dacă noi toți, locuitorii ai satelor și orașelor, toți, fără excepție, am conveni să ne împărțim între noi munca ce trebuie îndeplinită pentru satisfacerea cerințelor fizice ale tuturor, fiecăruiuia în parte i-ar reveni numai vreo două-trei ore de muncă zilnic. Închipuiți-vă vremea când noi toți, bogați și săraci, vom munci numai trei ore pe zi, iar restul de timp vom fi liberi ; închipuiți-vă de asemenea că, pentru a de-

pinde și mai puțin de trupul nostru și pentru a munci și mai puțin, vom inventa mașini căre să înlocuiască munca manuală și vom căuta apoi să ne reducem și cerințele la minimum. Că vom izbuti să ne călim trupurile noastre și pe ale copiilor noștri așa că să nu ne mai fie temă de foame și de frig, atunci n-ar mai trebura de grija nici Anna, Maria și Pelagheia. Închipuiri-vă că nu avem spălaș, că nu avem farmacii, nici fabrici de tutum, nici distilerii de spirit — cît timp liber ne-ar rămîne atunei! Si tot acest timp liber l-am putea consacra științei și artei. Așa cum fac țărani care fîi repară cu toții, laolaltă, șoseaua, așa și noi am căuta toți laolaltă adevărul și sensul vieții; și sănătatea că adevărul mi s-ar dezvăluî foarte curînd, și omul ar scăpa în sfîrșit de continua și apăsațoarea temă de moarte, ar scăpa chiar și de moarte.

— Dar dumneata te contrazici, zise Lida, dumneata potemești mereu de știință, dar nu recunoști necesitatea că toți oamenii să știe carte.

— Știința de carte, aceea care dă omului numai puțință de a citi firmele cîrciumilor și uneori, rar, și cărți, pe care, de altfel, nu le înțelege, o avem noi încă de pe timpul lui Riurik. Petrușka lui Gogol citește de mult, dar cu toate acestea, satul, așa cum a fost pe timpul lui Riurik, așa a rămas și pînă azi. Nu știința de carte ne trebuie, ci libertate pentru manifestarea aptitudinilor sufletești. Nu școala primare ne trebuie, ci universități.

— Dumneata nu recunoști ca fiind necesară nici medicina.

— Nu! Medicina ar fi necesară numai pentru studierea bolilor ca fenomene ale naturii, dar nu pentru tratarea lor. Dacă e vorba să lecuiim, atunci nu boala, ci cauza bolii! Îndepărtați munca fizică — iată răul principal — și atunci nu vor mai fi nici boli. Eu nu recunosc știința care tratează boli, continuai înverșunîndu-mă. Adevărată știință și adevarata artă nu tind spre teluri vremelnice, ci spre cele vesnice și de ordin general, ele caută adevărul și sensul vieții, caută pe Dumnezeu, sufletul, iar atunci cînd le redutem la micle și meschinele nevoi de toate zilele, la farmacii și biblioteci, ele îngreuiază și mai mult viața. Doctori, farmaciști și juristi avem astăzi berechet, cei care știu să scrie și să citească s-au înmulțit și ei, dar nu avem mai de loc bio-

logi, matematicieni, filozofi și poeți. Toată gîndirea, toată energia spirituală ne-au fost irosite pentru satisfacerea nevoilor vremelnice, mărunte. Savanții, scriitorii și artiștii muncesc, ce-i drept, din plin și prin buna lor voință viața devine din zi în zi mai comodă, dar și cerințele fizice cresc, în timp ce adevarul încă e departe, și omul continuă să rămnă un animal, cel mai feroce și mai murdar din toate; pînă la urmă, vom ajunge acolo că majoritatea omenirii va degenera, își va pierde pentru totdeauna vitalitatea. În aceste condiții, pentru un artist viața nu are nici un sens, și cu cît e mai talentat, cu atît rolul lui devine mai nepotrivit și mai greu de înțeles. Deoarece, la drept vorbind, el trebuie să muncească pentru amuzamentul unui animal, cum am mai spus, feroce și murdar, sprijinind prin munca lui orînduirea existentă. Eu, însă, nu vreau să muncesc și n-o să muncesc... Nu-mi trebuie nimic; din partea mea, pămîntul n-are decît să se prăbușească în gheenă!

— Missiuska, ieși din odaie! porunci Lida surorii sale, socotind pesemne cuvintele mele primejdioase pentru o fată atât de tînără.

Jenia privi cu tristețe spre Lida și spre mama ei, apoi ieși.

— Asemenea lucruri drăguțe le spune cineva de obicei cu scopul de a-și motiva nepasarea, mi se adresă Lida. E mai ușor să nu recunoști folosul spitalelor și al școlilor decît să vindeci și să înveți.

— Ai dreptate, Lida, ai dreptate! aproba mama.

— Dumneata amenință că nu vei munci, continuă Lida. Probabil că-ți apreciezi munca la o valoare foarte înaltă. Să nu ne mai certăm, noi doi nu vom ajunge niciodată la un acord; pentru mine, cea mai umilă din farmaciile și bibliotecile de care ai vorbit cu atîta dispreț are o valoare neasemuit mai mare decît toate peisajele din lume, și, întorcîndu-se spre mama ei, spuse cu totul pe alt ton: Prințul a slăbit, s-a schimbat foarte mult de cînd a fost la noi. Doctorii îl trimit la Vichy.

Îi vorbea maică-si despre prinț numai ca să nu mai discute cu mine. Îi ardeau obrajii și, pentru a-și ascunde enervarea, se aplecă deasupra mesei ca o mioapă, prefăcîndu-se că citește ziarul. Prezența mea era neplăcută. Îmi luai rămas bun și plecai.

Afară domnea o liniște deplină ; satul de peste iaz dormea, nu se vedea nicăieri nici o lumină și doar în apa iazului se oglindeau palid cîteva stele. Lîngă poartă stătea nemîscată Jenia — mă aștepta să mă conducă.

— Toată lumea din sat doarme, spusei, aplecîndu-mă spre ea, căutînd să-i deslușesc trăsăturile în întuneric ; și zării ochii întunecați și triști, ațintiți asupra mea. și cîrciumarul, și hoții de cai dorm liniștiți, urmai eu, în timp ce noi, oamenii cumsecade, ne certăm și ne facem rău unul altuia.

Era o noapte tristă de august — tristă pentru că în aer se simtea apropierea toamnei ; acoperită de un nor purpuriu, răsarea luna, luminând slab drumul și ogoarele întunecate de arături de toamnă. Stelele cădeau des. Jenia mergea lîngă mine, căutînd să nu privească spre cer, ca să nu vadă stelele căzătoare care o speriau.

— Mie mi se pare că ai dreptate, spuse ea, tremurînd din cauza aerului umed al nopții. Dacă oamenii, toți laolaltă, s-ar putea consacra activității spirituale, ei ar afla mai curînd totul.

— Sigur că da ! Noi suntem ființe superioare și dacă ne-am da cu adevărat seama de forța geniului omeneșc și am trăi numai pentru scopuri finale, am deveni pînă la urmă ca însuși Dumnezeu. Dar la culmea asta n-o să ajungem niciodată — omenirea va degenera, va pieri și din tot geniul omeneșc nu va rămîne nici urmă.

Ne îndepărtasem mult de poartă, cînd Jenia se opri și-mi strînsese grăbită mîna.

— Noapte bună ! rosti ea, tremurînd ; umerii și erau acoperiți doar de bluza subțire și ea se ghemuia toată de frig. Să vîi și mîine.

Gîndul că voi rămîne singur, iritat, nemulțumit de mine și de oameni, mă îngrozi ; începui și eu să nu mai privesc stelele ce cădeau.

— Mai rămîni puțin, și spusei fetei. Te rog.

O iubeam pe Jenia. Poate nurnai pentru că mă întîmpina și mă conducea și pentru că se uita la mine cu duioșie și admirație. Ce minunate fîni păreau fața ei palidă, gîrlul

și brațele subțiri, toată făptura ei firavă, inactivitatea ei, patima ei pentru cărți. Dar mintea? Bănuiam că Jenia nu-i proastă și mă încînta orizontul larg al gîndului ei, poate pentru că judeca altfel decît severa și frumoasa Lida, care nu mă suferea. Eu fi plăceam Jeniei ca artist, fi cucerisem înțima cu talentul meu și la rîndu-mi doream pătunaș să pictez numai pentru ea; mă gîndeam la ea ca la micuța mea tegină, care va stăpîni odată, împreună cu mine, acești copaci, aceste clămpli, neguri și zări, toată această îmbelșugată și fermecătoare natură, în sinul căreia mă simțeam pînă atunci îngrozitor de singur și de inutil.

— Mai rămîni puțin, mă rugai. Te implor!

Îmi scosei paltonul și-i acoperii umerii înfrigurați, dar ea, temîndu-se să nu pară caraghioașă și urâtă cu paltonul bărbătesc, izbucni în rîs și-l aruncă jos; atunci o luai în brațe și începui să-i sărat față, umerii, brațele...

— Pe mine! Îmi șopti drăgăstos și încet, temîndu-se parcă să nu tulbure linștea nopții, mă sărută și ea. Noi, acasă, nu avem taine una față de celalătă, încît trebuie să spun acum totul mamei și sorei mele... Mi-e atât de teamă! Marta e bună, ea te iubește, dar Lida!

— Si fugi spre poartă.

— La revedere! Îmi strigă de departe.

Încă vîreo două minute o mai auzii cum fugea. Nu simteam, nici o dorință să mă duc acasă și nici nu trebuia mulțumit să mă duc. Stătuî cîțva timp nehotărît în loc, apoi o luai încet înapoi, ca să mai privesc o dată casa în care locuia Jenia, casa dragă, bătrînă și naivă, care părea că mă privește cu ferestrele mezaninului și înțelege totul. Trecui pe lîngă terasă, mă asezai pe o bancă lîngă terenul de tenis, în umbra unui ulm bătrîn și începui să privesc de acolo casa, La ferestrele camerei de la mezanin, unde dormea Missius, izbucni o lumină puternică, apoi se răspândi o lumină calmă, verde — lampă fusese acoperită cu un abajur. Umbre, începînd să se miște jute prin cameră. Mă simțeam pătruns de duioșie, cu sufletul împăcat și mulțumit că am reușit să mă îndrăgostesc, să iubesc, dar mă înfioră, totodată, un așcuțis de teamă la gîndul că la cîțiva pași de mine, într-o din camerele acestei case, locuiește Lida, care nu mă iubește și poate chiar mă urăște. Stăteam

și așteptam sperînd că poate va ieși Jenia ; îmi ciuleam urechea și mi se părea că la mezanin se stă de vorbă.

Trecu astfel aproape o oră. Lumina verde se stinse, umbrele se mistuiră. Luna se ridicase sus, deasupra casei, lumenind grădina adormită și aleile. Glicinele și trandafirii din fața casei se vedeau lămurit, dar păreau toate de aceeași culoare. Se făcuse frig. Ieșii din grădină, îmi ridicai din drum paltonul și mă întreprai încet spre casă.

Când a doua zi după prînz mă dusei la Volcianinovi, ușa cu geamuri de la intrare era larg deschisă. Mă așezai pe terasă, așteptînd ca în grădină, sau de după terenul de tenis, sau pe una din alei să apară Jenia, sau să aud vocea ei din casă. Intrai apoi în salon, în sufragerie. Nu era nimeni. Din sufragerie trecui printr-un corridor lung, spre antreu, apoi mă întorsei. În corridor erau câteva uși și de după una din ele răsună vocea Lidei.

— Jupînul corb, pe creangă cocoțat... spunea ea tare și răspicat, dictînd se vede, ținea în clonț un boț de cas furat... Cine-i acolo ? strigă ea, auzindu-mi pașii.

— Eu sunt.

— A ! Iartă-mă, nu pot ieși acum, fac lecție cu Dașa.

— Ekaterina Pavlovna e în grădină ?

— Nu, a plecat cu sora mea astăzi de dimineață la o mătușă a noastră, în gubernia Penza. Pe iarnă se vor duce, aşa e vorba, în străinătate... adăugă apoi după o scurtă tacere. Jupînul corb, pe creangă cocoțat... Ai scris ?

Ieșii din antreu, fără să mă gîndesc la nimic ; stătui și privii de pe terasă iazul și satul, pe cînd din casă se auzea : „Un boț de cas furat... Ținea în clonț un boț de cas furat.“

Plecai de la conac luînd drumul pe care venisem aci întîia oară, numai că acum îl străbăteam în sensul contrar : din curte în grădină, apoi pe lîngă casă, apoi în aleea de tei... Aici mă ajunse din urmă un băietan și-mi întinse un bilet : „I-am povestit totul sorei mele și ea îmi cere să mă despart de dumneata, citii eu. N-aș fi în stare să-o supăr cu neascultarea mea. Dumnezeu să-ți dea fericire. Iartă-mă. Dacă ai și cît de amar plîngem, eu și mama !“

Trecui în aleea întunecată de brazi, sării apoi gardul putred... Pe lanul pe care astă-vară înfloarea secara și cîntau prepelițele rătaceau acum vacile și cîțiva cai cu piedici la picioare. Ici și colo, pe deal, cîte o pată înverzită : semă-

nături de toamnă. Revineam la realitate și mă rușinam de tot ce vorbisem la Volcianinovi, și din nou simții că mi-e urât să trăiesc. Sosind acasă, îmi strânsei bagajul și plecai la Petersburg.

N-am mai revăzut niciodată familia Volcianinov. De cînd, aflindu-mă în drum spre Crimeia, l-am întîlnit în tren pe Belokurov. Purta ca și mai înainte podiovă și cămașă brodată, și cînd l-am întrebat de sănătate, mi-a răspuns : „*Mulțumim dumneavoastră*“. Am stat de vorbă. El își vin-duse moșia și cumpărase alta mai mică, pe numele Liubovei Ivanovna. De Volcianinov mi-a vorbit puțin. Lida, după spusele lui, locuia tot la Ŝelkovka și-i învăța pe copii la școală ; treptat-treptat, izbutise să strângă în jurul ei un cerc de simpatizanți, formînd astfel un grup puternic, și la ultimele alegeri „l-au dărîmat“ pe Balaghin, cel care ținea în mînă tot județul. Despre Jenia, Belokurov mi-a spus numai atît că nu trăia la moșie ; nu știa unde se află.

Am început să uit casa cu mezanin și doar cîteodată, cînd pictez sau citesc, mă fulgeră cîte-o amintire ; uneori lumina verde din geam, alteori zgromotul pașilor mei în noapte, pe cînd mă întorceam îndrăgostit prin cîmp acasă, frecîndu-mi mîinile reci. Rar, numai în clipele cînd mă chinuiese singurătatea și mă doboară tristețea, amintirile mă împresoara în stoluri, tulburi și vagi, visez și încep să cred că și de mine își amintește cineva, că sunt așteptat, că ne vom întîlni într-o zi.

Missius, unde ești ?

Mujicii

I

PE NIKOLAI Cikildeev, lacheu la hotelul „Bazarul slav“ din Moscova, îl lovise boala pe neașteptate. Îi amorteaau picioarele, se împleticea în mers, și într-o zi, pe cînd străbătea sala, ducînd o tavă cu jambon pe mazare, se împiedică și căzu. Fu nevoit să-și părăsească slujba. Puținul ce-l avea el și nevasta îl cheltui pe medicamente, pînă ce rămase lipsit de orice mijloace de trai. Îi era apoi și urît stînd fără treabă, și se gîndi că ar fi mai bine să plece acasă, la țară. Acasă îți vine mai ușor să bolești, apoi și viața e mai ieftină. Si nu e vorbă goală că „acasă și pereții te ajută“.

Sosi la Jukovo, satul său natal, în fapt de seară. Ora de câte ori își amintise zilele copilariei, Nikolai vedea în fața ochilor un cuib luminos, plăcut, încăpător, dar în seara aceea, intrînd în izbă, după atîția ani trecuți, se înfioră, atît era de întuneric înăuntru, murdar și strîmt. Olga și Saşa, soția și fiica lui, care veniseră cu el, se holbau mirate la cuptorul mare și murdar care umplea aproape ju-

mătate din încăpere, negru tot de funingine și de muște. Vai, ce de-a muște ! Cuptorul se aplecase într-o rîmă, grinziile din pereți erau strîmbe și ele, și părea că întreaga casă stă gata să se năruie. În colțul de cinstă, pe lîngă icoane, erau lipite etichete de la sticle și poze din ziare în loc de tablouri. Săracie, cruntă săracie ! Nimeni din cei mari nu se afla acasă, cu toții erau duși la seceriș. Pe cuptor stătea o fetiță de vreo opt ani, bălăioară, nespălată și nepăsătoare ; nici nu fntoarse ochii spre cei intrați. Jos, o pisică albă își freca spinarea de mătasea cuptorului.

- Pis, pis ! o chemă Saşa. Pis !
- Nu aude, zise fetița. A surzit.
- Da de ce ?
- Uite-așa, au bărtut-o.

Nikolai și Olga înțeleseră de la prima ochire ce viață îi așteaptă aici, dar tacură mîlc ; își lăsără legăturile jos într-un colț și ieșiră în tacere pe uliță. Izba lor era a treia din capul satului și părea cea mai săracă, cea mai veche ; a doua nu era nici ea mult mai bună ; cea din capăt însă avea acoperiș de tablă, perdele la ferestre, gard bun și sta oarecum mai la o parte de celelalte. Acolo se afla cîrciuma. Izbele erau clădite numai pe o singură parte a uliței, și întregul sătuc, amuțit și pașnic, cu ulmi înălți, cu tufișuri de soc și scoruș ce năpădeau de prin curți, se înfățișa plăcut ochilor.

Dincolo de casele țărănești începea o pantă repede, povîrnită pieziș spre rîu ; din malul de lut ieșeau ici și colobolovani mari de piatră. Pe lîngă acești bolovani se împleteau poteci și se vedearopi săpate de olari și, alături, grămezi de oale sparte, roșii sau cafenii, iar jos, la poalele pantei, se întindea lunca, lată și netedă, de un verde-aprins, cu iarba proaspăt cosită ; păsteau acolo cirezile satului. Rîul curgea la depărtare de o verstă de sat, șerpuindu-și albia între maluri bogat înverzite, iar dincolo de rîu se întindea o altă luncă verde, cu alte cirezi și cu șiruri lungi de gîște albe, apoi, ca și pe partea aceasta, urma o pantă repede pînă sus, unde se înălța un alt sat, cu o biserică mare cu cinci clopotnițe ; ceva mai departe albea curtea boierească.

— Bine-i aici la voi ! zise Olga, închinîndu-se spre biserică, și cît loc, cît loc, doamne !

Chiar atunci începu să bată clopotul (era ajun de dumincă). Două fetițe mici, care aburcau de jos o căldare cu apă, se întoarseră spre biserică, să asculte dangătele.

— Pe vremea asta la „Bazarul slav” se servește masa... roști Nikolai, dus pe gânduri.

Stînd pe marginea rîpei, el și Olga priveau cum apune soarele, priveau cerul, vrîstat cu dungi aurii și roșii ca purpura, cum se oglindea în apa rîului, în ferestrele bisericii și în aerul liniștit și nespus de curat, aşa cum nu-l afli nicăieri la Moscova. Și cînd soarele scăpată în zare, trecură cu mugete cirezile de vite, venîră și giștele de pe malul celălalt, și apoi totul amuți, lumina slabă se destrămă în văzduh și întunericul noaptei începu să coboare grăbit.

Acasă veniseră bătrînii, tatăl și mama lui Nikolai, slabii, griboviți, șirbi, amîndoia fel de scunzi. Venîră și femeile — nurorile lor, Maria și Feokla, de la moșia de peste rîu unde munceau. Maria, nevasta lui Kiriak, fratele lui Nikolai, avea șase copii, iar Feokla măritată cu Denis, băiatul plecat la oaste, avea doi. Cînd Nikolai intră din nou în casă și văzu adunată toată liota, ghemul de trupuri mari și mici care se mișcau pe paturi, prin leagăne și prin toate colțurile, și cînd văzu cu cîtă lăcomie hăpâiau bătrînul și femeile pîinea neagră, muind-o în apă, își dădu seama că rău făcuse venind și el aci, bolnav, fără bani, ba și cu nevastă și copil — rău de tot !

— Dar fratele Kiriak unde-i ? întrebă el, după ce dădu bună ziua cu toții.

— E băgat la un negustor, ca paznic, răspunse tatăl, în pădure. Kiriak ar fi băiat bun, dar bea mult.

— Nu-i aducător ! vorbi și bătrîna cu glas plîngăreș. Oamenii noștri, vai de ei, în loc să aducă în casă, duc din casă ; Kiriak bea, unchiașul meu bea și el, ce să-i mai ascundem păcatele, a învățat bine drumul la cîrciumă. S-a mîniat pe noi Maica Domnului.

În cîmtea musafirilor au pus să fierbă samovarul. Ceaiul mirosea de pește, zahărul era ud și mușcat pe la colțuri, pe pîine și vase umblau gîndacii ; îți era scîrbă să bei, și ceea ce se vorbea era la fel de urîcios, numai despre săracie și boală. Nu băuseră nici cîte o cană de ceai cînd de afară se auzi un răcnet de om beat :

— Ma-arie !

— Pare-mi-se, vine Kiriak, mormăi bătrînul. Vorbeam de lup și lupu-i la poartă !

Toți tăcură. Peste cîteva clipe, aceeași voce, brutală și surdă ca de sub pămînt, iconi :

— Ma-arie !...

Nora mai vîrstnică păli, ghermuindu-se pe lîngă cuptor ; te mirai să vezi cum se întipărește pe fața acestei femei puternice, cu spete late, o expresie de teamă. Fiica ei, fetița care stătuse pe cuptor și părea atât de nepăsătoare, izbucni deodată într-un plîns zgomotos.

— Da tu ce urlă, holeră ? tipă la ea Feokla ; aceasta era o femeie frumoasă, zdravăn clădită ca și Maria, cu umerii tot atât de voinici. Nu te teme, n-o omoară !

De la bătrînul său tată Nikolai află că Mariei îi este frică să locuiască în pădure cu Kiriak, și el, de fiecare dată cînd se îmbată, vine după ea, face scandal și o bate fără milă.

— Ma-a-rie ! răsună iarăși, chiar de după ușă.

— Apărați-mă, în numele lui Hristos, dragilor ! bolborosi Maria, suflînd greu, de parcă ar fi scufundat-o cineva în apă foarte rece. Apărați-mă, dragilor...

Toți copiii din casă începură să plîngă ; privindu-i, Saşa pufni și ea în plîns. Se auzi o tuse de betivan și în casă intră un bărbat înalt, cu barbă neagră și căciulă pe cap. La lumina slabă a lămpiei nu i se vedea față și părea cu atât mai fioros. Era Kiriak. Se apropiie de nevastă-sa, fîi făcu vînt și o lovi cu pumnul peste față ; femeia, amețită de lovitură, nici nu crîcni și se gherui mai tare pe jos ; din nas începu să-i curgă sîngele.

— Ce rușine, ce rușine ! bombăni bătrînul, cățărîndu-se pe cuptor. Față de oaspeți ! Of, of, păcatele mele !

Bătrîna tăcea, mai gîrbovită parcă, și se gîndeau la ceva. Feokla legăna copilul în albie... Dîndu-și seama că pare tuturor fioros, și mulțumit de asta, Kiriak o apucă pe Maria de mînă, și, mormăind ca ursul ca să sporească efectul, o trîn spre ușă, dar îi văzu deodată pe oaspeți și se opri.

— Aha, atî venit... rînji el dînd drumul nevestei. Frățiorul cu famelia... Se închină la icoane, căscîndu-și larg

ochii beți și roșii, și dondăni înainte : A venit frățiorul cu *famelia* în casa părintească... de la Moscova adică, Moscova adică e primul oraș de reședință, maica orașelor... Iertați-mă...

Se așeză pe laviță, lîngă samovar, și se puse să bea ceai, sorbind zgomotos din farfurioară, în tăcerea tuturor din jur. Bău aşa ca vreo zece pahare, apoi se lăsa moale pe laviță și începu să sforăie.

Se pregătiră toți de culcare. Nikolai, ca bolnav, fu lăsat să se culce cu bătrînul, sus pe cuptor. Sașa se lungi pe jos, iar Olga se duse cu celelalte două femei în magazie.

— I-i, porumbița mea, șușotii ea culcîndu-se în fin lîngă Maria, lacrimile nu te-ajută cu nimic ! Rabdă, și gata ! În carteasă sfântă stă scris : „*Și dacă te lovește cineva pe obrazul drept, să i-l întinzi și pe cel stâng...*“ I-i-i... porumbița mea !

Apoi, încet, cu glas cîntat, Olga începu să povestească despre Moscova, despre viața ei de pe când era fată în casă la camere mobilate.

— Da, la Moscova sunt case mari, de piatră, spunea ea, apoi biserici sunt multe-multe, de patruzeci de ori câte patruzeci de ori, porumbița mea, iar în case stau numai boieri, și boierii sunt aşa de frumoși, aşa de educați !

Maria i-a mărturisit că nu numai la Moscova n-a fost, dar nici chiar în capitala județului său de baștină nu s-a dus ; ea era analfabetă, nu știa pe dinafără nici o rugăciune, nici măcar „*Tatăl nostru*“. Și Maria, și cealaltă noră, Feokla, care trăgea cu urechea la vorba lor, erau amândouă tare înapioate ; nici una din ele nu-și iubea bărbatul ; Maria se ferea de Kiriak și, când rămînea numai cu el, o apuca tremurul și-i venea amețeală din pricina miroslui tare de votcă și tutun. Iar Feokla, la întrebarea Olgăi dacă nu-i este urit fără bărbat, răsunse cu răutate :

— Dă-l încolo !...

Au mai vorbit puțin și au tăcut...

Era răcoare și lîngă magazie țipa căt fi ținea gura un cocoș, împiedicîndu-le să doarmă. Când lumina albastră a dimineții începu să pătrundă prin crăpături, Feokla se ridică încet și ieși ; o auziră pe urmă cum fugea undeva, lipăind tare pe pămînt cu tălpile goale.

Olga se duse a doua zi la biserică și o luă cu ea și pe Maria. Coborau pe cărare spre luncă, vesele amîndouă. Olgăi și plăceau zările largi, depărtate, iar Maria simțea în cumnata ei o ființă apropiată și bună. Răsărea soarele. Jos, deasupra luncii, se rotea în văzduh un eret ; rîul curgea întunecat, și pe alocuri mai pluteau fîșii de negură, dar pe partea cealaltă, pe deal, geana de lumină se lătise și biserică strălucea aprins ; în grădina boierească tipau din răsputeri stâncuțele.

— Bătrînul e cumsecade, spunea Maria, dar baba e rea, una, două, sare la bătaie ! Pîinea ne-a ajuns numai pînă la lăsata secului, de atunci cumpărăm faină de la cîrciumă, iar ea se supără foc, spune că mîncăm prea mult.

— I-i, puicuțo, rabdă, și gata ! Stă scris : „Veniți voi cei truđi și obidiți...“

Olga vorbea rar, cu glasul cîntat, și mai avea și un mers iute și legănat ca de călugăriță. În fiecare zi deschidea Evanghelia și citea cu voce tare, gros, ca dascălii ; nici ea nu înțelegea tot ce citea, dar o mișcau vorbele sfinte pînă la lacrimi, iar vechile cuvinte slavone le rostea cu o tulburare caldă în inimă. Credea în Dumnezeu, în Maica Domnului și în sfinți ; știa că nu evoie să superi pe nimeni, nici pe oamenii de rînd, nici pe nemți, nici pe țigani sau pe evrei, că rău va fi de aceia care nu au milă de animale ; era încredințată că aşa stă scris în cărțile sfinte și de aceea, când rostea cuvinte din Scriptură, chiar și din acelea neînțelese, față ei exprima înduioșare și se lumina toată.

— Tu de unde ești ? o întrebă Maria.

— Sînt din Vladimir dar trăiesc la Moscova de mult, de când eram de opt anișori.

Se apropiaseră de rîu. Pe malul celălalt, jos lîngă apă, se dezbrăca o femeie.

— Astă-i Feokla noastră, o recunoscu Maria, a fost peste rîu, la curtea boierului. La argași. Focoasă muiere ! Dată dracului, ce mai vorbă !

Feokla, cu sprîncenele ei negre și părul despletit și cu trup de fată voinică, se aruncă de pe mal în rîu, izbind apa cu picioarele și împrăștiind valuri în toate părțile.

— Focoasă muiere ! repetă Maria.

Peste rîu erau aruncate punți subrede de bîrne și sub ele, în apa limpede și curată, forfoteau o sumedenie de cleni cu frunțea lată. Pe tufișurile verzi aplecate spre apă sclipea roua. Soarele începu să încalzească, era o placere să mergi ! Ce dimineață minunată ! Si ce viață minunată s-ar putea trăi pe lumea aceasta dacă n-ar fi săracia, cumplita săracie de care nu poți să fugi și să scapi ! Si era de ajuns pentru Olga să arunce o singură privire îndărât spre sat, ca să-și amintească lămpede ziua de ieri, și tot farmecul clipei de față să dispară dintr-o dată.

Ajunsă la biserică. Maria se opri lîngă ușă ; nu îndrăzni să înainteze pînă în față. Nu îndrăzni nici să se așeze în strană, deși clopotul începu să cheme la slujbă credincioșii abia pe la ora nouă ; astfel, ea rămase tot timpul în picioare.

Pe cînd se citea din Evanghelie, poporul începu să se miște, făcînd loc familiei boierului : intrără două fete tinere, în rochii albe și pălării cu borul lat și un băiețel gras și trandafiriu în costum de marinar. Vederea lor o înduioșă pe Olga ; fu numaidecît sigură că boierii aceștia erau oameni învățați, frumoși și cumsecade. Maria însă îi privea pe sub sprîncene, posomorită și tristă, ca și cum n-ar fi intrat în biserică niște oameni, ci o ceată de căpcăuni care ar fi putut s-o strivească, dacă ea nu le-ar fi făcut loc.

Si de cîte ori dascălul dădea răspunsurile cu vocea lui de bas, ei i se părea că se aude strigată : „Ma-a-rie“, și tresărea speriată.

III

În sat se aflase de sosirea oaspeților, și după slujbă se adună în izbă o mulțime de lume. Veniră Leonicevii și Matveicevii, și Ilicevii să afle noutăți despre rudele lor din Moscova. Era obiceiul în Jukovo ca toți știutorii de carte să fie duși la Moscova și angajați acolo ca lachei sau băieți de serviciu (așa cum din satul de peste rîu se băgau la

brutării). Obiceiul acesta se statornicise de mult, din timpul iobăgiei, de cînd un iobag din Jukovo, un anume Luka Ivanîci, care ajunsese să țină bufetul la un club din Moscova, primea în serviciu numai consăteni, iar acestia, după ce se întăreau pe locurile lor, își chemau fiecare rudele și le găseau posturi pe la cîrcumi și restaurante. Nikolai fusese trimis la Moscova de pe cînd avea numai unsprezece ani și plasat în serviciu de Ivan Makarîci, din familia Matveicevilor, care servea atunci la „Ermitaj”. Și, vorbind acum cu Matveicevii, Nikolai spunea împieptosindu-se :

-- Ivan Makarîci este binefacatorul meu ; mă rog lui Dumnezeu zi și noapte pentru sănătatea lui ; el m-a făcut om !

— Tăiculiță dragă, se tîngui o bătrînă înaltă, sora lui Ivan Makarîci, noi nu avem de mult vești de la el, sufletelul !

— Astă-iarnă a servit la Omon, aşa știu, iar pentru sezonul cald auzisem că s-a tocmit undeva la o grădină, afară din oraș... A îmbătrînit și el ! Altădată i se întâmpla să aducă pe timp de vară cîte zece ruble pe zi acasă, dar acum peste tot afacerile nu mai merg bine, nu mai merg, și se zbate bătrînul.

Babele, ca și femeile tinere se uitau la picioarele lui Nikolai, încălțate cu pîslari, la fața lui trasă, gălbejită, și oftau :

— Nu ești tu om aducător, Nikolai Osipovici, nu ești aducător ! Nu mai ai putere !

Toți o mîngîiau pe Sașa. Deși împlinise zece ani, nu părea să aibă mai mult de șapte, era micuță de statură și foarte slabă. Lîngă celealte fetițe, arse de soare, tunse ciopîrît și îmbrăcate în cămași lungi, ieșite de soare, Sașa, albă, cu ochii mari de culoare închisă, cu panglicuță roșie în păr, părea caraghioasă, ca un mic animal prins în cîmp și adus în casă.

— Știe să citească ! o lăuda Olga, privindu-și cu duioșie fiica. Ia de citește, puiule ! o îndemna ea, lăsînd dintr-un ungher Evanghelia. Ia de citește și drept-credincioșii au să te asculte.

Evanghelia era veche și grea, legată în piele, cu colțurile zdrelite, și cînd o răsfoiai se răspîndeau un miros, de

parcă ar fi intrat în casă niște călugări... Saşa ridică sprîncenele și începu a citi tare, răspicat, cîntînd ușor :

— După plecarea magilor, iată îngerul Domnului se arată în vis lui Iosif, zicînd : scoală-te, ia pruncul și pe mama lui...

— Pruncul și pe mama lui, repetă Olga, roșie toată de emoție.

— Și fugi în Egipt... și stai acolo... pînă ce-ți voi spune...

La cuvintele „pînă ce“, Olga nu se mai putu stăpîni și începu să plângă. Privind-o, se porni pe bocit și Maria, apoi și sora lui Ivan Makarici. Bătrînul începu să tușească și să se foiască pe loc ; voia să-i dăruiască nepoatei ceva bun, dar negăsind nimic, dădu doar din mînă. Cînd cititul se sfîrși, vecinii plecară pe la casele lor, foarte înduioșați și mulțumiți de Olga și Saşa.

Fîind zi de sărbătoare, familia rămase toată ziua acasă. Bătrîna, pe care și bărbatul ei, și nurorile, și nepoții o numea „babuca“, ținea să trebăluiască singură ; făcea focul în sobă, punea samovarul, ducea chiar și mîncarea la cîmp, iar pe urmă începea a bombăni mînioasă că a obosit de atîta muncă ; tot timpul la masa urmărea să nu mânînce nici unul o fărîmă mai mult și, după asta, să nu stea nici o clipă fără treabă unchiașul și nurorile. Ba i se părea că gîștele cîrciumarului vin prin spatele casei în grădina de zarzavat, și atunci ieșea fuga din casă cu un băț lung în mînă și țipa căte o jumătate de ceas lîngă varza ei zbîrcită ca și ea însăși ; ba i se părea că cioara pîndește puji și alerga ocărînd spre cioară. Se supăra și ocăra astfel de dimineată pînă noaptea, și de multe ori făcea atîta gălăgie și țipa atît de tare, că pe uliță se opreau trecătorii.

Cu unchiașul ei se purta aspru, fără milă, și-l numea cînd trîntor, cînd hodorog. Bătrînul era un mujic slab de înger, pe care nu te puteai bizui, și dacă ea nu l-ar fi muștruluit tot timpul, n-ar mai fi lucrat poate de loc și și-ar fi petrecut viața stînd pe cuptor și trâncănid. El îi povesti îndelung fiului său Nikolai despre niște dușmani ce-i avea, se plînse de niște nedreptăți pe care vecinii i le-ar fi făcînd zi de zi, și vorbea astfel, că țî-era urît să-l ascultî.

— Da, spunea el cu mîmile-n solduri. Da, la o săptămînă după înălțarea crucii, am vîndut finul cu treizeci de

copeici pudul, de bunăvoie... Da... Bine... Și uite-așa, duc eu fînul de dimineață, de bunăvoie, nu supăr pe nimeni, cînd colo, ce văd — ceasul rău — iese din cîrciumă starostele, Antip Sedelnikov. „Unde duci fînul, aşa și pe dincolo?” și-mi arde una peste urechi.

Pe Kiriak îl durea îngrozitor capul din cauza beției din ajun și-i era rușine de frate-su.

— Uite ce pocinoguri face votca! Of, măicușă, doamne! bolborosea el, scuturîndu-și capul înjunghiat de dureri. Dumneavoastră, frățioare și surioară, iertați-mă, în numele lui Hristos, că nici eu nu sănt bucuros.

Fiind zi de sărbătoare, au cumpărat de la cîrciumă o scrumbie și din cap a gătit baba o mîncare cu sos. La amiază toți s-au așezat să bea ceai, și au tot băut, pînă ce au asudat; după ce și-au umflat burșile cu ceai, au luat să mânînce capul gătit cu sos, toți dintr-o singură străchină. Scrumbia însă băbuca a ascuns-o.

Seara un olar a ars oale în rîpă. Jos, în lunca sătucului, s-a jucat hora și s-a cîntat din gură; au cîntat și din armonica. Pe celălalt mal al rîului, ardea și în lunca de acolo un foc și cîntau tare fetele; de departe cîntecul lor răsună mai armonios și mai dulce în auz. În cîrciumă, și pe lîngă cîrciumă, mujicii vorbeau zgomotos sau cîntau cu voci de bețivi, fiecare cum îl tăia capul, și înjurau atât de urît, încît Olga tresărea și spunea mustrător :

— Vai, Doamne!

Se îngrozea de atîtea sudălmi care răsunau una după alta și se mira că mai mult ca toți înjurau bătrînii, cînd pentru ei venise timpul să se gîndească la moarte. Și copiii, și fetele tinere ascultau însă vorbele murdare fără să le pese; se vedea bine că erau obișnuiți să le audă din leagăn.

Trecuse de miezul nopții, focurile olarilor se stinseră și aici, și pe malul celălalt, dar jos, în luncă și-n cîrciumă, tot se mai petrecea. Bătrînul și Kiriak, beți turtă amîndoi, ținîndu-se de mînă și împingîndu-se unul pe altul, se apropiară de magazia unde dormeau Maria și Olga.

— Las-o, căuta să-l întoarcă bătrînul, las-o... îi femeie cuminte... Păcat !...

— Ma-arie! urlă Kiriak.

— Las-o... Faci mare păcat... Îi femeie bună.
Mai stătură puțin lîngă magazie, apoi se întoarseră amândoi.

Mi-s dragi florile de cîmp...

intonă deodată bătrînul cu o voce subțirică de tenor, apoi scuipă, înjură urât și intră în casă.

IV

Bătrîna o pusese pe Sașa să stea de pază la grădina de zarzavat și-i poruncise să fie cu ochii în patru, ca nu cumva să intre gîștele. Era o zi caldă de august. Gîștele cîrciumarului ar fi putut veni prin spatele casei, dar deocamdată ele își vedea de lucru ciugulind boabele de ovăz de pe lîngă cîrciumă, numai gînsacul ridică sus capul, vrînd parcă să vadă, nu cumva tabără baba cu bățul; alte gîște ar fi putut veni de jos, dar acelea, uite-le, erau de parte, dincolo de rîu, formînd un sir lung și alb pe luncă. Sașa păzi o bucătă de vreme, apoi i se facu urât și, văzînd că gîștele nu vin, se apropie de rîpă.

Văzu acolo pe fata cea mare a Mariei, Motka; stătea nemîscată pe un bolovan mare și privea spre biserică. Maria născuse de treisprezece ori, dar rămăseseră în viață doar șase copii, numai fete — și nici un băiat. Cea mai mare dintre ele, Motka, avea opt ani. Desculță, îmbrăcată cu o cămașă lungă, stătea în bătaia soarelui care o ardea drept în creștet: dar ei nu-i păsa și stătea locului ca împietrită. Sașa se apropie și-i spuse, privind spre biserică.

— În biserică stă Dumnezeu. Oamenii aprind prin case lămpi și lumânări, iar la Dumnezeu ard candele roșii, verzi și albastre, ca niște ochișori. Noaptea Dumnezeu umblă prin biserică și cu el vine și Maica Domnului și sfîntulețul Nikolai — tup, tup, tup... și paznicului îi e frică, tremură de frică! I-i, drăguță, adăugă fata imitînd pe maică-sa, dar atunci când o să vină sfrîșitul lumii toate bisericile au să zboare în cer.

— Cu clo-po-te-le ? întrebă Motka cu vocea ei groasă, lungind fiecare silabă.

— Cu clopotă cu tot ! Și la sfîrșitul lumii cei buni se vor duce în rai, iar cei răi vor arde în focul veșnic și nestins, draga mea. Mamei mele și Mariei la fel Dumnezeu le va spune : „Voi n-ați supărat pe nimeni și pentru asta duceți-vă pe aici, la dreapta, în rai“. Iar lui Kiriak și băbuca lui le va spune : „Iar voi treceți la stînga, în iad“. Și cine a mîncat de frupt în post, acela tot în foc va merge. Sașa privi în sus spre cer, ținînd ochii mari deschiși, și șopti : Uită-te în cer și nu clipi de loc, ai să vezi fingerii.

Motka începu și ea să privească țintă cerul și cîteva clipe trecută în tăcere.

— Vezi ? întrebă încet Sașa.

— Nu se vede nimic, răspunse Motka, tot cu vocea de bas.

— Dar eu văd. Îngerași micuți zboară prin cer și dau mărunt, mărunt din aripi, ca niște țîntărași.

Motka stătu un timp pe gînduri, privind în pămînt, și întrebă :

— Da băbuca o să ardă ?

— O să ardă, draga mea.

De la bolovanul lor și pînă jos, în luncă, malul se povîrnea lin și neted acoperit de iarba moale, de un verde-aprins, care te ispîtea să atingi cu mâna sau să te culci pe ea. Sașa se culcă și se dădu de-a dura pînă jos. Motka, încruntîndu-se și umflîndu-și obrajii, se culcă și ea și se rostogoli repede, iar poalele cămășii i se ridicară pînă la umeri.

— Tare-mi vine să rîd ! zise Sașa fericită.

Amîndouă se urcară din nou sus, pentru a se rostogoli încă o dată, dar auziră strigăte ; glasul pitigăiat le era bine cunoscut. Au, ce grozăvie ! Băbuca, șîrbă și cocoșată, cu smocurile ei scurte de păr cărunt în vînt, alunga cu un băt lung gîștele din grădina de zarzavat și tipă :

— Toată varza ați tocăt-o, blestemelor, crăpare-ați de trei ori, afurisitelor, boalelor, nu poate trăi omul de răul vostru !

Zărind fetițele, aruncă bățul, luă de jos o varză și, apucînd-o pe Sasa de gît cu degetele-i tari și încoviojate, începu să-o bată. Sașa izbucni în plîns de durere și spaimă,

și atunci gîscanul, legânindu-se de pe un picior pe altul și întinzîndu-și gîtu, se apropie de bâtrînă și-i șuieră ceva, iar cînd se întoarse la cîrd, gîștele-l întîmpinăram aprobativ : ga-ga-ga ! Apoi băbuca începu să-o bată pe Motka, și fetei i se ridică din nou cămașa. Disperată, plîngînd în gura mare, Sașa se îndreptă spre casă, vrînd să se jeliuie mamei ; după ea venea Motka, hohotind și ea tare și gros, fără să-și steargă lacrimile, astfel că față să era ușă leoarcă, de parcă și-ar fi muiat-o în apă.

— Doamne ! strigă Olga tresăriind la intrarea fetițelor în izbă. Preasfîntă fecioară !

Sașa începu să povestească, dar în timpul acesta, cu țupete ascuțite și blesteme, intră și băbuca. Feokla se înfurie și ea ; în casă se stîrni gălăgie.

— Nu-i nimic, nu-i nimic ! o liniștea Olga, palidă și disperată, pe micuța Sașa, mîngînd-o pe creștet. E bunică-tă, e păcat să te minii pe ea. Nu-i nimic, copiliță dragă.

Nikolai, istovit și scos din fire de atîțea tipete, de foame, de fum și putoare, el care ura și disprețuia săracia, căruia să era rușine de tatăl și de mama lui față de soție și fiică, și coborî picioarele de pe cuptor și zise către mamă-sa, repezit, asprindu-și glasul plîngăreț :

— Dumneatale nu ți-e îngăduit să-o bați ! Nu ai nici un drept să-o bați !

— N-ai crăpat acolo pe cuptor, bolindu-te ! țipă la el Feokla cu răutate. V-a adus aici necuratu, trîntorilor !

Și Sașa și Motka, și toate fetițele cîte erau în casă se cățărără pe cuptor, într-un colț, la spatele lui Nikolai, și ascultau de acolo, tăcute și speriate ; se auzea cum băteau inimioarele lor mici. Cînd într-o familie se află un bolnav, care bolește de mult și fără speranță de vindecare, vin unele clipe grele, cînd cei apropiati doresc în taină, în adîncul sufletelor, ca el să moară. Numai copiii se tem de moartea omului apropiat, ei se îngrozesc întotdeauna la gîndul morții. Și acum, oprindu-și respirația, fetițele priveau cu tristețe la Nikolai, se gîndeau că el va muri în curînd, le venea să plîngă și ar fi dorit să-i spună o vorbă bună și duioasă.

Iar el se lipea strîns de Olga, parcă ar fi căutat adăpost lîngă ea și-i spunea încet, cu vocea tremurată :

— Olga, draga mea, nu mai pot sta aici. Nu mai am putere. În numele sfîntului Nikolai, în numele lui Hristos din ceruri, scrie-i sorei tale, Klavdia Abramovna, să vîndă sau să amaneteze tot ce are și să ne trimîtă bani, ca să plecăm de aici. Of, Doamne, urmă el disperat, barem cu un ochi să mai văd Moscova ! Barem în vis să mi se arate măicuța Moscovă !

Cînd veni seara și în casă se lăsă întunericul, tristețea din casă crescă într-atît, că-ți venea greu să și vorbești. Băbuca, supărată, muie în apă niște coji de pîine de secară și începu să le sugă, și le supse mult, un ceas întreg. Maria, după ce mulse afară vaca, intră cu donița de lapte și o puse pe laviță, apoi băbuca începu să toarne din doniță în ulcioare, făcînd asta încet, fără grabă, vădit multumită că acum, în postul adormirii Maicii Domnului, nimeni nu va mînca lapte și-l va putea brînzi tot. Turnă numai puțin, un pic, într-o farfurioară, pentru copilul Feoklăi. Cînd băbuca și Maria plecară să ducă ulcioarele în beci, Motka se învioră deodată, se lăsă să lunece de pe cuptor, și, apropiindu-se de laviță pe care stătea cana de lemn cu coji de pîine, vărsă laptele din farfurioară peste coji.

Întorcîndu-se în casă, băbuca începu iar să-și sugă cojile, iar Saşa și Motka o priveau de pe cuptor, bucuroase că bunica s-a spurcat de post și va fi trimisă negreșit în iad. Mîngîndu-se cu gîndul acesta, s-au culcat să doarmă. Atipind, Sașei i se năzărea Judecata cea de Apoi; vedea un cuptor mare, cam cît cuptorul olarului, și alături pe necuratul, cu niște coarne ca de vacă, negru din cap pînă-n picioare, gonind-o pe băbuca în foc cu un băț lung, ca acela cu care gonise ea peste zi gîștele.

V

În ziua Adormirii Maicii Domnului, pe la unsprezece noaptea, flăcăii și fetele care petreceau în luncă începură deodată să tipe și fugiră într-o goană învălmășită spre sat. Cei care se aflau sus, pe malul rîpei, nu-și putură da seama de la început ce se petrece.

— Foc ! Foc ! răsună de jos un tipărt de groază. Ardem !

Cei ce stăteau sus se întoarseră cu fața spre sat și dinaintea ochilor li se înfățișă o priveliște îngrozitoare, neobișnuită. Pe una din casele mărginașe, din acoperișul ei de paie se ridică o coloană de foc, înaltă de un stînjen, care se învolbura și presăra în toate părțile snopi de scîntei, de parcă ar fi țisnit foc dintr-o fântână arteziană. Curînd, tot acoperișul se învîlroră într-o singură flacără vie ; se auzea cum trosnește focul.

Lumina lunii păli și satul întreg fu învăluit de o văpăie roșie, tremurătoare. Pe pămînt se mișcau umbre negre și mirosea a ars ; cei ce veneau alergînd de jos, din luncă, gîffiau atît de tare, că nu puteau nici vorbi ; se înghionteau fugind, cădeau, iar din cauza luminii puternice care-i orbea, nu se mai recunoșteau între ei. Toți priveau îngroziți focul, și spaima lor creștea văzînd cum deasupra flacărilor, prin fumul învîrtejît, zburau stoluri de porumbel, iar la cîrciumă, unde încă nu se aflase vestea, petrecerea continua și răsună armonica.

— Arde la unchiul Semion ! strigă cineva.

Maria alerga în nebunăță în jurul casei, plîngînd și frîngîndu-și mîinile, cu toate că focul era departe, la capătul celălalt al satului. Ieși afară și Nikolai, cu pîslarii în picioare, apoi veniră în goană și copiii, numai în cămăși. Lîngă casa sotnicului cineva începu să bată darabana într-o placă de tuci. Bam, bam, bam... răsună în văzduh fără oprire, și la fiecare bătaie inimile tuturor se strîngeau dureros și-i apuca un tremur, ca de frig. Femeile batrîne ieșiseră cu icoanele în brațe. De prin curți oamenii mînau în goană oile, vițeii și vacile, scoteau lăzi cu lucruri, blănurile de oaie și albiile. Un armăsar negru, pe care nu-l lăsau la herghelia pentru că zvîrlea din copite și rănea caii, scăpase din grайд și, bocânind zgomotos pe pietre și nechelzînd prelung, trecu în goană prin sat, dădu roata de două ori, apoi se opri lîngă o căruță și începu să arunce în ea cu picioarele.

Clopotele începură să bată la biserică de peste rîu.

Lîngă casa în flacări se făcuse cald și era astă lumină, încât se vedea lămurit pe pămînt fiecare fir de iarbă. Pe una din lăzile pe care avuseseră timp să le scoată din casă stătea Semion, un bărbat roșcovan, cu nasul mare, cu

o căciulă înfundată în cap pînă la urechi și cu haine de oraș ; soția lui se lungise pe pămînt cu fața în jos și gîmea în neștiere. Un moșneag de vreo optzeci de ani, micuț de statură, chel și cu o barbă mare părind un pitic, care nu era din sat, dar, se vede, venise și el la foc, umblă de colo-colo, fără șapcă, ținînd o legăturică albă în mînă ; pe chelie i se oglindea jocul flăcărilor. Starostele, Antip Sedelnikov, smolit la față și cu parul negru ca de țigan, se apropie de casa învîlvorată cu toporul în mînă și-i sparse toate geamurile, unul după altul, fără ca nimeni să înțeleagă de ce, apoi se apucă să spargă pragul.

— Femeilor, aduceți apă ! strigă el. Dă-o încoaace. Dă încoaace tulumba-a ! Întoarce-te !

Mujicii, care chefuiseră pînă atunci la cîrciumă, tirau după ei tulumba de stins focul. Erau toți beți, se împiedicau, cădeau, în ochi le sclipeau lacrimi și toți aveau o înfățișare jalnică, disperată.

— Fetelor, apă ! striga starostele, cherchelit și el. Mișcați-vă, fetelor !

Fetele și femeile alergau în vale spre izvor și de acolo cărau pînă sus căldări și cufe pline ; după ce le deșertau în tulumbă, fugeau din nou jos. Olga, Maria, Saşa și Motka cărau cu toatele. Babele și băietanii pompau apa, furtunul sfîrșia, iar starostele, îndreptîndu-l cînd asupra ușii, cînd în geamuri, oprea o clipă apa cu degetul, făcînd să sfîrșie furtunul și mai tare.

— Să trăiești, Antipe ! se auzeau voci de aprobare. Așa, aşa, dă-ți toată silința !

Iar Antip se băga în flăcări și urla de acolo :

— Pompează ! Puneți cu toții mîna, drept-credincioșilor, la o asemenea întîmplare nenorocită !

Bărbății stăteau alături grămadă și priveau la foc, fără să ajute la stins. Nici unul nu știa de ce să se apuce, nu se pricepea la nimic, iar de jur împrejur erau căpițe de grâu, de fân, magazii și grămezi de uscături. Erau aici și Kiriak, și bătrînul Osip, tatăl lui, amîndoi chercheliți. Dorind parcă să explice de ce stă cu mîinile încrucișate, bătrînul Osip spunea femeii întinse pe jos :

— Ce te mai zbați, cumâtră, atîta ! Doar casa-i asigurată, ce mai vrei !

Și Semion povestea cînd unuia, cînd altuia cum a izbucnit focul.

— Uite, că moșneagul ăsta cu legăturica era de față. Pe vremuri a fost nămit la generalul Jukov... Bucătar la generalul nostru, fie-i țărîna ușoară ! Vine el aseară : „Dă-mi drumu în casă, zice, vreau să dorm la tine...“ Ei, bineînțeles că am băut cîte un păharel, ca tot creștinul... Muierea a început a se foi cu gînd să-l cinstească pe bătrîn cu un ceai, dar, ceasul cel rău, a lăsat samovarul în tindă și prin coșul lui focul s-a urcat drept în acoperiș, în paie și iacă, atîta i-a trebuit. Cît pe-aci să ardem și noi. Și căciula bătrînului a ars, păcatele mele !

În estimp, băteau într-una în placa de tuci și sunau clopotele la biserică. Olga, în plină lumină, privea cu răsuflarea tăiată la oile roșii și la porumbeii trandafirii care zburau prin fum și alerga cînd jos, cînd sus. I se părea că bătaia clopotelor i se înfige ca un spin în suflet, că focul nu se va stinge niciodată, că a pierdut-o pe undeva pe Sașa. Iar cînd în casă căzu cu mare huier acoperișul, fu sigură că va arde tot satul ; atunci și pierdu pe loc puterile, nu mai cără apă și se aşeză pe marginea rîpei, punînd căldările lîngă ea. Alături și mai jos, ședeau și alte femei și boceau ca la mort.

Dar iată că de pe malul celălalt, de la conacul boieresc, se văzură venind în două căruțe argății ; aduceau cu ei o altă tulumbă de stins focul. Veni călare și un student foarte tînăr, cu tunică albă, descheiată. Argații începură să dea cu topoarele, așezără o scară lungă și cinci oameni deodată se cățărără pe ea. În frunte urca studentul, roșu la față și tipind răgușit porunci, de parcă stingerea unui foc era pentru el un lucru obișnuit. Casa fu desfăcută bîrnă cu bîrnă, ba desfăcîră și grajdul de vite și stogul apropiat.

— Nu-i lăsa să strice tot, se auzi din mulțime un glas mînios. Nu-i lăsa !

Kiriak se îndreptă cu pas hotărît spre casa în flăcări, ca și cum ar fi vrut să împiedice dărîmarea ei, dar unul din argăți îl întoarse înapoi și-l pocni peste ceafă. Se auziră risete, argatul lovi încă o dată, Kiriak căzu și fugi înapoi în patru labe.

De pe malul celălalt mai veniră apoi două fete tinere, frumoase, cu pălării, surorile studentului. Stăteau mai de-

parte și priveau la foc. Bîrnele aruncate care-ncotro nu mai ardeau, dar fumegau puternic; studentul, manevrînd fur tunul, îndrepta apa cînd pe aceste bîrne, cînd asupra muji cilor privitori, cînd spre femeile care cărau apă.

— Jorj! îi strigau mustrător surorile îngrijorate. Jorj!

Focul fu stins. Și numai cînd oamenii începură să se împrăștie, băgară de seamă că începea să se crăpe de ziua; toți păreau palizi și cu fețele trase, dar asta se întîmplă întotdeauna în ceată zorilor, cînd pe cer se sting ultimele stele. Împrăștiindu-se, bărbății rîdeau, vorbind de bucătarul generalului Jukov și de căciula lui care a ars; erau porniți acum să ia totul în glumă, parcă le părea rău că s-a stins focul atât de repede.

— Dumneavaastră, boierule, ați stins foarte bine, îi spuse Olga studentului. Dacă ați veni la noi, la Moscova, acolo ați avea ce stinge, în fiecare zi izbucnește cîte un foc.

— Ce, dumneata ești din Moscova? întrebă una din cele două fete tinere.

— Chiar aşa. Soțul meu a avut serviciu la „Bazarul slav“. Asta e fata mea, arătă ea spre Sașa, care înghețase de frig și se lipea de dînsa. Tot din Moscova, da!

Domnișoarele i-au spus ceva în franțuzește studentului, care i-a dat apoi Sașei treizeci de copeici. Osip, unchiașul, văzuse totul și pe fața lui se aprinse deodată o luminiță de nădejde.

— Mulțumim lui Dumnezeu că n-a fost vînt, înălțimea voastră, spuse el studentului, altfel am fi ars cu toții într-un ceas. Înălțimea-voastră sunteți un boier bun, adăugă el sfios, coborînd vocea, și-i tare rece în zori, ar fi bine să ne putem încălzi... de-o jumătătică... din mila dumneavoastră.

Dar nu i se dădu nimic; unchiașul tuși amărît și o luă spre casă. Olga, stînd pe marginea rîpei, privi cum cele două căruțe cu argăti treceau rîul prin vad și cum boierii mergeau pe jos, prin luncă; pe malul celălalt îi aștepta o trăsură. Întrînd în casă, ea începu să-i povestească soțului, încîntată :

— Da-s atât de buni! Da atât de frumoși! Iar domnișoarele, aidoma heruvimilor!

— Trăsni-i-ar să-i trăsnească! blestemă somnoroasă Feokla.

Maria se socotea foarte nenorocită ; deseori își dorea enoartea ; Feoklei însă, dimpotrivă, viața ce-o ducea și era pe plac ; și sărăcia, și murdăria, și veșnicele înjurături. Mînca orice i s-ar fi dat, fără mofturi, dormea unde se nimerea ; lăturile le vîrsa chiar lîngă ușă ; le vîrsa și trecea apoi cu picioarele goale prin băltoacă. Din prima zi fi urșe pe Olga și Nikolai, tocmai pentru că lor nu le plăcea asemenea viață.

— Om vedea ce-o să mîncăți pe iarnă aici, boieri moscoviți ! spunea ea cu răutate. Om vedea !

Într-o dimineață, astă s-a întîmplat pe la începutul lunii septembrie, Feokla aducea din vale două căldări cu apă ; era roșie de frig, sănătoasă, frumoasă ; cînd intră pe ușă, Maria și Olga ședeau la masă și beau ceai.

— Ceai cu zahăr ! rînji Feokla. Ce mai cucoane ! adăugă ea, punînd căldările jos. Au făcut modă nouă, să bea ceai în fiecare zi. Vezi să nu vă umflați de atîta ceai, urmă ea, privind cu ură la Olga. Îți-ai îngrăsat la Moscova un bot cît toate zilele, bufleo !

Ridică cobilița și o lovi pe Olga peste umăr ; cele două cununate abia putură îngîna, plesnindu-și palmele :

— Maică precistă !

Apoi Feokla plecă la rîu să spele rufele, și tot drumul înjura atît de tare, că se auzea pînă-n izbă.

Ziua se sfîrșî și începu seara lungă de toamnă. În casă se depăna mătase, depănau toți afară de Feokla care plecase peste rîu. Mătasea o luau de la fabrica din apropiere și, cu toate că muncea toată familia, se ciștiga puțin de tot — vreo douăzeci de copeici pe săptămînă.

— Pe vremea robiei era mai bine, povestea bătrînului, depăinînd mătasea. Pe atunci și mîncarea, și munca, și somnul, totul era orînduit la timpul său. La prînz îți dădea borș și cașă, seara tot borș și cașă. Castraveți și varză, cît potfeai ! Imbucai, după voie, cît îți dorea sufletul. Ce-i drept, erai ținut mai din scurt, fiecare își cunoștea lungul nasului.

Ardea o singură lampă mică ; pîlpia slab și scotea fum. Cînd vreunul din casă trecea prin dreptul lămpii, umbra lui mare lăsa să se vadă în fereastră lumina puternică a lunii. Unchiașul Osip povestea încet, fără grabă, cum se trăia încă de dezrobire și cum prin aceste locuri, unde viața astăzi este atât de plăcătoare și lipsită de toate, altădată se faceau vînători cu gonași și cu cîini, și cum atunci mujicilor li se dădea votcă, și cum plecau spre Moscova șiruri întregi de căruțe cu păsări tăiate pentru boierii cei tineri, cum țăraniii răi erau pedepsiți cu biciul sau trimiși la moșia din Tver, și cum cei buni erau răsplătiți. Băbuca povesti și ea ceva. Ea ținea minte tot, pînă în cele mai mici amănunte. Povesti despre stăpîna ei, o femeie bună, cu frica lui Dumnezeu, al cărei soț era bețiv și muieratic, cum toate fetele stăpînei se măritaseră prost, vai de capul lor ; una a nimerit un bețiv, alta a luat un tîrgoveț, a treia a fost furată (însăși baba care era pe atunci fată tînără ajutase la această răpire), și toate trei au murit curînd de supărare, ca și mama lor. Aducîndu-și aminte de ele, băbuca lăcrimă puțin.

Deodată cineva bătu în geam și toți tresăriră.

— Tătucă Osip, dă-mi drumul să înnoptez la tălică !

Intră bătrînelul cel chel, bucătarul generalului Jukov, cel căruia îl arsesecăciula. Se așeză pe laviță, ascultă o bucată de vreme, apoi începu și el să-și amintească și să povestească diferite întîmplări. Stând pe cuptor, cu picioarele atîrnate, Nikolai îl asculta și-l întreba mereu despre unele mîncăruri ce se găteau pe timpul boierilor. Pomeniră nume nemajauzite de fripturi și de fel de fel de supe și sosuri, iar bucătarul, care ținea și el minte tot, numea tot feluri care astăzi nici nu se mai fac, bunăoară o zeamă ce se gătea din ochi de taur și se numea „Cînd te scoli de dimineață“.

— Dar pîrjoale Mareșal se găteau pe atunci ? întrebă Nikolai.

— Nu.

Nikolai dădu din cap a pagubă și zise :

— Ce știți voi, bucătari de trei parale !

Fetișele stăteau și ele pe cuptor și priveau în jos fără să clipească ; păreau multe, ca un pîlc de heruvimi în nori. Le placeau povestirile și, ascultînd, oftau, tresăreau și păleau

cînd de bucurie, cînd de teamă, iar cînd vorbea băbuca, care povestea mai frumos ca toți, ascultau cu răsuflarea oprită, temîndu-se să facă o mișcare.

Se culcară apoi în tăcere; bâtrînii, tulburăți de cele povestite, se gîndeau cît de frumoasă e tinerețea, și cum după ea, oricum ar fi fost, nu-ți rămîn decît amintiri, amintiri frumoase, luminoase și bune, apoi și săgeta gîndul la moartea care nu mai era departe — cît de groaznică și de rece-i hîda! — nu, mai bine să nu te mai gîndești la ea! Lampa se stinse, și în întuneric cele două ferestre puternic luminate de lună, ca și liniștea noptii și scîrțiitul leagănului amintea toate că viața a trecut și că n-o mai poți întoarce cu nici un chip. Abia adormi, și parcă simți cum cineva te apucă încet de umăr și-ți suflă în obraz; nu mai ai somn, trupul tîi-e greu, amortit, iar în cap tîi vin doar gînduri de moarte. Te întorci pe partea cealaltă, parcă ai alunga vedenia rea, dar prin minte încep să-ți umble gînduri triste, de sărăcie, hrana; te gîndești că făina s-a scumpit și de la o vreme tîi amintești din nou că viața trece și n-o mai poți întoarce...

— Of, of... Doamne! oftă bucătarul.

Cineva bătu încet, încetișor în geam. Pesemne se întorsește Feokla. Olga se sculă căscînd; șoptind o rugăciune, deschise ușa, apoi trase și zăvorul în tindă. Dar nu intră nimeni, de afară răbufni doar o pală de aer rece și razele lunii luminară casa. Prin ușa deschisă se vedea și ulița pustie și liniștită, și luna care plutea pe cer.

— Cine-i? strigă Olga.

— Eu, se auzi răspunsul. Eu sănt.

Lîngă ușă, lipită de zid, stătea Feokla goală pușcă. Între mura de frig, dinții și clânțaneau în gură, și în lumina albă a lunii părea foarte palidă, straniu de frumoasă. În strălucirea lunii, umbrele și luminile se despărțeau pe trupul ei deosebit de distinct; se vedea clar sprîncenele negre și pieptul alb, tînăr și frumos.

— Pe malul celălalt m-au dezbrăcat niște golani, mi-au dat drumul aşa... îngăimă ea. Uite cum am venit, fără cămașă măcar, aşa cum m-a făcut maica. Adu-mi să mă îmbrac cu ceva.

— Vino în casă, șopti Olga, începînd să tremure și ea de frig.

— Să nu mă vadă bătrînii cumva.

Și într-adevăr, băbuca și începuse să se sucească bombă-nind, iar unchiașul întrebă : „Cine-i acolo ?“ Olga îi aduse afară cămașa și fusta ei, Feokla se îmbrăcă, apoi, ferindu-se să nu izbească ușile, intrără amîndouă în casă.

— Tu erai, chele netedă ? bombăni supărată băbuca, ghicind că venise nora. Uf, fir-ai să fii, lunatico, nu mai crăpi odată !

— Nu-i nimic, nu-i nimic ! îi șoptea Feoklei Olga, învelind-o. Nu-i nimic, draga mea.

Se făcu liniște din nou. În casă toți dormeau prost, pe fiecare-l chinuia cîte ceva : pe unchiaș — durerea din spate, pe babă — grijile și răutatea, pe Maria — frica, pe copiii — răia și foamea. Și în noaptea aceea somnul le era zburumat ; se răsuceau toți de pe o parte pe alta, vorbeau în somn, se sculau să bea apă.

Deodată Feokla începu să plîngă în gura mare, cu hohote groase, dar se stăpîni numai decît ; suspina numai, din ce în ce mai încet, pînă se opri de tot. Din cînd în cînd, de pe malul opus se auzea cum bate un ceas, dar ceasul bătea ciudat, întîi cinci loviturî, apoi trei.

— Of, Doamne ! ofta bucătarul.

Privind pe geam, era greu de spus dacă se crapă de ziua sau tot luna luminează. Maria se ridică și ieși din casă : se auzi îndată cum mulge vaca afară și-i spune : „Sta-ai !“ Ieși apoi și băbuca. În casă era încă întuneric, dar începeau să se zarească lucrurile.

Nikolai, care nu dormise toată noaptea, se dădu jos de pe cuptor. Iși scoase din cufărașul său verde un frac, îl îmbrăcă și, apropiîndu-se de fereastră, îi netezi mîneca, apoi ridică puțin coada fracului și zîmbi. După asta îl dezbrăcă cu grija, îl pături în cufăr și se culcă din nou.

Maria se întoarse și începu să ațipe focul în sobă. Se vedea că nu-și revenise încă bine din buimăceala somnului și se trezea abia acum, în mers. Pesemne că visase ceva sau îi umblau prin cap povestirile de cu seară, căci începu să se întindă alene lîngă sobă și zise :

— Nu, tot mai bună e libertatea !

A venit boierul, aşa îl numeau în sat pe zapciu. Când şi pentru ce va veni se ştia cu o săptămînă înainte. În Jukovo nu erau decît patruzeci de gospodării, dar datorile lor către stat şi către zemstvă, mereu amînate, întreceau suma de două mii de ruble.

Zapciul se opri la cîrciumă, bău acolo două pahare de ceai şi porni apoi pe jos spre casa starostelui, unde îl aştepta afară ceata de datornici. Starostele, Antip Sedelnikov, cu toată tinereţea lui — avea doar cîţiva ani peste treizeci — era sever şi întotdeauna de partea autorităţii, deşi, sărac fiind, îşi plătea şi el neregulat dările. Se vedea că se simte bine ca staroste, îi plăcea senzaţia de putere, pe care, de altfel, nu ştia să řăzo manifeste decît prin severitate. La adunări era temut şi ascultat. Se întîmpla ca pe uliţă sau lîngă cîrciumă să-i căsuneze deodată pe vreun beţiv, atunci îi legă mîinile la spate şi-l închidea la arest; o dată a închis-o chiar pe băbuca care, venind la adunare în locul lui Osip, începu să injure acolo în gura mare; a ținut-o închisă o zi şi o noapte. La oraş nu fusese niciodată şi nici cărţi nu citise, dar culesese cine ştie cum o seamă de cuvinte savante şi-i plăcea să le folosească în vorbă; ţăranii îl respectau şi pentru asta, deşi nu înțelegeau întotdeauna ce spune.

Când Osip intră cu cărţulia lui de dări în casa starostelui, zapciul, un bătrân slăbănoş, cu favoriţi lungi şi cărunţi, îmbrăcat cu o haină cenuşie, şedea la masă, în colţul de cinste, şi scria ceva. În casă era curat, pereţii fuseseră împodobiţi cu poze colorate, tăiate din ziare; la locul cel mai vizibil, lîngă icoane, era pus portretul lui Battenberg, un fost prinţ bulgar. Tot la masă şedea şi Antip Sedelnikov, cu mîinile încrucişate.

— Acesta are o datorie de 119 ruble, rosti el, când veni rîndul lui Osip. Cum e drept că a dat o rublă înainte de sfintele sărbători, tot aşa-i de drept că de atunci n-a mai dat nici o para.

Zapciul ridică ochii spre Osip :

— Păi, de ce asta, frățioare ?

— Faceți-vă milă și pomană, înălțimea-voastră, începu Osip tulburat. Dați-mi voie să vă spun, boierule, greu an, afurisit an ! „Osip, zice el, vinde fînul... Tu, zice, vinde-l.” Da de ce ? Am avut o sută de puduri de fîn pentru vînzare... L-au cosit muierile... Ei, m-am învoit... Totul s-a făcut, de bunăvoie...

Se plingea de staroste și se întorcea mereu spre țărani, parcă i-ar fi pus martori ; față i se brobonă de sudoare și se roși, iar privirea i se făcu ascuțită și rea.

— Nu înțeleg de ce-mi spui toate astea, zise zapciul. Eu te întreb pe tine, pe tine te întreb, de ce nu plătești dările ? Pentru toți care nu plătiți, eu trebuie să răspund ?

— Să mă omorîți, că n-am de unde !

— Aceste cuvinte sunt fără *conșicințe*, înălțimea-voastră, zise starostele, dîndu-și aere. E adevărat, Cikildeev nu este *solvabel*, dar binevoiți să întrebați și pe ceilalți — cauza principală este votca. La băutură și la tărăboi îs buni, oameni fără nici o înțelegere !

Zapciul scrise ceva și-i spuse lui Osip *tacticos*, calm, ca și cînd i-ar fi cerut un pahar cu apă :

— Ieși afară !

Curînd după aceea plecă. Se sui tușind în trăsurica lui ieftină, și se vedea bine, după spinarea lui lungă și slabă, că nu-și mai amintea nici de Osip, nici de staroste, nici de datoriile celor din Jukovo, că se gîndeau la cu totul altceva, care-l privea numai pe el. Nici nu se depărtase bine, că Antip Sedelnikov și scosese din casa lui Cikildeev *samovarul* ; în urma lui venea băbuca țipînd ascuțit, încordîndu-și pieptul :

— Nu ți-l dau, nu ți-l dau, afurisitule !

Antip mergea repede, cu pași mari, iar băbuca fugea mărunt după el, abia trăgîndu-și răsuflarea, gata să cadă, gîrbovită și furioasă ; basmaua îi alunecase pe umeri și părul cărunt, cu luciri verzui, i se zburlise de vînt. Deodată se opri, apoi, ca o adevărată răzvrătită, începu să se lovească cu pumnii în piept, bocindu-se deznădăjduită :

— Săriți, oameni buni ! Pravoslavniciilor ! Toți care credeti în Dumnezeu ! M-au oropsis ! Drăgii mei, ajutați-mă !

— Băbucă, băbucă, se răsti la ea staroste. n-ai de loc minte în capul tău !

Fără samovar se făcu și mai urit în casa Cikildeevilor. Era ceva înjositor în această lipsă, ca și cînd i s-ar fi răpit casei cinstea. Dacă ar fi luat starostele masa, lavițele și toate oalele, n-ar fi părut atît de pustiu în casă. Băbuca ocăra pe toti, Maria plîngea, și fetițele, privindu-și mama, plîngeau și ele. Unchiașul, simțindu-se vinovat, se pitea trist în vreun ungher și tacea. Tacea și Nikolai. Băbuca își iubea feciorul și-i era milă de el, dar în supărarea ei uită de milă și se năpusti asupra lui cu ocări și înnuinări, băgîndu-i pumnul sub ochi. Țipa că el este vinovat de toate, păi da, de ce trimitea atît de puțini bani cînd în scrisori se lăuda că la „Bazarul slav” cîștigă câte cincizeci de ruble pe lună ? De ce a venit aici, ba și cu familia ? Dacă moare, cu ce bani îl îngroapă ?... Si-ți era mai mare mila să te uiți la Nikolai, la Olga și la Saşa.

Bătrînul își drese glasul cu năduf, își luă căciula și se duse la staroste. Se înnopta. Antip Sedelnikov lipea ceva lîngă cupitor, umflîndu-și obrajii. În casă mirosea a fum. Copiii lui, slabî, nespălați, cu nimic mai arătoși ca aceia din familia Cikildeev, se jucau pe jos. Nevasta lui Antip, o femeie urită, pistriuiată, cu burta mare, depăna mătase. O familie nenorocită și săracă în care numai Antip era chipeș și voinic. Pe o laviță stăteau la rînd cinci samovare. Bătrînul își făcu cruce la tabloul lui Battenberg și zise :

— Antip, fă-ți milă și pomană, dă-mi înapoi samovarul ! În numele Domnului te rog !

— Adu trei ruble și ti-l dau.

— N-am de unde !

Antip își umflă obrajii, și focul duduî, oglindindu-se în samovare. Bătrînul își mai mototoli căciula un timp, apoi zise din nou :

— Dă-mi-l !

Oacheșul staroste părea acum negru de tot, semăna cu un vrăjitor. Se întoarse către Osip și-i spuse repede și sever :

— Totul este în dependință de șeful zemstvei. La adunarea administrativă din data de douăzeci și șase, poți reclama motivul nemulțumirii tale, în scris sau verbal.

Osip nu înțelegea nimic, dar se mulțumi cu atât și se duse acasă.

Peste vreo zece zile veni din nou zapciul, rămase în sat timp de o oră, apoi plecă din nou. În zilele acelea bătea tare vîntul și era ger. Rîul înghețase de mult, dar zăpada încă nu căzuse, și oamenii se chinuiau pe drumul desfundat. Într-o zi de sărbătoare, spre seară, veniră vecinii lui Osip să mai stea puțin la sfat. Vorbeau pe intuneric; fiind pacat să lucrezi, nu mai aprinsese ră lampa. Noutățile erau destul de neplăcute. Din cîteva gospodării fuseseră luate pentru neplata dărilor cîteva găini și trimise la administrația plășii, unde muriseră, pentru că nimeni nu le-a dat toată ziua de mîncare; au luat și niște oi, și cum pe drum, în fiecare sat, le tot mutau legate dintr-o căruță în alta, una din oi a murit. Si acum se întrebau: cine e vinovatul?

— Zemstva! spunea Osip. Cine altul?

— Știi că zemstva!

Zemstva era învinuită de toate, și de neplata birurilor, și de asuprîre, și de recolta proastă, deși nimeni din ei nu știa bine ce este zemstva. Se auzise atît, că niște mujici bogăți, care aveau fabrici, prăvălii și hanuri proprii, fuseseră un timp consilieri la zemstvă, dar au rămas pînă la urmă nemulțumiți și au înjurat apoi zemstva acasă și prin cîrciumi.

Oamenii s-au mai întînguit apoi că Dumnezeu nu trimite zăpadă; trebuiau să aducă lemne de la pădure, dar pe hîrtoapele înghețate nu poți merge nici cu căruță, nici pe jos. Cu cincisprezece, douăzeci de ani mai înainte, oamenii din Jukovo vorbeau despre lucruri mult mai de seamă. Pe atunci fiecare bătrîn avea o înșăfătișare de parcă păstra în sufletul lui o taină, parcă știa și aștepta ceva; băsmuiau despre acte cu pecete de aur, despre împărțiri noi de pămînt, despre comori, rosteau vorbe cu tîlc, greu de priceput... Acum însă locuitorii din Jukovo nu mai aveau nici o taină, toată viața lor era deschisă, ca-n palmă, în văzul tuturor, și puteai grăi numai de săracie, furaje și că nu e zăpadă.

Au mai stat tăcuți, apoi din nou și-au amintit de găini și oi și au început să se întrebe iarăși cine e vinovat.

— Zemstva, repetă trist Osip. Cine altul?!...

Biserica parohială se afla la depărtare de șase verste, la Kosogorovo, dar oamenii se duceau acolo numai la nevoie, cînd aveau de slujit un botez, o nuntă sau un prohod; ca să se roage însă se duceau tot peste rîu. De sărbători, dacă era vreme frumoasă, fetele se găteau și plecau grămadă la slujbă; era plăcut să le privești cum merg prin luncă în rochiile lor roșii, galbene și verzi. Cînd era vreme urâtă însă stăteau toși acasă. Împărtășania o primeau la biserică parohială. De la cei care nu avuseseră vreme în postul mare să se ducă atît de departe la împărtășanie, părintele lua cîte 15 copeici atunci cînd venea cu sfeștania pe la casele oamenilor.

Bătrîmul Osip nu credea în Dumnezeu și mai niciodată nu se gîndeia la el; recunoștea totuși că este ceva ascuns, deasupra înțelegerii, dar își zicea că lucrurile acestea privesc doar pe muieri, și cînd se vorbea față de el despre religie sau minuni și i se puneau întrebări, răspundea fără chef, scărpînindu-se în creștet :

— Da cine le știe !

Băbuca credea, dar într-un fel ciudat. În mintea ei totul se învâlmașise; și cînd începea să se gîndească la păcate, moarte și izbăvirea sufletului, nevoile și grijile îi furau gîndul, și uita repede la ce se gîndise. Nu mai ținea minte nici o rugăciune; seara, înainte de culcare, se oprea în fața icoanelor și șoptea :

— Maica domnului din Kazan, maica domnului din Smolensk, maica domnului, sfîntă treime...

Maria și Feokla se închinau adesea și se împărtășeau în fiecare an, dar o făceau din obișnuință. Pe copii nimeni nu-i învăța să se roage, nu le vorbea de Dumnezeu, nu le lămurea nimic, numai că în postul mare erau oprită să mânânce de fruct. În celealte case se petreceau cam același lucru; puțini credeau, puțini înțelegeau ceva. Toți însă venerau sfînta scriptură, puneau mare preț pe ea, dar cărți nu aveau, sau nu aveau pe nimeni care să le citească și să le explice, de aceea, pe Olga, care cîtea cîteodată din evanghelie, o respectau și-i spuneau și ei, și Sașei „dumneavoastră”.

Olga pleca deseori în satele vecine de sărbătorile de hram, se ducea și în capitala de județ unde erau două mănăstiri și douăzeci și șapte de biserici. Cînd pornea în pelerinajele ei bisericești, uita cu desăvîrșire de ai săi, și numai cînd se întorcea acasă, făcea deodată uimitoarea descoperire că are un soț și o fetiță, și atunci spunea zîmbind, radiind de fericire :

— Mare-i mila lui Dumnezeu !

Cele ce se petreceau în sat îi păreau respingătoare, o îndurerau profund. De sfîntul Ilie oamenii beau, de Adormirea Maicii Domnului beau, la înălțarea crucii de asemenea. De pocroave la Jukovo se ținea hram, și țărani au băut trei zile încheiate ; după ce băuseră cincizeci de ruble din banii obștii, au umblat prin case să mai strîngă bani pentru votcă. În prima zi, la Cikildeevi s-a tăiat un berbec și au mîncat din el dimineața, la prînz și seara ; au mîncat de s-au umflat, iar noaptea copiii se sculau să mai înfulece încă. Toate cele trei zile Kiriak a fost beat mort, și-a băut tot, pînă și căciula și cizmele, și a bătut-o atît de crunt pe Maria, că a trebuit să i se toarne apă în cap pînă s-o trezească din leșin. Pe urmă tuturor le-a fost rușine și lehamite.

La Jukovo a avut loc o dată o adeverărată procesiune religioasă. Asta s-a petrecut într-o vară, în august, cînd prin întregul județ a fost purtată din sat în sat icoana făcătoare de minuni. În ziua cînd o așteptau să vină la Jukovo, timpul era liniștit și înmorat. Încă din zori, fetele plecară să înțimpine icoana, îmbrăcate în rochii de sărbătoare în culori vii, dar au adus-o tocmai spre seara, cu procesiune și cîntări, pe cînd dincolo de rîu, la biserică, băteau clopoțele. Norod mult, localnici și străini, umpluse șoseaua ; praf, zgomot, îngrămădeală... Iar unchiașul, băbuca, Kiriak și toți ceilalți întindeau mîinile spre icoană, o priveau lacom și blîguiau plîngînd :

— Apărătoarea noastră ! Maica ! Apărătoarea !

Tuturor par că li se luminau mintile și înțelegeau că între cer și pămînt nu e un gol, că nu totul a fost cotropit de cei bogăți și puternici, că se mai află o nădejde de scăpare din fața nedreptăților, a robiei, a cumilitelor săracii și a răchiului răufăcător.

— Apărătoarea noastră, maica noastră ! plîngea în hohote Maria. Măicuță bună !

Dar slujba s-a sfîrșit, icoana a fost dusă mai departe și totul a rămas ca mai înainte ; din cîrciumă au început să răsune din nou răcnetele bețivilor.

În sat doar mujicii bogăți se temeau de moarte ; ei credeau prea puțin în Dumnezeu și în mîntuirea sufletului, dar de teama sfîrșitului aprindeau lumînări și făceau slujbe. Cei săraci nu se temeau de moarte. Unchiașului și băbucaii li se spunea în față că au trăit destul, că ar fi timpul să moară, și ei nu se supărău. Tot așa, față de Nikolai nu se sfiau să-i spună Feoklei că atunci cînd soțul ei Denis va fi eliberat din armată și se va întoarce acasă, Nikolai va fi mort. Maria, mai mult ca toți, nu se temea de moarte, ba chiar o dorea și-i părea rău că nu mai vine, iar cînd îi murea vreun copil se simțea fericită.

Nu se temeau de moarte, în schimb se temeau amarnic de boli. Era destul un fleac de nimic — crampe la stomac, o fierbințeală ușoară — și băbuca se culca pe cuptor, se învelea și se pornea să geamă tare, neîntrerupt : „Mo-o-or !“ Unchiașul dădea fuga la preot, și îndată o împărtășeau și o miruiau pe babă. Se vorbea des prin case de răceli, de limbrici, de gîndaci care umblă prin burtă și se urcă spre inimă. Mai mult ca de orice se temeau de răceală, de aceea chiar și vara se îmbrăcău gros și se încălzeau pe cuptor. Babei și plăcea să se doftoricească, și mereu se ducea la spital, unde spunea că are numai cincizeci și opt de ani, nu șaptezeci, cât avea ; și intrase în cap că doctorul, dacă va ști adevarata ei vîrstă, n-are să mai caute, și va spune că e vremea să moară, că n-are să mai îngrijească ! Pleca de obicei la spital în zori de zi, cărind după ea două, trei fetițe și se întorcea seara, flămîndă și înfuriată, aducînd o șicluță cu picături pentru dînsa și alifii pentru copiii. O dată l-a luat cu ea și pe Nikolai, care pe urmă a băut două săptămîni niște picături și se lăuda că-i este mai bine.

Băbuca cunoștea pe toți doctorii, felcerii și vracii pe o întindere de treizeci de verste, și nici unul nu-i era pe plac. De pocroave, atunci cînd preotul merge din casă în casă cu crucea, diaconul i-a spus că în oraș, pe lîngă Închisoare, stă un om bătrîn, fost felcer militar, care știe să lecuiască foarte bine, și o sfătuie să se ducă la el. Băbuca îl ascultă. La prima zăpadă plecă la oraș și aduse cu ea un bătrînel bărbos, evreu botezat, purtînd caftan lung ; față îi era brâz-

dată de vinișoare albastre ; în casă lucrau atunci cu ziua un croitor și doi băieți. Croitorul, bătrân și cu ochelari mari, croia din vechituri o vestă, iar băieții coseau niște pîslari. Kiriak, care fusese dat afară din serviciu din pricina beției și robotea pe acasă, ședea lîngă croitor și repară hamul. În casă se făcuse prea cald cu atâtia oameni și plutea un miros greu. Botezatul îl cercetă pe Nikolai și spuse că ar trebui să i se pună ventuze.

Puse chiar el ventuzele, pe cînd bătrânul croitor, Kiriak și fetele stăteau și priveau, și li se părea că văd cum iese din Nikolai boala. Nikolai privea și el cum ventuzele, lipite de piept, se umplu treptat cu sînge negru, și simtea că într-adevăr iese din el ceva și zînbcea mulțumit.

— Bine, foarte bine spunea croitorul. Să dea Dumnezeu să-ți ajute.

Botezatul îi puse douăsprezece ventuze, apoi încă douăsprezece, bău ceai și plecă. Nikolai începu să tremure ; fața i se trase și, cum spumeau în urmă femeile, i se strînse ca un pumn, iar degetele i se învinețiră. Se înveli cu plapuma și cu sumanul, dar și era din ce în ce mai frig. Spre seară se simți rău de tot ; ba cerea să-l pună pe jos, ba îl orea pe croitor să fumeze, apoi se liniști sub suman, și spre dimineață muri.

IX

Iarnă ! Iarnă lungă și grea !

Încă de la Crăciun li se isprăvise făina și trebuiau să cumpere de la circiumar. Kiriak, care tot fără slujbă era, făcea gălăgie seara, băgîndu-i în groază pe toți, iar dimineața se chinuia de dureri de cap și de rușine, de-ți era milă să-l privești. În grajd mugea tot timpul vaca flămîndă, rupîndu-i sufletul băbucăi și Mariei. Și, ca înadins, era un ger cumplit și viscolul ridică nămeți cît casa. Iarna se prelungi mult ; de Bunavestire bîntui un adevărat viscol de iarnă, iar în săptămîna mare se asternu alt rînd de omăt.

Dar, cu chiu, cu vai, s-a isprăvit și iarna. Primele zile de aprilie au fost calde, numai noaptea geruia, iarna tot nu

voia să se lase alungată, dar în cele din urmă o zi mai caldă a biruit-o, s-au pornit apele și au început să cînte păsările. Toată lunca și tufișurile de pe malul rîului le-a înecat apa ; între Jukovo și malul dimpotrivă se întindea un lac imens pe care zburau îci și colo rațe sălbatrice. Apusul primăvăratic, ca o vîlvătăie de flăcări cu nori pufoși, oferea ochilor în fiecare seară un spectacol nou, nemaivăzut, neverosimil ; o priveliște din acelea pe care văzind-o pictată într-un tablou nu-ți vine să crezi că asemenea culori și asemenea nor se pot alcătui pe cer în realitate.

Cocorii zburau iute-iute și tipau trist, parcă chemind pe cineva după ei. Stînd pe marginea rîpei, Olga privea îndelung la apele revărsate, la soare, la biserică luminoasă, întinerită parcă ; lacrimile-i curgeau șiroaie și i se îneca răsuflarea în dorință de a pleca mai repede de acolo, oriunde, ori incotro va vedea cu ochii, fie și la capătul lumii. De altfel, era lucru hotărît că ea se va întoarce la Moscova să se angajeze fată în casă și o dată cu ea va merge și Kiriak, să intre ca paznic undeva, sau să-și ia alt serviciu. Ah, de-ar pleca mai repede !

Cînd pămîntul se mai zvîntă și diminețile se făcură calde, Olga și Sașa, gata de drum, amîndouă cu bocceluțe în spate și cu opinci în picioare, au plecat într-o zi, în zori. Maria a ieșit să le petreacă. Kiriak nu se simtea bine ; mai rămînea acasă încă o săptămînă. Olga se închină pentru ultima oară spre biserică, cu gîndul la bărbatul ei, dar nu plînse, doar față i se zîrbi și se smochini ca la o bătrînă. În iarna aceea slăbise, se urîtise, părul și albise pe la tîmpate și în locul drăgălăseniei și zîmbetului plăcut de odinioară i se aşternuse pe chip amintirea tristă și resemnată a suferințelor îndurate ; privirea și era fixă, inexpresivă, de parcă ar fi fost surdă. Îi părea rău totuși să se despartă de satul acesta și de mujicii lui. Își aminti cum îl duceau pe Nikolai și cum la fiecare casă cereau cîte o slujbă, și cum toți plîngeau de mila ei. În timpul verii și al iernii ce trecuse au fost zile cînd i se părea că acești oameni trăiesc mai rău decît animalele și i se făcea frică de ei. Erau grosolani, murdari, necinstiti, bețivi, trăiau dușmănidu-se, în veșnică ceartă, pentru că nu se respectau, se temeau unul de altul și se bănuiau. Cine ține cîrciumă și îmbată poporul ? Muji cul. Cine cheltuiește și bea banii obștii, ai școlii și ai biseri-

cii? Mujicul. Cine a furat de la vecini, a pus foc și a depus mărturie falsă la judecată pentru o sticlă de votcă? Cine se ridică cel dintâi împotriva mujicilor, la adunările zemstvei? Mujicul. Da, te apucă teama trăind printre ei, și totuși erau oameni, sufereau, plângneau, și în viețile lor nu se întâmpla nimic ce n-ar putea găsi dezvinovățire: munca istovitoare, din pricina căreia noaptea te doare tot trupul, iernile grele, secerișul sărac, mizeria, zilele când aștepți un ajutor, dar el nu vine de nicăieri și nici n-ai de unde să-l aștepți. Acei care au ajuns mai bogăți și mai puternici nu-ți pot ajuta cu nimic, pentru că sunt și ei grosolani, necinstiti, bețivi și injură tot atât de urât. Cel mai mic funcționar sau vătaf se poartă cu mujicii, de parcă ei ar fi niște haimanale și chiar conducătorilor obștii sau starostelui bisericesc fi spun „tu”, și cred că au tot dreptul să se poarte astfel. Și poate fi vorba oare de un ajutor sau de o pildă bună de la acei oameni hrăpăreți, lacomi de bani și leneși, care vin prin sate numai pentru a jigni, a jefui și a-i băga pe toți în sperieți? Olga și amintea ce însășiare tristă și umilă aveau bâtrâni astăzi în ziua când Kiriak a fost luat pe sus ca să fie pedepsit cu biciul. Ei fi era milă de toți oamenii aceia și, mergînd, se întorcea mereu să privească spre sat.

După ce le petrecu vreo trei verste, Maria și luă rămas bun, apoi îngenunchie și începu să bocească, lipindu-și fața de pămînt:

— Iar eu rămîn singură, vai de căpușorul meu, vai de mine, nenorocita!

Și multă vreme a mai bocit aşa, și mult timp încă Olga și Sașa au văzut-o cum sta în genunchi, cum se tot închină, cuprinzîndu-și apoi capul în mîini, și cum un cîrd de stânchețe și filfliau aripile deasupra ei.

Soarele se ridică sus și razele deveniră fierbinți. Satul rămase departe în urmă. Era plăcut să mergi. Olga și Sașa uitără în curînd și de sat, și de Maria, erau vesele și tot ce vedeaau le bucura. Își arătau una alteia ba un gorgan ciudat, ba stîlpii de telegraf, care se perindau în sir lung unul după altul, cu sîrmele vuind tainic, pierzîndu-se în zare fără să poti săti pînă unde merg; ba o gospodărie singularică, înecată în verdeată, de unde simțea că adie o undă de răcoare și de mireasmă de flori de cînepă și care le făcea să creadă, fără să știe de ce, că acolo trăia o familie

fericită ; ba scheletul unui cal care albea stincher pe cîmp. Și mierlele fluierau fără încetare, prepelițele se chemau una pe alta, iar glasul cîrsteiului semăna cu zgomotul pe care-l faci hîrșind o scoabă de fier.

La amiază, Olga și Sașa intrară într-un sat mare. Pe șoseaua lată întîlniră pe bătrînul bucătar al generalului Jukov. El era pe semne cald : chelia lui roșie lucea asudată în soare. El și Olga s-au privit fără să se recunoască, apoi amîndoi și-au întors capul și, în aceeași clipă, s-au recunoscut ; fără să-și spună însă vreo vorbă, au plecat mai departe, fiecare în drumul lui. Olga se opri apoi lîngă o izbă care părea mai bogată și mai nouă, se încchină în fața ferestrelor deschise și se rugă cu glas sonor, subțire și cîntat :

— Creștini drept-credincioși, faceți-vă milă și pomană, dați în numele Domnului ce vă lasă înima, pentru veșnica pomenire a părinților voștri și viața lor veșnică..

— Creștini drept-credincioși, cîntă mai subțire și Sașa, dați de pomană în numele Domnului cît vă lasă înima, pentru veșnica pomenire...

Omul în carapace

NIŞTE vînători, pe care-i apucase noaptea pe cîmp, se hotărîseră să mîie în şura starostelui Prokofi, aflată la marginea satului Mironosițkoe. Erau numai doi : medicul veterinar Ivan Ivanîci și profesorul de liceu Burkin. Ivan Ivanîci avea un nume de familie compus, cam fistichiu și care nu i se potrivea de loc : Cimşa-Himalaiski, de aceea toată gubernia îi spunea pur și simplu Ivan Ivanîci ; locuia la o crescătorie de cai din apropierea orașului și plecase la vînătoare ca să mai respire și el puțin aer curat. Cît despre profesorul Burkin, care era în fiecare vară oaspetele familiei contelui P., se simțea pe meleagurile acelea ca la el acasă.

Nici unul din ei nu dormea. Ivan Ivanîci — un bâtrân încă și uscățiv, cu mustăți lungi — se așezase pe prag și trăgea din lulea ; luna îi lumina fața din plin. Burkin se culcăse în fîn, dar în sură era atât de întuneric, încît nici n-ai fi putut desluși unde anume se cuibărise.

Așteptînd să li se facă somn, stăteau la taifas. Vorbiră de una și de alta, apoi veterinarul se minună de Mavra, nevasta starostelui, o femeie zdravănă și destul de ageră la minte, care nu păsise niciodată afară din satul ei, nu văzuse nici oraș, nici cale ferată, iar în ultimii ani ședea de dimineață pînă seara cocoțată pe cuptor și nu mai ieșea din casă decît pe înnoptat.

— Nu văd nimic extraordinar în asta, spuse Burkin. Întîlniști pe lume mulți oameni, ursuzi din fire, care nu au decît un gînd : să se tragă în carapacea lor, ca racul singuratic sau ca melcul. S-ar putea să fie o pornire atavică, o întoarcere a vremurilor străvechi, cînd strămoșul omului nu era încă un animal sociabil și trăia singur în bîrlogul lui, sau, poate, pur și simplu, una din nenumărătele manifestări ale firii omenești. Cine știe ? Nu sunt naturalist și nu mă îndeletniceșc cu asemenea probleme ; vreau să spun numai că făpturi ca Mavra nu constituie nimic exceptional. Nici nu e nevoie să cauți prea departe ; uite, chiar în orașul nostru a murit acum două luni un coleg de-al meu, un oarecare Belikov, profesor de limba greacă. Trebuie să fi auzit de el. Il știa toată lumea ca pe un cal breaz, fiindcă ieșea întotdeauna, chiar și pe timpul cel mai frumos, cu galosi, cu umbrelă și cu palton. Umbrela și-o ținea într-o învelitoare, ceasul îl avea de asemenea într-o învelitoare cenușie, din piele de căprioară, iar cînd trebuia să-și ascuță creionul, vedea că și briceagul și-l scotea tot dintr-o învelitoare ; ai fi zis că pînă și fața, mereu ascunsă în gulerul ridicat al paltonului, și-o ținea în învelitoare. Purta ochelari fumurii, flanelă, și băga vată în urechi și, cînd se urca într-o birjă, punea să se ridice pochlîul. Într-un cuvînt, în omul acesta se vădea o pornire continuă și nestăvilită de a se ascunde sub un înveliș, de a-și făuri o carapace, ca să zic aşa, care să-l apere de tot ce ar fi putut veni din afară. Realitatea îl supâra, îl speria, îl provoca o stare de necontenită alarmă, și poate că de aceea și proslăvea mereu trecutul și lucruri care n-au existat niciodată, pentru a-și justifica teama și sila față de prezent. Pînă și limbile antice, pe care le preda, reprezentau pentru el tot niște galosi și o umbrelă, care îl fereau de viață reală.

— Ce frumos sună, ce minunată este limba greacă ! spunea el, și fața i se umplea de încîntare ; apoi, ca și

cum ar fi vrut să dovedească temeinicia vorbelor sale, închidea pe jumătate ochii, ridica un deget și rostea : *Antropos!*

Belikov își dădea toată silința să-și ascundă pînă și gîndurile într-o carapace. Pentru el nu glăsuaiau limpede decît circularele și articolele din ziar care interziceau ceva. Cînd o circulară îi oprea de pildă pe elevi să iasă pe stradă după ora nouă seara, sau un articol de gazetă susținea că dragostea trupească ar trebui interzisă, totul îi părea limpede și bine stabilit : e interzis, și basta ! În schimb, în orice autorizație, în orice învoire i se părea că se ascunde întotdeauna ceva suspect, ceva subînțeles și greu de admis. Cînd autoritățile aprobau înființarea în oraș a unui cerc dramatic sau a unei săli de lectură, sau deschiderea unei noi ceainării, Belikov clătina din cap și spunea încet :

— Ei da, firește, e foarte bine, foarte frumos, numai să nu iasă din asta vreun bucluc.

Orice încălcare a rînduielilor, orice abatere sau susțagere de la ele îl umpleau de mîhnire, chiar cînd lucrul acesta nu-l privea direct. Dacă vreunul dintre colegii noștri întîrzia la sfeștanie, dacă se răspîndeau zvonuri despre vreo strengărie oarecare făptuită de elevi sau dacă vreun pedagogă de la liceul de fete era zărătă, seara tîrziu, în tovărășia unui ofițer, Belikov se frâmînta și, bineînțeles, spunea : „Să nu iasă vreun bucluc“. La consiliile profesionale ne năucea, nu altceva, cu prudența lui de ipohondru și cu ideile lui închistate de om în carapace, repetînd, de pildă, că atît la liceul de băieți cît și la cel de fete, tineretul are purtări urîte, că face prea mult zgomot în clasă — vai, să nu afle cumva șefii, vai, să nu iasă vreun bucluc — și că ar fi bine dacă din clasa a doua l-am elimina pe Petrov, și din clasa a patra, pe Egorov. Si ce crezi ? Cu ofstaturile și cu văicărelile lui, cu ochelarii fumurii de pe mutra lui mică și gălbejită — știi, avea un cap mic, ca de dihor — ne exaspera pe toți. Nu se lăsa pînă nu ne dădeam bătuți ; scădeam nota la purtare lui Petrov și lui Egorov, îi băgam la arest și, în cele din urmă, îi eliminam pe amîndoi. Avea un obicei ciudat : să ne facă vizite acasă. Cînd venea la vreunul din noi, se aseza pe scaun și tăcea, ca și cum ne-ar fi iscudit. Stătea aşa, aproape fără să scoată o vorbă, unic, două, apoi pleca. Asta se chema la el „a întreține

bunele raporturi cu colegii". Era vădit că aceste vizite prelungite fi erau nesuferite și lui ; ni le făcea numai fiindcă le socotea o datorie de coleg. Noi, profesorii, ne temeam de el. Pînă și directorul se temea. Lucru ciudat, colegii noștri erau cu toții oameni inteligenți, respectabili, crescute în tradițiile lui Turgheniev și ale lui Șcedrin. Totuși, omul acesta, care umbla întotdeauna cu galosi și cu umbrelă, a terorizat întreg liceul timp de cincisprezece ani ! Da parcă numai liceul ? Orașul întreg ! Cucoanele nu mai organizau sămbăta spectacole de amatori pe la casele lor, temîndu-se să nu afle el ; popii se fereau să mânânce în fața lui mâncăruri de frupt și să joace cărți. Din pricina unor oameni de soiul lui Belikov în ultimii zece, cincisprezece ani, orășenii noștri au început să se teamă de orice : să vorbească tare, să scrie scrisori, să facă cunoștințe noi, să citească, să ajute pe săraci și să-i învețe carte...

Ivan Ivanici și drese glasul, voind să spună ceva, dar mai întîi și aprinse luleaua, privi la lună, și numai după aceea rosti rar, cu pauze între cuvinte :

— Da... Oamenii inteligenți, respectabili, îl citesc pe Șcedrin, pe Turgheniev, pe Buckle și pe alții, și totuși și-au plecat capul, l-au răbdat... Asta e !

— Belikov locuia în aceeași casă cu mine, continuă Burkin, la același etaj, ușă-n ușă ; ne vedeam des și știam ce fel de viață duce. Acasă era aceeași poveste ; halat, scufă, obloane, zăvoare, o serie întreagă de opreliști și îngrădiri și aceleași vorbe : vai, să nu iasă vreun bucluc ! Mîncarea de post nu-i sănătoasă, iar să mânânci de frupt nu se poate, fiindcă lumea ar putea spune că Belikov nu ține posturile, astfel că mîncă șalău, gătit cu unt, mîncare care nu e de post, dar despre care nici nu s-ar putea susține că ar fi de frupt. Nu ținea servitoare, de frică să nu-i scoată lumea vorbe, și tocmai un bucătar pe un oarecare Afanasi, un moșneag de vreo șaizeci de ani, bețiv și cam scrîntit, care fusese cîndva ordonanță și învățase, de bine de rău, să gătească. Acest Afanasi stătea de obicei lîngă ușă, cu brațele încrucișate, ofta adînc și mormăia mereu același lucru :

— Tare s-au mai înmulțit ăștia în ziua de azi !

Belikov avea un iatac mic, ca o cușcă, și pat cu polog. Cînd se culca, se învelea pînă peste cap ; căldura era

înăbușitoare, vîntul lovea în ușile încuiate, vuia în sobă și dinspre bucătărie veneau oftaturi care te băgau în sperie...

Stînd așa sub plapumă, pe Belikov îl apuca frica. Se temea să nu iasă vreun bucluc, să nu-l înjunghie Afanasi, să nu se furișeze la el hoții, și toată noaptea era chinuit de visuri de groază, iar dimineața, cînd porneam împreună spre liceu, era morocănos, galben la față și se vedea limbă că liceul plin de oameni spre care se îndrepta îi umplea întreaga ființă de groază și scîrbă, și că acestui om singuratic din fire îi venea greu pînă și să meargă alături de mine.

— La noi în clasă e prea multă larmă, spunea el, ca și cum s-ar fi sărit să găsească o justificare apăsătoarei lui stări de spirit. E scandalos !

Și închipuiește-ți că acest profesor de limba greacă, acest om în carapace a fost la un pas de însurătoare !

Ivan Ivanîci aruncă o privire spre sură și spuse :

— Glumești !

— De loc ; oricît de ciudat și s-ar părea, era cît pe-aci să se însoare. La noi fusese numit un nou profesor de istorie și geografie, un oarecare Mihail Savvici Kovalenko, un ucrainean. Nu venise singur, ci cu soră-sa, Varenka. Era tînăr, înalt, brun, cu niște mîini uriașe, și era de ajuns să-i vezi față că să ghicești că are o voce groasă, de bas. Într-adevăr, glasul lui răsună ca dintr-un butoi : bu-bu-bu... Soră-sa nu mai era chiar așa tînără — să tot fi avut treizeci de ani, dar era înaltă, zveltă, cu sprîncene negre și obrajii rumeni ; într-un cuvînt, o bomboană de fată, vioaie, veselă, cînta într-o română ucrainene și rîdea cu hohote. Pentru cel mai mic lucru, se pornea pe un rîs răsunător : ha-ha-ha ! Mi-aduc aminte că i-am cunoscut mai îndeaproape pe frații Kovalenko în casa directorului, cu prilejul zilei onomastice a acestuia. Printre belferii severi, politicoși și plini de ei, care chiar la sărbătorirea unui coleg veneau numai din obligație, am văzut deodată născîndu-se parcă din spuma marii o nouă Afrodită : se plimba cu mîinile în sold, rîdea cu hohote, cînta și dansa... Ne-a cîntat cu mult sentiment *Bate vîntul*, apoi încă o română, și încă una, și ne-a vrăjit pe toți, chiar și pe Belikov, care s-a aşezat lîngă ea și i-a spus cu un zîmbet dulce :

— Prin gingăcia și sonoritatea ei plăcută, limba ucraineană amintește de greaca antică.

Măgulită, Varenka i-a povestit cu multă duioșie și putere de convingere că are un mic conac în județul Gadiaci, că la acel conac locuiește mămica ei, și că acolo cresc niște pere, niște zămoși și niște lubenițe, o frumusețe! Că ce-i la noi harbuz la ei e lubeniță, iar harbuzul lor e bostan toată ziua, că ucrainenii fac din pătlăgele vinete și roșii un borș așa de gustos, așa de gustos — o grozăvie!

Și cum o ascultam, ne-a venit dintr-o dată la toți aceiasi gînd.

— Ce-ar fi să-i căsătorim? mi-a șoptit nevasta directorului.

Nu știu de ce, ne-am adus cu toții aminte că Belikov al nostru nu era însurat, și, deodată, ni s-a părut ciudat că pînă atunci nu luasem în seamă, scăpasem cu totul din vedere un amânunt atât de important din viața lui. Am început să ne întrebăm cum o fi privind el femeia, cum o fi rezolvat el această problemă atât de însemnată? Pînă atunci, acest lucru nu ne interesase de loc; poate că nici nu cîpeam măcar că un om care ieșea pe timp oricît de frumos neapărat cu galosi și dormea sub polog ar putea să iubească.

— El e de mult trecut de patruzeci de ani, iar ea are treizeci... își precizase nevasta directorului gîndul. Cred că l-ar lua.

Cîte nu se pun la cale la noi în provincie, din plictiseală, cîte lucruri inutile, absurde! Și aceasta, fiindcă nu se face tocmai ceea ce ar trebui făcut. Iată, de pildă, ce nevoie am simțit noi deodată să-l însurăm pe acest Belikov, pe care nimeni nu și-l putea închipui însurat? Nevasta directorului, nevasta inspectorului și toate cucoanele liceului nostru au prins parcă viață, s-au făcut chiar mai frumoase, ca și cum ar fi descoperit deodată un țel în viață. Cînd nevasta directorului mergea acum la teatru, o vedeam în loja ei pe Varenka, stralucind de fericire, cu un evantai cît o coadă de curcan, iar alături de ea pe Belikov, mic, sfrijit, ca și cum ar fi fost scos de acasă cu cleștele. Cînd dădeam o serată, doamnele îmi cereau să-i poftesc neapărat pe Belikov și pe Varenka. Pe scurt, mașina se pusese în mișcare. Am aflat curînd că Varenka nu avea nimic îm-

potriva căsătoriei. Traiul în casa fratelui ei nu prea era vesel ; toată ziua se certau și se ocărau. Să-ți povestesc, bunăoară, o scenă : Kovalenko, o matahală de om, înalt zdravăn, cu cămașă brodată și cu un moș de păr ieșindu-i de sub șapcă, mergea pe stradă, ținând într-o mână un pachet cu cărți și în cealaltă o bîță noduroasă. În spatele lui venea Varenka, ducând și ea niște cărți.

— Mihailik, tu nici nu le-ai citit ! îl dojenea ea cu glas tare. Eu știu ce spun ! Pot să jur că n-ai citit nimic din toate astea.

— Și eu îți spun că am citit ! țipa Kovalenko, lovind cu bîța în trotuar.

— Of, Doamne Dumnezeule, Mincik ! De ce te superi ? Discutăm doar în principiu.

— Dar dacă îți spun că le-am citit ! țipa și mai tare Kovalenko.

Acasă la ei, cum intra cineva străin, începea cearta. Se vedea că-i era și ei lehamite de aşa viață, și era dor de un colț al ei ; unde mai pui că se gîndeau și la vîrstă ; nu mai avea vreme să aleagă, trebuia să se mărite cu oricine, chiar și cu un profesor de limba greacă. La drept vorbind, celor mai multe dintre doamnele noastre le era totuna cu cine se măritau, numai nemăritate să nu rămînă. Oricum, Varenka începuse să-i arate lui Belikov al nostru o bunăvoiință deosebită.

Dar Belikov ? Îi făcea vizite lui Kovalenko, ca și nouă. Venea, se așeza pe scaun și ácea. Tacea chitic, iar Varenka fi cînta *Bate vîntul*, îl privea gînditoare, cu ochii ei întunecați, sau se pornea deodată pe hohote de ris : ha-ha-ha !

În dragoste, și mai ales în căsnicie sugestia joacă un rol de căpetenie. Toți — și colegii și cucoanele — începuseră să-l asigure pe Belikov că trebuie să se însoare, că era singurul lucru care-i mai rămăsese de făcut în viață ; toți îl felicitau și-i spuneau cu un aer solemn că însurătoarea este un pas serios... și tot soiul de alte banalități. Unde mai pui că Varenka era frumușică, atrăgătoare, fată de consilier de stat, avea și un conac, dar mai ales era prima femeie care se purta cu el prietenesc, cu căldură. Astfel că, în cele din urmă, Belikov își pierduse capul și se convinse că trebuie într-adevăr să se însoare.

— Era momentul potrivit să i se ia galoșii și umbrela, spuse Ivan Ivanici.

— Închipuieste-ți că lucrul acesta s-a dovedit cu neputință. Acasă, avea fotografia Varenkai pe masă; de câte ori venea la mine îmi vorbea de ea, de viață de familie, de faptul că însurătoarea e un pas serios; toată ziua îl găsea la Kovalenko, dar felul de viață nu și-l schimba întru nimic. Dimpotrivă, hotărîrea de a se însura îi dăduse un fel de stare bolnăvicioasă... slăbise, se gălbejise și se ascunse parcă și mai mult în carapacea lui.

— Varvara Savviyna îmi place, îmi spunea el cu un zîmbet sfios, strîmb, și știu că orice om trebuie neapărat să se însoare, dar... totul s-a întîmplat cam prea dintr-o dată... Trebuie să mă mai gîndesc.

— Ce să te mai gîndești? îi răspundeam eu. Însoară-te, și gata!

— Nu, însurătoarea este un pas serios, mai întîi trebuie bine cîntărită îndatoririle viitoare, răspunderea... ca să nu iasă pe urmă vreun bucluc... Chestiunea asta mă neliștește mult, nu mai dorm noaptea de loc. Și mărturisesc că mă cam tem: și ea, și fratele ei au un fel cu totul neobișnuit de a gîndi; amîndoi raționează în mod foarte ciudat. Nu mai vorbesc de firea ei: e atît de aprigă! Te pomenești că după însurătoare dau de vreo belea.

Și azi aşa, miine aşa, își tot întîrzie cererea în căsătorie, o amîna, spre marea nemulțumire a nevestei directorului și a tuturor cucoanelor noastre; nu mai sfîrșea cu cîntărirea îndatoririlor și răspunderilor viitoare. În schimb, se plimba aproape zilnic cu Varenka, socotind, poate, că aşa se cade în situația lui, apoi venea la mine să vorbească despre viață de familie. Cred însă că, pînă la urmă, ar fi cerut-o și astfel s-ar fi înfăptuit una din acele căsătorii stupide și fără rost, cum se fac la noi cu miile din plictiseală, din lipsă de altă îndeletnicire, dacă nu s-ar fi iscat ca din senin un *kolossal Skandal*. Trebuie să-ți spun că lui Kovalenko Belikov îi fusese antipatic încă din prima zi și nu putea să-l sufere.

— Nu înțeleg, ne spunea el, dînd din umeri, nu înțeleg cum îl puteți înghiți pe delatorul asta, cu mutra luj scîrboasă! Și apoi, cum puteți trăi aici, domnilor? Atmosfera e înăbușitoare, otrăvită. Vă credeți pedagogi, profesori?

Nu sănțeți decât niște birocați ; liceul vostru nu e un tem-
plu al științei, ci o direcțiune a bunei-cuviiințe ; miroase a
acru, ca la un comisariat de poliție. Nu, fraților, nu mai
zăbovesc decât puțină vreme printre voi ; plec, mă duc
acasă, să prind raci și să-i învăț carte pe puii de ucraineni.
Da, plec, iar pe voi vă privește, n-aveți decât să rămîneți
aici cu Iuda al vostru pînă ce-o crăpa !

Alteori îl apuca rîsul și rîdea cu hohote, pînă la la-
crimi, cu glasul lui cînd gros ca de bas, cînd subțire și
ascuțit. După ce se mai potolea, mă întreba, făcînd un gest
de nedumerire cu brațele :

— De ce tot vine pe capul meu ? Ce vrea ? Stă, tace și
se uită.

Îl poreclise pe Belikov, „păianjenul la pîndă“. Bineîn-
teles că noi ne feream să-i vorbim despre intenția surorii
sale de a se căsători cu „păianjenul la pîndă“. Cînd într-o
zi nevasta directorului i-a dat a înțelege că ar fi bine ca
Varenka să-si facă un rost în viață, alături de un om atât
de serios, atât de unanim stimat ca Belikov, Kovalenko s-a
încruntat și a mîrfit :

— Nu-i treaba mea. N-are decât să se căsătorească cu cine o
vrea, fie și o năpîrcă ; eu nu mă amestec în treburile altora.

Ascultă mai departe ! Un poznaș a făcut o caricatură :
Belikov, cu galosi, pantaloni suflecați și umbrelă deschisă,
la braț cu Varenka, iar jos era scris : „Antroposul amorezat“.
Expresia era prinsă uimitor de bine. Se vede că artistul lu-
crase multe nopți la rînd, deoarece toți profesorii liceului
de băieți, ai liceului de fete și ai seminarului, precum și
funcționarii au primit cîte un exemplar. Belikov de asemenea.
Caricatura i-a făcut o impresie zdrobitoare.

Duminica următoare era tocmai întîi mai, și noi toți,
profesori și elevi, hotărîsem să ne adunăm la liceu pentru
a merge împreună la iarba verde, afară din oraș. Am ieșit
din casă o dată cu Belikov ; era galben la față și mai în-
tunecat ca oricînd.

— Ce oameni răi, plini de ură, sănț pe lumea asta ! mi-a
spus el, și buzele au început să-i tremure.

Mi s-a făcut milă de el. Cum mergeam așa pe stradă,
ce crezi ? Ne-a ajuns din urmă, pe bicicletă, Kovalenko,
urmat de Varenka, și ea tot pe bicicletă, roșie la față, obo-
sită, dar veselă, bucuroasă.

— Noi o luăm înainte ! ne-a strigat ea. Vremea e atât de frumoasă, atât de frumoasă — o grozăvie !

Și pe aci le-a fost drumul la amândoi. Din galben ce era, Belikov al meu s-a făcut alb și a rămas locului ca trăsnit.

— Dă-mi voie, te rog, ce înseamnă asta ? m-a întrebat el, privindu-mă stăruitor. Sau poate mă însășă vederea ? Se cade oare ca profesorii de liceu și femeile să se plimbe cu bicicleta ?

— Și de ce nu ? Doar nu-i ceva necuvâncios, i-am răspuns eu. N-au decât să se plimbe.

— Ce tot vorbești ! a strigat el, uimit de seninătatea mea. Se poate una ca asta ? !

Era atât de indignat, încât nici n-a mai vrut să meargă cu noi și s-a întors acasă.

A doua zi își freca într-o mîinile, nervos ; tresărea mereu și se cunoștea după față că nu-i în apele lui. A plecat chiar de la lecții, ceea ce i se întimpla pentru întâia dată în viață. Nici de mîncat n-a mîncat. Spre seară s-a îmbrăcat cât mai gros, cu toate că era cald ca vara, și s-a dus la Kovalenko. Varenka nu era acasă ; nu l-a găsit decât pe fratele ei.

— Ia loc, te rog, i-a spus Kovalenko rece, încruntîndu-se ; avea ochii cîrpiți de somn — dormise după amiază și nu era în apele lui.

Belikov a stat vreo zece minute fără să scoată o vorbă, apoi a început :

— Am venit la dumneata să-mi ușurez sufletul. Ceva mă apasă greu, foarte greu. Un măscărici m-a desenat cu o înfățișare ridicolă, pe mine și pe o altă persoană, care ne este apropiată amândurora. Socotesc de datoria mea să te asigur că n-am nici o vină în această întîmplare... N-am oferit nici un prilej pentru o asemenea batjocură, dimpotrivă, m-am purtat întotdeauna cât se poate de corect.

Kovalenko ședea morocănos și tăcea. Belikov a așteptat cîteva clipe un răspuns, apoi a continuat încet, cu glas trist.

— Și încă ceva voi am să-ți mai spun. Sînt de mult în învățămînt, iar dumneata abia îți începi apostolatul, aşa că, în calitate de coleg mai bătrîn, socotesc de datoria mea să te feresc de anumite greșeli. Dumneata te plimbi cu bici-

cleta, și această îndeletnicire este cu totul nepotrivită pentru un educator al tineretului.

— Și de ce? l-a întrebat Kovalenko cu glasul său de bas.

— Mai e nevoie să lămuresc acest lucru, Mihail Savvici? Nu se înțelege de la sine? Ce să mai facă elevii, dacă profesorii se plimbă cu bicicleta? Nu le mai rămîne decât să umble cu capul în jos și cu picioarele în sus! Și apoi, dacă lucrul acesta nu este autorizat prin circulară, înseamnă că este oprit. Ieri m-am îngrozit! Când am văzut-o pe surioara dumitale, mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O femeie sau o fată pe bicicletă! E ceva îngrozitor!

— Și, la urma urmei, dumneata ce dorești?

— Nu doresc decât un singur lucru, să te previn, Mihail Savvici. Ești Tânăr, ai înaintea dumitale tot viitorul; trebuie să te porți foarte, foarte prudent, iar dumneata nu ți îi socoteală de nimic, de nimic! Porți cămași brodate, te plimbi mereu pe stradă cu mai mult eu ce cărți, și acum văd că umblă și pe bicicletă. Vrei să afle directorul că dumneata și cu sora dumitale vă plimbați cu bicicleta, și să ajungă la cunoștința epitropului?... La ce bun?

— Faptul că eu și cu sora mea ne plimbăm cu bicicleta nu privește pe nimeni! i-a răspuns Kovalenko, făcându-se stacoiu. Iar dacă îndrăznește cineva să se amestece în treburile mele casnice sau de familie, îl trimit la toți dracii.

Belikov a pălit și s-a ridicat.

— Dacă-mi vorbești pe un asemenea ton, nu pot să continui, a spus el. În prezența mea, te rog să nu-ți îngădui să te exprimi astfel despre superiori. Trebuie să ai respect față de autorități.

— Am spus eu ceva rău despre autorități? l-a întrebat Kovalenko, privindu-l cu ură. Și, la urma urmelor, te povestesc să mă lași în pace! Sunt un om cinstit și nu vreau să stau de vorbă cu dumneata. Nu-mi plac delatorii.

Cuprins de un tremur nervos, Belikov a început să se tembrace în grabă. I se citea pe față groaza. Pentru prima dată în viață lui fi era dat să audă asemenea grosolanii.

— Poți să spui ce vrei, a bolborosit el, ieșind din vestibul și oprindu-se în capul scării. Trebuie, însă, să te previn: să ar putea să ne fi auzit cineva; de aceea mă văd nevoit să raporteze domnului director discuția noastră... în linii ge-

nerale, pentru ca această discuție să nu fie răstălmăcită și să nu iasă vreun bucluc. Sunt dator să-o fac.

— Să raportezi? Du-te și raportează sănătos!

Kovalenko l-a apucat de guler, i-a făcut vînt, și Belikov s-a rostogodit pe scară, bocânind înfundat cu galosii. Cu toate că scara era înaltă și repede, a ajuns cu bine jos, unde s-a ridicat în picioare, pipăindu-și nasul, ca să vadă dacă nu î se spârzeseră ochelarii. Dar tocmai în clipa în care se ducea de-a berbeleacul, Varenka intra în casă, însoțită de două doamne; tustrele s-au oprit la intrare, contemplându-i căderea, ceea ce pentru Belikov a fost mai îngrozitor ca orice. Ar fi preferat să-și rupă gîtuș și amîndouă picioarele decât să ajungă de rîsul lumii; acum, pățania lui avea să fie aflată de tot orașul, avea să ajungă pînă la urechile directorului și ale epitropului — vai, de n-ar ieși vreun bucluc! Îl aștepta desigur o nouă caricatură și toate aveau să se termine cu ordinul de a-și da demisia...

Cînd s-a ridicat în picioare, Varenka l-a recunoscut și văzîndu-i mutra caraghioasă, paltonul mototolit, galosii, și neînțelegînd ce se petrecuse, crezînd pesemne că Belikov se împiedicase și căzuse din întimplare, n-a putut să se stăpînească și s-a pornit pe un rîs cu hohote, care a răsunat prin toată casa:

— Ha-ha-ha!

Cu acest „ha-ha-ha”, răsunător, prelung, s-au sfîrșit toate; și cererea în căsătorie, și existența pămîntească a lui Belikov. N-a mai ascultat ce-i spunea Varenka și nici n-a mai văzut nimic. Întors acasă, primul lucru pe care l-a făcut a fost să ia de pe masă fotografia ei, apoi s-a culcat și nu s-a mai dat jos din pat.

Peste trei zile m-am pomenit cu Afanasi, care venea să mă întrebe dacă n-ar fi bine să se ducă după doctor, deoarece cu stăpînul său nu e lucru curat. Am intrat la Belikov. Stătea lungit sub polog, acoperit cu plapuma și tăcea; la toate întrebările mele n-a răspuns decât prin da sau nu, și atît. În jurul lui, Afanasi umbla de colo-colo, întunecat, încruncitat și oftînd adînc; mirosea a votcă ca într-o circiumă.

Peste o lună, Belikov a murit. L-am dus la groapă cu toții, adică amîndouă liceele și seminarul. Așa cum stătea

întins în coșciug avea o expresie blindă, plăcută, veselă chiar, ca și cum s-ar fi bucurat că nimerise în sfîrșit într-o carapace din care nu avea să mai iasă niciodată. Da, își atinsese idealul ! Si parcă în cîstea lui, tot timpul înmormântării vremea a fost posomorită, ploioasă, și noi toți eram cu galosi și umbrele. Varenka a asistat și ea la înmormântare, și la coborîrea sicriului în groapă a izbucnit în plîns. Am constatat că ucrainencele nu știu decît să plingă sau să rîdă ; ele nu cunosc o stare sufletească intermediară.

Mărturisesc că e o adevărată plăcere să înmormîntezi oameni ca Belikov. Întorcîndu-ne de la cimitir, eram toți, chipurile, amărtiți, pleoștiți ; nici unul nu îndrăznea să-și manifeste simțămîntul ascuns de plăcere, simțămînt asemănător celui pe care-l încercam pe timpuri, în copilărie, cînd cei mari plecau de acasă, iar noi puteam alerga în voie, un ceas sau două, prin grădină, îmbătîndu-ne de o deplină libertate. Ah, libertatea, libertatea ! Chiar numai o aluzie, o licărire de nădejde de a dobîndi vreodată dă aripi sufletului, nu-i aşa ?

Ne-am întors de la cimitir bine dispuși. Dar nici n-a trecut bine o săptămînă și viața a început să curgă iarăși ca mai înainte, la fel de aspră, obosită, fără rost, neinterzisă prin vreo circulară, dar nici autorizată pe deplin ; nu se simțea nici o îmbunătățire. Si într-adevăr, pe Belikov îl înmormîntasem, dar cîți oameni ca el, în carapace, nu rămăseseră și cîți nu vor mai fi ?

— Da, asta-i ! spuse Ivan Ivanîci, aprinzîndu-și luleaua.

— Cîți nu vor mai fi ? repetă Burkin.

Profesorul de liceu ieși din sură. Era un om scund, gras, cu desăvîrșire cheală, cu o barbă neagră, lungă, care mai-mai să-i ajungă pînă la brîu ; o dată cu el ieșiră și doi cîini.

— Ce lună minunată ! spuse el, privind spre cer.

Se făcuse miezul nopții. Spre dreapta se vedea tot satul ; ulița lungă se întindea departe, pe vreo cinci verste. Totul era cufundat într-un somn liniștit, adînc ; nici o mișcare, nici un sunet — cu greu ști venea să crezi că în natură poate fi atîta liniște. Cînd privești pe o noapte cu lună o uliță largă de sat, cu casele, cu stogurile, cu sălcările ei adormite, pieptul tău se umple de atîta tihă ! Ascunzîndu-se în umbrele nopții, de trudă, de griji și de mîhniri, sufletul e gingaș, năpădit de tristeți, minunat. Tău se pare că și ste-

lele îl privesc cu dragoste și înduioșare, că nimic rău nu mai dăinuie pe pămînt și că peste tot domnește fericirea... În stînga, chiar de la marginea satului, începea cîmpul; îl vedea asternîndu-se departe, pînă în zare, și pe tot întinsul lui, scăldat în lumina lunii, domnea aceeași nemîșcare, aceeași tăcere.

— Da, asta-i! spuse iarăși Ivan Ivanîci. Dar faptul că trăim la oraș, înghesuiți într-o atmosferă înbăușitoare, că scriem hirtii de prisos și jucăm wint, nu este oare și asta un fel de carapace? Si faptul că ne petrecem toată viața în mijlocul unor trîndavi, unor pisălogi, unor femei toante și leneșe, că spunem și ascultăm fel de fel de fleacuri nu este oare tot un fel de carapace? Dacă vrei, am să-ți povestesc și eu o întîmplare foarte instructivă.

— Nu, s-a făcut tîrziu; trebuie să ne culcăm, spuse Burkin. S-o lăsăm pe mîine.

Intrără în șură și se întinseră în fin. Abia se cuibăriseră și atîpisera, cînd deodată auziră pași ușori: tup, tup... Cineva umbla în apropierea șurii; făcea cîțiva pași, după o clipă se oprea, apoi se auzea din nou: tup, tup... Cînii începură să mîrîie.

— E Mavra, spuse Burkin.

Pașii încetără.

— Să-i vezi și să-i auzi pe toți cum mint, își continuă Ivan Ivanîci gîndul cu glas tare, intorcîndu-se pe partea cealaltă, și cum, după aceea, tot pe tine te socotesc tîmpit că le rabzi minciuna; să înduri jigniri, înjosiri, să nu îndrăznești să declari pe față că ești de partea oamenilor cinstiți, liberi, să minți și tu cu zîmbetul pe buze, și toate astea pentru o bucătă de pînne, pentru un colțîșor cald, pentru un nenorocit de grad care nu face doi bani — nu, aşa nu se mai poate trăi!

— Ei, asta-i altă poveste, Ivan Ivanîci! spuse profesorul. Hai să dormim!

Peste zece minute Burkin dormea dus. Ivan Ivanîci se tot răsucea, oftînd, cînd pe o parte, cînd pe cealaltă. După o vreme se sculă, ieși din nou afară și, așezîndu-se pe prag, își aprinse luleaua.

Agrișul

INCA din faptul zilei cerul se acoperise de nori vineți ; era liniște și arșița nu prea dogoritoare ; o vreme urită, ca în atîtea zile posomorîte, cînd deasupra stepei s-au strîns de mult norii, așteptî ploaia, dar ploaia nu vine. Medicul veterinar Ivan Ivanici și profesorul de liceu Burkin obosiseră umblînd pe stepa ce li se părea fără capăt. Departe, în fața ochilor, se zăreau morile de vînt ale satului Mironosițkoe, spre dreapta se ridică un sir de dealuri mici, pierdute în spatele satului ; știau amîndoî că acolo curge rîul și sint lunci cu sălcii verzi, este și un conac, iar dacă privești de pe muchea dealului, vezi un câmp tot pe atît de întins, cu stîlpi de telegraf mărginind calea ferată ; trenul, cînd trece, seamănă de departe cu o omidă : în zilele senine zărești de acolo chiar și orașul. Acum, în liniștea din jurul lor, cînd întreaga natură părea supusă și îngîndurată, Ivan Ivanici și Burkin își simțeau sufletele pline de dragoste pentru

această stepă, și amîndoi se gîndeau cît de nemărginit de mare și de minunată este țara lor.

— Data trecută cînd ne-am întîlnit în magazia lui Prokofi, starostele, vorbi Burkin, ai început să spui o poveste.

— Da, am vrut să povestesc ceva despre fratele meu.

Ivan Ivanici oftă din adîncul pieptului și-și aprinse luceaua, ca să înceapă a povesti, dar deodată se porni ploaia. După cinci minute turna ca din găleată și era greu să-ți dai seama cînd va înceta ropotul. Ivan Ivanici și Burkin se opriră nehotărâtî ; clinii, murați de ploaie, și priveau rugător, stînd cu coada între picioare.

— Irebui să ne adăpostim undeva, hotărî Burkin. Hai să mergem la Aleohin. E aproape de aici.

— Să mergem.

Cotiră din șosea și o luară prin miriște, cînd drept înainte, cînd oblicînd spre dreapta, pînă dădură de un drumeag. În curînd se ivi un sir de plopi mărginind o grădină, apoi acoperișurile roșii ale hambarelor ; sclipiră apele rîului și se deschise ochilor priveliștea unei proprietăți întinse, avînd pe ea și o moară cu scăldătoare alături. Era moșia Sofino, unde-și făcea veacul Aleohin.

Moara duduia, acoperind răpăitul ploii ; podina ei tremura ușor. Lîngă căruțe, caii uzi își aplecau capetele și oamenii umblau acoperiți cu saci. Era umezeală, noroi și atît de urît totul, încît și apa din zăgaz părea rece și neprietenoasă. Ivan Ivanici și Burkin se simțeau murdari, hainele ude le încurcau mișcările, picioarele le erau grele din pricina noroiului cleios ; trecuîră podețul în tacere și, tot tacînd începură să urce spre hambarele boierești ; ai fi zis că sînt supărați unul pe altul.

Intr-un hambar vuia o treierătoare ; prin ușa deschisă năvălea afară pleava. În prag stătea Aleohin, un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt, gras, cu părul lung, părînd mai mult un profesor sau un pictor decît moșier. Avea o cămașă de pînză albă, nespălată de mult, strînsă la brîu cu un capăt de sfoară, și drept pantaloni purta o pereche de izmene ; pe cizme i se lipiseră stolovane de noroi cu paie. Nasul și obrajii i se înnegriseră de praf. Recunoscînd pe Ivan Ivanici și pe Burkin, se văzu bine că venirea lor îi făcea plăcere.

— Poftiți în casă, domnilor, îi întîmpină el zîmbind, vin și eu numai decât.

Casa era mare, cu etaj. Aleohin își oprise jos, la parter, două camere boltite, cu ferestrele mici — le locuise să mai înainte vătafii; erau mobilate simplu și mirosea a pînne de secară, a votcă ieftină și hamuri. Sus, în camerele de primire, el se urca rar, numai cînd veneau musafiri; Ivan Ivanici și Burkin fură întîmpinăți în casă de o slujnică tînără și atît de frumoasă, că amîndoi, deodată, se opriră, întorcîndu-și ochii unul spre celălalt.

— Nici nu vă puteți închipui cît de fericit sănt că vă văd, spunea Aleohin, venind în urma lor. Nici nu mă așteptam! Pelagheia, se adresă el servitoarei, dă, te rog, oaspeților haine de schimb și scoate-mi și mie, că o să mă schimb și eu. Numai că ar trebui mai întîi să mă spăl, mi se pare că nu m-am mai spălat de astă-primăvară. Nu vreți și dumneavoastră să mergeți o dată cu mine să ne îmbaiem? Pînă ne întoarcem, o să ne pregătească Pelagheia tot ce trebuie.

Frumoasa Pelagheia, o femeie subțirică, delicată, le aduse săpun și cearceafuri. Aleohin și oaspeții plecară la baie.

— Da, de mult nu m-am mai spălat, spunea el, dezbrăcîndu-se. Cabina, după cum vedeti, e bună, tatăl meu a clădit-o, dar nu știu cum, nu prea am vreme să mă scald.

Așezat pe trepte, își săpunea părul lung și apa din jur se făcea treptat castanie.

— Da, se cunoaște... spuse Ivan Ivanici, privind semnificativ spre el.

— De mult nu m-am mai spălat... repetă stingherit Aleohin, și se săpuni încă o dată, iar apa de pe lîngă el se făcu de astă dată albastră, ca cerneala.

Ivan Ivanici ieși afară, se aruncă în rîu și începu să înoate sub ploaie, dînd tare din mîini; din jurul lui porneau valuri, iar pe valuri se legănau nuferi albi. Înotă pînă la jumătatea apei îngrădite de stăvilar, se scufundă și peste un minut se ivi în alt loc și începu să înoate din nou, scufundîndu-se iarăși și încercînd să dea de fund. „Ah, doamne, îngîna el mereu, în extaz, ah, doamne!“... Înotă aşa pînă la moară, vorbi ceva acolo cu țăranii și porni înapoi. La jumătatea apei îngrădite se întoarse cu fața în sus, lăsîndu-se biciuit de ploaie. Burkin și Aleohin se îmbrăcaseră

și se pregăteau să plece, iar el nu mai isprăvea înțotind și scufundindu-se.

— Ah, doamne!... repeta în neștire. Ah, doamne, miluiește-mă!

— Hai, ajunge! strigă spre el Burkin.

Se întoarseră în casă. Și abia după ce li s-a aprins lampa în salonul cel mare de la etaj, după ce Burkin și Ivan Ivanici, în halate de mătase și papuci calzi, s-au cuibărit în fotolii, iar Aleohin, spălat și pieptănat, umbla în haine noi prin salon, fericit de senzația ce i-o da căldura, curătenia, îmbrăcămintea uscată și încăltămintea usoară, și după ce frumoasa Pelagheia, pășind fără zgomot pe covor și zimbind liniștit, ie-a servit ceaiul și dulceața, numai atunci Ivan Ivanici începu să povestească; părea că-l ascultă nu numai Burkin și Aleohin, dar și doamnele bătrâne, și cele tinere, și militarii care priveau liniștit și sever din ramele aurite.

— Noi suntem doi frați, începu el, eu, Ivan Ivanici, și altul mai tînăr cu vreo doi ani, Nikolai Ivanici. Eu am învățat mai multă carte și am devenit doctor veterinar, iar Nikolai și-a luat încă de la vîrsta de șaptesprezece ani un serviciu la stat. Tatăl nostru, Cimșa-Himalaiski, era copil de trupă; cu timpul, a căpătat grad de ofițer și ne-a lăsat moștenire titlul de noblețe și o moșioară. După moartea lui, moșioara ne-a fost luată pentru datorii, dar, oricum, toată copilăria ne-am trăit-o la țară, în libertate. Ca și copiii de țărani, ne petreceam toată ziua, uneori și noaptea, pe câmp sau în pădure; păzeam caii, scoteam coaja de la trunchiurile teilor, prindeam pești, ne găseam și alte îndeletniciri asemănătoare... ei, și cred că știi că acela care barem o dată în viață a prins un ghigort, sau a privit sturzii zburînd în stoluri lîne deasupra satului în aerul rece și limpede de toamnă, acela nu mai poate trăi cu plăcere la oraș, pînă la moarte îl vor atrage zările întinse ale satului. Fratele meu se plătisea la serviciu. Treceau anii și el înțepenise pe același scaun, scriind aceleași hîrtii; nu se gîndeau decît cum să ar putea întoarce din nou la țară. Nostalgia i s-a cristalizat treptat într-o dorință, în visul de a-și cumpăra un conac undeva, pe malul vreunui rîu sau iaz.

Era un om blind, bun, iubit de toți, dar nu i-am înțeles niciodată dorința de a se închide pentru toată viața într-un

conac. E o vorbă veche că omului nu-i trebuie la urma urmei decât trei coți de pămînt. Dar cei trei coți ajung unui cadavru, nu unui om. Pe mulți și auzi acum preamăring pe acei intelectuali care se simt atrași de țarină și tind să viețuiască la conace. Dar conacele nu sunt nici ele altceva decât aceiași trei coți de pămînt. Să pleci din oraș, să abandonezi lupta și freamățul vieții, să pleci să te ascunzi într-un conac — asta nu mai e trai, este expresia egoismului, a lenei, e un fel de călugărie fără eroism. Omului nu-i trebuie trei coți de pămînt, nu-i trebuie conace, ci tot globul pămîntesc, natura toată, pentru a-și putea manifesta nestin-gherit toate însușirile și particularitățile spiritului său liber.

Stând și scriind la birou, fratele meu Nikolai visa cum va mîncă acasă la el ciorbă gătită cu varză sădită de el, a cărei mireasmă plăcută va umple întreaga curte, cum va prinzi la iarbă verde, va dormi în soare, va sta ore întregi pe banca din poartă, privind cîmpurile și pădurea. Cărțile de agricultură și obișnuitele sfaturi de prin calendarare constituau o adevarată bucurie pentru el, erau hrana lui sufletească preferată; își cumpara și ziare, dar căuta în ele numai anunțurile care vesteau că se vînd atîtea și atîtea deseatine de pămînt arabil, cu pășune, conac, rîu, livadă, moară și iaz. Citind, i se conturau în minte potecile din livadă, florile, fructele, graurii din colivie, caracuda din iaz, tot lucruri de felul acesta. Tablourile și le imagina de fiecare dată altfel, potrivit cu cuprinsul anunțurilor ce-i cădeau sub ochi, dar, nu știu de ce, în nici unul din ele nu lipsea agrisul. Cu timpul nu-și mai putu imagina un conac, un colțisor poetic, fără tufe de agris.

„Viața la țară are plăcerile ei, spunea adesea fratele meu. Stai pe terasă, bei ceai, pe iaz înăoată rătuștele tale, tufele de agris cresc alături... și totul în jur miroase atît de frumos !”

Schița planul moșiei viitoare, și de fiecare dată nota pe plan aceleași puncte: a) casa boierească, b) dependințele pentru argați, c) grădina de zarzavat, d) agrisul. Trăia cu zgîrcenie; niciodată nu mîncă și nu bea îndestul, purta haine ca vai de lume, drept ca un cerșetor, și aşa strîngea ban peste ban și-i depunea la bancă. Mă dorea sufletul privindu-l și totodată îi dădeam ceva și-i trimiteam de sărbători, dar el punea și banii ăștia deoparte. Unor oameni

cînd le intră o idee în cap, s-a isprăvit, nu le-o mai poți scoate.

Cu vremea a fost mutat într-un alt județ. Trecuse de patruzeci de ani, dar tot aşa citea anunțurile în ziare și facea economii. Am aflat apoi că s-a însurat. Tot în scopul de a-și cumpăra un conac cu agris, luase o văduvă bătrînă și urită, fără să-i iubească, numai pentru că avea ceva bani. Însurat, ducea un trai tot atât de cărpănos, și ținea nevasta mai mult flămîndă, iar banii de zestre i-a depus tot la bancă, pe numele lui. Văduva fusese căsătorită cu un diriginte de poștă și era obișnuită cu mîncăruri bune, cu plăcinte și vișinată, dar la al doilea bărbat nici pînă neagră nu mîncă pe săturate; de inimă rea a început să slăbească și peste vreo trei ani și-a dat duhul. Bineînțeles că fratelui meu nu i-a dat prin gînd niciodată că el este vinovat de moartea soției. Banii succesc mintea oamenilor, întocmai ca votca. În orașul nostru a murit mai demult un negustor bogat, care înainte de moarte a cerut să i se aducă o farfurie cu miere și și-a mîncat una cîte una toate bancnotele, ba și biletetele de loterie, unse cu miere, ca să nu aibă nimeni parte de ele. Odată, controlam într-o gară cirezile de vite, cînd un misit a nimerit sub locomotivă și roțile i-au tăiat un picior. L-au dus mai mulți spre clădirea gării, singele fi curgea gîrlă din coapsă — era ceva groaznic — iar el ne ruga plîngînd să-i găsim piciorul tăiat și ne destăinui că în cizma de pe piciorul acela ascunsese douăzeci de ruble și-i era teamă să nu se piardă cumva.

— Dar astă-i altă poveste, îl întrerupse Burkin.

— În urma morții soției, continuă Ivan Ivanîci, după ce stătu puțin pe gînduri, fratele meu a început să caute cu tot dinadinsul o moșie de vînzare. Bineînțeles că poți să cauți și să alegi cinci ani în sir, și în cele din urmă să te înseli și să-ți cumperi cu totul altceva decît ți-ai propus. Prin mijlocirea unui misit și prin transcrierea unei datorii, fratele meu și-a cumpărat douăzeci de deseatine cu casă boierească, dependințe pentru argăti și parc, dar fără livadă, fără agrise și fără iazul cu rătuște; era acolo un rîu, dar apa din el avea culoarea cafelei, din pricină că într-o lățură a moșiei se afla o fabrică de cărămizi, iar în cealaltă lățură se ridicase o uzină de prelucrare a oaselor. Dar lui Nikolai Ivanîci al meu nu i-a păsat; a comandat două-

zeci de tufișuri de agriș, le-a plantat și a început să trăiască viața de moșier.

Anul trecut m-am abătut pe la el, să-l văd. „Ia să mă duc, m-am gîndit, să aflu și eu cum și ce fel e pe-acolo“. În scrisorile sale, fratele meu își numea moșia „Conacul Ciumboarokl“, zis și „Pămîntul lui Himalaiski“. M-am dus, aşadar, într-o după-amiază să văd „Pămîntul lui Himalaiski“. Era cald. Peste tot se întrețineau șanțuri, garduri, ziduri, șiruri de brazi, de nici nu mai știai cum să intre în curte, unde să-ți lași caii. M-am întreptat spre casă și în cale mi-a ieșit un cîine roșcat, gras, semănind cu un porc. Ar fi vrut parcă să latre, dar și era lene. Dintr-o cuhnie s-a ivit bucătă-reasa desculță, grasă, semănind și ea cu un porc; mi-a spus că boierul se odihnește după-masă. Am intrat înăuntru. Fratele meu stătea culcat în pat, cu o plapumă pe genunchi. Îmbătrînise, se îngrășase, se îngreuiase; obrajii, nasul și buzele și ieșeau mult în afară — te așteptai să-l auzi dintr-o clipă într-alta grohăind acolo sub plapumă.

Ne-am îmbrățișat și am plîns un pic, de bucurie și de tristețe că am fost odată tineri, iar acum am încăruntit amîndoi și că ne călătorim pesenne spre cele veșnice. S-a sculat, s-a îmbrăcat și m-a luat să-mi arate moșia.

— Ei, cum te simți la țară? l-am întrebăt.

— Slavă domnului, trăiesc bine!

Nu mai era funcționarul sărântoc și sfios de odinioară, ci un adevarat moșier, un boier. Se obișnuise, ba chiar prinse se gustul noii vieți; mînca mult, se ducea să se spele în feredeu; se îngrășa, avea procese cu cele două fabrici și se supăra rău cînd țărani nu-i spuneau „înălțimea-voastră.“ Și de sufletul lui avea grija, aşa cum se cuvine unui boier, iar faptele bune nu le facea simplu și firesc, ci tot boierește, cu ifose. Ce fapte bune? Îngrijea pe țărani bolnavi, dîndu-le neschimbăt pentru toate bolile bicarbonat și unt de ricină, iar de ziua lui onomastică, după tedeumul oficiat la biserică, punea oamenilor o jumătate de vadră de votcă, fiindcă aşa credea el că trebuie. Of, blestemata asta de votcă! Azi, moșierul grăsan și tîrăște pe țărani la judecată, cerînd să fie amendati, iar mîine, fiindcă-i sărbătoare, le dă jumătate de vadră de votcă, și țărani beau, strigă „trăiască!“, și, beți criță, i se încchină pînă la pămînt. Traiul dus în îmbuibare și trîndăvie dezvoltă în om îngîmfarea

cea mai nerușinată. Nikolai Ivanici care altădată, la slujbă, se temea să aibă chiar în sinea lui păreri personale, nu vorbea acum decât în maxime și cugetări, dându-și aerul, de parcă ar fi fost ministru : „Învățământul este necesar, dar pentru popor e prematur ; pedepsele corporale sunt în genere dăunătoare, dar în unele cazuri folosesc, ba chiar sunt de neînlocuit...“

— Îi cunosc bine pe țărani și știu să mă port cu ei, îmi spunea el. Țăraniii mă iubesc. Numai un semn să le fac și să-și arătă că sunt pentru mine !

Și toate prostiile astea, luati seama, le rostea cu un zîmbet de om bun și deștept. A repetat de vreo duăzeci de ori : „Noi, nobilii ; eu, ca nobil“. Nu-și mai amintea, se vede, că bunicul nostru a fost simplu țăran, iar tata, copil de trupă. Chiar și numele nostru, care în fond are o rezonanță cam caraghioasă, îi părea acum că se poate de distins și nobil.

Vreau să vă povestesc nu atât despre el că despre mine însușii, de schimbarea ce s-a petrecut în mine în cele cîteva ore că am stat la conac. Seară, cînd beam ceai, bucătăreasa a pus pe o masă o farfurie plină de agrișe. Nu erau agrișe cumpărate, ci culese din livadă, era prima recoltă a tufelor plantate. Nikolai Ivanici a rîs fericit și cîteva clipe a privit agrișele, fără să spună nimic, cu lacrimi în ochi, nici nu putea vorbi de emoție. Apoi a luat în gură o boabă, s-a uitat la mine triumfător, ca un copil care, în sfîrșit, a căptătat jucăria mult dorită, și a zis :

— O bunătate ! Mînca lacom și repeta într-o voce : O bunătate ! Ia gustă și tu !

Agrișele erau acre și-ți făceau gura pungă, dar, după cum a spus Pușkin : „*Decît meschine adevăruri, mai bună-i amăgirea ce ne-nalță*“ . În fața mea vedeam un om cu adevarat fericit, care își împlinise visul ; un om care a obținut ceea ce-și dorise și era mulțumit de soarta lui și de sine însuși. Ori de câte ori mă purtasem cu gîndul la fericirea umană, mă învăluia o undă de amărăciune, dar atunci, în fața acestui om fericit, m-a cuprins fără veste un val de dezgust, asemănător cu disperarea. Mai cu seamă mi-a venit greu noaptea. Mi se făcuse patul în camera învecinată cu dormitorul fratelui meu și-l auzeam cum nu poate dormi, cum se scoală mereu din pat, se apropie de farfurie cu

agrișe și ia câte o boabă. „Și totuși, cît de mulți oameni mulțumiți și fericiți ca el sănt pe lume ! mă gîndeam eu. Ce forță covîrșitoare fi apără !“ Priviți puțin viața : nerușinarea și trîndăvia celor puternici, lipsa de cultură și îndo-bitocirea celor slabî ; peste tot săracie de nedescris, betie, minciună, ipocrizie... Cu toate acestea, în toate casele și pe străzi domnește liniștea și pacea. Din cînoizeci de mii de locuitori ai orașului nu se găsește unul care să ridică glasul, să se revolte. Îi vedem pe cei care se duc zilnic în piață după cumpărături ; ziua mănuică, noaptea dorm, vorbesc vrute și nevrute, se însoră, îmbarăținesc și își duc cu smerenie morții la cimitir, dar nu-i vedem, nu-i auzim pe cei care suferă. Toate nedreptățile și grozăviile vieții se petrec undeva în culise. Peste tot e liniște și nu protestează decît statistică mută : atîția au înnebunit, au fost băute atîțea vedre, atîția copii au murit din cauza subalimentației... Probabil că rînduiala aceasta este necesară, probabil că puținii fericiți se simt bine tocmai pentru că mulțimile de oropsiți își duc crucea în tăcere, și fără tăcerea lor fericirea celorlalți n-ar fi cu puțină. Este o hipnoză generală. Ar trebui ca după ușa fiecărui om fericit să stea cineva cu un ciocan și să-l ciocânească tot timpul, amintindu-i astfel că, oricât ar fi el de fericit, mai devreme sau mai tîrziu viața fi va arăta ghearele și se va întîmpla o nenorocire — boală, săracie, pierderi — și atunci nimenei nu-l va vedea și nu-l va auzi, aşa cum nici el astăzi nu vede și nu aude pe alții. Dar nu se ivește acel cineva cu ciocanul și, astfel, fericiții vieții trăiesc, micile griji de toate zilele fi ating în treacăt, aşa cum atinge vîntul frunza unui plop, și totu-i cum nu se poate mai bine !

În noaptea aceea am înțeles că și eu fusesem unul din acei mulțumiți și fericiți, urmă Ivan Ivanici, ridicîndu-se. Și eu învățăm pe alții, la mese și la vînători, cum trebuie să trăiască, să creadă și să conducă omenirea ! Și eu spuneam că învățătura aduce lumîmă, că este absolut necesar să te instruiști, dar că oamenilor simpli le e destul deocamdată să știe să scrie și să citească ! „Libertatea este un bun, cuvîntam eu, fără de care nu se poate trăi, cum nu se poate trăi fără aer, totuși, trebuie să mai așteptăm !“ Da, spuneam toate acestea, dar acumă întreb : pentru ce să mai așteptăm ? și Ivan Ivanici privi țintă la Burkin. Pentru ce să mai aștep-tăm, vă întreb ? În numele căror considerații ? Aud spu-

nîndu-se că nu se poate face totul dintr-o dată, că fiecare idee se transpune în viață treptat, la timpul ei. Dar cine sunt cei care vorbesc astfel? Ce-mi dovedește că au dreptate? Ei motivează totul prin rînduiala firească a lăturilor, prin legea evoluției fenomenelor, dar ce lege, ce rînduială poate fi în faptul că eu, un om viu, care gîndesc, mă aflu, iată, pe marginea unui șanț și aştept pînă ce vegetația sau sedimentele îl vor umple, cînd îmi dau seama că aş putea să sar peste el, sau să-mi întocmesc un pod. Și, repet încă o dată, pentru ce să aştept, cînd nu mai ai putere să trăiești, dar să trăiești trebuie și vrei atît de mult să trăiești?

Am plecat în dimineața următoare de la fratele meu, și de atunci orașul mi-a devenit de nesuferit. Mă copleșește liniștea și pacea și mi-e teamă să privesc spre ferestre, căci pentru mine nu există azi priveliște mai tristă decît o familie fericită, stînd în jurul unei mese și bînd ceai. Eu sunt bătrân acum și nu mă mai simt apt pentru luptă, nu sunt în stare nici să urâsc cel puțin. Nu pot decît să sufăr, să mă enervez și să mă înoiudez; noaptea mă apucă durerea de cap de atîtea gînduri și nu pot dormi... Ehei, de-aș fi tînăr! Emoționat, Ivan Ivanici străbătu dintr-un colț într-altul odaia și repetă: De-aș fi tînăr! Deodată se apropie de Aleohin și, strîngîndu-i cînd o mînă, cînd cealaltă, spuse cu glas rugător: Pavel Konstantinici, fii mereu treaz, nu te lăsa adormit! Pînă mai ești tînăr, puternic, plin de vigoare, nu pregetă să faci cît mai mult bine! Fericirea nu există și nici nu trebuie să existe, și dacă viața are un sens și un țel, ele nu stau în propria noastră fericire, ci în ceva mult mai mare și mai înțelept. Faceți toți cît mai mult bine!

Vorbele acestea Ivan Ivanici le rosti cu un zîmbet jalnic, rugător, ca și cum ar fi cerut ceva pentru sine.

Pe urmă toți trei au rămas tacuți în fotoliile lor, fiecare în alt colț al odăii. Povestirea lui Ivan Ivanici nu le plăcuse, nici lui Burkin, nici lui Aleohin. Nu avea nici un haz să ascultă ce i s-a întîmplat unui funcționar sărac (căruia îi plăceau agrișe), atunci cînd din ramele aurite te priveau generali și doamne mari, care în penumbră păreau vii. Ar fi dorit să vorbească și să asculte vorbindu-se despre oameni subțiri, eleganți, despre femei frumoase, și simplul fapt că se aflau în salonul vast, în care totul — și lustra învelită în husă, și covoarele de sub picioare — amintea

că pe aici au pășit, au stat și au băut altădată ceai umbrele care priveau acum din cadrul rameilor, precum și faptul că în clipa aceea frumoasă Pelagheia umbla din nou fără zgomot pe lîngă ei — ceea ce era mai frumos decât orice poveste...

Aleohin pica de somn ; se sculase devreme, pe la trei dimineața, și acum i se lipeau pleoapele, dar se temea să nu discute cumva oaspeții în lipsa lui ceva interesant și nu pleca. Nu se obosea să înțeleagă dacă tot ce spusesese Ivan Ivanici avea miez și temei ; oaspeții nu vorbeau de făină, de fîn sau de catran ci despre ceva ce nu venea în atingere directă cu viața lui, aşa că era bucuros să asculte și ar fi dorit ca ei să continue.

— E timpul să ne culcăm, zise Burkin, ridicîndu-se din fotoliu. Permiteți-mi să vă urez noapte bună.

Aleohin își luă râmas bun și coborî scările, iar oaspeții rămaseră sus. Li se dăduse o cameră mare cu două paturi din lemn sculptat ; într-un colț atîrna un Hrist răstignit din fildeș. Paturile mari și răcoroase, aşternute de frumoasa Pelagheia, miroseau plăcut a rufărie curată.

Ivan Ivanici se dezbrăcă în tacere și se culcă.

— Doamne, iartă-ne pe noi păcatostii ! șopti el, învelindu-se pînă peste cap.

Pipa pe care și-o lăsase pe masă duhnea amarnic a tutun, și Burkin nu putu mult timp să adoarmă, neînțelegînd de unde venea acel miros greu.

Ploaia a răpăit în geamuri toată noaptea.

■

CIND noii sosiți în S., capitală de gubernie, se plîngeau de urștul și de monotonia vieții din acel oraș, localnicii, căutând parcă să se dezvinovătească, spuneau că, dimpotrivă, la S. e foarte bine: există bibliotecă, teatru, club, se dău baluri, întâlnesci familii culte, interesante, plăcute cu care poți face cunoștință. Familia Turkin era citată ca una dintre cele mai culte și mai talentate.

Această familie locuia pe strada principală, lîngă guvernator, în casă proprie. Ivan Petrovici Turkin, un om voinic, chipeș, cu păr castaniu și favoriți, organiza spectacole de amatori în scop de binefacere. La aceste spectacole el juca roluri de generali bătrâni, cu care prilej tușea într-un chip foarte hazliu. Știa o mulțime de anecdotă, de șarade și de zicători, și își plăcea să glumească și să spună vorbe de duh cu un aer care te făcea să nu știi niciodată dacă glumea sau vorbea serios. Nevastă-sa, Vera Iosifovna, o doamnă slăbuță, drăgălașă, cu *pince-nez*, scria nuvele și romane pe

care nu se lăsa mult rugată să le citească musafirilor. Fiica loc, Ekaterina Ivanovna, cînta la pian. Într-un cuvînt, fiecare membru al familiei era înzestrat de natură. Turkinii erau foarte primitori și își arătau talentele cu simplitate și cu multă voie bună. Impunătoare, zidită în piatră, casa lor spațioasă era foarte racoroasă în timpul verii : jumătate din ferestre dădeau într-o grădină cu copaci bătrâni și umbroși, în care primăvara cîntau privighetorile ; cînd în casă erau musafiri, în bucătărie zăngăneau cuștile, iar în curte mirosea a ceapă prăjită, ceea ce prevestea întotdeauna o cină îmbelșugată și gustoasă.

Înădă ce doctorul Starțev Dmitri Ionîci fu numit medic al zemstvei și se stabili la Dialij, la nouă verste de S., i se spuse că el, ca intelectual, trebuie neapărat să facă cunoștință cu Turkinii. Într-una din zilele acelei ierni, cineva îl prezenta pe stradă lui Ivan Petrovici ; după ce vorbiră despre vreme, despre teatru, despre hotără, acesta îl pofti să vină pe la el pe acasă. Sosi primăvara și într-o zi de sărbătoare — era chiar de înăltare — după ce sfîrși cu vizita boalavilor, Starțev plecă la oraș să se mai vînture puțin și cu acest prilej să-și facă și ceva cumpărături. Mergea pe jos, agale (încă n-avea cai și trăsură), fredonind :

Pe-atunci din cupa vieții eu lacrimi nu sorbisem încă..

În oraș prînzi, se plimbă prin grădina publică, apoi, aducîndu-și deodată aminte de invitația lui Ivan Petrovici, se hotărî să se ducă la Turkini, să vadă ce fel de oameni sunt.

— Bună ziua, vă rog ! i se spuse Ivan Petrovici, ieșindu-i în întîmpinare la scară. Sînt foarte bucuros să am un musafir atât de plăcut... Vino să te prezint consoartei mele, urmă el, și îl conduse pe medic în casă. Verocika, îi spuneam doctorului că n-are nici un drept roman să se zăvorască la el în spital și că trebuie să-și dăruiască societății clipele dumisale libere. N-am dreptate, sufletelule ?

— Ia loc aici, și Vera Iosifovna îl pofti pe musafir să se așeze lîngă ea. Poți chiar să-mi faci curte. Bărbatul meu e gelos ca un Othello, dar o să căutăm să facem aşa fel, încît să nu observe nimic.

— Of, puișorule, răsfățato... mormăi drăgăștos Ivan Petrovici și o sărută pe frunte. Ai nimerit tocmai bine, se adresă el din nou musafirului, consoarta mea a scris un roman mărișor, din care tocmai intenționează să ne citească astăzi ceva.

— Jancik, spuse Vera Iosifovna bărbatului ei, *dites que l'on nous donne du thé !*¹

Starțev fu prezentat apoi Ekaterinei Ivanovna, o fată de opt-sprezece ani, leit mămă-sa : tot atât de firavă și de drăgălașă. Avea încă o expresie de copil și mijlocul subțire, gingaș, iar pieptul ei fecioerlinc amintea primăvara. Luără ceaiul cu dulceață, miere, bomboane și prăjiturele de casă, foarte gustoase, care se topeau în gură. Pe măsură ce se însera, numărul musafirilor creștea și el, iar Ivan Petrovici îl întâmpina pe fiecare cu ochii lui plini de zîmbet, spunând :

— Bună ziua, vă rog.

Apoi trecură cu toții în salon și se aşezără cu toții foarte gravi. Vera Iosifovna purceșe la lectura romanului său, care începea astfel : „Gerul se întețea...“

Ferestrele erau larg deschise ; de la bucătărie venea zăngănit de cușite și miros de ceapă prăjită. Fotoliile erau moi, adânci și odihnitoare, luminile plăpiau prietenos în penumbră... În seara aceea de primăvară, cînd pe stradă se auzeau glasuri vesele și rîsete, și cînd din grădină adiau miresme de liliac, îți venea greu să-ți închipui cum se întețea gerul și cum soarele, în asfîntit, lumina cu razele sale reci cîmpia înzăpezită pe care rătacea un drumeț singuratic... Vera Iosifovna cîtea cum o contesa tînără și frumoasă ridicase în satul de pe moșia ei școli, biblioteci și spitale, și cum se îndrăgostise de un pictor hoinar ; cîtea despre lucruri care nu se întîmplă niciodată în viață și pe care totuși era plăcut să le asculti. Prin minte îți treceau gînduri bune, tîhnite și nu-ți mai venea să te scoli din fotoliu.

— Bunișorut... rosti încet Ivan Petrovici.

Iar unul din musafiri, care asculta cu gîndul departe de tot, spuse aproape în șoaptă :

— Da... da... nu-i rău de loc.

Trecu un ceas, trecură două... În grădina publică din apropiere cînta o fanfară și un cor. Cînd Vera Iosifovna își

¹ Spune să ni se aducă ceaiul (franc.).

închise caietul, toți tăcură preț de vreo cinci minute, ascultând *Lucinușka*, cîntat de cor ; cîntecul vorbea de ceea ce nu exista în romanul Verei Iosifovna, dar exista în viață.

— Vă publicați operele la vreo revistă ? o întrebă Starțev pe Vera Iosifovna.

— Nu, răspunse ea, nu le public nicăieri. După ce le scriu, le pun în sertar. Pentru ce să le public ? Doar avem cu ce trăi.

Și toți oftară, fără să stie lămurit de ce.

— Acum e rîndul tău, Kotik, cîntă-ne ceva, spuse Ivan Petrovici fiicei sale.

Capacul pianului fu ridicat, notele dinainte pregătite fură deschise. Ekaterina Ivanovna se așeză și lovi cu amîndouă mâinile în clape ; apoi lovi iar cu toată puterea, o dată și încă o dată ; continuă să lovească cu îndîrjire, mereu în același loc ; umerii și pieptul i se cutremurau, și, văzînd-o, ai fi zis că fi și puse în gînd să nu se opreasca, pînă ce nu va fi înfundat cu tot dinadinsul clapele în adîncul pianului. Salonul se umplu de tunet ; totul bubuița : și podeaua, și tavanul, și mobila... Ekaterina Ivanovna cînta o bucată grea, interesantă tocmai prin greutatea ei, lungă și monotonă și, ascultînd-o, lui Starțev i se părea că vede niște bolovani rostogolindu-se într-una de pe un munte înalt. Ar fi vrut ca rostogolirea lor să înceteze cît mai curînd, deși Ekaterina Ivanovna, așa cum era, îmbujorată de efort, energetică, cu o șuviță de păr căzîndu-i pe frunte, și plăcea mult. După o iarnă întreagă petrecută la Dialij, printre bolnavi și mujici, era atîț de bine să stai într-un salon, să privești o făptură tinără, grațioasă și neprihănîtă, și să asculti aceste sunete zgomotoase, plăcitoase, dar care înceamnau totuși artă.

— Ah, Kotik, astăzi ai cîntat ca niciodată ! spuse Ivan Petrovici cu lacrimi în ochi, cînd fiică-sa îsprăvi și se ridică de la pian. Orice ai face, Denis, mai bine tot n-ai să compui, vorba ceea...

Toți făcură cerc în jurul ei, toți o felicită, arătîndu-se umiți și căutînd s-o convingă că de mult nu auziseră o muzică atîț de frumoasă. Fata și asculta fără să spună o vorbă, zîmbind ușor, și toată înfățișarea ei trăda un sentiment de triumf.

— Minunat ! Superb !

— Superb ! spuse și Starțev, lăsîndu-se furat de entuziasmul general. Unde ai studiat muzica ? o întrebă el apoi pe Ekaterina Ivanovna. La conservator ?

— Nu, abia acum am de gînd să urmez conservatorul ; deocamdată am studiat aici, cu doamna Zavlovskaja.

— Ai urmat liceul în localitate ?

— O, nu ! răspunse în locul ei Vera Iosifovna. I-am adus profesori acasă ; cred că vei admite și dumneata că la liceu sau la pension ar fi putut suferi influențe rele ; în perioada de creștere, o fată trebuie să se afle numai sub influența mamei.

— Și totuși am să mă duc la conservator ! spuse Ekaterina Ivanovna.

— Nu, Kotik își iubește mama. Kotik n-o să-și supere tăticul și mămica !

— Ba ai să vezi că am să mă duc ! Am să mă duc ! stârui Ekaterina Ivanovna, mai mult în glumă și bătu răsfățată din picioruș.

In timpul cinei, veni rîndul lui Ivan Petrovici să-și arate talentele. Rînd numai din ochi, povestii anecdotice, spuse vorbe de duh, șarade hazlîi, pe care tot el le dezlegă, vorbind tot timpul în limbajul lui neobișnuit, caraghios, alcătuit anume printr-o îndelungată practică a ghidușilor și care-i intrase acum în obicei ; „marișorut, bunîșorut, mulțumesc multos...“

Dar nici asta nu fu totul. În vestibul, musafirii, sătui și mulțumiți, erau ajutați să-și pună paltoanele și să-și caute bastoanele de către un fecior, Pavlușa, sau, cum i se spunea în casă, Pava, un băiat de vreo paisprezece ani, cu părul tuns scurt cu obrajii bucălați.

— Pava, ia dă-ne o reprezentare ! și spuse Ivan Petrovici.

Pava luă o poziție de actor, ridică o mînă în sus și rosti pe un ton tragic :

— Să mori, nenorocito !

Toți se porniră pe hohote de ris.

„Nostim“, gîndi Starțev, ieșind în stradă.

Mai trecu pe la restaurant să bea o bere, apoi o luă pe jos spre casă, spre Dialij. Tot drumul fredonă :

Pentru mine, glasul tău e și dezmerdător, și galeș...

Culcindu-se, nu sănții pic de oboseală, deși străbătuse nouă verste ; dimpotrivă, i se părea că ar mai face cu plăcere încă douăzeci.

„Bunișorut...“ își aduse el aminte prin toropeala care începea să-l cuprindă și începu să rîdă.

II

Starțev își punea mereu în gînd să se mai ducă pe la Turkin, dar la spital avea mult de lucru și nu putu să găsească o clipă liberă. Trecu astfel, în muncă și singurătate, mai bine de un an și iată că, într-o zi, i se aduse din oraș o scrisoare într-un plic albastru..

Vera Iosifovna suferea de mult de dureri de cap, dar în ultima vreme, de când Kotik o speria zilnic, spunându-i că pleacă la conservator, migrenele începuseră să supere mai des. Toți medicii din oraș se perindaseră pe la Turkini și acum venise și rîndul medicului zemstvei. Vera Iosifovna îi trimitea o scrisoare mișcătoare, prin care îl ruga să treacă să-o vadă și să-i aline suferințele. Starțev îi îndeplini rugămintea și de atunci începu să se ducă la Turkini des, foarte des... Ce-i drept, îndreptă întrucîtva starea Verei Iosifovna, care le spusese tuturor cunoșcuților că-i un medic extraordinar, nemaiîpomenit. Dar nu din pricina migrenelor Verei Iosifovna se ducea el acum atât de des la Turkini...

Era zi de sărbătoare. După ce Ekaterina Ivanovna își isprăvi lungile și chinuitoarele exerciții la pian, trecură cu toții în sufragerie, unde șezură o bună bucată de timp, bînd ceai și ascultîndu-l pe Ivan Petrovici care le povestea ceva hazliu. Deodată se auzi soneria. Turkin se duse în antreu să-l întâmpine pe noul venit. Folosindu-se de neatenția celorlați, Starțev îi șopti Ekaterinei Ivanovna foarte tulburat :

— Pentru dumnezeu, nu mă chinui ! Să ieșim puțin în grădină ; te rog din suflet !

Ekaterina Ivanovna ridică din umeri, ca și cum ar fi fost nedumerită și n-ar fi înțeles ce aștepta de la ea, dar se ridică totuși și se îndreptă spre grădină.

— Cinți cîte trei, patru ceasuri la pian, spuse el urmănd-o, după aceea te așezi lîngă mama dumitale și nu-i chip să mai stau de vorbă cu dumneata. Acordă-mi măcar un sfert de oră, te rog din suflet.

Se aprobia toamna; peste bâtrîna livadă cufundată în somn se lăsase parcă un văl de tristețe; pe alei zăceau mormane de frunze întunecate; însorarea se lăsa devreme.

— Nu te-am văzut de o săptămînă înceiată, continuă Starțev, dacă ai ști ce chin înseamnă asta pentru mine! Să stăm o clipă. Ascultă-mă.

Își aveau locul lor preferat; o bancă sub un arțar bătrîn, cu ramuri bogate. Se aşezără și acum tot acolo.

— Ce dorești? îl întrebă Ekaterina Ivanovna rece, pe un ton oficial.

— Nu te-am văzut de o săptămînă întreagă, n-am mai stat de vorbă nici nu mai țin minte de cînd! Simt o dorință fierbinte să-ți aud glasul, mi-e sete de el. Vorbește.

Îl încînta prospețimea ei, expresia nevinovată a ochilor și a obrajilor ei. Chiar în felul în care cădea rochia pe ea, Starțev vedea ceva neobișnuit de drăgălaș, de mișcător, plin de grație simplă și naivă. În ciuda acestei naivități, Kotik i se părea foarte deșteaptă și foarte matură pentru vîrstă ei. Puteai discuta cu ea despre literatură, despre artă, despre orice; putea să i se plingă de viață, de oameni, cu toate că se mai întimpla ca în timpul unei discuții serioase, Kotik să înceapă să rîdă fără rost, sau să fugă în casă. Ekaterina Ivanovna, ca aproape toate fetele din S., citea mult (spre deosebire de ceilalți locuitori ai orașului care citeau foarte puțin, ceea ce și făcuse pe unii să spună că, dacă n-ar fi fost fetele și tinerii evrei, biblioteca ar fi putut să-și închidă porțile), și lucrul acesta îi plăcea nespus lui Starțev, care o întreba întotdeauna, emoționat, ce a citit în ultimele zile și o asculta fermecat cînd ea începea să-i povestească.

— Ce-ai mai citit săptămîna asta în care nu ne-am văzut? o întrebă el și acum. Spune-mi, te rog.

— Am citit din Pisemski.

— Ce anume?

— O mie de suflete, răspunse Kotik. Ce nume caraghios avea Pisemski: Alexei Feofilaktici!

— Unde te duci? se sperie Starțev, văzînd-o că se ridică deodată și se îndreaptă spre casă. Trebuie neapărat să-ți vor-

besc, am atîtea lucruri să-ți spun... Mai rămfi cu mine măcar cinci minute ! Te implor !

Kotik se opri, vrînd parcă să-i spună ceva, apoi și strecură cu stîngăcie un bilețel în mînă și fugi în casă, unde se aşeză din nou la pian.

„Diseară la ora unsprezece, citi Starțev, la cimitir, lîngă monumentul Demetti“.

„Asta chiar că n-are nici un haz, își spuse el, revenindu-și în fire. Ce rost are la cimitir ? Pentru ce ?“

Era limpede. Lui Kotik îi ardea de ștrengării. Într-adevăr, cui putea să-i treacă prin minte să-și dea întîlnire noaptea, departe, afară din oraș, la cimitir, cînd lucrul acesta se putea face foarte simplu pe stradă sau în grădina publică ? Frumos îi ședea lui, medic de zemstvă, om deștept și serios, să ofteze, să primească biletele, să hoinărească prin cimitire, să facă prostii de care în ziua de astăzi rîd chiar și liceenii ! Unde avea să ducă acest roman ? Ce-ar spune colegii lui dacă ar afla ? Așa gîndeau Starțev, plimbîndu-se la club în jurul meselor, dar la ora zece și jumătate se hotărî deodată și plecă spre cimitir.

Avea acum cai și trăsuri, și vizitiul său, Panteleimon, era îmbrăcat cu jiletca de catifea. Luna lumina ca ziua. Noaptea era liniștită și caldă, cum poate fi o noapte de toamnă. Într-o mahala, lîngă abator, urlau cîinii. Starțev își lăsa trăsura la marginea tîrgului, într-o ulicioară, și porni spre cimitir pe jos. „Fiecare are ciudăteniile sale, își spunea el. Kotik e și ea ciudată și — cine știe ? — poate că nu glu-mește, poate că o să vină“, și Starțev se lăsa pradă acestei speranțe care, slabă și deșartă, îl îmbăta totuși.

Cam o jumătate de verstă merse pe cîmp. Cimitirul se zărea tulbure în depărtare, ca o dungă întunecată, ca o pădure sau un parc mai mare. Se desluși apoi împrejmuirea de piatră albă și poarta. La lumina lunii se putea citi pe poartă : „Va veni ceasul în care...“ Starțev intră pe portiță și primul lucru care-l izbi fură crucile albe și monumentele ce se înșirau de amîndouă părțile aleii largi și umbrelle aruncate de ele și de plopi ; de jur împrejur, pînă departe, nu se vedea decît alb și negru, și pe acest fond alb se deslușeau crengile aplicate ale copacilor somnorosi. În cimitir părea să fie mai multă lumină decît pe cîmp ; frunzele crestate ale arțarilor, ca niște palme cu degetele res-

firate, se desenau limpede pe nisipul galben al aleilor și pe lespezi, iar inscripțiile de pe monumente se puteau citi ușor.

Din prima clipă, Starțev fu adînc impresionat de prive-
liștea aceasta ce i se înfățișa pentru prima oară în viață
și pe care, probabil, nu avea să-i mai fie dat să o vadă ;
o lume ce nu semăna cu nici o alta, o lume în care lumina
lunii era atât de frumoasă și de bîndă, încit ai fi zis că
leagănul ei se află acolo, o lume în care nu era viață, nu,
nu era, dar unde în fiecare plop întunecat, în fiecare mor-
mînt se simțea prezența unei taine ce făgăduia o viață
tihnită, minunată, veșnică. De la lespezi și de la florile
veștejite venea, o dată cu mireasca de toamnă a frunzelor
moarte, o adiere de împăcare, de jale și de odihnă.

De jur împrejur — tacere ; stelele priveau de pe cer
cu adîncă smerenie și pașii lui Starțev răsunau brutal și
nelalocul lor. Cînd ceasul bisericii începu să bată și Star-
țev se închipui pe el însuși mort, îngropat pe vecie, i se
păru că cineva îl privește, și timp de o clipă și dădu
seama că ceea ce domnea acolo nu era odihnă și liniște, ci
jalea surdă a neființei, o deznădejde copleșitoare...

Monumentul Demetti era o capelă cu un finger în vîrf ;
pe timpuri trecuse în turneu prin S. o trupă de operă ita-
liană ; una din cîntărețe murise, fusese înmormîntată în ci-
mitirul orașului și i se ridicase acest monument. În oraș,
nimeni nu-și mai aducea aminte de ea, dar candela de
deasupra intrării oglindea lumina lunii și părea că arde.

Lîngă monument nu era nimeni. Cine era să vină acolo
la miezul nopții ? Starțev continua să aștepte și parcă lu-
mina lunii îi înflăcără și mai mult dragostea ; se gîndeau
cu înfrigurare la îmbrățișările și sărutările ce aveau să ur-
meze. Stătu vreo jumătate de oră lîngă monument, apoi se
plimbă prin aleile lăturalnice, cu pălăria în mînă, aștep-
tînd mereu și gîndindu-se cît de multe femei și fete erau
îngropate acolo, în mormintele acelea, femei și fete ce fuse-
seră cîndva frumoase, fermecătoare, care iubiseră, care fuse-
seră mistuite de patimi și se dăruiseră dezmierdărilor nopți
de-a rîndul. La drept vorbind, ce cumplit și bate joc
natura-mamă de om și ce dureros e să-ți dai seama de acest
lucru ! Așa gîndeau Starțev și, totuși și venea să strige că
vrea, că așteaptă cu orice preț dragostea ; ceea ce albea în
jurul lui nu mai erau lespezi de piatră, ci trupuri minunate,

goliciuni care se ascundeau rușinate în umbra copacilor ; i se părea că simte căldura lor și nostalgia lui se facea tot mai apăsătoare.

Ca și cum s-ar fi lăsat o cortină, luna se ascunse în nori, și deodată totul se întunecă. Starțev abia nimeri poarta, apoi rătăci vreun ceas și jumătate, căutând ulicioara în care își lăsase trăsura.

— Am obosit, abia mă mai țin picioarele, ii spuse el lui Panteleimon.

Și, așezindu-se cu o adevărată încîntare pe pernele trăsurii, se gîndi :

„N-ar trebui să mă mai îngraș !”

III

A doua zi spre seară, Starțev se duse la Turkini, hotărît să ceară pe Ekaterina Ivanovna în căsătorie. Lucrul nu se dovedi însă ușor, deoarece Kotik se afla în odaia ei — venise coafourul — și se pregătea pentru o serată dansantă la club.

Fu din nou nevoie să stea o eternitate în sufragerie și să bea ceai. Văzînd că musafirul e dus pe gînduri și preoccupied, Ivan Petrovici scoase din buzunarul vestei niște fișuici și citi scrisoarea hazlie a unui vechi neamț, care se plîngea că la moșie s-au stricat toate încheieturile și s-a *isprăvit profizia de far*.

„Cu siguranță că-i vor da o zestre bună”, se gîndea Starțev, ascultînd distrat.

După o noapte nedormită, era buimăcit, ca și cum ar fi băut ceva dulce și adormitor ; simțea în suflet un fel de ceață, amestecată însă cu bucurie și căldură ; o particică rece și apăsătoare din creierul lui mai raționa totuși :

„Oprește-te cât mai e vreme ! Kotik nu-i de tine ! E răsfățată, capricioasă, doarme pînă la ora două, iar tu ești fiu de țîrcovnic și medic de zemstvă...“

„Ei și ? își răspundea tot el. Ce-are a face ?“

„Apoi, dacă o iezi de nevastă, stăruia părticica lucidă din creier, rudele ei te vor sili să-ți părăsești serviciul la zemstivă și să stai în oraș“.

„Ei și ? răspundeau el iarăși. Dacă-i vorba de oraș, hai și la oraș. O să capete zestre, ne vom înjigheba un cămin...“

Ekaterina Ivanovna intră, în sfîrșit, în rochie de bal, decoltată, drăguță, proaspătă ; Starțev nu-și mai putea lua ochii de la ea și era atât de răpit, încât nu mai fu în stare să rostească o vorbă ; nu făcea decât să privească și să zimbească.

Ekaterina Ivanovna începu să-și ia rămas bun, iar el, neavând pentru ce să mai rămînă, se ridică, spunând că trebuie să se întoarcă acasă, unde îl așteptau bolnavii.

— Dacă-i așa, n-am ce face, spuse Ivan Petrovici, te las să pleci, dar cu condiția să-o duci pe Kotik pînă la club.

Afară se cernea o burniță măruntă, era întuneric bezna și numai după tusea răgușită a lui Panteleimon se putea ghici unde e trăsura. Pochlîtuș trăsuri fu ridicat.

— În-te de capră și vezi să nu te-mpungă, spuse Ivan Petrovici, așezîndu-și fiica în trăsură, și apoi strigă : Dați-i drumul ! La revedere, vă rog !

Plecăram.

— Am fost aseară la cimitir, începu Starțev. Nu-i de loc generos, e chiar nemilos din partea dumitale...

— Ai fost la cimitir ?

— Da, am fost, și te-am așteptat pînă aproape de ora două .Am suferit...

— N-ai decât să suferi, dacă nu înțelegi de glumă.

Mulțumită că jucase îndrăgostitului o festă atât de reușită și că era iubită cu atită încocare, Ekaterina Ivanovna începu să rîdă cu hohote, dar, deodată, scoase un tipăt de spaimă, deoarece călă cotiseră brusc pe poarta clubului și trăsura se aplecase într-o parte. Starțev o cuprinse de mijloc ; ea se lipi speriată de el, iar doctorul, nemaiputîndu-se stăpîni, o sărută cu patimă pe buze, pe bărbie, strinând-o și mai puternic cu brațul.

— Ajunge, spuse ea scurt.

În clipa următoare nu mai era în trăsura, iar sergentul de stradă de lîngă scara luminată și striga cu glas înclieiat lui Panteleimon :

— Ce stai, gură-cască ! Ia-o din loc !

Starțev se duse acasă, unde nu rămăseșe însă mult. La miezul nopții — îmbrăcat într-un frac împrumutat, cu o cravată albă, tare, care naiba știe de ce, se bătoșa mereu, alunecind de pe guler, — doctorul se afla la club și-i vorbea Ekaterinei Ivanovna plin de înflăcărare :

— O, cît de puțin știu cei ce n-au iubit niciodată ! Mi se pare că nimeni n-a descris încă exact iubirea și nici nu cred că acest sentiment ginggaș, plin de încîntare și totuși chinuitor, să poată fi descris ; cine l-a cunoscut măcar o dată, nu va încerca să-l redea în cuvinte. La ce bun introducerile și descrierile ? La ce bun toată această vorbărie ? Dragostea mea n-are margini... Te rog, te rog din suflet, spuse în sfîrșit Starțev, fii nevasta mea !

— Dmitri Ionîci, răspunse după cîteva clipe de gîndire Ekaterina Ivanovna, cu un aer grav. Dmitri Ionîci, îți mulțumesc pentru cîstea pe care mi-o faci... te prețuiesc, dar... se ridică și continuă în picioare, dar, iartă-mă, nu pot să fiu nevasta dumitale. Să vorbim serios. Știi, Dmitri Ionîci, că iubesc arta mai mult decât orice pe lume ; o iubesc la nebunie și m-am hotărît să-i încchin muzicăi toată viața mea. Vreau să fiu artistă, vreau libertate, glorie, triumf, iar dumneata vrei să rămîn în acest oraș, să duc mai departe această viață searbădă, fără nici un rost, care mi-a ajuns de nesuferit. Să devin soție... O, nu, iartă-mă ! Omul trebuie să năzuiască spre ceva mai înalt, mai mare, iar viața de familie m-ar încătușa pentru totdeauna. Dmitri Ionîci (zîmbi ușor, deoarece spunând „Dmitri Ionîci“ își aduse aminte de „Alexei Feofilaktîci“), Dmitri Ionîci, ești un om bun, un om deștept, ești o fire aleasă, mai presus de toți... În ochi i se iviră lacrimi, te înțeleg din tot sufletul, dar... trebuie să mă întelegi și dumneata...

Și pentru a nu izbucni în plâns, întoarce capul și ieși din salon.

Inima lui Starțev încetă să mai bată nebunește. Primul lui gest, ieșind din club, fu să-și smulgă de la gât cravata tare și să răsufulă adinc, umplîndu-și pieptul cu aerul nopții. Îi era rușine, se simțea jignit — nu se așteptase la un refuz — și nu-i venea să credă că toate visurile, toate chinurile lui ajunseseră la un sfîrșit atât de prostesc, ca într-o melodramă, jucată la un spectacol de amatori. Îi părea rău de dragostea lui, atât de rău, încît mai-mai că-i

venea să izbucnească în hohote de plâns sau să croiască din toate puterile cu umbrela spinarea lată a lui Panteleimon.

Vreo trei zile nu fu bun de nimic, nu mîncă, nu dormi, dar cînd ajunse pînă la el zvonul că Ekaterina Ivanovna plecase la Moscova pentru a urma conservatorul, se liniști și își relua viața de mai înainte.

Mai tîrziu, aducîndu-și din cînd în cînd aminte cum hoinărise prin cimitir sau cum colindase tot orașul în căutarea unui frac, își întindea alene mădularele și spunea :

— Cînd te gîndești cîtă bătaie de cap !

IV

Trecură patru ani, Starțev avea în oraș o clientelă numeroasă. În fiecare dimineată, se grăbea să-și vadă bolnavii de la Dialij, apoi pleca la cei din oraș, și nu într-o trăsură cu doi cai, ca mai înainte, ci într-una cu trei cai, cu zurgălăi. Nu se întorcea acasă decît noaptea tîrziu. Se îngrășase, se buhăise și nu-i mai plăcea să umble pe jos, deoarece obosea repede. Panteleimon se îngrășase și el, și cu cît creștea mai mult în lățime, cu atât ofta mai jalnic și se ūnguia de soarta lui amară spunînd că drumurile l-au dat gata.

Starțev se ducea în multe case și întîinea multă lume, dar nu se împrietenise cu nimeni. Localnicii îl scoteau din fire cu discuțiile, cu felul lor de a privi viața și chiar cu înfățișarea lor. Experiența îl învățase, încetul cu încetul, că atîta timp cît joci cărti sau iezi aperitivul cu un localnic acesta se arată om pașnic, blajin și nu prea prost, dar cum aduci vorba despre ceva mai greu de mistuit, bunăoară despre politică sau știință, omul sau rămîne nedumerit, sau începe să-ți facă niște teorii atît de fistichii și de neroade, încît îți se face lehamite și te lași păgubaș. Cînd Starțev încerca să pornească vreo discuție cu un localnic — fie el și cu vederi liberale — și își spunea, bunăoară, că omenirea

merge înainte și că lumea se va putea lipsi, cu timpul, de buletine de identitate și de pedeapsa cu moartea, acesta îl privea chioriș și cu neîncredere și îl întreba: „Înseamnă că fiecare va putea înjunghia pe stradă pe oricine?“ Iar cînd într-o societate, la o cină sau la un ceai, Starțev spunea că omul trebuie să muncească, că nu se poate trăi fără muncă, fiecare lăsă această afirmație drept o aluzie, se supără, și se porneau discuții cumplite de plăticoase. Unde mai pui că acești oameni nu făceau nimic, dar absolut nimic, și nici nu se interesau de nimic, astfel că era foarte greu să găsești un subiect de discuție cu ei. De aceea Starțev ocolea discuțiile, mulțumindu-se să ia aperitive și să joace wint, iar cînd nimerea într-o casă la vreo sărbătoare de familie și era poftit să rămînă la masă, se aşeza și mîncă fără să scoată o vorbă, privind în farfurie; tot ce se spunea în timpul mesei era greșit, lipsit de interes și cu totul stupid. Starțev își simțea energiile sporind, se mînia, dar tăcea. Fiindcă luase obiceiul să se închidă în această mușenie posacă și să nu-și mai ridice ochii din farfurie, fu poreclit în oraș „polonezul îngîmfat“, cu toate că nu avea nici un dram de singe polonez.

Se ferea de distracții, nu se ducea nici la teatru, nici la concerte, în schimb în fiecare seară juca wint, timp de două, trei ceasuri, ceea ce îi făcea multă placere. Mai avea o îndeletnicire cu care se obișnuise și care începuse, încetul cu încetul, să-i place: să scoată seara din buzunarul bancnotele și să numere banii căștigați cu consultațiile în timpul zilei. Deseori se întîmpla ca toate aceste hîrtiute — de o rublă sau de trei ruble — miroșind a parfum, a oțet, a tărmie sau a untură de pește, pe care le vîra mototol în toate buzunarele — să ajungă la suma de săptezece de ruble; cînd se adunau astfel cîteva sute, le ducea la Societatea de credit mutual, unde le depunea la contul lui curent.

În răstimpul celor patru ani, care se scurseră de la plecarea Ekaterinei Ivanovna, doctorul fusese numai de două ori la Turkini, și atunci chemat de Vera Iosifovna care tot mai suferea de migrene. În fiecare vară, Ekaterina Ivanovna venea să-și vadă părinții, dar Starțev nu avusese niciodată ocazia să-o întîlnească.

Iată însă, că după patru ani, într-o dimineață liniștită și caldă, i se aduse la spital o scrisoare. Vera Iosifovna îi

scria lui Dmitri Ionici că i se făcuse tare dor de el, că-l ruga să vină neapărat să-i aline suferințele și că astăzi, de altfel, era și ziua ei de naștere. La sfîrșitul scrisorii era un adaus: „Mă asociez și eu la rugămintea mamei. K.“

Starțev șovăi, dar seara se duse totuși la Turkinii.

— A, bună seara, vă rog! Îl întâmpina Ivan Petrovici, zîmbind numai din ochi. Fiți bonjurat.

Vera Iosifovna, mult îmbătrînită, încărunțită, îi strînse mâna, oftă afectat și-i spuse:

— Dumneata, doctore, nu vrei să-mi faci curte, nu vîi niciodată la noi; sănt prea bătrînă pentru dumneata. Dar iată că a venit una tînără, poate că ea va avea mai mult noroc.

Și Kotik? Slăbise, pălige, se făcuse mai frumoasă, mai zveltă; dar acum era Ekaterina Ivanovna, și nu Kotik; nu mai avea prospețimea dinainte și nici acea expresie de nevinovătie copilărească. Atât în privire, cît și în felul ei de a se purta era ceva nou, sfios și vinovat, ca și cum aici, în casa Turkinilor, nu s-ar mai fi simțit acasă.

— Nu ne-am văzut de-un car de ani! spuse ea, întinzîndu-i mâna, și se cunoștea că inima îi bătea tare; apoi, continuă, privindu-l țintă, cu vădită curiozitate: Cum te-ai îngăsat! Ești ars de soare, te-ai maturizat... totuși nu te-ai schimbat prea mult.

Îl tulbura și acum, îl tulbura mult, dar ceva lipsea în ea, sau poate era de prisos — nici el n-ar fi putut să spună ce anume — ceva care îl împiedica să simtă ca finalmente. Nu-i plăcea paloarea ei, noua expresie a feței, zîmbetul șters, glasul ei, și după cîteva clipe nu-i mai plăcu nici rochia, nici fotoliul în care ședea; îl nemulțumea amintirea trecutului, gîndul că fusese cît pe ce să se însoare cu ea. Iși aduse aminte de dragostea lui, de visurile și de speranțele care-l frămîntaseră cu patru ani în urmă, și se simți stînjenit.

Se bău ceai cu placintă. Apoi Vera Iosifovna citi cu glas tare un roman, în care era vorba de lucruri care nu se întîmplă niciodată în viață, iar Starțev ascultă, privind capul ei frumos, cărunț, și așteptînd să sfîrșească.

„Lipsit de talent nu-i acel ce nu știe să scrie, își spuse el, ci cel ce scrie și nu știe să ascundă c-o face“.

— Bunișorut, spuse Ivan Petrovici.

După aceea, Ekaterina Ivanovna cîntă îndelung și zgomotos la pian și, după ce isprăvi, musafirii îi mulțumiră și se extaziară îndelung.

„Ce bine că nu m-am însurat cu ea!“ își spuse Starțev.

Ekaterina Ivanovna îl privea, așteptînd, pesemne, ca el să-i propună să se ducă în grădină, dar doctorul tăcea.

— Hai să stăm de vorbă, spuse ea în cele din urmă, apropiindu-se. Cum o duci? Ce mai e pe la dumneata? Ce faci? Zilele astea m-am gîndit tot timpul la dumneata, continuă ea cu oarecare nervozitate, voiam să-ți trimit o scrisoare, voiam să vin chiar eu să te văd la Dialij; eram hotărîtă să vin, dar după aceea m-am răzgîndit, fiindcă nu știam cum mă privești acum. Nu știi cu ce emoție te-am așteptat astăzi. Pentru dumnezeu, hai să mergem în grădină.

Se duseră în grădină și se așezară pe bancă, întocmai ca acum patru ani, sub bâtrînul arțar. Era întuneric.

— Ce mai faci? îl întrebă Ekaterina Ivanovna.

— Binișor; o ducem și noi cum putem, răsunse Starțev.

Și nu mai găsi nimic altceva. Tăcură un timp.

— Sînt emoționată, spuse Ekaterina Ivanovna, acoperindu-și fața cu mîinile, dar nu lua în seamă. Mă simt aşa de bine acasă, sînt atât de bucuroasă că-i văd pe toți, fîncît nu-mi vine să cred. Cîte amintiri! Credeam că n-o să mai isprăvim cu ele pînă dimineață.

Acum îi vedea de aproape fața, ochii strălucitori, și aici, în întuneric, părea mai tînără decît în casă; parcă-și recăpătase chiar expresia copilărească de odinioară. Și într-adeveră îl privea cu o curiozitate naivă, ca și cum ar fi vrut să-l pătrundă, să-l cunoască mai de aproape pe cel care pe timpuri o iubise cu atîta duioșie, cu atîta patimă și care fusese atît de nefericit; privirea ei îi mulțumea pentru această dragoste. Își aduse și el aminte de tot ce fusese, de cele mai mici amânunte, cum rătăcise prin cimitir, cum după aceea, spre ziua, se întorsese acasă ostentit... Și deodată fu cuprins de un sentiment de tristețe: și păru rău de trecut. În suflet î se aprinse o mică flacără.

— Îți aduci aminte cum te-am condus la club, la serată? spuse el. În seara aceea ploua, era întuneric.

Flacără ce î se aprinsese în suflet creștea din ce în ce, și, dintr-o dată, simți nevoia să vorbească, să se plîngă de viață...

— Ei ! oftă el. Dumneata mă întrebi cum o mai duc. Cum s-o ducem aici ? Nici într-un fel. Îmbătrînim, ne îngrișăm, decădem. Trece ziua, trece noaptea, viața se scurge stearsă, fără impresii, fără preocupări... Ziua muncești, seara te duci la club, stai într-o societate de cartofori, de alcoolici, de bîrsitori pe care nu-i poți suferi. Vezi ceva bun în toate astea ?

— Dar ai munca dumitale, ai un scop nobil în viață. Iți plăcea atât de mult să vorbești de spital. Pe atunci eram tare naivă : îmi închipuiam că sunt o mare pianistă. Acum toate domnișoarele cîntă la pian ; cîntam și eu, ca toate celelalte, și n-aveam nimic deosebit în mine ; sunt tot atât de pianistă cum e mama scriitoare. Pe atunci nu te înțelegeam, firește, dar la Moscova m-am gîndit deseori la dumneata. Ce fericire să fii medic de zemstvă, să ajuti pe cei care suferă, să slujești poporul. Ce fericire ! repetă Ekaterina Ivanovna cu căldură. La Moscova, cînd mă gîndeam la dumneata, îmi apăreau atât de ideal, atât de superior...

Starțev își aduse aminte de rubblele pe care le număra cu atîta placere seara și mica flacără din suflet i se stinse.

Se ridică pentru a se întoarce în casă. Ekaterina Ivanovna îl luă de braț.

— Ești omul cel mai de preț pe care l-am cunoscut în viața mea, continuă ea. O să ne vedem și o să mai discutăm, nu-i așa ? Făgăduiește-mi. Nu sunt pianistă, nu-mi mai fac iluzii în ceea ce mă privește, iar în prezența dumitale n-am să mai cînt, nici n-am să mai vorbesc de muzică.

Cînd intră în casă și Starțev îi văzu la lumina lămpilor fața și ochii triste, recunoscători, îndreptați asupra lui, încercă un sentiment de neliniște și se gîndi din nou : „Ce bine că nu m-am înșurat cu ea !“

Incepuse să-și ia rămas bun.

— N-ai nici un drept roman să pleci fără a fi cinat, și spuse Ivan Petrovici, petrecîndu-l. Astă-i foarte perpendicular din partea dumitale. Hai, dă-ne o reprezentăție, și spuse el lui Pava, în vestibul.

Pava, care nu mai era un băiețandru, ci un tînăr cu mustață, luă o poză de actor, ridică o mînă sus și rosti pe un ton tragic :

— Să mori, nenorocito !

Toate acestea îl enervau acum pe Starțev. Urcîndu-se în trăsură și privind casa întunecată și grădina, care fi fuseseră atât de dragi odinioară, își reaminti dintr-o dată și romanele Verei Iosifovna, și felul zgomotos al răsfățatei Kotik de a cînta la pian, și ghidușiiile lui Ivan Petrovici, și poza tragică a lui Pava.

„Dacă oamenii cei mai talentați din tot orașul sănătății sunt atât de lipsiți de talent, ce să mai vorbim de ceilalți!“ se gîndi Starțev.

Peste trei zile, Pava îi aduse o scrisoare de la Ecaterina Ivanovna.

„Nu ai venit pe la noi. De ce? scria ea. Mă tem că ți-ai schimbat sentimentele față de noi; mă tem, și gîndul acesta mă îngrozește. Liniștește-mă, vino și spune-mi că totul e bine.

Trebuie neapărat să stau de vorbă cu dumneata. A dumitale E. T.“

Starțev citi scrisoarea, se gîndi o clipă și-i spuse lui Pava :

— Comunică-le, te rog, că astăzi nu pot să vin, deoarece sănătății foarte ocupat. Am să vin peste vreo trei zile.

Dar se scurseră trei zile, o săptămînă, și Starțev nu se arăta. Într-o zi, trecînd prin fața casei Turkinilor, își aduse aminte că ar fi trebuit să intre, măcar pentru cîteva clipe, dar se răzgîndi.

Și nu mai călcă niciodată pe la ei.

V

S-au mai scurs cîțiva ani, Starțev s-a îngrășat și mai mult, l-a năpădit grăsimea, răsuflă greu și umbără cu capul dat pe spate. Acum cînd trecea, puhan și stacoju, cu trăsura lui cu trei cai, cu zurgălăi, și cu Panteleimon pe capră — care e și el puhan, stacoju, și strigă „Țineți drreapta!“ stînd cu brațele întinse înainte, de parcă ar fi de lemn, spectacolul e impunător și ai zice că nu trece un om, ci un zeu pagân. Are în oraș o clientelă atât de mare, încît nu mai

găsește o clipă să răsuflă. Și-a cumpărat o moșie și două case în oraș și umblă să-și mai cumpere și o a treia, bineînțeles dacă găsește un chilipir. Când i se vorbește la Societatea de credit mutual de vreo casă care urmează să fie vîndută la licitație, se duce cu neobrăzare să-o viziteze și, trecind prin toate odăile, fără să se sinchisească de femeile și copiii pe jumătate dezbrăcați, care îl privesc cu uimire și teamă, împunge cu bastonul în toate ușile și întreabă :

— Astă-i biroul ? Astă-i dormitorul ? Dar aici ce-i ?

Vorbește suflind greu și ștergîndu-și mereu nădușeala de pe frunte.

Are multe angarale, totuși nu-și lasă serviciul de la zemstvă ; l-a biruit lăcomia, vrea să facă și slujbă și afaceri. Atât la Dialij cît și în oraș i se spune acum pur și simplu „Ionici”. „Unde să fi ducând Ionici ?“ sau „Ce ar fi să-l chemăm la consult pe Ionici ?“

Se vede că din pricina obezității, glasul i s-a schimbat, i s-a făcut pitigăiat și ascuțit. I s-a schimbat și caracterul, e ursuz și supărăcios. Când are consultații, își ieșe într-una din sărite, bate nerăbdător cu bastonul în podea și țipă cu glasul lui neplăcut :

— Te rog să nu răspunzi decât la întrebări ! Nu discuta !

Trăiește singur. Duce o viață plăcătoasă. Nimic nu-l interesează.

De când se află la Dialij, dragostea pentru Kotik a fost singura și desigur ultima sa bucurie. Seară joacă wint la club, iar după aceea se aşază singur la o masă și cinează. Îl servește Ivan, cel mai bătrân și respectabil dintre feciorii clubului, care îl aduce, fără să mai întrebe, o sticlă de Lafitte nr. 17. Toți — și intendentul clubului, și bucătarul, și feciorul — știu ce-i place și ce nu-i place și se silesc din răsputeri să-l mulțumească, fiindcă altfel se supără și numai ce-l vezi că începe să bată cu bastonul în podea.

În timp ce cinează, întoarce din când în când capul și se amestecă în con vorbirile de la mesele vecine.

— Despre ce vorbești ? Cum ? Despre cine ?

Și când i se întâmplă ca la una din mese să se vorbească de Turkini, întreabă :

— Despre care Turkini vorbiți ? Despre ăia a căror fată cintă la pian ?

— Astă-i tot ce se poate spune despre el.

Și Turkinii? Ivan Petrovici n-a îmbătrînit, nu s-a schimbat de loc; face mereu glume sau povestește anecdotă; Vera Iosifovna continuă, ca și înainte, să le citească mușafirilor, cu aceeași plăcere și simplitate, romanele sale. Iar Kotik cîntă zilnic vreo patru ceasuri la pian. S-a ofilit mult, înțește și în fiecare toamnă pleacă cu mama ei în Crimeea. Ivan Petrovici le însoțește la gară și, cînd pornește trenul, își sterge lacrimile și le strigă :

— La revedere, vă rog !

Și își flutură batista.

1898

Un caz din practică

PROFESORUL primi o telegramă, prin care era rugat să vină cît mai grabnic la fabrica Lialikov. Se îmbolnăvise fiica unei oarecare Lialikova, pesemne, stăpîna fabricii ; mai mult nu se putea desluși din telegrama lungă, alcătuită anapoda. Profesoul nu plecă, ci-l trimise în loc pe asistentul său, Koroliov.

De la Moscova, trebuia să mergi două stații cu trenul, apoi să faci vreo patru kilometri cu trăsura. La gară venise să-l aștepte pe Koroliov o trăsură cu patru cai ; vizitul purta pâlărie cu pană de păun și la orice întrebare răspundea ostășește, cu glas tare : „Nu, să trăiți ! Da, să trăiți !“ Era sămbătă seara. Soarele scăpăta. Muncitorii se îndreptau în pilcuri numeroase de la fabrică spre gară și salutau trăsura care-l ducea pe Koroliov. Tânărul medic privea plin de încîntare însurarea, conacele și vilele din dreapta și din stînga șoselei, mestecenii și întreaga tihnă din jur. În ajunul acela de sărbătoare s-ar fi zis că, o dată

cu oamenii, se pregăteau de odihnă și cîmpul, și pădurea, și soarele — de odihnă și, poate, de rugăciune...

Născut și crescut la Moscova, Koroliov nu cunoștea viața de la țară, nu se interesase niciodată de fabrici și nu vizitase încă nici una. Citise numai întîmplător despre ele, vorbise cu unii fabricanți, ba fusese chiar poftit acasă la cîte unul din ei ; de cîte ori zărea, de departe sau de aproape, vreo fabrică, se gîndeа că pe dinafără totul pare bine orînduit și tihnit, dar că înăuntru trebuie să domnească, pe lîngă egoismul mărginit al stăpînilor, cea mai neagră fnapoiere, munca anostă și nesănătoasă pentru muncitori, bîrfeli, votcă și insecte. Și acum, cînd muncitorii se dădeau respectuos și plini de sfială în lături dinaintea trăsurii, Koroliov ghicea după fețele, șepcile și felul lor de a umbla, mizeria, îndrîjirea și buimâceala în care trăiau.

Trăsura intră pe poarta fabricii. În dreapta și în stînga se iveau, apoi rămîneau în urmă, căsuțe de muncitori, chipuri de femei, rufe și plăpumi întinse în cerdacuri. „Păze !“ striga vizitiul, fără să întîcinească goana cailor. Iată curtea întinsă, fără iarbă, iar de jur împrejur și la oarecare distanță unele de altele cinci corpuri mari de clădiri cu coșuri, depozite de mărfuri, barăci. Peste toate se depuse un strat cenușiu de praf. Ici-colo, asemenea unor oaze în pustiu, se vedea grădinițe săracăcioase și acoperișurile verzi sau roșii ale caselor în care locuiau funcționarii administrației. Vizitiul struni deodată caii și trăsura se opri în fața unei clădiri, vopsită proaspăt în cenușiu și înconjurată de o grădină cu liliac, acoperit și el cu praf ; cerdacul galben mirosea tare a vopsea.

— Poftiți, domnule doctoar, se auziră în corridor și în antreu glasuri de femei. Poftiți, de cînd vă aștepțăm... șopteau și oftau glasurile. Curată nenorocire... Poftiți pe aici.

Stăpîna, o doamnă grasă trecută, în rochie neagră de mătase cu mîneci la modă, dar judecînd după fața ei o femeie simplă, fără prea multă carte, se uita neliniștită la doctor și nu se hotără să-i dea mîna — nu îndrăznea. Alături de ea stătea o femeie uscătivă, mai în vîrstă, cu părul tăiat scurt, cu pince-nez, și îmbrăcată cu o bluză înflorată. Servitorii îi spuneau Kristina Dmitrievna, și Koroliov ghici că trebuie să fie guvernanta. Se vede că, fiind socotită cea mai cultă din casă, i se dăduse ei însărcinarea să iasă în

întâmpinarea doctorului și să-l primească. Într-adevăr, de cum îl văzu, începu să-i povestească în pripă, cu amănunte plăticoase, de prisos, manifestările bolii, fără să spună însă cine era bolnav și ce se întâmplase.

Luară amândoi loc și începură să vorbească, în timp ce gazda rămase nemîscată în picioare, lîngă ușă, așteptînd. Koroliov întelesă din spusele guvernantei că persoana bolnavă era Liza — o fată de douăzeci de ani — singura fiică a doamnei Lialikova și moștenitoarea ei; era de mult suferindă și fusese tratată de numerosi medici; în ultima noapte, avusese palpității atât de puternice, încît nimeni nu dormise în casă: se temeau să nu moară.

— Încă din copilărie a fost cam subredă, ca să zic așa, spuse Kristina Dmitrievna cu glas alintat, ștergîndu-și mereu buzele cu mâna. Doctorii spun că e din cauza nervilor, dar tot ei au băgat-o în scrofuloză când era mică, și cred că de aici vin toate.

Intrără la bolnavă. Tânără, destul de voinică, cu trupul bine fîmplinit, dar urîtă, semănînd cu mamă-sa, cu ochii la fel de mici și cu fălcii mari și late, nepieptână și cu plapuma trasă pînă peste bărbie, fata îi făcu în prima clipă lui Koroliov impresia unei fîințe oropsite, sărmâne, oploșite și îngrijite din milă. Nu-i venea să creadă că ea era moștenitoarea celor cinci mari corpuri de clădiri.

— Am venit la dumneata, începu Koroliov, să te îngrijim. Bună ziua!

Își spuse numele și îi strînse mâna, o mâna mare, rece, urîtă. Bolnava se așeză în capul oaselor, și, obișnuită pe semne de mult cu doctorii, se lăsa ascultată, fără a se sinchisi că umerii și pieptul îi erau descoperiți.

— Am palpității, spuse ea. Toată noaptea am avut o senzație cumplită, de groază... Era să mor de groază! Dați-mi ceva.

— Am să-ți dau, am să-ți dau, liniștește-te!

Koroliov o examină și ridică din umeri.

— Inima e normală, spuse el, totu-i bine, totu-i în regulă. Se vede că nervii au cam luat-o razna, dar nu-i nimic îngrijorător. Cred că accesul a trecut. Culcă-te liniștită.

În clipa aceea cineva intră în iatac cu o lampă. Bolnava închise ochii pe jumătate, ferindu-i de lumină, și cu-

prințindu-și capul cu mîinile, începu să plîngă cu hohote. Impresia că avea în fața lui o biată fîntă urâtă și oroposită se șterse deodată. Koroliov uită și de ochii ei mici, și de fața ei lătăreață și, înduioșat de expresia de blîndețe, de cumințenie și de suferință care se citea pe chipul fetei, aceasta i se pără deodată grațioasă, proaspătă, plină de feminitate. Nu cu medicamente ar fi vrut să-i redea liniștea, nu cu sfaturi, ci cu o vorbă bună, prietenească. Mama cuprinse cu brațele capul copiliei și-l strînse la piept. Cîtă durere, cîtă deznađejde se citea pe fața bătrînei! Iși crescuse și îngrijise fiica, nu precupețise nimic, își jertfise toată viața ca să înceată franțuzește, dansul, muzica, și adusese cei mai buni medici, o duzină de profesori, angajase o guvernantă... și acum nu pricepea de ce varsă atîtea lacrimi, pentru ce se chinuie atîta; nu pricepea și simțea că își pierde capul. Avea o expresie vinovată, speriată, deznađăjduită, ca și cum ar fi scăpat din vedere ceva foarte important, n-ar fi făcut tot ce se putea face, ca și cum ar fi trebuit să mai aducă pe cineva, dar nu știa nici ea pe cine.

— Lizanka, iarăși... iarăși, Lizanka! spuse ea, strîngîndu-și fiica la piept. Draga mea, scumpa mea, fetița mea, ce-i cu tine? Fie-ți milă de mine, spune-mi...

Plîngeau amândouă amarnic. Koroliov se așeză pe marginea patului și o luă pe Liza de mînă.

— Ei, haide, liniștește-te! zise el prietenos. Se poate să plîngi aşa?! Gîndește-te că nu există nimic pe lumea astă care să merite aceste lacrimi. Hai, nu mai plînge; nu trebuie...

Iar în sinea lui își spuse:

„I-a venit vremea să se mărite...“

— Doctorul nostru, al fabricii, și dădea bromură de potasiu, spuse guvernanta, dar am observat că-i face mai rău. După părerea mea, dacă-i vorba de inimă, mai bine să i se dea... sănătatea picături... Am uitat cum le spune... Picături de lăcrămioară, pare-mi-se.

Si iar se pierdu în tot soiul de amănunte. Îi tăia vorba doctorului, îl împiedica să vorbească și se arăta plină de rîvnă; și îndu-se femeia cea mai luminată la minte din casă, se simțea obligată să discute într-ună cu medicul și neapărat despre medicină.

Koroliov se plîctisi.

— Nu găsesc nimic deosebit, se adresă el mamei, ieșind din iatac. Dacă pe fiica dumitale a îngrijit-o doctorul fabricii, poate s-o îngrijească și de aci înainte. Tratamentul aplicat de el pînă acum a fost foarte indicat, și nu văd nici o nevoie să-l schimbați. Pentru ce să-l schimbați? Boala e din cele mai obișnuite, nimic grav....

Vorbea pe îndelete, punîndu-și mănușile, în timp ce doamna Lialikova stătea nemîscată, privindu-l cu ochii plini.

— Pînă la trenul de zece nu mai e decît o jumătate de oră, spuse el, sper să-l mai prind.

— N-ati putea să mai rămîneți la noi? îl întrebă stăpîna casei, și lacrimile începură să-i șiroiască din nou pe obraji. Mi-e rușine că vă necăjesc, dar fiți atît de bun... vă rog din suflet stăruia aproape în șoaptă, uitîndu-se spre ușă. Stați noaptea asta la noi. N-o am decît pe ea... e singurul meu copil... M-a speriat noaptea trecută, nu pot să-mi viu în fire... Nu plecați, vă rog...

Koroliov ar fi vrut să-i spună că avea multă treabă la Moscova și că era așteptat acasă de ai săi; și venea greu să rămînă, fără nici un rost, toată seara și toată noaptea într-o casă străină, dar, văzînd chipul ei chinuit, ofță și, fără să mai spună o vorbă, începu să-si scoată mănușile.

În salonul cel mare și în salonaș fură aprinse în cîstea lui toate lămpile și toate lumînările. Koroliov se așeză la pian și începu să răsfoiască notele, apoi cercetă tablourile și portretele de pe perete. Tablourile, pictate în ulei, în rame aurite, reprezentau priveliști din Crimeia, o corabie pe o mare furtunoasă, un călugăr catolic cu un păhăruț în mînă... totul plat, banal, executat fără pic de talent. Portretele nu înfățișau nici o singură figură mai arătoasă, mai interesantă, numai fălcî late și ochi nedumeriți. Lialikov, tatăl Lizei, avea o frunte îngustă, și mulțumirea de sine i se citea pe chip cît de colo; tunica spînzura ca un sac pe trupul lui mătăhălos; pe piept avea o decorație și insigna Crucii Roșii. În acest salon totul dovedea o spăială de cultură, un lux întîmplător, lipsit de gust, greoi ca și uniforma omului din portret. Podelele te supărău prin luciu lor, supărător era și policandrul și, fără să știi de ce, fiți venea în minte povestea negustorului care intra în baie cu decorația la gât...

Din vestibul se auzeau șoapte ; cineva sforăia ușor. Deodată, în curte răsunăra lovitură metalice, aspre, scurte, cum nu mai auzise Koroliov niciodată, pe care nu le înțelege și care îi treziră o senzație ciudată, neplăcută.

„Cred că pentru nimic în lume n-aș sta aici...“ gîndi el și începu din nou să răsfoiască notele de pe pian.

— Poftiți la o gustare, doctore ! îl chemă cu jumătate de glas guvernanta.

Se duse să cîneze. Masa era mare, încărcată cu gustări și vinuri, dar la cină fură numai doi : el și Kristina Dmitrievna. Guvernanta bea maderă, mîncă repede și povestea, privindu-l prin pince-nez :

— Muncitorii sănt foarte mulțumiți la noi. În fiecare iarnă avem la fabrică spectacole de amatori, date chiar de ei ; lecturi, însotite de proiecții cu lanterna magică, o ceainărie minunată și câte altele. Ne sănt foarte devotați ; cînd au aflat că Lizanka se simte mai rău, au rînduit slujbă la biserică. Sînt inculti, dar își au și ei sensibilitatea lor.

— Mi se pare că n-aveți nici un bărbat în casă ? spuse Koroliov.

— Nici unul. Piotr Nikanorici a murit acum un an și jumătate, și am rămas noi trei singure. Vara stăm aici, și iarna la Moscova, pe strada Polianka. Sînt de unsprezece ani în această casă. Am ajuns să fiu privită ca o rudă.

La masă se aduse cegă, chiftele de pasare și compot ; vinurile erau scumpe, franțuzești.

— Vă rog, doctore, nu vă sfîrți, serviți-vă, spuse Kristina Dmitrievna, mîncînd și ștergîndu-și gura cu mîna ei micuță, făcută pușn. Se cunoștea că era pe deplin mulțumită de traiul pe care-l ducea.

După cină, doctorul fu condus în odaia în care î se pregătise un pat. Dar nu-i era somn, în casă era cald și mirosească a vopsea ; își puse paltonul și ieși.

Afară era răcoare ; noaptea era luminoasă și prin aerul umed cele cinci corpuri de clădiri cu coșurile finalte, barăcile și magaziile se deslușeau nespus de limpede. A doua zi, fiind duminică, nu se lucra ; ferestrele erau întunecate și numai într-unul din corpurile de clădiri mai ardea un furnal ; două ferestre erau purpuri și pe cos, o dată cu fumul, îșnea din cînd în cînd o vilvătaie. Dincolo de curte, în depărtare, orăcăiau broaștele și cînta o privighetoare.

Uitîndu-se la corporile de clădiri și la barăcile în care dormeau muncitorii, doctorului îi veniră din nou în minte gîndurile pe care i le trezea înnotdeauna vederea unei fabrici. Cu toate spectacolele pentru muncitori și proiecții cu lanterna magică, medicii și fel de fel de îmbunătățiri, muncitorii pe care îi întîlnise astăzi pe drumul gării nu se deosebeau întru nimic prin înfățișarea lor de muncitorii pe care îi văzuse, demult, în copilarie, cînd nu se pomenea încă de spectacole și de îmbunătățiri. El, care ca medic, cunoștea atît de bine suferințele cronice, a căror cauză principală rămînea de neînțelus și pentru care părea că nu există vindecare, privea și fabricile drept o absurditate, a cărei cauză era la fel de neconoscută și de neînlăturat, și, fără să socotească de prisos îmbunătățirile aduse traiului celor ce munceau în ele, le asemuia cu tratamentul aplicat bolilor fără leac.

„Firește, e la mijloc o neînțelegere... gîndea el, privind ferestrele purpurii. O mie cinci sute sau două mii de muncitori trudesc fără odihnă, într-un aer insalubru, produc o stambă de proastă calitate, duc o viață de mizerie și nu se trezesc din acest vis urât decît din cînd în cînd, la cîrciumă ; vreo sută de însi supraveghează munca, și toată viața lor această sută de însi nu face altceva decît să toarne amenzi și ocări și să comită tot felul de nedreptăți ; și numai doi, trei oameni, așa-zisii stăpîni, trag foloasele, cu toate că nu muncesc de loc și disprețuiesc stamba de proastă calitate. Dar care sunt acele foloase, cum se bucură de ele ? Lialikova și fiica ei sunt nenorocite, de ți-e mai mare mila ; singura pe deplin mulțumită de traiul ei este Kristina Dmitrievna, o fată bătrînă, proastă și cu pince-nez. Rezultatul este deci că în toate aceste cinci corpuri de clădiri se muncesc, iar pe piețele din răsărit se vinde stambă numai pentru ca Kristina Dmitrievna să poată mînca cegă și să bea maderă !“

Deodată răsunară aceleasi loviturî ciudate, pe care Koroiov le auzise și înainte de cină. Înălă unul din corporile de clădiri cineva bătea într-o bucătă de fier, bătea și se oprea, astfel că sunetele erau scurte, aspre, lipsite de sonoritate : un soi de : „der... der... der...“ Urmără cîteva clipe de liniște apoi, de înălă un alt corp de clădiri, se auziră loviturî tot atît de seci și neplăcute, de data aceasta

mai joase, ca de bas : „drîn... drîn... drîn...“ De unsprezece ori. Pesemne că paznici băteau ora unsprezece.

Lîngă un al treilea corp de clădiri se auzi : „jac... jac... jac...“ Același lucru se repetă și lîngă celelalte clădiri, apoi dincolo de barăci și la poartă. Ai fi zis că sunetele acestea erau scoase în liniștea nopții de însăși dihania cu ochii de foc, de însuși diavolul, care îi stăpînea aici atât pe patroni cât și pe muncitori, înselându-i și pe unii, și pe alții.

Koroliov ieși din curte.

— Cine-i ? îl strigă lîngă poartă un glas grosolan.

„Ca la închisoare...“ se gîndi Koroliov și nu răspunse.

În plin cîmp privighetorile și broaștele se auzeau mai lîmpede și se simtea noaptea de mai. De la gară venea duduful unui tren ; undeva cîntau niște cocoși somnorosi, totuși noaptea era plină de tihă și întreaga fire dormea liniștită. În apropierea fabricii se afla un șopron sub care se adunau materialele de construcție. Koroliov se așeză pe niște scînduri și continuă să se gîndească.

„Numai guvernanta se simte bine aici, iar fabrica lucează pentru a-i asigura ei un trai bun. Dar și asta e numai o aparență, fiindcă Kristina Dmitrievna nu-i decît un om de paie. Personajul principal, pentru care se face totul aici, este diavolul.“

Se gîndea la diavol, în care nu credea, și se uita la cele două ferestre luminate, și i se părea că de acolo îl privește cu ochi de foc însăși satana, acea putere nevăzută care stătornicise rînduiedile dintre cei tari și cei slabî, săvîrșind cumplită greșală, pe care nimeni și nimic n-o mai putea îndrepta. Trebuia neapărat ca cel puternic să-l împiedice pe cel slab să trăiască. Asta e legea firii ; dar lucrul acesta nu e de înțeles și nu se aşază lesne în minte decît în articolele de ziar sau în manuale, pe cînd în harababura traiului de fiecare zi, în haosul lucrurilor mărunte din care sunt țesute relațiile dintre oameni, cînd și cel puternic, și cel slab cad deopotrivă jertfă relațiilor lor reciproce, supunîndu-se fără voia lor unei forțe conducătoare, necunoscute, aflate în afara vieții și străină omului, aceasta nu mai e o lege, ci o aberrație. Astfel gîndea Koroliov, stînd pe stiva de scînduri și încet-încet îl cuprinse simțămîntul că acea forță necunoscută, tainică era într-adevăr pe aproape și îl privea. Spre răsărit cerul se făcea tot mai palid ; timpul se sourgea repede.

Acum, cînd în jur nu era tipenie, cînd totul murise parcă, cele cinci corpuși de clădiri, cu coșurile lor ce se profilau pe fondul cenușiu al zorilor, aveau o însășiare deosebită, alta decît în timpul zilei ; Koroliov uitase cu desăvîrșire că în dosul zidurilor acelora se găseau mașini cu aburi, electricitate, telefoane. Fără să știe bine de ce, se gîndeia mereu la așezările lacustre, la epoca de piatră, și simțea prezența unei forțe brutale oarbe.

Din nou se auzi :

„Der-der... der... der...“

De douăsprezece ori. Apoi liniște, o liniște de cîteva clipe și — din celălalt capăt al curții porni același :

„Drîn... drîn... drîn...“

„Groaznic !“ gîndi Koroliov.

„Jac... jac...“ țîșni dintr-un al treilea colț, scurt, aspru, cu ciudă parcă, „jac... jac...“

Pentru a vesti miezul nopții trebuiră vreo patru minute. În cele din urmă se făcu liniște ; și din nou doctorul avu impresia că totul murise în jur.

Mai stătu un timp locului, apoi se întoarse în casă, dar nu se culcă. Încă multă vreme prin odăile vecine s-au auzit șoapte, lipăit de papuci și de picioare goale.

„Nu cumva o fi avînd din nou un acces ?“ se întrebă Koroliov într-un tîrziu.

Ieși din odaie să vadă ce face bolnava. Prin camere se luminase acum de-a binelea, și din salonul cel mare razele soarelui ce străbăteau sfioase prin pîrla dimineții tremurau pe perete și pe podea. Ușa ce dădea în odaia Lizei era deschisă ; Liza sedea lîngă pat, într-un fotoliu ; era în capot, nepieptână și îmbrobodită cu un șal. La ferestre, storurile erau lăsate.

— Cum te mai simți ? întrebă Koroliov.

— Mulțumesc !

Îi pipăi pulsul, apoi și ridică părul căzut pe frunte.

— Văd că nu dormi, spuse el. Afară e o vreme minunată, e primăvara, cîntă privighetorile, și dumneata stai aici în întuneric cu gîndurile dumitale.

Liza îl asculta, privindu-l drept în față, ochii ei erau triste, inteligenți și se vedea că vrea să-i spună ceva.

— Ai des astfel de crize ? o întrebă el.

Buzele fetei tremurără ușor înainte de a răspunde.

— Da, des. Aproape în fiecare noapte simt ca o apăsare...

În chiar acea clipă paznicii începură să bată în curte ceasurile două. Se auzi : „der... der...“ și Liza tresări.

— Te neliniștesc aceste bătăi ? întrebă medicul.

— Nu știu. Totul mă neliniștește aici, răsunse fata pe gânduri. Da, totul. Deslușesc în glasul dumitale un sentiment de simpatie : nu știu de ce, dar de cum te-am văzut, mi s-a părut că se poate vorbi cu dumneata despre orice...

— Vorbește, te rog.

— Vreau să-ți spun părerea mea. Eu cred că nu sunt bolnavă, dar mă apasă o neliniște și o teamă neîncetată, fiindcă aşa trebuie să fie și nu poate fi altfel. Chiar omul cel mai sănătos nu poate să nu se neliniștească cînd știe că, bunăoară, pe sub fereastră lui umblă un tilhar. Sunt mereu supusă la tot felul de tratamente medicale, continuă ea, privindu-și genunchii și zîmbind sfios. Firește sunt foarte recunoscătoare și nu răgăduiesc folosul tratamentelor, dar aş vrea să stau de vorbă nu cu un medic, ci cu o ființă apropiată, cu un prieten, care să mă înțeleagă, care să mă convingă, să-mi spună dacă am dreptate sau nu.

— Nu ai prieteni ? întrebă Koroliov.

— Nu. Sunt foarte singură. E adevărat, o am pe mama, pe care o iubesc, și, totuși, sunt foarte singură. Așa mi-a fost dat... Cei care sunt din fire singuratici citesc mult, dar sunt scumpi la vorbă, nu prea află multe și viața pentru ei e plină de taine ; sunt mistici și adesea îl văd pe diavol acolo unde nu-i. Tamara lui Lermontov era și ea o singuratică și îl vedea pe diavol.

— Dumneata citești mult ?

— Da, mult. Gîndește-te că tot timpul mi-e liber, de dimineață pînă seara. Ziua citesc, iar noaptea capul mi-e gol ; în loc de gânduri am un fel de umbre.

— Vezi ceva ? o întrebă Koroliov.

— Nu, dar simt...

Zîmbi din nou, ridică ochii și-i aruncă o privire tristă și inteligentă. Koroliov simtă că i-a cîștigat încrederea, că fata vrea să-i vorbească deschis și că în adîncul ei gîndește la fel cu el. Dar Liza tăcu, așteptînd, poate, să înceapă dînsul.

Doctorul știa ce-ar fi trebuit să-i spună ; își dădea lîmpede seama că pentru Liza ar fi fost bine să lase cît mai curind cele cinci corpuși de clădiri și milionul — dacă-l avea — și să fugă de diavolul acela care pîndea în timpul nopții. Tot atât de lîmpede își dădea seama că și ea gîndeau la fel și că nu aștepta decît un lucru : ca cineva, în care să aibă încredere, să-i risipească șovăielile.

Nu știa însă cum să-i spună toate acestea. Da, cum ? Pe un ocnaș te sfiești să-l întrebi de ce a fost osindit, la fel de neplăcut îți este să-i întrebi pe niște oameni foarte bogăți pentru ce au nevoie de atâția bani, de ce își folosesc atât de stupid bogăția și de ce n-o părăsesc îci chiar atunci când văd că ea este pricina nenorocirii lor ; iar dacă începi o discuție pe această temă, e aproape întotdeauna lungă, penibilă și parcă te simți rușinat.

„Cum să-i spun ? se frâmîntă Koroliov. Și oare e nevoie să-i spun ?“

Totuși izbuti să-i explice ceea ce credea el ; nu de-a dreptul, ci pe ocolite.

— Ești nemulțumită de situația dumitale de proprietară de fabrică și de moștenitoare bogată, nu crezi în dreptul dumitale și de aceea nu dormi ; firește, astă-i mai frumos decît dacă ai fi mulțumită, ai dormi liniștită și ai crede că totul este așa cum se cuvine. Suferi de o insomnie explicabilă ; oricum, e un semn bun. Pentru părinții noștri o discuție ca cea pe care o avem noi acum ar fi de neconcepție ; noaptea ei nu discutau, ci dormeau adînc ; noi însă, generația noastră, dormim prost, ne frâmîntăm, discutăm mult și căutăm mereu să stabilim dacă avem sau nu dreptate. Pentru copiii sau nepoții noștri, această problemă va fi de mult dezlegată. Ei vor vedea mai lîmpede ca noi. Ce frumoasă o să fie viața peste vreo cincizeci de ani, și ce păcat că noi n-o s-o mai apucăm ! Ar fi atât de interesant !....

— Dar ce vor face oare copiii și nepoții noștri ? întrebă Liza.

— Nu știu... presupun că vor părăsi totul și vor pleca.

— Unde să plece ?

— Unde ?... Oriunde ! spuse Koroliov și începu să rîdă. Un om deștept și curat la inimă poate să se duca oriunde ! Se uită la ceas. Soarele a și răsărit, spuse el. E timpul să

te culci. Dezbracă-te și dormi liniștită. Sînt foarte bucuros că te-am cunoscut, continuă el, strîngîndu-i mîna.. Ești o fânță simpatică și interesantă. Noapte bună !

Se duse în odaia lui și se culcă.

A doua zi dimineață, când trăsura trase la scară, toți cei din casă ieșiră în pridvor să-l petreacă. Liza era îmbrăcată de sărbătoare, într-o rochie albă, cu o floare în păr ; era palidă și visătoare ; îl privea ca și în ajun, cu ochi trăși și inteligenți, zîmbea, vorbea și avea aceeași expresie, de parcă ar fi vrut să-i spună ceva deosebit, ceva important, dar numai lui. Se auzeau cîntînd ciocârlile, și la biserică sunau clopotele. Ferestrele clădirilor fabricii strălucneau vesel și, străbătînd în trăsură curtea, apoi drumul spre gară, Korodiov nu-și mai aduse aminte nici de muncitori, nici de așezările lacustre, nici de diavol, ci se gîndi la vremea, poate apropiată, când viața avea să fie tot atît de luminoasă și plină de bucurie ca dimineața aceasta tîhnită de duminică. Într-adevăr, cît de plăcut era să mergi pe o asemenea dimineată de primăvară, într-o trăsură bună, trasă de trei cai, sub mîngîierea caldă a soarelui.

Doamna cu cățelul

I

SE RASPINDISE zvonul că pe chei a apărut un personaj nou : o doamnă cu un cățel. Dmitri Dmitrici Gurov, care venise la Ialta de două săptămâni și se obișnuise cu viața de aici, începuse și el să se intereseze de vizitatorii nouveniți. Stând în pavilion la Verné, văzu trecând pe chei o femeie, Tânără, blondă, de statură mijlocie, cu beretă pe cap ; în urma ei alerga un șpiț alb.

După aceea o întîlnea mereu în grădina publică și în scuar, de câteva ori pe zi. Tânără femeie se plimba singură, întotdeauna cu aceeași beretă pe cap și cu șpițul alb după ea. Nimeni nu știa cine este, era numită scurt : doamna cu cățelul.

„Se pare că a venit aici fără soț și fără prieteni, aşa că n-ar fi rău să fac cunoştință cu ea“, și zicea Gurov.

Era un bărbat de mai puțin de patruzeci de ani, dar avea o fiică de doisprezece ani și doi băieți — liceeni. Îl insuraseră de Tânăr, de pe cind era numai în anul al doilea la facultate,

și acum soția lui părea mult mai în vîrstă ca el. Era o femeie înaltă, cu sprîncene negre, dreaptă, serioasă, cu o ținută mîndră și, cum ea însăși spunea, era o cugetătoare. Cîtise foarte mult, în scrisori scria fără semnul tare și pe soț îl striga Dimitri în loc de Dmitri — el, însă, o socotea în sinea lui proastă, mărginită și lipsită de grație, se temea de ea și nu-i plăcea să stea acasă. Începuse de mult să-o înselă destul de des, din care cauză își făcuse o idee foarte proastă despre femei, și cînd se vorbea în prezență lui despre ele le numea : „Rasă inferioară !“

I se părea că trista lui experiență îi dă dreptul să le numească oricum, totuși, fără această „rasă inferioară“ nu putea trăi nici două zile. În societatea bărbaților se simțea stînjenit și se plătisea, era tacut și rezervat, dar cînd se afla printre femei era la largul lui, știa să le vorbească, știa cum să se poarte, și chiar să tacă și venea lîngă ele mai ușor. În înfățișarea, în firea și în întreaga lui făptură era ceva învăluitor, un farmec nelămurit, care atragea femeile ; el știa asta și la rîndu-i se simțea atras spre ele ca de o forță nevăzută.

Numeroasele și tristele lui experiențe îl învățaseră de mult că orice legătură, care la început înfrumusețează atât de plăcut viața și pare o aventură ușoară și trecătoare, se transformă fără greș într-o problemă extrem de complicată și, în cele din urmă, devine greu de suportat la oamenii cinstiți și cu deosebire la moscovitî, firi mai groaie și nehotărîte. Dar, la fiecare nouă întîlnire cu o femeie frumoasă, acest bagaj de experiență dispărea ca prin farmec din gînd, și era sete de viață și totul să părea iarăși simplu și amuzant.

Într-o zi, spre seară, în timp ce-și lua masa în grădină, doamna cu bereta trecu prin fața lui, fără grabă, și ocupă masa vecină. Ținuta ei, mersul, rochia și pieptănătura îi spuneau că face parte din societate bună, că e măritată, că vine pentru prima dată la Ială, că e singură și se plătisește aici... Despre ușurința moravurilor locale se scoreneau multe. Gurov nu lua în seamă toate aceste povești, convins fiind că cea mai mare parte din ele sănt născocite de către oameni care ar fi păcătuit cu plăcere dacă ar fi știut cum. Dar, în clipa cînd doamna se aşeză la măsuța vecină, la trei pași de el, Gurov își aminti tot ce a auzit povestindu-se

despre cuceriri ușoare, plimbări în munți, și, deodată, gîndul ademenitor al unei aventuri vremednice cu o femeie necunoscută, pe care nici nu știa cum o cheamă, puse stăpînire pe el.

Chemă blînd cățelul, iar cînd acesta se apropie, îl amenință cu degetul. Spițul începu să mîrifie. Gurov îl amenință din nou. Doamna îl privi și coborî imediat ochii.

— Nu mușcă, zise ea și roși.

— Pot să-i dau un os? și cînd dînsa încuvîntă cu o ușoară înclinare a capului, el o întrebă amabil: Ați venit de mult la Ialta?

— De vreo cinci zile.

— Eu mă aflu aici de aproape două săptămîni.

Tăcură cîțva timp.

— Vremea trece repede, cu toate că e mare plictiseală aici, spuse ea, fără să-l privească.

— Așa s-a obișnuit lumea să spună, că aici, la Ialta, e plictiseală. Vine cîte unul de pe la Belevo sau Jizdra și începe: „Ah, mă plictisesc, ah, ce praf!“ Parcă ar fi desins de-a dreptul din Grenada.

Ea începu să rîdă. Apoi și-au văzut amîndoi de mincare, în tacere, ca doi străini. După masă, însă, au plecat împreună și s-a înfiripat între ei o discuție ușoară și glu-meată, ca între doi oameni liberi, mulțumiți, cărora le este totuna unde merg și despre ce vorbesc. Se plimbau și vorbeau de coloritul ciudat al mării. Apa avea tonuri viorii, calde, catifelate, pe a cărei întindere lumina lunii săpase o brazdă de aur. Vorbiră despre zăpușeală care se lăsa după o zi toridă... Gurov povestî că el e din Moscova, că a făcut studii de filologie, dar acum e funcționar la o bancă; cîndva fișă pusese în gînd să cînte într-o trupă particulară de operă, dar pînă la urmă se lăsase păgubaș, că are la Moscova două rînduri de case... De la ea a aflat că e de fel din Petersburg, dar de doi ani, de cînd s-a măritat, locuiește în orașul S., că va rămîne la Ialta încă o lună și adăugă apoi că soțul ei, care are și el nevoie să se odihnească, va veni după ea. Nu izbutea să explice unde face soțul serviciul — la administrația gubernială sau la consiliul gubernial de zemstvă — și asta fi stîrni rîsul. Gurov mai află că o cheamă Anna Sergheevna.

Seara, în camera lui de hotel, se gîndeau la ea și la întîlnirea lor probabilă de a două zi. Desigur că aveau să

se întâlnească. Culcîndu-se, își spunea că nu de mult ea era încă o elevă, învăță ca fiica lui acum, și își aminti cătă timiditate și stîngăcie de școlăriță erau încă în rîsul ei și în felul cum intrase în vorbă cu un om pe care nu-l cunoștea; pesemne că pentru prima dată în viață se afla singură într-un mediu ca acesta, unde bărbații roiesc în jurul femeilor, le studiază și leagă conversații cu acel unic și tainic scop, de care nu se poate să nu-și fi dat și ea seama. Își aminti gîțul ei gîngăș, zvelt, și ochii frumoși, cenușii.

„E ceva trist în ea, totuși”, gîndi el, începînd să adoarmă.

II

Trecu o săptămînă de când făcuseră cunoștință. Era o zi de sărbătoare. Din cameră te gonea zăpușeala, iar pe străzi vîntul stîrnea nori groși de praf și îți smulgea pălăria din cap. Toată ziua i-a chinuit setea: Gurov intra mereu în pavilion și îi oferea Annei Sergheevna ba apă minerală cu sirop, ba înghețată. Nu știai ce să mai faci de plăcuseală.

Seară, când vîntul se mai domoli, merseră la debarcader să vadă venind vaporul. La debarcader era lume multă, pregătită pare-se să întîmpine pe cineva; luară și ei buchețele de flori. Multimea adunată te izbea mai cu seamă prin cele două particularități ale lumii elegante din Ialta: multe femei în vîrstă, îmbrăcate ca și cele tinere, și mulți generali.

Din cauza mării neliniștite, vaporul veni tîrziu, când soarele scăpăta; înainte de acostare se învîrti în loc multă vreme. Anna Sergheevna, cu lornion la ochi, cercetă vaporul și pasagerii, vrînd parcă să descopere vreo persoană cunoscută, iar când își întoarse fața spre Gurov ochii și străluceau. Vorbea mult, punea întrebări scurte, repezi, ca numai dect să uite ce întrebăse; apoi își pierdu în îngheșuală lornionul.

Multimea pestriță și elegantă începu să se împrăștie. Vîntul se potolise, se lăsase întunericul, și fețele oamenilor

abia se mai deslușeau. Gurov și Anna Sergheevna zăboveau însă locului, așteptând parcă să mai coboare cineva. Anna Sergheevna tăcea și mirosea florile, fără să-l privească pe Gurov.

— S-a mai întreptat vremea, zise el. Unde să mergem acum? Ce-ar fi să plecăm undeva cu trăsura?

Ea nu-i răspunse.

Atunci el o privi țintă, și deodată o strînse în brațe și o sărută pe gură. Simți miroslul proaspăt și umed de flori, și îndată începu să privească speriat în jur... oare nu-l văzuse cineva?

— Să mergem la dumneata... murmură el.

Și plecară amândoi cu pas grăbit.

În camera ei stăruia zăpușeala și mirosea a parfum — și-l cumpărase ea dintr-o prăvălie japoneză. Privind-o, Gurov se gîndeа: „Ce întîlniri îți rezervă viața!“ Din trecut păstrase amintirea cîtorva femei lipsite de griji și dormice de dragoste, care-i fuseseră recunoscatoare pentru fericirea ce el le-o dăduse, fie și de scurtă durată. Își mai amintea și de unele femei în genul soției sale, care iubeau fără sinceritate, vorbeau prea mult, afectat și isticic, cu o expresie, de parcă n-ar fi fost vorba de dragoste, de pasiune, ci de ceva mult mai de seamă; mai cunoscuse și două, trei femei, foarte frumoase, reci, căror față trăda în răstimpuri o nepotolită sete de plăceri, dorința încăpăținată de a lua, de a simurge de la viață mai mult decât ea le poate da; acestea erau treceute toate de prima tinerețe, fără capricioase, fără judecată, autoritate, mărginile, și cînd patima lui Gurov pentru ele se stingea, frumusețea lor îi stîrnăea în suflet ură, dantela rufăriei lor îi amintea solzii de șarpe.

De data asta însă erau vădite nesiguranță și stîngăcia tinereții lipsite de experiență, acel soi de stînjeneală, de teamă, ca atunci cînd cineva bate fără veste la ușă. Anna Sergheevna, această „doamnă cu cătel“, privea ceea ce se întîmplase într-un fel cu totul aparte, nespus de serios, ca și cum ar fi fost vorba de definitiva ei prăbușire — și asta era ciudat și nepotrivit. Trăsăturile feței își pierduseră strălucirea, părul și curgea trist pe umeri, și ea toată, dusă pe gînduri, își evoca o pictură veche, înfățișînd femeia căzută în păcat.

— N-am făcut bine, spuse ea. Chiar dumneata vei fi cel dintîi care n-ai să mă mai respecti.

Pe masa din odaie era un pepene început. Gurov își tăie o felie și începu să mănânce încet, fără grabă. Trecu cel puțin o jumătate de oră în tacere.

Anna Sergheevna te emoționa; ghiceai că e o ființă cu suflet curat, naiv, o femeie care nu cunoștea încă viața. Pe masă ardea o singură lumânare abia deslușindu-i chipul, totuși se vedea bine că suferă.

— De ce să nu te respect? întrebă Gurov. Nici nu știi ce vorbești.

— Să mă ierte Dumnezeu! zise ea și ochii i se umplură de lacrimi. E îngrozitor.

— Parcă ai căuta să te dezvinovățești.

— Aș putea oare să mă dezvinovățesc? Sunt o femeie păcătoasă, josnică, mă disprețuiesc și nici nu încerc să-mi micșorez vina! Nu l-am înselat pe bărbatul meu, ci pe mine însămi. Și nu numai acum, ci de multă vreme mă însel singură. Soțul meu este poate un om cinstit și bun, dar e o slugă. Eu nu știu ce face și ce serviciu îndeplinește, știu numai că e o slugă. Când m-am căsătorit cu el, n-aveam nici douăzeci de ani; mă chinuia curiozitatea și-mi dorisem ceva mai bun decât aveam; îmi spuneam că există o viață mai bună decât era a mea. Doream să trăiesc! Să trăiesc, să trăiesc! Curiozitatea îmi ardea sufletul, dumneata nu poți să întelegi asta, dar îți jur pe Dumnezeul meu, că nu mai eram în stare să mă stăpînesc, se petrece ceva cu mine și nimic nu mai putea să mă opreasă! I-am spus soțului că sunt bolnavă și am venit aici. Iar aici am umblat mereu ca într-o ceată, ca o nebună, și iată că am devenit o femeie josnică, stricată, pe care oricine are dreptul să o disprețuiască.

Gurov se plăcăsi ascultând-o. Tonul ei naiv și făptura ei însăși, ca și mărturisirile atât de neașteptate și nelalocul lor să enervau; dacă nu i-ar fi fost ochii plini de lacrimi, ar fi putut crede că glumește sau joacă teatru.

— Nu înteleg, zise el încet, ce vrei tu, de fapt?

Ea și ascunse fața la pieptul lui și se strînse lîngă el.

— Crede-mă, crede-mă, te împlor... murmura ea. Îmi place viața curată, cinstită și păcatul mi-e nesuferit. N-am știut ce fac. Oamenii din popor spun că și împinge necuratul. Aș putea spune și eu acum că m-a împins necuratul.

— Liniștește-te, liniștește-te... îngăima el.

lî privea ochii nemîșcați, speriați, o săruta, și vorbea încet, drăgăștos, și ea se liniști treptat, apoi se înveseli chiar. Începură din nou să rîdă și să glumească.

Pe chei nu se mai vedea nimeni cînd ieșiră din casă. Orașul, cu chiparoșii lui, era adormit, mort, dar marea tot mai vuia și valurile se izbeau de țărm. Pe un barcaz, legănat pe apă, clipea somnoroas un felinar.

Găsiră o trăsura și plecară la Oreanda.

— Jos, în holul hotelului, zise Gurov, am aflat numele tău : pe tablă e scris von Diederitz. Soțul tău este neamț ?

— Mi se pare că bunicul lui a fost neamț, el însă e de religie ortodoxă.

La Oreanda se așezară pe o bancă, în apropierea bisericii, și priveau tăcuți jos, la mare. Ialta abia se contura prin ceată dimineții ; nori albi, nemîșcați, învăluiau crestele munților. Nici o frunză nu se clintea ; greierii țiriau pătrunzător, iar de jos răzbătea vuietul monoton și surd al mării, parcă amintind pacea și somnul veșnic ce-i așteaptă pe oamenii. Același vuiet răsună aici și pe vremea cînd nu existau încă Ialta și Oreanda ; la fel vuieste și acum, la fel va vui, nepăsător și înăbușit, și atunci cînd noi nu vom mai fi. În această statornicie și în nepăsarea totală a naturii față de viață și de moartea oamenilor stă poate zâlogul salvării noastre a tuturor, al necontenitei mișcări a vieții, pe pămînt, al necontenitei perfecționări. Stînd lîngă tînăra femeie, atât de frumoasă și de liniștită în lumina zorilor, fermecat de această ambianță de basm — marea, norii și cerul nemărginit — Gurov se gîndeau că dacă adîncești bine lucrurile, totul pe lumea aceasta este minunat, totul, afară de ceea ce gîndim și facem noi, oamenii, cînd uităm de telurile suprême ale vieții, cînd uităm de demnitatea noastră de om.

Cineva se apropie — era poate paznicul — și privi, apoi se depărta. Și acest amănumit i se păru lui Gurov plin de taină și chiar de frumusețe. Văzură apoi venind vaporul din Feodosia, cu luminile stinse, mîngîiat de zorii trandafirii.

— Uite roua pe iarbă, arătă Anna Sergheevna, curmînd tacerea.

— Da. E timpul să mergem acasă.

Se înapoiară în oraș.

De atunci se întîlnneau mereu la amiază, pe chei, prînzeau împreună, se plimbau, admirau marea. Ea se plîngea

că doarine prost și are bătăi de inimă ; punea mereu același întrebări, tulburată cind de gelozie, cind de teamă că el n-o respectă îndeajuns ; adeseori, fie în parc, fie în grădină, cind în apropierea lor nu se afla nimeni, el o îmbrățișa pe neașteptate și o sărută pătimăș. Totala lor inactivitate, aceste sărutări ziua-n amiaza mare, cu priviri îngrijorate în jur și cu teama de a nu fi văzuți de cineva, apoi căldura toropitoare, miroșul îmbălsămat al mării și prezența permanentă în jurul lor a altor oameni trîndavi, luxoși și sătui, îl făceau pe Gurov să se simtă cu totul altul. Îi repeta mereu Annei Sergheevna cît e de frumoasă și de fermecătoare, era nerăbdător în patima lui, nu se depărta nici cu un pas de ea ; totuși, Anna rămînea adesea pe gînduri, alteori îl ruga să-i mărturisească, să-i spună deschis, că n-o respectă, că n-o iubește de loc și nu vede în ea decât o femeie decăzută. Aproape în fiecare seară plecau împreună undeva afară din oraș, la Oreanda, sau pînă la cascadă, și plimbările lor erau pline de farmec — se întorceau de fiecare dată încîntați, cu impresii mărete.

Se așteptau mereu să sosească soțul Annei. Dar, pînă la urmă, veni o scrisoare, prin care el o anunța că-l dor ochii și o implora să vină cît mai repede acasă. Anna Sergheevna începu să se pregătească de drum.

— E mai bine că plec, îi spuse ea lui Gurov. Soarta însăși a hotărît, probabil.

Tocmai o trăsură pînă la gară și el o însotî. Au mers alături o zi întreagă. În clipa cind trebui să se urce în wagon, după cel de al doilea semnal, ea îi șopti :

— Să-ți mai văd o dată fața... să te mai privesc o dată. Așa.

Nu plîngea, dar era tristă, parcă ar fi fost bolnavă, și-i tremurau obrajii.

— O să mă gîndesc la dumneata, o să-mi aduc aminte, spunea ea. Rămîni sănătos, Dumnezeu să te aibă în pază ! Nu-mi păstra o amintire rea. Ne despărțim acum pentru totdeauna, așa trebuie, pentru că ar fi fost mai bine să nu ne fi întîlnit de loc. Dumnezeu să te aibă în pază !

Trenul plecă repede, luminile lui se pierduse în noapte, peste cîteva clipe nu se mai auzi nici păcănitul roșilor, ca și cum totul ar fi complotat să curme odată acea dulce uitare de sine, acea nebunie a inimii. Singur pe peron, cu

privirile atinse pe dunga întunecată a zării, Gurov asculta tristul greierilor și zumzetul de telegraf, cu senzația că atunci s-a trezit din somn. Iată, în viața lui a mai fost o întâmplare, o aventură, care și ea s-a sfîrșit și i-a lăsat doar amintirea! Era emoționat, trist și simțea o ușoară remușcare, dându-și seama că tineră și frumoasa fermeie cu care nu se va mai întâlni niciodată n-a fost fericită cu el. Oricât de prietenos și de cald s-a purtat cu ea, totuși atitudinea lui, vorbele și mîngîierile lui trădau acea ușoară ironie și îngîmfare a bărbatului fericit, care, pe lîngă toate, mai era și aproape de două ori mai în vîrstă decât femeia. Anna Sergheevna îi spunea mereu că el are suflet bun, că e un om superior, fără pereche; îl vedea aşadar mai bun decât era în realitate, prin urmare a înșelat-o, deși fără voie...

În gară mirosea a toamnă și sufla un vînt rece.

„E timpul să plec și eu spre nord, se gîndi Gurov, părăsind peronul. E timpul!”

III

Acasă, la Moscova, începuse iarna. Focul duduia în sobe, iar dimineațile, când copiii se pregăteau să plece la școală și-și beau ceaiul, era încă întuneric, așa că dădacea aprindea lampa. Se lăsa apoi gerul. Când cade prima zăpadă, sau când te urci întăia oară în sanie, e o plăcere să privești străzile albe și acoperișurile albe, îți simți respirația ușoară, adîncă, și-ți amintești fără să vrei de anii tinereții. Teii și mestecenii, înveșmîntați în promoroacă, îți simți mai apropiăți, imaginea lor e mai plăcută inimii decât chiparoșii și palmierii, și în preajma lor nu-ți mai vine să te gîndești la munți și la mare.

Gurov era moscovit de baștină și se întorsese la Moscova într-o zi senină, cu ger. Cînd își puse blana și mănușile calde și făcu o plimbare la Petrovka, și cînd sămbătă seara auzi dangătul clopotelor, voiajul la Ialta și locurile pe care le colindase își pierdură pentru el orice farmec. Treptat se cufundă în viața Moscovei. Citea cu lăcomie

cîte trei ziare pe zi, spunînd totodată că nu citește ziarele moscovite din principiu ; și atrăgeau iarăși restaurantele, clubul, receptiile, jubileele și se simțea măgulit cînd îl vizitau avocați și artiști cu renume și cînd juca cărti la clubul medicilor cu cîte un profesor. Si putea din nou să-și comande o porție de pește la tavă.

I se părea că va mai trece o lună și amintirea Annei Sergheevna o va șterge uitarea și doar din cînd în cînd o va visa, zîmbind, așa cum visa uneori și la alte femei. Dar se source mai mult de o lună, veni iarna grea, și Gurov își dădu seama că în amintire totul îi rămăsese limpede și viu, ca și cînd s-ar fi despărțit de Anna Sergheevna abia în ajun. Ba mai mult chiar, pe zi ce trecea, amintirile devineau și mai vii. Fie că auzea seara în liniștea biroului său vocile copiilor, învățîndu-și lecțiile, fie că asculta o romanță sau mîncă în vreun restaurant, fie că urla viscolul în cămin, în minte îi reînvia deodată totul : debarcaderul, ceața și zorile mijind de după munte, vaporul din Feodosia, sărutările pătimășe. Umbra atunci prin cameră multă vreme, zîmbind amintirilor, apoi amintirile se preschimbau în visuri, și tot ce a fost se împletea în gînd cu tot ce ar putea să fie. Anna Sergheevna nu-i apărea în vis, ci îl însoțea peste tot ca o umbră, urmărindu-l. Cînd închidea ochii, o vedea aievea, și-i părea atunci mai frumoasă, mai copilă, mai gingășă decît era în realitate, și el însuși se vedea mai bun decît fusese atunci la Ialta. Seara, chipul ei îl privea din dulapul cu cărti, din cămin, din unghere, și auzea respirația și foșnetul ușor al rochiei. Pe stradă, urmărea cu privirea femeile, căutînd una care să-i semene.

Îl chinuia dorința de a împărtăși cuiva amintirile sale. Dar acasă nu putea vorbi despre dragostea lui, iar în afara casei, n-avea cu cine. Doar nu era să se destăinuască vecinilor sau colegilor de la bancă ?!... Si ce să le spună ? Parcă atunci o iubise ? Parcă fusese ceva deosebit de frumos, de poetic și nou sau măcar interesant în relațiile lui cu Anna Sergheevna ? Si se vedea nevoie să vorbească în general despre dragoste, despre femei, și nimeni nu-și dădea seama ce taine ascund vorbele lui. Doar nevastă-sa își mișca mirată sprîncenele negre și-i spunea :

— Tie, Dimitri, nu îți se potrivește de loc rolul de fante.

Într-o noapte, pe cînd ieșea din clubul medicilor cu partenerul său de joc, un funcționar, scăpă vorba deodată, nemaiputîndu-se stăpîni :

— Dacă ați ști ce femeie adorabilă am cunoscut la Ialta !

Funcționarul se urcă tăcut în sanie și era gata să plece, cînd deodată se întoarse și-l strigă :

— Dmitri Dmitrici !

— Ce e ?

— Adineauri ai avut dreptate : nisetrul parcă mirosea puțin !

Aceste cuvinte, atît de banale, l-au indignat pe Gurov, i s-au părut umilitoare,josnice chiar. Ce moravuri sălbaticice, ce oameni ! Cîte nopti irosite, ce zile serbede, cenușii. Veșnicele jocuri de cărți, ghiftuire, beții și mereu aceleași discuții răsuflate. Treburile neînsemnate și vorbăria goală îți acaparează timpul, energia și, în cele din urmă, îți lasă o viață mărunță, meschină, fără sens, și nu ai nici măcar putință să fugi, să evadezi, de parcă ai fi închis într-o casă de nebuni, sau într-un arest !

Revoltat, Gurov n-a dormit toată noaptea, iar în ziua următoare l-a durut capul și noaptea iarași a dormit prost ; se gîndeau mereu, fie că sta în pat, fie că se plimba dintr-un colț al odăii într-altul. Copiii îl plătiseau, banca îl plătisea, n-avea chef să se ducă nicăieri, nici să stea de vorbă cu nimeni.

În decembrie, în timpul sărbătorilor, se pregăti de drum ; și spuse soției că pleacă la Petersburg să intervină pentru numirea unui tîrnăr, și plecă la S. De ce ? Nu știa nici el prea bine de ce. Dorea să revadă pe Anna Sergheevna, să-i vorbească și, dacă se va putea să aibă o întîlnire cu ea.

Sosi la S. dimineața și reținu cea mai bună cameră la hotel. Podeaua era acoperită cu un postav cenușiu, soldătesc ; pe masă era o călimară, cenușie de praf, cu un călăret fără cap, care și ținea pălăria în mîna dreaptă ridicată în sus. Portarul îi dădu toate lămuririle : von Diederitz locuia în strada Staro-Gonciarnaia, în casa lui proprie, nu departe de hotel. Trăiește bine, e om bogat, are trăsură, toată lumea din oraș îl cunoaște. Portarul spunea tot timpul Drîdîriț.

Gurov merse încet, fără să se grăbească, pînă în strada Staro-Gonciarniaia și găsi casa. Peste drum se întindea un gard cenușiu și lung, cu un rînd de cuie în vîrf.

„Fie și numai din pricina gardului acesta și ți-ai lăua lumea-n cap“, scrișni Gurov, privind cănd spre ferestre, cănd peste drum.

Se gîndeia: Astăzi nu se lucrează, soțul este desigur acasă. Și oricum, ar fi o lipsă de tact să dau buzna înăuntru și s-o pun într-o situație neplăcută. Dacă trimit un biletel, s-ar putea să cadă în mîinile soțului, și atunci totul va fi compromis. Mai bine să mă las în voia întîmplării...“ Și continua să se plimbe pe lîngă gard, așteptînd această întîmplare. Văzu cum în curte intră un cerșetor și cum ciinii se năpustiră la el; peste vreun ceas auzi cîntîndu-se la pian, ale cărui sunete abia ajungeau pînă la el slabă, nelamurite. Cînta desigur Anna Sergheevna. Deodată, ușa de la intrare se deschise: ieși o bătrînică, cu șpițul alb bine cunoscut alergînd în urma ei. Gurov voi să chemă ciinele, dar inima începuse să-i bată nebunește și de emoție nu-și putu reaminti numele lui.

Tot umbla de-a lungul gardului cenușiu, simțind cum îl urăște din ce în ce mai mult; apoi îl săgetă gîndul că Anna Sergheevna l-a uitat și s-o fi distrînd acum cu altul — era ceva firesc pentru o femeie căreia îi sta în ochi de dimineață pînă seara acest gard blestemat. Se înapoie în camera lui de la hotel și stătu mult timp pe divan, neștiind ce să facă. Apoi prinzi și după masă dormi ore și sir.

„Cât de stupid și fără rost a trecut ziua, se gîndeia el, trezindu-se și privind ferestrele întunecate — se lăsase seara. De ce-oi fi dormit astă? Ce-o să mai fac la noapte?“

Stătea pe patul acoperit cu pătura ieftină, cenușie, ca de spital, și, înciudat, își bătea joc de sine însuși.

„Poftim doamna cu cățel... Poftim aventură galantă... Poftim de stai și așteaptă.“

Încă, de dimineață, la gară, îi atrăsese privirea un afiș scris cu litere uriașe: se reprezenta în premieră *Gheișa*. Își aduse aminte și plecă la teatru.

„Cred că la premiere se duce și ea“, gîndeia el.

Teatrul era plin. Ca în toate teatrele de provincie plutea și aici o negură mai sus de candelabru, iar la ga-

lerie era mare larmă. În fața primului rînd de fotolii stăteau în picioare filfizonii orașului, cu mîinile la spate; în loja guvernatorului, pe un fotoliu în față, era fiica lui, cu un boa la gât, iar guvernatorul, modest, se așezase mai în fund, după portieră, și nu i se vedea decît mîinile. Cortina se învolbura și orchestra își acordă îndelung instrumentele. Tot timpul cît publicul a intrat și s-a foit ocupîndu-și locurile, Gurov a cercetat sala cu atenția încordată.

Veni și Anna Sergheevna. Se așeză în rîndul al treilea de fotolii, și cînd Gurov o văzu, înima i se strînse și el înțelesc într-o fulgerare că pentru el nu există în toată lumea o ființă mai dragă, mai apropiată și mai necesară. Această femeie micuță, pierdută în tumultul provincial, nedeosebindu-se prin nimic de ceilalți, ținînd un lornion obișnuit în mînă, și umplea toată viața, reprezenta pentru el bucuria și durerea, unica fericire pe care și-o dorea. În sunetele orchestrei mediocre, a viorilor scîrțitoare, el se gîndeau numai cît e ea de minunată. Se gîndeau și visa.

Împreună cu Anna Sergheevna intrase și se așezase lîngă ea un tînăr cu favoriți, foarte înalt și puțin adus din spate. La fiecare pas clătina capul, părind că salută mereu pe cineva. Acesta era desigur soțul, pe care atunci, la Ialta, într-o pomire de amăraciune, ea îl numise slugă. Într-adevăr, în făptura lui deșirată, în favoriții și în rotocolul de chelie de pe cap era ceva de valet. Zîmbea dulceag, și la butoniera îi lucea o insignă, ca un număr de lacheu de hotel.

În prima pauză soțul plecă să fumeze, în timp ce ea rămase în fotoliu. Gurov, care avea și el loc la parter, se apropie și rosti cu un tremur în glas, zîmbind silit :

— Bună seara !

Ea întoarse capul spre el și păli brusc, apoi îl privi încă o dată, cu groază, necrezîndu-și ochilor, și strînse cu putere în mîini evantaiul și lornionul laolaltă, parcă luptând din răsputeri să nu leșine. Amîndoi tăceau. Ea sedea în fotoliu, el rămase în picioare speriat de emoția ei și neîndrâznind să se așeze alături. Cei din orchestră își acordau instrumentele — scîrțiau viorile, răsună flautul și celor doi li se făcu teamă, ca și cum din toate lojile lumea i-ar fi privit. Deodată ea se sculă și se îndreptă repede spre ieșire, el o urmă și astfel merseră amîndoi fără rost prin mai multe săli, pe scări, urcîndu-le și coborîndu-le, în timp

ce prin fața ochilor lor se perindau fel de fel de oameni, în uniforme sau nu, judecători, profesori și funcționari, și toți aveau la butonieră căte o insignă. Se perindau femei, haine de blană atîmate în cuiere; era curent și mirosea a fum de țigară. Iar Gurov, cu inima bătînd nebunește, se gîndeia: „O, Doamne, ce rost are toată lumea asta, teatrul, orchestra?...“

Își aduse deodată aminte că în seara cînd a condus-o pe Anna Sergheevna la gară, își spusese că totul s-a sfîrșit, că desigur ei doi nu se vor mai vedea niciodată. Dar cît de departe era dragostea dor de sfîrșit!

Pe scăriță îngustă și întunecoasă, pe care scria „intra-re spre amfiteatru“, ea se opri.

— Cum m-ai speriat! îi spuse respirînd greu, încă palidă și zăpăcită. O, cum m-ai speriat! Tremur și acum. De ce ai venit? De ce?...

— Dar încelege, Anna, încelege-mă, îngăimă el în șoaptă, grăbit, te implor, încelege-mă...

Anna îl privea și în privirea ei era teamă, rugă, dragoste; îl privea lacom ca să-și întipărească mai bine în minte trăsăturile lui.

— Sufăr nespus de mult... urmă ea fără să-l asculte. M-am gîndit tot timpul numai la dumneata, am trăit doar cu gîndul acesta. Aș fi vrut să uit, să uit, dar de ce, de ce ai venit?

La capătul scării, doi liceeni fumau și priveau spre ei, dar lui Gurov îi era totuna — o trase pe Anna Sergheevna spre el și începu să-i acopere cu sărutări față, obrajii, mîinile.

— Ce faci, ce faci? repeta ea îngrozită, căutînd să-l îndepărteze. Am înnebunit amîndoi. Pleacă chiar astăzi, pleacă acum... Te implor în numele tuturor sfîntilor, te implor! Vine cineva!...

Un om urca în adevară scara, apoi dispără.

— Trebuie să pleci... urmă Anna Sergheevna în șoaptă, mă auzi, Dmitri Dmitrici? Voi veni eu să te întîlnesc la Moscova. Dragul meu, n-am fost niciodată fericită, dar acum sănătatea profunda nefericită și niciodată n-am să cunosc fericirea. Niciodată! Nu mă face să sufăr și mai mult! Jur că o să vin la Moscova. Dar acum să ne despărțim! Dragul meu, bunul meu, scumpul meu, să ne despărțim!

Îi strînse mîna și începu să coboare repede scara, privind mereu înapoi, spre el, și în ochi i se putea citi că era într-adevăr nefericită... Gurov rămase pe loc, ascultă atent sunetul pașilor ei, apoi, cînd totul se liniști, își luă paltonul de la garderobă și părăsi teatrul.

IV

Anna Sergheevna începu să vină la el, la Moscova. O dată la două sau la trei luni, pleca din S., spunîndu-i soțului că se duce să consulte un profesor în privința bolii sale femeiești, și soțul credea și nu credea... La Moscova, se oprea la „Bazarul slav” și trimitea îndată un comisionar la Gurov. Acesta venea la hotel și nimeni din oraș nu bănuia nimic.

Într-o dimineață de iarnă mergea astfel la dînsa (comisionarul care venise de cu seară nu-l găsise acasă). O luase cu el și pe fiică-sa, cu gîndul s-o conducea pînă la liceul de fete ce era chiar în drumul lui. Ningea cu fulgi mari, apoși.

— Sînt trei grade deasupra lui zero și totuși ninge, spunea Gurov fiicei sale. Dar căldura aceasta o aflăm numai la suprafața solului; în straturile superioare ale atmosferei temperatura e mult mai scăzută.

— Tată, dar de ce iarna nu tună?

Îi explică și asta. Vorbea și se gîndeau că merge la o întîlnire, și nici un suflet de om nu are știință despre aceasta și nici nu va avea vreodată. El trăia două vieți: una oficială, pe care o vedea și o cunoșteau toți cei doritori să i-o cunoască, plină de adevăruri și de minciuni convenționale, asemenea vieții cunoșcuților și prietenilor săi, și o a doua viață, pe care o trăia în taină. Printr-o ciudată potrivire de împrejurări, poate cu totul întîmplătoare, tot ce era pentru el mai însemnat, interesant și necesar, în ce era sincer și nu se mințea pe sine însuși, tot ce constituia, de fapt, esența vieții sale, era o taină pentru alții, iar tot ce era minciună și formă, un văl care ascun-

dea adevărul, cum erau bunăoară serviciul la bancă, discuțiile de la club, „rasa inferioară“, prezența lui cu soția la recepții, toate acestea se desfășurau în văzul tuturor. Și după viața lui o judeca și pe a altora, nu credea în ceea ce vedea în jur, își spunea mereu că viața adevărată a fiecărui om se desfășoară sub mantia tainei, asemenea mantei protecțoare a nopții. Viața adevărată a fiecărui individ e o taină, și poate de aceea oamenii civilizați se îngrijesc cu atită înfrigurare de respectarea secretelor personale.

După ce-și conduse fiica pînă la liceu, Gurov se îndreptă spre „Bazarul slav“. Își lăsa jos blana, urcă scările și bătu încet la ușă. Anna Sergheevna, într-o rochie cenușie, rochia lui preferată, îl întîmpină, obosită de drum și de așteptare, căci îl aștepta din aju. Palidă, îl privi fără să zîmbească și, îndată ce intră în odaie, și căzu la piept. Sărutarea fu lungă, de parcă nu s-ar fi văzut de ani întregi.

— Cum o mai duci tu acolo? întrebă el. Ce mai e nou?

— Așteaptă, o să-ți spun îndată... nu pot acum.

Nu era în stare să vorbească — o înecau lacrimile. Se întoarse cu spatele, apăsîndu-și batista pe ochi.

„S-o las să plîngă puțin“, se gîndi el, aşezîndu-se într-un fotoliu.

Apoi sună și porunci să i se aducă un ceai. Cît timp îl bău, ea rămase cu fața spre geam. Plîngea tulburată, apăsată de gîndul că viața lor e atît de tristă: să te vezi numai în taină, să te ferești de oameni, ca hoții. O viață zdrobîtă pentru totdeauna!

— Ei, haide, ajunge! zise Gurov.

Pentru el era lîmpede că dragostea lor nu se va sfîrși atît de repede, poate chiar nu se va sfîrși niciodată. Anna Sergheevna îl iubea din ce în ce mai mult, îl adora și i-ar fi fost cu neputință să-i spună că toate trebuie să aibă odată un sfîrșit; și chiar dacă i-ar fi spus, ea tot nu l-ar fi crezut.

Se apropie de ea, o luă de umeri, începu să-o mîngâie, să glumească și, deodată, se văzu în oglindă.

Părul începea să-i încăruncă. I se păru ciudat că în ultimii ani a îmbătrînit și s-a urîșit atît. Umerii pe care i se odihneau mîinile erau calzi și tresăreau. Îl cuprinse mila de această viață atît de caldă și de frumoasă încă, de care, totuși, nu era departe timpul când va începe să

se ofilească, pierzîndu-și din strălucirea tinereții, așa cum se întîmplase și cu viața lui. Pentru ce îl iubea ea atât? Femeile l-au văzut întotdeauna altfel decît era în realitate și, de fapt, iubindu-l, nu-l iubeau pe el, ci plăsmuirea proprietății lor închipuirii, imaginea bărbatului pe care-l căuta cu lăcomie în viață. Mai tîrziu, cînd își dădeau seama că s-au înselat, continuau totuși să-l iubească. Și nici una n-a fost fericită cu el. Treceau anii, el făcea cunoștințe noi, înjgheba alte legături, le rupea apoi, dar de iubit n-a iubit niciodată; în viața lui a fost tot ce vrei, afară de dragoste.

Și abia acum, cînd părul i-a încărunkit, iubește cu adevarat, pentru prima oară.

Anna Sergheevna și el se iubeau ca două ființe foarte apropiate, ca soț și soție, ca doi prieteni buni și afectuoși. Lî se părea că însăși soarta i-a predestinat unul pentru altul, și era de neînțeles de ce el e căsătorit și ea e măritată. Erau ca două păsări călătoare, bărbătuș, și femela, care au fost prinse în laț și silite să trăiască în două colivii diferite. Ei își iertaseră unul altuia trecutul, pentru care le era rușine, își iertau totul în prezent și simțeau amândoi cît de mult i-a schimbat dragostea.

Înainte, în clipele de tristețe, Gurov se liniștea cu tot felul de raționamente, cu tot felul de teorii, acum, însă, nu-i mai ardea de teorii, era torturat de o profundă compasiune și voia din toată inima să fie sincer, bun, drăgăstos.

— Încetează, iubito; stăruți el, ai plîns puțin, dar gata, ajunge... Hai să stăm de vorbă, poate găsim vreo soluție.

După aceea se sfătuiră îndelung, chibzuind cum ar putea să scape de situația nenorocită care-i silea să se ascundă mereu, să mintă, să trăiască în orașe diferite și să se vadă atât de rar. Cum să scape de grelele și nesufletele lor lanțuri?

— Cum? Cum? întreba el, luîndu-și capul în mîni.
Cum?

Și li se părea că nu mai e mult pînă vor găsi o ieșire, și atunci vor începe o viață nouă, minunată. Și amândoi își dădeau limpede seama că se află abia la începutul drumului, un drum atât de lung și de greu.

În rîpă

I

SATUL Ukleievo era așezat într-o rîpă, astfel că din deosebită, de pe șosea sau de la gară, nu se zăreau decât clopotnița bisericii și coșurile fabricilor de stambă. Cînd vreun drumeț întreba ce sat este acela, i se răspundea în totdeauna :

— Ia, satul cu dascălul care a mîncat toate icrele la o pomană...

Și drept este că la un parastas, la fabricantul Kostiukov, bătrînul dascăl al satului, ochind printre gustările de pe masă un castron cu icre moi, se năpustise asupra lor și începuse să le înfulece cu lăcomie. Cei ce se îmbulzeau în jurul mesei îl înghionteau, îl trăgeau de mînecă, dar el — nimic ; și dădea înainte, nu auzea, nu vedea, pînă ce ajunsese la fundul castronului, care avea aproape două ocale. S-a scurs multă vreme de atunci. Dascălul s-a stins și el de mult. Dar oamenii tot nu uită povestea cu icrele. Să fi fost oare atît de săracă în întîmplări viață de toate

zilele din satul acela? Sau oamenii nu știuseră să ia seama decât la acea măruntă întâmplare petrecută cu zece ani în urmă? Fapt e că despre Ukleievo nu se povestea nimic altceva.

Satul era mereu bîntuit de friguri, și noroiul nu se zbicea nici în timpul verii, întinzîndu-se în smîrcuri mocirloase, mai ales pe sub zăplazurile peste care se apleau bătrînele sălcii pletoase ce aşterneau sub ele umbră deasă. Pretutindeni plutea mirosul greu de scursori de fabrică și de acid acetic. Acidul era folosit la colorarea stămburilor. Fabricile — trei țesătorii și o tăbăcărie — nu se aflau chiar în sat, ci la marginea lui, mai la o patre. Nu erau tocmai din cele mari: toate la un loc să tot fi avut patru sute de muncitori. Din pricina tăbăcăriei, apa rîului se umplea de miasmele scursorilor, finețele se stricau, iar vitele satului se îmbolnăveau de dalac. De aceea și venise ordin ca fabrica să fie închisă. Si închisă a rămas. Dar numai pe hîrtie. Ea a continuat să lucreze în ascuns, însă cu buna știință a zapciului și a medicului de județ, cărora fabricantul le plătea cîte zece ruble pe lună ca să închidă ochii. În tot satul nu erau decât două case mai arătoase, de piatră, și acoperite cu tablă. În cealaltă, cu etaj, așezată drept în fața bisericii, locuia Grigori Petrovici Tîbukin, tîrgoveț pripăsit de prin Epifanskoe.

Grigori ținea o băcănie. Dar asta numai de ochii lumi, fiindcă adevărata lui îndeletnicire era negustoria cu votcă, cu vite, cu piei, cu cereale, cu porci și cu tot ce se nimerea. Grigori Petrovici era gata să facă negustorie cu orice. Așa, bunăoară, dacă se cereau la export coțofene pentru pălării de damă, făcea ce făcea și cîștiga treizeci de copeici la pereche. Lua păduri în exploatare, dădea bani cu dobîndă, pe scurt: bătrînul știa să se chivernisească.

Grigori Petrovici Tîbukin avea doi feciori. Cel mai mare, Anisim, era agent secret la poliție și nu dădea decât arareori pe acasă. Cel mai mic, Stepan, se apucase de negoț și-l ajuta pe taică-său. Adică vorba vine, fiindcă prea mare ajutor nimeni nu aștepta de la el — avea o sănătate cam subredă și pe deasupra era și surd. În schimb, Axinia, nevasta lui, era o femeie falnică, frumoasă, care în zilele de

sărbătoare ieșea la plimbare cu pălărie și umbreluță. Se scula devreme, se culca tîrziu, și toată ziulică o vedea alergind, ținîndu-și poalele și zornăindu-și cheile, cînd la hambar, cînd la beci, cînd în dugheană. Iar bătrînului Tîbukin fi creștea inima privind-o ; ochii îi rîdeau de bucurie și îi părea rău că nu e nevasta fețorului său mai mare, ci a celui mic, a surdului, care, fără doar și poate, nu prea știa să prețuiască frumusețea femeiască.

Bătrînului îi plăcuse totdeauna viața de familie și-i iubea pe ai săi mai mult decît orice pe lume. Mai ales pe fiul cel mare — agentul — și pe noră-sa. De cum îl luase pe surd, Axinia și începuse să dea dovadă de un pătrunzător simt practic ; de pildă, știa cui putea să-i dea pe datorie și cui nu. Nu se despărțea nici o clipă de chei (pe care nu le încredința nici bărbatului ei) ; de dimineața pînă seara socotea la abac, cunoștea caii după dinți mai bine decît un geambaș, și era tot timpul veselă, cu rîsul pe buze, atunci cînd nu ocăra. Dar orice făcea sau spunea ea, bătrînul era mulțumit și șoptea înduioșat ;

— Așa noră mai zic și eu ! Maică, ce frumusețe de femeie !...

Bătrînul rămăsese văduv, însă, la un an după nunta fețorului său, n-a mai răbdat și s-a însurat și el. I-au găsit la vreo treizeci de verste de Ukleievo o fată de familie mai răsărită, cam tomnatică, dar frumoasă și trupeșă, pe nume Varvara Nikolaevna. Îndată ce a adus-o în odăia de sus, totul s-a luminat în casă, ca și cum la ferestre s-ar fi pus geamuri noi. În unghere s-au aprins candele, mesele s-au acoperit cu fețe albe ca zăpada, la ferestre și în grădiniță din fața casei au răsărit flori care deschideau ochișori roșii ; iar la masă nu mai mîncau cu toții dintr-o străchină, ci se punea o farfurie în fața fiecăruia. Varvara Nikolaevna zîmbea plăcut și dulce, și totul în casă părea că se veselește. În curte au început să se strecoare cerșetori, drumeti fără căpătîi, femei în drum spre mînăstiri — ceea ce mai înainte nici nu se pomenea — iar pe sub ferestre se auzeau acum glasurile plîngărețe ale femeilor din Ukleievo și tusea sfioasă, vinovată parcă, a bețivanilor slabî și prăpădiți, dați afară de la fabrică. Varvara îi ajuta cu bani, le dădea pînă, haine vechi și, pe măsură ce deprindea treburile casei, începuse să le dea chiar mărunțișuri

luate pe furiș din dugheană. O dată, surdul o văzuse lând
două pachețele de ceai. Lucrul acesta îl puse în mare în-
curcătură.

— Mămica a luat două pachete de ceai, și spusese el
mai tîrziu tatălui său. Unde să le trec?

Bătrînul nu răspunse nimic. Stătuse locului dus pe gînd-
duri, mișcînd din sprîncene. Apoi se duse sus la nevastă.

— Varvarușka, și spusese el plin de înduioșare, dacă
ai nevoie de ceva din prăvălie, ia, maică, ia tot ce vrei, nu
te sfii!

A doua zi, surdul, trecînd în fugă prin curte, și strigase:

— Mămico, dacă ai nevoie de ceva din dugheană, ia,
ia tot ce vrei!

Faptul că în casa lui Tîbukin se făcea milostenie era
ceva nou, luminos, care-ți bucura sufletul, întocmai ca și
candelele și florile roșii. Astfel, atunci cînd de lăsată secu-
lui stau la hramul bisericii, care ținea trei zile în sir, li se
vindea țăranilor slănină rîncedă și cu miros atît de greu,
că nici nu puteai sta lîngă butoi, cînd se luau zălog de la
bețivi coase, șepci și basmalele nevestelor, cînd muncitorii
de la fabrică se tăvăleau prin noroi cu mințile furate de
votca falsificată și cînd părea că păcatul, închegîndu-se,
plutea ca o ceată înnăbușitoare deasupra capetelor, erai
parcă ușurat la gîndul că acolo, în casă, se află o femeie
liniștită, curată și care nu are nimic de-a face nici cu slă-
nina rîncedă, nici cu votca; în zilele acelea apăsațoare,
învăluite în neguri, milostenia ei era ca supapa de siguranță
a unei mașini.

În casa lui Tîbukin timpul trecea, fără ca treburile să
mai contenească. Nici nu răsarea bine soarele și o auzeai
pe Axinia spălîndu-se zgomotos în tindă. Samovarul fierbea
în bucătărie și scîncea, cobind a rău. Bătrînul Grigori Pe-
trovici, îmbrăcat cu o haină lungă, neagră, cu pantaloni de
doc, cu cizme lustruite, se plimba prin odăi, curătel și
mărunțel, bocănid din tocuri ca tata-socru cel din cîntec.

Se deschidea dugheana. Cînd se făcea ziuă, se trăgea
la scară bihunca, și bătrînul sărea pe ea voinicește, înfundîndu-și șapca pînă peste urechi. Văzîndu-l, nimeni nu ar
fi crezut că are cincizeci și șase de ani. Nevasta și norăsa
îl petreceau întotdeauna. În clipa aceea, cînd se știa cu o
haină bună și curată pe el și la bihuncă cu un falnic armă-

sar negru, care îl ținea trei sute de ruble, bătrînului nu-i plăea să se apropie de el mujicii, cu veșnicele lor tînguiri și milogeli. Lui Grigori Petrovici îi era scîrbă de ei, și ura; dacă vedea pe cîte unul pîndindu-l în poartă, îi striga mînios :

— Ei, ce stai acolo ? Cată-ți de drum !

Iar dacă era un cerșetor, se răstea :

— Să-ți mai dea și dumnezeu !

Pleca după treburi. Îmbrăcată într-o rochie de culoare închisă, cu șorț negru pe dinainte, nevastă-sa deretica odăile sau ajuta la bucătărie. Axinia sta în dugheană, la tej-ghea, și toată curtea răsună de zângănitul banilor și al sticlelor, de rîsetele sau ocările ei ; uneori, chiar de ocările mușteriilor, pe care îi cam ciupea la socoteli ; toată zarva aceasta dovedea că vînzarea clandestină de votcă era în toi. Surdul stătea și el în dugheană, dar de cele mai multe ori se plimba pe uliță, fără șapcă, cu mîinile în buzunare, uitîndu-se buimac cînd la casele oamenilor, cînd la cer. În casa lui Tîbukin se bea ceai de vreo șase ori pe zi. Și de vreo patru ori se mîncă de-a binelea. Seara făceau socoteala cîștigului, treceau totul în catastif, apoi se culcau și dormeau duși.

La Ukleievo, cele trei fabrici de stambă și locuințele proprietarilor lor, Hrîmin-tatăl, Hrîmin-fiii și Kostiukov, erau legate prin telefon. Se instalase telefon și la administrația plășii, dar acolo încetase curînd să mai funcționeze, fiindcă se cuibăriseră în el ploșnițe și gîndaci roșii. Starostele era cam certat cu știința de carte și, cînd întocmea vreo hîrtie oficială, scria fiecare cuvînt cu literă mare, ceea ce nu-l împiedicase să spună cînd întepenise telefonul :

— Acu o să ne fie cam greu fără telefon !

Firma Hrîmin-tatăl se judeca necontent cu firma Hrîmin-fiii ; cîteodată, aceștia din urmă se certau și ei între ei și între ei și porneau pe la judecăți ; fabrica rămînea atunci închisă o lună, două, pînă cînd se împăcau. Satul se bucura de aceste gîlcevi, cu prilejul căror se răspîndeau tot felul de vorbe și de clevetiri. În zilele de sărbătoare, Kostiukov și Hrîmin-fiii plecau la plimbare cu trăsura, trećînd în goana cailor pe ulițele satului și călcînd vițeii. Gătită, foșnindu-și fustele scrobite, Axinia ieșea să se plimbe prin fața dughenii ; Hrîmin-fiii se aplecau și o urcau în

trăsură, luînd-o cu dînșii, ca și cum ar fi voit s-o răpească. Atunci ieșea și bătrînul Țibukin, ca să-și arate calul cel nou, și o luce și pe Varvara cu el.

Seară, după plimbare, cînd toți se duceau să se culce, în curte la Hrîmin-fiii se auzea pînă tîrziu o armonică, din acele care costă o groază de bani. Dacă era lună, sunetele ei trezeau în suflete o zvîcniire de bucurie înfiorată. Si, pentru o clipă. Ukleievo înceta să mai fie o văgăună.

II

Anisim, fiul cel mare al lui Grigori Petrovici, dădea rar pe acasă, numai în sărbătorile mari. În schimb, trimitea deseori prin oameni din Ukleievo, veniți cu diferite treburi la oraș, mici daruri, însotite de răvașe scrise de o mînă străină, tare meșteră în mînuirea condeiului, și, întotdeauna pe o coală ministerială, astfel că răvașul aducea mai mult a jalbă. Scrisorile erau împestrițate cu expresii pe care Anisim nu le folosea niciodată în vorbirea sa obișnuită : „Iubite tată și iubită mamă, scria el bunăoară să trimit o jumătate de oca de floare de ceai pentru îndestularea nevoilor dumneavoastră fizice“.

În josul hîrtiei era parcă zgîriat cu o peniță stricată numele lui : „Anisim Țibukin“. Iar dedesubt, din nou cu slova măiestrită, cu care era scris răvașul, era adăugat : „Agent“.

Scrisorile se citeau cu glas tare, de multe ori, și bătrînul, înduioșat și roșu de emoție, spunea :

— Ce vreți ! N-a vrut să rămînă aici, la noi. S-a dus printre cărturari. Fie și aşa ! Fiecare cu ale lui...

Intr-o zi, înainte de cîșlegi, se porni dintr-o dată o ploaie mare cu măzăriche ; bătrînul și Varvara se apropiară de fereastră să privească, și iată că îl văzură pe Anisim, care tocmai venea cu sania de la gară. Nu se așteptau să sosească. Intră în casă neliniștit, ros parcă de un gînd ascuns, și rămase tot timpul astfel. În toată purtarea lui era ceva sfidător. Acum nu mai părea de loc grăbit, ca altă-

dată, să se întoarcă la oraș; să ar fi putut bănuii că fusese dat afară din slujbă. Varvara era însă bucuroasă de sosierea lui. El învăluia cu o privire şireată, ofta și clătină din cap :

— Oare cum vine asta, maică ? se minuna ea. Flăcău de douăzeci și șapte de ani și tot neînsurat umbără. T-t-t...

În odaia vecină, din vorba ei liniștită, domoală, nu se auzea decât t-t-t. Începu să se sfătuiască în șoaptă cu bătrînul și cu Axinia, ale căror fețe căpătară și ele o înfățișare şireată și tainică, de oameni care pun ceva la cale.

Hotărîră să-l însoare pe Anisim.

— T-t-t-t !... Frate-tu cel mic s-a însurat de mult, și lăua la zor Varvara, iar tu ești tot stincher. Parcă ai fi un cocoș la iarmaroc. Spune și tu, cum vine asta ? Ai să te-n-sori, cu voia domnului. Pe urmă faci ce vrei. Tu te-ntorci la slujbă și nevastă-ta rămîne acasă, să ne dea o mînă de ajutor. Prea trăiești fără rost, băiete ! După cum se vede, ai cam uitat rînduielile. Apoi nici aşa nu se poate... T-t-t-t... Cu voi, ăștia de la oraș, e o adevărată pacoste.

Cînd se însurau, Tibukinilor li se alegeau fetele cele mai frumoase, ca unor bogătași ce erau. Se găsi, aşadar, și pentru Anisim o asemenea fată. El însă nu avea nimic atrăgător în înfățișarea lui mai mult ștearsă. Slab, sfrijit, mic de statură, avea niște obraji rotunzi, de parcă i-ar fi umflat mereu, și ochi pătrunzători care nu clipeau. Barba și era roșietică și rară și, cînd se gîndeau mai mult la ceva, și-o tot vîra în gură, morfolind-o. Pe deasupra și mai și plăcea să tragă la măsea, ceea ce se și ghicea după față și mersul lui. Aceasta nu-l împiedică, bineînțeles, să spună cînd veniră să-l vestească că i se găsise o logodnică foarte frumoasă :

— Foarte bine, că doar nici eu nu-s de lepădat ! Se știe doar că noi, Tibukinii, suntem oameni arătoși.

În imediata apropiere a orașului se afla satul Torguevo. O parte din el fusese de curînd înglobată în oraș, iar cealaltă rămăsese sat. În jumătatea ajunsă oraș, trăia în căsuță ei o văduvă, care avea o soră foarte săracă, muncitoare cu ziua, iar aceasta din urmă avea o fată, Lipa, care lucra și ea tot cu ziua. Despre frumusețea Lipei începuse să se vorbească încă mai demult la Torguevo și numai săracia ei lucie făcuse pe fiecare să-și ia gîndul de la ea. Lumea

spunea că doar vreun bărbat mai în vîrstă sau un văduv să ar putea căsători cu ea. Sau, poate, o va lua la dînsul, doar „aşa”, și astfel, pe lîngă ea, va avea și mama ei ce să mă-nințe. Aflînd de la peștoare despre Lipa, Varvara plecase în grabă la Torguevo.

În scurt timp o vedere fu pusă la cale în casa mătușii, o vedere în toată regula, cu gustări și cu băutură. Lipa era îmbrăcată într-o rochie roz, anume făcută pentru această ocazie. O panglică roșie se împletea ca o flacără în părul ei. Era subțire, palidă, plăpîndă, cu trăsături gingeșe, pîrguite de munca în aer liber. Un surîs sfîlnic și trist îi lumina necontenit fața, și ochii ei priveau copilărește, plini de încredere și de curiozitate.

Era foarte tînără, aproape o fetiță, cu sănii abia mijind. Dar de cununat se putea cununa, fiindcă avea vîrsta. Era într-adevăr frumoasă. În toată înfățișarea ei un singur lucru putea să nu-ți placă: mîinile ei mari, bărbătești, care acum atîrnau stîngace de-a lungul trupului, ca niște clești uriași de rac.

— Nouă nu ne pasă că n-are zestre, și spunea bătrînul Tibukin mătușii ei. Si pentru fiul nostru, Stepan, tot o nevastă săracă am ales, și acum nu știm cum s-o mai lăudăm. Are mîini de aur și în gospodărie, și în negustorie.

Lipa stătea lîngă ușă și parcă voia să spună: „Faceti cu mine ce vreti, mă las în voia voastră“, iar mama ei, Praskovia, muncitoare cu ziua, stă pitită în bucătărie și murea de frică. Odată, de mult, un negustor la care freca scîndurile se mîniase pe ea și-i bătuse din picior. Ea se speriașe atât de rău, încît încremenise, și de atunci rămăsese cu această necontenită spaimă în ea. Pentru o nimică toată și tremura mîinile și picioarele. Si obrajii îi tremurau. Acum stătea în bucătărie, trăgea cu urechea, silindu-se să audă ce vorbesc musafirii, și își tot făcea semnul crucii, lipind degetele de frunte și cățînd la icoană. Puțin afumat, Anisim deschidea din cînd în cînd ușa de la bucătărie și-i spunea cu un zîmbet obraznic:

— Ce stai aci, scumpă mamă? Ni-i tare urît fără mata!

Iar Praskovia, fîstîcîtă, lipindu-și mîinile de pieptul ei uscățiv, răspundea:

— Vai de mine... lăsați... Vă mulțumesc frumos.

După vedere, hotărîră și ziua nunții. Acasă Anisim se plimba fără rost prin odăi, fluierind; deodată își amintea de ceva și rămînea nemișcat, dus pe gînduri, cu ochii pironiți în podea, de parcă ar fi vrut să-o sfredelească, să vadă adînc în pămînt. Nu arăta nici o mulțumire la gîndul că se va însura curînd, în duminica Tomii, și nici dorința de a-și vedea logodnica. Stătea numai și fluiera. Se vedea cît de colo că nu se însura decât fiindcă aşa voiau tatăl și mamă-sa, vitregă, și fiindcă aşa era obiceiul în sat: fiul să se însore, ca să aducă un ajutor în casă. Dar nici de plecat nu era grăbit să plece, și în tot felul lui de a se purta acum era ceva neobișnuit: îndruga vrute și nevrute și era din cale-afară de sfidător.

III

În satul Ŝikalovo trăiau două croitorese, două surori, aparținînd sectei religioase a hîștilor. Lor li se comanda seră rochiile de nuntă, aşa că veneau deseori la încercat. Încercau și nu mai sfîrșeau cu băutul ceaiului. Varvara își alesese o rochie cafenie, cu dantele negre și jeuri, iar Axinia — o rochie verde-deschis, cu trenă și cu partea din față a corsajului galbenă. Cînd croitoresele fură gata, Tîbukin, în loc să le plătească în bani, le plăti în marfă din dugheană, și ele plecară înciudate, ducîndu-și boccelele cu stearină și cu cutii de sardelle, de care nu aveau nici o nevoie. La ieșirea din sat se așezără pe un dîmb și începură să plîngă.

Anisim se întoarse de la oraș cu trei zile înainte de nuntă, îmbrăcat din cap pînă în picioare cu lucruri noi. Purta galoși strălucitori de cauciuc, un șnur roșu cu canafuri în loc de cravată și un palton nou, aruncat pe umeri.

După ce se închină cu evlavie la icoane, dădu bună ziua tatălui său și îi dăruí zece ruble de argint și zece monede de cincizeci de copeici; Varvarei îi dăruí tot atîta, iar Axintei douăzeci de monede de douăzeci și cinci

de copeici. Farmecul lor deosebit era că toate străluceau, de parcă ar fi fost nou-nouțe, anume alese. Silindu-se să pară așezat și serios. Anisim își încorda mușchii feței și își umfla obrajii. Dar de duhnit, tot duhnea a băutură. Se vede treaba că în fiecare gară se abătuse pe la bufet. Și din nou te izbea la el aceeași atitudine sfidătoare. Anisim și bătrînul se așezără la ceai, iar Varvara își resfiră în palmă monedele strălucitoare și începu să întrebe de consătenii care trăiau acum la oraș.

— Slavă domnului, o duc destul de bine! spuse Anisim. Atât doar că în familia lui Ivan Egorov s-a petrecut un fapt deosebit: a murit bătrâna Sofia Nikiforovna. De oftică. Masa pentru praznicul de înmormântare a fost comandată la cofetar și a costat două ruble și jumătate de cap de om. S-a dat și vin. Și pentru musafirii de-aici, din sat, tot două ruble și jumătate s-a plătit. Pe degeaba. Fiindcă n-au mîncat nimic. Parcă știe țiganul ce-i șofranul!...

— Două ruble și jumătate? spuse bătrînul și clătină din cap.

— D-apăi cum! Doar acolo nu ești la țară. Bunăoară, intri seara într-un restaurant să mănânci ceva; și nici nu știi când te apucă zorile. Atunci să te ții: plătești ca nimica trei, patru ruble de om. Când sună cu Samorodov, costă și mai mult. Åluia îi place să bea la sfîrșit cafea cu coniac. Și coniacul e 60 de copeici păhăruțul!

— Se laudă, se laudă! izbucni încîntat bătrînul. Zău că se laudă!

— În ultima vreme umblu mereu cu Samorodov. El vă scrie scrisorile mele. Tare frumos mai scrie! Și dacă v-aș povesti, mămico, continuă vesel Anisim, întorcîndu-se spre Varvara, ce fel de om e Samorodov ăsta, n-ați crede. Îi spunem cu toții Muhtar, fiindcă are o mutră de armean — e negru tuci. Parcă îi citesc în suflet, îl cunosc, cum îmi cunosc cele cinci degete de la mînă. El simte asta și se ține scai de mine, nu mă lasă nici un pas. Suntem prieteni la cataramă! Se cam teme de mine, ce-i drept, dar nici fără mine nu poate. Unde merg eu, hop și el. Eu, mămico, am un ochi care nu se însală. La bîlcii, bunăoară, unu vinde o cămașă. „Stai, cămașa e furată!“ și aşa și este.

— Da de unde știi? întrebă Varvara.

— De nicăieri. Am eu un ochi aşa... Nu ştiu ce fel de cămaşă e, dar parcă mă atrage ceva şi-mi spune: e furată. Asta e! La noi, la serviciu, se spune: „Anisim s-a dus să vîneze sitari!“ Asta înseamnă că am plecat să dibuiesc lucruri de furat. De furat, oricine poate fura. Dar cum să ţii furătura? Este el mare pământul, dar lucrul de furat nu-l poți ascunde cu una, cu două.

— La noi în sat i s-a furat, săptămîna trecută, lui Guntoriov un berbec și două oi, spuse Varvara, ofțind, și nu are cine să le caute, t-t-t...

— De ce nu? Aș putea să le cauți eu. Sigur că da...

Sosi ziua nunții. Era o zi de aprilie răcoroasă, dar se nină și veselă. Încă din zori, ulițele din Ukleievo răsunau de zvon și zurgălăi. Căruțe cu doi sau trei cai, cu panglici colorate fluturînd pe cercurile atelajelor și în coamele cailor, treceau în sus și în jos. Prin sălcii, stoluri de stâncute cîrniau speriate de atîta zarvă, iar graurii ciripeau, parcă s-ar fi bucurat și ei că la Tîbukini este nuntă.

În casă mesele erau întinse și încărcate cu tot felul de bunătăți: pești lungi, afumături, păsări umplute, cutii de sardele, fel de fel de sărături și marinate, și puțderie de sticle de vin și de votcă; mirosea a cîrnat afumat și a homar nu tocmai proaspăt. Bocânind din tocuri, bătrînul se foia în jurul meselor, ascuțind cuțitele unele de altele. Varvara nu mai știa unde i-e capul; toată lumea trăgea de ea, întrebînd-o sau cerîndu-i căte ceva; sufînd greu, cu privirea rătăcită, dădea mereu fuga la cuhnice, unde din zorii zilei bucătarul Kostikov și bucătăreasa Hriminilor-siii nu mai pridideau. Cu părul numai cîrlionți, fără rochie, în corset și ghete noi cu scîrt, Axinia trecea ca o vijelie prin curte și abia i se zăreau, în treacăt, genunchii și pieptul gol. Toată casa era plină de freamăt; se auzeau exclamații, ocări; trecătorii se opreau în fața porții larg deschise, și totul lăsa să se vadă că se pregătește ceva neobișnuit.

— Au plecat să aducă mireasa!

Clinchetul năvalnic al zurgălăilor se îndrepta, pierzîndu-se încet, încet, dincolo de sat... Pe la ceasurile trei, lumea începu din nou să alerge, să iasă pe la porți. Zurgălăii se auzeau iar. Venea mireasa. Biserică era întesată de lume. Policanul era aprins, iar corul, la cererea bătrînului Tîbukin, cînta după note. Strălucirea luminilor și a rochiilor de oulori

vii și lăua Lipei ochii. I se părea că glasurile sonore ale cîntăreștilor din cor îi lovesc tîmpilele ca niște ciocane; corsetul pe care îl pușese pentru prima oară în viața ei o strîngea, ghetele la fel, și Lipa arăta, de parcă abia s-ar fi trezit dintr-un leșin. Privea în jurul ei și părea că nu înțelege nimic. Îmbrăcat într-o redingotă neagră, cu același șnur roșu cu canafuri în loc de cravată, Anisim era dus pe gînduri. Se uita într-un singur punct, iar cînd corul cînta mai tare, tresărea și își făcea repede semnul crucii. Era foarte tulburat și îi venea să plîngă. Biserică îi era cunoscută din frageda copilărie. Pe vremuri, răposata mamă-sa îl aducea aici să-l împărtășească; mai tîrziu, cînta cu băieții în cor; cunoștea fiecare colțisor, fiecare icoană. Și iată că acum se cununa! Se însura, fiindcă aşa se cădea, pentru buna rînduială. La drept vorbind nici nu se mai gîndeau la asta, parcă-ar fi uitat cu totul de cununie. Lacrimile îi împăienjeneau ochii, îl împiedicau să vadă împedite icoanele, o greutate îl apăsa pe înimă. Se ruia și își cerea lui Dumnezeu ca nenorocirile de neînlăturat, care dintr-o clipă în alta avea să se dezlănțuiască asupra capului său, să-l ocolească într-un fel sau altul, aşa cum, pe vreme de secetă, norii amenințători de furtună ocolesc pînă la urmă satul, fără să lase un singur strop de ploaie. Și, doamne, cîte păcate se adunaseră de-a lungul anilor, cîte păcate! Și nu mai era nimic de făcut, nu se mai putea îndrepta nimic, aproape că i se părea nefiresc să se mai roage de iertare. Și totuși, își cerea iertare, ba îi scăpă și un sughet de plîns, pe care însă nimeni nu-l luă în seamă, fiindcă toți îl credeau beat.

Deodată se auzi un scîncet speriat de copil:

— Mamă, mămico, haidem de aici!

— Liniște! strigă preotul.

Nuntașii ieșiră apoi din biserică și se îndreptară spre casă, cu tot alaiul. Oamenii se îmbulzeau. În fața dughenii, la poartă, în curte, sub ferestre, se adunase de asemenea mulțime mare. Femeile satului veniseră la urări, aşa cum cereau datinile. Îndată ce tinerii pășiră peste prag, corul, care-i aștepta în tindă, cu notele în mîini, izbucni deodată cu toată puterea. În același timp începu să cînte și orchestra, adusă anume de la oraș. Se servi șampanie de Don în pahare cu picior. Antreprenorul-dulgher Elizarov, un bătrîn înalt

și uscățiv, cu sprîncene atât de stufoase, încît abia i se mai zăreau ochii de sub ele, ridică paharul, și se adresă tinerilor :

— Anisim, și tu, fetițo, să vă iubiți unul pe altul, să trăiți în frica lui dumnezeu, copilașii mei, și maica precista să vă aibă în pază ! Se sprijini apoi de umărul bătrânlui Tîbukin și trase un hohot de plîns : Grigori Petrovici, să plîngem, să plîngem de bucurie ! spuse el cu glas pitigăiat, apoi izbucni în rîs și continuă cu voce de bas : Ha-ha-ha ! Si nora asta a ta tot frumoasă e ! Totu-i la ea cum se cuvine. Totul merge lin, nimic nu scîrștie, mașinăria e în regulă și surubăria e faină !

Elizarov era din județul Egorievsk, dar încă din tinerețe lucra la Ukleievo, atât pentru fabrici cît și pentru satele din împrejurimi ; se obișnuise aici. Lumea însă parcă tot bătrân și apucase, tot lung și uscățiv, și de mult nu-i mai spunea nimeni altfel decât Cîrjă. Poate fiindcă de peste patruzeci de ani se îndeletnicea numai cu reparații prin fabrici, Elizarov judeca totul, oameni și lucruri, numai din punctul de vedere al rezistenței. Nu cumva are nevoie de reparație ? Si de data aceasta, înainte de a se așeza la masă, încercase cîteva scaune, ba pipăise și peștele cu degetul.

După șampanie, pucoesera cu toții să se așeze la masă. Musafirii vorbeau tare, își trăgeau scaunele cu zgomot. În tîndă se auzea muzica, în timp ce, în curte, femeile se întreceau să aducă tradiționalele laude mirilor. Era nu amestec sălbatic de sunete și de zgomite care te zăpăceau.

Cîrjă se sucea și se răsucea pe scaunul lui, își împingea vecinii cu coatele, nu-i lăsa să vorbească și aci plîngea, aci rîdea cu hohote.

— Puișorii mei, puișorii mei, puișorii mei... bolborosea el într-una. Axiniușka maică, Varvarușka, să trăim cu toții în pace și înțelegere, dragii mei...

Nu prea era obișnuit să bea, și de la primul păharel de rachiu englezesc se făcu turtă. Rachiu acela păcătos, fabricat dumnezeu știe din ce, și amețea pe toți cei care-l dădea pe gît, de parcă îi trăsnea. Curind, limbile începură să se împleticească.

Fuseseră poftiți preoții, administratorii fabricilor, cu soțile lor, și numeroși negustori și cîrcumari de prin satele vecine. Starostele și pisarul plăștii, care de paisprezece ani făceau slujbă împreună și care în tot acest răstimp nu iscă-

liseră hîrtie și nu lăsaseră să plece om de la administrație fără să-l jecmănească sau să-l repeadă, ședea și aci la masă tot unul lîngă altul. Grași, bine hrăniți, păreau amîndoi atât de pătrunși de tertipuri încât parcă și pielea de pe fața lor căpătase o înfațisare deosebită, coțcărească. Nevasta pisarului, o femeie uscată și șasie, își adusese și copiii; întocmai ca o pasăre de pradă, pîndea cu priviri piezișe farfuriile și, cu mîini dîbace, culegea tot ce îi era la îndemînă, umplîndu-și buzunarele ei și pe ale plozilor.

Lipa ședea împietrită, cu aceeași expresie pe care o avu-se și în biserică. De cînd făcuseră cunoștință, Anisim nu schimbase nici un cuvînt cu ea. Aproape că nici nu-i știa vocea. Si acum, stînd alături de ea, continua să tacă și să bea într-o rachiu englezesc. Cînd se îmbăta de-a binelea, începu să-i povestească mătușii care ședea în fața lui:

— Am un prieten; îl cheamă Samorodov. E un om de seamă, are diplomă de cetățean de onoare și știe grozav să vorbească. Da eu, mătușico, îl am în mînă. Si el știe asta. Dă-mi voie, mătușico dragă, să beau cu dumneata un pahar, în sănătatea lui Samorodov!

Varvara alerga în jurul meselor, servind și îmbiind mușafirii; era ostenită și zăpăcită, dar încîntată că erau atât de multe mîncăruri și totul arăta atât de bogat; nimeni nu-i va putea vorbi de rău. Soarele apusese și masa tot nu se sfîrșise. Nici unul nu mai știa ce mânîncă și ce bea; nu se mai înțelegea nimic din tot ce se se vorbea, doar în răstimpuri, cînd muzica tăcea pentru o clipă se auzea limpede glasul unei bătrîne care striga de pe uliță:

— Ne-ați supt sîngele, nemernicilor! Cum de vă mai rabdă pămîntul?!

Seara se dansă în sunetele orchestrei aduse de la oraș. Sosiră și Hrimin-fiii cu vinul lor. În timpul dansului, unul din ei luă în fiecare mînă cîte un clondri și în gură un pahar, ceea ce îi înveseli foarte mult pe nuntași. În mijlocul cadrilului, cîte unul îi trăgea deodată o căzăcească îndrăcită. Axinia se învîrtea în rochia ei verde cu trenă, făcînd să se involbure în urma ei o adiere de vînt. Cineva o călcă pe trenă și-i rupse o bucătică de voal. Cîrjă strigă numai de cît:

— Uite că i-au rupt pervazul! Măi, puișorilor!

Axinia avea ochi brumării, naivi, care clipeau foarte rar, și un zîmbet copilăresc îi juca mereu pe buze; ochii aceia nedintiți, capul mic deasupra gâtului lung, și toată zveltețea ei aveau ceva de șarpe; în rochia ei verde cu pieptul galben, cu zîmbetul ei, aducea grozav cu o viperă ce se înalță primăvara din secara tînără și privește la treători. Hrîminii se purtau cu ea foarte liber, și era vădit că cel mai mare se afla de mult cu ea în relații intime. Surdul nu vedea nimic, nici nu se uita măcar la ea. Stătea picior peste picior și mînca nuci, pe care le spărgea în măsele cu atîta zgomot, de-a fi zis că trage cineva cu pistolul.

Dar iată că bătrînul Tîbukin păși și el în mijlocul încăperii; flutură din batistă, făcînd semn că vrea să joace căzăceașca; un murmur de admirație se auzi prin casă și prin curte:

— Joacă stăpînul!

De jucat, juca Varvara, bătrînul flutura doar din batistă și tropăia din călcăie. Cei din curte însă, care se uitau pe fereastră, spînzurați unii de alții, erau încîntați și o clipă fi iertă totul: și bogăția și fărădelegile.

— Bravo, Grigori Petrovici! se auzea din mulțime. Așa, aşa, dă-i înainte, dă-i cu foc! Vezi că mai poate să joace? Ha-ha-ha!

Nunta se sfîrși tîrziu, abia după unu noaptea. Cînd petrecerea se încheie, Anisim trecu clătinîndu-se printre coști și printre muzicanții din orchestră și le dădu la fiecare cîte o monedă de cincizeci de copeici, iar bătrînul, fără să se clătine, dar sprijinîndu-se parcă numai într-un picior, și duse pe rînd musafirii pînă la ușă, șoptindu-i fiecaruia:

— Două mii de ruble mă ține nunta asta!

În învălmășeala plecării, cineva luă din greșală haina cîrciumarului din Šikalovo, haină bună, lăsînd în loc una veche. Auzind de această poveste, Anisim se mînie dintr-o dată și începu să strige:

— Stați! O găsesc pe loc! Știu cine a furat-o!

Ieși în goană pe uliță, luîndu-se după unul din nuntași. Dar ceilalți îl ajunseră din urmă, îl prinseră, îl luară de subsuori și îl duseră, beat turtă, roși de mînie și leoarcă de sudoare, pînă în iatac, unde matușa și începuse să dezbrace pe Lipa.

Trecură cinci zile, Anisim, care se pregătea de plecare, se duse sus să-și ia rămas bun de la Varvara. În camera ei ardeau toate candelele și mirosea a tămâie, iar ea stătea lîngă fereastră și împletea un ciorap de lînă roșie.

— N-ai prea stat mult cu noi ! îi spuse ea. Se vede că ţi s-a urit aici, ț-ț-ț... Drept că noi trăim bine, avem de toate, ți-am făcut o nuntă aşa cum se cuvine ; mi-a spus bătrînul că a costat două mii de ruble... Ce să mai vorbesc, trăim negustorește ! Numai că, vezi, în toată asta e o bubă : tare mai năpăstuim poporul. Mi se rupe inima, dragul meu, de cum îl năpăstuim, doamne, dumnezeule ! Fie că schimbăm un cal, fie că ne cumpărăm ceva, fie că tocmai un muncitor, mereu înselăm pe cîte cineva. Înselăciune și iar înselăciune ! Undelemnul din dugheană este atât de rînced și de amar, încât pînă și catranul cu care își ung oamenii căruțele ţi se pare mai bun la gust. Da, ia spune-mi, rogu-te : nu se poate face negustorie și cu undelemn bun ?

— Fiecare cu ale lui, mâmico !

— Bine, bine, dar într-o zi o să ne ducem pe lumea cealaltă, și atunci... Ț-ț-ț... Eu cred că ar fi bine să vorbești odată cu tatăl tău în privința asta...

— N-ar fi mai bine să vorbești dumneata ?

— Ei, na-ț-i-o ! Eu orice-i spun, el îmi răspunde ca și tine : fiecare cu ale lui. Pe lumea cealaltă oare tot aşa o să fim judecați ?

— Lasă, că n-o să ne mai judece nimeni ! răsunse Anisim cu un oftat. Tot nu este dumnezeu. Cine să mai judece ?

Varvara se uită la el cu uimire. Apoi izbucni în rîs și bătu din palme, atât i se păruse de caraghioasă vorba lui Anisim. Acesta, văzind-o aşa de uimită și uitîndu-se la el ca la o comedie, se descumpăni.

— La urma urmei, poate să și fie, în schimb nu este credință, urmă el. În timpul cununiei, nu m-am simțit de loc în apele mele. Așa cum auzi țipînd puișorul în găoacea oului pe care-l iezi de sub cloșcă, tot aşa a țipat dintr-o dată conștiința în mine, atunci. Și cît a ținut cununia m-am tot gîndit : „Sigur să este dumnezeu !“ Dar acum am ieșit din

biserică, iar nimic ! Si apoi, de unde să pot ști eu dacă e sau nu e ? Ne-a vorbit nouă cineva despre asta cînd eram copii ? De cînd suge la pieptul mamei, copilului i se spune mereu același lucru : fiecare cu ale lui ! Nici tata nu crede în dumnezeu. Mi-a spus deunăzi că lui Guntoriov i s-au furat niște oi... Le-am găsit. Le-a furat un mujic din Sikalov. De furat, el le-a furat, dar pieile sînt la tata. Poftum credință ! Anisim clipi din ochi și clătină din cap : Nici starostele plășii, nici pisarul nu cred în dumnezeu, și nici dascălul. Ei se duc la biserică și țin posturile numai de ochii lumii, ca să nu le scoată vorbe urîte. Si numai ca să fie la adăpost pentru cazul că s-ar putea totuși să vie și o judecată de apoi. Acum merge vorba că s-ar apropia sfîrșitul lumii, fiindcă poporul nu mai e credincios, nu-și mai respectă părinții și cîte altele. Astea sînt fleacuri. Eu așa socotesc, mămico : toată nenorocirea vine de acolo că oamenii au prea puțină rușine. Ti-am spus că eu citesc în sufletele oamenilor și înțeleg multe. Dacă omul are o cămașă furată, eu văd că e furată. Stă un om în ceainărie și îi se pare că bea ceai, și atîta tot ; ei bine, ceaiu-i ceai, dar eu mai văd că el n-are rușine. Umbli o zi întreagă și nu întîlnesci un singur om cu rușine. Si toată pricina e că oamenii nu știu dacă este sau nu dumnezeu... Si acum, mămico, la buna vedere ! Rămfi sănătoasă și nu mă mai pomeni de rău ! Anisim făcu o plecăciune adîncă în fața Varvarei. Îți mulțumesc pentru toate, mămico ! Familia noastră a avut mare noroc cu dumneata. Ești o femeie foarte cumsecade și sînt foarte mulțumit că te știu aici. Înduoșat, Anisim ieși. După o clipă, se întoarse din nou și și spuse : Samorodov m-a incurcat într-o treabă. Sau mă îmbogățesc, sau mă curăț. Dacă se întimplă ceva rău cu mine, te rog, mămico, să ai grijă de tata.

— Ei, nu mai vorbi așa ! T-t-t... Dumnezeu e milostiv ! Dar știi, Anisim, ar fi bine să-ți mai deznmierzi nițel nevasta, t-t-t... Vă uitați unul la altul parcă ați fi supărați ; măcar o dată să văd și eu că vă zîmbiți, zău așa !

— E și ea tare nu știu cum... răsunse Anisim ofînd. Nu pricepe nimic. Tace mereu. Poate unde e prea tînără. Las-o să mai crească.

La scară aștepta un armăsar alb, falnic, bine hrănit, înhămat la o șarabană.

Bătrînul Tîbukin sări voinicește în ea și luă hățurile. Anisim o îmbrățișă pe Varvara, pe Axinia și pe fratele său. Ieși și Lipa în pridvor. Stătea nemîscată, uitîndu-se într-o parte, de parcă nici n-ar fi ieșit să petreacă pe cineva, ci numai aşa, într-o doară. Anisim se apropie de ea și abia îi atinse obrazul cu buzele.

— Rămfi cu bine ! spuse el.

Ea zîmbi straniu, fără să-l privească ; fața începu să-i tremure, și, fără să știe de ce, tuturor li se făcu milă de ea. Anisim sări și el voinicește în șarabană și, cum se socotea bărbat frumos, se îndreptă mîndru din șale, proptindu-si mîna în sold.

În timp ce se urcă din rîpă spre deal, Anisim se uita mereu în urmă, spre sat. Era o zi caldă, senină. Se scose seră pentru prima oară vitele la pășune, și fete și neveste, îmbrăcate în strai de sărbătoare, mergeau pe lîngă cireadă. Un taur roșu-cafeniu boncăluia bucuros că se vede în libertate și scormonea țărâna cu copitele dinainte. Pretutindeni, în văzduh și în frunzișuri, cântau ciocârlile. Anisim se uită la biserică albă, frumoasă, văruită de curînd, și își aminti că acum cinci zile se rugase în ea. Văzu apoi școala, cu acoperișul ei verde, pîrăul, în care se scălda și prindea pește pe vremuri... O bucurie caldă îi umplu pieptul și, dintr-o dată, își dori din tot sufletul să vadă răsăritind, ca din pămînt, înaintea lui, un zid înalt, care să nu-i îngăduie să plece mai departe, ca să rămînă numai cu trecutul.

La gară, intrără în bufet și băură cîte un pahar de Xeres. Bătrînul băgă mîna în buzunar ca să scoată punga.

— Eu fac cînste ! îl opri Anisim.

Înduioșat, bătrînul Tîbukin îl bătu pe umăr și îi făcu bufetierului cu ochiul, vrînd parcă să spună :

„Uite ce băiat am !“

— Hei, să fi rămas tu acasă, Anisim, la negustoria noastră ! spuse el. Mare preț ar fi avut ! Te-aș fi acoperit cu aur din cap pînă-n picioare !

— N-a fost să fie, tată !

Xeresul era acrișor și parcă mirosea a ceară roșie. Totuși mai dădură pe gît cîte un pahar.

Cînd bătrînul se întoarse de la gară, mai-mai să nu-și recunoască nora cea mică. Nici nu-i plecase bine bărbatul din casă și Lipa se schimbase cu totul, se înveseli dintr-o

dată ; desculță, într-o fustă veche, ruptă, cu mînecile sufletește pînă la umăr, spăla scara de la intrare, cîntind cu glas subțirel, argintiu. Iar cînd se ducea să deșarte găleata cu apă se uita la soare cu zîmbetul ei copilăresc și îi se părea că e și ea o ciocârlie.

Un bătrân lucrător, care trecea prin fața casei, clătină din cap și strigă :

— Frumoase nurori mai ai, Grigori Petrovici ! Dumnezeu îi le-a trimis. Adevărate comori, nu alta...

V

În ziua de opt iulie, într-o vineri, Elizarov, poreclit Cîrjă, și cu Lipa se întorceau din satul Kazanskoe, unde fuseseră să se închine la hramul maiciei domnului din Kazan. Mult în urma lor venea și Parskova, mama Lipei, care rămînea tot mai în urmă — fiind bolnavă, se îneca de năduf. Era pe inserate.

— Zău ? se minuna Cîrjă de cele povestite de Lipa. O-o-o !

— Mie tare-mi place dulceața, Ilia Makarici, spunea ea. Cîteodată, mă aşez într-un colț, beau liniștită ceai și mănimc dulceață. Alteori, bem amîndouă, Varvara Nikolaevna și cu mine. Ea povestește ceva duios și eu ascult. Au multă dulceață. Patru borcane. „Mănimcă, Lipa, nu te sfii“, îmi spune ea.

— Zău ? Patru borcane ?

— Trăiesc din belșug. Franzelă albă la ceai și carne, cîtă vrei. Belșug, nu glumă ! Numai că vezi, Ilia Makarici, mi-e frică la ei. Nici nu pot să-ți spun ce frică mi-e !

— Și de ce și-e frică, fetițo ? o întrebă Cîrjă și se uită înapoi, să vadă dacă Praskovia nu rămăseșe prea departe.

— La început, cînd am făcut nunta, mi-era frică de Anisim Grigorici. Drept să spun, nu era rău, dar cum se aprobia de mine înghețam ; simțeam cum mă ai cu frig, cum îmi îngheță parcă oasele. Cît a stat cu mine, n-am dormit o singură noapte. Tremuram și mă rugam lui dum-

nezeu. Acum mi-e frică de Axinia, Ilia Makarici. N-am ce zice, ea tot cu zîmbetul pe buze umblă, numai că uneori o vezi uitându-se pe fereastră, și ochii i se fac răi și scapă sănței verzi, ca ochii oilor în întunericul staulului. O scot Hrîmin-fiii din minți. „Socrul dumitale, și spun ei, are la Butiokino o moșioară de vreo patruzeci de deseantă. Bună moșioară, cu nisip și apă ! Așa că dumneata, Axiușa, să ridici acolo o fabrică de cărămizi, și, după aceea, intrăm și noi în combinație“. Cărămidă costă acum douăzeci de ruble mia. Socoteala nu e rea. Ieri, la masă, Axinina i-a și spus bâtrînului. „Vreau să fac la Butiokino o cărămidărie. Mă fac eu singură negustoreasă“. Apoi a rîs. Dar Grigori Petrovici s-a întunecat la față : se vede că nu i-a plăcut treaba asta. „Oît timp trăiesc eu, a spus el, nu ne împărțim. Rămnem toți laolaltă.“ Axinia l-a fulgerat din ochi și a scrîsnit din dinți. S-au adus la masă clătite și nici nu s-a atins de ele !

— O-o-o ! se miră Oîrjă. Nu s-a atins de ele ?

— Și zău, mă-ntreb, când o fi dormind ? continuă Lipa. Abia atîpește cîte o jumătate de ceas, apoi sare ca arsă și începe să umble prin casă, cu ochii pe la ferestre, să nu dea oamenii cumva foc la ceva, să nu fure... Tare mi-e frică de ea, Ilia Makarici ! După nuntă, Hrîmin-fiii nici nu s-au culcat. S-au dus de-a dreptul la oraș, să se judece. Și lumea vorbește că tot Axinia i-a învrăjbit. Doi dintre frați i-au făgăduit să-i zidească fabrica, iar cel de-al treilea s-a susținut, și fabrica lor n-a mers vreo lună. Din pricina asta unchiul meu, Prohor, a rămas fără lucru. A hoinărit pe la curți, cerînd cîte un colț de pîine. „Unchiule, i-am spus eu, de ce nu te duci să ari ori să tai lemnă ? De ce te faci de rușine ? „Am pierdut, zice, obiceiul să mai muncesc ca tot creștinul. Nu mai știu să fac nimic, Lipînka !

Se opriră lîngă o pădurice de plopi tineri să se odihnească și s-o aștepte pe Praskovia. Elizarov era de mult antreprenor de dulgherie, dar cal nu avea. Colinda pe jos tot județul, ducînd-și pe umăr desaga, în care avea pîine și ceapă. Mergea cu pași mari, bălăbanind brațele, și nu era chiar atât de ușor să te țî de el.

La manginea păduricii era un stîlp de hotar. Elizarov și pipăi să vadă dacă-i zdravăn. Îi ajunse din urmă și Praskovia, suflînd din greu. Fața ei zbîrcită, mereu speriată, strălucea de bucurie : astăzi fusese și ea la biserică, ca tot

omul ; se plimbase prin iarmaroc, băuse cvas de pere ! Astă i se întimpla rar. Ba i se părea chiar că pentru prima oară în viață ei își făcuse toate poftele inimii. După ce se odihină, porniră toți trei mai departe. Soarele apunea și razele lui, strecându-se pe sub frunzișuri, luminau trunchiurile copacilor. Păduricea răsună de glasuri vesele. Erau niște fete din Ukleievo, care le-o luaseră cu mult înainte, dar care întîrziaseră în desis. Se vede că se apucaseră să culeagă ciuperci.

— Hei, fetelor, hei, frumoaselor ! le strigă Elizarov.

Drept răspuns, păduricea răsună de risete.

— Băgați de seamă, vine Cîrjă ! Cîrjă, hodorog bătrîn !

Și ecoul parcă rîdea și el. Rămase și păduricea în urmă. Curind începură să se zărească vîrfurile coșurilor de la fabrici, apoi crucea de pe turla bisericii străluci în soare : nu mai era mult pînă-n sat, pînă-n satul cu „dascălu” care mîncase toate icrele la un parastas“. Ajunseră aproape de casă. Mai aveau de coborât în rîpă. Lipa și Praskovia, care mergeau desculțe, se așezără în iarbă să se încalze. Cîrjă se așeză și el alături. Privi de acolo de sus, Ukleievo, cu biserică lui albă, cu sălcile și cu gîrla lui, părea frumos și liniștit. Numai acoperișurile fabricilor, vopsite din economie într-o culoare închisă, mohorîtă, supărau ochiul. Pe celălalt mal al rîpei se întindea lanuri de secară : căpițe, snopi răzleți, împărtășiai parcă de furtună, și grămezi de paie abia secerate. Ovăzul era și el în pîrg și strălucea sidefiu la soare. Secerisul era în toi. În ziua aceea fusese sărbătoare. A doua zi, simbătă, avea să se strîngă secara, să se care finul, apoi venea duminica și era iarăși sărbătoare. În fiecare zi tunetul cutremura zările împînzite de dogoare ; adieri umede, aburite, vesteau ploaie ; privind cerul, fiecare se ruga să dea domnul să aibă timp să-și strîngă bucatele, și în suflete bucuria norodului se împletea cu îngrijorarea.

— Secerătorii s-au scumpit ! rosti Praskovia. O ruhlă și patruzeci pe zi !

Pe drum treceau mereu oameni, întorcîndu-se de la iarmarocul din Kazanskoe : femei, muncitori din fabrici cu șepci noi, copii, cerșetori... Într-un nor de praf trecea cîte o teleagă, în urma căreia alerga un cal ce nu fusese vîndut și care parcă se bucura că se întoarce din nou în grajdul lui. Venea apoi un om, trăgînd de funie o vacă legată de coarne, care se lăsa dusă anevoie, aproape tîrîtă. Și din nou se ridică

un nor de praf și trecea hurducindu-se altă teleagă plină cu tărani beți, care-și bălăbăneau picioarele printre loitre. O bătrînă ducea în mînă un băiețaș, cu o căciulă mare, încălțat cu niște cizme prea înalte pentru el. Băiețașul nu mai putea de cald și abia își tîra picioarele din pricina cizmelor care-l împiedicau să-și îndoie genunchii, dar nu se lăsa și sufla într-una, din răsputeri, într-o trîmbiță. Bătrîna și copilul coborîră în rîpă și curînd nu se mai văzură. Trîmbița însă tot se mai auzea.

— Care va să zică, fabricanților noștri iar nu li-s boji acasă... spuse într-un tirziu Elizarov. Mare belea cu ei! Kostikov e supărat pe mine. „Prea mult lemn ai băgat în streașină”, mi-a spus el, deunăzi, înciudat. „Cum mult, Vasili Danilici? i-am răspuns eu. Am băgat atîta cît trebuie. Doar nu mânînc lemnul!“ Foc s-a făcut! „Cum îndrăznești să vorbești așa cu mine, dobitocule? mi-a spus el. Uîși cu cine ai de-a face? Eu te-am făcut antreprenor!“ „Ei, mare pricopseală! i-am răspuns eu. Și cînd nu eram antreprenor, tot beam ceai în fiecare zi.“ S-a supărat și mai rău. „Sînteți toți niște pungași!“ a strigat el. Am tăcut. Lasă, nu face nimic: noi sîntem pungași pe lumea asta și voi o să fiți pe lumea cealaltă! m-am gîndit eu. Ha-ha-ha! A doua zi s-a mai muiat. „Să nu fii supărat, Makarici, pentru vorbele pe care îți le-am spus ieri, chiar dacă au fost cam grele. Eu, vezi, sînt negustor din ghilda întîi, sînt mai mare decât tine și tu trebuie să tac!“ Eu tot nu m-am lăsat: „Dumneavoastră sînteți negustor din ghilda întîi, iar eu nu sînt decât dulgher. Asta așa e. Numai că și sfîntul Iosif tot dulgher a fost. Meseria noastră e cinstită, pe placul lui dumnezeu. Dar dacă dumneavoastră vă place să fiți mai mari decât mine, apoi voia dumneavoastră, Visili Danilici“. Vorba e că, după asta, am intrat la gînduri: oare cine să fie cu adevărat mai mare? Un negustor din ghilda întîi sau un dulgher? Să știi, puișorilor, că tot dulgherul este mai mare. Cîrjă se gîndi nițel, apoi adăugă: Da, da, puișorilor, așa e! Cine trudește, cine pătîmește, ăla e mai mare!

Soarele apusese și deasupra gîrlei; din curtea bisericii și de pe maidanele din jurul fabricilor se ridică o ceață deasă, lăptoașă. În întunericul care se lăsa acum repede, luminițele începură să se aprindă devale, și uneori îi se părea că ceață ascunde un abis fără fund. În clipa aceea, Lipa și

mama ei, care se născuseră sărace lipite pământului și care erau în stare să trăiască astfel pînă la sfîrșitul vieții, dînd totul celorlalți, afară de sufletul lor blînd și sfios, fură cuprinse de un simțămînt ciudat. Pentru prima oară li se părea că sunt și ele mai mari decît alții, că înseamnă și ele ceva în lumea aceasta uriașă și tainică, în sirul nesfîrșit al vieților omenești. Se simțeau bine stînd acolo sus, pe culmea dealului; zîmbeau fericite și parcă uitaseră că pînă la urmă tot vor trebui să coboare, să se întoarcă în vale.

În sfîrșit, ajunseră acasă. La poartă și în fața dugheniei mulțime de cosași sedeau pe pămînt. Cei din Ukleievo nu se duceau să muncească la Tîbukin, și aceștia erau siliți să tocmească oameni de prin alte sate. În întuneric toți păreau acum să aibă bărbi mari, negre. Dugheana era deschisă și prin ușă se vedea cum surdul juca dame cu un băiețandru. Niște cosași cîntau încet, aproape în șoaptă, iar alții cereau zgomotos să li se plătească ziua de lucru din ajun. Nu li se plătea însă, ca nu cumva să nu mai vină la lucru a doua zi. În curte, sub un mesteacân, bătrînul Tîbukin, fără surtuc, numai în jiletă, bea ceai cu Axinia. Pe masă ardea o lampă.

— Moșule-e-e! striga de după zăplaz un cosaș, ca să-l necăjească. Plătește-ne măcar jumătate! Moșule-e-e!

În întuneric izbucneau rîsete. Apoi se auzea iarăși cîntecul, îngînat aproape în șoaptă. Se aşeză și Cîrjă la masa lor, să bea ceai.

— Care va să zică, am fost și noi la iarmaroc! Începu el să povestească. Se cheamă că am petrecut și noi, pușorilor! Și am petrecut chiar de minune, slavă ție, doamne! Numai că s-a întîmplat o daraveră cam urâtă: Sașka, fierarul, a cumpărat niște tutun. Și a dat omul o băncuță de cincizeci de copeici. Dar să vezi drăcie: băncuța era falsă! Și Cîrjă se uită cu grija în jurul lui. Ar fi vrut să n-audă nimeni ce spunea. Continuă să povestească, dar, crezînd că vorbește în șoaptă, vorbea numai răgușit, și tocmai bine îl auzea toată lumea. Care va să zică, băncuța era falsă. Firește, l-au întrebăt de unde o are. „Mi-a dat-o Anisim Tîbukin, a spus el, cînd am petrecut la el la nuntă“. Au chemat jandarmul și l-au ridicat. Ia vezi, Grigori Petrovici, să nu iasă vreo vorbă...

— Moșule-e-e ! se auzi iarăși același glas șugubăț de după zăplaz. Moșule-e-e !

Se făcu tăcere.

— Ei, puișorilor, puișorilor ! mormăi repede Cîrjă și se ridică în picioare. Pica de somn. Mulțumesc pentru ceai și pentru zahăr, puișorilor. E timpul să mă duc la culcare. M-au cam lăsat balamalele. Au început să putrezească grinziile... ha-ha-ha ! Și, plecând, adăugă : Se vede treaba că mi-a venit și mie vremea să mor !

Și scoase un sughit de plins. Bătrînul Tibukin nu-și mai îsprăvi ceaiul ; rămase pe gînduri, nemîșcat, părind să asculte pașii lui Cîrjă, care se depărta pe uliță.

— Poate că Sașka-fierarul a mințit ! spuse atunci Axinia, ghicindu-i gîndul.

Tibukin intră în casă și, după un timp, se întoarse cu un fișic în mînă, îl desfăcu și pe masă străluciră monedele nou-nouțe. Luă una și o încercă în dinți, apoi o aruncă pe tava cu cești. Mai încercă încă una și o aruncă.

— Da, e adevarat : sunt false... Ridică ochii spre Axinia, neștiind parcă ce să credă. Apoi adăugă : Știi ce monede sunt astea ?... Le-a adus Anisim atunci... Darul lui ! După o clipă, se apleca spre ea și, băgîndu-i fișicul în mînă, îi șopti : Ia-le, fetiț-o, și aruncă-le în puț. Dracu să le ia !... Dar bagă de seamă să nu prindă careva de veste, să mai iașă vreun bucluc. Ia samovarul, stinge lumina...

Lipa și Praskovia, care stăteau în șură, văzură luminile stîngîndu-se una după alta. Numai sus, la Varvara, pîlpîiau mai departe candelele albăstre și roșii, și o adiere de liniște, de împăcare, de neștiutoare seninătate venea dintr-acolo. Praskovia nu putea de loc să se obișnuiască cu gîndul că fata ei s-a măritat cu un om bogat și, de câte ori venea la Tibukin, râmînea sfiosă în tindă, cu zîmbetul ei umil ; și trimitea acolo ceai și zahăr. Nici Lipa nu putea să se obișnuiască și, după plecarea lui Anisim, nu mai dormea în patul ei, ci pe unde apuca, în bucătărie sau în șură. În fiecare zi spăla dușumelele sau rufelete și i se părea că nimic nu s-a schimbat, că muncește ca și mai fnainte, cu ziua. Și de data aceasta, cînd se întoarseră la Kazanskoe, Lipa și Praskovia băură ceaiul în cuhnacie, cu bucătăreasă, apoi se duseră în șură și se culcară pe jos, între sanie și zid. Era întuneric și mirosea a hamuri. Afără, pe lîngă

case, se stinseseră toate luminile. Se auzi cum surdul închidea dugheana și cum cosașii își căutau un loc de dormit prin curte; departe, la Hrâmin-fiii în grădină, cînta armonica cea scumpă. Praskovia și Lipa atipiră.

Cînd le trezi un zgornot de pași, lumina lunii înălbise totul afară. Axinia stătea în prag, cu asternutul în brațe.

— Poate că aici e mai răcoare... spuse ea. Apoi intră și se culcă aproape de prag. Luna o lumina toată.

Axinia nu putea să adoarmă. Răsufla greu, se răsucea de căldură în asternut, aruncînd apăoape totul de pe ea. și ce frumoasă și falnică părea în lumina feerică a lunii! După un timp se auziră din nou pași. În ușa șurii se arăta bătrînul, alb și el de lună.

— Axinia! strigă el! Aicea ești?

— Da, și? răsunse ea înciudată.

— Ti-am spus adineauri să arunci banii în puț. I-ai aruncat?

— De ce să-i arunc? I-am dat cosașilor...

— Doamne sfinte! izbucni bătrînul înmărmurit și îngrozit. Buclucașă femeie mai ești! Doamne, dumnezeule!

Și plecă, bodoganind și frîngîndu-și mîinile. Puțin după aceea, Axinia se așeză în capul oaselor și ofta din greu, cu ciudă, apoi se ridică, își adună în grabă asternutul și plecă și ea.

— De ce m-ai dat la ăstia, mamă? spuse Lipa.

— Ei, fetițo, trebuie și tu să te măriți. Așa ne e scris la toți.

O deznaidejde amară era gata să le cuprindă pe amîndouă. Dintr-o dată însă li se păru că nu sănt chiar atât de părăsite, că cineva se uită la ele din înlătul, din albastrul cerului, de acolo unde scînteiază stelele, cineva care stă de strajă, care vede tot ce se petrece în Ukleievo. Simțeau că oricără ar fi fost suferință, noaptea rămînea aceeași, liniștită și minunat de frumoasă, și că în lume există și va exista de-a pururi un adevar tot atât de frumos și de minunat, cu care totul pe pămînt abia așteaptă să se contopească, așa cum lumina lunii se contopea cu noaptea.

Și potolite, alinate, se ghemuiră amîndouă una în alta și adormiră.

Sosise de mult șurea că Anisim fusese băgat la închisoare pentru falsificare de bani și punere în circulație de monede false. De atunci trecuseră luni, mai bine de o jumătate de an ; se sfîrșise iarna lungă, venise primăvara, și atât cei din casă cît și cei din sat se obișnueră cu gîndul că Anisim este la închisoare. Mulți chiar îl și uitaseră. Doar cînd cineva trecea noaptea prin fața casei sau a dușmenii, își aducea dintr-o dată aminte că feciorul lui Tîbukin era întemnițat, iar cînd clopotele sunau la cimitir, oamenii își amintea că Anisim stă la închisoare și își aşteaptă judecata.

O umbră parcă se întinsese peste curte. Casa se posomorîse, acoperișul se acoperi de rugină, ușa de la dușmenă, grea, îmbrăcată în tablă, vopsită în verde, se spălașise, „se cătrânise“, cum spunea surdul ; însuși bătrînul se întunecase parcă. Nu-și mai tunse de mult barba și părul, umbla ca un sălbatic. Cînd se urca pe bihuncă, nu mai sărea voinicește ca altădată și nu se mai răstea la cerșetorii de la poartă : „Să vă mai dea și dumnezeu !“ Se vedea cît de colo că puterile începură să-l lase. Oamenii îi știau mai puțin de frică. Bauriadnicul îndrăznise chiar să vină să încheie un proces-verbal de contraventie, pe loc, în dușmenă, deși își primea peșcheșul de la bătrîn ca și mai înainte. De trei ori îl chemară la oraș pe Tîbukin, ca să-l judece pentru comerț clandestin cu băuturi spirtoase, dar procesul se tot amîna, pentru neprezentare de martori. Bătrînul era tot mai sleit de puteri.

Se ducea deseori să-și vadă feciorul, tocmea pe cîte cineva să-l apere, scria cîte o jalbă ; dăruise un prapur la o biserică, iar directorului închisorii îi dăduse un zarf de argint, pe care era scris cu litere smălțuite : „Sufletul își cunoaște măsura“, și o linguriță cu coadă lungă.

— Nu are cine să vorbească unde trebuie și cum trebuie ! spunea Varvara. T-t-t !... Ar trebui să ne rugăm de vreun boier, să umble la mărimi... Să-i dea drumul măcar pînă la judecată !... De ce să se chinuie bietul băiat ?!

Necăjită era și ea de bună seamă, dar tot mai plinuță la trup și mai albă la piele. Aprindea ca și mai înainte

candelele la ea în iatac și îngrijea ca totul să fie curat în casă, cinstind musafirii, ca și altă dată, cu dulceață și pistil de mere. Surdul și Axinia vedea de dugheană. Se mai apucaseră și de o treabă nouă: fabrica de cărămizi de la Butiokino, unde Axinia se ducea aproape zilnic cu căruța. Mâna singură calul și, cînd întîlnea cunoșcuți pe drum, lungea gîtuș întocmai ca viperă din secara tînără și zîmbea nevinovat și enigmatic. Cît despre Lipa, se juca toată vremea cu pruncul pe care-l născuse înainte de postul cel mare. Era un plod atîț de micuț și de firav, că își făcea milă și te prindea mirarea că privește și țipă, că este socotit și el o făptură omenească, ba că îl mai cheamă și Nikifor. Copilul stătea în leagăn, iar Lipa se dădea doi pași înapoi. Făcea o plecăciune și îi spunea :

— Bună ziua, Nikifor Anisimici !

Se repezea la el și îl săruta cu foc. Apoi iarăși se dădea înapoi, spre ușă, făcea o plecăciune și îi spunea :

— Bună ziua, Nikifor Anisimici !

Iar plodul dădea din piciorușele lui roșii, și plînsul lui se făcea hohot de rîs, cum i se întîmpla și dulgherului Elizarov.

Se soroci și ziua judecății. Bătrînul plecă cu vreo cinci zile înainte. Se auzi apoi că fuseseră luați și duși la oraș toți cei chemați ca martori. O dată cu ei plecase și un bătrîn lucrător, care primise și el citătie.

Judecata avu loc într-o joi, dar trecu și o duminică, și bătrînul tot nu se întoarse, și la Ukleievo nu veni nici o veste. Marți, către seară, Varvara stătea la fereastra deschisă și asculta : nu cumva vine bătrînul ? În camera de alături Lipa se juca cu copilul. Îl arunca în sus, îl prindea în brațe și îi spunea veselă :

— Ai să te faci ma-are, ma-a-are, ai să ajungi și tu bărbat și o să mergem împreună să muncim cu ziua ! O să mergem să muncim cu ziua !

— Ei asta e ! se supără Varvara. Cum o să munciți cu ziua, prostușo ? O să-l facem negustor !

Lipa începu să îngîne un cîntec, dar după cîteva clipe uită de spusele Varvarei și începu iarăși :

— Ai să te faci ma-are, mare, ai să fii bărbat și o să mergem să muncim cu ziua !

— Ei, tu una și bună știi ! rîse Varvara.

Lipa apăru în prag cu Nikifor în brațe și o întrebă :
— Mămico, de ce-l iubesc eu atâtă ? De ce mi-e aşa milă de el ?

Glasul î se frînse deodată și ochii î se umplură de lacrimi. Cine e el ? continuă ea. Ce înseamnă el pe lume ? E ușurel ca un fulg, ca o scamă, dar mie mi-e drag, parcă-ar fi un om mare ! Uite, nu poate face nimic, nici de vorbit nu poate să vorbească, dar eu înțeleg tot ce vrea să spună cu ochișorii lui mici.

Varvara ciuli urechea. În depărtare se auzea fluierind trenul de seară care se apropiă de stație. N-o fi venit cumva bâtrînul ? Varvara nu mai asculta ce spunea Lipa. Nici nu mai știa dacă timpul merge înainte sau dacă nu cumva s-a oprit. Tremura toată, dar nu de teamă, ci de aşteptare înfrigurată. O căruță plină de oameni din sat trecu repede, hruind prin fața porții. Erau martorii care veneau de la gară. În timp ce căruța trecea prin fața dugheniei, sări din ea bâtrînul lucrător, care intră în curte. Se auzi cum un om de-al curții și da bună seara și îl întreba ceva.

— I-au ridicat drepturile și toată avereia, spuse el, și l-au trimis în Siberia la muncă silnică, pe șase ani.

În clipa aceea Axinia ieși din dugheană prin ușa din dos. Tocmai vinduse niște gaz și ținea într-o mînă o sticlă și în cealaltă, pîlnia, iar în dinți niște bani de argint.

— Și tăticu unde a rămas ? întrebă ea, peltică din pricina arginților din dinți.

— La gară, răspunse lucrătorul. A spus că o să vină cînd s-o mai înnopta.

În toată curtea se răspîndi repede vestea că Anisim fusese condamnat la muncă silnică. Socotind că aşa se cuvine, bucătăreasa ieși în prag și începu să jelească, în tocmai ca după mort :

— Cui ne-ai lăsat, Anisim Grigorîci, șoimul nostru mîndru ? Cui ne-ai lăsat ?...

Speriați, cînii începură să latre. Varvara se repezi din nou la fereastră și, stăpîndu-și durerea ce o cuprinsese, strigă bucătăresei din toate puterile :

— Ajunge, Stepanida, ajunge, nu ne mai chinui, pentru numele lui Hristos !

Pînă și de samovar uitără în seara aceea. Nimeni nu mai era în stare să se gîndească la ceva. Numai Lipa nu

înțelegea despre ce e vorba și continua să se joace cu copilul.

Când veni și bătrînul de la gară, nu-l mai întrebă nimic. Le dădu bună seara, apoi începu să se plimbe în tăcere prin toate încăperile; de mîncare nici nu se atinse.

— N-a fost cine să pună o vorbă bună... spuse din nou Varvara, cînd rămaseră numai ei doi. Spuneam eu că trebuie umblat pe la oameni cu trecere, dar nu m-ai ascultat. Trebuia făcută o jalbă...

— Am făcut tot ce am putut, răspunse bătrînul cu un gest de oboseală. După ce l-au condamnat pe Anisim, m-am dus la boierul acela care îl apărase. „Nu se mai poate face nimic, mi-a spus el. E prea tîrziu.“ Chiar Anisim îmi spuse: „E prea tîrziu...“ Totuși, cînd am ieșit de la tribunal, am vorbit cu un avocat. I-am dat și arvnă. Am să mai aștept o săptămînă și o să mă duc din nou. Cum o vrea dumnezeu! Bătrînul trecu iarăși prin toate odăile și cînd se întoarse la Varvara, îi spuse: Se vede că nu mi-e bine. Am așa un fel de ceată în cap. Parcă mi se întunecă gîndurile. Închise ușa ca să nu audă Lipa, și șopti: Cu banii nu e lucru curat. Ti-aduci aminte că înainte de nuntă, Anisim mi-a adus niște ruble și niște băncuțe noi de cincizeci de copeici. Un fișic l-am ascuns și l-am pînuit deoparte. Dar celealte băncuțe le-am amestecat cu banii mei... Pe vremuri, cînd trăia încă unchi-meu, Dmitri Filatîci, dumnezeu să-l ierte, tot pleca după marfă, cînd la Moscova, cînd în Crimeia. Avea nevastă tînără, și în timp ce el umbla după marfă, nevastă-sa umbla cu alții. Aui avut șase copii și, cînd unchiului i se întîmpla să bea ceva mai mult, numai ce îl auzeai spunînd: „Nu mă pot dumiri de loc, care sunt copiii mei și care sunt ai altora. Mereu mă încurc.“ Fire fericită, cum s-ar spune. Tot așa și eu: nu mă pot dumiri care sunt banii mei cei adevărați și care sunt cei falși, și mereu mi se pare că toți sunt falși.

— Ei, ce dumnezeu!

— Uite, la gară, cînd am cumpărat biletul, am dat trei ruble. Și mereu mi se păreau că sunt false. Tare mi-a fost frică... Se vede că nu mi-e bine de loc.

— Da, toți suntem în puterea lui dumnezeu! spuse Varvara și clătină din cap. Trebuie să te gîndești și la asta,

Petrovici... Nu știe omul ce-l așteaptă mîine. Nu mai ești om tînăr. Doamne ferește, mori, și ce-o să se facă atunci nepoțelul fără tine? Tare mi-e teamă că o să-l năpăstuiască toți pe biețul Nikifor! Tatăl, ca și cum n-ar fi. Mama e prea tînără, prostuță... Ce-ar fi să pui pe numele băiatului măcar pămîntul, adică Butiokino. Zău, Petrovici, gîhdește-te! Băiețelul e așa de drăgălaș, păcat de el! Ia du-te chiar mîine și fă-i o hîrtie, ce să mai aștepți?

— Chiar și uitasem de el, răspunse Tîbukin. Să-i dau și lui bună seara. Zici că-i drăgălaș băiatul? Să dea dumnezeu să crească sănătos. Deschise ușa și îi făcu Lipei semn cu degetul. Ea se apropie cu copilul în brațe. Ascultă, Lipinka, dacă ai nevoie de ceva, spune-ne fetițo, nu te sfii! o îndemnă el. Dacă vrei să mânânci ceva, mânâncă tot ce-ți poartește inima, nouă nu ne pare rău. Numai sănătoasă să fii... Făcu semnul crucii peste copil. și îngrijește bine de nepoțel. Nu mai am fecior, atîta mi-a rămas: nepoțelul.

Il podidi plînsul și începură să-i curgă lacrimi pe obraz. Scoase un sughiț ușor și se depărta. După aceea se culcă și adormi buștean, după șase nopți nedormite.

VII

Bătrînul se mai duse la oraș, dar nu zăbovi mult acolo. Curînd după întoarcerea lui, cineva îi sopti Axiniei că Tîbukin fusese la notar să-și facă testamentul și că Butiokino, unde ea făcea cărămidă, fusese pus pe numele nepotului Nikifor. Vestea aceasta îi fu adusă dimineața, cînd bătrînul și Varvara își beau ceaiul în fața casei, la umbra mesteacă-nului. Axinia încuie amîndouă ușile dughenei, și pe cea care dădea în uliță, și pe cea care dădea în curte, adună toate cheile pe care le ținea la ea și le azvîrli la picioarele bătrînului.

— Nu vreau să mai muncesc pentru voi! țipă ea, izbucnind dintr-o dată în hohote de plîns. Eu nu sunt o noră pentru voi, ci o slujnică! Toată lumea rîde de mine: „Ia uitați-vă ce mai slujnică și-au găsit Tîbukinii!“ Nu m-am

tocmit la voi ! Nu sînt o cerșetoare, o lepădătură ! Am și eu tată și mamă.

Fără să se sinchisească de lacrimile care îi curgeau și roaie, îl fulgeră pe bătrîn cu ochii ei răi, care priveau săiu de mînie, iar fața și gîțul i se încordaseră și i se făcură stacojii. Continuă să strige din răspușteri :

— Nu vreau să mai fiu slugă la voi ! M-am omorit muncind. Să stau toată ziulica în dugheană și noaptea să mă furișez după votcă, pentru asta sînt bună ! Dar cînd e vorba de pămînt, pentru asta e bună nevasta ocnașului, cu lepădătura ei de copil ! Ea e stăpînă aici, boieroaică, iar eu sînt sluga ei ! Dați-i totul, băgați-i totul pe gîț muierii pușcăriașului, pînă s-o îneca. Eu plec acasă. Să vă găsiți o altă proastă, fire-ați blestemați !

Niciodată în viața lui bătrînul nu-și certase sau pedepsește copiii, și nu putea să admită nici gîndul măcar că cineva dintre ai lui ar putea să-i spună în față vreă vorbă urîtă, sau să aibă o purtare necuvîncioasă. Înspăimîntat de această dezlănțuire de furie, fugi în casă și se ascunse după un dulap. Iar Varvara, de uluită ce era, nici nu putu să se scoale de pe scaun ; dădea numai din mîini, ca și cum s-ar fi apărat de o viespe.

— Ce-i asta, maică ? bîfigua ea, îngrozită. De ce strigi așa ? T-t-t !... Ne aude lumea... Mai încet ! Mai încet !

— Atî dat Butiokino nevestei ocnașului, continuă să zbiere Axinia. Puteți să-i dați totul. Nu mai vreau nimic de la voi. Să vă înghită pămîntul ! Sînteți cu toții o bandă de borfași ! Am văzut destule ! Ajunge ! N-a trecut un om pe aici fără să-l jefuiți, hoților ! Atî jefuit bătrîni și copii ! Cine a vindut votcă fără brevet ? Si banii falși ? V-ați umplut cuferele cu bani falși, și acum nu mai aveți nevoie de mine !

În fața porții se și adunase lumea și se uita în curte.

— Foarte bine, să se uite lumea ! țipa Axinia. Am să vă fac de rîs ! Să vă crape obrazul de rușine ! Să vă văd tîrîndu-vă la picioarele mele. Ei, Stepane, îl chemă ea pe surd, haide, plecăm numaidecît acasă, la tata și la mama. Nu vreau să mai stau la un loc cu pușcăriașii !... Hai repede, pregătește-te !...

În curte atîrnau rufe la uscat ; Axinia începu să smulgă fustele și bluzele ei încă ude și să le zvîrle în brațele sur-

dului. Apoi, turbată, alergând de colo-colo, trase pe rînd albiturile, le trînti pe jos, și călca în picioare tot ce nu era al ei.

— Maică, liniști-o, maică ! gema Varvara. Ce-i cu ea, ce vrea ? Dați-i Butiokino, dați-i-l, pentru numele lui Hristos !

— Ia te uită ce muiere ! spuneau cei de la poartă. Și-a dat poalele peste cap ! A dracului muiere !

Axinia intră în goană în cuhnje, unde tocmai se spălau rufe. Lipa rămase singură. Bucătăreasa se duse la gîrlă să limpezească. Din albie și din cazarul de lîngă plită se ridicau aburi înăbușitori și se vedea ca prin ceată. Pe podea mai era un maldăr de rufe murdare și, lîngă maldăr, ca să nu se lovească dacă cumva s-ar fi întîmplat să cadă, era culcat pe o bancă Nikifor, care se juca cu piciorușele lui roșii. În clipa în care intră Axinia, Lipa tocmai luase din maldăr o cămașă a cumnatei și o pusese în albie, întinzînd mâna spre cofa cu apă cloicotită care se afla pe masă.

— Dă-o încoace ! se răsti Axinia, aruncîndu-i o privire plină de ură, și își luă cămașa din albie. Nu e treaba ta să te atingi de rufelete mele ! tipă ea iarăși. Ești nevastă de ocnaș și trebuie să-ți cunoști lungul nasului, să știi cine ești !

Lipa se uită la ea înlemnitară, fără să înțeleagă ceva. Dar, dintr-o dată, prinse privirea pe care Axinia o aruncă copilului și se îngrozi...

— Mi-ai luat pămîntul. Ei bine, na !

Zicînd aceasta, Axinia puse mâna pe cofa cu apă cloicotită și o deșertă pe Nikifor.

Atunci se auzi un tipăt cum nu se mai auzise niciodată în Ukleievo, și nu-ți venea să crezi că o făptură atît de firavă, de puțintică la trup ca Lipa, este în stare să scoată un asemenea tipăt. În curte să făcu dintr-o dată tăcere. Axinia intră în casă fără un cuvînt, cu obișnuitul ei surîs nevinovat, pe buze. Surdul tot se mai plimba prin ogrădă, năuc, cu rufelete în brațe. Apoi începu să le întindă la loc pe frînghie, fără să rostească un cuvînt și fără să se grăbească. Și, pînă cînd se întoarse bucătăreasa de la gîrlă, nimeni nu îndrăzni să intre în bucătărie, să vadă ce se întîmplase acolo

Nikifor fu dus la spitalul zemstvei și spre seară muri. Lipa nu aștepta să vină cineva să-o ia. Înveli micul cadavru într-o pătură și o porne spre casă.

Spitalul, o clădire nouă, cu ferestre mari, terminată de curind, se afla pe creasta unui deal. Scăldat în razele asfințitului, părea că arde pe dinăuntru. La poalele dealului se afla un cătun. Lipa coboră și, înainte de-a intra în cătun, se așeză pe malul unui iaz mic. O femeie și aduse calul la adăpat. Dar calul nu voia să bea.

— Ce ți-e, de ce nu bei? bodogăni femeia mirată.

Un băiețas în rubașcă roșie spăla în apa iazului cizmele tatălui său. Altă făptură omenească nu se mai vedea, nici în cătun, nici pe deal.

— Nu vrea să bea... murmură Lipa, uitându-se năucă la cal.

Femeia și băiețeșul cu cizmele au plecat pînă la urmă, și ea a rămas singură. Soarele s-a culcat și el, învelindu-se în purpura de aur, și nori prelungi, trandafirii și liliachii, s-au răsfirat pe cer, parcă de strajă. Undeva, departe, cine știe unde, un buhai de baltă mugea surd și trist, ca o vacă închisă în stau. Strigătul păsării tainice se auzea în fiecare primăvară, dar nimeni nu știa cum arată, unde se acuiașe. Sus pe deal, în jurul spitalului și în tușiurile dimprejurul iazului, dincolo de cătun și pe tot întînsul cîmpului cîntau privighetorile. Un cuc numără anii cuiva și, tot încurcîndu-se la număroare, o lăua mereu de la început. În iaz broastele se chemau una pe alta, mînoase parcă, îngînîndu-se care mai de care; și, ascultîndu-le, ți se părea că deslușești în strigătul lor: „Așa fac! Așa fac!“ Cîtă larmă! Ai fizis că toate vietățile țipau și cîntau înadis, ca nimeni să nu doarmă în seara aceea de primăvară, ca tuturora, chiar și broastelor mîniate, să le fie dragă fiecare clipă și să se bucure de ea, fiindcă viața nu ți-e hărăzită decît o singură dată!

Un firicel de lună argintie lumina sfios cerul plin de stele. Lipa nu-și dădea seama că timp sătuse lîngă iaz, dar cînd se ridică și porne din nou, toată lumea dormea în cătun. Nu se vedea nici o lumină. Pînă acasă erau de bună

seamă vreo douăsprezece verste, dar puterile o părăsiseră și nu mai știa bine drumul ! Luna trecea cînd în stînga, cînd în dreapta șoselei. Și același cuc, al cărui glas răgușise, cînta mereu, parcă făcîndu-i în ciudă. Lipa mergea repede și nici nu băga de seamă că-și pierduse năframa de pe cap. Se uita mereu la cer și se întreba unde o fi acum sufletul copilului ei. Mergea oare în urma ei, sau zbura undeva acolo sus, printre stele, și nu se mai gîndeau la mama lui ? Ce singur te simți noaptea pe cîmp cînd ești încorjat de cîntece și tie nu-ți arde de cîntat, cînd de pretutindeni se înalță strigăte de bucurie și cînd numai tu nu te poți bucura, cînd de pe cer te privește luna singuratică și ea, fără să-i pese dacă pe pămînt este primăvara sau iarnă, dacă oamenii sunt vii sau morți... Cînd o jale mare îți apasă sufletul, ți-e greu fără oameni. Dacă măcar ar fi fost cu ea mamă-sa, Praskovia, Oîrpă, bucătăreasa sau oricare om din sat.

— Bu-hu ! striga buhaiul de baltă. Bu-hu !

Și, dintr-o dată, se auzi răsunînd limpede un glas omenesc :

— Înhamă, Vavila !

În față, chiar lîngă drum, ardea un foc. Flăcările se potoliră, scînteia doar jarul roșu. Se auzeau caii rupînd iarba. În întuneric se deslușeau două căruțe, una mare, cu un butoi, alta mai joasă, încărcată cu saci. Cu ele erau doi oameni : unul ducea de căpăstru un cal să-l înhamă, celălalt stătea nemîșcat lîngă foc, cu mîinile la spate. Un cîine începu să mîrije lîngă una din căruțe. Omul care ducea calul se opri și spuse :

— Parcă vine cineva pe drum.

— Taci, Șarik ! strigă celălalt cîinelui.

După glas, se putea desluși că omul care potolise cîinele era bătrîn. Lipa se opri și spuse :

— Dumnezeu să vă ajute !

Bătrînul se apropie de ea și, după o clipă de îndoială, răsunse :

— Scără bună !

— Nu mă mușcă cîinele, moșule ?

— Nu, fii liniștită !

— Am fost la spital, spuse Lipa după o scurtă tăcere. Mi-a murit copilașul. Il duc acum acasă.

Se vede că bătrînului nu-i fu tocmai pe plac treaba asta, fiindcă se dădu un pas înapoi și spuse repede:

— Ce să-i faci, fata mea! Dacă aşa a fost voia lui dumnezeu... Apoi, întorcîndu-se către tovarășul lui de drum: Prea mult te mocoștești, băiete. Dă-i zor!

— Nu găsesc cercul calului dumitale. Nu-l văd niciieri.

— Tare de cap mai ești, Vavila!

Bătrînul se apleca, luă un tăciune și suflă în el. I se luminară numai ochii și nasul. După ce găsi cercul, se apropie cu tăciunile de Lipa și se uită lung la ea. Ochii lui erau plini de milă și înțelegere.

— Ești mamă, spuse el. Oricărei mame fi pare rău după copilul ei.

Oftă și clătină din cap. Vavila aruncă ceva peste jăratic, ca să-l stingă. Strivi apoi cu călcâiul tăciunii și, dintr-o dată, se făcu întunerici. Ai fi zis că oamenii și căruța nu fuseseră decât o vedenie ce pierise și că acum rămăsese numai cîmpul gol, cerul cu stelele și larma păsărilor care se împiedicau una pe alta să doarmă. Un cîrstei se tînguia și parcă răsărise chiar acolo unde fusese focul.

Dar după o clipă, când ochii Lipei se obișnuiră iar cu întunericul, îl văzu din nou pe bătrîn, pe lunganul de Vavila, și căruțele. Acestea scîrpiîră din toate închieturile, încercînd să iasă la drum.

— Sînteți sfînti! îl întrebă Lipa pe bătrîn.

— Nu, sîntem din Fîrsanovo.

— Când te-ai uitat adineauri la mine, mi s-a muiat inima. Și dumnealui pare un băiat linistit. Așa că m-am gîndit că poate sînteți sfînti.

— Te duci departe?

— La Ukleievo.

— Suie în căruță. Te ducem pînă la Kuzmenki. De acolo ții drumul drept înainte. Noi o luăm la stînga.

Vavila se urcă în căruță cu butoiul, și bătrînul cu Lipa în cealaltă. Porniră la pas. Vavila mergea în față.

— Copilașul meu s-a chinuit toată ziua, spuse Lipa. Se uita, se uita mereu cu ochisorii lui la mine și tăcea, voia să spună ceva și nu putea. Doamne, dumnezeule, maică precistă! De atîta durere, nici eu nu mai răbdam! Tot timpul mă culegeau de pe podea. Stăteam lîngă pat și mă

pomeneam pe jos. Ia spune-mi dumneata, moșule, de ce să se chinuiască atâtă un copil înainte să moară? Când se chinuiește un om în toată firea, bărbat sau femeie, i se iartă păcatele, dar de ce să se chinuiască un copil, care n-are păcate? De ce?

— Cine știe? răsunse bătrînul.

Vreo jumătate de ceas merseră în tăcere.

— Nu le poți ști pe toate, rosti într-un tîrziu bătrînul. De ce e aşa și nu altfel. Vezi, păsării i s-au dat două aripi, nu patru, pentru că poate zboară și cu două. Tot aşa și cu omul: nu-i e dat să știe totul, ci numai câte o jumătate sau câte un sfert. Nu știe decât atât cît îi trebuie ca să trăiască.

— Moșule, parcă mi-e mai ușor să merg pe jos. Nu știu cum, dar îmi zvîcnește inima aşa de tare...

— Nu-i nimic. Stai liniștită. Bătrînul căscă și-și făcu semnul crucii peste gură. Nu-i nimic.... repetă el. Durerea ta e numai jumătate de durere. Viața e lungă, o să mai ai parte de multe. Si de bune, și de rele. Mare este maica Rusie! spuse el, privind spre zările cufundate în noapte. Prin toată Rusia am fost și toate le-am văzut. Să ai încredere în vorba mea, fetițo. O să ai parte în viață și de bune, și de rele. Am străbătut cu piciorul Siberia, am fost pe malurile Amurului și m-am cățărat pe Altai. În Siberia am trăit chiar. Lucram pămîntul acolo, dar m-a apucat dorul de maica Rusie și m-am întors în satul meu. Tot pe jos m-am înapoiat. Uite, îmi aduc aminte ca acum: treceam un rîu pe un pod plutitor. Eram slab, slab, în zdrențe, desculț, zgribulit și sugeam o coajă de pîine. Pe pod se afla și un tîrgovet, dacă o fi murit, dumnezeu să-l ierte! Se uită la mine plin de milă și dintr-o dată i-au dat lacrimile: „Arăcan de tine, mi-a zis el, neagră ți-i pîinea, negre-ți sănătatele!“ Ei, și cînd am ajuns acasă, nici tu casă, nici tu nevastă, că pe a mea o îngropasem în Siberia. Acum muncesc ca argat și, drept să-ți spun, am avut parte și de rele, dar și de bune. Si tot n-am nici un chef să mor, fetico! Aș vrea să mai trăiesc încă vreo douăzeci de anișori. Astă înseamnă că mi-a fost mai mult bine decât rău. Mare, mare este maica Rusie! spuse el din nou, privind spre zările cufundate în noapte.

Mosule, întrebă Lipa, cînd moare omul, cîte zile după aceea rătăcește sufletul lui pe pămînt ?

— Da cine știe ! Ia să-l întrebăm pe Vavila. El a umblat la școală. Acolo înveți de toate. Vavila ! strigă bătrînul.

— Ei ?

— Vavila, cînd moare omul, cîte zile mai umblă sufletul lui pe pămînt ?

Vavila opri calul și numai după aceea răspunse :

— Nouă zile. Cînd a murit unchiul Kirill, sufletul lui a stat treisprezece zile în izba noastră.

— De unde știi ?

— Treisprezece zile s-a tot auzit bătînd în vatră.

— Bine, bine, lasă... Dă-i drumul !

Se vedea că nu crede nimic din toate astea.

În apropiere de Kuzmenki, căruțele apucăra ă pe șosea, iar Lipa ținu drumul drept înainte. Se lumina de ziua. Cînd coborî în rîpă, casele și biserică din Ukleievo erau pitulite în ceată. Era frig și i se părea că tot același cuc cînta și aici.

Cînd ajunse acasă, nu se scoseseră încă vitele la păsune. Toți dormeau. Se așeză pe treptele pridvorului și așteptă. Cel dintîi se arăta bătrînul : pricepu de la prima privire ce se întîmplase, și mult timp nu putu să rostească un singur cuvînt. Doar țocâia din buze.

— Lipa, Lipa, spuse el într-un tîrziu, n-ai știut să-mi păzești nepoțelul...

O sculară pe Varvara, care începu să-și frîngă mîinile și izbucni în hohote de plîns. Apoi se apucăra să pregătească de înmormîntare.

— Și ce frumușel mai era copilul, doamne ! se tot tînguia ea. Un singur copil ai avut și nici pe acela n-ai știut să-l păzești, prostuțo !

Veniră popii și făcură slujbă și dimineața și seara. A doua zi copilul fu îngropat. După înmormîntare, musafirii și popii se îndopară cu atîta lăcomie, de parcă n-ar fi mîncat de cine știe câtă vreme. Lipa servea la masă, și unul din popi îi spuse, gesticulînd cu furculița în care era înfiptă o ciupercă murată :

— Nu plînge după copil. A lor este împărăția cerurilor !

Abia după ce plecă toată lumea, Lipa pricepu cu adevarat că Nikifor nu mai este și că nu va mai fi. Și abia

atunci izbucni în hohote de plâns. Nu știa în ce odaie să se ducă să plângă în voie, fiindcă simțea că, după moartea copilului, locul ei nu mai era în casa aceea, că nu mai avea ce să caute acolo, că era de prisos. Și ceilalți simțeau la fel.

— Ce urli aşa? strigă dintr-o dată Axinia, arătîndu-se în ușă. Taci odată!

De înmormîntare se îmbrăcăse cu o rochie nou-nouă și se pudrăse.

Lipa ar fi vrut să tacă, dar nu putu să-și opreasă plînșul. Izbucni în hohote și mai deznădăjduite.

— Auzi? strigă Axinia și bătu mîniată din picior. Cu cine vorbesc eu? Pleacă din casa asta și să nu te mai prind că pui piciorul pe aici, muiere de ocnaș! Afără!

— Ei, lasă! se amestecă bătrînul. Liniștește-te, Axiuța, maică... Plînge femeia. Ce să facă? Doar i-a murit copilul...

— Ce să facă? îl îngînă Axinia. Poate să mai rămînă noaptea asta, dar mîine să n-o mai văd. Ce să facă? Îl îngînă din nou Axinia și, izbucnind în rîs, se îndreptă spre dugheană.

A doua zi, dis de dimineață, Lipa plecă la Torguevo la mama ei.

IX

Proaspăt vopsite, acoperișul și ușa dughenii strălucesc ca noi. În ferestre înfloresc ca mai înainte mușcate vesele, și tot ce s-a petrecut acum trei ani în casa și curtea Țibukinilor a fost uitat.

Bătrînul Țibukin e socotit și acum drept stăpînul casei; dar, de fapt, totul a trecut în mîna Axiniei. Ea vinde, ea cumpără, și nimic nu se face fără știrea sau voia ei. Fabrica de cărămidă merge bine; fiind mare cerere de cărămidă la drumul de fier, prețul s-a ridicat la douăzeci și patru de ruble mia. Femeile și fetele din sat duc cărămidă la gară și o încarcă în vagoane, primind pentru asta cîte douăzeci și cinci de copeici pe zi.

Axinia a intrat în asociație cu Hrîmin-fiii și fabrica lor se numește : „Hrimin-fiii et co”. Lîngă gară au deschis o cîrciumă, și armonica cea scumpă nu se mai aude acum cîntînd în curtea fabricii, ci la cîrciumă, unde vin adesea șeful gării și dirigintele poștei, care a înjghebat și el un negoț. Hrimin-fiii i-au dăruit lui Stepan surdul un ceas de aur și el mereu îl scoate și îl duce la ureche.

În sat se spune că Axinia a ajuns cineva. Și, într-adevăr, cînd pleacă dimineața la fabrica ei, cu zîmbetul acela nevinovat, frumoasă, fericită, și cînd dă ordine în fabrică, se simte în ea o mare tărie. Toți se tem de ea : acasă, în sat și la fabrică. Cînd intră la poștă, dirigintele sare în picioare și îi spune :

— Luati loc, vă rog, Xenia Abramovna !

Un moșier sclivisit, dar cam tomnatic, care umblă îmbrăcat într-o haină de postav fin și poartă cizme de lac, a fost atât de fermecat de felul ei de a se purta cînd i-a vîndut un cal, încît i-a dat calul cu cît a vrut ea. A ținut-o lung de mînă și, uitîndu-se în ochii ei veseli, şireți, dar cu o căutătură tot atât de nevinovată, i-a spus :

— Pentru o femeie ca dumneata, Xenia Abramovna, sănt gata să fac orice ! Spune-mi numai cînd ne putem vedea, fără să ne tulbure nimeni.

— Cînd dorîți dumneavoastră ?

Și de atunci moșierul cel tomnatic vine aproape în fiecare zi în dugheană să bea bere. Berea e rea, amară ca pelinul. Moșierul se strîmbă, dar bea.

Bâtrînul Tîbukin nu se amestecă în treburi și nu ține bani la dînsul, fiindcă i se pare că nu mai poate să deosebească monedele false de cele adevărate ; dar tace și nu pomenește nimănuï de această slăbiciune. A ajuns tare uituc ; pînă și de mîncare uită ; dacă nu i se dă, el singur nu cere. Cei din casă s-au și obișnuit să mânince fără el și nu odată o auzi pe Varvara spunînd :

— Aseară bâtrînul iar s-a culcat nemîncat.

Și spune lucrul acesta cu nepăsare, pentru că s-a obișnuit. Fie iarnă, fie vară, moșneagul umblă îmbrăcat cu șubă, și în zilele prea călduroase stă în casă și nu ieșe de loc. De obicei, înfofolit în șuba lui și cu gulerul ridicat, se plimbă prin sat sau pe drumul care duce la gară. Deseori însă stă de dimineață pînă seara nemîscat, pe banca din

poarta bisericii. Trecătorii îl salută, dar el nu le răspunde, fiindcă și acum, ca și înainte, nu-i poate suferi pe mujici. Când cineva îl întreabă, el răspunde cuviincios și cuminte, dar scurt.

În sat umbără zvonul că noră-sa, Axinia, l-ar fi alungat din propria lui casă, că nu-i dă de mîncare și că bătrînul trăiește din milostenie. Unii se bucură, alții fi plâng de milă.

Varvara s-a făcut și mai plină, pielea i s-a albit și mai mult; face milostenii ca și mai înainte, și Axinia o lasă în pace. În casă este acum atât de multă dulceață, că nici nu are cine să-o mânânce pînă la noua recoltă. Se zahărîște în borcane, și Varvara mai că plînge, neștiind ce să facă cu ea.

Pe Anisim lumea începe să-l uite. A venit o dată o scri-soare de la el, scrisă în versuri, pe o coală mare de hîrtie, în chip de jalbă, și cu același scris minunat. Se vede că prietenul său, Samorodov, își ispășea pedeapsa laolaltă cu el. Sub versuri era zmîngălit, cu obîșnuitul lui scris urît și necîteț de totdeauna, un singur rînd: „Eu tot bolesc pe aici; mi-e greu, tare greu, ajutați-mă, pentru Hristos!“

Într-o după-amiază senină de toamnă, bătrînul Tîbukin ședea pe banca din fața bisericii, cu gulerul șubei ridicat, de nu i se vedea decât nasul și cozorocul șepci. La celălalt capăt al băncii lungi ședea antreprenorul Elizarov și cu paznicul școlii, Iakov, un bătrîn de vreo șaptezeci de ani, fără dinți. Paznicul fi spunea lui Cîrjă:

— Copiii trebuie să îngrijească de părinți. Asta e! Cinstește pe tatăl și pe mama ta. Când colo, ce să vezi, ea, noră-sa, l-a dat afară din casă! Bătrînul n-are ce mîncă și ce bea. Unde să se ducă? N-a mîncat de trei zile.

— De trei zile? se miră Cîrjă.

— Da; uite-l, stă așa și tace. Nu vezi cum a slăbit? Da de ce să tacă? Să fi dat o jalbă la judecător. Judecătorul nu poate să-i dea ei dreptate.

— Cui i-a dat dreptate? întrebă Cîrjă, care nu prea auzea bine.

— Ce?

— Nimic de zis, e o femeie care știe să se descurce! Ce vrei, în negustoria lor nu pot să-o scoată altfel la capăt... fără păcat, adică.

— Auzi, să-l alunge din casa lui ! relua Iakox săpărat. Fă-ți întâi casa și pe urmă gonește pe cine vrei. Auzi vorbă !... Scîrba !

Tîbukin asculta și nu se mișca.

— Ce mi-e casa mea și ce mi-e o casă străină, tot aia e ! Numai cald să fie și să nu te ocărască muierile ! zise Cîrjă rîzind. Cînd eram tînăr, tare mult o iubeam pe Nastasia mea. Era o femeiușcă tare blîndă ; fmi tot spunea : „Cumpără-ți o casă, Makarîci, cumpără-ți un cal“ ; pînă și pe patul morții m-a rugat : „Cumpără-ți o bîhuncă, Makarîci, să nu mai umbli pe jos“. Dar eu fi cumpărâm numai turtă dulce, nimic altceva.

— Bărbatul fi e surd și tont, continuă Iakov, fără să-l asculte pe Cîrjă. Dobitoac în toate legea ! E că un gînsac. Ce poate el să priceapă ? Dă-i gînsacului cu bîta în cap, și tot n-o să priceapă.

Cîrjă se sculă să se ducă acasă, la fabrică ; Iakov se ridică și el, și plecară împreună, continuând să vorbească. După ce se îndepărta căm la vreo cincizeci de pași, bătrînul Tîbukin se sculă și el și porni în urma lor, pășind șovăitor, ca pe gheată.

Satul începea să se cufunde în umbrele asfințitului, și soarele nu mai lumina decît coama povîrnișului rîpei, de unde drumul cobora șerpuit. Bătrîne și copii se întorceau din pădure, purtînd coșuri cu ciuperci. Iar dinspre gară venea un cîrd de fete și femei care încărcaseră cărămidă în vagoane ; nasul și umerii obrajilor le erau mînjiți de praf roșu de cărămidă. Toate cîntau. În fruntea lor merge Lipa. Și ea cînta, cu glasul ei subțire, și privea spre cer, cu un simțămînt de bucurie, de izbîndă chiar, la gîndul că, slavă domnului, ziua se sfîrșise și putea să se odihnească. În mulțime se vedea și mama ei, Praskovia, muncitoare cu ziua, care ducea o legăturică în mînă, și, ca totdeauna, sufla greu.

— Bună seara, Makarîci ! spuse Lipa, văzîndu-l pe Cîrjă. Bună seara, moșule !

— Bună seara, Lipinka ! se bucură Cîrjă. Fetișe, fetișele mele dragi, vreți să-l iubiți pe duigherul cel bogat ? Ha-ha-ha ! Puișorii mei, puișori, se înduoșă el dintr-o dată, scoțînd un sughiș de plîns, lăcrămioarele mele !

Cîrjă și Iakov trecură înainte, vorbind între ei. Cîrdul de femei și fete se întîlni apoi cu bătrînul Tîbukin și din-

tr-o dată se făcu o tacere adîncă. Lipa și Praskovia rămaseră mai în urmă. Când bătrînul ajunse în dreptul lor, Lipa făcu o plecăciune adîncă în fața lui și îi spuse :

— Să trăiești, Grigori Petrovici !

Mama ei se înclină și ea. Bătrînul se opri și se uită lung la amîndouă, fără să scoată un cuvînt ; buzele fi tre-murau și ochii fi erau plini de lacrimi. Lipa scoase din legătura mamei o bucată de plăcintă cu hrîșcă și i-o în-tinse. Bătrînul o luă și începu să mânânce.

Soarele apuse. Strălucirea lui se stinse și acolo, sus, pe deal. Se lăsa noaptea și începea să fie frig. Lipa și Praskovia porniră mai departe, făcîndu-și de mai multe ori semnul crucii.

S U M A R

MOARTEA UNUI SLUJBĂŞ	5
Traducere de <i>Anda Boldur</i>	
GRASUL ȘI SLABUL	9
Traducere de <i>Anda Boldur</i>	
CHIRURGIA	12
Traducere de <i>Anda Boldur și T. Solescu</i>	
CAMELEONUL	17
Traducere de <i>Anda Boldur și T. Solescu</i>	
NUNTA CU GENERAL	21
Traducere de <i>Anda Boldur și T. Solescu</i>	
ULTIMA MOHICANĂ	27
Traducere de <i>Anda Boldur și T. Solescu</i>	
MAJURUL PRIŞIBEEV	33
Traducere de <i>Anda Boldur și T. Solescu</i>	
COPIII	38
Traducere de <i>Otilia Cazimir și Nicolae Guma</i>	
VANKA	44
Traducere de <i>Otilia Cazimir și Nicolae Guma</i>	
O FIINȚĂ FARA APĂRARE	49
Traducere de <i>Xenia Stroe</i>	
FUGARUL	55
Traducere de <i>Otilia Cazimir și Nicolae Guma</i>	
KAŠTANKA. Povestire	63
Traducere de <i>Otilia Cazimir și Nicolae Guma</i>	
STEPA. Povestea unei călătorii	85
Traducere de <i>Otilia Cazimir și Nicolae Guma</i>	

ZVAPAIATA	185
Traducere de Otilia Cazimir și Nicolae Guma	
SALONUL NR. 6	212
Traducere de Otilia Cazimir și Nicolae Guma	
PROFESORUL DE LITERATURĂ	271
Traducere de Anda Boldur	
ORDINUL ANNA	296
Traducere de Ștefana Velisar-Teodoreanu și Tia Mureș	
CASA CU MEZANIN. Povestirea unui pictor	310
Traducere de Alice Gabrielescu și Tatiana Panaitescu	
MUJICII	329
Traducere de Alice Gabrielescu și Tatiana Panaitescu	
OMUL IN CARAPACE	362
Traducere de Anda Boldur	
AGRIŞUL	376
Traducere de Alice Gabrielescu și Tatiana Panaitescu	
IONICI	387
Traducere de Anda Boldur	
UN CAZ DIN PRACTICA	407
In românește de Anda Boldur	
DOAMNA CU CĂȚELUL	419
Traducere de Alice Gabrielescu și Tatiana Panaitescu	
IN RIPA	436
Traducere de Anda Boldur	

Redactor: NATALIA RADOVICI
Tehnoredactor: DECEBAL ENESCU

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918..
Coli tipă: 30 Comanda 1900

**...Schittele lui Cehov sunt de o fantezie aristofanescă,
de un comic dureros și mal ales de o înțărâzneală uluitoare.**

G. Călinescu

Lei 13,50

---

eu

Editura Univers
